

Digitized by the Internet Archive
in 2007 with funding from
Microsoft Corporation

Text and Translation Society

*Established for the purpose of editing and translating
Oriental Texts chiefly preserved in the British Museum.*

Volumes already issued.

THE SIXTH BOOK OF THE SELECT LETTERS
OF SEVERUS, PATRIARCH OF ANTIOCH,
in the Syriac Version of Athanasius of Nisibis.
Edited and translated by E. W. BROOKS, M.A. Vol. I.
Text, Parts I. and II. Vol. II. Translation, Parts I. and II.
84s. net.

THE CANONS OF ATHANASIUS OF ALEXAN-
DRIA, in Arabic and Coptic. Edited and Translated
by Prof. W. RIEDEL (Griefswald) and W. E. CRUM.

In the Press.

A RABBINIC COMMENTARY ON THE BOOK OF
JOB, contained in a Unique MS. at Cambridge.
Edited, with Translation and Commentary, by W. ALDIS
WRIGHT, LL.D.

In Preparation.

THE SYRO - HEXAPLAR FRAGMENTS OF
CHRONICLES, EZRA, AND NEHEMIAH, AND
OF THE NON-PESHITTO EPISTLES. Edited,
with full critical apparatus, &c., by Prof. GWYNN.

AN EARLY ARMENIAN VERSION OF THE
REVELATION OF ST. JOHN. Edited by Mr. F. C.
CONYBEARE.

A NEW AND MUCH-NEEDED EDITION OF THE
SAMARITAN RECENSION OF THE HEBREW
PENTATEUCH. Prepared by Dr. C. D. GINSBURG,
with the help of other Scholars, the edition of Blayney (1790)
being out of print.

A TRANSLATION (the first in English) OF THE
HOMILIES OF APHRAATES.

AN EDITION OF THE GOSPEL-COMMENTARY
OF BAR SALIBI.

AN EDITION OF THE "BOOK OF HIEROTHEUS"
OF BAR SUDAILI.

Published for the Society by

MESSRS. WILLIAMS & NORGATE,

14, HENRIETTA STREET, LONDON, W.C.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE

BY THE REV. JOHN MACGREGOR, D.D.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. I.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. II.

A HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. III.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. I.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. II.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. III.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. I.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. II.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. III.

THE HISTORY OF THE ARABIAN EMPIRE, FROM THE RISE OF ISLAM TO THE PRESENT TIME. IN THREE VOLUMES. VOL. I.

rec'd by Exchange
out of the Bookline Feb 2

THE ARMENIAN VERSION
OF REVELATION

CYRIL OF ALEXANDRIA'S
SCHOLIA ON THE INCARNATION
AND BAPTISM OF EASTERN

THE
ARMENIAN VERSION OF REVELATION

Bible
Armenian
C

THE ARMENIAN VERSION OF REVELATION

AND

CYRIL OF ALEXANDRIA'S
SCHOLIA ON THE INCARNATION
AND EPISTLE ON EASTER

EDITED FROM THE OLDEST MSS. AND ENGLISHED

BY

FRED. C. ^{Cornwallis} CONYBEARE, F.B.A.

LATELY FELLOW OF UNIVERSITY COLLEGE, OXFORD

262673
31.12.31

LONDON

THE TEXT AND TRANSLATION SOCIETY

1907

APOCALYPSE OF JOHN

LIST OF THE ARMENIAN SOURCES

I. SOURCES OF THE OLDER AND UNREVISED TEXT

- 1 = The Bodleian Codex Armenus, e. 2.
2 = British Museum Codex Orient. 5304.
3 = Bibliothèque Nationale, Paris, Anc. Fonds Arm. 9.
4 = a Codex preserved in the Armenian Convent of St. James in Jerusalem.

II. SOURCES OF THE TWELFTH CENTURY RECENSION

- α = British Museum Addit. 18549.
 β = British Museum Addit. 19730.
 γ = An Armenian Bible Codex of the British and Foreign Bible Society in London.
 δ = Rylands Library in Manchester Cod. Arm. 2, formerly of the Bibliotheca Lindesiana.
 ϵ = Bibliothèque Nationale, Paris, Supplément Arm. 51.
And. or Andreas = the Text of the Apocalypse contained in the Lemmata of the Armenian Version of the Commentary of Andreas and Arethas, printed at Jerusalem in the year 1855.
Oskan = the text of the Apocalypse printed by Oskan in the first edition of the Armenian Bible at Amsterdam in the year 1666.
N.B.—The single symbol a imports the agreement of the codices $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ and of the printed texts of Andreas and Oskan. Where the codex a differs from the rest of this group it is referred to thus: a alone.

Of the codices 1, 2, 3, 4, the last alone is complete, and the Text of Revelation divided according to their varying testimony falls into the following portions:

- Ch. 1¹ as far as 16¹⁶ rests on 1 2 3 4 and the recension a .
Ch. 16¹⁷ as far as 19¹⁸ rests on 2 4 and the recension a , and note that, except for verses 12-16 of ch. 19, codex 3, which breaks off at 19¹⁶, exhibits merely the text of the recension a . This portion of the text, viz. ch. 16¹⁷-19¹⁸ is deficient in Codex 1.

Ch. 19¹⁹ to end of ch. 21 rests on 1, 2, 4, and the *a* recension.

Ch. 22 rests on 1, 4, and the *a* recension, for in Codex 2 this chapter is lost.

The main text is translated from Codex 1, except the portion 16¹⁷-19¹⁸, where it is translated from 4.

In the main text words italicised are those which are added in two or more of the other sources, reckoning the sources of the recension *a* as a single source. Where no note accompanies the passage the italics signify a consensus in adding of all the sources save that which forms the main text.

Words printed in small capitals are omitted in two or more of the sources, and where no note accompanies the passage the small capitals signify the consensus in omitting of all the sources save that which forms the main text.

BRACKETS

(...) signify an alternative translation of the main text.

[...] signify an omission on the part of the *a* recension.

<...> signify an omission on the part of Codex 2.

['...'] signify an omission on the part of Codex 3.

An asterisk after a word indicates that the text is corrupt.

An asterisk added after the symbol of a codex indicates an old correcting hand, and a double asterisk a late correcting hand. Thus

3* is an old hand, but not the first, correcting the text of 3.

3** is a recent hand correcting the same.

ABBREVIATIONS

cor. = corrector, *or* corrects.

om. = omit, *or* omits.

add *or* + = adds.

subst. = substitutes.

tr. = transpose.

ras. = rasura.

h. = hand.

I

- 1 The revelation of Jesus Christ *by means* of which (*or whom*) God gave to shew to his servants whatever is about to come to be shortly, and signified, sending by means of his angel to John his servant.
- 2 *Who witnessed of the word of God, and the witness of Jesus Christ, what he saw and what was, and what was to be after this.*
- 3 Blessed he who shall read out or listen to the word of the prophecy, and shall keep what therein is written. *For the time is near.*
- 4 FROM John to the seven churches which ARE in Asia, Grace with you and peace *from the existent and from him which is and which is to come, and from the seven powers of the spirit, which is before his throne ;*
- 5 *And from Jesus Christ, the faithful witness, who is eldest among the dead, and ruler of kingdoms of earth, who loved us and loosed the bonds of our sins by his blood.*

Italics signify the additions to the text of Codex 1 furnished by two or more codices: capitals matter contained in 1, but omitted by two or more codices. Collation of *a* and of codices 2 3 4.

- 1 Codex 4 begins thus: The revelation of John the Evangelist, which he saw. Blessed they that hear and do the things therein written. For the time is near—by means *add a 23***—God *add a 3: om. 12—13=quodcunq; futurum est: a 2=quod fut. est—ad Iohannem servum suum a 12: ad ser. suum Ioh. 3.*
- 2 Who . . .] *testimonium τοῦ verbi dei 3—what he saw] om. 3, add 3** over ras.—and what was and . . . this] om. 3: a and 2 add the entire verse.*
- 3 Blessed he who peruses the words of this prophecy and who hears and keeps *a 2—For . . . near] add a 23** 4: om. 13.*
- 4 From *om. a 2—are om. a 2—*from . . . eldest *a 23 4: this lacuna in 1 is due to the lower part of a folio being torn off—from the existent . . . come] over ras. but first hand 3—seven . . . spirit] spirit's power βεσσαν: seven of the spirit (sic) 4—is (after spirit which) om. 3: are 4.*
- 5 *tr. who is witness faithful 4—eldest ANDRANIK: 4 renders literally by NAKHDSIN firstborn—of the dead γε 4—kingdoms] kings 4—who loved . . . bonds] to the one loving and loosing us 4—by his blood a 24: 3* adds in later ink.*

- 6 And made us worthy of his kingdom, and priests unto God *and his father, to him glory and might unto æons of æons, Amen.*
- 7 Behold, he about to come with the clouds of heaven, and they shall see, all *eyes and they* who pierced him, and there shall see all extremes of earth. *Yea, Amen.*
- 8 AND HE SAITH, I am Ayb and I am Qê, saith the Lord who is unto æons, and who is about to come, Lord almighty.
- 9 I John, your brother and participator in tribulation and kingdom *and patience unto Christ Jesus* WITH MUCH BOLDNESS DO WRITE UNTO YOU. I was in the island which is called BY NAME Patmos, because of the word of God and BECAUSE OF the testimony of *Jesus Christ.*
- 10 And there was in me the spirit HOLY on the day dominical, and I heard a great voice behind me, as THE VOICE of a trumpet
- 11 Which said to me, <what thou beholdest, write in a book and send it> to the seven churches <which are> in Ephesus and <in> Zmyrna and <in> Pergonia and in Thyatria and in Serdis and in Phrygia and in Laulodika.

6 worthy . . . kingdom 134 : kings a 23** —after God om. and ε4 : a 23 add and his—him] whom 3—and might . . . Amen] om. 4—might] + now and 3—of æons om. β—add. Amen β3.

7 he cometh 4—om. of heaven 4—and they etc.] 3=et videbunt omnes oculi et videbunt eum fines mundi, et qui confixerunt eum omnes in terra. Here a late hand adds illum before omnes oculi, and in mg. after terræ the phrase et plangent super illum—see . . . extremes] see him, all eyes, and they who pierced, and there shall mourn over him all nations α, and so 2, but subst. 'races' for 'eyes' through misreading in an uncial copy the twenty-fifth letter of the Armenian alphabet as the sixth. It is noteworthy that codex 3 in writing the word for 'eyes' gives this twenty-fifth letter in its uncial form. 4 has the same sense as 2, but uses another equivalent for the word 'eye'—Extremes [DSAGQ]? a corruption of *azgg*=tribes.

8 Ayb] Alpha α 24—om. I am bef. Qê α 24—Qê] O α 2 : δν 4—who . . . æons] God, and who exists and who is α 2 and 3 (in which an old, but not first, hand writes 'who was') : God the existent 24—om. Lord bef. almighty 34.

9 participator] associate 4—tribulation] oppression 3 : sufferings 4—of the kingdom (om. and) 4—and patience . . . Jesus] α 2 : om. 14 : 3** adds and patience which is in *in mg. but first hand writes* Christ 3 Jesus—I was]=ego eram 14 : fui ego α 23, supplying the pronoun—om. by name α 2—because of om. α 24—om. Christ 4.

10 And] om. α (not β γ, etc.) 2—a spirit α 2—4=factus sum in spiritu—tr. dominica die 34—4 om. behind me and =vocem magnisonam tubæ dicentem—tr. behind me a great voice α 2 : in 3 cor. adds after me a great—om. the voice α 2.

11 which said] saying α 4—to me] om. α 24. Here β γ (not α) Andreas 2 add. 'I am Alpha and Ων, the first and the last,—beheldest 4—in . . . send it] om. 4—om. which are α 2—Pergamus 3 : Pergamon α 24—Thivatir 2 : Thivatiria 3 : Thivatiria 4—Sardis α 4 : Sardikê 23 Andreas—and in Philadelphia *ceteri*—Lavodikea α γ 24 : om. β.

- 12 And I was coming to see him WHO HE IS which speaks with me; and *in my turning* I saw *seven candlesticks of gold and*
- 13 In the midst of the candlesticks like to a son of man, clothed in a garment *down to the feet* and girt about the breasts with a girdle of gold.
- 14 And ON his head *and hair* as wool white, and his eyes as flame of fire.
- 15 And his feet likened to brass of Libanan *refined amidst a furnace fiery*; and his voice as voice of waters many.
- 16 And he had in his right hand stars seven; and from his mouth proceeded a sword two-mouthed *sharp*, and his countenance like the sun flashing appeared.
- 17 *And* when I saw him, I fell at his feet as if dead; and he laid upon me his right, and saith to me, Fear not, I am beginning and I am end.
- 18 I am life, and I am who died, *and behold, I am alive to æons of æons*. And I have the keys of death and hell.
- 19 Write what thou seest, *what is*, and what HEREAFTER is about to come to pass *after this*.
- 20 The mystery of the seven stars which thou sawest in my *right HAND*, and *of* the seven candlesticks of gold; AND the seven stars, *of the seven churches are the angels*; and the seven candlesticks are the seven churches.
- 12 was coming 13: turned a 2 3* mg. 4—him] the voice *et. ZAYN=him* is a corruption of *ZTSAYN=the voice*—spake a 2 3 4—to me 3—in my turning a 2: over ras. 3** : I turned 4.
- 13 of the]+seven 3—candlesticks of gold 4—garment *om. a 2 4—down . . . feet a 2 4 and 3** in mg. : om. 13—girt . . . gold*] 4 retains the sense but modernises the diction.
- 14 And on, etc.]. But the hair of his head white as wool pure 4—the hair 3: his hair 2—wool . . . eyes as *om. 2 per homoioteleuton—wool*]+and as snow a and 3** mg.
- 15 like to a 2 4—brass] *ALILIBANU* 4 and at 2¹⁸ *ARKOLIBANI?* a corruption of aurocalc LIBANI of Primasius—of LIBANAN *om. a 2—refined . . . fiery a 2 3**—and his voice . . . many*] *om. 4*.
- 16 in . . . hand] *om. 4—hand om. βγ 2—tr. proceeded after sharp 2: after two-edged 4—two-edged a 2 4—sharp a 2: om. 1 3 4—was flashing and om. appeared 4*.
- 17 And when 3 4—*om. him 4—tr. his right upon me 4—and saith*] saying 4—*om. to me a 4—I am first and last and 3: I am first and I am the hereafter 4*.
- 18 I am life . . . æons] *om. 4—same who 3—om. behold 3—of æons*]+Amen 3—and who have 4.
- 19 Therefore write what thou sawest 4—what is a 2 3** 4: *om. 1 3—hereafter*] *om. a 2 4: 3 retains and adds and what—after this*] a 2 4.
- 20 sawest] dost see 2—in] upon 4—of] a 2—*om. and a 2 3 4—tr. are angels of the seven churches 3 4—om. seven bef. candlesticks 4*.

II

- 1 THEREFORE to the angels of the Ephesians' church write,
Thus saith he who holdeth stars seven in his right HAND, and
walketh in the midst of the *seven* candlesticks of gold,
- 2 I know thy works and *thy* toils and patience. And I KNOW
that thou bearest not the evil ones whom thou didst test:
THEM who called themselves apostles, *and were not, and thou
foundest them false and borest them.*
- 3 *And* thou wast patient AND IN TRIBULATION for my name's
sake, *and hast* toiled.
- 4 But I say unto thee and unto thy love, the first thou didst
leave me.
- 5 Remember whence thou art fallen and 'repent' *and* thy first
works *do*. But if not, I come, *and* will move thy candlestick
out of its place, if thou repent not.
- 6 But this I will do, that thou mayest hate the work of
Nicolaus, which (*or* whom) I hate.
- 7 He that hath ears OF HEARING, let him hear what the spirit
HOLY saith to the churches. They that shall be found
conquerors, and having acquitted themselves bravely, I will
give him to eat of the tree of life, which is in the garden
of my God.
- 1 angel a 3 4—angel which is in Ephesus in the church 4—he] the able one
3—*tr.* seven stars a 2—*om.* hand a 2—who was going 4—*add* seven a 3 4.
- 2 know] have seen a 2—*add* thy 2 3 4—*toils*] labours 4—thy patience 3 4
—bearest not] art not able to bear a 2 and 4 which alters the diction—
whom] and a 2 3 4—who] because they a 2—called] presented γ 2: call 3 4
—*bef.* apostles + to be a—apostles] + and are not and Hebrews, they lie 3
which om. the words added in a 2 and were . . . borest them: 4 *agrees with a 2
but has are and om. borest them.*
- 3 thou hast patience and borest for my 4—and in trib.] *om.* a 2 4—and . . .
toiled] a 2: and art not tormented 3: and didst not reproach 4.
- 4 say . . . thee] have against thee 4 *and om. rest of verse*—and . . . me] foras-
much as thy first love thou didst leave a 2 3.
- 5 *after* remember] *add* now 3: *add* thy love the first 4—repent] be contrite 4
(which always employs this synonym)—and] a 4—do] *add* cet. but in 3 in
old hand above line—I . . . move] there comes for thee an earthquake (*lit.*
movement) and moves 3—I come] + quickly a: + to thee 4—and] a 2 4—
candlestick] tower a 2 3 *editi through confusion of ashtanak with ashtarak: 4 uses
another word for candlestick tsraganotz.*
- 6 I will do] do thou a 2: thou shalt do 3: thou hast 4—works a 2 4—of the
Nicolaitans 4—which *om.* 2—I also hate 4.
- 7 *om.* of hearing a 3: *retain* β γ 2 4 Andreas—*tr.* what saith the sp. a—*om.*
holy a 3 Andreas: retain β γ cet.—They . . . bravely]. He that conquers
a 3: To the conqueror 4: 2 agrees with 1, but uses the singular—I . . . eat]
so 3** over ras. of the words 'they shall eat'—tree] wood a 2 4—in the]
+ midst of the a—*om.* my a.

- 8 And to the angels of the Smyrnean's church write **THUS**: Thus saith he that is **WITHOUT** beginning and **WITHOUT** end, who became dead **FOR OUR SAKE AND FOR THE CHURCH'S SAKE**.
- 9 I know thy works and tribulation <and> **LABOURS**, **THY** poverty shall be for riches **AND NOT UNTO TRIALS**, and the blasphemies which the Jews wrought against thee, do I know. For (*or that*) they reckon themselves that they may be something, but they are a synagogue of Satan.
- 10 Fear thou not, **FOR ALTHOUGH THEY ARE ABOUT TO TORTURE THEE**, behold Satan wills to cast **SOME** of you into prison, and into trials, and into straits of tribulation for ten days. **STAND THOU FIRM AND** be faithful unto death, *and I will give thee the crown of life*.
- 11 He that hath ears **OF HEARING**, let him hear what the **HOLY** spirit saith *to the churches*. They that shall be found victorious, shall not be afraid of the second death.
- 12 And to the angels of the Pergameans' church write: Thus saith he that hath the sword two-mouthed sharp:

- 8 Angel α 2 3 4—4=angelo qui in Zmyrna ecclesia—churches 2—that is . . . end] 2 has *OR EN SKIZBN EV KATARADS=that is beginning and end*. In α and 1 *EN* has been confused with the privative affix *AN*, so as to read *which (is) beginningless*. *AN* was then added out of sense symmetry before *KATARADS* also, yielding the sense *without end, endless*: 4 has “the first and the one hereafter”—3 has “the first and the last and the dead one and the life”—dead] + and lived 2: and was made alive α 4: and the life 3 (*vide supra*).
- 9 know] have seen α —*after* works 3* *writes and over ras*.—thy works and patience, tribulation and poverty, but thou art strong to endure the abuse (of those) who affirm (themselves) to be of the Judeans, and they are not but 4—labours] poverty α : *om.* 2 3—thy]. But thy α 2: 3 *thus* poverty, but it shall be *and om.* thy—*before* riches *om.* for α —and . . . trials] *om.* α 3: =tentationem enim 2—which . . . know] *om.* α : =quæ dicebant ludæi audis 2: quæ dicunt ludæi 3—For . . . are] who affirmed themselves to be Jews, and they were nothing, but α : for they are naught, but they are 3—that . . . something] and are not 2—synagogue] people α 4 (*jolov for jolovaran*).
- 10 for . . . thee] *om.* 3: about what thou wilt (*θέλεις*) to suffer α β Andreas: so γ (but *μέλλεις*): whatever shall hap to thee 4:—Satan . . . days] the traducer is about to cast (+one 4) of you into prison, that ye may be tried, and ye have straits ten days α and so 4 *only subst. the words ye shall have for* and ye have straits—Satan wills]=cogitant illi cogitationem Satanæ 3—and into trials . . . days] that ye may be tried, and there cometh to you straits for days ten 3—and for you to be in tribulation 2—stand . . . and] *om.* α 4—stand, etc.]. Firm be thou in faith unto death, and thou shalt receive for thyself the crown of life 3—and I . . . life] α 4.
- 11 ears] an ear α —of hearing] *om.* β γ 2 3—holy] *om.* α γ 3 4—He that conquers α 4: They that conquer 3: He that shall be found victorious 2—shall . . . afraid] is not injured by α : shall not be hurt by 4.
- 12 Angel which is in the Pergamus church α 4—angels 1 2 3: angel α 4—of the Pergameans 1: of the Pergameans 2—of Pergam the church 3—two-edged α 4.

- 13 I know *thy works and* where thou dwellest, where is SET the throne of Satan. But they hold my name, and *thou hast not denied my faith* in these days, all who are witnesses faithful, who for my sake died among you: unto temptation and unto the dwelling of Satan among some of you.
- 14 But I say to thee because there abides with thee the teaching of Balam who taught Balak to place a stumblingblock *in front* of the children of Israel, <for them> to eat <the things sacrificed> and to fornicate WITH THE DAUGHTERS OF THE GENTILES.
- 15 Thus also thou hast the teaching of Nicolaus.
- 16 Do thou therefore repent. But if not, I come quickly, and will make war against them with the sword of *my mouth*.
- 17 He that hath ears OF HEARING let him hear what the spirit holy saith to the churches. They that be found victorious, I will give him food from the tree of life; and I will give him the writing of holiness, and will mingle his name in the numbers of the saints who hold my name.
- 13 I know, etc.] I have seen thy works and (*om. β*) that (where *γ*) thou dwellest where the throne is *α*—thy works and] *α 3: om. 1 2 4*—thou dwellest]= habitans es tu *α 1 2 3*—is] *om. 3*—set] *om. α 4*—But] and *α 3 4*—thou holdest *OUNIS α 2 3** 4: OUNIN*=they hold 3 first hand—thou hast denied] over ras. 3**—my faith] my faithful one 3: the faith 4—in these . . . you] in the day on which Antipas my witness was faithful who was slain by you who abide where Satan is dwelling 3** and *α* alone: in the margin of latter an old hand adds this scholium, ‘Antipas was bishop of Pergam, whose feast is on April tenth.’ *β γ δ* have the same reading, but add after ‘was faithful’ the words *ὅτι μάρτυς μου πιστὸς (om. γ) πᾶς ὁ πιστεύων*, and *β γ δ 3* omit the words, ‘who abide’: on which thou withstoodest (= *ἀντείκασ*), my witness faithful who was slain by you where Satan dwells 4—all . . . witnesses . . .] *omnis qui fuit testis fidelis propter me qui mortui sunt e uobis ad habitandum Satanae in regionibus ex uobis 2* where, *ARI KOLMANS*=in regionibus is a corruption of *AR OMANS*=‘among some.’
- 14 say to] have against *α*: have to say unto *β γ 3***. Note that the gloss ‘to say’ which stands in text of *β γ* only appears in the margin of *α* in a late hand. I say] I have to say *α 3** 4*: contigit etiam 2 (confusing *asel* with *hascal*)—to thee] about thee 4: + a few things or a little *α 3** 4*—because, etc.] for thou hast there (those) who have the teaching of B. who teaches 4—place] cast 4—in front] *α 2 3*—for them] *om. 2 4*—with . . . gentiles] *om. α 3 4*—*om. the before gentiles 2*.
- 15 Thus] + saith the Lord 2: + he saith 3*—hast] + those who have 4—Nicolans] of the Nicolaitans *α 4*, and add which I hate *α*.
- 16 Therefore] *om. 2*: only do thou 3—Do thou thus be contrite 4— But] *om. 4*—quickly] to thee 4—and] *om. 2*—them] in *α* alone first hand corrects to ‘you’: him 2 3.
- 17 Of whom there are ears 3—of hearing] *om. α 2*—holy] *om. α γ 2 4*—They . . . life]. He that overcometh, I will give him to eat of the manna hidden *α 4*: He that shall be found victorious, I will give him food the manna budding forth 23, where *dsalkkal*, ‘budding forth,’ is a corruption of *dsalskeul*, ‘hidden.’ *α 4* use the word *thaqtzal*—*alt. him*] + a name 3—and and I will . . . my name] and a written name new in the writing which no one knoweth, but only he who receives *α*—his name] him 2: them 3—of my saints 3—who . . . name] in whom is written a name new which no one, etc. (as in *α*) 2 3—writing

- 18 And to the angels of the Thivatireans write: Thus saith the Son of God, whose eyes are as a flame of fire, and his feet likened unto brass of Libanan:
- 19 I know thy love and thy works and thy patience and the faith of thy holiness, that thy *last* works have become more than the first.
- 20 But I say unto thee *much*, that thou hast abandoned thy wife Zezabel, who declared herself a prophetess, and taught unto my servants error, to fornicate and eat the thing sacrificed.
- 21 I vouchsafed her time of *repentance*, and she hath not repented of her fornication.
- 22 Behold I cast her into a furnace, and her fornicaters into 'great' tribulation, unless they shall repent of their evil works.
- 23 *And* their children I will slay with death, and all the churches shall know that I am he who do search hearts and reins. And I requite unto each his works.
- 24 And unto you I say, that do believe of the Thivatireans, ye who have not learned this teaching; they who have *not* known the secrets of Satan, which they say; I will not cast upon you a burden,

. . . my name] a testimony white and upon the testimony a name new written which, etc. (as in a) 4.

- 18 angel a and 3** 4—of the Th.] qui in Theatrea ecclesia 4: which is in the Church of Thivatir β γ Andreas, and so a but omitting 'which is': +church 3—write]+ unto the churches 2—Arm. = cuius oculi eius, but 2 3 om. eius and subst. sunt: 4=who hath eyes—likened] like a 4: om. 2—of Libanan] smelted a 3**.
- 19 I know, etc.] I have seen thy works, and love, and faith, and thy service in patience that a: thou knowest thy works, and love, and faith, and ministrings and thy patience, that 2 3 (cor. *havasar.* to *spasavor.* read in 4): I know thy works and faith and ministrings and thy patience, and thy last works more, etc., 4—works] labour a—have become] are 3: is a.
- 20 I say]=dicere etiam 2: I have against thee 4—thee]+ much a 4—thy] the a 2 3—wife] or woman—Zezabel] *Yezabel* Andreas 3—declares 2—herself]+ to be 4—teaches and leads astray my servants to 4—tr. teaches (taught a) error unto, etc., a 2 3—the thing sacrificed] om. 2.
- 21 I] And I a 2 3—vouchsafed] gave a 4—her] them a—of repentance 2 3—and . . . fornication] to repent of their fornication and they repented not a—that she may be contrite and she will not to be contrite of, etc., 4.
- 22 a furnace] pains of a couch 4—her . . . great] her co-workers with whom she committed adultery into very great a: 3* adds in mg. 'her co-workers'—fornicators]+ with her 4—unless] and 2—repent] are contrite 4 (so *passim*)—their] her 4—evil] om. a 4, and 3** *obelizes the word evil.*
- 23 And their a 2* 3: and her 2 4—child 4—search, etc.] probe (=ἐλέγγω) reins and hearts a—and I (+ will 4) give to you each according to their (your 4) own works. But (However 4) to you I say that are (+left 4) in Thivatir, and (who 4) have not this doctrine (teaching 4) a 4—heart 2.
- 24 they 1 2 4: ye a 3 (qui non cognouistis)—they who understood not 4—secrets] deep things a 2 3 4 (*Khorhard* = 'secret' is a corruption of *Khor*, 'deep')—say] converse of a—which they say] om. 4—I]. However I β γ δ—will] do 4.

- 25 More than what ye have and is with you until the goal.
 26 <He that shall conquer shall keep> the works <until the end.
 And> I will give them authority over the nations.
 27 And they shall shepherd them with a rod of iron, and as
 vessels of a potter shall they shatter them. As I received
 from my father.
 28 And I will give them the morning star.
 29 He that hath ears OF HEARING let him hear what the HOLY
 spirit saith unto the churches.

III

- 1 And to the angels of the Sardicans' church, write: Thus saith
 <he which hath> grace of the Spirit of God, and the seven
 stars. I know thy works, that a name <alone> is thine, that
 thou art alive, but thou art dead.
 2 Be thou watchful, and fill up that which lacks, which was
 set down in thy mind, the transgressing. For I have not
 found thy works completed before God.
 3 Remember as thou receivedst, keep, and repent. But if thou
 25 a burden, but (*ayl*) what ye have α Andr. 3** : an other (*ayl*) burden, how-
 ever, *ye* who have not 4 : another (*ayl*) burden, what ye have $\beta \gamma \delta$ —and is
 . . . end] preserve ye until I come a 3** : hold ye fast until I come 4—and is]
 from the Lord* 2.
 26 and he who conquers and keeps my works until the end I will give him α —
 and he who conquers and keeps until the finish the works, I will 4—my works
 2—I will give]=*ego dabo* where 2 4 *om.* *ego*—them] him 2 4—nations]
 heathen 4.
 27 they] he a 4—them] him 2—a vessel $\alpha \beta$ 2.—of earthenware—shall he
 a 4—them] him 2 : *om* 4—received] corr. ANKAY to ĀNKALAY : also took 4.
 28 Them] him β 2 4—morning] first 4.
 29 Of hearing] *om.* a only and 2—holy] *om.* a $\gamma \delta$ (but not β) and 2 4—churches]
 + which be found victorious γ .
 1 Angel α 4—which is in the Sardesia churches 4—Sardicans] Sardians 2 $\alpha \gamma$,
 but not β —grace . . . God]=*septem gratias spiritus (+sancti 2) Dei 2 3*
 —grace of the] the seven α 4, but retaining the singular 'spirit'—know]
 have seen α —that a name . . . art] that thou hast name of a living one and
 art α : and that thou art named that thou art 4—but] and 3 4—*om.* thou
 art 4.
 2 Watchful] *arthun* in a 4 where 1 2 3 have the corruption *zvarthun*= 'glad'—
 —fill up . . . transgressing] establish henceforth, for thou art about to die a :
 establish the remaining ones (or remainders) which were about to die 4—the
 trans.] to transgress 2 3—completed *katarcal*] 4 has *lset*=*heard*, a corruption
 of *lzeal*=*filled*—my God 2 4.
 3 Remember, as (how 4) thou receivedst and heardest, and keep 2 4 : Remember,
 as thou receivedst and as thou heardest 3 (*om.* keep)—Remember] + therefore α

art not watchful, *I come unto thee as a robber, as to which thou knowest not the hour in which I come unto thee*; thou art outside as the man robbed, and one shall not know when the robber will come upon him.

- 4 But thou hast a few names of Sardicans, who defiled not their garments, and were walking with me in whites. Because they became worthy,
- 5 To be found victors, who shall put on garments of white; and there shall not be effaced their name from the book of life. And I will remember their name before my Father THAT IS IN HEAVEN, and before his angels.
- 6 Who ever hath ears OF HEARING let him hear what the HOLY spirit saith to the churches.
- 7 And to the angels of the lovers of the brethren's church write; Thus saith the holy one AND the true, who hath the keys of Hades, *who openeth and no one is able to shut it, and who shutteth and no one is able to open.*
- 8 *I know thy works. Behold, I have given before thee a door opened, which none can shut,* because a little thou hast of power OF GRACE, and *hast kept* my word, and hast not denied my name.
- 9 Behold I give YOU a synagogue of Satan, who call them-

- (*and om. and*)—receivedst] *heardest*, and *a*:—watchful] *zuarthanas*= 'art joyful,' *a* 1 2 3—a corruption of *arthmanas*=art watchful.—But if thou be not contrite 4—I come . . . upon him] I come as a robber, and no one understandeth my coming to thee *a*: thou knowest not in what hour there cometh upon thee the thief 3 (*om. rest*): I will come upon thee like a thief, and thou shalt not understand in what hour I will come 4: Italics from 2—one knew not 2.
- 4 But] *om. a*—thou hast] he that has β : who hast γ : I have 4—Sardicans] Sardians *a* 2 3: in Sardes 4—defiled] fouled 4—garments] dresses 4—walk *a*: have walked 2: shall walk 3: shall go 4—with me] *om. a* 4—whites] correcting *psaks* (crowns) of 1 and 3 to the reading of 2 *spitaks* 'white': in luminous garments, for they are alive 4.
- 5 Because, etc.] of which they became worthy. He that overcomes shall thus put on whites, and his name *a*—He who conquers thus shall they make his (*sic*) garment white, etc., 4—who . . . on] they shall receive 2: they shall don 3—there . . . effaced] I will not efface 2 3 4—names 2 3 4—remember] confess *a* 3 4—their] his *a* 4—his] *om. a*.
- 6 of hearing] *om. a* 2—*om. holy a* and 3 and 4.
- 7 angel *a* 2 3 4—of the Philadelphians' 3: which is in Philadelphia 4—*om. church* write 4—and] *om. a* 4—Hades 1 2 3 pr. m.: David *a* 3** : the garden 4—who] 2 3 4: *om. a* 1—no one . . . open] 2 3: there is no one who shuts, and he shuts, and there is no one who opens *a*: no one shall shut; and he shuts, and no one openeth 4.
- 8 know] have seen *a*—before] *om. 2* 3—*quam nemo potest claudere eam* 3: for no one is able to shut it 2—of grace and] *shnorhatz ev* in 1 is a corruption of the reading of the other sources *ev pahetzer*= "and hast kept"—words *a* 2 3—denied] forgotten 3: *add* my word and 4.
- 9 give *tam*] *a* 2 3. In 1 *asem**=I say—thee *a* 3: *om. cet.*—of the synagogue

- selves Judæans. And they are not Judæans, but affirm a lie. Behold I will make them that they shall come and shall worship before thy feet. For I have loved thee,
- 10 Because thou hast kept the word of my patience, and I will keep thee in the hour of trial, when I shall come upon the whole world, to try all dwellers upon earth.
- 11 BEHOLD, I come quickly. Be strong and hold FAST what thou hast, let not any one snatch from thee thy crown.
- 12 AND whosoever be found conquering, I will make him a pillar of the temple of my God, and without he shall no more go forth; and I will write upon him the name of my God, and will give to them my house, the new Jerusalem, which shall come down *out of heaven* from my God, *and I will give them a name new.*
- 13 Whoever hath ears of hearing, let him hear what the HOLY spirit saith to the churches.
- 14 And to the angels of the Phrygians' church, write; Thus saith *the Amen*; the witness faithful and true, and the beginning of the creations <OF GOD>:
- 15 I know thy works, that thou art not hot neither cold, <but thou art lukewarm>.
- 16 Judge thee I will out of thy mouth.
- 17 Because thou sayest, rich am I, and have become rich, and in

- 2 4—Judæans] 1 4 transliterating 'Ioudaïots: 2 and 3 have Hreay=Hebrews —*alt.* Judæans] *om.* a 4—Behold,] *om.* a—thy feet] thee 4—For] and 2: and they shall know that a and 3* over line: and thou shalt know that 4.
- 10 Because] And a 4—will keep] have kept 2—hour of] + thy a 3: season of 4—when I shall] who is destined to a: when he shall 2 3: which is about to 4—*all*] *om.* 4—upon earth] of it 4—upon] + the face of a.
- 11 Behold] *om.* 2 3 4—Be strong and] *om.* a 4—and let not 3: lest a—snatch] take a 4, *and omit* from thee.
- 12 And . . . I] Him that conquers a: He that is conquering 4—of the temple] *om.* 4—and] but 2—he . . . more] shall no one 4—no more] not 2—*alt.* will . . . Jerusalem] the name of the city of my God, the new <one of> Jerusalem a 3 4 and 2 *which omits* the name—shall come] was coming 4—*from*] of cet—I will give them 2 3: *om.* a and 3** and 4—a name 2: my name 3 4: his name a 3** confusing *NORA* his with *NOR* new.
- 13 of hearing] *om.* a—what . . . churches] *om.* 4—holy] *om.* a 3.
- 14 angel a 3 4—of the Phrygians'] of Laodicea a: of the Laodiceans' 2 3: qui in Lavodike in ecclesia 4—and *bef.* true *om.* 4—and *after* true] *om.* a 4—beginning] + of the beginning a: *subst.* from the beginning 4: = abinitii 1, a conflation of a and 4: I render 2 and 3—of the . . . God] *om.* 4.
- 15 I know = cognosco ego—*tr.* cold neither hot a 4, *and a adds* thou oughtest to be cold or hot, 4 *adds* it were better thou wast either cold or hot: 3 *adds* and since thou art not hot nor cold *after* lukewarm.
- 16 Judge . . . thy mouth] so 1 2 3. But a and 3** read Thou art about to be vomited out of my mouth: I am about to turn thee round out of my mouth 4.
- 17 rich] opulent 4—am] was a—have become] will become* 2—naught lacks

no way am I lacking. And thou art wretched <and> miserable AND WEAK and poor, and blind, and naked.

- 18 AND now hear thou me and I will *advise about* thee. Take, buy of me gold refined *by fire*, that thou mayest become rich; and garments precious that thou mayest clothe thyself, that there be not revealed the shame of thy body, *and lay salve on thine eyes, that thou mayest see.*
- 19 Because I love thee, AND I reprove and chasten *thee*: take zeal <and> repent.
- 20 Behold I stand at thy door, *and knock*: if any man hear my voice, and open the door, I will go in to him and will dwell with him, and he with me in my kingdom.
- 21 As I have overcome and sat down on the right hand of my Father on the throne of glory.
- 22 Whoever hath ears OF HEARING, let him hear what the HOLY spirit saith *to the churches.*

IV

- 1 And after all this I saw, and behold the dome of heaven was opened; and a voice of the trumpet which I heard the first, WHICH spake *with me* and said TO ME, Come up hither, and I will shew thee what is to come to pass in the future *time.*

me 4: and thou knowest not that thou art a 4—art miserable and supine and poor, naked and blind a—and weak] *om.* a 2 3 4—*tr.* naked and blind a 4.

- 18 And . . . and]. So then a: *om.* 4—I will advise about] so 2 KHORHETZAYTZ, of which 1 and 3 have a corruption KHONARHETZAYTZ = 'I will humble'—I give thee a precept to buy 4—precious] white a 2 3 4—clothe thyself] put them on thee 4—and let not be revealed 3 4—body] nakedness 2 3 4—and lay etc. a 2 3: and spread an eye-drug on the eyes and thou shalt see 4—salve] drug a.
- 19 *After see add* For whom I love, I reprove and chasten 2—So far forth as I love anyone I reprove 4—Because, etc.] I, whom I love, do reprove a—*After* thee *om.* and 2 3—thee] 2 3 be zealous now and a: anyhow be zealous and 4.
- 20 thy γ : the α β —and open, etc.] let him open the door and I 4—will dwell] will make supper a: will sup 2 3 4—in my kingdom] *om.* a 4—kingdom]+ He that overcometh, I will give to him to sit (+with me a) on my throne a 4: +as I have overcome I will give to him to sit with me on my throne 3, *but cor. writes* I will . . . sit *over ras.*
- 21 as also γ 2 4—on the . . . of] with 2 3 4—right hand] throne a—on . . . glory] on his throne 2 3 4—sat down on the throne of my father a.
- 22 of hearing] *om.* β γ 2—whatever 4—holy] *om.* a 3 4—*tr.* saith the spirit a 4.
- 1 And] *om.* 4—all] *om.* a 4—dome] a door 4: doors a 2 3—opened in heaven 4—were opened a 2 3: *om.* 4—a voice the first which I heard as that of a trumpet speaking 4—which . . . first] of the first which I heard 3—which] *om.* a 3—with me] a 2 3—and said to me] *om.* 4—in . . . time] after this 4—time] *om.* a: add 2 3.

- 2 And in that hour there was in me the spirit holy, and I beheld a throne that it stood in heaven, and on the throne *he sat*
- 3 Like to a vision of *stones* jasper *and* sardius.
- 4 And priests round about the throne like to a vision of emerald. And round about the throne *thrones* twenty and four, *and on the thrones were sitting* elders *twenty-four* arrayed in garments white, and on their heads THEY HAD crowns of gold.
- 5 And out of the throne went forth lightnings *and voices and thunders*. And seven lamps of fire flaming before the throne, which are seven powers of the spirit holy.
- 6 And there was before the throne a sea of glass, in the likeness of the whiteness of crystal, and in the midst of the throne four beasts; and they were full of eyes behind and before.
- 7 And the first beast was like a lion, and the second *beast* like a calf, and the third beast *had* the face of a man, and the fourth beast like an eagle flying.
- 8 And of the four beasts there were *for one by one of them* six UPON SIX wings AND round about and within they were full of eyes. And they rested not, *not* by day and *not* by night, and said, Holy, Holy, Holy, Lord *God* of hosts, who is and liveth unto æons, and who is to come.
- 9 And when the beasts gave [*glory and*] honour and praises to him that sat on the throne, <to the living> unto æons of æons.

- 2 And . . . beheld]. And forthwith (that same hour 4) was I in the spirit, and behold, a 4: And there arrived unto me the spirit and I beheld 3: and on the hour was I in the spirit holy and beheld 2—that it stood] there a: *om.* 'that' 4. I correct *gayr* to *kayr*—'stood' in 1 2 3—he sat] 2 3 4.
- 3 like . . . vision] sitting the likeness of a vision a—to stone 2 4—*sardion* a 2 3 4: *stadion* MS. 1.
- 4 priests] an honour 4 (? sense)—like to] of the likeness of 4—emerald round *and om.* And 3—throne]+ I saw 4—twenty-four elders having clad themselves in white 4 (*and om.* garments)—they had] *om.* a 3 4.
- 5 went forth] cut *or* clave 4—lamps, etc.] torches kindled 4—the seven powers of the spirit of God 3: the seven spirits of God a, and 3** over ras.—powers] parts 4—holy] of God 4.
- 6 there was] *om.* a 4—a sea as glass, like to beryl 4—glass, like to the 2 3—throne] add 'and round the throne' a 4—and . . . were] *om.* a 4—full of] filled with 4—before and behind 2 3 4
- 7 had a 2: was 3: *om.* 4—the face of] like unto 4—*om.* flying 4.
- 8 Et quatuor animalia ante habebant et singulatim sex sex 4—*om.* of them 4—upon six] *om.* a 2—*om.* round about 4—about and within they were] *om.* a—full of] filled with a 4—And] *om.* 3—rest they had not 4—not] add *bis* a 2 3—and said] saying a 2 3 4—Holy] the word is repeated nine times in a β δ and 3—God] a 3 4—of hosts] Almighty a 2 3 4—liveth . . . come] art and art to come a 2 3: is and is to come 4.
- 9 praises] might 1 sec. hand: thanks a 3: laud 2 4. Note that ZORINUTHIUN,

- 10 THERE FELL DOWN THE TWENTY AND FOUR ELDERS BEFORE THE THRONE, AND THEY WORSHIPPED THE ALIVE OF ÆONS. And they laid down their crowns before the throne and said,
 11 Worthy art thou, Lord God, to receive glory and honour and power: for thou didst fashion all, and at thy willing they were fashioned and stand sure.

V

- 1 And I saw on the right hand (of him) who sat upon the throne, THAT HE HAD a book written within and without, and sealed with seven seals.
 2 And I saw an angel strong, that he proclaimed with a great voice AND SAID, Who is worthy to open the book, and to loose the seals thereof?
 3 And no one WAS FOUND WHO was able, not in heaven, and not on earth, *nor underneath the earth*, to open the book and to look into it.
 4 And I wept violently, because no one was found worthy to open the *book and loose its SEAL* and to look into it.
 5 And one of the elders THERE saith unto me, Weep thou not: behold he hath overcome, the lion from the tribe of Judah, from the root of David; AND HE IS WORTHY to open the book and to loose the seals thereof.

praise, and ZÏRUTHIUN *power* are often confused—sat] sitteth 4—to the living] of life 4—unto æons] *om.* γ: add Amen α β δ 2.

- 10 There fell . . . four] *om.* 2: and there shall fall down, etc. 4—there fell . . . æons] *om.* α 3 Andreas—And the elders 2—and . . . alive]=dicebant digni erant* 2: and they shall worship 4 and *om.* the alive—to æons of æons, amen, 2 4 (*om.* amen)—they laid] laying α: they shall lay 4—and said] saying 2 3 4: said α.
 11 Worthy . . . thou]. It is worthy for thee α—Worthy is the Lord our God 2—[Lord]+our α (not Andreas): +and our 3—our Lord and God 4—and power] *om.* α. I correct in 1 and 3 ZÏRHUTHIUN to ZÏRUTHIUN, which is read in 2 and in the printed text of Zohrab. See note on vs. 9—fashion] acquire α: make 4—and because of thy will they were and are 4.
 1 right hand] throne (*sic*) 4—that he had] *om.* α 2 3 4—before sealed, *om.* and α 4—*tr.* seals seven 4.
 2 who proclaimed 4—*om.* and said 3 4—the book . . . loose] *om.* 4.
 3 nor . . . earth] α 2 4—to open the book] *om.* 4—and to . . . it] for they saw it not α 3*: nor to see it 4.
 4 plangebant multi α—ego flebam 1 3: flebam 2 4—book . . . its] add 2—seals] book α 3 4—loose . . . it] and read it or see it α: nor to see the book 4—nor to look 2.
 5 elders] old men 4 (so always)—unto me] *om.* α alone and Andreas—Weep] lament α—open . . . seals] open the book and its seven seals α: MS. 1 transposes

- 6 And [I saw] in the midst of the throne, and in the midst of the four beasts, *and in the midst of the elders*, LIKE UNTO a lamb slain; and it had horns seven, and eyes seven, which are the seven powers of the Spirit, which are sent forth unto all the ends.
- 7 And he came and received from the right hand of him which sat upon the throne.
- 8 And when he took the book, the fourfold-shaped beasts and the twenty and four elders fell down before the lamb. And they had each a harp, and a censer of gold full of incense, which were the prayers of the saints.
- 9 And they were hymning a hymn new and saying, Worthy is the lamb to take the book and open the seals thereof. Because thou wast slain, and hast bought us unto adoption with thy blood, out of all tribes *and tongues* and peoples and gentiles.
- 10 <And hast made us priests of our God>, and we shall reign upon earth.
- 11 I was hearing and seeing round the throne voices of angels <many> *and* around the 'four' beasts *and the elders*. And the number of them was ten thousand ten thousand and thousands of thousands,

the text thus: 'to loose the book and open the seals.' I correct from 23—seven seals] α and 3* and 4—loose the]+ the book and the seven 4 (cp. 1).

- 6 *om.* and *after* throne 4—*alt.* in the midst] *om.* α β 4, retains γ And, etc.—elders]+ of the old men 4 (a conflation)—like unto] *om.* α 3 4—a lamb]+ was standing a 3 4—slain ZENEAL] so α β in text, but in margin KNQEAL (= sealed): 3 adds both, but in mg. only: as it were slain 4 (using SPANEAL)—and it] which 2 3—*tr.* seven eyes α —powers . . . Spirit] Spirits of God α : powers of God 2: powers of the Spirit of God 3, in which the cor. erases 'powers of': which are parts of the seven graces of the Spirit of God 4—*which are bef. sent]* *om.* α —*which . . . ends]* *om.* 4 and subst. 'unto all earth'—ends] earth α 2 3.
- 7 received from a 2: took by* 1 3: took from 4—*om.* hand 4—of] a 2 4.
- 8 when] added outside the line by 3*—book]+ and 3—fourfold-shaped] four α 2 3 4—fell down] over ras. by cor. in 3—and they had] saying having 4—*a censer] goblets of 4—were]* is a 3: are 2 4.
- 9 singing songs new 4: hymning songs new α —hymns 2—*Bef. saying om.* and 4—is the Lamb] art thou a 3 4: art thou Lord our God 2—slain] ZENAR α 1 2 3: SPANAR 4—bought]. In 2 3 first hand wrote *gretzer* = 'hast written,' in 3 cor. changes to *gnetzer* 'hast bought'—adoption] God α 4: adoption of [+ our 3] God 2 and 3, in which the corrector erases the word 'adoption.'
- 10 us] them α 4—and peoples of gentiles α —priests and kings] α and 3** in mg. and partly over rasura of the words 'a kingdom'—for our God a realm and priests 4—*tr.* of our God priests and kings α β : of our God kings and priests γ And.—and we shall] to α : and they shall 4.
- 11 And I saw and heard (+ as if 4) the voice a 2 3 4—*tr.* round the throne *after* 'many' 3 4—many who stood round the throne α —*add* and a 2, and 4 (= and of the old men and animals)—elders] priests α —And the . . . was] 3 adds above line in an old, but not in first hand.

- 12 Who were [crying out *and*] *saying* with voice great, Worthy is the lamb slain to receive praise and riches and honour and glory.
- 13 And all creatures which are in the heaven and on earth and in the sea, [AND ALL POWERS which are in them], heard I saying, He which sitteth on the throne, *and* the lamb, blessed, <exalted> and glorified unto the æons <of æons>.
- 14 And the four beasts said, Amen. <And> the elders fell down before him and worshipped HIM.

VI

- 1 And I saw that the lamb opened one of the *seven* seals; and I heard in the midst of the four beasts as it were a voice of thunder which said, I come.
- 2 And I saw, and behold, a horse white, and he that was mounted thereon had a bow; and there was given to him a crown, and he came to conquer that he might conquer.
- 3 And when he opened seal the second, I heard from the second beast that he said, I come.
- 4 And there went forth <another> horse light-blue; and he that was mounted thereon, there was given to him TO TAKE peace
- 12 who] and they *a* only and 3: they were 2—who . . . saying] saying with voice great 4—praise] power 3 4 (see note on 4⁹)—riches]+ and wisdom 3—receive riches and wisdom and power and honour and glory and praise *a*: so 2 except that it substitutes 'praise' ZÔRHUTHIUN for 'power' ZÔRUTHIUN, reading the word twice over: receive power and majesty (= μεγαλοπρεπειαν) and wisdom and might and honour and glory and praise 4.
- 13 earth]+ and under earth 4—and all powers] *om.* *a* 3 4—which . . . them]+ and what in them is all 3 and *a* (but *om. all*): from them all 4—which sat 4—and] *a* 3: and on 4—blessing and honour and glory 4—blessed]+ and 3—glorified]+ and almighty 3—of æons]+ Amen 3.
- 14 *om.* before him 4.
- 1 that] and when 4—the lamb] he *a*—seven seals 2 3 4—in the midst] one 4: from one *a* (ΜΙΟΥ of which *midjoy* 'in the midst' of MS. 1 is a corruption. In *médj* of MSS. 2 and 3 we have a further stage of the corruption, but the same sense)—as . . . said] it said as it were in voice of thunder 4—which said] saying 2: 3 omits but inserts above after 'beasts' the words '*and it said*' in an old hand above the line—I come] come thou 4.
- 2 and there came (*add* forth 4) the conqueror, that 2 4—that, etc.] and he will conquer and he conquered 3.
- 3 the second seal 3—after 'heard' first hand added 'from the four' which a later hand erases 3—I come] *om.* 4.
- 4 light-blue] scarlet *a* 2: reddish which is ruddier white 3—to take *om.* 2 4—earth]+ that they shall slay each other *a*—and there . . . he]+ and they 4

- from earth : and there was given unto him TO TAKE a great sword, WHEREWITH HE SHALL SLAY ALL HABITANTS OF EARTH.
- 5 And when he opened seal the third, I heard <from> the third beast that it said, I come. And I saw, *and behold* another horse black ; and he that was mounted thereon, had a balance in his hand.
- 6 And I heard a voice in the midst of the *four* beasts [which were saying], A measure of wheat for one penny, and three measures of barley for one penny. *And* the oil and wine shall not be hurt.
- 7 And when he opened seal the fourth, I heard from the fourth beast, that it said, I come.
- 8 And *I saw and* <behold>, another horse, reddish, and he that was sitting upon him had* death, and Hell 'followed' with (*or* after) him. And there was given him <authority> to destroy the fourth part of the earth with famine and sword and death, and by the wild beasts of the earth.
- 9 And when he opened seal the fifth, I saw underneath the altar the souls, 'all' sealed BECAUSE OF GOD AND because of the word of God, and because of testimony thereof, who said with a great voice,
- 10 How long, Lord holy and true, dost thou not judge and exact vengeance of our blood from the dwellers of earth.

—wherewith . . . earth] *om.* a 3—wherewith . . . all]=cui non habitat 2, a corruption of some kind—all . . . earth] one another, and there was given him a sword great 4.

- 5 that . . . come] that he came 4—and behold] add a 3 4—another] 'a' a 3 4 : that there went forth a 2 (confusing *el* with *ayl*)—'black' *sev* in 3 is over ras. of *ashkhet* 'reddish'—mounted] seated a 2 : thereon] upon him 2 3—had . . . hand] had in his hand a yoke 4.
- 6 which were] *om.* 4—one] a 4 (*bis*)—shall not be] thou shalt not a 3**4 : he shall shall not 2—penny] *denarion* a 1 2 3 : *dahakan*, *i.e.* Daric 4.
- 7 heard]+ a voice a—saying, Come thou 4.
- 8 I saw and] ? first hand in 3, and a 4—another] there went forth 2 (see vs. 5) —reddish] a reads *shlorhos*, *i.e.* *χλωρός*, interpreted *pollakh* in margin of a and γ : 3 also has *shloros* with the explanation, equally in the text 'which is white and black' : 4 renders *sartak*—a late word—sitting] mounted 3 4—had death] *habebat ille mortem* 3, *ille* being above line in first hand : *nomen erat eius mors* 4—*om.* with 4—to destroy, etc.] 3 has order *quartam partem terræ gladio destrueret et fame et morte*, and transliterates the word *βομφαία*, but *N.B.* the Latin may have read here as in 2¹² and 16 the word *rumphea* : 4 *om.* to destroy *and subst. over*—earth]+ to slay 4—*tr.* with sword and famine a 4, cp. 3—of the earth] added in 1 in first hand outside the line : of the world a.
- 9 *tr.* the fifth seal 2 3—all sealed] of all men slain a β : of all men sealed γ : of the slain (СПАНЕЛОТЪН) 4—word] name 4—testimony of the lamb holy, and they cried out with voice great saying 3 (cor. erases *holy*)—thereof]+ which they had a 4—who, etc.] and they cried out with voice great, saying 4.
- 10 and not exact 2—exact vengeance] make requital 4.

- 11 And there were given them robes white : and it was said unto them that they should rest a little time, until there be fulfilled their fellow-servants and brethren who are about to die even as they. AND THEN SHALL BE JUDGED THE EARTH AND VENGEANCE BE EXACTED OF THEIR BLOOD.
- 12 And I saw when he opened seal the sixth, there was a earthquake great ; and the sun was turned to darkness, and became night darkling ; and the moon wholly <became> blood,
- 13 And the stars from heaven were shaken down to earth as LEAVES OF a fig tree, in case it shall be violently stirred by the wind *and shall shake down her leaves.*
- 14 And the heaven like a parchment *book* was rolled up, AND WAS REMOVED FROM THE MIDST. <And> all islands and mountains from their places were moved.
- 15 And kings of the earth and rulers, *and* captains of thousands and magnates and mighty ones, and all bondsmen and freemen, hid themselves in caves and in hollows of rocks.
- 16 And they said to mountains *and rocks*, Fall upon us, and TO THE LITTLE HILLS, Shelter us [from the face OF HIM that sitteth on the throne, and from the wrath of the lamb].
- 17 For there is come the day great of his wrath, and who is able to stand before him ?

- 11 And there was given them a 2 3 4—a robe 2 3: each a garment 4—and it, etc.] and let them be joyful in their rest a little time, in order that being fulfilled, there may live also their fellow-servants and their brethren, and having died may come, they too 3—until] in order that 4—their brethren a 4—who shall be slain 4—are] were a—die] end a—and then . . . blood] *om.* a 3 4.
- 12 and an earthquake great was there 3: an earthquake was there great 4—sun . . . darkling] sun became black as sack of goat's hair a: sun was darkened as sackcloth black 4—night darkling 3 first hand: as sack of goat's hair 3**—wholly] entire 4.
- 13 from heaven] outside line ? first hand 3—were . . . to] fell upon 4—as a fig tree casts her unripe (fruit), by a violent wind shaken 4—leaves of] *om.* 2 3—and . . . leaves] 2 3.
- 14 heaven]+all 3—heaven]+was dissolved 4—book] a 3—and was . . . midst] *om.* a 3 4—And all . . . moved] *om.* 4—*tr.* mountains and islands 2 3—from . . . moved] were removed from the midst 3—places] place a.
- 15 rulers] magnates 4—and] 2 3 4—magnates] a 1: rich 2 3 4—*om.* and freemen 4—all freemen a—rocks]+of mountains 4.
- 16 say 4—*tr.* to rocks and mountains 4—and rocks] 2 3—to the little hills] *om.* 3 4 and hide us 4—*om.* of him 2 4—from the face of wrath 4.
- 17 of their wrath 4—stand . . . him] pass (*gnal*) from his face 3—who shall be able to live (*keal* a corruption of *kal* stand) 4: a also has 'to live before him.'

VII

- 1 After this I saw four angels <that they stood> at four corners of the earth. <AND they held the four winds of the earth>, 'that there should not blow <a wind> upon the earth,'¹ neither on sea, nor upon trees.
- 2 And I saw another angel, that he was ascending from the sunrising, and he had the seal of God living: and he cried with a voice great to the four angels who had received authority to destroy earth *and sea*.
- 3 And he saith, Hurt ye not earth, neither sea nor trees, till I shall have sealed the forehead *of the servants* <of my God>.
- 4 And I heard the number of the sealed ones that they were a hundred and forty and four thousand sealed out of tribe OF THE CHILDREN of Israel.
- 5 Of the tribe of Judah twelve thousand SEALED.
Of the tribe of Reuben twelve thousand SEALED.
Of the tribe of Dan twelve thousand SEALED.
- 6 Of the tribe of Aser twelve thousand SEALED.
Of the tribe of Nephtalim twelve thousand SEALED.
Of the sons of Joseph twelve thousand SEALED.
Of the tribe of Manasseh twelve thousand SEALED.

1 And after 3—at] over *or* upon 4—corners . . . earth] regions of the world 2, but the homoioteleuton omission which follows arose before this change was made in the text through the consonance *earth* . . . *earth*—And] *om.* 2 3: who held 4—neither . . . nor] not . . . not 3.

2 who was ascending, 4—and he had] having 4—cried] called aloud 3—four beasts to whom was given to do hurt upon earth 4—by whom was received behest to hurt the earth 3—and sea] a 2 4.

3 and he said] saying 4—trees] + ye shall pause a editi: + pause thou 3—till . . . sealed] that I may seal 3—1] we—the servants of our God upon their foreheads 4—the forehead of] *om.* a 3—the servants a 3—of my servants 2—God] + all *cunctos* 3.

4 that they were] *om.* 4—were] + sealed 3—thousand] + who were sealed of every 3 4—*om.* of the children 2 4—out of all stocks of Israel 4.

5 tribe] stock 4 *passim*—sealed] 3 4 omit everywhere save at end of the list—4 has the order Judah, Reuben, Shmavon, Levi, Isachar, Zabulon, Benjamin, Naphthalim, Gad, Aser—Dan] Gad 3 a editi (in a the initial *g* is over a *rasura*).

6 tribe] stock 2 and 3 (which retains it throughout the rest of the list)—of the sons, etc.] a and 3 omit this clause: 2 *subst.* 'of the house of Shmavon' . . . and then continues in this order 'of the house of Manasseh . . . of the house of Levi . . . of the house of Isachar . . . of the seed of Zabulon . . . of the seed of Joseph . . . of the seed of Benjamin . . . of the seed of Gad.'

- 7 Of the tribe of Shnavon twelve thousand SEALED.
Of the tribe of Levi twelve thousand SEALED.
Of the house of Issachar twelve thousand SEALED. †
- 8 Of the tribe of Zabulon twelve thousand SEALED.
Of the stock of Benjamin twelve thousand SEALED.
- 9 AND I saw after ALL this, and behold, a multitude* numerous which was not a number, AND out of all tribes *and all stocks* and *all* tongues, and out of all peoples which stood before the throne and before the lamb, arrayed in robes white, and in their hands palms.
- 10 And with voice great they were saying, Salvation unto our God who sitteth on the throne <of the lamb>.
- 11 And all the angels were standing round about the throne, and about the elders and about the four beasts: *and* they were falling down *on their faces* before the lamb and were worshipping God, and said,
- 12 Amen. Blessing (*or* praise) and glory and wisdom and thanksgiving and honour and power and grace to our Lord for æons of æons, Amen.
- 13 And saith to me one of the elders, These which are arrayed in robes of white, who are they, and whence come they ?
- 14 And I say unto him, *my* Lord, thou knowest. And he saith to me, These are they which come from great tribulation; and they washed their robes, and made him white in the blood of the lamb.
- 15 AND therefore are they before the throne of God: and they
- 7 tribe of Issachar *a*.
- 8 Zabulon 12,000 sealed] + of the tribe of Joseph, etc., *a* 3—stock] tribe *a*.
- 9 And] *om.* 2 3 4—*tr.* ‘after this I saw,’ omitting ‘all’ *a* 2 3 4—a crowd] excessive 4—which, etc.] quod (*or* quam) numerare eos nemo potest 4—of whom was *a*—tribes . . . stocks] nations and all tribes *a*—and stocks and peoples and tongues 3 and 4—*tr.* palms in their hands *a* 3 4—in garments 4.
- 10 And they exclaimed with a great voice and said 3: And with a great voice they cried out and said 2: [And] they cried out with a great voice and said *a* 4—of] and before *γ*: and upon 3 (but ‘upon’ is above the line and? in first hand): —*a* 4 = ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ τοῦ ἀρνίου.
- 11 elders] old men 4—lamb] the throne *a* 2 3: 4 *has a conflation* ‘before their throne and before the lamb’—and *bef.* were] they 3—and said] saying *a* 2 3: and say 4.
- 12 *Adl* And *after* Amen 2—wisdom and thanksgiving] praisegiving 4—grace] authority 3: might 4—our Lord] the Lord our God *a*: our God 2 3 4.
- 13 Saith to me] *om.* 4—elders] old ones 4 *and add* answered saying—robes] garments 4—or whence *a* 3—came 4.
- 14 Say *γ*: said *a* β 2 3 4—my 2 3 4—unto him] *om.* *γ*—my] 2 3 4—tribulation WSHATZ] + and straits 3: 4 *subst.* straits (ΝΕΛΥΘΙΥΝ)—robes] garments 4—him]. The Arm. ZNA means ‘him’ or ‘her’ or ‘it’ equally: them 4: *om.* *a*.
- 15 The throne of] *om.* 4—they wait upon him 4—dwelleth 3: shall dwell 4.

- serve him day and night in his temple: and he that sitteth upon the throne is dwelling in them.
- 16 AND ANY MORE they shall not hunger, nor shall they thirst; nor shall there harm them cold and heat.
- 17 And the lamb in the midst of his throne shall shepherd them, and shall lead them unto fountains of waters of life; and GOD shall remove all tears from their eyes.

VIII

- 1 And when he opened seal the seventh, there was silence in heaven about half an hour.
- 2 And I saw angels seven which stood before *God*; and there was given unto them seven trumpets.
- 3 And there came another angel and stood before the altar, 'and' he had a censer of gold; and there was given unto him incense much, that he should offer the prayers of all saints, upon the altar of gold before the throne.
- 4 And <there went up> smoke of the incense, which are prayers of ALL saints, from the hands of the archangel *before God*.
- 5 And the angel OF GOD filled full the censer from fire of the altar, and cast it upon the earth; *and* there was thunder GREAT, *and* voices and lightnings and earthquake GREAT.
- 6 And seven angels which had [the] seven trumpets prepared themselves to sound the trumpets.
- 16 And any more] *om.* a 3: 4 *om.* any more—nor, etc.] they shall not thirst. There shall not 3—nor] + any more 2—there] any one a—harm] strike 4—cold] sun a 4—and heat] nor heat a 4: not heat 3.
- 17 And] since 3 4—lamb who is in 4 and *om.* his—unto water of life's fountains 4: unto life's fountain of water living a: unto fountain springs of waters 2—of life] living 2 3—and] Inasmuch as a—*om.* God 2 4—shall remove] has removed a: shall expunge 2 4—eyes] 4 ZOHRAH substitute 'faces,' from Is. 25^a.
- 2 seven angels 3 4—before God stood a 3: stood before God 2:—before the throne stood 4.
- 3 *tr.* and another angel came a 3 4—before] at a 2 3 4—and he had] having 4—censer] 4 transliterates LIBANOVTON here and in vs. 5—offer] give 4—of (*or to*) the prayers 4—upon] *que (or quod) super* 4—which was before 4.
- 4 which are] *om.* a: that is, 2 3: of 4—*from* into 2—hand 4—archangel] angels a 2: angel 3 4—before God] *cel.*: 4 *retains* before *but om.* God.
- 5 filled full] took 4—censer] + and made it full 3: + and filled it 4—the altar] Gehenna 2—were voices and thunders 4—great] *om.* a 2 4—lightning a—earthquakes 2 3—great *om.* 2 3 4.
- 6 the seven angels 2 3 4—*which had*] having 4—the trumpets] *om.* a 4: the seven trumpets 2.

- 7 And the first angel sounded the trumpet, and there was hail and fire and blood mingled. And it fell on earth *and the second part of earth it burned up* AND THE THIRD PART OF THE TREES IT BURNED UP, and all green grass it burned up.
- 8 And the second angel trumpeted, and as it were a mountain great *with fire* burning fell into the sea. And the third part of the sea became blood;
- 9 And there were destroyed the third part of the things swimming, AND THINGS which had breath [living] were destroyed.
- 10 And the third angel trumpeted, and there fell from heaven a star great, flaming like a lamp, and it fell upon the third part of the rivers and fountains.
- 11 And the name of the star <was> bitterness, *and the third part of the waters became bitter*, and many <of> men died from the bitterness of the waters.
- 12 And the fourth angel sounded [the trumpet], and wounded the third part of the sun and of the moon and stars. And there was darkened the third part <of them; [and the day appeared not], and the third part> of the night likewise.
- 13 *And* I saw and heard THE VOICE OF an eagle flying in mid heaven, that it said with a great voice, *Woe, Woe, Woe*, that are dwelling upon earth, when there shall come to be a voice

7 angel] *om.* 4—fire with blood 3 and 4 (which uses another construction than 3) —and . . . up] *a* 2 3, but not 4—second *a* γ 2 3: third β *And.*—and the third part of the trees . . . grass it burned up] *om.* α β δ , but not *Andreas*—third part of the trees] *om.* 3: MS. 1, has 'fourth' for 'third' through a common confusion of Armenian letters: 2 has 'second part'—it burned up] *om.* γ 2 3: was burned up 4 (*bis*).

8 trumpeted] sounded trumpet 2 3 4—mountain] *add* with fire 2 4—burning] lit up 4—second part of the sea 2.

9 And there died the third part of animals which in the sea had breath, and the third part of ships was destroyed 4—and things] *om.* 2 3—second part of the things 2 3—swimming] + in the sea 3—things which] what α —were] was α —were destroyed], and <the third part> was (were 2) ruined 2 3: was ruined α

10 sounded trumpet 2 3 4—and flaming 3—a star, lit up, great, like 4—third part] second part 3, *first hand.* *Cor.* changes to 'third': third parts 4—fountains] + of waters 2 4.

11 was] they called *or* said 3: was called 4: *om.* 2—bitterness DARHNUTHIUN] 4 has wormwood AUSHINDR—and the third . . . bitter] added in 3: 4=and there was turned the third part into blood into wormwood—of men] *om.* α —died, etc.] were destroyed from the waters, because they were embittered 3 4.

12 There was wounded 4—*pr.* third] fourth MS. 1, a reading due to confusion of the third and fourth letters of the Armenian alphabet—and the third part of the moon and the third part of the stars α 3 4—and the day . . . likewise] and the third part of them had not light, and day and night was not 3: and the sixth day, likewise also the night 4.

13 the voice of] *om.* 3 4—eagle] angel α —heaven] earth 4 (ERKRI for ERKNI)—that it said] saying 4—that . . . earth] to dwellers who are fallen upon earth 2*—come to be] be fulfilled 2 3—yet three] the 3—when . . . future] for the

of yet three trumpets, which the angels *shall* will to sound
HEREAFTER IN THE FUTURE.

IX

- 1 And the fifth angel sounded *trumpet*, and I saw a star from heaven to earth fallen; and there was given to him a key of the pit of the abyss.
- 2 AND HE OPENED THE DEPTHS OF THE ABYSS. And there went up a smoke from the pit, like the smoke of a furnace great, and there was darkened sun and air.
- 3 And out of the pit went forth locusts on earth, and there was given them authority, AND THEIR STINGS like the stings of a scorpion.
- 4 And it was said to them that they should not injure grass of earth, nor tree; but only men who have not the seal of Christ upon their forehead.
- 5 And there was given to them a command that they should not slay them, but should torment THEM months five: and their torments as the smart of a scorpion that striketh a man.
- 6 And in that day men shall seek death and shall not find; and they shall desire to die FROM THE STROKES [OF THE LOCUSTS], and there shall flee from them death.
- 7 And the likeness of the locusts is the likeness of a horse prepared for war; and on their heads, as it were, a crown like to gold; <and their faces like the faces of man>.

remainder of voice of the trumpet of the three angels which were about to sound the trumpets 4—the three angels 3—sound] trumpet forth 3 and 2 which transfers it after 'future'—hereafter . . . future] *om.* a 3 4.

- 1 trumpeted a—saw, etc.] saw that a star from heaven was falling to earth a : was seeing that there was falling a star from heaven to earth 2 : saw that a star was falling, etc., 3—fallen from heaven to earth 4—pit] depths 4.
- 2 and . . . abyss] our a 2 3—from the pit IGFOYN] 4 has the corruption KHNKOTZN = 'of incense'—like, etc.] quasi fumus fornacis erat ejus 3—furnace]+ kindled 4—air]+by the smoke of the furnace 3 : + by the abysmal smoke 4.
- 3 pit] smoke 2 3 4 TSKHOYS corrupted into CPOYN—them] it 2 3 ('locusts' is sing. in Armenian)—and their stings] *om.* a 2 3 4—scorpion]+ there was authority of their power on earth 3—like, etc.] sicut habent auctoritatem scorpiones terre 4.
- 4 injure] *lit.* sin against : hurt 4—of the earth] *om.* 4—tree] all trees a 2 3 4—man]+terrestrial a : + them 3—have not] shall not have a 2—of Christ] *om.* a : of God 2 3 4—foreheads a 3 : foreheads Andreas cet.
- 5 a command] *om.* 4—torment and torments] 4 uses synonyms—them] *om.* 3 4—smart] sting a : strokes 4—scorpions when they strike 4.
- 6 in those days a 2 3 4—find it 3 4—shall (*bef.* desire) γ, etc. : omit a β And.—from . . . locusts] *om.* a 4—stroke 2 3—*tr.* death from them 4.
- 7 Et erant similitudines locustarum similes equis 4—is like unto a horse 3—

- 8 And their hair like the hair of a woman, and their teeth like a lion's.
- 9 And their breastplates like breastplates of iron; and the sound of their wings as <the sound> of horses many which rush into war.
- 10 <And> they had tails like unto a scorpion, and the stings of their tails had authority to torment men months five.
- 11 And they shall bring unto them the king of angels of the abyss: AND his name in Hebrew is Albagos, who is called destruction in Armenian.
- 12 Behold woe the first is past, and woe <the second is to come> after it QUICKLY.
- 13 And the sixth angel sounded the trumpet; and I heard a voice from the four horns OF THE ALTAR OF GOLD, which was before THE THRONE OF God,
- 14 That it said to angel the sixth, *which had the trumpet*, Loose the four angels which are bound upon the river Euphrates.
- 15 And there were loosed the four angels prepared for *the hour and the day and the month and the year*, that they might slay the third part of men.

of horses 2—as it . . . gold] they were like golden images 4—like to] NMANEAL 2 changes into ZMANEAK =necklace: *om.* 3 and *read* of gold—faces] 4 uses *dēmāq* instead of ERESQ of the other sources—men 4.

8 their] the 3: they had 4—of women 4—their teeth, etc.] I saw them like lions 3—lion's]+ they had teeth 3** : like lions' 4.

9 their] they had a 2 3—breastplates] 4 subst. GUUQ for *zrahāq* of the other sources. Sevs. 17 of chariot horses *a*: of chariots of horses 4—which rush] coursing 4.

10 had] have *a*—And they had a likeness to scorpions 4—like unto] in the likeness of *a*—and a sting (stings 3 4) and in their tails was (*om.* 4) authority (+ for them 4) 2 3 4—the stings of] a sting in *a*—had] and they had *a*—torment] hurt 4: offend 3.

11 shall . . . angels] had a king over them the angel *a*: quoad et regem adducent angelorum 3: had of themselves a king the angels (*sic*) 4—*om.* and 2 3—is] was 4—ABBADON 3: NABATHDON and in Ionic Destroyer 4: Albagon β γ 2. The *g* is due to confusion of the third and fourth letters of the alphabet **g**- and **q**-. In *a we read* Apiton, in Greek indeed Apollyon and the Latin name *Korion* (destruction) *over a rasura in a late hand.* 3 has 'is called in Hellenic Apollyon' —Armenian]+ language β γ—who . . . Armenian] *om.* 4.

12 past] gone 4—and . . . quickly] and woes two are to come *a*: and there are to come two, woe woe, and after it the sixth angel 3, which thus associates the words 'after it' with verse 13 as do the Greek MSS. Q, 14: Behold the second woe after these 4—quickly] *om. cet.*

13 from one of the four 4, *and om.* a voice—horns] animals *a* 2—of . . . gold] *om.* *a* 2—of gold] *om.* 4—was] are *a* 2: is 3: *om.* 4—throne] altar *a*: *om. cet.*

14 That it said] saying 4—*tr.* sixth angel 4—had] hath 4—to loose 2—river]+ great 3.

15 loosed] liberated 3—year] *am* 3; *tari cet.*—slay] destroy 3.

- 16 And the number of the hosts of the mounted *ten thousands of ten thousands*. *I heard the number of them*.
- 17 And I saw the horses *in the vision*, and those mounted on them who had breastplates of fire, and tails aflame with brimstone, *<and the heads of the horses like the heads of lions>*: and out of their mouth fire went forth and smoke and brimstone.
- 18 And by these strokes (*or plagues*) were dieing the third part of men, by the fire and *the smoke and* the brimstone which went forth out of their mouth.
- 19 For the authority of the horses was in their mouths and in their tails: for their tails were like unto serpents, and they had heads wherewith they shall destroy the many.
- 20 And the others *<who>* were no longer dieing of men because of these strokes, who repented not, nor turned from the works of their hands, and from the worship of *devils and* their idols, made of gold and of silver and of wood and of brass and of stone; which can neither see nor walk nor hear:
- 21 And they repented not of their slaying of men, *<and of their sorcery,>* and of fornication, and of their thieving.

- 16 hosts] soldiers 4—*Before I heard the a text adds* and thousands of thousands ten . . . number] a 2 3 4—of them] om. 4.
- 17 And thus I saw 4—who were mounted on them having 4—on them] of them 2 3—tails . . . brimstone] hyacinth and sulphureous 3 (which transliterates *θειώδεις*): hyacinths aflame with sulphur a 2. The a text has *yakinths*, similarly *YAKINQ* in 2. The reading *agi* 'tail' in MS. 1 is a corruption and so is *YANTHAK* in 4 which also renders *θειώδεις* 'godlike'—and . . . lions] a 3 4—*et erat capita equorum* 3: *et caput equorum* 4—mouths 4—*tr.* went forth fire 2 3 4.
- 18 And from these three strokes 4—this stroke 3—were dieing] died a 2: was destroyed 3: were slain 4—and by the fire 4—which . . . mouth] om. 4.
- 19 For . . . was] there being auth. of the horses 3—of the horses] om. a—was] is a—for] and a—were . . . serpents] the likeness of a serpent a—serpents, since they had heads and with them were tormenting, were hurting 4 *and om.* the many—unto a serpent, who had (=habebant) heads, and therewith did harm, both for afflicting of men and not to die from these wounds who repented, etc. 3—shall destroy] were destroying a 2—the many] the unjust a: all 2: om. 4.
- 20 others] men* 1. And the others of men who died not of these strokes repented not a: And others no more died of these wounds of men, but only they who rep. not 2: for 3 see above: and the remaining of men were not slain by wounds of these and were not contrite from 4—and *bef.* from om. a 4—and from . . . stone] that they should not worship devils and golden images and silver ones and brazen, and stones and wooden ones 4—devils and] *cel.*—*tr.* and of wood *after stone* a 3—*tr.* nor hear nor walk a 2 3 4.
- 21 They] who 2—slaying . . . fornication] voice and of sorcery, of their striking and of their fornic. 3. Perhaps 'voice' is due to confusion of *φώνων* with *φωανών*—of men] om. 4—and] nor *thrice* 4—sorcery] divination 4.

X

- 1 And I saw [another] angel *strong* that he came down out of heaven, *veiling himself with clouds*; [and the rainbow upon his head]; and his face as the sun, and his feet like a pillar of fire;
- 2 And he had in his hand a book: he opened, and set his right foot upon the sea, and his left *foot* upon the dry land.
- 3 And he cried with a voice *great*, <and> roared as a lion; and when he cried out there uttered seven thunders *with their voices*:
- 4 *And the utterances of seven thunders, I wished to write*> THE THINGS WHICH HENCEFORTH ARE TO COME: And I heard a voice from heaven saying, Seal up that which spake the <seven> thunders, and write [them] not.
- 5 And the angel whom I saw, which set his foot upon the sea, and HIS OTHER UPON dry land, AND raised his right hand to heaven,
- 6 AND swore by him that liveth from æons, who established the heaven and *what is therein and the earth, and what is therein*, [THE SEA AND ALL THAT IS IN THEM], that no longer there abideth time;
- 7 But in the day <of the voice of> the seventh angel, whenever he shall sound the trumpet, shall be finished the mystery of God, which was gosselled to his servants the prophets.

1 *strong* a 3 4—that he came] coming 2—*tr.* *strong* after heaven 4—veiling . . . clouds 2 3: and he was arrayed with a cloud a: with cloud, arrayed with honour 4—and the rainbow] *om.* 4—of fire] fiery 4.
 2 a book opened a 2 3 4—*tr.* right after sea 4—*add* foot 2 3—dry land] earth a 3 4.
 3 cried out] exclaimed 3 using KARDAM, which it habitually prefers to ALALAZEM = ululo of the other sources—and] *om.* γ 4—*tr.* as a lion roared 2 3: as a lion that he may roar 4—cried out]+ with a loud voice a alone—with their . . . write] from a 4 and 3 (in which *cor.* adds 'with their').
 4 the utterances of the seven thunders] when the seven thunders uttered a: et quantum etiam locuta sunt septem tonitrua 4—the things . . . come] *om.* a 3 4—'which' and 'are'] *om.* 2—a voice] voices 3: *add* of God 2—saying] which said 3—that . . . spake] the utterances of 3 4.
 5 which . . . land] stood on sea and on earth 4—his feet 3 first hand above line—his other upon] *om.* 2 3—up to 4.
 6 and] *om.* 2 4—liveth]+ to æons 2—established] made 4—and the earth . . . therein] *om.* β—the sea . . . them] *om.* a 4—them] it 2 3—that time no longer shall be 4: *tr.* time after that 2 3.
 7 days a 2 3: + of the Lord 4—at the voice and of the 4—before whenever] + with voice 2—shall] is about to 4 and *om.* the trumpet—which was gosselled] *Oscan* reads as he gosselled: as was gosselled 3: which he gosselled 4—to] by a 3: *Oscan* by means of.

- 8 And the voice which I heard from heaven, again it spake and said, Come *and* take the book which the angel hath open 'in his hand', and he standeth upon sea and dry land.
- 9 And I, having come unto the angel, asked [for the book] of him. And he saith <to me>, Take, <and> swallow it; and it shall be made bitter in thy belly, but in thy mouth sweet as honey.
- 10 And I took the book out of the hand of the angel, *and* swallowed it, and *it was in my mouth as honey*, <and when I ate it> my belly was filled <with bitterness>.
- 11 And he saith to me, It shall befall thee <again> to prophesy 'unto gentiles and' unto peoples *and unto tongues and kings* many.

XI

- 1 And there was given me a reed like unto a rod. 'And there stood the angel', and saith TO ME, Arise and measure the temple of God and the altar and the worshippings which are therein.
- 2 And the courts without the temple, leave it <out> and measure it not. For it hath been given to the nations; and the holy city, THAT they shall trample under foot months forty and two.
- 8 which] *om.* 4—again from heaven which was speaking 2 4—spake] was speaking to me 3: was sp. with me a 2 4—and said] saying 4—said] + to me 2—and take 2 3—open] *om.* here 2 3 4 and place above after 'book'—which . . . hand] from the hand of the angel 4—and he] who 4—dry land] earth 4.
- 9 And I went to the angel, saying, to give me the book 4—*tr.* of him the book] 2 3 (3 adds 'opened')—take] + it a—swallow] eat a 3 4—it] the same a : *om.* 4—shall make bitter thy 4—mouth] + it is 2: + it shall be 4.
- 10 hands 3—out . . . angel] opened from the angel a—swallowed] ate 3 4—it was] + sweet 3: 4 *adds* sweet *after* honey—it was . . . honey] so 2 3 4, but 2 transposes this clause after the words 'my belly was filled,' and omits the clause (supplied from a 3 4) 'and when I ate it'—belly] mouth 4—filled with bitterness] made bitter a : filled and bitter was it 3.
- 11 it shall befall] it befalls a 2 3: it behoves 4—unto] against *or* over 4 *thrice*—*tr.* unto peoples and unto gentiles a 2 4—peoples] + and to races 3—many] of the earth a 2.
- 1 a reed in likeness of a rod 4—And] *add* a 2 4—and said] saying 4—to me] *om.* 3 4—measure the word of God, the temple and 4—of God a 3 4—worshippers a 3 4—which . . . therein] thereof 4.
- 2 court a 3 4: without] the outer of 4—leave it out and] *om.* 4—out] outside 3: *om.* a. In codex 1, a late hand erases it and substitutes 'inside'—taken by β: given to α γ, etc.

- 3 And I will give to my two witnesses, and they shall prophesy for days 1265, clothed in sackcloth.
- 4 These are the two olive trees and the two candlesticks, standing before the Lord GOD of ALL earth.
- 5 And they that shall desire to hurt them, fire shall go forth from their mouth and shall devour their enemies; and whoever shall desire to sin against them, thus shall be destroyed.
- 6 They have authority to shut the heavens, that they rain not during the days of their prophecy. And they have authority OVER EARTH OF ALL PLAGUES; AND THEY HAVE AUTHORITY OVER the waters to turn them into blood, and to smite the earth <with all plagues> as often as they may desire.
- 7 <AND WHEN THEY SHALL HAVE FINISHED> all the days of their testimony, then the beast that goeth up out of the abyss shall make war with them, and shall overcome them, and shall slay them.
- 8 And their carcasses <shall remain lying> in the midst of their street, in the city great which is called by name after the Spirit Segor and Egyptos AND BABYLON, where also their Lord was crucified.
- 9 And there shall see them all the tribes and peoples and all tongues *and gentiles* their corpse, that they remain lying three days; and they shall not suffer to be buried in a tomb their bones.

- 3 1260 a 4: in 3 *cor.* erases the *five*—clothed in sackcloth]. The words are added in 3 by *cor.* over *ras.* of a whole line.
- 4 standing] which stand a 4: 2 *tr.* after God, and 3 after earth—Lord] *om.* a—God] *om.* 3 4—all] *om.* a 3 4—in earth a.
- 5 they] he 2 3 4—shall desire] desires 4—hurt] sin against *or* offend γ η—shall go] goeth 4—devour] destroy 3: eateth 4—shall desire] desires 4—sin, etc.] hurt them, so must they be hurt 4.
- 6 They] these over heaven 3—shut] measure 4—the heavens] him *or* it 3—they] it a 2 3—that there descend not rain in the 4: earth . . . over 1 4: *om.* a 2 3—*tr.* auth. have they 3—turn] change 3—in all plagues a 3.
- 7 And when . . . all] and there was finished 3** over a *rasura* (it would seem) of the word 'all.' Thus the first hand omitted the clause as does 2—all . . . of] *om.* 4—testimony] prophecy 2—then] and 2: 3** over *ras.* of 'but': *om.* 4.
- 8 carcass a 3—shall lie 4—of the street of the great 3—*om.* midst of their 4 *and read* streets—in the] of their a 2: of the 4—after the spirit] spiritually 3: in spirituality 4—Sodom and Egyptos a 2 3. In 1 *Segôr and Egiamos*, a corruption arising out of an uncial text misread—and Babylon] *om.* a 3: *tr.* after Sodom 4.
- 9 them] him a 3: *om.* 2—all] *om.* 2 3 (before tongues)—And there see of peoples and of stocks and tribes their carcasses, days three and a half; and their carcasses they shall not suffer to be laid in tombs 4—*tr.* peoples and tribes 3—and gentiles] a 2 3—corpse] 1 has 'of their race' *azgi*—a corruption of *zdi* 'corpse'—that their corpse remains a 3—and their bodies they shall not give to be buried in tombs 3—suffer] give a 2.

- 10 <And> they that are dwelling on earth are glad and rejoice
 'over them', so as to bring gifts AND OFFERINGS one to
 another; because these two prophets shall torment the dwellers
 of earth.
- 11 And after <three> days *and a half* a Spirit of the living God
 shall enter into them, and they shall 'rise up', stand *erect* on
 their feet; and *awe* 'and fear' shall fall on dwellers of earth.
- 12 And I heard a voice *great* from heaven which said unto them,
 Rise ye up 'and come up' hither. And they rose and went
 up into heaven on clouds, and ALL their enemies beheld their
 rising up.
- 13 'And' in that hour an earthquake great there was, and the
 tenth part of the city was swallowed up. And there died of
 the earthquake *men* seven thousand. And after that fear GREAT
 was in all; and they gave glory to God heavenly.
- 14 'Lo', woe the second is past, 'and' woe the third is about to
 come quickly.
- 15 And when the seven angels sounded trumpets, there was a
 voice [great] from heaven which said: There hath come to be
 ALL the kingdom *of the world* of our Lord *and of his* Jesus
 Christ; and he shall reign UPON EARTH unto æons of æons.
- 16 And the twenty and four elders which sat on a throne 'before
 God,' *fell on their faces and worshipped the Lord God and*
 said,
- 10 are] shall be 2: 4 has shall rejoice *and omits* are glad and—and send 2 3 4 *and*
om. so as to—and offerings] *om.* 3 4—tormented 2 3: torture 4—those who
 are dwelling 4—of] upon 3 4.
- 11 and a half] a 3 4—of . . . God] living, from God a 3: of life of God 4—
 entered 4—shall . . . up] *om.* 3 4—erect] 2 3—stood 4—on their feet] 3*
 in mg. and add *festinante illi*—awe and fear great a: awe and fear 2: awe
 great 2 3 4—shall fall] 2 3 first h.: fell a and 3** and 4—dwellers of earth] all
 who beheld them a β γ and 3** (omitting 'all'): all who slew them η Andreas:
 them 3 first hand: the beholders of them 4.
- 12 from heaven] *om.* a—Rise ye up and] *om.* 4—rose and] *om.* 4—and went]
 going 3—all] *om.* a 3 4—their . . . up] them a 3 4.
- 13 there was in that hour 3: And there shall be in that hour 2: on that day there
 was 4—and there fell the tenth, etc. 4—men]=*arg* a 2 4: =*mardig* 3—
 after . . . all] the remaining of men were astounded 4—great] *om.* 2 3—
 was] shall be 2—gave] give 2—of heaven 4.
- 14 past] gone 4—and lo, woe the third cometh instantly 4.
- 15 when] *om.* 4—seventh angel sounded trumpet a 2 3 4—and there was 3—
 were voices 4—in heaven a 2 4—which said] saying 4—*tr.* the kingdom
 all a 2—*om.* all 3 4—of the world] a 2 3—and of his] a 3: his 4—Jesus]
om. a 3 4—upon earth] *om.* 3 4: over all a 2—unto æons]+and unto æons 4
 —of Æons]+ Amen 2.
- 16 Elders before the throne of God which sat 3: old men who before God were, sat 4
 —on their thrones a 2 3 4—*tr.* before God on th. th. 2—fell etc.] a 2 3, and 4
 (*but* 4 *om.* before . . . faces)—*om.* the Lord 3 4—and said] saying 3 4.

- 17 We thank thee, Lord God Almighty, which is unto æons, who hast clothed thyself with power *great*, and art become king.
- 18 And the peoples were wroth, and there is come wrath of the enemy and season of judgement, that it may be condemned, and thou givest rewards to thy servants the prophets and to saints fearers of thy name, to small and great, <and> to destroy the destroyers of the earth.
- 19 And there was opened the temple of God which (is) in heaven, and there appeared the ark of his covenant <WHICH IS IN HIS TEMPLE>; and *there was* lightnings and voices and thunder [and earthquakes], and hail very great.

XII

- 1 And a sign great appeared in heaven; a woman arrayed with the sun, and the moon under her feet, and upon her head a crown of stars twelve.
- 2 And she was with child, and she shrieked in travailling, <and in many pains she was nigh unto being delivered>.
- 3 And there appeared another sign in heaven; and lo, a dragon fiery great EXCEEDINGLY, whose were heads seven and horns ten, and upon his head seven diadems.
- 4 And his tail swept away even unto the seventh part of the stars of heaven, and cast them upon earth:

- 17 Lord our God 2—almighty]+the existent and 4—who art unto the æons and which is 2—is]+and art a 3—*om.* unto æons a 3 4—who . . . power] for thou workest powers great 3—who] and a: for thou 4—clothed . . . with] taken a 2 4—thy power a 4.
- 18 peoples] gentiles a 3—wrath . . . condemned] thy wrath and season of the dead that they shall be judged a: thy wrath and season of the enemy's judgement that he may be condemned 2: thy wrath, and thou art Lord of death, judgest 3: thy wrath and season of the dead of judgement 4—and thou givest] to give 2: and to give 4—his servants 4—*om.* and *before* saints 4—saints]+and 3 4—to destroy] destroyest a 3.
- 19 Arm=quod in caelo—covenant] testaments 3—his covenant] God a—which is] *om.* a 4—there was (were a 4) lightnings a 2 3** 4: *om.* 3—lightnings]+of him 2—*tr.* and thunder and a voice 4—thunders a 2 3—earthquake a 2 4—very] *om.* 4.
- 1 appeared] was seen 4—arrayed] *zgetzeal* 1: *arkeal* ceteri.
- 2 And being with child she cried out travailling and being tormented to be delivered 4—and she cried] who cried 3 first hand—In 3 'and' is erased before 'in' and added after 'pains.'
- 3 appeared] was seen 4—fiery] *om.* 4—who had heads 4—heads a 7 3: seven heads 4: head β, etc.—diadems] crowns 3 4.
- 4 even unto] 3** erases: a 4 *om.*—seventh] third a 3—cast them]+from

And the dragon stood before the woman who wished to be delivered, that when the woman should be delivered of her child, he might devour him, HE THE DRAGON.

- 5 And the woman was delivered of a child male, who shall shepherd his people with a rod of iron. And there was caught up her child unto God, <and unto his throne>.
- 6 And the woman fled into a wilderness, where was her place prepared of God, that she may be fed there days 1265.
- 7 And there was war in heaven, Michael and his angels were fighting with the dragon, and the dragon together with his angels was fighting AGAINST THEM ;
- 8 But they were not able to withstand, and place there was not *found* for them in heaven.
- 9 And there fell the dragon great, the serpent primal, who is called by name Beelzebul and Satan, He that led astray the whole world, THE LION FELL TO EARTH and his angels *fell* with him.
- 10 And I heard a voice great from heaven which said, Now hath become salvation and power and kingdom OF HEAVEN of our God, and authority of his anointed : for there hath fallen the accuser of our brethren who accused them before God AND THE LORD JESUS CHRIST day and night.
- 11 <And> they overcame him through the blood of the lamb OF GOD, and through the word of his testimony. And they acquiesced not in the dragon even unto death.

heaven 2, and 4 (*wh. om.* upon earth)—wished to] was about to a 4—the woman] she 4—of her child] *om.* 4—him] *om.* 4—he the dragon] *om.* 3 4.

5 the woman] she 4—child β : *om.* α γ—shall] is about to α 4—his people] all Gentiles α 3 4—unto] *om.* α γ : retain β And. etc.

6 where. etc.] *ubi erat illic preparatus locus illi* a Deo 3 : which hath there a place 4—her place] a place for her α 2—that . . . there] and (that 4) there they shall feed her 2 4 : *ut illic aleret illum* 3—1265 in 1 2 3 4 : 1260 in α 3**.

7 and Michael 2—were] *om.* 4—and the dragon was warring and his angels 3 4 and *om.* was fighting : and the dragon was warring together with his hosts α —*tr.* was fighting together, etc. 2.

8 but] and 2 3 : *om.* 4—to withstand and] in *mg.* first hand 3—were . . . withstand] held not on overmuch 4.

9 great] + and the 2—serpent primal α—called by name] betrayer α and 4—leads 4—the . . . world] all the inhabitants of earth α—the lion . . . earth] *om.* α 3 : and he fell to earth 4—angel 2—with him fell α 3 : fell with him 2 : with him were cast out 4.

10 *om.* great 4—in heaven 2 3—which said] that it said 2 3 : saying 4—*tr.* power and salvation α—of heaven] *om.* α 3 4—and his authorities 4 and *om.* of his anointed—*anointed*] Christ 3—*accuser*] betrayer 4—*accused*] was betraying 4—our God 3 4—and . . . Christ] *om.* α 3 4—and our Lord and *om.* J. C. 2.

11 of God] *om.* α 3 4—through his testimonies 4—And they did not love him with their soul even 3 : And they loved not their souls even 4—they] he γ 2

- 12 Therefore let the heavens be glad, and [all] who are dwelling in them. Woe to earth and sea: because the dragon is fallen unto you, who hath wrath a little time.
- 13 And when the dragon saw that he fell to earth, he pursued the woman which bore the *male* child.
- 14 And there was given to the woman TWO wings of an eagle *great*, that she might fly into a desert place, where she shall be fed there for times <and a time> and half a time, from the face of the serpent.
- 15 And the serpent poured forth from his mouth after the woman <waters> MANY [as a river] that he might engulf her.
- 16 And earth helped the woman, and *earth* opened her mouth, and swallowed the water which the dragon poured out from his mouth.
- 17 *And the dragon waxed wroth with the woman*, and went away to war WITH THE WOMAN AND with her seed AND who keep the commandment of God, in whom is the testimony of Jesus CHRIST.

XIII

18 <AND HE STOOD UPON THE SAND OF THE SEA>.

- 1 And I saw that there went up out of the sea a beast GREAT, —acquiesced] the word used in α and 1=satisfecerunt. The word used in 2 =pacavit.
- 12 the heaven was glad 2 3: be ye glad, heaven 4—all] *om.* γ 3: ye 4—the dwellers 3—in it α 3 4—dragon] in text 3: adversary α 3 in mg.—is fallen] hath descended 4—who hath] who shall have 2: having 4—wrath much α 2: wrath great 3 4—a little time] and shall abide a little time α : he saw that a little time he abode 2: he saw that he abode time little 3 first hand, which cor. erases in order to subst. the reading of α : knowing that a little time hath he 4.
- 13 And] *om.* 4—fell] was cast down 4—child] *om.* 4.
- 14 *Before* wings add two α β γ 4: *om.* And. cet.—desert]+ unto her α 4—where] + habitabat illa et 3—shall be] was α 2 3: is 4—a time α 3 4—and times α 4.
- 15 And]+ while he went γ Andreas—serpent] dragon γ —poured] cast 4—forth] + venom 2—from his mouth] *om.* γ Andreas—after] in front of 3 And. p. 175 ('after' p. 180)—woman]+ fire, 4—many] *om.* α β 2 3 4: much γ And. p. 175 (but *om.* p. 180)—engulf her] make her carried on the river 4.
- 16 earth] α 2 3—water] river γ 2 3 4—poured out] cast 4—from . . . mouth] *om.* α alone 4 Andreas p. 176 (retains p. 180): upon the woman 4.
- 17 And . . . woman] α 2 3—with the rest of her seed α 4—keep] kept α 2 3 4—commandments α 2 3 4—in whom is] and held α : and who hold 4—and who testified unto Jesus 3—Christ] *om.* α 3 4.
- 18 he stood] I stood α 4 (steti ego). Note that in Armenian *katz i verah*, 'I stood upon,' is easily confused with *katz i verah*, 'he stood upon.' 3 has the augmented form *ekatz*, 'he stood.' This verse is omitted in 2 alone.
- 1 And he] who 3—that . . . up] *tr.* after beast 4—and he had] having 2 4—*tr.* horns ten and heads seven 3 4—upon him a mitre 2—mitres] crowns 4.

and he had heads seven, and horns ten; and upon his horns ten mitres, and upon his head a name of blasphemy.

- 2 And the beast which I saw *was* like unto a leopard, and his feet as of a bear; and his mouth as of a lion. And the dragon gave him his *power and his throne and authority great*.
- 3 And one of his heads WAS wounded unto death; and his death-wound was being healed; and the whole earth wondered at the beast.
- 4 And they worshipped the beast, <because the dragon gave him his authority. And they worshipped the beast>, and said, No one is like unto the beast, or is able to war with him.
- 5 And there was given to him *a mouth* to utter very great *things and* blasphemies; and there was given him authority TO WORK, TO WAR [AGAINST THE SAINTS AND OVERCOME THEM. AND THERE WAS GIVEN HIM VICTORY] months forty *two*.
- 6 And he opened his mouth in blasphemy unto God, [and] blasphemed his name and his temple HOLY which is in heaven.
- 7 And there was given him authority over all souls and tongues and peoples,
- 8 That they might worship him, and all *dwellers upon* earth, whose names are not written in the book of life of *the lamb slain* from the beginning of the world.

2 *add* was 2 3 4—as the mouth of 3 4—and *his* great β.

3 was] *om.* 2 3 4—wounded] as it were slain 4—Arm. = et vulnus mortis ejus—being] *om.* 4—at] after 4.

4 And . . . authority] *om.* 4—*pr.* And . . . beast] *om.* α: And they were worshipping the dragon who gave his authority to the beast, and were worshipping the beast and saying 3—authority] kingdom α—the beast] the dragon which (that he 4) gave the (his 4) authority to the beast α 4—and said] saying 4—No one] who *cel.*—is] would be α—is] would be α 4: who is 2—to battle 4.

5 to speak] which spake 4—blasphemy α 3 4—and . . . authority] to become 4: to hear 5—authority to work war against 2—to work . . . victory] *om.* α 4—to work] *om.* 3—to war] 3** over rasura of a sentence which began with the word *conquer*, so that 3 originally had a text akin to that of 1—given authority to work victory forty two (*and om.* months) 2.

6 in] to utter 3—and blasphemed] to blaspheme 3 4—temple] shrine α 2: dwelling 4—holy] *om.* α 2 4—and his temple . . . given him] and his chosen ones, those who in heaven were chosen 3, and over a rasura of this 3** subst. 'and his shrine and the heavenly shrine, and there was given him.' Then 3 continues thus, 'to war and (over ras.) to smite his saints. And he conquered them, and there was given him authority'—which . . . heaven] and the heavenly shrine α: and those who in heaven are dwelling 4 which adds 'and there was given him to work war against the saints and overcome them.'

7 Souls] stocks α 3 4—and peoples and tongues and Gentiles 4: *add* Gentiles 3.

8 And (that α) there worshipped (shall worship α 4) him all those (+ who are α 4) dwelling on earth whose α 3 4—that . . . worship] and there worshipped all dwellers of earth him 2—earth] the face of earth α 3—are not] were not 2: were not yet 4. The Arm. = quorum non sunt nomina illorum scripta—life] + of the lamb slain α 4: + who received not the seal of the lamb 3.

- 9 They that have ears of hearing, let them hear.
- 10 For there are 'some' who shall be led into captivity, and there are 'some' who 'died' by the sword, 'and' there are 'some' who of themselves shall destroy themselves. But patience and faith 'shall be vouchsafed' to the saints 'of God'.
- 11 And I saw another beast that he came up out of the earth; and he had horns 'twain' like unto a lamb, <and> he spake as the dragon.
- 12 And all the authority of the first beast he did exercise before him; and he made the earth and all dwellers thereof that they should worship the first beast, until there shall be healed his wound of death.
- 13 And he wrought signs many, and 'he caused' fire from heaven to come down upon earth in sight of men.
- 14 And to lead astray the dwellers of earth <with> the signs which it was given into his hands to do in the sight of the beast. AND there say unto him the dwellers of the earth, Make an image of the beast which shall have the wounds of the sword, and shall live.
- 15 And there was given him authority that he should give spirit to the image of the beast, and in order that the image may speak, and that there may worship him all inhabitants of

9 Whoever hath 2: He who hath 3 4—them] him 2 3 4.

10 For] a 2: For . . . some] *om.* 4—who shall be led] who were delivered over 2: he who goeth 4—and there . . . themselves] he who shall with sword slay, he must with the sword be slain 4—some who . . . are] supplied from a 2 3—died] shall die a: *om.* 3—by] unto 3—shall] *om.* a (*bef.* destroy)—shall destroy] shall slay a 3: slew 2—But] Here is a 4—shall . . . God] of the saints a 3 4

11 that he] who 4—the lamb a 3 4.

12 *tr.* 'all' *after* beast 3; *om.* 4—he did possess before him over earth and the dwellers thereof 3 first h.: he did exercise before him, he made the earth, etc., 3**—and all . . . thereof] as they who are dwelling in it 4—until] of whom was healed the strokes of his death 4, etc.—before him and] *add* a 2 3 4.

13 wrought] shall work 4—many] great 3: very great 4—and he caused] that he shall make 4—*tr.* to come down from heaven a 4—upon earth] *om.* 4.

14 et seducebat (*sic*) incolas terræ signa quæ erat (*sic*) inter eos coram bestia 2—to lead] he (*or* it) led a 2 3: he leads 4—the dwellers of] those who dwell on a 4—dwellers upon earth by the might of the signs 3—because of the sign 4—*which* were (was 4) given to him to do 4 and 3** over ras.—it was] have been a—to do] *om.* Andreas—And] *om.* a 3 4—saying to the dwellers upon earth to make 4—*which* shall . . . authority] which up top of the sword lived, and there was given him authority 3** over a rasura of 3 lines—shall have . . .] hath the strokes of the 4—may . . . live] from the wounds of the sword did live a—shall live] was made alive 4—shall have issue of fire and shall stand 1*.

15 And . . . authority] over ras. 3**—authority] *om.* 4—that he should] to 4—that . . . slay them] 3 has et dedit illi (*ille cor.*) spiritum in ea hora imago bestie quia loquebatur imago bestie et faciebat ut qui non adorabant imaginem

- earth, and that those who shall not worship *the image of* the beast, he may slay them.
- 16 And he shall make all, small and great, and rich and poor, freemen and bond, that he may give them HIS sign on the right hand and on their foreheads.
- 17 And no one is able to buy or to sell, if he have not the sign of the beast and *number of* his name.
- 18 He who hath wisdom, shall reckon the number OF THE NAME of the beast. FOR the number OF THE NAME is of the man. And the number is SUCH AS this, 151.

XIV

- 1 And I saw and Lo, a lamb stood upon the mount Sion, and with him 144,000, *who had* his name and the name of his father WAS written upon their foreheads.
- 2 And I heard a voice from heaven, as it were voice of waters many, as it were a voice of thunder great, and I heard as it were voice of harpers, that they struck their harps,
- 3 And were singing a song new before the throne OF GOD, and before the four animals *and before the elders*, and no one was

bestiæ, destruet eos—spirit] breath 4—and] a 2—and in order . . . of earth] *om.* 4—and he shall make slaughter of those who worship not the beast 4—the image of] a 3—slay] a 1: destroy 2 3.

- 16 shall make] maketh 4—*tr.* great and small 4—In 3 thus: Et adversus omnes pusillos et magnos et divites et adversus pauperes et adversus liberos et adversus servos, dicebat ut daret illis signum super manum illorum dextram et super frontes eorum—and rich (mighty 4) and poor and free 2 4—*tr.* and free and poor a—sign] stamp a 4—on their] 4—and on] or on] forehead a.
- 17 Shall be sell a 3—And that no one shall be able 3 and 4 (*but om.* And.)—and to sell a 3—if he be not one who may have the sign of the name of the beast and number of his name 3—except one who hath the stamp or name of the beast or the number of his name 4—sign . . . name] stamp of the writing and name of the beast and number of his name a 2.
- 18 Here is wisdom: who hath understanding let him reckon a 4. Here is: he who may have understanding, wisdom, let him reckon 2—the number of] *om.* 4—is of] being of a 2 3—of a man a 4: the man (*om.* of) 3—And the . . . 151] according to the number of him 3 (adding in *mg.* in first hand the words *and the number: 666*)—And his number a 2 4—such as] *om.* a 2 4—151 1: 660 a 2. The origin of 151 in MS. 1 may be the substitution for the Greek letters XΞΖ of the Armenian letters which most resemble them in form. 4 reads *and his number and six hundred and sixteen*—of the name *pr. vice*] *om.* a 2 3.
- 1 the lamb a 3—who . . . name] a 2 3 4, *and* a 2 4 *om.* was—the names of 4.
- 2 as it were [*after many*] and as it were 3 4: and a 2—of violent thunder, and the voice was, which I heard, as it were voice of harpers who struck 4—I heard *sec. vice*] *om.* 2—voice I heard as of 3.
- 3 = ᾠδὴν καὶ καινὴν 3—thrones 2—of God] *om.* a 2 4—and . . . elders] a 2 4—no one was] I was not 4—was] is a 3—learn] know a—the song 4

able to learn their songs, save only the 144,000 who were STANDING AROUND THE LAMB ON MOUNT SION, WHO WERE VIRGINS, AND liberated from earth.

- 4 These are they who with women were not defiled, <and are> virgins; and in every hour they SHALL follow after the lamb, wheresoever he shall go. These wrote of men upon their foreheads the name of the father *and* of the lamb.
- 5 And in their mouth was not found falsehood, for they were without blemish.
- 6 And I saw another angel flying from heaven, and he had a gospel eternal; and being come was gosselling to all races, *and tongues*.
- 7 AND with voice great he said, Fear ye God and give <to him> glory. For there is come a time of his judgment. And ye shall worship before him who made heavens and earth, sea and all which is in them.
- 8 And another second angel came after 'him' and said, It is fallen, it is fallen, it is fallen, the great Babylon, from wine of drunkenness, AND from wrath AND from her fornication, who made drunk all the gentiles.

—*om.* only 4—standing . . . Sion] *om.* a 3 4—who were *sec. loc.*] *om.* a 4 : who are 2—virgins and] *om.* a 3 4—liberated] written 4 (by confusion of *greal* with *greal*).

- 4 were not, etc.] fornicated not, for they are virgins. These are they who follow the lamb 4—and are virgins]=virgines facti 3—And in . . . follow] These follow a : These ever shall follow 3—*om.* shall a 2 and 4 which, however, used *helevin*, where a 2 have *zhet erthan*—wrote . . . father] were chosen of men in sight of God a and 3** (over a rasura of two lines, where the first word of the underwriting is *of men*)—These . . . men] These were written of men and wrote 2—These are they who were bought of men, first-fruits of God and of the lamb 4. (Thus 4 is here free from the confusion of *Gneal*=bought, with *Greal*=written, which has played havoc with the other texts and which in the preceding verse besets MS. 4 itself.) Name of] sign of God 2—and] add a 2.
- 5 mouths a—falsehood] guile 2—For they are β And. 4 : that they might be a γ—blemish]+ before God 2.
- 6 from] amidst a 2 3** 4—and he] who 2 : for he 4—eternal] *om.* 4—and being come 1 3 : *om.* a 4 : 3** erases : who being come 2—to gospel 3** a 4 : *Add* 'upon earth and' 3—to gospel to those who were sitting on earth and over all races and stocks and tongues and peoples 4—races]+ and tongues a 2 : + and stocks and tongues and peoples 3—tongues]+ which are dwelling on earth a.
- 7 And] *om.* 3 : For 4 : *tr.* after great 2—*tr.* he said with voice great a 3 4—God] the Lord 3—to him] *om.* 2 : *tr.* after glory a—is come]+ is arrived 4—before . . . made] God who made 2 : the maker of a 4—and sea a 3 4—all] *om.* a 3** 4—which . . . them] so 3 first hand : fountains of waters a 2 3** 4.
- 8 *tr.* angel second a—came] *om.* 4—and said] saying 4—It is fallen] *twice* a 2 : once 3 and 4 (*which adds* it is lost)—B. the great a 3—or *render* 'from wine's drunkenness' : from wine of her wrath 4—and from . . . gentiles] have fallen all races 4—and] *om.* a 2—and] *om.* a (not And.), 2 of her f.] 2.

- 9 And another third angel came after him and said with voice great, Whoever worships the beast and his image, and hath received his writing on his forehead, *or upon his right hand,*
- 10 Such a one shall drink from the cup of wrath of God poured out from the unmixt <cup> of ire; and shall be tormented with fire and sulphur, before God and the lamb [and before his holy angels].
- 11 And the smoke of them shall ascend to æons of æons, and there is not faculty for them to rest day and night, who worshipped the beast and his image and who received the writing of <number in> his name.
- 12 But those who endure and have not in themselves his seal, they are those who have kept the law of God and the faith of Jesus CHRIST.
- 13 And I heard a voice from heaven which said to me, Write, Blessing is to the dead who in the Lord have died heretofore (*or henceforth*), AND HAVE NOT ATTAINED TO THIS HOUR. Yea, saith the Spirit HOLY, that they are at rest from their MANY TRIALS AND labours, but alone their works have gone after them.
- 14 And I saw, <and,> behold, a cloud white, and on the cloud was

- 9 *tr.* angel third a 3—after them a 4—and said] saying 2 4—whoever] he who 4—hath worshipped a 3 : shall worship 2—and his] or his a β (not Andreas and γ)—and hath, etc.] or shall receive the writing of his seal 2 : or hath received the stamp of his seal α : and receiveth a stamp upon 4—writing] seal a 2 3—right] *om.* 4.
- 10 Such a one] and he *or* even he 4—cup] wine 4—wrath] + of God a 2 3 4 (*which subst. ire for wrath*)—poured, etc.] which was mixt pure (*or unmixt*) of the cup from his ire 4—from his unmixt 3—God and] a 2—and before . . . angels] *om.* a : *tr.* bef. his (the 4) holy angels and before the lamb 3 4.
- 11 them] him α alone and 2 : their (the 4) torments 3 4—*tr.* to æons of æons shall ascend 4—of æons]* *add* rising upwards 3—was not 2—and there . . . rest] and they have not rest a 4—day and night] *tr.* after beast α—worship 4—and who worshipped the image and received α—receiveth 4—or who were receiving 2—the writing . . . his] his stamp and α : seal and stamp of his 3 : a stamp of his 4.
- 12 Here is endurance of the saints who keep the commands of God and the faith of Jesus 4—And endurance of the saints is here, they who keep a and 3** (over *rasura* of a text almost identical with 1)—have not] receive not 2—those] saints 2—who keep (kept γ) the commands of God α—Christ] *om.* a 3 4.
- 13 which] that it 4 γ—*om.* to me 4—have died] die 4 : have fallen asleep α—heretofore] now, at once α : from now forward 4—and . . . hour] *om.* a 3 4—hour] time *or* season 2—yea] and 2 : I correct *ays* in a 1 to *ayo* :—holy] *om.* a 4—they shall rest] 2 3 4—many . . . and] *om.* a 4—trials and] *om.* a 3 4—and many labours 2 : labour α—but] and 2 : for 4—*om.* alone 4—*tr.* their works alone 2—works with him do follow *sic* 4.
- 14 And on . . . crown]= *cuius super caput eius corona* 3 : having upon, etc., 4—

sitting (one) like unto a son of man, and on his head HE HAD a crown of gold, and in his hand he had a sickle made sharp.

- 15 And another angel went forth from the temple, cried out with voice great BEFORE HIM, AND SAITH, *Thou who sittest on the cloud*, Send thy sickle <and reap>. For there is arrived the time of harvest, and there is fully ripe (*lit.* arrived) the harvest of earth.
- 16 [However he who was sitting upon the cloud, cast his sickle to earth, and reaped the dwellers of earth.]
- 17 And another angel went 'forth' from the temple which (is) in heaven, <and> he *also* had a sickle made sharp.
- 18 And there went 'forth' another angel from the altar, which had authority over the ALTAR'S fire, and cried out in voice great <unto> the angel, which had the sickle made sharp and saith, Gather the clusters *from the vineyard* 'of the earth, for fully ripe is her grape.'
- 19 And <the angel cast his sickle 'on the earth', and gathered the grape thereof, and> cast (it) into the winepress <of God>.
- 20 And he trod [in] the winepress outside the city, and there went forth FROM THE WINEPRESS blood EXCEEDING MUCH, AND IT REACHED even to the bridle of the horse, THE LENGTH OF IT 1600 furlongs (*lit.* parasangs).

om. he had *ceteri* (*after* head)—*om.* he had *after* hand 4—made sharp] sharp excessively 4.

- 15 temple] heaven a 2 4—crying out in a great tongue 4—thou . . . cloud] a 2 3** : to the one sitting on the cloud 3 : (to him) who sat on the cloud 4 (3 4 *om.* before . . . saith, a 2 *om.* before him)—time] hour a 3—arrived] come 2 3—of harvesting 3 4—and] for 3 4—for the harvest of earth is dried up 4.
- 16 But he] and he cast 2 3 *and om.* below cast—and he cast his sickle who sat on the cloud on earth and there was reaped the earth 4—reaped]+ all 2.
- 17 temple of God 4—who also he had 3 : having also he 4—*om.* made 4.
- 18 which had] whose was 2—*om.* altars a 3 : tr. fire of the altar 2 4—cried out] voiced 2 4—with great tongue 4—the angel] him 3 : he 4—made] *om.* 4—saying 4 *and add* send thy sickle sharp and : 3 *add* come thou—from *om.* a the clusters from the vineyard 2 and a : the clusters of plants 3—is the grape in her a.
- 19 the angel] he 3—grape] vineyard 4—thereof] of earth 3 4 : in her a—winepress]+ great 4—God]+ the great (? winepress) a β γ 3 : great of the wrath of God 4—3 *renders the whole verse thus*, And he cast his sickle and gathered the grape thereof, for fully ripe was the grape on earth. And the angel cast his sickle on earth and gathered the grape of earth and cast (it) into the winepress of God, the great (winepress).
- 20 And there was trodden the winepress a 4 : and it was trodden in, etc., 3—from the winepress] *om.* 2 3 : tr. after blood 4—exceeding . . . reached] *om.* a 4—horses a 4—the length of it] as it were 4 : *om.* 3 : *præm.* et erat 2 : *præm.* et a—1600] a thousand and six hundred 3.

XV

- 1 And I saw another sign great in heaven *and marvellous*; THAT angels seven *which had wounds seven* betokened the end, since through them shall be ended wrath of God.
- 2 And I saw a sea of glass, mingled with fire, and they that have conquered of the [beast and of his] image and of the number of his name, were standing upon the sea of glass. And they had the harp of God :
- 3 And were singing the song of Moses before* God *and before the lamb*, AND WERE saying, HOW great and wonderful are thy works, Lord God almighty; just and true are thy works, LORD *king of æons and king of all Gentiles*.
- 4 Who shall not fear and glorify thy name HOLY, for thou alone art holy and worthy (*or sacred*) <of worship> since all Gentiles shall come and worship before thee, that (*or since*) thy righteousness shall be manifested TO ALL THE WORLD.
- 5 And after this I saw that there was opened a temple of the tabernacle of testimony in heaven :
- 6 And there went forth the <seven> angels who had AUTHORITY OF the seven plagues. And they were clothed in linen pure and glistening; and they were girt about their chests with girdles of gold.

- 1 *tr.* in heaven great a 2 4—which . . . seven] a 2 3: having a creature the strokes (*or plagues*) which 4 where *ararats*=*creature* is a corruption of *katarats*=*end* read in 1 and 2—betokening 2: *om.* a 3**—the end *katarats* 1 2: the latter *ZKNI* a: the subsequent *yeloy* 3** *which writes the words* wounds subsequent *over a rasura of two lines*: the seven worse than all evil 4—shall be] was being a 2: has been 4—wrath] fury 4.
- 2 saw]+ as it were a 4—and the conqueror of the beast 4—image] after this word 3 is deficient through mutilation as far as the word *angels* in vs. 7—numbers 4—name,]+ and his stamp, they a: + and they 2: + that they 4—And they had] to have 4—harps a 2 4.
- 3 of Moses the servant (*dsarhayi*) of God 4 (corrupted in a 1 2 3 to *arhadji*=*before*)—and . . . lamb] 2 3: and the songs of the lamb a 4—and were] *om.* a 4—How] *om.* a 2 4—true is thy path a: true are thy paths And 2—Lord] *om.* a 4—king . . . and] 2—king over all γ—king of nations *and om.* all 4.
- 4 And who a—holy *pr.*] *om.* 2 4—worthy]. The same word, *ARJANI*, means both *δσιος* and *ἀξιος*. Hence in a 1 the gloss of *worship*—and worthy of worship] *om.* 4—Gentiles] races 4—come to worship 2—thee]+ Lord a—that] when a: because 2—shall be manifested] *om.* 2 and *subst.* from *æons*: thy righteousnesses have been manifested 4—to . . . world] *om.* a 4: *add* of earth 2.
- 5 saw and behold the temple of the booth of test. 4 *and om.* was opened—that] and a 2—which was in heaven a.
- 6 forth]+ from the temple 4—authority of] behest of 2: *om.* a 4—and they were] and he was 2: *om.* 4—clothed]+ from the temple a—pure and glistening] clean and bright a: pure and white 4—girt] bound firm 4 *and om.* they were.

- 7 And by [one of] the four animals it was given to the seven angels, seven bowls OF GOLD full of the fury of God, the living to æons of æons.
- 8 And the temple was filled with smoke from the glory of God and from his powers; and none was able to enter into the temple, until there shall be ended the seven plagues of the seven angels.

XVI

- 1 And I heard a voice *great* [in the temple], that it said to the seven angels, Go ye *and* pour out the seven bowls of the fury of God upon earth.
- 2 And there went the first ANGEL, and poured out bowl THE FIRST on to earth; and there came to pass plagues grievous upon men which have the writing of the beast, and worshipped his image.
- 3 And a second angel poured out from his bowl upon the sea, and the water was turned to blood *dead*, and all souls (*or* breaths) which were in the sea were destroyed.
- 4 And the third ANGEL poured out from his bowl into the rivers and fountains of waters; and it became blood.
- 5 And I heard from the angel *of the waters* that he said, Righteous is he which exists and holy. For thus he hath judged.
- 6 Because the blood of saints and the blood of prophets they
- 7 by one] in the midst 1 2 (through a corruption, see on vs. 6): and one of the . . . gave 4—bowls] goblets 4 *passim*—of gold] *om.* a 2—fury] wrath 4—of the living God a.
- 8 temple of God 4—[from the] of the a 2 3** —and of his a 2—power a 3** 4 —was able] ventured 2: is able a—shall be] were 2.
- 1 in] from a—a great tongue from heaven saying 4—upon earth] *om.* 4.
- 2 angel] *om.* 3 4—his bowl a 3—the first] *om.* a 3 4: golden 2—strokes] wounds very great and 4—grievous] and sufferings 2 *adding* on earth and—have] had a 2 3 4—writing] stamp a 3 4—his image] him 2.
- 3 the second a 2 4—*om.* angel 4—*om.* from a 4—his bowl 3—into the sea a 4—the water . . . to] it became 3 4—waters were a *and corrector's hand* in 1 —dead a 3: =sicut trucidatorum 4—living soul which was a: animals 2 4— all animals died which were in the sea 4—was destroyed a.
- 4 *om.* angel 3 4—*om.* from his bowl 4—*om.* from a 2—it] they 2.—
- 5 of the waters] 2 4—that he] who a—Righteous art thou, the existent, thy existent, thou holy, for this hast thou judged 4—exists and which is, holy 2: exists and is and holy 3 (holy over a rasura of *alone*): exists and is and holy in his works a.
- 6 *tr.* blood of prophets and of saints 3—*om.* the blood *sec. loc.* 3 4—the impious

- did pour out, THE IMPIOUS ONES, THEREFORE THE HOLY ONE hath given <them> blood to drink *according to their deserts*.
- 7 And I heard from out of the altar that it said, Yea, Lord God <Almighty, just and> true are thy works.
- 8 And the fourth ANGEL poured out from his bowl upon the sun, and it was given to him to scorch men [with fire].
- 9 And men were burned up with the *great* heat (*lit.* burning), and they blasphemed the name of God, who hath authority over these plagues. And they repented not, nor gave glory to God.
- 10 And the fifth ANGEL poured out FROM his bowl upon the throne of the beast, and his kingdom became darkened; and they gnawed their tongues for pain of anguish;
- 11 And they blasphemed the God of heaven in their anguish, and in pain of bitterness, and they repented not *of their works*.
- 12 And the sixth [angel] poured out from his bowl upon the river great Euphrates: and there was dried up his water that there might be prepared a path of the king of the rising of the sun.
- 13 And I saw THAT THERE WENT FORTH out of the mouth of the dragon *and out of the mouth of the beast* and out of the mouth of the false prophet spirits three unclean, as it were frogs.
- 14 For they were spirits devilish, which worked signs, [and] they came to the kings [of all earth], to gather them together unto war on a day great of the Lord Almighty.
- 15 FOR THUS SPAKE THE LORD, [Behold,] I come as a thief of

. . . therefore] *om.* 3 4—the holy one] *om.* a 2 3 4—hath] hast thou 2: also hath he 3: hath he a: and thou hast 4—acc. . . . deserts]=digni sunt 3 4: =secundum meritum a: =secundum merita eorum 2.

7 heard] +a voice a—out of] *om.* a 4—*tr.* true and just 4—works] judgements *ceteri* (is thy judgement 3).

8 angel] *om.* 3 4—poured] here and in vs. 10 *carck* is used in 1 instead of *chel* of the other MSS. used elsewhere—*om.* from 4—scorch] burn up 4.

9 they] men 3—great] a 2 3—the name of] *om.* a—hath] had 4—nor . . . God] unto the glory of God a 3: to give him glory 4—God] him 2 4.

10 angel] *om.* 3 4—*om.* from 2 3 4—*for, etc.*] from violent anguish 4.

11 and in . . . bitterness] *om.* 4: in bitterness of pain 2—of their works] a 3 4.

12 *om.* from 4—were . . . waters a—dried up] 4 uses a synonym—that he might prepare 1 2 3 4 (I render a)—from the sunrise region 4.

13 that . . . forth] *om.* 3 4—dragon] beast 4—beast] dragon 4—*tr.* unclean three 3—unclean] abominable 4.

14 are spirits of devils which have signs and go forth over against 4—to all the kings of the a—over against the kings 3 4—and they gather 4—the day a 3—the Lord] God 3: the Lord God a—on . . . Lord] of the great God 4—Almighty] our God 2.

15 For . . . Lord] *om.* 3 4—speaks 2—I come]=venio ego: who cometh 3—

NIGHT; blessed are they that *shall* be watchful and shall keep their raiments, that they may not walk about naked, and their shame appear.

- 16 And he will gather them into a place which is called in Hebrew Karmagedon.
 17 And the seventh [angel] poured out FROM his bowl upon the air;

XVI. 17—XIX. 18

Text translated from 4 with collation of *a* and 2. Codex 3 as far as XIX. 11 inclusive, agrees with *a* save where its variants are specially noted. Codex 1 is deficient.

- XVI. 17 And there went forth a voice great from heaven from the throne, *saying, It is come to pass.*
 18 And there were lightnings *voices* and thunders, and an earthquake was there great, as there has not been from the beginning, from when forth there have been men upon earth, such an earthquake great.
 19 The city great was made into three *parts* and the cities of the nations fell; and the great Babylon was remembered before God, to give her the cup of wine of his fury.
 20 And all islands fled, and mountains were not found.
 21 And hail great as if a talent descended from heaven upon men. And men blasphemed God <in heaven>, because of the hail, since great were the strokes thereof.

of night] *om.* *a* 3 4—Blessed the watchful and who kept 3: Blessed is he who is watchful and who keeps his raiment, that he 4—*om.* about 4—shall be *a* 2—and their, etc.] and that they see not his unseemliness (*ἀσχημοσύνη*) 4.

16 he gathered 2 4: I will gather *a*—which is called] named 4—Armagedon *a* 4: Karmaketon 2: Magedon 3.

17 from] *om.* 2 4.
 heaven]+and *a*: *subst.* the temple and 2 (*for* heaven)—saying . . . pass] *a* and 2 (*which adds* the end of all).

18 voices] *a*: and voices 2—*tr.* and there was an earthquake *a* 2—as] such as *a* text: 2 *writes* which there was not ever such an earthquake great since there hath been, etc. *and om.* such . . . great: *a* alone omits from *as* to end of verse, but the other *a* texts retain—hath been man *a*.

19 And the city *a*: 2 *writes* and there were swallowed up cities very great as it were three parts, and the cities of the nations were swallowed up, and B. the city great (the change to the plural is due to a simple corruption)—parts *a*—*tr.* B. the great *a*—the Lord God 2—of fury of his wrath *a* 2.

20 fled] were turned to flight 2—not found] removed from the midst *a* 2.

21 as if]+weight of one *a*: 2 *subst.* *erkrord*=second *a* corruption—of the strokes of hail *a* 2—since very great and awful are the strokes exceedingly 2 (*om.* thereof)—was the stroke and violent *a* (*om.* thereof).

XVII

- 1 And there came <a certain> one of the seven angels, which had the seven cups, and he spake with me, saying: Come, and I will shew thee the judgement of the great harlot, who sitteth upon the waters many,
- 2 with whom fornicated kings of earth, and were made drunk dwellers of earth from wine of her fornication.
- 3 And he carried me away into a desert in spirit. And I saw a woman, that she sat upon a scarlet beast, <and> full <was he> of names of blasphemy, he had heads seven and horns ten.
- 4 And the woman was clothed in purple and scarlet, and bedecked with gold and pearl, and with precious stones, having a cup of gold in her hand, <and> full <was it> of abomination and impure fornication.
- 5 And upon her forehead written a <name :> mystery, the great Babylon, the mother of abominations and of harlots of earth.
- 6 And I saw the woman drunk with blood of saints and with blood of the witnesses of Jesus, and I wondered having seen her, with wonder great.
- 7 And saith to me the angel, Wherefore didst thou wonder? I <will> tell thee a mystery of the woman and of the beast, which shall carry her, which hath seven heads and ten horns.
- 8 The beast which thou sawest, which was, and is not, and is about to go up from the abyss, and to proceed to perdition. And they shall wonder <all> who are dwelling upon earth, of

1 In chs. xvii., xviii., xix., the MS. Paris Suppl. 51 (ε) is collated and agrees with a wherever the contrary is not specified—a certain] *om.* a alone —*om.* and before he a—and saith a : and said 2—come hither and a 2 —the] this 2.

2 earth] the world 2—wine of] + drunkenness of a 2.

3 he took carried me a 2 : 4 has *tarapart* which appears to be a corruption of the text read in 2 which I render—in spirit] and there was upon me a spirit holy 2 —he] his mouth ε—a name a 2—he had] and the beast which I saw had a —crowns seven and heads ten 2.

4 clothed] arrayed 2—and bedecked] gildings embroidered 2—*tr.* and pearl after stones 2 3 : β omits —having] and had 2—abomination] disgusting a—and all impurity of her fornication 2—fornication] + of earth 3.

5 her] their ε—name in mystery a (ε *om.* in)—*tr.* B. the great ε 2 3—mother of harlotry and of all abomination of earth ε 2—abominations] harlots a—harlots] disgusting things a.

6 the saints a—blood of] + all a—of Jesus] *om.* a alone and Andreas : *subst.* of Christ β ε—marvelled when I saw that wonder great 2.

7 hath carried a 2—the seven a—the ten a—*tr.* heads seven and horns ten 2.

8 And the beast a—and was not a—about] ready 2—the abyss] hell a—they wondered a—who, etc.] dwellers of 2—was not a : are not 2—their

whom is not written name in book of life, from beginning of the world, seeing the beast, that it was and is not, and shall be close by.

- 9 Here is intelligence, he who hath wisdom. The seven heads, seven mountains are, where the woman sits upon them.
- 10 And kings seven are there. The five have fallen, *and the one hath stood*, and the other is not as yet come; and when he shall come, it behoves him a little to abide.
- 11 And the beast which was and no more is, even he is eighth, and is of the seven, and unto perdition proceedeth.
- 12 And the ten horns which thou sawest, ten kings are, which the kingdom as yet have not received. Authority as kings unto one hour they receive together with the beast.
- 13 These one mind have, and their power to the beast they give.
- 14 These with the lamb shall war, and the lamb shall conquer them, since lord is he of lords and king of kings, and who with him (are), called are they and chosen and faithful.
- 15 And he said to me, Waters, which thou sawest, where sitteth the harlot, the people and multitudes are, and nations and tongues.
- 16 And the ten horns, which thou sawest, they shall judge the strumpet, and desolate and naked they shall make her; and her flesh they shall eat, and her shall they burn with fire.

names *a* : the names ϵ 2—book] volume *or* roll 2—seeing] him which thou sawest *a* 2—that . . . by] which is and is not, and which was passing by to perdition 2—and is near *a*.

- 9 Here is wisdom, he who hath intelligence *a* : A man wise in intelligence shall understand, that the seven 2—where] which 2—was sitting *a* 2.
- 10 And the same, kings *a* : And they the kings 2—were seven *and om.* there 2—there] they *a* which adds and kings seven being (ϵ *om.* seven)—The seven* are fallen 2—and . . . stood] *a* : and the one hath a while 2—was not as yet 2—as yet] *om.* *a*—when he cometh (shall come 2), a little time hath he *a* 2.
- 11 which, etc.] which thou sawest, which is and henceforth is not 2—no more is] is not *a*—seven]+ and of the five* 2—is about to proceed *a* 2.
- 12 sawest,]+ they too 2—received]+ but they receive and stand rulers for one hour *a*—and they receive authority with the beast *a* (*and om. words* as . . . hour) : but they receive, they also authority as a king for one time with the beast 2.
- 13 These in concord go, and power and authority they give to the beast 2—mind] will *a*—their] *om.* *a*—power]+ and authority *a* 2.
- 14 These] and *a*—do war *a* 2—conquereth *a* : shall conquer ϵ 2—since]+ God and 2—of lords 3 : of them *a* : *om.* 2—*om.* are they and *before* chosen *a*.
- 15 saith *a* 2 : said Andreas—me,]+ And *a* 2 (not ϵ)—the water *a* : the waters ϵ 2—sat *a* 2—peoples *and om.* the *a* 2.
- 16 Sawest,]+ of the beast *a* : unto the wild beast 2—they shall see (*testzen*) the harlot and shall hate (*atestzen*) her *a* ; shall judge (*datestzen*) in 4 and shall see in *a* are corruptions : 2 has they shall hate the harlot *simply*—and desolate . . . make her] *om.* *a*—*tr.* naked *after* her *and om.* and 2—*tr.* her *after* fire 2.

- 17 For God gave into their hearts, to do his will, and to do one will, and to give their kingdoms to the beast, until there shall be fulfilled the word of God.
- 18 And the woman whom thou sawest, is a city great, which hath kingdom over earth.

XVIII

- 1 After this I saw an angel come down from heaven, having authority <great> and earth was lit up with his glory.
- 2 And he cried out with voice mighty, saying, She is fallen, [She is fallen,] Babylon great, and she is become a dwelling place of devils, and a prison <of every ghoul abominable and hated, and guardhouse> of every spirit impure and hated.
- 3 Since from wrath of wine of <her> fornication have fallen all nations, and kings of earth with her have fornicated, and merchants of earth with her have fornicated, by might of her wantonings have been enriched.
- 4 And I heard a voice from heaven saying, Go forth from her, my peoples, that ye may not participate of her sins, and of her plagues that ye may not receive.
- 5 For her (sin) hath been joined even unto heaven, and God hath remembered her iniquities.
- 6 Requite ye her as she requited you, and double ye unto her
- 17 hearts, for them to become (+ of 2) one will and to give a 2—the kingdom a 2.
- 18 the city a 2—over] + kingdoms of a 2.
- 1 And after a 2—another angel a 2—having] and he had 2: which had a.
- 2 with his great voice and said 2—mighty] great a—she is fallen *bis* ε 2—fallen *sec. loc.*] + to earth 2—and she] which a—was become a—of all devils 3—of all ghouls a—and hated *pr. loc.*] *om.* a—prison] jail of guarding a 2—of all spirits a 2.
- 3 of all wine a alone—wine] + of drunkenness 2—fallen] been intoxicated a 2—earth] + who a 2—earth . . . wantonings] earth waxed rich out of the riches of earth and from the might of her sins 2—wantonings] debauchery a.
- 4 Another voice 2—her midst a: their midst 2 which throughout this passage subst. *their, them* for *her*—people a 2—and of . . . receive] *om.* a β δ ε Andreas—of her plagues] the plagues also of their sins 2.
- 5 a β δ (but not ε Andreas) omit this verse—hath] + reached and Andreas, *from which I supply the word sin omitted in 4: ε and 2 subst. reached and touched for been joined*—their sins have 2 and Andreas (not ε)—God] the Lord ε—*iniquities]* impieties a 2: illegalities ε.
- 6 And he requiteth them even as they requited you and they shall give double according to their deeds and the cup which they mingled, shall be mingled unto

twofold according to her deeds, with the cup wherewith she mingled, ye shall mingle to her twofold.

- 7 As much as she glorified herself and waxed wanton, so much ye shall requite to her [torments and] sorrow. For in her heart she hath said, I sit a queen for ever, and widow I no more am[, and sorrow I will not see].
- 8 Therefore in one day shall come torments of her, death and sorrow and famine, and fire shall burn her. For mighty is the Lord <God>, who hath judged her.
- 9 And there shall mourn and wail kings of the earth over her, who with her fornicated and WANTONLY sported, when they shall see smoke of her burning,
- 10 Afar off standing because of fear and of her torments, *and shall say*, Woe, woe, city great, Babylon, city strong, for in one hour hath come judgment of thee.
- 11 And merchants of earth shall weep and wail over her, because their freight no one buyeth.
- 12 Freight of gold and of stone precious and of byssus and of purple and of silk and scarlet, and all wood of frankincense and all vessel <of ivory and all vessel> of wood precious and of bronze <and of iron> and of marble.
- 13 And cinnamon and <all> incense (*or* spice) and oil and gum and wine and olive-oil and wheat-flour and corn, and cattle and sheep, and <of> horses <and chariots and of bodies and souls of> men.

them *and om.* twofold 2: And he requiteth her even as she requited us, and she shall receive twofold according to her deeds, and the cup, etc. (as 4) *a*.

- 7 And as much *a* 2—waxed wanton] sported *a* 2—so much shall be given unto them torment and sorrow 2—she saith 2: she said *a*—I will sit 2—queen] *a* 2 use a synonym—for ever] for all time *a*: *om.* 2: always *β*—I am not nor ever will I see sorrow 2—am] will be *a*.
- 8 come upon her plagues [of] death *a* 2—and burning with fire 2: and in fire shall she be burned *a*—who judgeth her 2.
- 9 wantonly *om.* *a* 2—when] and they shall sigh when *a* 2—burning] furnace 2.
- 10 And afar 2—<they shall stand>[, till having arrived they shall sigh] for dread of her *a* 2—and shall say *a* 2—B. the great city and strong 2—upon thee 2.
- 11 and 12 And they who shall profit from her shall both be dragged and shall weep and wail over her, and the flocks and possessions in her he shall no more buy through shame, and in vain shall they stand, not any one of gold and silver and of stones precious, of pearls and of byssus and purple, and of hyacinth and scarlet 2—weep] lament *a*—her] thee *a*—there is no one who buyeth *a β* (not Andreas)—freight . . . byssus] and goods which are from thee shall no more be, of gold and silver and of jewels precious and of pearls and of byssus *a*—silk] goldthread *a*—frankincense] 4 transliterates *θύϊνος*: the other MSS. render by *khunk* used again in vs. 13 to render *incense*—vessels precious of 2.
- 13 oils 2—gum] *or* incense—corn and] + chattels all *a* 2—*tr.* sheep and cattle (*or* oxen) 2—horses] war-steeds *a*—and of bodies] what profiteth bodies *a*—men] and all that profiteth men 2.

- 14 And season of longing of thy soul hath gone from thee, and all <rich and white> is lost from thee, and no more shalt thou find it.
- 15 Merchants by these things, were enriched from her, from afar off standing because of fear and of her torments, weeping and making wail,
- 16 <and saying,> Woe, woe, city great, who clothedst thyself with byssus scarlet, with gold and with precious stone and with pearl, since in one day hath been destroyed so great riches.
- 17 And every pilot, <and all> who unto places navigate, <and> sailors <and> whosoever with implements work, afar off shall stand,
- 18 Shall cry out, seeing the smoke of her burning, saying, Who is like unto this city great?
- 19 And they did cast dust upon their heads, <cried out with voice great, weeping and wailing> and saying, Woe, woe, city great, (in) which now we were enriched, who had ships in the sea from her preciousness, since in one hour she hath been dishonoured.
- 20 Be thou glad over her, heavens and holy apostles and prophets, since God hath judged your judgment out of her.
- 21 And an angel mighty took a stone, <as it were> a millstone great, and cast (it) into the sea, saying, Thus with onset shall fall Babylon, great city, and no more shall be found there.
- 22 And voice of harp-singers and musicians and of trumpeters and trumpets, shall no more be heard in thee.
- 14 And <all> longing of a 2—hath gone] shall depart 2—all] + well-being 2—and all gleaming beauty the rich and dainty and white is gone a (β om. all)—thee] them 2—shalt thou] could they 2.
- 15 And all traders (+ who 2) by these things (+ were 2) enriched from thee (them 2)—shall stand apart a 2—after fear om. and a 2 (3 retains)—of her] of thy a: of 2—shall weep and wail 2.
- 16 and saying] shall say a—clothedst] wast robed a 2—byssus and purples and scarlet and gold broideries and stones precious and pearls a 2—day] hour a: day hour 2—riches]+ of thee a 2.
- 17 and before sailors] om. a alone and 2—implements] nets a—who in the sea are employed: so 3 but retains work—sea 2—stand]+ weeping, and a.
- 18 and shall 2—of their furnace, shall say 2.
- 19 did] shall a 2—cried out] and mourning a—and weeping a—and saying] and mourning shall say a 2—now] all a 2—who had ships] and went hither and thither 2—from her] because of thy a 2—wealth of preciousness 2—she, etc.] thou (she 2) being destroyed art (is 2) ruined a 2.
- 20 Be ye glad a: Let them be glad 2—holy ones and 3—your] their 2.
- 21 Thus . . . onset] after this semblance 2—onset] over a rasura in 3—fall] be swallowed up 2—tr. city great 2—there] om. a 2.
- 22 of harp and songs artistic and voice of drum and trumpet shall no one any more hear out of her 2—musicians]+ artistic β Andreas Oscan (but not a)—trumpets] *thumbki* drum a.

- 23 <And light of torch> shall no longer appear in thee, and voice of bridegroom shall no longer be heard in thee. <For thy merchants were> magnates of earth, because by thy wizardry were led astray all nations.
- 24 And in her <all> blood of saints and prophets was found, and of all those massacred upon earth.

XIX

- 1 And after this I heard voice of a multitude in heaven great, saying, Alleluiah, Salvation and glory to our God.
- 2 For true and just are his judgements, since he hath judged the harlot great [which ruined earth] in her harlotry, and hath sought vengeance of blood of his servants <at her hands>.
- 3 And a second time they said, Alleluiah, and smoke of her went up to æons of æons.
- 4 And there fell down the twenty and four elders, and the four animals, and they adored God, who sitteth upon the throne, saying, *Amen, Alleluiah.*
- 5 Praise ye, praise ye God, all servants of him, and ye who fear him, both small and great.
- 6 And I heard a voice as of a multitude great, and as voice of waters many, as voice of mighty thunders: Alleluiah, and He hath reigned among us Lord God Almighty.

- 23 torch]+and sound of mill a : 2 *subst.* And voice of mill *for* And light of torch—no . . . thee] he not hear there 2—bridegroom]+and of bride a : 2 *has* of bride and of bridegroom—in thee] out of her 2—For] Nor a—magnates . . . by] her glorious ones who were delighted on earth who by 2—merchants and glorious ones and magnates a 3—earth]+who were delighted in thee a —by wizardry of thy (her 2) drug-giving a 2—were *sec. loco.*] *om.* 2.
- 24 her] thee a—*tr.* of prophets and saints a 2—all . . . earth] all those written (+and sealed 2) in the land of life a 2.
- 1 voice great of trumpets great in heaven which said 2—*after* voice *add* great *and om.* *below* a—glory]+and honour and power a 2 : 3 *has* salvation and power and glory.
- 2 For in justice and truth are 2—that harlot 2—which] because she 2—harlotries 2—sought]+and her 2.
- 3 time]+they praised and a : +they sang and 2.
- 4 down]+on their faces 2—who sat upon the throne of glory a 2—saying] +Amen, Alleluiah a 2 (*β om.* Amen).
- 5 a *prefixed* and a voice from the throne went forth saying—Praise ye, etc.] 2 omits this verse and also verse 6 as far as *Alleluiah*—praise ye *sec. loco*] *om.* a —our God a—*om.* both a.
- 6 *after* voice *om.* as a—*after* great *om.* and a—*after* many *add* and—thunders] +saying a : +saying again 3—and He] because he a 2—reigneth 2—*om.* among us a 2—*om.* Lord Andreas—our God a.

- 7 And we rejoice and exult, and will give glory to him, because a second time *is come* unto his marriage <of> the lamb, and the wife, <the bride of him>, hath made ready herself.
- 8 <And it was given to her,> to array her in byssus <white> gleaming pure. For the byssus, righteousnesses of the saints are.
- 9 And <he saith to me,> Write, blessed are they who are called to the supper of the lamb. [And he saith to me, These words, true are they of God.]
- 10 And I fell down before his feet and worshipped him. And he saith, See, Nay. Fellow-servant of thee am I, and of thy brethren, who have the testimony <of Jesus>. God do thou worship, <for by the certainty of Jesus is prophecy>.
- 11 And I saw heaven opened, and behold a horse white, and he that was mounted thereon, is called faithful and true, <and in righteousness> he judgeth and wars.
- 12 And his eyes as torches fiery, and upon his head many a crown, having names written, which no one can know save himself alone.
- 13 And clad in a garment fallen in blood, who is called as to his name, the Word of God.
- 14 And captains of heaven [and forces of heaven] came after him <upon> horses [white], robed in byssus white pure.
- 15 And from his mouth went forth a sword sharpened, that with it he may smite the Gentiles. And he shall shepherd them
- 7 And] *om.* a 2—will] *om.* a 2—him] his name 2—because hath come the marriage of the lamb a (*and om.* a second time):—is come] a 2—his wife who is 2: his wife hath *ε*—herself] for him 2.
- 8 to put on byssus white pure and gleaming which is the byssus, righteousness of the saints a—byssus white is the righteousness 2.
- 9 he] one of the elders a—write] + this a 2—are all who a 2—supper]+ of the wedding a 2—words are true and just of God 2.
- 10 feet, that I might worship *ε* 2—saith to me, obey. Fall thou not down before me, for I also fellow-servant a: saith to me, see, thou art evil. And he said to me, Fall not down before me, for I also, etc. 2—have] had 2—Jesus]+ Christ a (not 3): the Lord 2—<the Lord> God alone a 2—<of Jesus is thy vision and spirit of prophecy>, since testimony of Jesus is through (*om.* 2) the spirit holy which was (is 2) in the prophets a 2 (*but 3 om.* the words since to prophets which 2 alone retains).
- 11 *om.* is called a: was called 2—and truly 2.
- 12 *om.* as a—torches fiery] a flame of fire a 2 3—mitres many 3 a: a mitre 2—and he had a name a: which had names many 2—written]+ of them 2—which] and the names written 3—no one knew 2—knoweth a 3.
- 13 he was clad 2 3—fallen] dipped a: with sprinkling of 3 and ? 2—who, etc.] and his name was called Word of God a 2 3.
- 14 captain 2—forces of heaven] *om.* 2 (3* *erases* and *after* heaven)—white,]+ which were 3—pure and white a: *om.* white 2 3.
- 15 his] their 2—he it was who was shepherding 2 3—he (+ it was who 3) was treading out 2 (*and om.* them)—*om.* as 2 3—fury (+ and 3) of wrath of 2 3.

with rod of iron; and he shall tread them out as a press of wine of fury of God Almighty.

- 16 And there was upon his raiment and upon his thighs <and upon his right hip>, king of kings and lord of lords.
- 17 And I saw an<other> angel which stood upon the sun, he cried out <in a voice great>, saying to all birds <flying in midst> of heaven, Come ye, gather ye together unto the great supper of God,
- 18 and eat flesh of kings, [and flesh of chiliarchs,] and flesh of mighty ones, and flesh of steeds and of those mounted upon them, and flesh of all free men and bond, and of

XIX. 19–XXI. inclusive

Text translated from Codex 1 with collation of a, 2 and 4.

great and small;

- 19 and I saw the beast and ALL the kings of the earth, and their forces gathered together to make war against him who was mounted on a horse white and against his forces.
- 20 And there was taken the beast and THEY THAT WERE with him, the false prophets, who wrought the signs before him, whom he led astray, and caused to receive the writing of the beast, *and the worshippers of the image of him*, of the Alive: they cast them into the lake of fire burning with sulphur;
- 21 and the rest died by the sword of him mounted *on the horse*, which went forth from his mouth; <and all the birds were surfeited upon their flesh>.
- 16 And he had upon a 3—there was written 2—his 3**——right thigh a name of his authority, king 2—his thighs] his limbs a 3**——and . . . hip] a name written 3: a writing written a—kings] codex 3 ends.
- 17 which] that he 2—upon] at 2—and saith, all ye birds 2—unto the supper of the great God a 2—*tr.* saying *after* heaven a.
- 18 that ye may eat of the flesh of the king and of the flesh of the ruler and of the captain, and of the flesh of the horse and of him who was mounted on him and of the flesh of men bond and freemen 2—those] all a *and om.* all *below*—small and great 4.
- 19 their] his 2.
- 20 the horse a—white] *om.* 4—they that were] *om.* 2 4: he that was a—prophet a 2 4—whom] and whom a: through which 4—and caused to receive] who received 4—writing] stamp a: grace 4—worship 2—*after* alive *om.* *colon* 1 4: and of the alive they a—they hurled *and om.* them 4—a lake a 2 4—burning] flaming 4.
- 21 the remaining were slain 4—of the ones mounted (*pl.*) 1 4—on the . . . forth] *om.* 4—on the horse] a 2—which etc.] from whose mouth went forth the sword a.

XX

- 1 And I saw another angel coming down out of heaven, and he had the bolts of hell and a great chain in his hand.
- 2 And he was holding the dragon, the serpent primal, who is Beelzebul himself and Satan. And he bound him for a thousand years,
- 3 and cast him into the abyss of Hades, and shut and sealed, that he should not any more lead men astray, until there be fulfilled the thousandth year; and after this he will loose him for a little time.
- 4 And I saw thrones, and them that sat on them; *and* judgement was given to them to choose the souls of the better ones for *sake of* testimony of Jesus and of the word of God. They are those who worshipped not the beast, [nor his image,] and received not the writing of *his* emblem upon their forehead, nor upon their RIGHT hand. These are they who shall live and shall reign with Christ unto *a thousand years*.
- 5 And after that from the dead shall no one live until the completion of the thousandth year. This is the first resurrection.
- 6 Blessed are the holy who have a portion in the first resurrection. Over them the second death hath not authority, but they are priests of God and of the Lord Jesus Christ and they shall reign with him *a thousand years*.

1 another] *om.* 4—and he had] having 4—the keys of the abyss 4

2 he held 4: seized *a*—dragon]+great 4—Beelzebul himself] the traducer *a*: who is betrayer 4.

3 and . . . into] *om.* 4—*om.* of Hades *and subst.* and he bound 4—sealed] +him *or it a*: +upon him 4—men] the nations *a* 4: the heathen 2—he must be loosed for *a* 4: they loosed him for 2.

4 a throne 2—them that] they *a* 2 4—them] it 2—and judgement *a* 4—*om.* to choose *and subst.* and 4—souls . . . for] souls of them tortured because of *a* 4—testimony] the name 4—and because of the word *a* 4—of God] *om.* 4—they are those] *om.* 4: *subst.* and *a*—the . . . emblem] his stamp *a*: a stamp 4—his] 2—nor upon] and 4—*om.* right 2 4—These . . . reign] And they lived and reigned *a*: And they shall live and reign 4—reigned 2.

5 And the remaining of the dead shall no more live 4—*live ketzze*, of which 1 and 4 have a corruption *ckestze*=*come*: no one lived *a* 2—until there shall be completed upon them a thousand years 4—resurrection the first *a* 2.

6 are they and holy 4—who shall have *a*—resurrection] 1 and 2 render *kingdom*, probably through confusion of *yarruthean* with *yarqayuthean*—And over 2: For over 4—are] shall be *a*—priests of J. C. 4 *and om.* of God and of the Lord.

- 7 And after the thousandth year, he will loose Satan, and expel him from prison.
- 8 [And] he shall go forth to lead astray the races ALL unto the four regions of earth, and Gog and Magog he shall take in hand, to muster through them all the forces unto war: of which the number of them is as sand of the sea INNUMERABLE.
- 9 And they shall go forth over the breadth of the earth, and shall encompass the camps of the saints, and <of> the city beloved; and there shall come down fire out of heaven, from God; and shall devour them [and <THEIR> CAPTAIN,
- 10 Satan who led them astray.] <And> he <shall> cast them into a sea of fire and sulphur, where was the beast and the false prophets. And they shall be tortured day and night unto æons of æons.
- 11 And I saw a throne great and white, and upon <the throne> (one) sitting from whom, from awe of his face, were afraid <and fled> heaven and earth. And place was not found for them.
- 12 And [I saw <thrones> mighty <and>] the dead who were standing at the throne. And> books were opened <of their several works; and another book was opened>, of those whose names are written in the book of life.
- But there was also a judgement made of the dead in the books according to the works of each.

7 after] when there shall be completed 4—he will, etc.] Satan will be loosed, and will go forth from prison from his bonds 4.

8 forth, and lead a 2—om. all 2 4—unto . . . regions] who are in the four corners 4—he . . . hand] om. 4—and to muster them unto war 4 and om. rest—of them] om. 4—om. innumerable a 4.

9 shall go] went 2—shall encompass] encompassed 2: shall war with 4 (through corruption)—and with the city 4—shall come] came 2 4—tr. from God out of heaven 4—shall devour] devoured 2 4—their captain] om. 4—and . . . astray] om. a β δ, but not Andreas.

10 Satan] the traducer 4—astray, was cast into a lake of fire 4—was] om. 4—the false] Satanay 4 (? a corruption of *sutanun*=*pseudonym*)—prophet a 2 4—tormented 4—unto . . . æons] om. a.

11 white great and upon it sitting one of whose face, etc., a: great and white, and (him) who sat upon it from whose face 4—and white] 2 subst. the numeral 'two' to the prejudice of the sense—whom and from 2—were afraid and] om. 4: *erkntchein* were afraid a: 1 and 2 have the corruption *korntchein* 'were destroyed.'

12 I saw the dead (correcting *zmerjeal* to *zmerheal*) and the mighty ones; books were opened of those whose, etc., 2: I saw the dead, (+ and 4) the mighty and the little, who were standing before the throne and books were opened. And another book was opened (+ which is 4) of life, and there were judged the dead from the writings (+ in the books 4) after (*subst.* and 4) their works a 4—Arm.=*quorum nomina eorum*—But, etc.] or render *aliud et iudicium factum est*: 2 om. but or *aliud*—books]+according to their works several 2.

- 13 *And the sea gave up her dead: and death and Hell their dead, and they were judged each according to their works.*
- 14 And unto death and unto hell were they delivered, AND into the lake of fire.
- 15 <And whoever shall not be found written in the book of life, shall be cast into the lake of fire.>

XXI

- 1 And I saw heaven new and earth new, for the first <heaven and> earth passed away, and the sea <was no more>.
- 2 And <I saw> *the city new holy Jerusalem*, that she came down out of heaven, from God, the bride, adorned and decorated, <and> she was given to her spouse.
- 3 And I heard a voice from heaven that it said, Behold the tabernacle of God among men. And he shall dwell in common with them; And they (are) FOR a people of him [with him], and he God of them.
- 4 And he shall expunge all tears from their eyes; and death any longer shall not <more> have rule over them, NOT MOURNING and not crying, not pain and not care. For it is removed and has fled from their presence.
- 5 And he said *to me* that sat upon the throne, Behold, I make
- 13 And . . . her dead] a 2 4—her dead a: mortuos ubi qui erat illi (sic) 2: the dead who in her were 4—and death . . . works] add a.
- 14 And death and hell he delivered up into the 2: And d. and h. were del. up into a a: and d. and h. were cast into a 4—Fire] + This is death the second 4
- 15 And om. 4—shall not be] was not a 4—was cast a 4.
- 1 new] empty 4 bis—for the first] and an empty 4—was] is 4—no more] not a.
- 2 And] For 4—I saw] *tr.* after Jerusalem a 4—*tr.* holy the new a: *tr.* new after I saw 4—Jerusalem] + appeared 2—coming down 4—from God and from heaven adorned and prepared as the bride for her husband a: from God adorned and decorated as even a bride, etc., 2: from God, made ready as a bride, adorned for her husband 4 and om. rest.
- 3 voice] + great 4—[that it said] which said a: saying 4—tabernacle] dwelling 4—among] with 4—in common] in a house 2: om. a 4—they shall be his people, and he shall be god, with them 4—people unto a
- 4 expunge] clean away 4—death . . . them] death no more exists a: death shall no more be 4—not mourning] om. 2 4—om. and not 2—and pain shall no more be. The first things have passed away 4 and om. rest—care] + no longer any more shall guard* (or watch) them 2—care] toil no more exists a—[for . . . presence] For the first has passed away a.
- 5 om. to me before write 4—these words are] a 2 4—*tr.* true and faithful a.

everything new, <And he saith to me,> Write, FOR this is words faithful and true.

6 And he saith, Become am I Ayb <and Qê>, from the beginning, and for the future, and unto æons. <And now> I am. <And> they* who are thirsty, I will give them from springs of water of life TO DRINK gratuitously.

7 And they that be found victors, shall inherit all this. And I will be unto them God, <and they shall be unto me a people>.

8 And AGAIN as touching the faithless [and the abominable, and the] murderers, <and fornicators> and wizards, and sorcerers and idolaters, <and all liars [and all] impious ones,> whose portion of theirs *is* in the lake burning with *fire and* sulphur ; which is the death second.

9 And there came unto me one of the seven angels, which had the seven bowls filled <with> the seven ends, <with> the fulfillments: *and* he spake unto me and said, I *will* shew unto thee the bride and the wife of the Lamb.

10 And he took and carried me into a mountain <lofty and> great *and* in the spirit <holy ; and> he shewed unto me the city <holy the Upper Jerusalem, AND THE MOUNTAIN> OF PEACE, that it came down out of heaven from God ALMIGHTY :

11 Which had the glory of God. <And> THERE WAS in her a sheen of stones precious <and of the stones> jasper AND SARDION AND crystal-gleaming and luminous.

12 And her walls were VERY great, and HER TOWERS lofty. And she had [in her self] portals twelve, and names several upon

6 Alpha and Ô., beginning and end. [And] to the thirsting I (+ will 4) give from a spring, etc., a 4—and unto subsequent æons I am 2—I will, etc.] thou shalt say* unto him from the spring 2—to drink] *om.* a 4.

7 He that is found a victor 2 : He that conquers a 4—all] *om.* 4—them] him 2—and he shall be 4—a people] sons a—be my son 4.

8 again] *om.* a 4—as . . . faithless] of the remiss and faithless, etc., a : but of the faithless and faint-hearted and filthy and fornicators and wizards and idolaters and all sorcerers and liars, their portion in 4—*tr.* idolaters and sorcerers a—Arm. = quorum portio sua—is] add 2—*tr.* lake flaming with 4.

9 unto me] *om.* 4—end a : last plagues 4—with the fulf.] *om.* 4—and] add 2 4—and said] saying 4—I] come (+ and 4) I will a 4 : and I will 2—the wife, the bride 4.

10 took and] *om.* 4—me in a spirit upon a 4—*tr.* great and lofty 4—and] add 2—and in . . . holy] *om.* 4—the . . . city] the city great and holy a—the upper] *om.* a—*tr.* holy after Jerusalem 4—and . . . peace] *om.* a and 4 (which adds below)—came] was come a 2—almighty] *om.* a 4.

11 which, etc.] having the mountain of peace, the glory, of which the light was like to jasper, to a stone luminous 4—which] and it a 2—of stones] like unto stones a 2—and . . . stones] a rock a—crystal-seeming or crystal-like a 2—luminous] living a 2.

12 which had a wall great and lofty, having portals twelve, and names were written

the portals were written according to the twelve tribes of Israel.

- 13 On the east side portals three: *and* on the west side portals three: *and* on the North side portals three: on the South side portals three.
- 14 And the walls of the City <foundations> twelve according to the names of the apostles of the Lamb.
- 15 And he <that> spake with me had a measure of gold in his hand, that he might measure the city <and her portals> and her walls.
- 16 For THE LIE OF the city was four square, <and> as was the length of her, of the same measure also her breadth. [And he measured the city with the measure,] and the measure of her length was twelve thousand furlongs; and her breadth <and height> the same measure.
- 17 And he measured the wall thereof 144 cubits, ACCORDING TO the measure of men, which is of an angel.
- 18 And the building of those walls of stones <PRECIOUS, of> jasper. And the city of gold pure, like unto <pure and> white glass. And the foundations of the city of all stones precious.
- 19 *And* the first foundation of the wall, jasper. *And* the second, sapphire. *And* the third, turquoise. *And* the fourth, emerald. *And* the fifth, sardonyx.

which are names of the tribes of the children of Israel 4—And she had on the portals themselves twelve angels; her several gates upon written names of the twelve tribes of Israel 2—and names, etc.] And on the twelve portals twelve angels, and names several a.

- 13 East, etc.] In a 4 the order is: East, North, South, West—*add* and *bis* 2.
- 14 And the breadth of the city had twelve, a number, and (or also) of the twelve apostles of the lamb 4—wall a: foundations 2—city]+had a—according . . . apostles] and on them twelve names of the twelve apostles a.
- 15 Before he *om.* and 4—me]+and] 2—measure] reed a—in his hand] *om.* 4 and subst. a rod of gold.
- 16 For] And a 2 4—the lie of] *om.* a 4—was] stands 4—*om.* as was 4—of her] a 2—also] a 2: as also 4—breadth]+and the height equal a—with the . . . measure of] *om.* 4—*tr.* twelve furlongs her length *and om.* was 4—twelve] two 2—thousand a 2—her] a 2 4—the same measure] *om.* 4—the same] one a 2—measure] *β* And add *kivos*, i.e. *cube*.
- 17 And he] who also 4—cubits] in a *asperez*, i.e. *parasang*, used to render *σταδιων* in vs. 16—according to] *om.* a 4—of a man a 4.
- 18 building . . .] roof of the wall, of jasper stones, and the whole of the city of gold pure in the likeness of pure glass 4—those] her 2—of the walls of the city was jasper a—city was gold pure a—*om.* and white 4—foundations] building (or construction) of the wall 4.
- 19 And *passim*] add 2: *om.* a 4—the first . . . jasper] *om.* 4—turquoise] chalcedony 4 and so a which uses a synonym—chrysolite] goldstone or carbuncle a: gold-eye 4. In 1 *nutak* a word not given in lexicons.

- 20 *And* the sixth, sardion. *And* the seventh, chrysolite. *And* the eighth, beryl. *And* the ninth, topaz. *And* the tenth, chrysoprase. *And* the eleventh, jacinth. *And* the twelfth, chalcedony.
- 21 *And* there were twelve portals of twelve pearls, uniform *and* several the portals were. *And* one by one a portal, each of a single pearl. *And* the centre of the city of gold pure; and close unto the gates sheenlike as it were beryl.
- 22 *And* temple I saw not in her, for the Lord *God* Almighty was the Temple in her, and the Lamb, THE ONLY BEGOTTEN <SON> OF GOD *is* ALTAR OF HOLINESS.
- 23 *And* the city had no need of sun and moon, that they should illumine her. <For the glory of God illumined her in every hour;> and her lamp was the Lamb OF GOD.
- 24 *And* the heathen walked in her light, and the kings of the earth were clad with light from Her glory.
- 25 *And* her portals were not shut, but were standing open continually. *And* night there was no more in her;
- 26 but only illumination <and glorifying, and costliness> transcending all stones precious.
- 27 *And* there shall not enter there any one (*lit.* all) of evil will, lest he pollute her with <his> falsehood; but there shall enter into her those whose names of them are written in the book of Life of the Son of God.
- 20 *transpose* iacinth and chrysoprase 2—the tenth turquoise 4—chalcedony *karkhan* 1 2: amethyst *amethows* a: agate (?) *yakath* 4 *which adds*: the thirteenth pearl.
- 21 *And* there . . . each] portal which were *sic* 4 *and om. rest*—pearls, of one shape; and of them severally were doors, each door of a single pearl; and the free space of the city was gold pure, as glass resplendent. *And* temple, etc., a—centre] public place 4—*before* gold *om.* of 4—gate 4—pure]+as of glass glittering 4—sheen-like] more shiny white 2.
- 22 was . . . her] is her temple 2 4—Lord]+ God a 2 4—the only . . . holiness] *om* a 4—*after* God *add* is 2.
- 23 nor of moon 4—illumine her] beam forth 4 *and om.* her—illumined her]—shall illumine her 4 *and om.* in every hour—the very glory 4—her]+continually 2—her lamp] a lamp in her a—was] *om.* 4—of God] *om.* a 4.
- 24 *And* the heathen . . . light] *om.* 4—were clad, etc.] bring their glory into her 4.
- 25 were] shall not be 4—shut]+by day and by night a: +by day 4—but . . . continually] *om.* 4—*And* night] For night 2 4—was] is 2 4—no more] not 4—in her] there 4.
- 26 but]+they shall bring 4—only . . . stones] glory and honour of the nations a and 4 *wh. adds* into her—only]+is there in her 2.
- 27 enter into her any one (*lit.* all) corrupt and who worketh pollution and falsehood 4—lest . . . falsehoods] and polluted and falsehood a—but, etc.] but only they who were (are β) written in a: but only the written in 4—are] may be 2 8—Arm.=quorum nomina illorum (sua 2) scripta sunt—Son of God] lamb a 2 4.

XXII

Text from Codex 1 with collation of a 4.

- 1 And he showed me the river of the waters of Life bright as crystal, which came forth from the Throne of God,
 2 and proceeded amidst her streets. And along the bank of the river she had the tree of life, which had fruit twelve TIMES; one by one *month* it gave its fruit, and leaves of the tree were [for the] healing of ALL the heathen. AND FROM ALL TREES OF WHICH THEY ATE THEY WERE BLESSED,
 3 and curses were no more in them, because the throne of God and *of* the Lamb was in her. And the servants of God ministered unto him.
 4 And I beheld his face, and his name was upon their foreheads.
 5 And there was night no more; and there was not any need [of the light] of torch, and of light of sun. Because the Lord God illumined all, and they were reigning unto æons of æons.
 6 And he saith unto me, This is the Word OF GOD faithful and true. And the Lord God who through the holy spirit showed unto his prophets whatsoever is to be hereafter.
 7 Behold he is come quickly: Blessed are they that shall listen and keep the words of this writing.

- 1 the . . . crystal] a pure river living of water of crystal appearance a : a river, water living, bright as beryl 4—which] that it 4—God]+and of the lamb a 4.
 2 and proceeded] *om.* 4—her streets] the streets of the city a—in the midst of her street (*or* public place) and of the river, on this side and that, a tree (*lit.* wood) living made fruit twelve, month by month giving its fruit 4—she . . . tree] hither and thither trees a—had] bore a—fruits] a *om.* times a 4—one]+month a—it] they a—its] their a—trees a—were] *om.* 4—for the] *om.* a—for the health of nations 4—all] *om.* a 4—and from . . . blessed] *om.* a 4.
 3 and not at all shall curses any longer be; and the throne 4—in them] there a—because] and a—the Lamb] of his Lamb a : of the Lamb 4—was] are 4—God] him a 4—minister 4.
 4 And they beheld a : And they shall behold 4—was] *om.* 4 : + written a.
 5 And night was not there a (Andreas *om. was*): And night no more shall be 4—is not any Andr.—And they have not need 4—and a 1 : neither 4—shall illumine 4—all] them a 4—were reigning] shall reign a 4.
 6 said] 4—These words are (a is) faithful a 4—who . . . hereafter] of the prophets holy, sent his angel, to his servant, to show what is to be quickly a : of the spirits of the prophets sent his angel to shew to his servants that which is to come to pass quickly 4.
 7 he is] I a 4—quickly] in haste 4—are . . . writing] he who keeps this word of prophecy a : so 4 *but adds* of this writing.

- 8 For I, John heard and saw all this. And when I saw and heard, I fell down and worshipped the angel which showed me all this.
- 9 And he saith unto me, [Thou man,] fall not down before me, and worship; for I am a fellow-servant and brother of thee, and (of those) who prophesied and kept the word of this writing. Do thou worship God.
- 10 And he saith unto me again, Bind not up, neither seal, the word of this prophecy; for the time thereof is at hand.
- 11 He that is about to do iniquity, let him work iniquity, and he that is about to be filthy, let him be made filthy: and he that is about to be made righteous, let him be made righteous, and he that is about to be holy, let him be made holy.
- 12 Behold I will pay thee reward, and the reward of each is according to his works. I am Ayb and I AM Qê,
- 13 I AM beginning and I AM end, *first and last*, SAITH THE LORD ALMIGHTY.
- 14 Blessed are they who shall call upon (*or* read) his law. They have authority of the Tree of Life; and they enter by the portals of the City OF GOD.
- 15 But there shall stay without dogs, *and* sorcerers, murderers, *and* idolaters, ADULTERERS, and all who walk and converse in falsehood.
- 16 I Jesus have sent my angel to bear witness to all this in the

- 8 For] And *a* Andreas 4: *om.* β —all] *om.* 4—*tr.* heard and saw *a* 4—worshipped before the feet of the angel 4—all] *om.* 4.
- 9 Thou . . . worship; for] see, lest 4—Thou man,] *om.* *a*—for] *om.* 4—I] +also *a*—servant]+of thee *a* 4—brother of thine] of thy brethren *a* 4— and of . . . and] who *a*: the prophets and who 4—keep β : shall keep *a* Andreas—word of]+prophecy of *a*: words of 4.
- 10 again] *om.* 4—Bind . . . seal] Seal not *a* 4—words prophetic of this book *a*: the words of prophecy of this book 4—thereof *om.* *a* 4.
- 11 about to do harm, will do harm yet more; and the filthy, shall be made filthy; and the just, shall work justice; and the holy one shall increase 4—let him] *or* he shall *passim*.
- 12 I will . . . works] I come quickly, and my reward is with me, to render to each after his works *a*: so 4 which adds the words *behold* . . . *reward* over line.
- 13 I am] *om.* *a* 4 *thrice*—Alpha and Ω *a* 4 and *add* earlier and later 4—end]+first and last *a*—saith . . . Almighty] *om.* *a* 4.
- 14 call upon] keep his commandments *a* 4—They have] For theirs shall be 4—tree] wood 4—of] to eat of *a*: over 4—they] they shall 4: to *a*—into the city 4—of God] *om.* *a* 4.
- 15 But] and—stay] go forth *a* 4—dogs,]+and *a* 4—sorcerers]+and fornicators and 4—murderers,]+and *a* 4—adulterers] *om.* *a* 4—walk . . . in] love *a*: work 4.
- 16 And I have 4 *and om.* Jesus—to witness to you this in 4: to witness this to you churches *a*—in] to you *a*—am]+from *a* $\beta\delta$ (not Andreas)—the offspring

- churches. I am the root and the offspring of Adam, and the star of dawn.
- 17 and spirit HOLY, and the Bridegroom who am to come. Whosoever shall be thirsty and shall desire to come unto me, shall come and DRINK the water living free.
- 18 I am witness to every man who heareth the word of the prophecy of this book, THAT NO ONE MAY ADD (AUGHT) THEREIN, AND THAT NO ONE SHALL TAKE AWAY THEREFROM. If any one shall add (aught) therein, God shall add AND MULTIPLY upon him the plagues all, which is written in this book :
- 19 and if any one shall take away A WORD, AND WITHDRAW (IT) from the words of this prophecy, God shall withdraw his portion from the Tree of Life and from the City of the Saints, which is written in this book.
- 20 He spake which witnessed all this, Yea: I come quickly I COME. *Amen, there is come the Lord Jesus Christ.*
- 21 *The grace of the Lord Jesus Christ upon all saints. Amen.*

of] from the seed of $\alpha\beta\delta$: seed from And.: the progeny of 4—Adam] David α 4—star]+resplendent α —of dawn] luminous the first 4.

- 17 And the spirit and the bride say. And he who heareth shall say, Come 4—holy] *om.* α 4—Come]+And he that heareth, saying, Come α —whosoever] And he who α 4—shall be] is α 4—thirsty]+let him (*or* he shall) come α 4—shall desire . . . free] and whoever desireth to receive the water of life free α : he who desireth, shall receive the water of life 4, *and om.* free.
- 18 am] *om.* α 4—shall hear the words 4—of the prophecy] *om.* 4—that no one . . . therefrom] *om.* α 4—therein] thereto α : thereupon 4—him] them 4—all the] the seven α : the 4—which is] *om.* α 4.
- 19 from the words . . . prophecy] *om.* $\alpha\beta$, but Oscan, δ and Andreas read: *from the words of the prophecy of this book God shall take away and withdraw*: and so 4 but omit *and withdraw*—tree] wood 4—of the saints] holy 4—which is] *om.* α 4.
- 20 speaks 4—witnesses this to be 4—all] *om.* α —Yea] *om.* α :+Behold 4—*after* quickly *omit* I come α 4—Amen, etc.] supplied from α 4, but 4 *omits* Amen, *and reads* Come thou, Lord J. C.
- 21 supplied from α 4—of our Lord 4 Andreas—upon] with 4.

ARMENIAN VERSION OF REVELATION

CRITICAL INTRODUCTION

CHAPTER I

THE TWELFTH-CENTURY RECENSION

OF the twenty or more texts of this version to which, directly or indirectly, I have had access, the greater number form a close group of which the members so closely resemble one another, that to have examined one is to have examined all. The few which remain outside this group seem at first sight to defy classification, so widely do they vary in sense and choice of words. But on closer examination a line of cleavage is detected in these also, according as they approximate or not to the close group in question; and those which so approximate outnumber those which do not.

It is further to be remarked that the uniform text which so largely predominates is rarely found except in copies of the New Testament, or in manuscripts of the twelfth-century version of the commentary of Andreas and Arethas, of which the lemmata give it in its entirety. Conversely, the discrepant texts found in a minority of MSS. are met with, so far as I know, in only two copies of the N.T.; more frequently they are found, together with the apocryphal piece known as the *Dormitio Johannis*, in MSS. of the Armenian version of the Acts of John, known briefly in Armenian as *Prochoros*, from their supposed author.

Even if we had no outside evidence on the point, we should infer that a text which occurs in so many bibles, and which is always uniform with itself, must be a comparatively late recension; just as we infer the Peshito gospels to be such

in contrast with the Curetonian and Sinaitic texts. But evidence is not lacking. We have it, and amply, in two colophons which Nerses of Lambron, bishop of Tarsus, appended to his translation of the commentary of Andreas and Arethas. In the later of these, after reciting from the decree of the Council of Constantinople the names of several ancient authorities by whom the Apocalypse was received, he writes of the book thus:—

‘Following in their steps, we have handed on to the children of Holy Church this book, that it may be ranked among the apostolic books, as a truly apostolic revelation. But it was made accurate, being revised from the Greek in translation by myself, the humble Nerses; and with it I have introduced into the Armenian Church a critical interpretation of the same.’

In the sequel he writes:—

‘For before our very eyes the holy city of Jerusalem, trodden by the feet of God, has been snatched from the ministry of Christians by the sword of the Ishmaelites in the year of the Armenians 636. Over which was much blood shed of the various Latin races, which rank by rank had set sail, and with noble faith and valorous souls had reached Palestine; and there fell their corpses around the city, according to the verse “and there was none to bury them.” But we remained the scorn of our neighbours until the full date 647 (= 1198), in which year king LEON of the Rubineans was honoured anew, a pious man and by God’s help victorious. The fame of his valour stirred the great autocrat of old Rome, Henry, and of new Rome, Alexius; and they crowned him with precious stones in the church of Tarsus, of which, though all unworthy, I myself am pastor. May Christ our God, vouchsafe him to us, to live long and to be invincible; and when he departs hence, may he vouchsafe to him to share the crown and pavilion of the holy kings in the luminous abodes.’

In the other and earlier colophon Nerses relates how in reading the Apocalypse he was distressed by want of a commentary, and how he at last found one in great Antioch in the Frankish convent of Saint Paul, written in the Lombard tongue in the same writing which the Franks use, composed

by two interpreters (Andreas and Arethas).¹ He longed to translate this, but found no one able to render from that tongue into Armenian. Afterwards being outside the city on the 'Holy Mountain,' to the north thereof, in one of the Roman convents called Bethias, he met an encloistered monk named Basil, who had by him the book he desired, composed in the Greek tongue and written in a hand both correct and beautiful. It had belonged to Athanasius, patriarch of that city. The monk lent it to him, and he hastened to acquaint his Catholicos, Gregory, with his discovery. The latter, as delighted as he was himself, had it translated by the metropolitan of Hierapolis,² Constantius, who was living under the protection of the Patriarch. . . . 'The commentary on the divine Apocalypse was translated in the year of the Armenians 628 (= A.D. 1179) at the holy and patriarchal Throne which is called Horomklay, surrounded by the river springing out of Eden, the Euphrates, which affords to the inhabitants fulfilment of all human wants; through the providence of God, and under shelter of the God-harboring emblem³ of Wanik and of other famous saints, who died here to the glory of God. But it was revised and punctuated with grammatical art in the safe and secure hermitage of St. George amidst the mountains of Taurus, which is in Gah⁴ Cilicia and on the edge of Pamphylia, by the hand of the lowly bishop of the same metropolis of Tarsus, the wretched Nerses; through the grace and mercy of Christ.'

In a letter of Nerses to Yussik of Antioch, published in the Armenian journal *Dschrakal*, Moscow, 1859, we have another reference to his work. 'The Revelation,' he writes, 'which I myself translated from the copy of Athanasius, patriarch of the city (of Antioch), and found the explanation of the commentators,' etc. The word *thargmanem*, which I here render *translate*, would equally be used of a revision; and the interest of this citation lies in the statement that it was from a codex belonging to the patriarch Athanasius that Nerses made his revision of the Armenian. Was it really a copy of Andreas in which the text of Revelation was given section by section as the lemmata to be explained? If so

¹ Not all MSS. give the names.

² *i.e.* Cross.

³ *i.e.* Mabus.

⁴ Gah = steep.

this statement well accords with the allegation of the colophon that it was from Athanasius that Nerses procured his copy of the commentary.

It is, however, to be remarked that in the one colophon Nerses relates that he found the commentary and had it translated as early as the year 1179.¹ But the other colophon in which he alleges that he has revised the Armenian version of Revelation and introduced it into the Armenian canon, is dated 1198, on July 14 of which year he died. We are not obliged to suppose that Nerses was still working at the revision at so late a date, almost up to his death; and yet that seems to be the true sense of the colophon, which hardly conveys a mere retrospect of work achieved nineteen years earlier. Nor would the events which had occurred in the interim and the happy issue of king Leon's recognition by the rival emperors necessitate his adding such a colophon to a recension of the Apocalypse finished so many years before. He might indeed add a colophon to explain that these events were anticipated in Revelation, but in themselves they suggest no reason why he should enlarge, twenty years after, on the fact of his having been the reviser of the Armenian text.²

The first appearance of Revelation as a canonical book in Armenian Bibles tallies with the date of these colophons. In a bible written A.D. 1151, a vellum codex, No. 147 of the Valarshapat library, the Apocalypse is excluded. In a paper codex of the same library, No. 148, written 1253, it is contained; as also in a codex 149 of the same library, written on paper in 1270.

¹ The same date is given in the colophon of an old, but undated MS. of the commentary of Andreas, now in the library of San Lazaro as follows: 'This commentary upon the divine Revelation was translated in the year 628 of the Armenian era. And it was corrected and punctuated with grammatical art by the hand of myself, the humble Nerses, a lover of learning and Catholicos of Armenia, and by the hand of Costantius Metropolitan.'

² The recension may have only attained in 1198 the form in which the bulk of the MSS. exhibit it. The presence of many archaic variants in the MSS. η and κ suggests that in these we have preserved to us earlier and, so to speak, inchoate, forms of the Nersesian Recension.

CHAPTER II

THE SOURCES OF THE TEXT

WITH a view to clearness I have used the letters $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ to indicate the texts of the twelfth-century recension; and as they are for the most part identical, I indicate the consensus of them by the letter α . In the few cases, however, where a variant worthy of record stands in α , but not in $\beta \gamma$, etc., I register it as of ' α alone.'

I indicate the other texts, which are independent of the recension, by the numbers 1, 2, 3, 4. By the side of these the whole group $\alpha \beta \gamma \delta \epsilon$ has the weight and value of a single manuscript only.

The twelfth-century recension was printed for the first time, and very accurately, in Oscan's Bible at Amsterdam in 1666. His text was reprinted several times in editions of the Armenian N.T. up to the beginning of the nineteenth century, when Zohrap in his critical edition of the Bible issued another text, which the London Bible Society has taken as its model, and which I shall describe below. The same recension is given in the lemmata of the Armenian Andreas.

Of the recension made by Nerses I have used the following MSS. :—

a. British Museum Additional, 18549. This contains the four gospels, Revelation, Paulines, Acts, and Catholic Epistles; and was written A.D. 1279 at Sis, in the church of the Holy Spirit, by the restorer of the church, Stephanos Vahkaytzi, for a brother of king Hethum of Cilicia. In 1600 it passed from the hands of the princely family of Ochin, who owned the castle of Gorigos on the seaboard of Cilicia, into those of KHODJA KHATCHIK of Djulfa at Ispahan, where, about the year 1620, illuminations were added by Mesrop,

pupil of the artist Ter Sarkis. It remained at Ispahan until 1743. The codex consists of 310 folios of fine parchment, measuring $8\frac{1}{2} \times 7$ inches. The text measures $7 \times 4\frac{1}{2}$ inches, in double columns of 29 lines, written in an extremely neat cursive hand. It contains the Euthalian apparatus to the Pauline and Catholic Epistles and to Acts.

β . British Museum Cod. Addit., 19730. This codex closely resembles *a*; and as in *a* the Apocalypse and Rest of John precede the Paulines. The scribe was one Thoros Vahkaytzi, and the hand is a neat thirteenth-century cursive. It is written in double columns of 28 lines on glazed oriental paper. It is not dated, but undoubtedly belongs to the thirteenth century, and was written in Cilicia. The volume measures $9\frac{1}{2} \times 7$, and consists of 186 folios in 28 choirs originally, of which the last 17 alone remain. The first 11 contained the Gospels. The text measures $7 \times 4\frac{1}{2}$ inches.

γ . An Armenian Bible belonging to the British and Foreign Bible Society, neatly but closely written in double columns on paper. It was written as a memorial of Basil Vardapet who fell asleep at Ksithon in A.D. 1667. The book of Revelation is placed at the end of the N.T. and is followed by the Rest of John.

δ . Of the Rylands Library in Manchester, codex Armenus 2. It is written on vellum in double columns, 23 lines to a column, in a large neat cursive hand of the early thirteenth century; folios 390, size 145×202 mm. Contents: Acts, Paulines, Catholic Epistles, and Revelation. Formerly of the Lord Crawford's library, Bibliotheca Lindesiana.

ϵ . Paris Bibliothèque Nationale, Suppl. Arm. 51, is a small octavo paper book of 300 folios, written in a small cursive hand in single columns of 18 lines in the Armenian era 1145, equated by the scribe with A.D. 1696. It was written in Stamboul in the convent of St. George the warrior. Revelation fills folios 1-42. The codex is not a N.T., but a miscellany containing, beside Revelation, the tales of the brazen city and of the seven sages, etc.

ζ . San Lazaro, codex 1508, written A.D. 1319, on vellum, in small cursive, in double columns of 53 lines. Zohrap printed the text of this codex in his edition of 1805.

And. or Andreas: In addition to the above MS. sources

I have collated the Recension in the edition of the commentary of Andreas, printed at the Armenian monastery of St. James in Jerusalem in the year 1855 from three MSS. in the Library of the convent, of which the one was copied in Karin (Erzeroum) from an old exemplar written by the great doctor John of Eznka in A.D. 1306; the other two at Broussa. These seem to be apographs of a single exemplar of unknown age. I also collated two Venice copies, viz. κ codex 1572, a late cursive paper copy, important for the many pre-Nersesian readings it retains. λ codex 1230, written A.D. 1361 in the Armenian Patriarchate at Jerusalem, on paper in small cursive.

Oscan: The first edition of the Armenian Bible, printed at Amsterdam in 1666. I collated most of the text in this, but found the text to be identical with *a*.

NON-NERSESIAN TEXTS

1 = Bodley, Armenian codex E 2, which is numbered 32 in Dr. Baronean's catalogue. It is of oriental glazed paper, exterior size 7×5 in.; text, $5\frac{3}{8} \times 3\frac{5}{8}$ in., of 19 lines to the page, written in a round or *bolorgir* hand, of an old type. The contents are as follows: 1. Pseudo-Prochoros, Acta Iohannis, fol. 1-105. This text I copied and collated with a corresponding codex in the British Museum, Add. 19728, written A.D. 1307, for the edition lately published at San Lazaro.

2. The Apocalypse, fol. 105 verso.
3. Life of John of the Well, fol. 140.
4. Life of John the Calybite, fol. 154.
5. Life of Alexius, the Voluntarily Poor, fol. 171.
6. Martyrdom of James, Brother of John the Evangelist, fol. 184.
7. Joannes Vardapet Ezenkatzi (13th cent.), Metrical Discourse on Human Nature, fol. 221.
8. The Catholicos Zacharia, Sermon on the Passion, fol. 229.
9. Of the Same: Sermon on the Lord's Burial, fol. 262.
10. Life of Nerses I., Catholicos, fol. 287.
11. Aristotle's Letter to Alexander on Virtue, fol. 348-353.

The scribe adds several colophons; in one of which (following the Apocalypse) he gives his name as Stephanos the Clerk, and states that he wrote this MS. in the year 773 (= A.D. 1324), in the convent of Skevra (in Cilicia), at the request of Abraham, a monk, who also asks for our prayers in colophons placed at the end of the Acts of John and of several of the other pieces.

This codex has a long lacuna, unperceived by the scribe, and embracing ch. 16¹⁷ to ch. 19¹⁸, from the words *τὸν ἀέρα* to *καὶ δούλων καί* inclusive. In the Apocalypse there is no chaptering or other division of the text, though it falls into paragraphs, which in printing it I have observed.

2 = British Museum, Orient. 5304. This is a New Testament written in a small neat round hand in double columns of 51 lines upon thin vellum. It bears no date, but on fol. 55 after the gospel of Luke a colophon gives the name of the owner. The codex is very beautifully and copiously illuminated, and is one of the most ornate Armenian MSS. I have seen. In places, and all through the Apocalypse, the inner upper margins of the folios have been obliquely destroyed by damp or fire, and patched with vellum. On these patches the missing text has been re-written in a clumsy, but apparently contemporary, hand; for the text so completed is, equally with the rest, non-Nersesian, and I judge it to have been filled in from the same exemplar from which the rest of the Apocalypse was transcribed. The last chapter is lacking, owing to the loss of a folio. A synopsis of the contents precedes Revelation, as it precedes the other books of the N.T.; and in it the chief points of ch. 22 are duly summarised. The text of Apocalypse in this MS. has the Frankish chaptering.

3 = Paris Bibliothèque Nationale, Anc. Fonds Arm. 9.

This is a large bilingual codex of Acts, Epistles, and Apocalypse, and contains the Armenian text written opposite, but later than the Greek. The codex is Tischendorf's No. 102 of the Apocalypse, Scrivener's 109. It is written on parchment, large margins being left, which are occasionally cut away. In the Apocalypse one whole column of the Armenian has been thus removed together with the Greek text which was on the verso.

The Greek hand is a large neat minuscule, the ink of a

faded reddish hue. The breathings are often square, and it seems to me to belong to the eleventh century, though M. Omont does not consider it to be clearly older than the twelfth. The Armenian text of the whole of the N.T., except Apocalypse, is the so-called mesropic version, found in all MSS. and editions; and I detected no trace anywhere, no more in Apocalypse than in the other books, of an adaptation to the Greek of the Armenian text, although in almost every line the latter is more or less drawn out in order that the two texts may correspond line by line. For the Armenian, though written in as large a hand as the Greek, would yet occupy much less space, if written out compactly.

The Armenian hand is a neat large *bolorgir* or round hand of the twelfth century. The last folios are torn out, so that the Greek and Armenian texts alike end at Rev. 19¹⁶ at the words *βασιλεὺς βασιλέων*. Thus if there was ever a final colophon, indicating in detail the history of the book, it is lost; and we cannot say whether the Greek text was written in the first column of each page with a view to the Armenian being written in the other. It is at least as probable that the second column was intended for a Latin text, and the book originally designed for one of the Latin monasteries or churches which, on the testimony of Nerses of Lambron, we know to have been numerous in that age, in and around Antioch.

On fol. 292 V°, at the end of the Epistle to Philemon, where a large blank space is left before Revelation which begins on fol. 293 R°, the following colophon occurs, written in a contemporary, if not in the first, hand:

Nerses, humble bishop of Tarsus, out of love
 A toiler over this holy book, which
 In old age I found in the tongue of Hellenes, and
 Have renewed in the tongue of Armenians, of the grace
 Of your prayers who make use of the same may I be
 worthy.

This colophon has been given in facsimile by Father Alishan in his volume on Sissuan, p. 112. It has been compared by others, as by myself, with specimens of Nerses' handwriting of the years 1175, 1195, etc., and the resem-

blance is so close as to leave no doubt on my mind that the Armenian text of this Paris codex was penned by the saintly and large-minded bishop of Tarsus. It is moreover clear that Nerses had not had the codex prepared for him. The Greek half of it had been penned for others and for other purposes.

In Apocalypse this beautiful codex has been sadly defaced by a later hand which has erased word after word and line after line in order to correct it according to the Nersesian recension. With the help of our MSS. 1 and 2 of the pre-Nersesian text, it is often possible to decipher the text thus effaced, and I have in my translation of the texts been careful to distinguish readings due to the corrector as A***. An earlier and probably contemporary hand has corrected a few passages, and this hand I distinguish as A*. It is impossible to fix the date of this corrector, but his ink and style of handwriting seem to me not earlier than the year 1300, and I am inclined to ascribe to him the Italian version, partly of the Greek, partly of the Armenian, text which is written as a third column in the margin almost throughout the book.¹ This is probably the first Italian translation of the N.T., and as such has a peculiar interest. Hence I transcribe it, so far as it extends, for the Apocalypse. It is as follows:

Evangelistæ Revelatio Sancti Ioā.

Revelatione de Iesu Christo . la qual dete lo dio a manifestargli soi servi . che bisogno esser presto . ➤ egli significo mandando per langelo suo al seruo suo Ioāne . el quale diede testimonîaz agla parola de dio . ➤ a la testimonîāza de Iesu $\chi\rho\sigma$ quāta uide . beato che lege ➤ a chi udino le parole de la questa profetia . ➤ a chi cōseruāolo īperho il tempo e a presto : Joāne a

¹ It extends throughout the general Epistles, the Paulines, and half of the Apocalypse. At a later time I hope to publish it in its entirety. Acts, 2 Peter, and the Euthalian apparatus are left untranslated.

In this codex the Greek text has not influenced the Armenian, for example in chs. i. and ii. it is identical with Tisch. except in the following variants: 1³ τοὺς λόγους—1⁴ ἀπὸ θεοῦ ὁ ὤν—1⁵ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν—1⁷ post ἐξεκέντησαν vult del. καὶ κ (ut lectio Primasii fiat)—1⁹ ἐν χριστῷ Ἰησοῦ—post Ἰησοῦ add χριστοῦ—1¹¹ Σμίρναν—1¹² καὶ ἐκεῖ ἐπέστρεψα—1¹³ τῶν ἐπτὰ λυχνιῶν—χριστῆν—1¹⁵ πεπνυμένοι—1¹⁸ κλεῖδας—1²⁰ ὧν εἶδες—2² κόπον σου—ἀποστόλους εἶναι—ἐαντοῦς—2⁵ ἐκοπίασας—2⁶ μουσεῖ—2⁷ τοῦ θεοῦ μου—2⁸ for ὅς read καὶ—2⁹ after σου add τὰ ἔργα καὶ—2¹³ after οἶδα add τὰ ἔργα σου καὶ—2¹³ after ἡμέραις add αἰς—2¹⁴ τὸν βαλάκ—καὶ φαγεῖν—2¹⁵ μετανόησον οὖν—2¹⁷ νικῶντι—τοῦ μάννα τ. κεκ. κ. δ. αὐτῷ transiliendo om.—2¹⁸ φλόγα—2¹⁹ ἵπομονήν σου—for πλείονα read χεῖρονα—2²⁰ ἣ λέγει ἐαυτήν—2²² μετανοήσωσιν—2²³ γινώσκονται—ἐρευνῶν—2²⁵ for ἂν ἤξω read ἀνοίξω—2²⁷ συντριβήσεται.

sette chiesie che sō in asia Gratia a uoi 7 pace da quel che e .
7 che era . 7 che de uē ire . 7 da la parte de sette spiriti li
quali son nel conspecto di suo throno . 7 de parte de Iesu
 $\chi\rho\omega$. el quale e testimōio fidele . primo genito di morti . 7
principe di re de la terra . el qual nei ha amato . 7 ha ne
lauato da li peccati nostri nel suo sangue . 7 ha ne fatto Regno .
7 Sacerdoti a dio 7 p̄re suo . al qual sia gloria . 7 imperio in
secula seculorū : am̄ . Ecco quel uene cō le neuole . 7 uedera
lo ogni ochio . 7 quelli che pensano . 7 allora piangerà sopra
de lui tutte le tribu de la terra : 7 certi così sarà . Io sō alpha
7 o . p̄ncipio 7 fine . disse el Signor dio che fu 7 era . 7
uē era omnipotēte . Io Ioāne uostro fratello . 7 participi uole (?)
nele tribulatiōe 7 regno 7 i patientia de Iesu $\chi\rho\omega$. Io fu ī
insula la qual fu appellata patmos . per la parola de dio
7 per la testimōiāza de Iesu $\chi\rho\omega$. Io fu ī spirito nel di de
la dominega . 7 uidi dopo me una uoce grāde cōe uoce de tuba
la qual diceua . chel che tu uedi scriui nel libro . 7 mādā a
sette chiesie . ad epheso . 7 Smirna . 7 Pergamo . 7
thiatire . 7 Sardis . 7 philadelphia . 7 laodicia . 7 io me
uolsi per uedere la uoce che parlaua 7 si ādo uolto io uidi
sette cādelieri de auro . 7 in mezo de sette cādelieri de auro
simile al filio lo de homo . uestito de uesta linea sacerdotale .
cincto ale mamelle de cintura doro . el suo capo 7 li sui
capilli . erāo bianchi cōe lana biācha . 7 cōe neuē . 7 li
ochii soi cōe fiāma de foco . 7 li sui pedi simili al aurichalco .
cōe lardēte nele fornace . 7 la sua uoce cōe uoce de molte
aque . 7 haueane la sua mane dextra . 7 stelle . 7 da la
sua boca usciua el coltello aguzo . dūa parte 7 dal altra . 7
la sua faccia luceua cōe sole nela sua uirtu . 7 habiādo ueduto
q̄llo caschai ali soi piedi cōme morto . et egli pose la sua
mano dextra sopra dime dicendo . non hauer paura . Io sō el
primo 7 ultimo . 7 uiuo 7 fu morto . 7 ecco che sō
uiuente in secula seculorum . Amen .
7 ho le chiaue de la morte 7 del inferno : Scriui a dūque
quelle cose che hai uedute . 7 quelle c̄h sono . 7 quelle c̄h
bisogna esser fatte dopo queste : el sacrānto delle sette stelle
el qual uedisti nela mia dextra . 7 li sette cādelieri doro .
Sette stelle sō li āgeli de sette chiesie . 7 le sette cādelieri
son le sette chiesie . Et al angello de la chiesa de epheso
scriue . questo dice . quel che tiene sette stelle ne la sua mā

dextra . el qual ua ī mezo de sette cādelieri doro . Io so lopera tua . > la fatica . > la tua patientia . > tu nō poi sostenere li mali hōni . > prouasti quelli iq̄uli si dicōo c̄h sō apostoli > non son . > trouasti li busiardi . > hai patientia . > hai sostenuto per el mio nome . > n̄ hai mācato . ma contra di te ho poche cose . perche hai abādōato la tua prima carita . Ricordate dūque ūde tu sei caduto . > fa penitentia > fa le prime opere . se n̄ . io uegnero a te . > mouero el cādeliero tuo del loco suo . se tu non farai penitentia . ma hai hauato questo bēne che tu hauerai ī odio li facti de nicolaiti : li qual > io ho hauto ī odio . Chi ha orecchie oda quel c̄hl spirito dice a le chiesie . al uincitore . daro a māgiare del legno de la uita el quale ī paradiso de dio mio . A lāgelo de la chiesa de Smirna scriui . questo dice el pr̄io > lultimo . el qual fu morto > uiue . Io so la tribulatioōe > la tua pouerta , ma tu sei riche . > sei biastemato da q̄lle i q̄uli dicōo c̄h sō iudei > n̄ sono . ma sono synagogi de satana . Nō hauer paura de quelle cose le qual tu dei sostenere . > ecco el diauolo e de esser posto ī prigione . acio che uoi state prouati > hauerete tribulatiōne diece di . Sii fidele ī sino a la morte . > io te daro la corona de uita . chi ha orecchie oda chel spirito sācto dice a le chiesie . quello che uincera non sara offeso dela morte secūda : A lāgelo de la chiesa di Pergamo scriui . questo dice quello che ha la spatha aguza de ūa parte > de laltra . Io so doue douer (sic) tu habiti . doue e la sedia di satāa . > tu tiene el mio nome > n̄ negasti la fede mia . > in q̄l di Anthipas fu testimonio mio fidele . el q̄l fu occisso appeso de uoi la doue satanas habita . Ma io ho cōtra dite poche cosse cōciosia che hai li cōsili di q̄lli c̄h tiene la doctrina de balaā el q̄l īsegno a balach de metere scandalo auanti li figli de Israel mangiare > fornicare . cosi hai tu q̄lli i q̄li tiene la doctrinæ di nicolaiti . Simelūte fa penitentia . Si n̄ io uignero ti tosto . > pugnaro cō essi nel cortello de la boca mia . chi ha orecchie oda q̄l chel spirito dice a le chiesie . Al uincitore daro māna absōdito . > daro a lui (?) uno carbunculo biāco > ī le calculo uno nōe nouo scritto . el qual ni uno n̄ sa saluo colui chel receue . Et a lāgelo de la chiesa de thiatire scriui . q̄sto dice el figliolo de dio el q̄l ha ochii come fiāma de foco . > li soi pedi sono simili al aurichalco . Io ho cognosciuto la

tua opera > la tua carita > la fede > el misterio > la patientia . > sarāo piu le ultime tue opere che le prime . Ma ho cōtra dite poche cose . perche permette la femina iezabel . la q̄ul se dice c̄h lei profetiza a maestrare > seducere li mei serui . fornicar > mangiar dele oblatiōe deli idoli . > holi dato tempo da far penitentia > n̄ se uol repentire da la sua fornicatiōe . Ecco io la metto in lecto > q̄lli i q̄lli fornicano cō essa sarāno in maxima tribulatiōe . se n̄ farāno penitentia dele sue opere . > li soi figlioli occidero ī morte . > questo sanno tutte le chiesie chio scrutatore de core > le rene . > daro aciascaduno de uoi secondo lopere sue : Dico dūque tutti uoi altri che sete a thiatire . ciascaduno que n̄ ha questa doctriā > che n̄ hāno cognosciuto la superbia de satanas . secondo che dice . Io n̄ mandaro sopra de uoi altra graueza . ma q̄l che hauete tenete ī sīno c̄h uignero . > q̄l che uincera > obseruara ī sino a la fine la mia opera . daro a lui potesta sopra la gente . > regera quelli ī bachera de ferro > come vaso de terra separara quelli . cosi cōe io receuto dal pre mio . > daro a lui la stella matutīa . chi ha orecchie oda q̄lo c̄hl spirito dice a le chesie : Et a langelo de la chiesa de Sardis scriue . q̄sto dice q̄l c̄h ha sette spiriti di dio . > sette stelle . Io so le tue opere perche tu hai nome che tu uiui > sei morto . Sii uigilante > empie li m̄acām̄ti perche doueuana mori . Perche n̄ ho trouato le tue opere perfecte in āci de dio . habi in m̄te cōe tu hai receuto . > fa penitentia . Se tu non uigilarai io uegnaro a te cōe furo > n̄ cognoscerai in che hora uegniro a te . ma tu hai pochi nomi in Sardis i q̄li n̄ hāno imbratate (?) le uestimente sue > uegnerāo cō mi in uestimente bianche perche sono degni quel chi uincera cosi . sara uestito de uestimente bianche > n̄ desfaro el nome sue delibro de la uita . > cōfessaro el nome suo dinanci al p̄re mio > dinanci a li sui angeli : quel che ha orecchie oda q̄l spirito dice a le chiesie . > al angelo de la chiesa de filadelfia scriue : q̄sto dice q̄llo el qual sie s̄to > uero che ha le chiaue de dauid . el q̄l apre > nesuno serra . serra e nesuno apre . io so le opere tue . > ecco c̄h io daro dinanci a te la porta aperta . la q̄l nesuno porra serrare per c̄h tu hai pochi uirtu > hai seruato la parola mia . > n̄ hai negato el nome mio : ecco chio daro de la synagoga de satana . i q̄li si dicono esser iudei > non sono . ma m̄tino . ecco chio faro c̄h uignarano > adorarāo dinanci

ali tui piedi > saperão chio te ho amato: cōcio sia che tu hai seruato la parolo dela patientia mia . > io seruaro a temptatiōe ch̄ ha a uenire al mōdo: a prouare quelle che abitano in terra: Ecco che uēgo presto tiene quel che tu hai. a cio che alcūo n̄te toglia la corōa tua . q̄lch̄ uincera faro colūna nel tēpio de dio mio . > fori n̄ usciza ma piu . > scriuero sopra di q̄llo el nōe del dio mio . > el nōe dela citta del dio mio. dela noue Ieruslēm . la qual descēde del cielo del dio mio . > el nome mio nouo chi ha orecchie oda q̄l ch̄l s̄pto dice ale chiesie. Et al angelo dela ch̄sa de laodicia dicia (sic) scriue . q̄sto dice el testimōio fidele > uero . el q̄l e principio dela creatura de dio. Io so le opere tue perch̄ n̄ sei frigido ne caldo . uolesse dio ch̄ tu fusti frigido o ū caldo. Ma perch̄ tu sei tepido > n̄ sei frigido ne caldo . Io cōinciario a euomer te fori de la boca mia . perch̄ tu dice io son richo . > n̄ ho bisogno de alcuno . > n̄ sai ch̄ tu e misero > miserabile . > pouero > cieco > nudo : A dūque io te cō seglio ch̄ tu debi cōprar da mi affogato > probato . a cio ch̄ tu deuenti richo . > tu te uestirai cō le ueste bianche acio ch̄ n̄ apare la confusiōe de la nudita tua . > onge li toi ochii de colore a cio tu uedi . io castigo > reprendo q̄lli ch̄ amo. Ama adūque > fa penitentia . Ecco io sto al uscio > batto . se alcuno odera la uoce mia > aprira mi la porta itrarō a q̄llo . > cēaro cō esto > lui meco . > q̄l chi uincera daro a sedere meco nel throno mio . quel che ha orecchie oda ch̄l s̄pto dice ale ch̄se. Dopo q̄ste cose uidi > ecco luscio aperto.

Here the Italian translation ends.

But the interest of this Paris codex is not yet exhausted. I mentioned above that the text from ch. 16¹⁷-19¹⁸ is lacking in codex 1, owing to a lacuna unperceived by the scribe. Now it is no mere coincidence that from 16¹⁷ onwards as far as 19¹¹ the texts of the Nersesian recension and of MS. 3 are one and the same. At 19¹¹ only do the two texts diverge, just before the lacuna ends. Unfortunately MS. 3 ends at 19¹⁶, so that we do not know whether or not it differed from *a* from this point to the end of the book. How widely up to the point 16¹⁷ the recension has differed from MS. 3, the many rasuræ and rewritings of the corrector attest to the most cursory glance. Whence then this sudden identification of texts?

Only two explanations are possible. Either MS. 3 was copied from an exemplar which failed, as does MS. 1, at this point, and the scribe, noticing the lacuna, supplied the missing matter from the revised text of Nerses: or else Nerses took as the basis of his recension a text which, like MS. 1, failed at this point, and for want of a text to revise, never carried out his revision in respect of this portion. Subsequently Nerses himself, or some one else, transcribing his recension, filled up the lacuna from MS. 3 or from a text identical therewith.

It is in favour of the first explanation that Nerses in his colophon attests that he was already old when he found codex 3 and wrote out opposite the Greek the Armenian text. If so, he must, it may be argued, surely have made his recension long before; at least if we are right in supposing the recension to have accompanied the translation of Andreas, finished as early as the year 1179. But would a man who died in June 1198 describe himself as grown old in 1179? On the other hand, would Nerses having already made a recension of chs. 1-16 for church use, concern himself to write out with so much care an archaic text like that of MS. 3, which everywhere conflicted with his new recension? This objection is to my mind conclusive. Nor are we bound to suppose that the work of revising the text of Revelation was concurrent with that of translating Andreas. Nerses does not say so, and it is more natural to suppose that the study of Andreas opened his eyes to the imperfections of the old Armenian version of Revelation. But, it may be asked, if Nerses had already copied out codex 3, which filled up the lacuna, why should he later on choose as the basis of his recension a codex which had the lacuna. Why, in any case, did he not complete his recension with the help either of codex 3 which he had himself copied or of its archetype? I answer that circumstances which are hidden from us may have dictated his choice. He may have been working at Skevrha, and have left his copy and its exemplar at Sis. He may have intended to continue his recension so soon as he could obtain a complete codex, and have been cut off by death before he obtained it. This is a likely enough supposition, when we consider that Nerses' own colophon announcing, it would seem, the completion of his recension, is dated the very year of his death. It

is therefore not improbable that there was the same lacuna in his recension as there is in the Bodleian codex which was written at Skevrha. May not some pious follower, after the scholar bishop's death, have filled in the lacuna from the copy written out by his master's hand?

Nor is it impossible that Nerses himself filled in the lacuna from the codex 3, and saw next to nothing to revise in this section of its text. Perhaps he was content merely to institute by way of correction the very few differences which in this section divide *a* from MS. 3, and to leave the rest. Who will blame an old man on the verge of death for being perfunctory? Indeed his whole recension, judged by modern standards, was of the most fitful and perfunctory kind. We, who are only anxious to know what sort of text he inherited, have every reason to be grateful for his lack of thoroughness.

4 = a codex written in the year 1199, and now preserved in the convent of St. James in Jerusalem. I have not seen it, but it has recently (1905) been printed there by Dr. Frederick Murat with scrupulous accuracy as the first instalment of a larger work on the old Armenian version of Revelation. Murat has not yet published a description of the codex which contains this text, but there is an apograph of the same in the Berlin library which assures us that in the Jerusalem codex, as in the Bodleian one, the Apocalypse is given along with and as an appendix of Pseudo-Prochorus.

5 = Berlin Library MS. Or. Quart. 805, acquired in 1890. This is a paper codex of 316 leaves badly written in 'bolorgir' and cursive hands. It begins f. 3 with pseudo-Callisthenes, then f. 104 follows Prochorus, at the end of which f. 123 is the *Dormitio Iohannis*, followed at f. 127 by 'Revelation of the Evangelist John,' which ends f. 149. Then comes 'The History of the Journey of Zosimos,' 'The History of Nerses the Great,' 'of St. Eugenia,' and lastly several poems of which one treats of Joasaph.

Murat prints a careful collation of this text underneath that of Jerusalem, of which it is a mere apograph.

I have not deemed it necessary to overload my book by reprinting this Jerusalem text. A collation of it with the Bodleian codex, or with the printed editions, would occupy more space than the full text itself, so numerous and intricate

are its divergences. But any one of my readers who is concerned to examine it will find a copy in the great university libraries of our country, and can also by writing to the Armenian Convent of St. James in Jerusalem obtain a copy of it for a few pence.

6 = the Etschmiadzin codex No. 922 (Karinian's Catalogue, p. 126). Here again Revelation comes as part of pseudo-Prochorus. Karinian enumerates the titles of the first ten chapters of Prochorus. Then ch. x. bears the title 'About the Vision of John,' and here most MSS. of Prochorus end; but in the codex before us it is followed by a ch. xi., entitled 'Revelation of the Vision of John.' Karinian indicates that this is incomplete, or that part of its text is displaced in the MS., for he adds the note: of which you will find the missing part at the end of the Discourse of Thomas and at the beginning of the History of Antioch.

This MS. is, according to Karinian, an uncial (*ergathagir*) written on parchment-like paper in A.D. 1278, by Simeon the priest for Marcus the priest. It contains thirty-six separate pieces.

I have no right to enumerate this codex, for I have been unable to obtain a collation of it. Early in 1905 I wrote to my friend the Archimandrite Nerses Ter-Mikaëlian for a collation of it. He answered me from Shuscha in October that he had arranged to have it made, and after six weeks in transit his letter reached me. But the collation has not come, and I fear lest, owing to the civil war and anarchy in which long misgovernment has of late plunged Russian Armenia, I may not obtain it at all, or, at least, not in time to use it in this work.¹

¹ I have subsequently had the good fortune to receive from the Patriarchate of Valarshapat a careful collation of this codex with the text printed at Venice by Zohrap in 1805 (from the MS. η). A translation of this collation is given in ch. viii.

CHAPTER III

THE AGE OF THE VERSION

THE colophons of Nerses prove that he revised from a Greek manuscript an already long existent¹ Armenian version; and I have now enumerated several MSS. of his recension and of the unrevised texts. Before I proceed to characterise these texts more fully, it is well to see how far back behind Nerses we can trace this version. My readers will understand that my enumeration of authors prior to the twelfth century is not complete. It represents only my own reading, and by diligent search among Armenian translators or authors, it could no doubt be much extended.

Gregory of Narek in the last half of the tenth century cites Revelation at least four times. In his commentary on the Song of Songs written A.D. 977, p. 334 of the San Lazaro edition of 1840, he writes:

‘As he also says in the vision of John the evangelist, numbering all the tribes separately, 12,000 from each tribe.’

This is too wide a reference to Rev. 7⁵ for us to argue from its language that Gregory had the version before us. But another citation in the Panegyric of the Virgin which he addressed to Stephen bishop of Mok (p. 409) allows us to draw this conclusion:

‘With him (Job) the sublime John joins his strain and says in the text of the Revelation: In *terror fled heaven and*

¹ For example, Nerses writes thus: ‘This Revelation of the divine Evangelist John, was honoured in the teaching of *our* holy fathers for purpose of testimonies, yet it slipped away because of the scandal imputed by some who distorted its meaning.’ But as in the sequel he cites Dionysius Areopagita, Ireneus, Gregory Theologus, Gregory of Nyssa, Cyril, Methodius, Hippolytus, and Origen, among those who used the Apocalypse, we cannot understand ‘our holy fathers’ of the Armenian fathers alone. He perhaps merely repeats the Exordium of the Commentary.

earth in a single shock from the presence of the Existent, *and place was not found.*'

Here the words cited from Rev. 20¹¹ agree¹ with the text of Bod. e. 2, save that this, like the *a* text, substitutes the plural verb for the singular in accordance with Armenian idiom. MS. 4, however, has kept the singular of the verb. We may note also that the words 'in terror' answer to an addition found in the Armenian version and in no other text, for this reads: In *terror* of whose face *were afraid and were fleeing* heaven and earth, and place was not found for them. On p. 268 of the same edition of Gregory, in one of his colophons, we have an echo of Rev. 20¹⁵ and 21²⁷: 'May ye also be written in the book of life of sublime composition.' And again on p. 318 of his commentary on the Song of Songs he refers to 'The Vision of John the Apostle.'

The seventh vision of Daniel is an eighth-century version of a Greek original composed about the year 650. In it we have many echoes of the Armenian version of the Apocalypse, e.g. p. 27 of the text, edited by Dr. Kalemkiar at Vienna in 1892:

Then the sun shall be turned to darkness and the moon to blood, the stars like a leaf shall fall and the heavens like parchment shall be rolled up.

This passage so far as it is italicised is identical with the text of Bodley e. 2 at ch. 6¹², and the resemblance is much closer with this text than with *a*, which correctly renders the Greek phrase: 'The sun became black,' and adds the word *book* after *parchment*. We may note that the Armenian translator of the Apocalypse has taken the words: 'the stars were shaken down from heaven and the heavens like parchment shall be rolled up,' verbally from his version of Isaiah, and the words: 'the sun,' etc., from his version of Acts 2²⁰ or Joel 2³¹. Yet the author of the Daniel vision cannot have used Isaiah or Acts as his source, for in Isaiah, on the one hand, the sun and moon are not mentioned, nor in Acts, on

¹ I transliterate the citation of Gregory of Narek and add the text of the MSS. of the Apocalypse:

HIATZMAMB FAKHEAV ERKIN EV ERKIR . . EV TELI OTSCH GTAV.

MS. 1 has AHE . . FAKHTSCHËIN ERKINQ, but for the rest agrees. *a* has the same, but omits AHE. MS. 4 omits the detail, absent from Greek texts, that *they were afraid*, but has the singular verb FAKHEAV='fled,' and also the singular ERKIN. Thus one of the texts makes up what the other lacks.

the other, are the stars shaken down and the heaven rolled up. The Armenian Apocalypse alone combines the two sets of phrases from the versions of Acts and Isaiah. In rendering this passage, MS. 4, like the recension, but independently and using other equivalents, restores the meaning of the Greek text. And it carries the process of restoration further than Nerses, for it corrects the term *leaves* (of the fig-tree) to *unripe fruit*, and in a fashion it renders the Greek word ἀπεχωρίσθη in vs. 14. On the other hand, it still neglects to translate βιβλίον, and echoes the texts 1, 2, 3 in so far as it renders *was darkened* instead of *became black*. As elsewhere, so here, codex 4 declares itself to be a recension from Greek codices of the old Armenian text, but a recension made independently of that of Nerses, and at a much earlier date.

In the same context the author of the Daniel vision borrows from the Armenian text of Revelation 6¹⁵ the words, 'in the caves and in the hollows.' He also borrows the language of ch. 11⁶.

Gregory Asharuni, in his commentary on the Armenian Lectionary composed about A.D. 690, glances at Revelation, and uses its ideas, but without making any set citations, if my memory serves me rightly.

In the Armenian Version of Hippolytus' Commentary on Daniel, of which fragments exist in Bodley MS. Arm. E. 35, are found citations of the Apocalypse. They are mostly too brief to admit of comparison, but on page 179 of this codex we have the following:—

Whose names are written in the book of life, as John says in the Revelation.

The Armenian citation is identical with Rev. 13⁸, except that the negative is omitted. The version of Hippolytus was made not later than A.D. 500.

In the Scholia on the Incarnation of Cyril, which was rendered into Armenian about A.D. 715, we have a citation of Rev. 3²⁰ which stands as follows in the Armenian:

And our Lord Jesus Christ said: *Behold, I will come, and if any one open to me, we will enter, both I and my Father, and will make our abode with him.*

Before considering the Armenian, it is well to notice that

this form of citation occurs in Greek in Epiphanius, adv. Haer. 69 § 61, Petav. Ed. p. 788, as follows:

καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ τόπῳ, ἐγὼ κρούω, καὶ ἐάν τις μοι ἀνοίξῃ, εἰσελευσόμεθα πρὸς αὐτὸν ἐγὼ καὶ ὁ πατήρ μου, καὶ μονὴν ποιήσομεν παρ' αὐτῷ.

Tischendorf gives the reference to Epiphanius only as far as πατήρ μου, and without seeing that it is a genuine citation; nor have any of the Greek MSS. such a reading; and that is a warning to us not to assume that they have any monopoly of the true text.

Here the Armenian text in Bodley has instead of 'will make our abode,' the single verb 'will dwell'; but the other text reflects the T.R. The phrases of the translator of Cyril, so far as they agree verbally with the Armenian version, I have italicised above. The translator was evidently familiar with the version.

In the fifth century Eznik in his *Treatise against the Sects*, bk. i., ch. 13, glances at Rev. 12⁷⁻⁹, but without naming it. The *Treatise* was written before A.D. 449.

In the same century was translated Chrysostom's commentary on Isaiah, the first part of it (so far as it exists to-day in the Greek) from that father's very autograph. On p. 412 of the text, printed at San Lazaro in 1880, we find a citation of Rev. 14¹³: *Blessing be on the dead which earlier indeed may have died* <rather> than on the living.

In Bod. e 2 we read:

Blessing is on the dead who in (*or* by) the Lord have died earlier, and have not attained unto this hour.

I have italicised the common matter of the two texts, and we can hardly doubt that the translator had the version in his mind; and his citation is nearer to the codices 1, 2, 3, than to the *a* text and 4; for the first of these substitutes for 'have died' the common equivalent 'have fallen asleep'; and the second substitutes for *ωαλωαλακι* 'earlier' the word *yaysm heté* 'henceforth' a juster rendering of ἀπάρτι, which the Old Latin connects with what follows, herein agreeing with codex 1.

We have lastly to consider the evidence of one of the earliest monuments of Armenian, the translation of the Armenian version of the History of Eusebius, of which Mesrob was the author about the year 420. Here we have the following citations:—

Bk. 7, ch. 10. Rev. 13⁵, in an Epistle of Dionysius of Alexandria :

There was given him a mouth which speaks great things ; and there was given him authority one year and months two.

Here the Armenian texts agree verbally with the phrases italicised, but add with the T.R. the words *and blasphemy* after *great things*. The Bodley M.S. perhaps implies *μεγάλα καὶ βλάσφημα* which stands in some Greek codices of Eusebius. Instead of the words 'one year and months two' the Greek text of Eusebius has 'forty-two months.' The Armenian text of Eusebius is probably correct in giving a reading which yet no Greek codex or father attests, for Dionysius perhaps cited the text in respect of Gallus who ruled *οὐδ' ὅλοις ἔτεσι δύο*. Now forty-two months is three years and a half. We infer that the Greek text of Eusebius has been corrected from the T.R. It should be added that *a* agrees here yet more closely with the Eusebian citation than *a* 1 2 3, for whereas these render *khósel* = 'to speak,' it renders *or khosér* = 'which spake.'

Bk. 7, ch. 25. Rev. 22⁷, in the letter of Dionysius :

Blessed be he who shall keep the word of the prophecy of this book and <blessed> I John who heard and saw this.

Here the *a* text is closest: I italicise verbal agreements with the Armenian text of Eusebius.

Blessed he who keeps this word of prophecy, and I John heard and saw all this.

But the Bodley MS. also has points of contact which *a* lacks :

Blessed they who shall hear and shall keep the words of this book. For I John heard and saw all this.

Both texts suffer from omission ; combined they harmonise remarkably with the version of Eusebius.

Ibidem, Rev. 1¹ : The Revelation of Jesus, which (*or who*) gave to shew unto his servants shortly and sent by his angel and shewed to his servant John, ², who witnessed about the word of God, and witnessed about all which he saw.

Save for the omission of the words 'whatever is to be' in verse 1 the above is almost identical with the Armenian version.

Ibidem, Rev. 1⁴ : Grace to you and peace.

The Armenian text of Eusebius and the texts of Revelation are identical.

Ibidem, Rev. 1⁹: I John, your brother and co-partner of your straits and kingdom and patience because of Christ, was in the island which is by name called Patmos through the word of God and through the witness of Jesus.

The above except for the use of the word *neluthean*, which I render *straits*, instead of *wshtatz* which I render *tribulation*, is identical with the Armenian text of Revelation, and in some good MSS. as in the printed text *neluthean* is read. Note that except for the omission of the words 'and patience in Jesus Christ,' which is probably accidental, the Bodley MS. is closest to the Armenian Eusebius.

Bk. 5, ch. 1, in the letter of the church of Vienne in Gaul.

Rev. 14⁴: who was made close *to the Lamb of God wherever he went*.

Here the part italicised agrees with the Armenian version of which both texts use the same verb *ertham* (I go). The Eusebian text has the imperfect of this, the *a* text the perfect, the Bodley MS. the subjunctive.

Ibidem, Rev. 22¹¹: there shall be fulfilled the word of the Scripture which says Let the lawless be further made unjust and the just be yet further made just.

Book 5, ch. 2. Rev. 3¹⁴ and ¹⁵.

For gladly they reserved this name of martyrdom to Christ, who is *witness faithful of the truth and first-born of the dead and beginning of life*.

Here again the influence of the Armenian version of Revelation is unmistakable, and we note the reading 'of life' where the Greek MSS. vary between *κρίσεως*, *πίστεως* and *ἀληθείας*.

That my reader may appreciate the above argument, I transliterate the citations of Eusebius and italicise all words in which they agree with the sources *a* 1 2 3 4:

Eusebius, bk. 7, ch. 10 = Rev. 13⁵.

Tuav nma beran or khosi zmetsametss ev tuav nma ishkhanuthiun.

4 is identical save that it has *khosêr* (imperfect for present). *a* 1 2 3 also agree except that they omit or and have the infin. *khosel* = *λαλεῖν*.

Bk. 7, ch. 25 = Rev. 22⁷.

Erani itzê aynmik or pahestzé zban margaréuthean zgrotzs zaysotzik . ev inds yohannés or luay ev tesi zays.

4 agrees save that it omits the Syriasm itzê aynmik, has pahê (present indic.), omits inds and or, and has the variant forms lsêi . . tesanêi.

1 is less close for it has eraneliq en or, then adds luitzen ev, has the plural pahestzen, omits margareuthean (= of prophecy), and has qanzi (= for) instead of ev (= and). On the other hand it retains the forms luay . . tesi. *a* also retains these, omits zgrotzs and —otzik and second or, but agrees otherwise with 4.

Ibidem = Rev. 1¹.

Yaytnuthiun yisusi, ayn or et tzutzanel dsarhayitz iurotz walwalaki ev araqeatz idsern hreshtaki iuroy ev etzoytz dsarhayi iuroy yohannu, ayn or wkayeatz wasn banin astuadsoy ev wkayeatz wasn amenayni zor etes.

Here 4 is not available for comparison, for it has lost all but the first two and the last two words, but in these it agrees.

a 1 2 3 are virtually the same except that they add a few words which are in all the Greek texts. 1 is the nearest, but omits the last words of the passage by inadvertance. 3 has the order *servo suo Iohanni*.

All these texts omit the Syriasm ayn, have nshanakeatz ἐσήμανεν for the less accurate etzoytz (= ἔδειξεν), omit wasn and read zbanên instead, om. wasn amenayni (= of all), and have zwkayuthiunn (= τὴν μαρτυρίαν) for the second wkayeatz (= ἐμαρτύρησεν).

Ibidem = Rev. 1⁴

Shnorhq änd tsez ev khalaluthiun. Identical in all the texts.

Ibidem = Rev. 1⁹.

Es yohannés elbayr tser ev hauasarord tser neluthean ev arqayuthean ev hamberuthean wasn gristosi, elé i klzvodsch or anuaneal kotschi patmos wasn banin astuatsoy ev wasn wkayutheann yisusi.

4 disagrees only in rendering by ktzord tschartscharanatz the words 'partner of sufferings' (instead of by hav. nel.), and in omitting the second tser (= your). It also omits the second ev, then omits ev hamb . wasn qr.

It next, with 1, substitutes es êi for elê and omits the last

wasn. 3 alone has neluthean, *a* 2 alone have ev hamber; (= *καὶ ὑπομόνη*). 1 3 alone have the last wasn. *a* 1 2 3 all omit with 4 the second tser.

Bk. 5, ch. 1 = Rev. 14⁴.

Or mertsavoreal êr *garhinn astuatsoy, wr ev erthayr.*

All the sources agree in the words italicised. The rest is probably due to the Syriac.

Ibidem, Rev. 22¹¹ Ev ardarn evs ayl ardarastzi.

Here 4 alone has ardarn = ὁ δίκαιος, for which *a* 1 subst. or ardaranalotzn = ὁ δικαίωσων or ὁ δικαιοσόμενος. On the other hand *a* 1 alone have ardarastzi = δικαιοθήτω: 4 expands into ardaruthiun arastzi = δικαιοσύνην ποιησάτω.

Bk. 5, ch. 2 = 3¹⁴ and 1⁵.

Or na ê *wkay havatarim tshshmartuthean ev andranik merhelotz, ev skizbn kenatz.*

Here 4 substitutes nakhtsin, 'firstborn,' for andranik, but has merhelotz, 'of the dead,' where the rest have imerheals, 'among the dead.' Otherwise all agree with the matter italicised.

In addition to the above passages, Dr. Dashian of Vienna has indicated to me the following in old Armenian writers:

David Anyaλθ in the second half of the fifth century, in his homily 'Exalt ye' (Ed. Venet. pp. 114 and 117), alludes to Rev. 13¹¹⁻¹⁷, 14¹, 22⁴, but without express citation.

Moses Khorenatzi in his homily on S. Rhipsimā (Ed. Venet. p. 306) cites Rev. 12¹ as follows:

Lo, there comes the bride holy from Libanan, adorned with light beauteous, having clad herself with the sun and the moon beneath her feet.

The Armenian is: Arkeal ziureav zaregagn ev zlusin ũnd otiuq.

Here *a* 2 3 have arkeal against 1 which has zgetzeal and 4 arkutzeal. But 4 alone has the accusative zlusin = σελήνην, the reading of **Ⲙ***. All read i nerqoy for ũnd. The former best renders ὑποκάτω.

Johannes Sarkavag in XI. century in his treatise on Priesthood (Ed. Venice, *Sopherq* III., pp. 27, 28 = Rev. 5⁸ and 8³). Also in two other of his treatises.

Agathangelus, fifth century, pp. 74, 75 of his life of St. Gregory, as follows:

For he himself (the Son of God) bought us with his blood . . . since we ourselves are the price of the blood of thy Son, saved and freed with his blood and body. . . .

This recalls Rev. 5⁹. The Armenian runs thus:

Gneatz zmez areamb iurow (= bought us with his blood), and 14³ where *ἡγορασμένοι* is rendered in all the sources except 4 by the same word as Agathangelus uses: *azatealq*, which means *freed* or *liberated*.

Thus the citations in Armenian literature constitute a chain of evidence stretching back to the earliest years of the fifth century, to the very dawn of the Christian literature of Armenia. Considering that no church lections were ever taken from Revelation, and that as a suspected book it is excluded from all early Armenian lists of the canonical books of the Bible, the frequency of citation from it is a matter for surprise. Yet it accords with the internal evidence of the text, since the book must have been extensively copied and recopied for such a diversity of readings to arise as we find in the five different texts which I have been able to examine.

CHAPTER IV

THE INTER-RELATIONS OF THE SOURCES

THE evidence of the citations proves also that the earliest tradition of Armenian text is divided and split up among our sources, not quite equally indeed, but yet with a fair amount of impartiality. In the same sentence one phrase or even word has survived in MS. 4, another in 3, a third in 1 or 2, a fourth in the Nersesian text itself. And, as a rule, what survives in 4 has failed to survive in any one of the rest, and what appears in one alone of them fails to appear in 4. We infer that the tradition represented by 4 separated itself very far back from the tradition which, in spite of manifold variety, yet binds together in one homogeneous whole as against 4, the Nersesian recension and the MSS. 1, 2, 3.

A cursory glance through the conspectus of readings printed at the foot of each page of my rendering of MS. 1 confirms this impression, and it is superfluous to enumerate examples of a rule which my readers can so easily verify for themselves. And the impression of the aloofness of 4 from the rest of the tradition is heightened if we study it in the Armenian alongside of its rivals, for we then find that in numerous instances where it yields the same sense with a member of the other group, as often with *a*, the language is different. In such cases we seem to have before us two independent renderings of a common Greek text.

That the reader, even if he does not know Armenian, may realise the above statement, I have chosen a typical passage and transliterated, facing each other, the text of *a* 1 2 3 in one column and that of 4 in the other.

CH. 7 ¹³ . TEXT OF a 1, 2, 3	TEXT OF 4
13 <i>Ev ase tzis mi yeritzantz anti, soqa org zgetzeal en zhandertss (-s om 23) spitaks (-s om 23), oyg en, ev usti gan?</i>	<i>Ev mi omn i dserotzn pataskhaneatz aselow, aysq org zgetzeal en patmutschan spitak, oyg en, ev usti ekin?</i>
14 <i>Ev asem (asatzi a 2, 3) tzna, tér (+ im 2, 3), du gites. Ev asé tzis, soqa en or (org 3) gan i wshtatz (+ ev i nelutheantz 3) medsatz. Ev luatzin zarkanelis iureantz, ev spitakatz-utzin zna (om a) areamb garhinn.</i>	<i>Ev asatzi nma, tér im, du gites. Ev asatz ints, ays org gan i nelutheantz medsatz, ev luatzin zpatmutschans iureantz, ev spitakatz-utzin znosa areamb garhinn.</i>
15 <i>Ev (om a 2 3) wasn aynorik en aradschi athoroyñ ay, ev pashten zna ztiv ev zgisher.</i>	<i>Wasn aynorik en aradschi ay, ev spasavoren nma i tuê ev i gisheri.</i>

I have chosen a passage where the recension of the twelfth century is identical with that of the MSS. 1, 2, 3. We have therefore in the first column the text just as Nerses inherited it. Practically the only change he made was to omit zna = *αὐτόν* after *ἐλεύκαναν* in verse 15. Elsewhere I have pointed out that we probably have here an Armenian rendering of the strange variant *ipsium* read by Tertullian in this passage. It puzzled Nerses, so he merely left it out; but 4 substitutes *znosa* = *αὐτός*.

We notice first that 4 is more faithful to the Greek than the other texts, thus in vs. 13 it renders *and a certain one of the seniors answered saying*, merely displacing *ἀπεκρίθη* and omitting *μοι*, both without confirmation of other sources.

At first sight the other text is still less authorised, for it omits *ἀπεκρίθη* entirely and = *et dicit mihi unus ex presbyteris*. But it is possible that some Old Latin text agreed with the shorter Armenian text; for they disagree here, codex *f* of Prim. with certain of Cyprian's codices reading: *et respondens unus de senioribus dixit mihi* (*dixit* has passed into the Vulgate), whereas the other texts have: *et respondit unus ex senioribus dicens mihi*, agreeing with the Greek. In the first text *respondens* may equally have been added or dropt out.

In the same verse 4 has *ekin* = ἤλθον instead of the present *gan* = 'they come.'

In vs. 14 the present *asem* = dico instead of *asatzi* = dixi *εἶρηκα* is a mere idiosyncrasy of MS. 1, but not so the present *ase* = dicit just below, since here *a* 2 3 share it. Here 4 has more correctly *asatz* = dixit, *εἶπεν*.

In the same verse 4 renders the phrase *οὗτοι οἱ* quite literally by *aysorq*, omitting the copula; the others add *en* = sunt, and so harmonise better both with classical Armenian idiom and with the Old Latin: *Hii sunt* qui venerunt.

In vs. 15 4 omits *athoroyñ* = τοῦ θρόνου, without confirmation from any source.

Thus far we have dwelled on changes of meaning. As regards merely verbal changes the passage contains much that is characteristic of 4. We have in 4 *dserotzn* which answers better to *senioribus* than the word *eritzanz*, the technical equivalent of *πρεσβύτερων*. I am therefore inclined to here recognise a Latin influence in 4. But it is difficult to say which equivalent stood first in the version, for in one place at least, 5⁶, 4 has a conflation of both, thus *eritzantzn dseruneatzn* = *presbyterum seniorum*; and in 5¹⁴, MS. 4 drops its favourite word *dseruni* and renders *οἱ πρεσβύτεροι* by *eritzunqn*. These two passages have a tell-tale look, and suggest that the equivalent used by *a* 1, 2, 3, had the priority, and that the use by 4 now of *dseruni*, now of the shorter form *dser* is a pedantic substitution made under Latin influence. We shall see in the sequel that this influence sometimes reveals itself in 4 where it is absent in *a* 1 2 3, though as a rule the opposite holds good.

In vs. 14 *θλίψεως* is rendered *nelutheantz*, in the rest by *wshtatz*. MS. 3 has a conflation of both.

In verse 13 *patmutschan* is preferred by 4 to *handerts* as a rendering of *στολάς*, and the singular is used by 4 as also by MSS. 2, 3. The same equivalent recurs in 4 at vs. 14, where the others use *arkaneli*. Similarly the texts *a* 1, 2, 3 have changed from *arkaneli* in Rev. 6¹¹ to *handerts* in 7⁹ in rendering *στολάς*, but 4 has uniformly adhered to the equivalent it uses in verses 13 and 14, viz., *patmutschan*, and it is worth noticing that in Mc. 16⁵ the Armenian version renders the phrase *περιβεβλημένον στολήν λευκήν* by the same

words as 4 uses in Rev. 7¹³; and that in Mc. 12³⁸, Lc. 15²² and 20⁴⁶, it also uses the same word for *στολή* as 4.

Here it is more natural to suppose that the first translator varied his equivalents as in *a* 1, 2, 3, and that a reviser made the text uniform with the version of the gospels. If so 4 represents a revision as against *a* 1, 2, 3.

In vs. 15 *λατρεύουσιν* is rendered in 4 by *spasavoren*, in *a* 1 2 3 by *pashten*. Both are equally literal. At 22³ the latter equivalent is used by 4 as well as by *a* 1, and in the whole of the rest of the Armenian N.T. no other equivalent is used. Here again one is inclined to regard the irregular usage as the earlier, but in that case 4 has here the priority. The formulæ *ays* (or *aysq*) *orq* *οὔτοι οἷ* has a late ring about it as compared with *soqa orq* employed in the other texts. In the text of 4 moreover we have incontestable traces of the activity of a reviser who has tried, but ineffectually, to efface characteristics of the other texts. In ch. 6, verses 1, 3, 5, 7, a voice cries *ἔρχου*, which is rendered in the texts *a*, 1, 2, 3, 'I come,' in Armenian *gam*. Now in the first and last of these verses 4 renders *ἔρχου* correctly by *ek*; but in 6³ *ἔρχου* is simply omitted, while 6⁵ is rendered: 'I heard from the third animal *that he was coming*,' an obvious paraphrase of the other text which runs: 'I heard from the third animal that he said, I come.' It is clear that 4 has here its basis in the rival texts, and not they theirs in it.

Another peculiarity of *a* 1, 2, 3, is that in Rev. 1⁴, 4⁵, 5⁶ the phrase: 'the seven spirits of God,' is corrected in MSS. 1, 2, 3, evidently by some partisan of the unity of the Holy Spirit into this: 'the seven powers of the Spirit of God,' and in 3¹ into 'the seven graces of the Spirit of God.' In *a* the correction is only found in 1⁴, for in the other three passages Nerses adjusted his Armenian text to the Greek. Now in Rev. 1⁴ the MS. 4 has this: 'and from the seven of the Spirit which are.' Here a reviser has struck out the word 'powers,' without changing 'spirit' into the plural. So in *γ* it is struck out in the text and added in the margin. In Rev. 3¹ the text of 4 has 'the seven spirit (sing.) of God'—a mere bit of botching. In 4⁵ it has this; 'which are seven parts of the Spirit of God'—a mere alteration of the other text. In 5⁶ it has: 'which are parts seven of the graces of the Spirit of

God.' Evidently these readings are the work of a reviser who did not like the idea of there being seven Spirits of God, and yet was not content with the text of 1, 2, 3.

Sometimes too we get in 4 a conflation of an earlier text with the Greek. Thus in 19¹⁴ MS. 2 reads, 'his name was called Word of God and captain of heaven.' Here MS. 3 agrees with 2, save that it reads 'captains of heaven,' and connects with what follows. But 4 has the conflation: 'And captains of heaven and forces of heaven'; and the same is read in the *a* text, which is good proof that Nerses in this section of the text had a knowledge, which he rarely or never elsewhere reveals, of the text of 4.

In 8¹¹ we have another conflation, of which we cannot trace both elements; another at 18⁸.

So in 19¹⁶ MS. 4 conflates the text of MS. 2 with a new translation of the Greek, where Nerses and the corrector of 3 entirely change the sense.

At 21¹⁰ the author of 4 seems to have struck the phrase 'the mountain of peace' out of the place it has in 1, and a copyist has imported it into verse 11. Nerses omits it entirely as alien to the Greek.

Often in 4 we have a desperate effort to mend a corruption rampant in the other texts as at 2^{4, 5}, 2⁹, 13⁵, 15¹, 16¹³, 21²¹. In such cases 4 sometimes, e.g. 15¹ and 21²¹, is a conflation of the old text of the other sources with a new and literal rendering of the Greek.

Another feature of 4 is that it so often prefers another equivalent in place of that which the other sources employ. Thus twelve times the word *zλdschanam*, 'I am penitent,' takes the place of *apashkharem*, 'I repent,' as an equivalent of *μετανοέω*. *Tschragaran* is used in *a* 1, 2, 3, to render *λυχρία* four times, viz.: in 1^{12, 13}, 1²⁰. In the fourth case 4 also has it, but in the first three places and in 2¹, 2⁵, 11⁴ it uses a rival form *tshraganotz*. Meanwhile the other texts in chapter two give up their first equivalent, and take to the word *ashtanak* in 2¹ and 2⁵, and with curious results. This word is easily confused with *ashtarak* = a tower, and in 2⁵ the latter takes its place in *a*, 2, 3, and in the edited texts. yielding the sense: I will move thy towers from their place. This idea is improved upon in MS. 3, the oldest of all our

codices. Some scribe bethought him that to move a tower, it would need an earthquake; and accordingly we read: 'There cometh to thee an earthquake and moveth thy tower!'

So in 2⁹ *βλασφημίαν* is rendered in 4 by *bambasan* = slander, where the other sources have the regular equivalent *hayhoyuthiun* which elsewhere 4 shares with the other sources. So in 2²⁷ *khetzelên* replaces *brti* used in *a* 1, 2, 3, to render *κεραμικά*; here the genitive *brti* seems to be a translation of *figuli*, read in Primasius. So in 2²⁸ where the regular equivalent of *πρωϊόν* *arhavautun* is used in *a* 1, 2, 3, but the word *arhadschin* = *πρωτον* is used in 4. So in Rev. 18^{3, 7, 9}, *στρήνος*, *στρνώ* is rendered by *wirak* in 4—an unknown word, but late sounding compared with the equivalents used in the other texts.

Such examples could be multiplied, but are too technical to be pursued here; and we must turn to another feature of 4, this namely, that it constantly gives a literal, even a servile rendering of a Greek text identical with Tischendorf's, where the other sources have odd readings, which yet seem to go back to a Greek source. Thus in 3² in place of *στηρίσον τὰ λοιπὰ ἃ ἐμελλον ἀποθανεῖν*, 1, 2, 3 have a text answering to *πληρώσον τὰ λείποντα ἃ ἐμελλες παραβαίνειν*, 'Fill up the defective which it was set in thy mind the transgressing.' And in the next clause *πεπληρωμένα* is rendered by them 'completed' or 'perfected,' as if *πεπληροφορημένα*. Here 4 exactly renders the Greek: 'establish the remainders which were about-to-die' (future partic.), *confirma reliqua quae peritura erant*.

Nerses in this passage corrected the text he inherited along other lines, and renders: 'Establish henceforth, since thou art about to die,' without using the future participle; and in the next clause he retains the text of 1, 2, 3. Here in place of *katareal* 'perfected,' 4 has *lsel* a corruption of *ltzeal* 'filled.'

In this passage 4 recalls Primasius in its use of the future participle to render *μέλλω*. But we must not lay too much stress on this, for such a rendering would come as naturally to an Armenian as to a Latin.

Another feature of 4 is that it constantly transliterates or makes up words on a Greek model, after the manner of

Armenian translators of the post-classical age. Thus at 18¹² *θύιον* (not *θύϊον*) is transliterated. *ἡμιώριον* at 8¹ is exactly rendered by the compound *jamakê*; *ποταμοφόρητον* at 12¹⁵ by *getatar*; *πνευματικῶς* at 11⁸ by *ogevorakanutheamb*; 16¹⁵ *ἀσχημοσύνη* by *antsevuthiun* = 'want of form,' where the other texts render *αἰσχύνη*, and the Old Latin has *turpitudine*; *κολλύριον* in 3¹⁸ by *aknadeλ* = 'eye-salve' or 'eye-drug,' where 2, 3 have *shufa*; 8³, *libanowton* (*λιβανωτόν*) in 4, where the other texts use *khnkanotz*; in 4³ and 10¹ *ἴρις* is rendered in 4 by *pativ* = honour or dignity, where the other sources render in the one case by 'priests' *ἱερείς*, in the other by the classical equivalent *dsiadsan*; *θειώδεις* at 9¹⁷ is rendered 'God-like,' by a false etymology, where a 1 2 render 'flaming with sulphur' and 3 transliterates *thiodi*. Perhaps the last was left by the original translator, and the other renderings arose independently as new translations of the Greek; for we must not forget that from the year 400 up to 1200 the Armenian church writers never lost touch with Greek literature, but were translating from it in every generation. In 21¹ *καινός* is quaintly rendered by 4 as *κενός* from some Greek MS. which contained this common error; at 1⁵ *nakhdsin* = 'first-born' takes the place in 4 of the more classical *andranik*, which is read in the other sources and is contestably the original reading.

In most of these cases, and in many more where 4 substitutes a servile rendering of the Greek for a more elegant, but often paraphrastic or Latinising, rendering in the other sources, the latter appear to me to contain the fifth-century text, and 4 to be a redaction of the early eighth. Nor am I alone in this view. Father P. J. Dashian, whose knowledge of the old Armenian literature and of the Greek, Syriac, and other literatures which lie behind it is unrivalled, writes to me as follows of the Jerusalem text edited by Murat:

Dabei lasse ich bei Seite die engeren Lesarten der beiden Hss., die fehlerhaften Lesungen und Schreibarten, überhaupt Alles was der Herausgeber unter dem Texte verzeichnet hat. Abgesehen von alldem, im Texte selbst giebt es noch viele, viele Stellen, die schwerlich alt Sein können.

And again:

Ist nun dieser Text wirklich 'alt'? Jedenfalls, glaube

ich alt genug; aber, ich habe den Eindruck, auch jedenfalls *nicht der ursprünglichere*. Keiner der alten Bibelübersetzern des V. Jahrh. hat wohl diesen Text in dieser Form und Fassung niedergeschrieben.

We must not then yield to the temptation there is to suppose that 4 contains, as against *a* 1, 2, 3, the more original form of text, merely because it is in general a faithful, often even servile, reproduction of a Greek original of unusual antiquity, and because it is as a rule free from the paraphrases, excrescences, and manifold corruptions of the other texts.

And from the methodical collation of 4 with the text of Tischendorf which I give in the next chapter issues a yet more cogent argument; for, thus examined, its text is found to present everywhere peculiarities in the way of Latin readings and of variants from *8* and the cursive groups 38 . 79 and 7 . 14 . 92. The other texts *a* 1, 2, 3, are characterised even more extensively than 4 by these very peculiarities. It follows that they belonged to an original text out of which 4 in one direction, and 1, 2, 3 and *a* in another, have been developed.

We shall also see that 4 often retains these peculiarities, where they have been revised out of 1, 2, 3; especially out of 3. For before the age of Nerses the ancestors of these MSS. also had been retouched from Greek codices, in a manner too superficial indeed and too fitful for us to use of it the word recension, and yet so as to leave traces which assure us that it really took place.

CHAPTER V

A COLLATION WITH TISCHENDORF'S TEXT OF MS. 4¹

Agreements of 4 with Aleph and its different hands

- 2²⁰ after *προφήτιν* add *εἶναι* **N** [om *ceteri*]
 4⁴ om *ἱματίους* **N** [add *ceteri*]
 5¹³ om καὶ τὸ κράτος. **N*** has *παντοκράτορος* [*a* 2 also om : 3 subst. καὶ παντοκράτωρ]
 6¹⁵ om καὶ ἐλεύθερος **N*** [add *ceteri*]
 12¹ τὴν σελήνην for ἡ σελήνη **N*** (non^c) [not *ceteri*]
 12⁶ after ἐξήκοντα add πέντε with **N**^{cc*} [add 1, 2, 3 : om *a*]
 12¹⁴ ἐδόθη **N**^c [= *ceteri*]
 13¹ tr διαδήματα δέκα **N** [δέκα διαδ. *a*, 1, 3 : om δέκα 2]
 18³ repeats after the second τῆς γῆς the words μετ' αὐτῆς ἐπόρνευσαν. Tisch notes : hæc verba **N** per incuriam post τῆς γῆς alterum repetierat, sed ipse* animadverso errore inclusit uncis. This common error is evidence of close affinity between 4 and Aleph [2 inserts 'waxed rich out of the riches of earth,' and an Armenian scribe may have substituted these words for the insertion of 4 : *a* = Tisch]
 19⁷ After γυνή add ἡ νύμφη : **N**^{cc} substitutes νύμφη for γύνη. [So *a*. Thus *a* 4 have a conflation of the two Greek texts : 2 om ἡ ν.]
 20^{2,3} καὶ ἔδησεν αὐτὸν [χίλια ἔτη καὶ ἔβαλεν αὐτὸν] εἰς τὴν ἄβυσσον καὶ ἔκλεισεν : Here **N** and Arm MS. 4 both omit the words in brackets through similar ending. The Arm MS. then repeats καὶ ἔδησεν αὐτόν. after ἄβυσσον. In the Greek cursives 1. 3. 12. 79. ἔδησεν thus intruded in the Arm has taken the place of ἔκλεισεν [*a* 1, 2 = Tisch]
 21¹² γεγραμμένα for ἐπιγεγραμμένα with **N** [? *a*, 1, 2]
 22²⁰ ταῦτα εἶναι by error for ταῦτα· ναί **N*** (non item^c). Similiter cop add *quia erunt*
 22²⁰ om ἀμήν **N** cop [om 1 : add *a*]

Agreements of 4 with Aleph and Old Latin, with or without uncials,
with or without Vulgate, and with or without few cursives.

¹ I add in square brackets the readings of *a* 1 2 3, which, when they agree among themselves, I indicate by *cet* or *ceteri*. Thus 'so *cet*' or *ceteri* indicates agreement of *a* 1 2 3 with MS. 4. I have arranged the variants rather as they belong together by affinity of tradition, than in order of chapter and verse. The references to textual sources are from Tischendorf. *Def* = *Deficit*.

- 15⁶ καθαροὺς λίνους λαμπροὺς **Σ**: Prim *vestiti lintea munda et candida*. [So 13, but rendering λαμπροὺς 'light gleaming': *a* = Prim, but uses other equivalents than 1 and 4: 2 uses the same equivalents as 1, but has the singular]
- 10¹⁰ ἐγεμίσθη ἡ κοιλία μου πικρίας. All Greek texts save **Σ** read ἐπικράνθη, and only **Σ**^c adds πικρίας. Prim *statim repletus est venter meus*. Codex *f* of Prim and Beatus p. 389 add *amaritudine*. [So 1 which renders κοιλία literally, where 4 subst *mouth*: 2 = 1, but omits πικρίας: 3 = repletus est venter meus et erat amarus ille: *a* = was made bitter (+ in *some*) my belly]
- 4⁸ οὐκ εἶχον for οὐκ ἔχουσιν. **Σ**^{*} has οὐχ ἐξέσαν. Prim anon^{aus} vg *non habebant* [rested not *a* 1 2 3]
- 5⁹ add ἡμᾶς after ἡγόρασας **Σ** PQ al cop Cyp Prim [so *a* 1 2 3]
- 5¹³ ἐν τῇ θαλάσῃ for ἐπὶ τῆς θαλάσσης. **Σ** vg cop syr Prim [so *a* 1 2 3]
- 7¹⁶ 'ἔτι pri om **Σ** 36. Vg cop syr aeth Cyp Fulg Prim al' [= 12. retain 1: *a* and 3 omit. Note that *a* 3 omit twice: 1 omits the second ἔτι only with P 1. 38. 87 cop Fulg: 2 retains twice]
- 2²⁰ after κατὰ σοῦ add πολὺ or πολλά. So **Σ** 12. 17*. 36. 43. 28. 79. Cyp Prim *multa* [om 1 2 3: add *a*]
- 3³ om οἶν after μνημόνευε **Σ** 14. aeth Are Prim [so 1 2 3: *a* adds]
- 3⁸ om αὐτὴν **Σ** 49 vg Prim [*deficit* 1: add 2 3: *a* omits]
- 3⁹ γνώσῃ for γνώσιν **Σ** 14. Prim [1 and 2 omit wholly: *a* has 'they shall know,' which also the corrector of 3 adds]
- 10⁶ om καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ **Σ**^{*} A 30. 31. 32. 38. 40. 49. 98. Prim [add 1 2 3: om *a*]
- 11⁹ τὰ πτώματα for τὸ πτώμα **Σ** P 1. 38. 79. 87. 91 al vg syr Prim [*a* 1 3 have singular: 2 the plural]
- 3³ μετανόησης for γρηγορήσης **Σ**^{*} cop Prim (sed cop add *et non vigilaveris*) [γρηγ. ceteri]
- 14⁸ πέπτωκαν or -κεν for πεπότικεν **Σ**^c 12. cop Prim [ἡ πεπότικεν (? with 28. 79.) ceteri]
- 2¹³ after πίστιν om μου **Σ** PQ al pler cop aeth Prim [1 *deficit*: add *a* 2 3 (correcting *havatarim* to *havats im*)]
- 11⁸ τὰ πτώματα for τὸ πτώμα **Σ** P 1. 38. 91. al vg syr Prim [so 1 2: *a* 3 use sing.]
- 11¹⁰ πέμψουσιν for πέμπουσιν **Σ**^c AC 1. al mu vg am cop syr Prim [? *a* 1: 2 3 retain present tense]
- 1¹⁶ καὶ εἶχεν for καὶ ἔχων **Σ** 34. 35. 36. 87. vg Cyp Prim *et habebat* [so ceteri]
- 2¹⁷ ἐκ τοῦ μάννα **Σ** 36. 91. Prim *de manna illo* [1 = 'food from the tree of life' with P Tert: *a* = 4: 2 3 have 'from the manna hidden' agreeing in the error *dsalkeal* for *dsadskeal*]
- 10⁴ καὶ ὅσα for καὶ ὅτε **Σ** 37. 79. Prim *et quae* [*defic* 1 2: ? 3: ὅτε in *a*]
- 11⁹ μνήματα for μνήμα **Σ**^c 98. al pauc vg aeth Prim [μνήμα 12: *a* 3 have plural]
- 5⁵ 4 = ἀνοῖξαι τὸ βιβλίον [καὶ λῦσαι τὸ βιβλίον] καὶ τὰς ἐπτὰ σφραγίδας αὐτοῦ, the words bracketed being excluded by Tisch. Here καὶ λῦσαι τὰς ἐπτὰ κτλ. is added in **Σ** vg Cyp. Or^{int} Hier Haym (but Haussl does not notice this variant in Cyp) [1 involves

- the words $\lambda\upsilon\sigma\alpha\iota \tau. \beta.$: Andreas omits them: 2 3 = $\acute{\alpha}\nu. \tau\acute{o} \beta. \kappa\alpha\iota \lambda. \tau. \acute{\epsilon}. \sigma\phi. \acute{\alpha}\upsilon.$]
- 16¹⁸ $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\circ\iota \acute{\epsilon}\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\tau\omicron$ for $\acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\varsigma \acute{\epsilon}\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\tau\omicron$ \aleph Q 1. 7. 8. 12. 14. 36. 79. 92 vg Tisch [$\acute{\epsilon}\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\tau\omicron \acute{\alpha}\nu\theta\rho\omega\pi\omicron\varsigma \alpha \ 2 \ 3$ (with A, 38 cop. Prim omits latter half of verse)]
- 13¹⁷ add η before $\tau\acute{o} \omicron\upsilon\omicron\mu\alpha$ \aleph 38: vg demid and anon aug Haym *aut nomen bestiae* [and his name 1: and the name of the beast and the number of his name α —? a conflation of the Latin with the reading of Arm 2, 3, ‘and the number of his name’]
- 19⁶ after $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ om $\eta\mu\acute{\omega}\nu$ A 1. 49. 95 al cop aeth Cyp Prim [so 2: om $\alpha \ 3$]
- 20¹ $\acute{\epsilon}\nu \tau\eta \chi\epsilon\iota\rho\acute{\iota}$ for $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota} \tau\eta\nu \chi\epsilon\acute{\iota}\rho\alpha$ \aleph 38: Latini *in manu sua* [so $\alpha \ 1 \ 2$]
- 20⁸ add $\kappa\alpha\iota$ before $\sigma\upsilon\nu\alpha\gamma\alpha\gamma\acute{\epsilon}\iota\nu$ \aleph 11. 12. 79 vg Aug Prim [om $\alpha \ 1 \ 2$]
- 22²⁰ after $\text{'}\text{I}\eta\sigma\omicron\upsilon$ add $\text{X}\rho\iota\sigma\tau\acute{\epsilon}$ \aleph^c 38. 79. 94 cop Prim ^{sec loco} [*defic* 1 2: $\alpha = \eta\lambda\theta\epsilon \text{ K}\acute{\upsilon}\rho\iota\omicron\varsigma \text{'}\text{I}\eta\sigma\omicron\upsilon\varsigma \text{X}\rho\iota\sigma\tau\acute{o}\varsigma$ with no other source]
- 11¹⁷ om $\kappa\alpha\iota$ before $\omicron\tau\iota \epsilon\acute{\iota}\lambda\eta\phi\alpha\varsigma$ \aleph^{cc} A P Q al pler vg Cyp Prim [= so 3: 1, 2 = $\delta\varsigma \epsilon\acute{\iota}\lambda\eta\phi\alpha\varsigma$: $\alpha = \kappa\alpha\iota \epsilon\acute{\iota}\lambda.$]
- 16¹⁴ $\acute{\alpha} \acute{\epsilon}\kappa\pi\omicron\rho\epsilon\upsilon\acute{\epsilon}\tau\alpha\iota$: 4 = $\kappa\alpha\iota \acute{\epsilon}\kappa\pi\omicron\rho\epsilon\upsilon\acute{\epsilon}\sigma\theta\alpha\iota$; \aleph^* | *43. 79. 95 have the infinitive, but om $\kappa\alpha\iota$ which underlies vg Prim Haym *et exeunt* (or *procedunt*) [$\alpha \ 1 \ 2 = et procedebant$, using a different verb: so 3, but om *et*]

Agreements of 4 with Aleph and Greek sources, against
Old Latin sources

- 18²² $\sigma\alpha\lambda\pi\acute{\iota}\gamma\gamma\omega\nu$ for $\sigma\alpha\lambda\pi\omega\tau\acute{\omega}\nu$ \aleph 35. 87 [so 2: $\alpha \ 3 =$ Tisch]
- 18²² om $\kappa\alpha\iota \phi\omega\eta\eta \mu\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu \omicron\upsilon \mu\eta \acute{\alpha}\kappa\omicron\upsilon\sigma\theta\eta\eta \acute{\epsilon}\nu \sigma\omicron\iota \acute{\epsilon}\tau\iota$ with \aleph 38. 87. 93. 98 syr aeth Hipp. In 4 this is part of a larger omission, which as a whole Hippolytus alone exhibits [2 retains, but agrees with 4 in omitting the preceding words $\kappa\alpha\iota \pi\acute{\alpha}\varsigma \tau\epsilon\chi\nu\acute{\iota}\tau\eta\varsigma \kappa\tau\lambda.$ which also 14. 92 Hipp omit: 2 also omits the words which follow $\kappa\alpha\iota \phi\acute{\omega}\varsigma$ to $\acute{\epsilon}\nu \sigma\omicron\iota \acute{\epsilon}\tau\iota$ with A 2 6 vg Hipp: 3 has in vs 22 the same large omission as 4, but adds $\kappa\alpha\iota \phi\omega\eta\eta \mu\acute{\upsilon}\lambda\omicron\nu$ after $\lambda\acute{\upsilon}\chi\nu\omicron\nu$ in vs 23]
- 1⁷ $\acute{\omicron}\psi\omicron\nu\tau\alpha\iota$ for $\acute{\omicron}\psi\epsilon\tau\alpha\iota$ \aleph 1. 12 cop [*ceteri*]
- 2¹ after $\delta\epsilon\acute{\xi}\iota\alpha \acute{\alpha}\nu\tau\omicron\upsilon$ add $\chi\epsilon\iota\rho\acute{\iota}$ \aleph^* (non item^c) 35. 87 [so 1 3: om $\alpha \ 2$]
- 2⁷ before $\phi\alpha\gamma\acute{\epsilon}\iota\nu$ om $\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\psi$ \aleph 91. 96 vg [add $\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\psi \ \alpha \ 1 \ 2$ with all other sources]
- 2¹⁰ $\tau\epsilon \acute{\epsilon}\xi \acute{\upsilon}\mu\omega\nu \acute{\omicron} \delta\iota\acute{\alpha}\beta\omicron\lambda\omicron\varsigma$ \aleph 1 al mu^{v1} [*ceteri = Tisch*]
- 6⁹ $\tau\epsilon \tau\eta\nu \sigma\phi\rho\alpha\gamma\acute{\iota}\delta\alpha \tau\eta\nu \pi\acute{\epsilon}\mu\pi\tau\eta\nu$ \aleph^* 14. 92 vg [so $\alpha \ 1$: 2 3 = Tisch]
- 8⁶ before $\acute{\epsilon}\chi\omicron\nu\tau\epsilon\varsigma$ om $\omicron\iota \aleph$ 36 [retain *ceteri* with Tisch]
- 11⁸ om $\kappa\alpha\iota$ after $\omicron\pi\omicron\upsilon$ \aleph^c 1. 7. 14. 36. 87. 92 cop [retain *ceteri* with Tisch]
- 19¹² $\acute{\omicron}\nu\omicron\mu\alpha\tau\alpha \acute{\epsilon}\chi\omega\nu \gamma\epsilon\gamma\rho\alpha\mu\mu\acute{\epsilon}\nu\alpha \acute{\alpha} \omicron\upsilon\delta\epsilon\acute{\iota}\varsigma$. So \aleph^c 9. 13. 16. 27. 39 aeth [so 2 3: $\alpha =$ Tisch: *defic* 1]
- 19¹⁷ $\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\nu \acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\nu$ for $\acute{\epsilon}\nu\alpha \acute{\alpha}\gamma\gamma\epsilon\lambda\omicron\nu$ \aleph 36 cop sah Haym [so α : 2 has neither $\acute{\epsilon}\nu\alpha$ nor $\acute{\alpha}\lambda\lambda\omicron\nu$: 1 3 *defic*]
- 2² add $\sigma\omicron\upsilon$ after $\kappa\acute{\omicron}\pi\omicron\nu$ \aleph Q al plu cop [so 3: om $\alpha \ 1 \ 2$. Note that 4 uses a different equivalent for $\kappa\acute{\omicron}\pi\omicron\nu$ from the other sources]
- 3³ add $\acute{\epsilon}\pi\acute{\iota} \sigma\epsilon$ after first, and omit after second $\eta\acute{\xi}\omega$ \aleph Q al pler vg Haym [α places it after second alone with Tisch: 2 after both: 1 3 add it after the second, but ? after the first]

- 11¹ after *ράβδω* add *καὶ ὁ ἄγγελος εἰστήκει* **N**^{sc*} Q 10. 14. 87. 91. 92. 96 Syr Victorin [add *a* 1 2 : om 3 with Tisch]
- 11¹² *ἦκουσα* for *ἦκουσαν* **N**^c Q al³⁵ cop [so *a* 1 2 3]
- 2⁹ after *οὐδὰ σου* 4 adds *τὰ ἔργα καὶ τὴν ὑπομονὴν καί*. Here **N** Q al pler anon^{aus} add *τὰ ἔργα καί* [add *τὰ ἔργα καί a* 1 2 3, but not *τ. ὑπ. καί*]
- 21⁶ *γέγονα ἐγώ* for *γέγοναν. ἐγώ* with **N**^{*} P Q 1. al pler syr [so *a* 1 2 : *defic* 3]
- 21¹³ *ἀντείπας* 'thou opposedst' **N**^{sc} A 2. 9. 13. 19. 23. 41. 42. 50.** 97 [see below p. 118]
- 6⁸ *αὐτῷ* for *μετ' αὐτοῦ* **N** Q al⁴⁰ [*μετ' αὐτοῦ ceteri*]
- 18³ *πέπτωκαν* 'have fallen' for *πέπωκαν* **N** A C Q 7. 14. 92 cop aeth. Tisch notes : *πεπτω-* pro *πεπω-* non potest non pro antiquissimo vitio haberi [*πέπωκαν a* 2 3 : *defic* 1]

Agreements with C, alone or with cursives

- 12¹¹ *τὴν μαρτυρίαν* for *τὸν λόγον τῆς μαρτυρίας* C [*cet* = Tisch]
- 13¹⁵ om *ἵνα καὶ λαλήσῃ ἢ εἰκὼν τοῦ θηρίου* C 14. 16. 28. 79 cop Syr [*a* 1 2 retain *ἵνα* to *εἰκὼν* but om *τ. θ.* : 3 retains all]

Agreements with A, alone or with cursives, with or without Vulgate

- 7¹ = *super arbores* for *ἐπὶ πᾶν δένδρον*. A *ἐπὶ δένδρον* omitting *πᾶν* [so *a* 1 2 3]
- 11¹⁸ om *καὶ* before *διαφθεῖραι* A [*a* 1 3 retain : 2 om]
- 18² add *καὶ μεμνημένον* after first *ἀκαθάarton* A 16 [om *a* 3 : ? 2 : *defic* 1]
- 22¹⁶ *ἐν ταῖς* for *ἐπὶ ταῖς* A 38. 79 vg [so 1]
- 21¹² om *καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δέκα* A fu al^{lachm} syr [so 1 : retain *a* 2 : *defic* 3]

Agreements with P and cursives

- 4² add *καὶ* before *εὐθέως* P 1. 7 al mu vg cop [so *ceteri*]
- 4¹¹ for *ἦσαν καὶ ἐκτίσθησαν* : 4 has *ἦσαν καὶ εἶσι* : P 1. 7. 79. 87. 91 subst *εἶσι* for *ἦσαν* ['were fashioned and stand firm' *a* 1 2 3 ; cp *Prim hec sunt constituta*]
- 9¹¹ add *καὶ* before *ἔχουσιν* P 1 al mu vg [so *a* 1 2 : ? 3]
- 18⁶ add *αὐτῇ* after *διπλώσατε* P 1. 7. 31. (38 *αὐτά*) 91. al mu Cop [so *a* 3 : om 2 : *def* 1]
- 19¹⁰ *καὶ προσεκύνῃσα* for *προσκυνῆσαι* P 79 [so *a* 3 : 2 = *Prim ut adorarem eum* : *def* 1]
- 22⁵ om *ἐπ'* before *αὐτούς* P Q al fere omn vg Haym Amb [so *a* : 1 = *φ. πάντας* : *defic* 2 3]

Agreements with two or more uncials (excepting **N**), with or without Q and cursives and with or without Vulgate

- 12² om *καὶ* after *ἔχουσα* A P Q al pler vg Hipp Meth [*a* 1 2 retain : ? 3]
- 16⁶ *αἶμα* for *αἵματα* A C P Q al fere omn [so *ceteri*]
- 21⁴ om *ὅτι* A P [*defic* 1 2 : *a* adds *ὅτι* but seems to render independently,

rendering in the sense of transivity; cp. *transierunt* of Beatus, whereas 4 = uses a verb = *abeo*]

Agreements with 38, with or without Vulgate

- 9¹⁰ καὶ εἶχον for καὶ ἔχουσιν 38 vg etc [so all others except 2]
 9¹⁷ ἐξεπορεύοντο for ἐκπορεύεται 38 [ἐξέπορεύετο a 1 2 3]
 9¹⁹ 'they ill-treated' ἠδίκουσαν (i.e. ἠδίκησαν) for ἀδικούσιν 38 [1 uses future tense: a 2 3 retain imperf but otherwise vary from 4]
 10¹ στύλος for στύλοι 38 am fu tol demid lipss syr aeth [so a 1 2 3]

With 38 and cursives

- 4⁸ om καὶ ὁ καθήμενος 1. 6. 8. 14. 31. 38 al cop Victorin [so a 1 2 3: 1 om καθήμενος in vs 2 as well as in 3]
 9² add καιομένης before μεγάλης: 36. 37. 38. 40. 41. 42 add it after μεγάλης [om *ceteri*]
 11⁶ order τὸν οὐρανὸν κλείσαι 14. 38. 97 [κλ. τ. οὐ. a 1 2 3; 4 here has the error *tachafel* for *fakel*]
 11¹⁹ order καὶ βρονταὶ καὶ φωναί 14. 28. 36. 38. 79. 87. 97 cop syr [*ceteri* = Tisch]
 19¹ add καί before μετὰ 1. 36. 38. 79. 91. 96 al aeth [so a 2 3: *defic* 1]
 19³ ἀνέβαινε for ἀναβαίνει 35. 38. 87: 79 ἀνέβη [so a 2 3: *defic* 1]
 20⁸ om αὐτῶν after ἀριθμός 1. 38. 48. 49. 79 al mu [a 1 2 retain: *defic* 3]
 21⁹ τὰς γεμούσας for τῶν γεμόντων Q. 7. 8. 38. 91. 92 [so a 1 2, but without τὰς: *defic* 3]

Agreements with Old Latin alone (Prim Tich and pre-Vulgate Fathers) with or without versions

- 11⁶ φαίνει] 4 = *splendebat* with Cyp Matern Prim Cassiod [The rest have imperfect but render 'gleaming appeared']
 12²⁰ om αἱ ἑπτὰ. So Prim. [1 *deficit*: add a 2 3]
 21⁷ aures audiendi Prim Amb cop. So 3²² and 13⁹. At 3¹³ vg codd and cop add audiendi [so 13: om a 2]
 11⁵ χαλκολιβάνῳ is rendered here *alilibanu* and in 2¹⁸ by *arkolibani*, —perhaps a corrupt transliteration of *aurichalco* (or *erocalco*) *libani* of Primasius the *chal* or *cal* having dropt out [1 3 transliterate the Greek: a 2 om *Libani* and subst the words 'smoking from a furnace fiery,' which the original version must have omitted]
 22²⁰ Ἰεζάβελ spelled *ezabél* [so 12: a 3 have *yezabel*]
 11⁶ = ἐξεπορεύετο. Prim *exiebat* 4 [so *ceteri*]
 22² εἰς κλίνην is rendered 'into the woes (or pains) of the bed' in *luctus lectus*. Prim notes: *alia translatio luctum pro lecto posuit*. I have noted the rendering (? in a Latin version of Epiphanius) in *luctus dabo lectus*. Here we have in 4 a conflation of a genuine Latin rendering with a misspelling of the same [= εἰς κλίβανον *ceteri*]
 3¹ add καί before ὅτι. Prim *et quia nomen habes* [om *ceteri*]
 4⁴ 4 = in circuitu *vidi* sedes. So anon^{aug} adds *vidi*, but no other source [om *ceteri*]

- 4⁸ 4 renders 'And the four animals in front (or before) had, and one by one six six wings, and within were filled with eyes.' The Greek is *καὶ τὰ τέσσαρα ζῶα, ἐν καθ' ἐν αὐτῶν ἔχων ἀνὰ πτέρυγας ἕξ, κυκλόθεν καὶ ἔσωθεν γέμονσιν ὀφθαλμῶν*. Whence in 4 the words *in front?* Prim renders *erant plena oculis ante se et retro*, and adds in his commentary *alia translatio dicit intus et foris*. Here anon^{ms} renders *in priora et retro*. Some Greek text must have read *ἔμπροσθεν* for *κυκλόθεν*, and 4 has got the equivalent of this into the wrong place [1 2 3 retain *κυκλόθεν* and so also *a*, but om *καὶ ἔσωθεν* with cursives 28. 38. 98]
- 4⁹ ὅταν δώσουσιν: 4 = 'when they gave.' Prim *cum dederant*: vg *cum darent* [so a 1 3: ? 2]
- 4¹⁰ ἐνώπιον τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου: 4 om the words τ. καθ. ἐπί. So also Prim [so 1 2: defic a 3]
- 6¹² before αἷμα om ὡς or ? substitute εἰς with Prim *luna in sanguinem* [so ceteri]
- 7¹⁰ κράζουσιν: 4 = clamabant with vg Haym. Cyp Prim *dicebant* [a 2 3 = 4: 1 = Prim]
- 7¹⁵ σκηνώσει ἐπ' αὐτοῖς. 4 and all other Arm sources = shall dwell in them. So Prim *inhabitavit in eis*: vg Cyp have *super eos*
- 6² om καὶ before ἵνα νικήσῃ. So Tert^{coron} 15 [so a 1 2: 3]
- 8⁴ 4 = 'the smoke of the incense of prayers of the saints.'—Prim *fumus supplicationum* (? *suffitionum*) *orationum sanctorum* [incense which are prayers, 1: 'incense, that is to say prayers, 2 3: 'incense, prayers, a]
- 9¹¹ om ὄνομα ἔχει with vg [a 1 2 3 subst 'which is called' for καὶ and ὄν. ἔχει with cop *quod explicatur*]
- 9¹³ ἤκουσα φωνὴν μίαν ἐκ τῶν τεσσάρων κεράτων: 4 renders 'I heard from one of the four horns' with Cyp Prim anon^{ms} *et audivi unum ex quatuor cornibus*. Note that 38 omits μίαν [3 = Tisch: a 1 2 = 38]
- 9¹⁴ om τῷ μεγάλῳ after ποταμῷ. So Cassiod [so a 1 2: 3 retains]
- 9¹¹ ἔχουσιν: 4 = et habebant with Prim Haym [the other sources add et except 3 which turns the sentence otherwise]
- 10⁷ καὶ ἐτελέσθη. 4 = τελεσθήσεται. Prim Cassiod *finietur*. vg *consummabitur* [so ceteri]
- 10⁸ For καὶ ἡ φωνὴ ἣν ἤκουσα, 4 reads καὶ φωνὴν ἤκουσα. Prim vg *et audivi vocem*. Cursive 7 has καὶ ἡκ. φωνήν [ceteri = Tisch]
- 11⁴ tr ἐστῶτες before ἐνώπιον. So Prim [so a 1: tr after κυρίον θεοῦ 2 (with cursives 1. 28. 36. 79): after γῆς 3]
- 11⁸ 'And their corpses in the streets of the city great shall be cast forth (or shall fall).' The Greek text ^{sc} adds ἐσται: some cursives 28. 37. 79 εἴσει and 18 ρίψει. The *alia translatio* of Prim (Tichonius) added *proicitur* or *proiicietur*, and this underlies 4 [a 1 3 involve same text as 4, but amplify thus 'prostrate shall remain': 2 has no verb]
- 11¹⁰ ἐβασάνωσαν: 'shall be tormented'—the passive form is due to error, the future tense to Latin influence, equally apparent here in a 1 3, though they use another equivalent and render the Latin verb *crucio* rather than *βασανίζω*]

- 11¹⁴ add *καί* before *ἰδοῦ*: so *et ecce* vg am al Prim [add *καί* but om *ἰδοῦ* α 1 2: om both 3 (with few cursives)]
- 12⁴ *σύρει: ἔστυρεν*. Prim *trahebat* [so α 1 3: ? 2]
- 13⁴ *τίς δύναται*: 4 = quis poterit. So vg and Codex R of Prim [α = 4: 1 2 3 = *potest*]
- 13⁴ after *ἐξουσίαν* add *αὐτοῦ* Prim [so 1 3: om α: *deficit* 2]
- 14¹¹ *ἀναβαίνει*: 4 = ascendet 'shall go up.' So cod G² v of Prim and vg [so α 1 2 3]
- 15⁵ Subst *καί ἰδοῦ* for *ἠνοίγη*: vg cop anon^{us} Prim add *καί ἰδοῦ* [*ἴδον ὅτι ἦν*. 1: *ἴδον καί ἦν*. α 2 with Tisch: *deficit* 3]
- 16² *ἔλκος κακὸν καὶ πονηρόν*: 4 = a sore very great and evil. Prim *vulnus pessimum magnum* [om *κακὸν καὶ ceteri* with A cop aeth]
- 16³ *ὡς νεκροῦ* or *νεκροῖς*. *velut mortuis sanguis fl* [1 2 omit *ὡς νεκ*: α 3 add *νεκρόν* without *ὡς*]
- 16¹² *ὁδὸς τῶν βασιλέων τῶν ἀπὸ ἀνατολῆς*: 4 has singular *τοῦ βασιλέως τοῦ*. Prim *via venienti regi ab oriente* [so *ceteri*]
- 17⁸ add *πάντες* before *οἱ κατοικοῦντες*. So Prim. [so α 3: om 2: *deficit* 1]
- 17¹⁰ C has order *δεῖ αὐτὸν ὀλίγον μῆναι* with Prim [α 2 3 render otherwise]
- 17¹⁵ tr *κάθεται ἢ πόρνη*. So Prim *sedet meretrix illa* [so α 3: 2 = Tisch]
- 17¹⁶ om *καὶ τὸ θηρίον*. So vg^{cod} Tisch Bed [α 3 = *τοῦ θηρίου* and om *καί*: ? = *ἐπὶ τὸ θ*. 2 with vg]
- 17¹⁶ om *οἶδοι* with Prim [α 2 3 retain]
- 17¹⁶ tr *καὶ γυμνὴν ποιήσουσιν αὐτήν*. So Prim [α 3 omit the phrase entirely (with Q and some cursives): 2 has *γυμνὴν* alone with Tisch]
- 18¹⁷ *ἀπὸ μακρόθεν ἕστησαν*: 4 = 'afar off shall stand,' cop *stabunt a longe*; *stabunt* is a misreading of *stabunt* in the Latin. See on 18¹⁸ [so α 2 3: *def* 1]
- 18¹⁸ *ἔκραζον*: 4 = they shall cry out. Prim in commenting has *id est 'longe stabunt et clamabunt (clamabant F) videntes fumum'* [so α 2 3: *def* 1]
- 18¹⁹ after *ἔκραζον* add *φωνῇ μεγάλῃ*, which Prim also adds after *λέγοντες* [om α 2 3: *def* 1]
- 19² *ἐκ χειρῶν* for *ἐκ χειρός* Prim *de manibus eius* [so α 3: om *χειρός* 2]
- 19¹⁵ *ἐκπορεύεται: ἐξεπορεύετο* 4. So Prim Cyp *exibat*; Hier *egrediebatur* [so α 2 3: *def* 1]
- 19¹⁵ 4 = Syr Cyp Prim of which sources Tisch notes: 'de τοῦ θύμου τῆς ὀργῆς alterutrum om; uterque enim *torcular vini ire dei*' [α 2 = Tisch: τ. θ. καὶ τ. ὁ. 3 (with cursives 1. 36. 79): *def* 1]
- 20⁴ *διὰ τὴν μαρτυρίαν*: Cyprian *propter nomen*. So 4 [1 = *εἰς μαρτυρίαν*: α 2 = Tisch]
- 20^{4, 5} *καὶ ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν . . . οὐκ ἔζησαν*: 4 = and they shall live and they shall reign . . . shall no longer live. Due to a confusion of *vivebant . . . regnabant* with *vivebunt . . . regnabunt*. It is true that *vivebunt* is not Latin, but in Prim we meet with *cadēbunt*, and moreover it is here but a mistake for a Latin form.

The following words in Prim com (= Augustine) seem to refer to verse 4 *postea dicturus est: regnabunt (regnauerunt Augustini textus) cum Jesu mille annis*. [In 1 there is the same change

of tenses, but *a* 2 retain the past. For *keam* = *live* in vs 4, *a* 1 employ *kam* = *stand*, either through a simple confusion, or because they read *ἔστησαν* for *ἔξισαν*. *a* 2 have *kam* in vs 5 as well, where 1 4 employ *ekestze* = *shall come*, by mistake for *kestze*, *shall live*. 3 *deficit*.]

- 20¹¹ after *μέγαν* add *καί* before *λευκόν* Prim Aug auct^{novat} [so 1: *a* = *λευκόν μέγαν*: 2 om *καὶ λευκόν*: *def* 3]
- 20⁹ *ἀνέβησαν* 'they shall go up': *ἐκύκλευσαν* 'they shall surround' (correcting *paterazmestzen* to *patestzen*). See above on verses 4, 5 [so *a* 1: 2 = Tisch: *def* 3]
- 21⁴ τὰ πρῶτα ἀπῆλθαν: = 'the first things shall depart'—a confusion of *abierunt* with *abierint* or of *abibant* with *abibunt* [1 2 omit the whole phrase: *a* retains past tense, but renders independently of 4]
- 21¹¹ κρυσταλλίζοντι: 4 renders *refulgenti* with Prim, who however adds *in modum cristalli* [crystalline and refulgent 1 (cp. Prim): 2 crystal-like and living *a* 2]
- 21¹⁴ 4 renders the verse thus: *Et latitudo civitatis habebat duodecim numerus, et duodecim apostolorum agni*. The text is ruinous here, but the word *τιν* = *numerus*, can be no corruption of the word *himun* = *θεμέλιον*. Is its presence not to be explained by the reading *numeri* for *muri* in codex G of Primasius? G is cod Sangermanensis, nunc Parisinus n. 13390, saec. ix, variants of which elsewhere are traceable in the Armenian [a 1 2 otherwise]
- 21¹⁶ om *ἴσα ἐστίν*. So cod D of Primasius [a adds *ἴσα*: 1 2 om]
- 21¹⁸ *ἴασπις*. 4 = *ex iaspide lapidibus*. Prim *ex lapide iaspide* [of jewels (+ precious 2) jasper 1 2: *a* = Tisch]
- 21¹⁸ ἡ πόλις χρυσίον καθαρόν. 4 = *ἐκ χρυσίον καθαρῶ*. Prim *demid ex auro mundo* [so 1 2: *a* = Tisch]
- 21¹⁹ παντὶ λίθῳ τιμίῳ κεκοσμημένοι. Prim renders *ex omni lapide pretioso* omitting *κεκοσμ*. and so 4. The cursive 92 equally omits *κεκοσμ*. [so *a* 1 2]
- 21²³ ἡ γὰρ δόξα τοῦ θεοῦ ἐφώτισεν αὐτήν: 4 = 'For the very glory of God shall illumine her' through a confusion of *illuminavit* or of *illuminabat* with *illuminabit*. The Vulgate has *illuminavit*. [Here *a* and 1 retain the past tense: *def* 2 3]
- 21²⁷ πᾶν κοινόν: 4 = 'everything corrupted' which suggests the phrase *aliquid coinquinatum* of the Vulgate [everything ill willed 1 2: to which by a conflation *a* adds *and filthy*]
- 22¹⁴ μακάριοι οἱ πλύνοντες τὰς στολὰς αὐτῶν: 4 = 'Blessed they who keep his commandments.' So Tisch *qui servant mandata haec*. Here Q al pler read οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, and Tert has *qui ex praeceptis agunt*, Cyr *qui faciunt praecepta eius*; but Tisch alone has *servant* [*a* = 4, but 1 = who shall call out (or read) his commandments: *def* 2 3]
- 22¹⁹ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ: 4 renders with Prim and Tisch *de civitate sancta scripta in libro hoc*, involving τῆς γεγραμμένης [*a* 1 involve the same original as 4, but whereas 4 uses the oblique case of the partic, they render *quae scripta est*]

Agreements of 4 with Prim or Old Latin and Greek uncials
(except Aleph), with or without cursives

- 13² λέοντος for λέόντων Prim A C P Q al pler cop Ir^{int} [so *ceteri*]
 1⁵ om ἡμῶν after ἁμαρτιῶν A 1. 12. 16 Prim [a 1 2 3 retain]
 1⁹ om διὰ before τὴν μαρτυρίαν A C 1. 4. 28. 38. 79. 87 cop Dion^{eus}
 Prim [1 3 retain : a 2 om]
 2¹⁸ om αὐτοῦ after ὀφθαλμούς A 36. 38 Prim [a 1 retain : 2 3 om]
 2²⁰ after γυναῖκα add σου A Q al Cyp Prim [so 1 : om a 2 3]
 18⁴ order ἐξ αὐτῆς ὁ λαός (or λαοί) μου A Q al vg cop Hipp Cyp Tich
 Prim [so a 2 3 : *def* 1]
 13¹ ὄνομα for ὀνόματα C P 1. 28. 79. 95 cop Prim Haym [so *ceteri*]
 6¹³ read ἀποβαλλει or βάλλουσα A C P Q vg anon^{aug} Prim
 [om a 1 : ? 2 3 which use the future *et mittet* with some codices
 of Prim]
 5¹ ἔξωθεν for ὀπισθεν P Q al cop Or Hipp Hil Prim anon^{aug} [so *ceteri*]
 2²⁷ συντριβήσεται for συντρίβεται P Q al vg cop Prim anon^{aug} Haym
 [so *ceteri*]
 6¹³ tr μεγάλου ἀνέμου P 1. 28 al Tert anon^{aug} [so 2 3 : ? a 1]
 8⁵ tr φωναὶ καὶ βρονταὶ P 1 al anon^{aug} [β. καὶ φ. *ceteri* with Tisch]
 18¹⁹ add καὶ before λέγοντες P Q al am Prim [om a 2 3 : *def* 1]
 21³ οὐρανοῦ for θρόνον P Q al cop sah syr Tich Prim Cassiod [so a 1 2 :
def 3]
 21⁸ λαός for λαοί P Q al cop sah syr Aug Tich Prim [so a 1 2]
 19⁵ add καὶ before οἱ φοβούμενοι A Q al vg Prim [so a 3 : *def* 1 2]
 7¹ om καὶ before μετὰ A C vg Prim [so a 1 2 : retain 3]
 10¹¹ λέγει for λέγουσιν P 1. 7. 28. 38. 79. 91. 96 vg cop Prim [so *ceteri*]
 18¹⁶ add καὶ before λέγοντες P al vg Hipp Prim [om a 3 (=dicent) : om
 καὶ ley. 2 (with cursives 1. 12. 16. 39) : *def* 1]
 19¹² before φλόξ add ὡς A 35. 36. 87. 91. 95 al vg Ir^{int} Or Cyp Prim
 [so 2 3 : om a : *def* 1]
 21³ tr θεὸς μετ' αὐτῶν ἔσται AQ al vg Ir Amb Tich Haym [a 1 = θεὸς
 αὐτῶν (which P 79 al add : A vg Ir^{int} Amb Tich add αὐτῶν θεός—
 a conflation of the rival readings of the Arm MSS.) : 2 = ἔστιν
 αὐτῶν θεός]
 21¹⁶ after ὄσον add καὶ A al vg cop Prim [? *ceteri*]
 12² ἐκραζεν for κρᾶζει C 1. 7. 8. 31. 38. 87 al Prim Haym [so *ceteri*
 but using another vb]
 14⁸ tr ἄλλος δεύτερος ἄγγελος AQ al Prim [so 1 3 : a 2 = Tisch]
 22⁸ tr ἀκούων καὶ βλέπων AQ al vg Prim Haym [so a 1 : *def.* 2 3]

Agreements of 4 with Old Latin and 38, without uncials
(Q reckoned as a cursive)

- 13¹² ἐποίει for ποιεῖ 38. vg cop aeth Hipp Ir^{int} Prim [so a 12 : ? 3]
 19¹ om ὡς before φωνήν 1. 7. 38. 47. Tich Prim [so a 2 3 : *def* 1]
 22⁷ om καὶ before ἰδοῦ 1. 35. 38. 79. 91 al demid cop Prim Haym [so
 a 1 : *def* 2 3]
 21⁷ ἔσομαι αὐτῷ θεὸς καὶ αὐτὸς ἔσται μοι νῖός : ἔσ. αὐτοῖς θ. κ. αὐτοὶ
 ἔσονται μοι νῖοί A 1. 79 : Tert has *illis* and *illi mihi in filios*.

Here 4 has *αὐτοῖς* but for rest = Tisch [the other Arm sources differ: *a* involves *αὐτοὶ ἔσονται μοι υἱοί: 1 καὶ αὐτοὶ ἔσ. μ. λαός: 2 ἔσ. αὐτῶ θεός* and omits rest]

Agreements of 4 with Old Latin and cursives (including Q)

- 1¹⁶ om *ὄξεια* 46. 48 Prim [so 1 3: retain *a* 2]
 2⁷ after *τοῦ θεοῦ* add *μου* Q al vg cop Cyp Prim [so 1 2 3: om *a*]
 4¹ om *λέγων* 15 Prim [1 = *καὶ ἔλεγέν μοι. Cp καὶ λέγουσά μοι* of 36: *a* 2 3 = Tisch]
 4⁵ *ἐξεπορεύοντο* for *ἐκπορεύονται* 7 vg anon^{aug} [so *ceteri*]
 5⁹ tr *ἡμᾶς τῷ θεῷ* 16. 31. 87 vg Hipp Aug Prim [so *a* 3: 1 2 otherwise]
 6⁶ om *ὡς* before *φωνήν* Q al cop Prim [so *ceteri*]
 6⁸ *ἔδοθη αὐτῷ* for *ἔδ. αὐτοῖς* Q al vg cop anon^{aug} Prim [so *ceteri*]
 9⁶ *φεύξεται* for *φεύγει* Q al vg Prim [so *ceteri*]
 10² *εἶχεν* for *ἔχων* 1. 7. 28. 35. 79. 91. 96 al vg Prim [so *ceteri*]
 9⁴ after *μετώπων* add *αὐτῶν* Q al pler vg fu Cassiod Haym [so *ceteri*]
 10⁸ *καὶ φωνὴν ἤκουσα* for *καὶ ἡ φωνὴ ἦν ἠκουσα: καὶ ἦκ. φωνήν* 7 vg Prim [*ceteri* = Tisch]
 10⁸ *ἐν τῇ χειρὶ: ἐκ χειρός* with 36 vg Prim *de manu* [*ceteri* = Tisch]
 11¹⁰ *εὐφρανθήσονται* Q 6. 7. 8. 14 vg cop Prim [the other sources retain present tense]
 12¹⁰ *ἐκ τοῦ οὐρανοῦ* for *ἐν τῷ οὐρανῷ* 95 anon^{aug} [so *a* 1: 23 = Tisch]
 12¹⁶ om *ἡ γῆ* after *ἠνοιξεν* 34 al anon^{aug} [om 1: retain *a* 2 3]
 13¹⁸ om *εἰς τὴν γῆν* 95 Prim [1 retains, also *a* 2 3 (which = *ἐπὶ τ. γ.*) but these so alter the position of these words, that we may regard them as probably intrusive]
 13¹³ *ποιήσει* for *ποιεῖ* 35. 87 cop Ir^{int} anon^{aug} [*a* 1 2 3 = *ἐποίει. The rival readings ποιήσει: ἐποίει* point to a Latin background]
 15⁴ om *κύριε* 14. 92 Cyp Amb Prim [so *ceteri*]
 16¹² after *ἔκτος* add *ἄγγελος* 28. 35. 36. 79. 87. 91. 96 vg cop Tich Prim [so *a* 1 2: 3 om]
 16¹⁸ om *καὶ φωναί* 12 Tich
 17¹⁶ tr *καὶ γυμνὴν ποιήσουσιν αὐτήν* 34 Prim [*def. a* 3: 2 = Tisch but omits *καί*]
 18⁶ after *ἀπέδωκεν* add *ὑμῖν* 1. 31. 91. 96 vg Tich Promiss Haym [so 2: *a* 3 add *ἡμῖν*]
 18¹¹ *κλαίουσιν καὶ πενθήσουσιν* for *κλαίουσιν καὶ πενθοῦσιν* Q al vg Prim [so *ceteri*]
 18¹⁴ *εὐρήσεις* for *εὐρήσουσιν* 1. 37. 49. 91. 96 Prim [so *a* 3: otherwise 2]
 20⁹ add *ἀπὸ τοῦ θεοῦ* after *πῦρ* 8° P 7 al vg am tol Hier: [Q al cop Victorin Aug Tich also add it, but after *οὐρανοῦ*, and so *a* 1 2]
 20¹⁴ om *ἡ λίμνη τοῦ πυρός* 1. 18. 31. 41. 42. 94. 97 al vg cop Prim Haym. [Here *a* 1 2 (*def. 3*) have the longer omission from *οἶτος* which is found in the Greek and Latin sources enumerated]
 21¹ om *πρώτη* 13. 29. Ir^{int} Aug Prim [*a* 1 2 retain: *def. 3*]
 21⁹ *τὰς γέμουσας* for *τῶν γεμότων* 1 7 al [*a* 1 2 = *γέμουσας* with Q, 8 38 91 92 al Prim *plenas*]

With Vulgate and cursives

- 1¹³ after *λυχνιῶν* add *τῶν χρυσοῶν* 34. 35. 49. 87 vg demid [om *ceteri*]
 16¹ *ἐκ τοῦ οὐρανοῦ* for *ἐκ τοῦ ναοῦ* 13 demid tol lips⁶ cop [*ἐκ τ. ναοῦ*
a 1 2: om 3]

With older Greek Fathers

- 13¹⁶ *δώση* for *δώσιν* Hipp^{bis} [so *a 1 2 3*]
 14² before *κιθαρωδῶν* add *φωνή* Method [so *a 1 2 3*]

With coptic

- 2⁷ *aures audiendi*, vg cop; so ch 2¹⁷ and 13⁹ [so *a 1 2*: om 3]
 18⁴ om *ἄλλην* before *φωνήν* with cop [so *a 3*: 2 retains *ἄλλην*: *def 1*]
 21¹¹ om *τοῦ θεοῦ* after *δόξαν* with cop [*a 1 2* retain: 3 *def*]

Agreements of 4 with Q and cursives (without 38)

- 2⁹ om *ἐαντούς* 16. 69 [*a 1* retain, but render passage otherwise: 2 3 om, but give another sense than 4. Here old corruptions pervade the texts 1 2 3; and *a* and 4 correct independently of one another]
 2¹³ *παρ' ὑμῶν* for *παρ' ὑμῖν* 95 [so *ceteri*]
 3¹⁴ *ἀπ' ἄρχης* for *ἡ ἀρχή*: 28. 79 And^a *ἀπαρχη* [so 1: *ἀρχή* 2 3: *ἄρχη ἄρχης* by conflation *a*]
 3¹⁷ tr *γυμνὸς καὶ τυφλός* 7. 8 aeth Amb Haym [so *a*: 1 2 3 = Tisch]
 7¹⁶ om *πᾶν* 6. 11. 31 [so *ceteri*]
 8¹² *καὶ ἐσκοτίσθη* for *ἵνα σκοτισθῇ* 35. 87 aeth. Perhaps the same variant lurks under the comment of Jerome and Beatus *non autem dixit: percussa est et obscurata est, sed obscuraretur*, as if these authors were cognisant of the erroneous reading [so *ceteri*, but 3 4 agree in using the aorist where *a 1 2* use the imperfect]
 9⁴ add *μόνου* before (or after) *ἀνθρώπους* 49. 91. 96 al. 'item *tantum homines* vg Haym' [so *ceteri*]
 9¹³ om *τοῦ χρυσοῦ* 14. 92 [1 3 retain: *a* subst *τοῦ θεοῦ*: 2 otherwise]
 9¹⁶ *μυριάδες* for *δισμυριάδες* Q al and Epiph who adds *καὶ χιλίαι χιλιάδες* with *a* [so 2 3: 1 otherwise]
 10⁶ om *τῶν αἰώνων* 1. 12. 47. And [so *a 1 3*: add 2. The Arm rather omits *εἰς τοὺς αἰῶνας* than *τῶν αἰώνων*, and perhaps involves *ἀπὸ τῶν αἰ.*]
 10⁷ *ὄ* for *ὡς* 10. 28. 37. 49. 79. 91. 96 [so *a 1 2*: *ὡς 3*]
 10⁷ *τοῖς ἐαντοῦ δούλοις τοῖς προφήταις* 1. 28. 79. 97. And are [so *ceteri*]
 11⁶ tr *βρέχῃ ὑπέτος* 1. 7 al cop [*ceteri* otherwise]
 12¹¹ *τὰς ψυχὰς* for *τὴν ψυχὴν*. So 35. 87 [*ceteri* otherwise]
 11⁷ tr *πόλεμον μετ' αὐτῶν* 1. 3. 6 al cop [*ceteri* = Tisch]
 11¹³ *ἡμέρα* for *ῥῆα* Q al fere⁴⁰ [retain *ῥῆα ceteri*]
 13¹³ *τὸ ὄνομα* for *τὸν ἀριθμὸν* 14. 36. 92 [τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος 1: *a 2 3* = τὸν ἀρ.]
 14⁹ after *χείρα* om *αὐτοῦ* 14. 92. [So *a 2 3*: *def 1*]
 14¹⁵ add *τοῦ* before *θερίσαι* 29. 49. 91. 93. 96 al [so 3: *a 1 2* = τοῦ *θερισμοῦ* (with **κ** 38)]

- 15⁶ ? om *περί* before τὰ στήθη 1. 12. 31 [*ceteri* retain]
 16⁵ tr ἔδωκα αὐτοῖς αἶμα 14. 92 [the other texts vary]
 16¹⁷ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ for ἐκ τοῦ ναοῦ 1. 12. 18. 28. 36. 47. 79 [so a 3 :
 ἐκ τ. οὐρ. 2 : *def* 1]
 16¹⁹ om τῆς ὀργῆς 14. 92 [retain a 2 3 : *def* 1]
 18¹ om ἄλλον 1. 14. 92 [retain a 2 3 : *def* 1]
 18¹³ ψυχῶν for ψυχάς 14. 92 [? *ceteri*]
 18²² om καὶ πᾶς τεχνίτης as far as εἶρεθῆ ἐν σοὶ ἔτι 14. 92 fu Hipp.
 '7 transfert ad finem versus.' In 4 the lacuna extends further, but
 without suffrage of 14. 92. (See above)
 19⁵ add καὶ before οἱ μικροὶ 1. 49 al. [om a 3 : *def* 1 2]
 19⁶ order ἡκουσα φωνὴν ὡς 36. Note that several cursives with Prim
 om ὡς here [so a 3, but om ὡς : *def* 1 2]
 20³ add καὶ before μετὰ ταῦτα 1 al vg cop [so a 1 2 : *def* 3]
 20⁸ before τὸν Γώγ add καὶ with 79 And^a [so a 2 : om 1 : *def* 3]
 21¹⁴ om ἐπ' αὐτῶν δώδεκα 7. Tich om δώδεκα [1 2 also omit, but have
 another text : a retains]
 21²³ αὐτῇ γὰρ ἢ δόξα for αὐτῇ ἢ γὰρ δόξα with Q al³⁰ [a 1 = Tisch :
def 2 3]
 22²¹ after πάντων add τῶν ἁγίων Q al plus⁴⁰ cop (but the Berlin apograph
 of 4 lacks this addition) [1 2 *deficient* : 'upon all saints' a]

Omissions in 4 concurring with transpositions and substitutions in the
 Greek and Latin sources

- 11⁰ om ὀπίσω μου which **NC** P al Prim set before φωνὴν μεγάλην, and
 A 38 aeth after the same
 21⁵ om ὁμοίως : 1. 92^{ms} subst ὁ μισῶ : P 12. 13. 17 shew a conflation
 ὁμοίως ὁ μισῶ . . . '38 (sed notatur foramen in codice) aeth plane
 om'
 21⁹ om καὶ τὴν ἀγάπην which **N*** et^e et^{ce} PQ 8. 14. 28. 38. 87. 92
 al am cop Or Prim set before and A C 48. 75 vg after καὶ τὴν
 πίστιν
 31⁴ om τῆς κτίσεως for which **N*** subst ἐκκλησίας, and 94 πίστεως
 4⁵ tr ὡς after θάλασσα : 1. 94 al aeth Prim anon^{ans} om ὡς
 61¹ om ἔτι which **N** (ἐπὶ) C P Q al omn set before χρόνον μικρόν and A
 am fu tol Haym Cyp Fulg after
 10² tr τὸν δέξιον after ἐπὶ τῆς θαλάσσης : C omits
 16⁵ καὶ ἠνοίγη ὁ ναός **NA** C P Q al : 4 subst ἰδοῦ for ἠνοίγη : cop vg
 anon^{ans} Prim have the conflation καὶ ἰδοῦ ἠνοίγη ὁ ναός
 18⁹ tr ἐπ' αὐτὴν after γῆς : 14. 92. Prim om the same
 18¹¹ om οὐκέτι which P 49. 79. 91 associate with the sentence which
 precedes, A C Q l. 7 al with that which follows, and **N** with neither
 19¹ om καὶ ἡ δύναμις which in **N**^c A C P 36. 38. 79 follows καὶ ἡ δόξα
 but in Q al³⁵ (which here represent the cursive tradition before the
 intrusion of καὶ ἡ τίμη) precedes
 20³ om αὐτὸν before λυθῆναι ; **N** 1. 38. 79. 91. 96 al vg Tich Prim
 read αὐτὸν λυθῆναι : A Q al λυθῆναι αὐτόν
 21⁴ οὔτε πένθος οὔτε κραυγὴ οὔτε πόνος : Here 4 omits οὔτε πένθος
 which **N** transposes after κραυγὴ omitting οὔτε πόμος
 21⁸ om καὶ φονεῖσιν which Tertullian transposes after καὶ πόνοις

Omissions of 4 unconfirmed by Greek and Latin sources or by versions

- 1^{1,2} This omission must be due to the wearing away of the first lines of a page. That it is not supplied in 4 from another codex proves the relative independence of the tradition of 4.
- 1⁶ om *καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*. ἀμὴν [deficit 1; a 2 3 retain—perhaps an early interpolation]
- 1⁹ om *καὶ ὑπομονῇ ἐν Ἰησοῦ* [so 1 3: a 2 and late hand in 3 add]
- 1¹¹ om *καὶ πέμψον* [a 1 3 retain: def 2]
- 1¹⁴ om *ὡς χιῶν* [so 1 2 3: a and late hand in 3 add]
- 1¹⁵ om *ὡς ἐν τοῖς πολλῶν* [half the omission *ὡς ἐν καμίνῳ πεπυρωμένῳ* occurs in 1 and 3: add a 2 and 3**]
- 1¹⁶ om *ἐν τῇ δεξιᾷ χειρὶ* [retain *ceteri*]
- 1¹⁶ om *ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ* [so *ceteri*—perhaps an early interpolation]
- 1¹⁸ om *καὶ ὁ ζῶν* as far as *αἰώνων* [1 omits *καὶ ἰδοὺ ζῶν εἰμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων*: a 2 3 retain. [See p. 119]]
- 2⁴ om *ὅτι* and *ἀφήκες* [retain *ceteri*. An old corruption here pervades all the Arm texts, save a which is probably corrected]
- 2¹⁰ om *εἰς φυλακὴν* and *θλίψιν* [1 retain and also 2 3, but here again an old corruption pervades all the texts, and a corrects]
- 2¹⁶ om *ταχύ* [retain *ceteri*]
- 2²⁴ om *ὡς λέγουσιν* [*ceteri* retain, but a uses another verb]
- 3⁷ om *ἐκκλησίας γράψον* [retain *ceteri*]
- 3⁹ om *εἶναι* and *τῶν ποδῶν* [om *εἶναι*, but *τῶν ποδῶν* retain *ceteri* (but a adds *εἶναι*)]
- 3¹² om *ἐν τῷ ναῷ* [*ceteri* = *τοῦ ναοῦ*]
- 3¹² om *ἀπὸ* before *τοῦ θεοῦ* [so 2 3: deficit 1: a retains]
- 3¹³ om *τί τὸ πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλησίαις* [*ceteri* retain]
- 3¹⁴ om *τῆς κτίσεως τοῦ θεοῦ* [*ceteri* retain]
- 4¹ om *μετ' ἐμοῦ λέγων*: Prim om *λέγων* [1 retain, 'and said to me': a 2 3 = Tisch]
- 4⁵ om *πυρός* [retain *ceteri*]
- 4⁷ om *πεπομένῳ* [retain *ceteri*]
- 4¹⁰ om *τῷ ζῶντι* [a 1 3 retain: 2 omits]
- 5² om *τὸ βιβλίον καὶ λῦσαι* [retain *ceteri*]
- 5⁶ om *ἀπεσταλμένα* [retain *ceteri*]
- 6³ om *ἔρχου* [ἐρχομαι *ceteri*]
- 6⁵ om *λέγοντος* [retain *ceteri*]
- 6¹² om *ὡς* before *αἷμα* [om *ceteri*]
- 6¹⁴ om *καὶ πᾶν ὄρος καὶ νῆσος ἐκ τῶν τόπων αὐτῶν ἐκινήθησαν* [a 1 2 retain: 3 omits from *ἐκ* onwards]
- 7² after *ἀνατολῆς* om *ἡλίου* [so *ceteri*]
- 7⁴ om *νιῶν* [retain a 1 3: om 2]
- 7⁵ om *ἐσφραγισμένοι*. So also in vs 8 [a 1 2 retains throughout: 3 omits throughout except at end of vs 8]
- 7¹³ om *μοί* [retain *ceteri*, but recast the sentence]
- 7¹⁴ om *εἰσὶν* [retain *ceteri*]
- 7¹⁵ om *τοῦ θρόνου* [retain *ceteri*]
- 8⁴ om *τοῦ θεοῦ* [1 omits all three words *ἐνώπιον τοῦ θεοῦ*: a 2 3 supply them]

- 8¹¹ om τῶν ἰδάτων [a 1 2 omit καὶ ἐγένετο . . ἄψινθον : 3 supplies them independently of 4, and in doing so adds τ. ἰδ.]
- 8¹² om μή, φάνη τὸ τρίτον αὐτῆς [the other sources vary from one another, yet show no affinity with 4. On old corruption pervades them all]
- 9² om ἐκ τοῦ φρέατος and substitute θυμαμάτων—perhaps due to a corruption in the underlying Greek text [*ceteri* retain]
- 9⁸ om ἦσαν [om *ceteri*]
- 9⁹ om εἶχον [om 1 : a 2 3 retain]
- 9¹⁰ om οὐράς [retain *ceteri*]
- 9¹² om ἔρχεται ἔτι [om ἔτι alone a 1 3 : *def* 2]
- 9¹⁶ om αὐτῶν [1 is corrupt : retain a 2 3]
- 9¹⁸ om τοῦ ἐκπορευομένου ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν [retain *ceteri*]
- 10⁶ om καὶ before ὄμοσεν [a 1 3 retain : om 2]
- 10⁶ om καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ [so a : = θαλ. κ. πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς (αὐτῇ 2 3) *ceteri*]
- 11² om ἐκβαλε ἔξωθεν καὶ which may be a scribe's note referring to ἔξωθεν just before [1 retains : a 2 omit ἔξωθεν which 3 renders differently]
- 11⁹ om καὶ γλωσσῶν [*ceteri* retain]
- 11¹⁰ om χαίρουσιν καὶ [retain *ceteri*]
- 11¹¹ om ἐκ before τοῦ θεοῦ [so 1 2 : add a 3]
- 11¹⁶ om ἔπασαν ἐπὶ τὰ πρόσωπα αὐτῶν [om 1 : a 2 3 retain]
- 12¹ om αὐτῆς after κεφαλῆς [retain *ceteri*]
- 12³ om πυρρός which **N C Q** Prim set before, and A P 28. 79. 96 vg Or anon^{int} Haym after, μέγας [*ceteri igneus* = πυρός (with C Q 1 al cop syr)]
- 12¹⁰ om μεγάλην [retain *ceteri*]
- 12¹⁰ om τοῦ χριστοῦ : C has κυρίου [a 1 2 = τοῦ ἠλειμμένον : 3 = τ. χρ.]
- 13⁵ om καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἔξουσία [a 1 2 3 retain, but involve different texts]
- 13¹⁰ om second εἰς αἰχμαλωσίαν [om *ceteri*]
- 13¹² om πᾶσαν [retain a 1 2 : om 3. Note that a sets it after, 1 2 before, ἔξουσίαν]
- 13¹⁵ after προσκυνήσουσιν om τῇ εἰκόνι and read τῷ θηρίῳ [so 1 2 : a 3 retain]
- 14⁹ om αὐτοῦ after χεῖρα [a 2 3 retain : *def* 1]
- 14¹¹ om αὐτῶν [retain *ceteri* (but 2 = αὐτοῦ)]
- 14¹⁸ om τῆς ἀμπέλου [so 1 : a 2 retain : ? 3]
- 16⁴ om τὴν φιάλην αὐτοῦ [retain *ceteri*]
- 16⁹ om μέγα [om 1 2 : a 3 retain]
- 16¹² om ἡλίου [retain *ceteri*, rendering otherwise]
- 16¹⁸ om οὕτω [om a 2 5 : *def* 1]
- 16¹⁹ om pr καὶ [retain a 2 3]
- 17¹⁰ om ὁ εἷς ἐστίν [a 3 retain, also 2, but rendering respectively καὶ ὁ εἷς ἐστίη and καὶ ὁ εἷς ἔχει ἔτι]
- 17¹³ om καὶ τὴν ἔξουσίαν [a 2 3 retain]
- 17¹⁸ om τῶν βασιλείων [τ. βασιλειῶν a 2 3 with **N** : *def* 1]
- 18⁶ om καὶ αὐτῇ [αὐτοῖς without καὶ 2 : a 3 retain καὶ, but omit αὐτῇ]
- 18¹⁰ om λέγοντες [a 2 3 = et dicent]
- 18¹² om καὶ ἀργύρον [retain a 2 3]

- 18¹² om καὶ μαργαριτῶν [retain a 2 3]
 18¹⁶ om καὶ κόκκινον καὶ κεχρυσωμένη [retain a 2 3]
 18²³ om καὶ νύμφης [retain a 2 3, but 2 tr before νυμφίου]
 19¹ om πολλοῦ [so a 3 : 2 otherwise]
 19^{4 5} om ἀμήν το λέγουσα inclusive [a 3 retain : in 2 the lacuna extends further, but begins here]
 19⁵ om ἡμῶν [a 3 retain : def 12]
 19⁶ om λεγόντων [a 3 retain and 3 adds πάλιν which may have been lost before ἀλληλουῖα : def 1 2]
 19⁷ om ἦλθεν [a 2 3 retain : 2 explains the omission = *ekn* which has dropt out in 4 before *krkin* = *iterum*]
 19⁹ om τοῦ γάμου [retain a 2 3]
 19¹⁰ om μοι after λέγει [retain a 2 3]
 19²⁰ om οἱ δύο [subst *them ceteri*, recasting the sentence]
 19²¹ om ἐπὶ τοῦ ἵππου τῆ ἐξελθούσῃ [retain a : om ἐπὶ τ. ἵπ. 1 : om ἐπί 2]
 20⁴ om τοῦ θεοῦ καί [retain τ. θ. *ceteri*]
 20⁶ om τοῦ θεοῦ καί [retain *ceteri*]
 21⁶ after εἰπέν om μοι [so 1 2 : add a]
 21¹¹ om αὐτῆς and λίθω τιμωτάτω, ὡς [retain a 1 2]
 21¹² om καὶ ἐπὶ τοῖς πυλῶσιν ἀγγέλους δώδεκα [a 2 retain : om 1]
 21¹⁶ om τῷ καλάμῳ [= *mensura* 1 2 : om a as part of a longer lacuna]
 21¹⁶ om χιλιᾶδων [so 1 : retain a 2]
 21¹⁹ om ὁ θεμέλιος ὁ πρῶτος ἴσπισ [retain a 1 2]
 21²⁴ om καὶ περιπατήσουσιν τὰ ἔθνη διὰ τοῦ φωτὸς αὐτῆς [retain a 1 2]
 22¹⁵ om καὶ φιλῶν [a retains φιλῶν but omits ποιῶν καί : 1 renders otherwise. Note that A Q and Old Latin tr thus φιλ. κ. ποι.]
 22¹⁶ om Ἰησοῦς [retain a 1]
 22¹⁷ after λέγουσιν om ἔρχου [a 1 render the passage καὶ πνεῦμα καὶ ὁ νύμφιος ἐρχόμενος, *et spiritus et sponsus qui venturus sum*]
 22¹⁷ om δωρεάν [a 1 retain]

Variants of 4 unconfirmed by Greek or Old Latin sources

- 1³ = Blessed they who listen to and do the things in it written
 1⁴ John] From John [so 1 3]
 1⁶ ? = καὶ ἠξίωσεν ἡμᾶς βασιλείας [so 1 3 : a 2 3** = Tisch]
 1⁶ θεῷ πατρί and om καί [so a 1 : 2 3 add καί]
 1¹⁴ = αἱ δὲ τρίχες τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ λευκαὶ ὡς ἔριον καθαρὸν
 1¹⁸ ἔχω : 4 = ὁ ἔχων [ἔχω *ceteri*]
 2^{4 5} 4 seems to be corrupt 'But I have against you. Remember thy love, the first, whence thou art fallen'
 2⁷ after πνεῦμα add ἅγιον [so 1 2 : om a 3]
 2⁹ = but thou art strong to bear the blasphemy (of those) who say (themselves) to be Jews [an old corruption pervades 1 2 3 : a reproduces the Greek, but freely]
 2¹³ = and deniedst not my faith in the which thou opposedst, my witness faithful, who was slain by you [see p. 118]
 2¹⁴ after ἔχω add λέγειν [so a and 3** : 1 subst λέγω for ἔχω and of this variant 2 has traces, corrupting *asem* to *hascal é*
 2²³ for τὰ τέκνα reads τὸ τέκνον [not *ceteri*]

- 2²⁵ πλὴν ὃ ἔχετε: 4 = πλὴν οἱ οὐκ ἔχετε [πλέον οὐ (or ἢ ὃ) ἔχετε 1 : om πλὴν 2 : subst ἄλλο for πλὴν 3 : and so subst ἀλλά α]
 3⁴ = ἀλλὰ ἔχω ὀλίγα ὀνόματα [ἔχεις α (om ἀλλά): ἀλλὰ ἔχεις 1 2 3]
 3⁴ ἐν λευκοῖς: 4 = ἐν λαμπροῖς, perhaps a paraphrase: 1 3 have the corruption *psaks* 'crowns' for *spitaks* 'whites': α 2 = Greek]
 3⁴ ὅτι ἄξιοί εἰσιν: 4 = ὅτι ζῶοί εἰσιν—a possible variant [not *ceteri*]
 3⁵ περιβαλεῖται. So 4 if we correct *arastzen* to *arktzen*. 4 uses the plural in the first two clauses of this verse 'they who conquer shall wear . . . their names'
 3⁷ Δαυεὶδ: τοῦ παραδείσου 4 [of Hades 1 2 3 (with 7. 16. 33. 45): of David α 3**]
 3¹⁰ ἐπὶ τῆς γῆς: 4 = αὐτῆς
 3¹² ἔτι: 4 = τις
 3¹⁸ ἵνα βλέψῃς: 4 = καὶ βλέψεις
 3²⁰ καὶ ἀνοίξῃ: 4 = ἀνοίξει and om καὶ
 4¹ ἡ πρώτη: τὴν πρώτην 4, rearranging the sentence after the Greek [the other texts render freely, especially 3]
 4⁵ τὰ ἑπτὰ πνεύματα: 'the seven parts of the Spirit' 4 [1 2 3 have *powers* for *parts*: α and 3** correct after the Greek]
 4⁶ κρυστάλλῳ: βηρύλλῳ 4
 4⁷ ἔχων τὸ πρόσωπον ὡς ἀνθρώπου: = ὅμοιον ἀνθρώπῳ 4 [1 om ἔχων and ὡς: α 2 3 om ὡς alone, but render freely]
 4⁹ τῷ ζῶντι: τῇ ζῳῇ or τῆς ζῳῆς 4 [α 1 3 = Tisch: 2 omits]
 5⁴ τὸ βιβλίον for αὐτό
 5⁵ ἡ ρίζα: ἐκ ρίζας 4 [*ceteri*]
 5⁸ after ἀρνίου add λέγοντες 4
 5⁹ ἄδουσιν: 'they were singing' 4 [so *ceteri*, but using a different verb]
 6¹ ὅτε: καὶ ὅτε 4 [ὅτι *ceteri* (with Q al fere⁴⁰ am fu tol omn^{lachm})]
 6⁴ ἐπ' αὐτόν: ἐπάνω 4, which C P and vg *qui sedebat desuper* shew in vs 8 [2 renders *i mna*, α 1 3 *i verah nora*, giving the same sense upon him]
 6⁵ ἤκουσα τοῦ τρίτου ζῶου λέγοντος: ἔρχου: 'I heard the third animal that he came' 4
 6⁹ τὸν λόγον: τὸ ὄνομα 4 omitting the words added just before in MS. 1 only *because of God and*
 6¹² 4 = καὶ ὁ ἥλιος ἐσκοτίσθη ὡς σάκκος μέλας
 6¹⁵ εἰς τὰς πέτρας τῶν ὀρέων: 'into chasms of rock of the mountains' 4
 6¹⁶ τρ 'to the rocks and the mountains' 4
 6¹⁷ σταθῆναι: So 4 if we correct *keal* to *καὶ σωθῆναι* to *σταθῆναι*, but the former is actually found in cursives 40. 48 and Are
 7¹ 4 renders *τέσσαρας* as acc pl and *γωνίας* as gen sing
 7² ἀγγέλους: ζῶοις 4
 7² ἀδικῆσαι: add ἐπὶ 4
 7¹¹ after ἐνώπιον τοῦ θρόνου 4 adds αὐτῶν καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου [α 2 3 om and 1 merely subst ἐν. τ. ἀρνίου for ἐν. τ. θρ.]
 7¹⁵ ἐν αὐτοῖς for ἐπ' αὐτούς 4 [so *ceteri*]
 7¹⁶ add καὶ before οὐ [so 1 2: om α 3]
 7¹⁶ οὐδὲ μὴ παύσῃ αὐτούς (for πέσῃ ἐπ') 4 [the other sources = offendet illos as if the Greek were ἀδικήσῃ αὐτούς. Has not ΑΔΙΚΗΗ become ΠΑΙΧΗΗ in the MSS.?]]

- 7¹⁷ 4 = ἐπὶ ὕδωρ ζῶης πηγῶν [1 = ἐπὶ πηγὰς ὑδάτων ζῶης : 2 = ad fontes aquarum vivarum with syr : 3 = ad fontem aquæ vivæ with cop : a has a conflation]
- 7¹⁷ ὀφθαλμῶν : προσώπων 4 as in Es 25⁸. Zohrap's Armenian text here agrees with 4
- 8² θεοῦ : θρόνον 4 [a 2 3 have θεοῦ : om 1]
- 8³ πάντων : add τῶν (or ? ταῖς) 4
- 8⁷ τὸ τρίτον : 'the third part' 4 here and in verses 8-12 ; but we cannot infer that μέρος followed in the translator's Greek [*ceteri*]
- 8¹¹ 'to blood to wormwood' 4 (a conflation)
- 8¹² 4 adds *sixth* before ἡμέρα
- 9⁷ στέφανοι : so 4, if we correct *patkeratz* to *psakatz*. It then renders *similes erant aureis coronis*
- 9¹⁰ = 'and they had a likeness to scorpions,' omitting οὐράς and reading ὁμοίωμα [a retains οὐράς and renders καθ' ὁμοίωμα]
- 9¹¹ Abaddon : Nabathdon 4
- 9¹⁷ θειώδεις : 'godlike' 4. [Here a 1 2 have 'flaming with sulfur' : 3 transliterates thus, *thiodi*, and it would seem as if the author of 4, finding this reading in his text, corrected it from the Greek as we have seen]
- 9²⁰ ταύταις : τούτων 4
- 10⁴ ἔμλλον : ἔθειλον 4 [so a 3 : 1 2 are corrupt]
- 10⁵ εἰς τὸν οὐρανόν : ? ἐπὶ τ. οὐ. 4
- 10⁷ 4 renders loosely ἀλλ' ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ κυρίου ἐν φωνῇ καὶ τοῦ ἐβδόμου
- 11¹ 4 = τὸν λόγον τοῦ θεοῦ τὸν ναόν
- 11² ἐν αὐτῷ : αὐτοῦ 4
- 11⁵ αὐτόν : αὐτοῦς 4
- 11¹² ἐν ταῖς νεφέλαις 4 [*ceteri*]
- 11¹⁴ before ἡ οὐαί add ἰδοῦ [*ceteri*]
- 11¹⁵ add καὶ αἰῶνας after αἰῶνας
- 11¹⁶ ἐκάθηντο for οἱ κάθηνται [οἱ ἐκάθηντο *ceteri*]
- 11¹⁸ κριθῆναι : κρίσεις
- 11¹⁸ δούλοισ σου : δ. αὐτοῦ
- 12¹ τὴν σελήνην
- 12³ before κεφαλᾶς add ἐπτά
- 12⁴ σίρει : ἔσυρεν [*ceteri*]
- 12⁹ ? om ὁ καλούμενος : 'who is traitor (κατήγορ) and Beelzebub and Satan'
- 12¹² ἡ ἐξουσία : αἱ ἐξουσίαι (cp Col 1¹⁶)
- 12¹³ add καὶ before ἐδίωξεν
- 12¹⁵ after γυναικός insert πῦρ
- 13¹ τὴν κεφαλὴν for τὰς κεφαλᾶς [*ceteri*]
- 13⁵ the text of 4 is broken, for it omits καὶ ἐδόθη αὐ. ἐξ. ποιῆσαι and substitutes *linel* 'to become.' The Berlin apograph has 'to hear (*ltsel*)' blasphemies.'
- 13⁸ ἐγέγραπτο
- 13¹⁴ διὰ τὸ σημεῖον ὃ
- 14² add ἦν before ἦν
- 14³ οὐδεὶς ἐδύνατο : οὐκ ἐδυνάμην

- 14⁴ ἐμολύνθησαν : ἐπόρνευσαν
 14⁴ οὗτοι οἱ ἡγοράσθησαν
 14¹⁰ ἀκράτου τοῦ ποτηρίου ἐκ τῆς ὀργῆς
 14¹³ μετ' αὐτοῦ for μετ' αὐτῶν
 14¹⁴ ὄξύ : add λίαν
 14¹⁸ after πυρός add τοῦ θυσιαστηρίου [so 1 2 : om a 3]
 14²⁰ ἀπό : ὡς
 15¹ Here 4 paraphrases τὰς ἐσχάτας 'worse than all evil,' but for the rest has a conflate text.
 15³ τὰ ἔργα for αἱ ὁδοί. So also in Dr Gwynn's old Syriac text [so 1]
 15⁸ after ὁ ναός add τοῦ θεοῦ
 16¹² after ἔκτος add ἄγγελος 4 [ceteri]
 16¹³ θηρίου for δράκοντος and vice versa [a 2 3 = Tisch : 1 om καὶ ἐκ τ. στ. τ. θηρίου; the author of 4 inherited the same text as 1, and added the missing words in the wrong place : the other Arm. texts never had the omission]
 16¹⁴ ποιῶντα : ἔχοντα (? due to an uncial corruption in the Armenian)
 16¹⁴ συναγαγεῖν : καὶ συνάγει (or ? συνάγουσι)
 16²¹ ὅτι μεγάλαι ἦσαν αἱ πληγαὶ αὐτῆς and om σφόδρα
 17⁴ om τὰ and αὐτῆς and read ἀκαθαρτάτης πορνείας
 17⁵ tr γεγραμμένον ὄνομα [so a 3]; below 4 = τῶν βδελ. κ. τ. πορνῶν
 17⁷ 'which shall carry' βαστάσοντος for βαστάζοντος [βαστάσαντος a 2 3 'which has carried,' perhaps due to a confusion of *que portabat* with *que portabit*]
 17⁸ after εἶδες add ὁ [so a 2 3]
 17¹¹ οὐπω ἔστιν for οὐκ ἔστιν [so 2]
 18² ὀρνέον 'spirit' or 'ghost' [so 2]
 18⁷ δότε : ἀπόδοτε [so a 3 : 'shall be given']
 18⁸ πληγαί : βασανισμοί
 18⁸ = καὶ πῦρ κατακαύσει αὐτήν [2 = καὶ κατάκανυσι]
 18⁸ = ἰσχυρὸς κύριος ὁ κύριος θεός, a conflate reading [2 = cursives 6. 3. 8. 9. 6 Prim Haym : 2 3 = Tisch]
 18¹⁰ καὶ τὸν βασανισμόν for τοῦ βασανισμοῦ. So below in vs 15
 18¹⁵ = οἱ ἔμποροι τούτοις ἐπλούτησαν [so a 3 but retain πλούτησαντες]
 18¹⁵ στήσονται : ἐστῶτες
 18¹⁶ ὥρα : ἡμέρα [a 3 retain ὥρα : 2 conflates both readings]
 18¹⁷ τὴν θάλασσαν : 'with tools' [with a net a 3]
 18¹⁹ ἐν ᾗ ἐπλούτησαν 'where now we were rich' [ἐν ᾗ πάντες ἐπλουτήσαμεν a 2 3]
 18¹⁹ ἡρημώθη : ἡτιμώθη which echoes τιμιότητος just before
 18²⁴ αἵματα : πᾶν αἷμα [so 2 3]
 18²⁴ tr ἁγίων καὶ προφητῶν
 19⁵ αἰνεῖτε is repeated twice
 19⁶ ὅτι : subst καὶ
 19⁶ after ἐβασίλευσεν add ἐν ἡμῖν and om ἡμῶν after ὁ θεός [2 om ἡμῶν without adding ἐν ἡμῖν (with A 1. 95 cop Cyr)]
 19⁷ χαίρωμεν : subst καὶ χαίρωμεν
 19⁷ ὅτι ἦλθεν ὁ γάμος τοῦ ἀρνίου : = quia (venit) iterum in nuptias agnus 4 [so 2 which supplies venit and has nuptias suas]
 19⁸ before λαμπρόν add λευκόν [so a 3]

- 19¹⁰ τῇ γὰρ μαρτυρίᾳ Ἰησοῦ ἔστιν ἡ προφητεία [2 = ἡ γ. μ. Ἰ. ἐ. τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸ ἐν τοῖς προφήταις : a 3 have τῇ γὰρ μαρτυρίᾳ τοῦ Ἰησοῦ ἔστιν τὸ ὄραμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας. Here ὄραμα seems to be right. It might easily be lost before πνεῦμα]
- 19¹³ καὶ κέκληται] ὃς κέκληται
- 19¹⁴ = καὶ οἱ στρατηγοὶ οὐρανοῦ καὶ τὰ στρατεύματα οὐρανοῦ—a conflation [so 3 but om καὶ τὰ στ. οὐ. : 2 = καὶ στρατηγὸς οὐρανοῦ : a = 4]
- 19¹⁵ = καὶ αὐτὸς πατήσκει αὐτοὺς ὡς τὴν ληνὸν
- 19¹⁶ = τῶν μηρῶν αὐτοῦ for τὸν μηρόν αὐτοῦ and adds *and on his right hip*—a conflation
- 19¹⁷ for ἐν τῷ ἡλίῳ reads ἐπὶ τῷ ἡ. [so a : 2 = ad solem]
- 19¹⁸ for ἵνα subst καὶ [so a]
- 19²⁰ τὸ χάραγμα : τὴν χάριν
- 19²⁰ τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. ζῶντες ἐβλήθησαν : = τῇ εἰ. αὐτοῦ ζῶντος. ἐβλήθησαν [so 2, and also a 1, but punctuating after αὐτοῦ and adding καί. Furthermore a 1 2 substitute *they cast them* for ἐβλ. and use another verb than 4]
- 20² after δράκοντα add μέγαν
- 20⁵ after τελεσθῆ add ἐπ' αὐτοῖς or ἐπὶ τούτων as in vs 6
- 20⁶ before ἐπί add ὅτι, which so placed may easily have dropt out of the Greek texts
- 20⁶ εἰσιν for ἔσονται [so 1 : 2 = sunt illi : a has future]
- 20⁷ ἐκ τῆς φυλακῆς : 'and shall go forth from his bonds'
- 20¹² add τούς before ἐστῶτας [so a 1 : def 2]
- 20¹² κατὰ τὰ ἔργα : καὶ τὰ ἔ.
- 21¹ = οὐρανὸν κενὸν καὶ γῆν κενήν· καὶ ὁ κενὸς οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ.
- 21² καὶ τὴν πόλιν : = civitatem enim
- 21² tr εἶδον καινήν
- 21⁶ ἐγὼ τῷ : καὶ τῷ [so a 1 : not 2]
- 21⁸ tr τοῖς δὲ ἀπίστοις καὶ δειλοῖς [1 2 om καὶ δ. : a has τ. δὲ δ. κ. ἀπ. but uses another equivalent for δειλοῖς. a and 4 have supplied the missing word independently of one another]
- 21⁸ before τοῖς ψευδέσιν add 'drug-givers and' [so a ; and also 1 2, but before εἰδωλολάτραις]
- 21¹⁰ = τὴν πόλιν τὴν ἄνω Ἱερ. ἀγίαν [so 1 but tr ἀγίαν after πόλιν : def 2 : a = cursives 1. 31. 79. 91. 96]
- 21¹¹ = ἔχουσαν ὄρος εἰρήνης τὴν δόξαν· ἧς ὁ φωστῆρ ὅμοιος ἦν ἰάσπιδι λίθῳ [a om ὄρ. εἰρ. which 1 places in preceding verse : a 2 add ὅμοιος which 1 omits]
- 21¹² after ἃ ἔστιν add ὀνόματα [a 1 om : ? 2]
- 21¹⁶ after μῆκος add αὐτῆς [so a 2 : om 1]
- 21¹⁷ = ὃς καὶ ἐμέτρησεν
- 21¹⁸ add ὅλη before ἡ πόλις
- 21²⁰ ἀμέθυστος : 'agate' and continue thus 'the thirteenth, pearl: a door, which were of a single pearl'
- 21²¹ after διαναγίης add 'et prope apud portam refulgentior tanquam beryllus'—a conflation [1 and 2 subst for ὡς ἕαλος διαναγίης]
- 21²³ ἔχει : εἶχε [so a 1 2]
- 21²⁵ ἔσται : ἔστιν

- 22³ = ἐν αὐτῇ εἰσὶν καὶ οἱ δ. αὐ. λατρεύουσιν [1 has τοῦ θεοῦ for αὐτοῦ]
- 22⁸ προσκυνῆσαι : καὶ προσεκύνησα [so a 1]
- 22¹¹ ἀγασθήτω ἔτι. Ἴδού : = 'let him be encreased and because, behold.'
Clearly ἔτι was rendered as if ὅτι
- 22¹⁶ = καὶ ἐγὼ ἔπεμψα and om Ἰησοῦς
- 22¹⁸ = ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτῶν [so a 1, but retain αὐτοῦ]
- 22²⁰ ταῦτα· ναί : ταῦτα εἶναι by error [Here 1 = ταῦτα πάντα· ναί : a
omits ναί with Prim]
- 22²⁰ add ἰδοὺ before ἔρχομαι

CHAPTER VI

THE BODLEIAN CODEX

THE above collation exhausts the differences between Tisch and the Armenian MS. of Jerusalem. They are neither so numerous nor profound, but that we may rank 4 as a text closely akin to Tisch. Now the latter is a text based almost exclusively upon the great uncials \aleph A C P, rather more weight being given to \aleph than other editors would accord. Tischendorf's B, which is not the same codex as B in the gospels, I have, following Tregelles, Gwynn, and others, called Q. It was written as late as the eighth century, and constantly sides with the mass of cursives against the great uncials. We may say therefore in general terms that 4 represents an uncial text. How closely the author or authors of 4 adhered to their Greek text can be inferred from 7¹ where *τέσσαρες* is rendered correctly as the accusative plural and *γωνίας* as the genitive singular. The order of words of the original Greek is observed throughout.

But the text of 4, though of the same class as the somewhat eclectic uncial text of Tisch, is pervaded by certain peculiarities which may be summarised as follows:—

1. Although Tisch has leaned to \aleph in selecting his text, 4 is yet closer to \aleph than he. In 18³ and 20^{2,3} it faithfully renders even blunders of \aleph , and in various other passages has variants added in \aleph by the correctors, as witness 6¹⁵, 12¹, 12⁶. Moreover, 4 shews a special affection for readings common to \aleph and \aleph^c and the Old Latin, as witness the remarkable variants at 10¹⁰ and 14⁸.

After \aleph the Greek sources with which 4 commonly allies itself are in one set of variants 38. and 79., and in another 7. 14. and 92. It is also to be noticed that \aleph often carries

with it in 4 the suffrage of the cursives 35 and 87, as also of 14 and 92. In quite a number of passages 4 reflects 7. 38. and 79. apart from the uncials, and it seldom departs from \aleph to agree isolatedly with the uncials A C P without the accompanying suffrage of one of these cursives.

After \aleph and this small band of cursives the determining influence of our text, where it departs from Tisch, is the Old Latin, as represented by Primasius, or Tichonius, or the anon^{aug}. A surprisingly large number of its readings are found only in these Latin sources, and not in any Greek text; and often the coptic text collated in Tisch associates itself with the Old Latin and Armenian.

As regards the agreements with the cursives 38 and 79, it must be borne in mind that these are only cursives in name, and possess as sources of the text the weight of uncials. The cursives 7. 14. 28. 92, and perhaps 36, are also remarkable MSS., standing out in relief from the later cursive tradition, which therefore has had little or no part in the formation of this Armenian text.

In three passages 12¹¹, 13¹⁵, and 13¹⁸, our Armenian text is in striking accord with C. In the last passage—that which gives the number of the beast as 616—the cursive 11, otherwise not prominent, accompanies C. I am inclined to regard the Armenian as dependent here on the Old Latin. In 13¹⁵ C is attended by 14. 28. 79.

Bearing in mind the leading characteristics of the Armenian MS. 4 as reflected in the above collation with Tisch, let us approach the problem of its relation to the other Armenian sources *a*, 1, 2, and 3, for these, in spite of much variety, on the whole cohere in one group as against 4. Our chief problem is how to reconcile the presence of so large a Latin element in all the sources alike, with the extreme fidelity to a Greek original evinced everywhere in 4, and very generally in 1, 2, 3. It would seem as if the archetype which was the ancestor of all these Armenian texts, although in the main a translation of a Greek text of the uncial class, yet contained a large Old Latin element. It was a Greek text saturated with this influence. The Jerusalem text 4 is probably an eighth-century revision of this older Armenian text, and the reviser used a Greek text almost identical with \aleph . Doubtless he intended

to reconstitute the entire text according to his new source. Nevertheless his recension left in the text the many Latinisms which 4 contains. The sources 1 2 3 retain a larger proportion of the Old Latin heritage, because, though they have not altogether escaped the tender mercies of Greek revisers, they have never been so methodically submitted to them. Nerses of Lambron, when he set himself to make a fresh recension in the twelfth century, had inherited a text more akin to 1 2 3 than to 4, and in consequence his recension exhibits more of their peculiarities than of those of 4. And between his recension and 1 there is, as I have shewn, a particular lien. In 1 there is a lacuna from 16¹⁷ to 19¹⁸. Throughout this lacuna the recension is absolutely identical with 3 and almost identical with 4, although up to 16¹⁷ and after 19¹⁸ it is markedly different from 3 and 4. We may conclude that the MS. on which Nerses based his recension contained the same lacuna as does 1, and that subsequent copies of his recension filled up the lacuna from our existing codex 3. It is impossible to regard 4 as a recension made later than the eighth century. A later recension than that would not be likely to adhere so strictly to the older uncial tradition.

If 4 were free from exclusively Old Latin influence, it might plausibly be argued that *a*, 1 and 2 were, as regards their Latinisms, texts later than it, on which a Latin corrector had been at work. But 4, though it contains fewer Latinisms, still has not a few. Indeed 1, 2 and 3, and *a* which is based on them, exaggerate all the characteristics in which 4 differs from Tisch. They contain fewer readings traceable to the later cursive tradition of Q, more of the peculiarities of *ⲛ*, more of 38 and 79, more of the Old Latin, especially of Primasius, beside many peculiar additions from which 4 is probably only free because they have been revised out of it. It is now time to substantiate these statements, and especially to tabulate the Latinisms of these other Armenian sources.

And, firstly, as regards the general character of the Bodleian Armenian text. Prof. John Gwynn in his edition of the Old Syriac version of the Apocalypse, Dublin, 1897, furnishes a table of all the passages in which the older uncials with the Old Latin sources range themselves over against the later cursive tradition. I have examined these passages in the

Armenian MS. 1 wherever it admits of comparison, and it admits thereof in over 500 passages; and I find but fourteen only in which it supports any of the cursives. I take no account of those in which 7. 14. 92. 28. 35. 38, 79. 87 are the cursives concerned, because, as I have said, these MSS. although of relatively late date, are exceptions from the massive of cursive tradition; and really possess, where they differ from the rest, the same weight as the early uncials. Nor do I reckon cases in which the cursives are supported by Latin evidence, or by Coptic or Old Syriac. The fourteen cases are the following:—

- 2¹³ πᾶς μάρτυς πιστός with 152 (= Vatic. 370) and Gwynn's Old Syriac (4 has ἀντείπας: 2 = 1: 3 erased: α = Tisch)
 3² ἐμελλες with Q many (but the Arm is another text altogether)
 3⁷ τοῦ Ἰακώβου with 7* 16. 33. 45 (so 1, but 4 has παραδείσου: 2 3 = 1: 'of David' α and 3**)
 6⁹ ἐσφραγισμένων with 7. 16* 33 (but 4 has ἐσφαγμ.: so 2 3: α texts fluctuate)
 6¹¹ om ἐκαστῷ with Q al²⁵ (so α 2 3, but 4 retains)
 10⁶ om τῶν αἰώνων with 1. 12. 47 And (so α 3 4: 2 retains)
 11¹⁰ σεισμοί with 34. 35. 87 (but α 2 4 = σεισμός: 3 om)
 15⁶ om ἐκ τοῦ ναοῦ with Q al³⁰ (so 2 3: α 4 retain, though in different places, so that they have inserted it from the Greek independently of each other)
 16³ order ἐν τῇ θαλάσῃ ἀπέθανεν (so α 2 3)
 21⁶ after δώσω insert αὐτῷ with Q. 2. 8. 29. 31. 94. 97 al¹⁵. Note that Tisch inserts it in his text, while admitting the weakness of the evidence (4 omits: 2 inserts)
 21⁹ after ἦλθεν add πρὸς με (so α 2: 4 omits)
 21¹² om νιῶν with 1. 7. 79. 91. 96 (4 retains: α 2 om)
 21¹³ sequence: East, West, North, South, with 91 aeth
 22⁷ ἔρχεται for ἔρχομαι with 12. (α 4 have ἔρχομαι)

Next let us collect the additional Latinisms of the version, not found in 4, fixing our attention chiefly upon 1, and signalling, where necessary, the assent or dissent of α 2 3, and also the attitude in each case of 4.

- 1¹⁴ om λευκαί 1; 3 also omits and preserves the text better than 1 and 2, for it reads 'and his head and (+ his 2) hair as wool white and his eyes,' etc. 2 omits 'as wool white and his eyes' through the similar ending 'as . . . as.' 4 varies the order and introduces slight changes. 'But the hair of his head white as wool pure,' retaining λευκαί but substituting καθαρὸν for λευκόν. Prim omits both λευκαί and λευκόν. The Arm is clearly right in omitting either λευκόν or λευκαί, but surely the one or the other should remain, for the writer seems to have had Isa. 1¹⁸ in mind: ὡς χιόνα

λευκανῶ . . . ὡς ἔριον λευκανῶ. This Haussleiter remarks, though he argues that Prim is right in omitting both. The words ὡς χιῶν given in all sources except the Armenian are also a reminiscence of Isaiah, and this would account for their intrusion in the Greek and Latin texts, supposing the Arm to be right in omitting them. Nerses has added them in his recension, from which also they are added by a late hand in the margin of 3.

1¹⁷ All the Armenian sources except 4 have the Old Latin order : posuit super me dextram.

1¹⁸ It has been pointed out that 4 omits this verse as far as αἰώνων inclusive, and this suggests that 1 which omits the words καὶ ἰδοὺ ζῶν εἶμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων better represents the primary Armenian tradition than 2 and 3 which render these words identically with the recension *a*. But in rendering καὶ ὁ ζῶν καὶ ἐγενόμην νεκρός thus : ego vita et ego qui fui mortuus, 'I am life and I am he who died,' *a* 1 2 3 exhibit a certain affinity with Primasius who omits καὶ ὁ ζῶν and with the Fleury palimpsest which renders qui fui mortuus. The *qui* is also given in various MSS. of Prim.

[Haussleiter condemns the words καὶ ὁ ζῶν as a superfluous addition, and so they are if the words καὶ ἰδοὺ ζῶν εἶμι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων be original. The objection somewhat disappears, if καὶ be omitted with *κ** and the Armenian, and ἐγὼ εἶμι ἢ ζωὴ be substituted. It is probable that Origen had this reading, for commenting on this passage (Delar. tom. iv. p. 36) he writes ἀπὸ τῆς προηγουμένης ζωῆς αὐτοῦ . . . τὴν ζωὴν τοῦ Ἰησοῦ. Tichonius in rendering : ego sum vivus, qui fui mortuus, confirms the Armenian. I suspect that in the east the earliest text was the Armenian and omitted καὶ ἰδοὺ, etc. ; it insisted on the fact that he who was principle of life actually died (a fact much disputed among the Gnostics and Docetes), and so held the keys of death and hades (or ? paradise). In the west the earliest text omitted ἐγὼ εἶμι ἢ ζωὴ and laid stress on the historical fact of the resurrection by adding καὶ ἰδοὺ ζῶν, etc.

It is instructive to notice that in 2⁸ the Arm codex 1 omits καὶ ἔζησεν just as here it omits καὶ ἰδοὺ ζῶν, etc. That is, in both passages it emphasised the death of Jesus, but not his resurrection. The omission at 2⁸ is probably original, for the other codices supply it in different terms, 4 having *kentanatzav* = 'was made alive,' 2 *ekatz* (read *ekeatz*) = 'he lived,' and 3 *keanqn* = 'the life.']

2⁵ om οὖν Prim Cyp Syr (Gwynn). Arm 3 seems to involve νῦν.

2⁹ τὴν βλασφημίαν : 'the blasphemy which the Jews wrought unto

thee I know' 1: 'the blasphemy which the Jews spake thou hearest,' 2, and 3 similarly. Whence the words 'unto thee' in 1? There seems to be some relation to the version used by Prim 'et *blasphemaris ab iis qui se dicunt*' etc.

2¹⁶ πολεμήσω μετ' αὐτῶν: the first hand in codex *a* of the recension corrects 'with them' to 'with you,' a reading found in Prim *tecum* and Jerome.

2²¹ om καί before ἔδωκα with Prim.

2²⁴ οἷτινες οὐκ ἔγνωσαν: the *a* text and MS. 3 render *qui non cognovistis* with Tichonius and also Quaest 102 which reads *et igno-ratis altitudinem*.

3⁴ περιπατήσουσιν: *gnastzen* 'shall walk' in 4: *shrdjein* 'were going around' in 1: *shrdjetzin* 'went around' in 2: *shrdjestzin* 'shall go around' in 3. Prim has *mecum ambulaverunt*, but in his commentary as in vg *ambulabant* is read, which is a misreading of *ambulabunt*. Arm 3 here betrays an independent knowledge of the Greek as often. It retains the future, yet without following 4, since it uses the same verb as 1 and 2. The recension *a* uses the same verb, but has the present tense.

3¹⁶ om οὗτως sed quoniam tepidus es with Prim. So MS. 3: 2 *deficit*. 4 omits *sed* and agrees with Tisch.

3²⁰ after μετ' ἐμοῦ add 'in my kingdom.' So 1 2 3, but *a* 4 omit. Prim adds *in trono meo*.

4² καὶ ἶδόν θρόνον: 'and I saw a throne that it stood in heaven' 1, 2, 3: 'and behold, a throne that it stood in heaven' 4: *a* omits the words *that it stood*, but has 'and I saw.' Thus 4 renders Tisch: the rest Prim who has *et ecce vidi tronum positum in caelo*, combining the Arm and the Greek texts.

4^{9,10} Here 4 has the Latinism *cum darent* of vg or *cum dederant* of Prim, but adheres to the Greek tenses in the sequel, but the other texts, except for partial omissions, reflect the Latin and adhere to the imperfect throughout.

vg has *cum darent . . . procidebant*.

Prim has *cum dederant . . . cadebant . . . adorabant* (also in vg).

Then *mittebant* is in cl, demid, lipss al^{luc^{hm}}. Haussleiter corrects to *cadebunt* and reads *adorabunt* in vs 10. The thorough dependence of the Armenian text on the Latin is clear.

4¹¹ domine deus *a* 1: domine et deus noster 2 3—Prim omits *et* with *a* 1.

5⁶ 'in medio troni et in medio IIII animalium' Prim.

5¹⁰ ἐποίησας ἡμᾶς is involved in 1 and 3 (2 *deficit*): ἐπ. αὐτούς in *a* 4. All Greek sources have ἡμᾶς, so that Nerses may have restored it independently of 4: ἡμᾶς is only found in the Old Latin vg Prim Cyp Vulg Matern.

5¹⁰ βασιλεύσουσιν in 4, following the Greek; βασιλεύσομεν in 1. 2. 3. following the Old Latin of Prim who has *regnabimus*, which vg turns into *regnavimus*. Nerses (*a*) corrects to *βασιλεύειν* without any authority.

6^{1,3,5,8} ἔρχου rendered as if ἔρχομαι. This seems due to a confusion of *veni* 'come thou' with *veni* 'I have come.'

- 6⁵ om καὶ ἰδοῦ with Prim 1 2 : a 3 4 retain.
- 6⁶ om καί before τὸ ἔλαιον with Prim 1 : add *ceteri*.
- 6⁹ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτοῦ with Prim and Cyp *et martyrium suum*, 1 2 : κ. διὰ τ. μ. ἦν εἶχον 4, with all the Greek sources : a has the conflation αὐτοῦ ἦν εἶχον not found in Greek MSS. 3 has μαρτ. τοῦ ἀρνίου τοῦ ἁγίου shewing an independent knowledge of Q and the Greek cursives which insert τοῦ ἀρνίου before ἦν εἶχον.
- 6¹¹ ἐδόθησαν . . στολαὶ λευκαί 1, with Prim Cyp : datae sunt eis singulis stolae albae. Here 4 retains ἐδόθησαν, but renders στολὴ λευκή, using a different equivalent for στολή. 2 renders in the singular throughout with all the Greek sources : a 3 have ἐδόθη . . στολαὶ λευκαί.
- 6¹³ τοῦ οὐρανοῦ is rendered as if ἐκ τ. οὐ. by 1 2 3 with vg and Tert *de caelo* : a 4 omit ἐκ.
- 6¹⁷ after σταθῆναι, a 1. 2 add ἐνώπιον αὐτοῦ with Prim *adstare ante illum* and cop (Horner) : 4 omits with all Greek sources : 3 subst 'to walk from the face (*or* presence) of him,' confusing *kal* with *gnal* and rendering ἐνώπιον differently.
- 7¹⁰ All Greek sources read καὶ κράζουσιν φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες. Prim renders *et magno clamore (magna voce f) dicebant*. Here 1 = *et voce magna dicebant*, but the other Arm sources add = 'and they cried out with great voice saying' ('and were saying' 4) ; but each has a different order, and 3 uses another equivalent for 'cried out,' than a 2 4 use. They thus only agree in the words 'with great voice.' It would appear that 1 here represents the original Armenian version, and the other MSS. have corrected it with help of Greek MSS. The evidence for *magna voce* in Prim is very strong.
- 7¹⁴ ἔπλυναν τὰς στολὰς αὐτῶν καὶ ἐλεύκαναν αὐτὰς ἐν τῷ αἵματι. Tert Scorp 12 renders : *et laverunt vestimenta sua et candidaverunt ipsum in sanguine*. We have the extraordinary rendering 'and they whitened *him*' in the Arm MSS. 1 2 3 : 4 corrects so as to equal αὐτός, and a omits αὐτός. I conjecture that ἐλεύκαναν τὰς στολὰς αὐτῶν was the original text, then τὰς στολὰς was left out, so that Tertullian rendered αὐτῶν alone, and the Armenian MS. took the gen pl for acc sing.
- 7¹⁵ σκηνώσει. Cyp and Prim have *inhabitavit*, an error for *inhabitabit*. All the Arm sources translate the error, except 4 which corrects to the future, and 3, which renders *inhabitabit*.
- 8⁷ τὸ τρίτον τῆς γῆς κατεκάη καὶ τὸ τρίτον τῶν δένδρων κατεκάη καὶ πᾶς χόρτος χλωρὸς κατεκάη. The Fleury palimpsest renders : *tertiam partem arborem cremaverunt et omne faenum viride usserunt*. Similarly a 1 2 3 render τὸ τρίτον as an accusative and as if πάντα χόρτον χλωρόν stood in the text and also κατέκαιε. Prim shews traces of a similar rendering, e.g. *omnem faenum viridem* in several of his MSS., and in comment : *ignis missus in terram . . . tertiam partem terrae, arborum et faeni ac viriditatis incendisse dicitur*. Arm 4 adjusts the text to the Greek codices.
- 8¹¹ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπέθανον ἐκ τῶν ὑδάτων, ὅτι ἐπικράνθησαν. So all Greek MSS. Here a 1 2 exactly render Prim and the

Fleury MS.: multi homines mortui sunt ab amaritudine aquarum: 4 adjusts to the Greek: 'were destroyed (not died) from the waters, because they were made bitter,' and 3 like 4 renders the Greek, but in a different way, and probably independently.

- 9⁸ καὶ εἶχαν τρίχας ὡς τρίχας γυναικῶν all Greek MSS. *a* 1 2 3 exactly render the text of codex *f* of Prim (cp above on 7¹⁰): et capilli eorum sicut capilli mulierum. 4 corrects 'and they had hair as the hair of women.' It may be remarked that *a* 1 2 3 have the singular 'of a woman.'
- 9¹¹ βασιλέα τῶν ἄγγελων: 1 2 3 = βασι. τῶν ἀγγέλων. So am* and harl* *regem angelorum*. *a* and 4 correct independently of each other.
- 9¹² ἢ οὐαὶ ἢ μία ἀπῆλθεν· ἰδοὺ ἔρχεται ἔτι δύο οὐαὶ μετὰ ταῦτα. So Tisch but cursive 7 has *δευτέρα* for *ἔτι δύο*, and cursives 28. 79. 80 *παρῆλθεν*. Arm MS. 1 renders 'Behold woe the first has passed by, and woe the second is about to come after it quickly.' This recalls Hier Ezech 7: vae unum abiit et vae alterum veniet cito. Cop (Horner) has the same text, and also the Fleury MS.: Vae unum abiit et ecce secundum vae (*desinit fol. 115 palimpsesti*). *a* omits the words *after it quickly*, and 2 3 4 omit *quickly*. Note that 3 here renders the Greek MSS. Q 14 καὶ ἔρχεται δύο οὐαὶ οὐαὶ· καὶ μετὰ ταῦτα ὁ ἔκτος ἄγγελος κτλ.
- 9¹⁷ ἐκ τῶν στομάτων. All the Arm sources save 4, which adjusts to the Greek, render *de ore*, after the rendering of Prim Cyp vg and Syr (Gwynn).
- 9¹⁹ καὶ ἐν αὐταῖς ἀδικοῦσιν. Prim *de quibus nocebant*, Arm 1 = de quibus nocebunt multos: *a* = de quibus nocebant iniustos (cp ἡδίκουσαν of cursive 38 and ? ἀδικοῦσιν ἀδίκους): 3 = et in eo nocebunt: 4 = et in iis tormentabant laeabant: 2 = de quibus nocebant omnes. All these readings belong to the sphere of the Old Latin which has *nocebant*. Tichonius already corrects to *nocent*. Perhaps the cursive 38 here exhibits Latin influence.
- 11⁹ for βλέπουσιν *a* 1 2 3 exhibit βλέψουσιν with Prim cop aeth *et videbunt*. 4 adjusts to the Greek.
- 11¹⁰ ἐβάνισαν: *a* 1 3 involve βασανίσουσι, 'they shall maltreat,' and so also 4 substituting a correcter equivalent, 'they shall torment' (or ? be tormented): 2 retains the past tense. Prim has *cruciaverunt*, but the Armenian appears to be a misreading of *cruciabant* as *cruciabunt*.
- 11¹¹ εἰσῆλθεν . . . ἔστησαν . . . ἐπέπεσαν: the Arm MSS. 1 2 3, = shall enter . . . they shall stand . . . shall fall. *a* also has the first two futures, but then goes to the past 'did fall.' The rendering of Prim *introiit* or (in Haussleiter's MSS. f G v) *intravit* explains the first, for the Vulgate has *intrabit*, but the Latin codices have *steterunt* and *cecidit* which do not explain the other two futures, unless the former was confused with *steterint*. The imperfect *stabant* would better explain the second future, and the third might arise out of *cadebat* and *cadebit* (see on vs 20⁴ page 101). It is remarkable that the cursive 38 reads *στήσονται . . . ἐπιπεσείται* and in vs 12 *ἀκούσονται* (audibant = audibunt) and in 19²⁰ *βληθήσονται* for *ἐβλήθησαν*. It has therefore been subject to the same

- Latin influence as the Armenian, and ultimately represents a Greek text which read ἤκουσαν. The Arm 4 corrects to the past tense all through verse 11. Cop (Horner) also has the futures in this verse.
- Arm 2 renders ἐγένετο by 'shall be' in vs 13 and ἐμφοβοι ἐγένοντο by 'fear shall be on all' and ἔδωκαν by 'they give.' The two former point to the confusion erit=erat, though vg and pr render *factus est* and *in timorem sunt missi*. The Armenian text here seems to repose on a Latin version different from these, in which οἱ λοιποὶ was rendered as if τὸ λοιπόν.
- 11¹⁸ The rendering of Tichonius: tempus quo de mortuis iudicetur seems to underlie a 1 2.
- 13¹⁴ ὃς ἔχει . . καὶ ἔζησεν: 'who shall have . . and shall live' 1: 'who hath . . and shall live' 2: 4='who hath . . and lived' using another equivalent for *lived*: a = ὃς ἀπὸ πληγῶν τῆς μαχαίρης ἔζησεν (cp cursives 14. 92. ἀπὸ τῆς μαχ.). Under the Armenian texts there must lie a confusion of a Latin past and future, e.g. of *convalebit* with *convalebat* or of *vigebit* with *vigebat*.
- 13¹⁰ ὑπάγει . . ἀποκτενεῖ . . δεῖ ἀποκτανθῆναι. The Arm sources fluctuate from past to future tenses, thus a has: shall be led . . shall die . . shall slay; 1 has: shall be led . . shall destroy; 2 has: were delivered . . died . . slew; 3 has: shall be led . . shall slay; 4 = Tisch. The texts seem to go back to some form of Latin.
- 12¹⁸ This verse is omitted in the Arm MS. 2. *Versum 18 prorsus om. Primasius* (Haussleiter).
- 14⁹ after ἠκολούθησεν read αὐτῷ for αὐτοῖς 1 2 3 with Prim *secutus est eum*. a and 4 correct to the plural, but independently, for a retains the equivalent of 1 2 3 *gayr zhet* 'followed,' whereas 4 substitutes *erthayr zhet*.
- 14¹³ ἵνα ἀναπαύσονται. Here a 1 3 = quia requieverunt. But 2 4 = quia requiescent or requiescant (read by Prim).
- 14²⁰ ἐπατήθη ἡ ληνός. The Arm 3 exactly reflects the rendering of Prim: et calcatum est in torculari. a 4 = calcatum est torcular. 1 and 2 = in torculari, but involve the sense *calcabat* or *calcabatur*.
- 15³ add πάντων before τῶν ἐθνῶν with Prim and the Fleury MS. all Arm sources except 4 and 3 which is missing here: 2 moreover reads βασ. τῶν αἰώνων καὶ βασ. πάντων τῶν ἐθνῶν a conflation with Prim of N* C 18. 95 and of *reliqui Latini*.
- 15⁴ All Arm sources except 4 = ὅτι σὸν μόνος ἅγιος εἶ καὶ ὅσιος. So the Fleury palimpsest and demid: quia solus sanctus et pius es. Prim omits *sanctus et*. Syr = sanctus es et iustus. Arm 4 omits καὶ ὅσιος with all Greek MSS. Note that a 1 not understanding the use of *arjani* = ὄσιος (common in the Armenian version of Philo), and taking it in the common sense of dignus have added 'of being worshipped': 2 omits this gloss: *deficit 3*.
- 16³ om ὡς νεκροῦ after αἷμα 1 and 2 with Prim and Fleury MS. a and 3 supply *mereal* = dead, and om ὡς with cursives 1. 46. Arm 4 adds the words 'as if of the slain.'
- 16¹⁶ συνήγαγεν: he will congregate 1 3—a confusion of congregavit with congregabit which occurs here in vg and in some codices of

- Prim. Gwynn's Syriac also has the future. Arm 2 4 restore the past tense. *a* = congregabo.
- 17⁴ καὶ τὰ ἀκάθαρτα τῆς πορνείας αὐτῆς: Arm 2 = καὶ πάσης ἀκαθαρσίας καὶ τῆς π. αὐ. So Cyp: et immunditiae et fornicationis totius terrae. So Prim, only omitting the second *et*. Arm 3 seems to approximate still more to the Old Latin since it substitutes τῆς γῆς for αὐτῆς, but this may be due to contact with a Greek text, since Q al⁸⁰ substitute τῆς γῆς, and for the rest 3 differs from the Latin and = et plenum erat abominabili et immunda fornicatione terrae. So *a*, but omitting with 4 both αὐτῆς and τῆς γῆς.
- 17⁸ θαυμάσονται 2 4; ἐθαυμάσαντο *a* 3. Here 2 which often Latinises keeps the Greek reading. Prim has admirabuntur, misread as admirabantur.
- 17¹¹ ἰπάγει. 'is about to proceed' in *a* 2 3. Here 4 restores the present tense. Prim: *in perditionem ibit*: am fu lips⁶ vadet.
- 17¹⁶ καὶ τὰ δέκα κέρατα ἃ εἶδες καὶ τὸ θηρίον, οὗτοι μισήσουσιν. The text here is clearly corrupt, for it is the wild beast that owned the ten horns. Here Arm 2 omits καὶ and involves ἐπί or εἰς τὸ θ.; *a* and 3 equally om καὶ and involve τοῦ θηρίου. 4 omits καὶ τὸ θ. altogether. Vg lips^{4, 6} involvê ἐπὶ τὸ θηρίον.
- 17¹⁷ ποιῆσαι μίαν γνώμην. Here *a* 2 3 reproduce the rendering of Prim: esse illos in consensu. 4 restores the Geeek idiom.
- 18⁷ τοσοῦτον δότε, 'so much shall be given' Arm 2. Cp Prim Cyp *in tantum datur*. *a* 3 4 = τοσ. ἀπόδοτε.
- 18¹² λίθων τιμίον for λίθων τιμίον Arm *a* 2 3: 4 corrects to the singular, substituting for *akantz* the equivalent *qari*. Prim *et lapidum pretiosorum*. So both Old Syr versions.
- 18¹⁴ καὶ ἡ ὄψωρα σου τῆς ἐπιθυμίας τῆς ψυχῆς. Prim: pomorum quoque tuorum concupiscentia animae. Therefore read καὶ τῆς ὄψωρας σου ἡ ἐπιθυμία which is better sense. Here *a* 2 3 om ἡ ὄψωρα, but confirm Prim in rendering ἡ ἐπιθυμία. 4 renders the Greek.
- 18¹⁴ ἀπῆλθεν: 2 = 'shall depart'—a confusion of *abivit* (Prim) with *abit*. The other Arm sources retain the past tense.
- 18¹⁴ Arm 2 renders ἀπόλοντο correctly, but substitutes the past tense 'they could not find' for the future εὐρήσουσιν,—a confusion of *invenibunt* (a possible form in Old Latin) for *invenibant*. The other Arm sources with Q and numerous cursives have 'thou shalt not find.'
- 18¹⁰ καὶ ἔβαλον . . καὶ ἔκραζον κλαίοντες καὶ πενθοῦντες λέγοντες: *a* 2 3 have the future. Here Prim renders ἔκραζον *clamabunt* where however, codices C F of his text have *clamabant*. ἔβαλον is rendered in Prim *mittentes* and in vg *miserunt*. Perhaps the Arm arose out of *mittebant* = *mittebunt* (see p. 101), or *miserunt* = *miserint*.
- 19¹ ἤκουσα ὡς φωνὴν μεγάλην ὄχλου πολλοῦ ἐν τῷ οὐρανῷ λεγόντων: 2 = 'I heard a voice great of trumpets great in heaven which said'—due to a misreading of *turbarum* in Prim as *tubarum*. The Old Latin is: *audivi vocem barbarum ingentium clamantium voce magna in caelo dicentium*. Here *tubarum* is read in the *editio princeps* of Primasius, and below in vs 6 the words ἤκουσα ὡς φωνὴν ὄχλου πολλοῦ is rendered: *audivi vocem tubarum magnarum*, and Beatus

- already has the error in his commentary, which shews how old it was. In Arm 2 the words from ἀλληλοῦῖα in vs 4 to ἀλληλοῦῖα in vs 6 have dropt out, so we cannot say whether it repeated the error tubarum for turbarum in vs 6. The other Arm sources render ὄχλου in both passages, but in this entire section omitted in MS. 1, MS. a 3 4 exhibit an unusual affinity.
- 19⁷ δῶμεν τὴν δόξαν αὐτῷ : Arm 2 = 'we give glory to his name.' So Tich *glorificemus nomen eius*.
- 19⁹ οἷτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ τοῦ θεοῦ εἰσὶν : Arm 2 adds καὶ δίκαιοι before τοῦ θεοῦ (correct *otz* to *ay*). Prim : haec verba vera et iusta sunt dei. a 3 omit the last half of vs 9 καὶ λέγει . . εἰσὶν : 4 om καὶ δίκαιοι with the Greek MSS.
- 19¹⁰ προσκυνῆσαι : Arm 2 = *ut adorarem* of Prim.
- 19¹⁵ ποιμανεῖ . . πατεῖ (πατήσει in Arm 4). Prim has *aget . . calcabit*. Arm 2 has *shepherded . . . trod*. The latter is due to a confusion of *calcabit* with *calcavit* actually read in the codd *Nn* of Prim or with *calcabat*. For the other future it is less easy to account ; *vg* and some MSS. of Prim read *reget* : a 4 = shall shepherd . . shall tread : 3 = shepherds . . trod.
- 19¹⁷ ὀρνέοις τοῖς πετομένοις ἐν μεσουρανήματι : Arm 2 has *birds of heaven* simply. So Prim *avibus caeli*. a 3 4 render the Greek.
- 19¹⁹ after ἐπὶ τοῦ ἵππου add τοῦ λευκοῦ 1 2 3 with Cop (Horner) and Prim *super album equum*. 4 omits with all Greek sources.
- 20¹⁰ καὶ ὁ ψευδοπροφήτης : so a 2 4 : καὶ οἱ ψευδοπροφήται 1 with Prim Tich
- 20⁴ 5 ἔζησαν καὶ ἐβασίλευσαν . . οὐκ ἔζησαν : 1 4 = they shall live and shall reign . . shall not live. Vixerunt = vixerint : regnabant = regnabunt (read here in very many MSS.) : a 2 render the Greek.
- 20⁹ 10 ἀνέβησαν . . καὶ ἐκύκλευσαν . . καὶ κατέβη . . καὶ κατέφαγεν . . ἐβλήθη
a 1 = they shall go up . . . and shall invest . . . and it shall descend . . . and shall devour . . . he shall cast them. [Arm 4 has the first two futures and then returns to the past tenses. Augustin : ascenderunt . . cinxerunt . . descendit . . comedit . . . missus est. The Arm may have arisen out of *ibant* = *ibunt*—*circuibant* = *circuibunt*—*ivit* = *ibit*—*devoravit* = *devorabit*. The last case 'he shall cast,' is more difficult ; but perhaps *mittebat* = *mittebit* would account for it. An ignorant Armenian translator might imagine such a form.
- 20¹⁵ ἐβλήθη : 1 = he shall be cast. Augustin *missi sunt*. ? *mittebatur* = *mittebitur* : a 4 keep the past tense : 2 *deficit*.
- 21²³ ἐφώτισεν. See above p. 102.
- 21²⁴ περιπατήσουσιν . . φέρουσιν : they walked . . were habited with light.
Prim *ambulabunt . . conferent*.
- 22³ οὐκ ἔσται . . ἐν αὐτῇ ἔσται . . λατρεύσουσιν . . ὄψονται . . νύξ οὐκ ἔσται . . οὐκ ἔχουσιν χρείαν . . ὁ θεὸς φωτιεῖ . . καὶ βασιλεύσουσιν. So Arm 4.
Arm 1 = were not . . were not in it . . they adored . . they

saw . . . night was not . . . there was no need . . . god illumined . . . and they reigned.

Prim: neque ullum iam maledictum erit, sed tronus . . . in ea erit et videbunt . . . et nox iam non erit neque opus erit. . . . Deus lucebit . . . et regnabunt. Ticonius has *egebunt*.

Vg: et omne maledictum non erit amplius, sed sedes Dei et agni in illa erunt; et servi eius servient illi. Et videbunt . . . et nox ultra non erit, et non egebunt lumine. . . . Deus illuminabit eos et regnabunt.

In the above texts, if *erat* be read for *erit*, *videbant* for *videbunt*, *lucelat* for *lucebit*, *egebant* for *egebunt*, *illuminavit* for *illuminabit*, we reach the Armenian text.

The rendering of *λατρεύουσιν* by 'were worshipping' is due to the misreading in an Old Latin text of *servibant* for *servibunt*. Jerome adopts the more common form *servient*.

- 21¹⁹ omi τοῦ τείχους *a*, 1, with Prim: 4 retains: 2 *deficit*.
 21²⁴ om αὐτῶν εἰς αὐτήν Prim *a* 1 2: 4 retains.
 22⁹ Arm 1 = quia conservus tuus sum. So Prim. 4 omits *quia*.
 22¹⁰ Arm 1 omits τοῦ βιβλίου with Prim.
 22¹¹ Arm 1 omits ἔτι three times with Prim.
 22¹⁵ Arm 1 renders Prim: foris autem remanebunt. 4 alters to 'And there shall go forth outside,' which is found in no text. It follows that 4 had here the same text as 1, but altered it.
 22²¹ Arm 1 omits this verse with Cop (Horner) and Prim: *a* 4 retain, but appear to translate it independently: *defic* 2 3.

By way of concluding this part of the enquiry, I give a number of salient readings in which the Arm MS. 1 varies from Tisch. In each case I signify the Greek and Latin sources with which it agrees, and add in square brackets, where necessary, the readings of the other Armenian sources *a*, 2, 3, 4.

For the sake of brevity I refer to the Greek and Latin sources under the symbols used by Prof. John Gwynn in his edition of the Old Syriac version of the Apocalypse, Dublin, 1897. They are as follows:—

ABBREVIATIONS

- pr* stands for the text embodied in the *Commentary* of Primasius,
g for that of the MS. 'Gigas' (Stockholm),
h for that of the Fleury Palimpsest (Paris),
vt for the consent of *pr*, *g*, *h* (or of *pr* and *g* where *h* *deficit*),
am for the text of codex Amiatinus,
cl for the Clementine, as printed,
vg for the consent of *am*, *cl*,
arm for the text of codex Armachanus,

lat stands for the consent of *vt* and *vg*.

The MSS. are **Ν** A C P Q, as in Tregelles, and in Weiss

The MSS. are numbered as by Tischendorf and Gregory; 'MSS.' stands for the consent of these

By 'nearly all,' 'most,' 'many,' 'some,' 'few' are to be understood 'nearly all MSS.,' etc.

Σ stands for the commonly known Syriac versions

S for the Syriac text edited by Dr. Gwynn

Cop (Horner) for Dr. Horner's Coptic text, Oxford, 1904

- 1¹ om *ὁ θεός*. So Dion Alex
 1⁵ *τῶν βασιλειῶν*. Tisch notes 'ita ipse* ut vi in **Ν** βασιλέων ex—
 λειῶν restituit'
 1⁸ καὶ ἐγὼ εἶμι τὸ ὞. So Epiphanius⁵¹⁹, **Ν*** praem καὶ ἐγὼ
 1¹² λαλεῖ **A**
 1¹⁹ om *οὖν* 1, 38, 97
 2¹ om *ἐπτά* before *λυχνιῶν* 38, 69, 97
 2⁹ insert *τὰ ἔργα καὶ* **Ν** Q, most
 2¹⁰ *μή* for *μηδέν* A C Q, 38 few
 2¹⁷ *φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου* P Tert Scorp 12: Exinde victori cuique
 promittit nunc arborem vitae . . nunc latens manna
 2¹⁹ *τὴν ἀγάπην καὶ τὰ ἔργα σου*. From their place after *ἀγάπην* we
 judge the words *καὶ τ. ε. σ.* to have been intruded in the text of
 Arm 1. Epiphanius omits them, also cursive 12
 2²² *αὐτῶν* for *αὐτῆς* **A**, 1, 36, 79, etc., pr, am, cl
 2²³ *αὐτοῦ* for *ὑμῶν* Q, 38, cl, Cyp
 2²⁴ *βαλῶ* **Ν** Q, 1, 14, 92, few, pr, vg
 2²⁷ *συντριβήσεται* P Q, most, pr, vg
 3¹¹ *ἰδοὺ ἔρχομαι* 28, 36, 79, cl, fu, harl, Beda
 3¹⁴ καὶ ἡ **Ν**
 3¹⁵ om *ὄφ. ψ. ἡς ἡ ζ.* **A** 1. 47
 3¹⁶ om καὶ οὔτε *ζ. οὔτε ψ.* 10, m³², Ambr, Ambrst, Prim Haym
 3¹⁸ after *συμβουλεύω σοι* add *οὖν* 38, cop. Prim *deficit*
 3¹⁹ after *ζήλευε* om *οὖν* 7, 12, 16, 28
 4³ *ιερεῖς* **Ν** **A**, 28, 79
 4⁷ before *ἀνθρώπου* om *ὡς* Q, most
 4⁸ 'Lord of hosts.' So *κύριος ὁ σαβαώθ* 7, 28, 36, 39, 79, Eph³⁴⁸
 And^a
 5¹ καὶ before *κατεσφραγ.* **Ν**^c, Origen
 5³ om οὔτε *ὑποκ. τῆς γῆς* **Ν**, 12, aeth
 5⁴ insert *ἐγὼ* Q, most, pr, vg
 5¹¹ om *ὡς* before *φωνήν* A P Q, 1, 79, lat
 5¹³ *ἐν τῇ γῇ* 1, few, pr
 5¹³ om καὶ *ὑποκ. τῆς γῆς* **Ν**, 95, few, some vg
 5¹³ before *τῷ ἀρνίῳ* om καὶ **Ν** **A** syr amb
 6¹ *ὅτι* for *ὅτε* Q, most, am, cl
 6¹ om *ἐπτά* P, 1, 28, 79, few
 6⁸ om καὶ *ἴδον* Q, 6, 14, 38, many vg
 6⁹ *τὴν σφρ. τὴν πέμπτην* **Ν** 14, 92, cl, demid
 6⁹ *τῶν ἐσφραγισμένων* 7, 16*, 33

- 6¹¹ om ἐκάστῳ Q, many
 6¹¹ πληρωθῶσι A C, 22, g, vg
 6¹⁷ ὀργῆς αὐτοῦ A P Q, nearly all, pr
 7⁵ ἐκ φυλῆς Δάν 9. 13. 16, Cop (and Horner)
 7¹⁰ τοῦ θεοῦ A, 38
 7¹⁰ τοῦ ἀρνίου (not καὶ τῷ ἀρνίῳ) N^c
 7¹⁴ om μου A, 1, vt
 7¹⁶ after διψήσουσιν om ἔτι P, 1, 36, 38, 87, 152, g
 7¹⁶ 'cold and heat': Cop (and Horner) *umbra* for ἥλιος
 8⁴ add πάντων before τῶν ἀγίων Cop (Horner)
 8⁷ add ἄγγελος 1, 28, 36, 38, 79, al, vg, am, fu, lipss, pr
 8⁹ om τῶν ἐν τῇ θαλάσῃ Q, many, cl, pr
 8⁹ ψυχὴν for ψυχάς N cop aeth
 8¹³ om ἐνός N P
 8¹³ τῶν σαλπείγων for τῆς σάλπιγγος Syr amb
 9² om ἐκ τ. καπνοῦ τ. φρ. N* pr
 9⁴ om οὐδὲ πᾶν χλωρόν N, 38, pr
 9⁴ after μετώπων add αὐτῶν Q most, pr, cl
 9⁵ βασανίσωσιν αὐτούς Cop (Horner)
 9⁷ ὁμοιώματα ἵπποις A
 9¹⁰ κέντρα ἐν ταῖς οὐραῖς αὐτῶν ἐξουσίαν ἔχουσιν Q, 6, 8, 14, 28, 38, 79, 97 etc. Syr, And, are
 9¹³ om μίαν 38, Cop
 9¹³ ἐνώπιον τοῦ θρόνου τοῦ θεοῦ for ἐν τ. θεοῦ with Cop (Horner)
 9¹⁷ om οὕτως 38. Prim anon^{aug}
 9¹⁸ om τριῶν N
 9¹⁸ add ἐκ before τοῦ θείου P 1, 31, 79 etc. g, Σ
 9¹⁸ τοῦ στόματος for τῶν στομάτων 91, 95, lat, Cyp *de ore*. In N Tisch notes: super τῶν ante στομάτων N^c notavit ou, sed rursus abstersit, as if the exemplar of N had the singular
 9²⁰ tr ξύλινα before λίθινα N
 11³ after ἐξήκοντα add πέντε N^{ec*} 14
 11⁵ ἐκπορεύεται for ἐκπορεύεται 14. 92 (or Hipp ἐξελεύσεται), pr, vg, anon^{aug} *exiet*
 11⁵ tr αὐτούς after ἀδικῆσαι N
 11⁵ 'shall be thus destroyed' with Cop (Horner)
 11⁷ before τὸ θηρίον add τότε. After θηρίον N* substitutes τότε for τό (before ἀνάβαινον)
 11⁹ ἀφήσουσι Q, most, vt, cl, syr amb
 11¹⁵ om τοῦ κόσμου 28, and^a pr
 11¹⁷ om σου τὴν μεγάλην with Cop (Horner)
 11¹⁷ = ὁ καιρὸς κρίσεως τοῦ κατακριθῆναι with Cop (Horner)
 12⁶ om ἐκεῖ C, few, h, pr, vg
 12⁸ after ἴσχυσαν add πρὸς αὐτόν N
 12⁸ om ἔτι N, 7, 28, 79 Hier
 12⁹ om ἐβλήθησαν 49, anon^{aug}, Hier
 12¹² om μέγαν N
 12¹⁴ om τοῦ μεγάλου Cop (Horner) Epiphan¹⁰⁴³
 12¹⁶ for τὸν ποταμὸν ὃν read τὸ ὕδωρ ὃ. A has ο υδωρ ο
 13² om στόμα before λέοντος 38, aeth

- 13³ ἐπί for ὀπίσω before τοῦ θηρίου 14, 92, pr *ad bestiam*
 13⁵ after ποιῆσαι add πολεμῆσαι μετὰ τῶν ἁγίων καὶ νικῆσαι αὐτούς.
 καὶ ἐδόθη αὐτῷ ἡ νικη
- In verse 7 the Arm omits the words inserted in verse 5, viz. : καὶ ἐδόθη . . . νικῆσαι αὐτούς with A C P 1, 12, 14, 92 And Iren^{int}. It would appear then that these sources and the Armenian had a common archetype out of which these words had dropt, and the Armenian has reintroduced them from the margin in the wrong place, viz. in verse 5, where the sequence ποιῆσαι . πολεμῆσαι reveals a suture. Q, al pler, And, Are adding πόλεμον before ποιῆσαι in verse 5 ; and 14, 92, cop, substituting πολεμῆσαι, also shew an affinity with the archetype which dropped the words in verse 7. Thus **κ** alone seems to have escaped the lacuna in verse 7.
- 13⁸ ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα αὐτῶν for οὐ οὐ γ' τὸ ὄνομα αὐτοῦ
κ P Q 1, 28, 79, 95, vg, pr, anon^{aus}
 13¹³ ἐποίει σημεῖα for ποιεῖ σ. 31, Hipp, pr, Haym [4 = ποιήσει through Latin influence]
 13¹³ tr καταβαίνειν after ἐκ τοῦ οὐρανοῦ A C Q, most, lat
 13¹⁶ ἐπὶ τῶν μετώπων for ἐπὶ τὸ μέτωπον Q 1. 28. al Prim Haym
 13¹⁶ ποιήσει for ποιεῖ with **κ** Hipp vg *faciet*, Syr amb, Cop (Horner). Note that Prim renders *fecit*. I suspect the confusion *faciebat* = *faciebit* underlies these texts.
 13¹⁷ τὸ χάραγμα τοῦ θηρίου καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ **κ**, 36, 38
 13¹⁸ ὁ ἔχων σοφίαν with Hipp
 14³ om καὶ τῶν πρεσβυτέρων C
 14⁶ insert ἐρχόμενον before εὐαγγελίσαι 28, 79
 14⁶ κατοικοῦντας for καθημένους A, 14, 28, 79, 92
 14⁹ ἠκολούθησεν αὐτῷ A, pr
 14¹² after Ἰησοῦ add χριστοῦ 28, 79
 14¹³ after λεγούσης add μοι 1, 28, 36, 38, 79, etc. cl, pr
 14¹⁸ add ὁ before ἔχων A C, g, vg
 15³ αἱ ὁδοί : 1 and 4 subst τὰ ἔργα σου with Syr (Gwynn)
 15⁷ omit εἶν and read ἐδόθη for ἔδωκεν **κ***, 1, 7, 79, 90
 16¹¹ om ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν **κ** [retain 3, and also 4, but changing the order]
 16¹³ after ἕδον add ἐξιόντα or ἐκπορευθέντα 28, 47, 79, pr
 16¹⁸ tr ἐγένετο ἄνθρωπος 38
 16²¹ om ὡς 43 pr
 16²¹ om αὐτῆς vg pr
 17⁸ ὧν οὐ γέγραπται τὰ ὀνόματα αὐτῶν **κ** P many, lat
 17⁸ πάρεστι of **κ***, 1, 36, 79, 152, few, g, is perhaps involved in Arm 2
 18² φωνῇ μεγάλῃ and om ἐν ἰσχυρῇ Cop (Horner)
 18⁹ om στρηνιάσαντες with **κ***, and subst στενάξωσιν with **κ**^{cc*}
 18²¹ λίθον ἰσχυρόν **κ*** 40
 19¹³ ἐκέκλητο for κέκληται **κ**^c, Origen, some vg *vocabatur*
 19¹⁷ τοῦ μεγάλου for τὸ μέγα 1, 36, 49, 79, lips⁶ and
 19²⁰ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ψευδοπροφήται A, 34, 41
 20¹ add ἄλλον before ἄγγελον **κ**, 16, 39, Tich, Haym
 20⁸ add πάντα before τὰ ἔθνη **κ**, 79

- 20⁸ om τὰ before ἐν ταῖς **8**, 14, 87, 92, few.
 20¹⁰ οἱ ψευδοπροφήται for ὁ ψευδοπροφήτης Tisch, pr
 20¹¹ tr ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ 91, 96, tol Ephr, Aug, pr
 20¹⁴ om οὗτος ὁ θάνατος ὁ δεύτερός ἐστιν ἡ λίμνη τοῦ πυρός 1, 94, al,
 Cop (and Horner) Promiss, pr, Haym
 21⁵ add μοι after λέγει **8** P, many, cl
 22¹¹ read δικαιωθήτω for δικαιοσύνην ποιησάτω, with 38. 79. vg
iustificetur. So also *a*. MS. 4 = Tisch.
 22¹⁶ om ὁ λαμπρός Cop (Horner)
 22¹⁶ Arm 1 omits the stop after πρῶνός and alters νύμφη to νύμφιος,
 identifying Jesus with the spirit. A similar error pervades Horner's
 Cop 'and the star which riseth in the morning, and spirit and the
 bride (? bridegroom). And they say'

SALIENT READINGS OF THE BODLEIAN CODEX, UNATTESTED OR ONLY
 ATTESTED IN OTHER ARMENIAN SOURCES

- 1³ The omission of the words: For the time is near, may be original,
 since *a* 2 restores them independently of 4. And the same holds
 good of the omission in 1⁵: By his blood.
 1⁹ add μετὰ πολλῆς παρρησίας γράφω ὑμῖν—? a gloss. The MSS. 14
 omit καὶ ὑπομόνη ἐν Ἰησοῦ, which *a* 2 and 3 in mg add rendering
 ὑπομόνη by hamberuthean. If we suppose this word to have been
 confused with hamartsakutheamb = παρρησίας, we can explain the
 gloss. Such passages as 1 Jo 5^{13, 14}, 2 Cor 7⁴, Acts 2²⁹ would
 suggest it.
 1¹⁰ The Arm in *a* 1 2 3 = fuit in me spiritus sanctus—a paraphrase
 which has a montanist ring: 4 = Tisch. Note also how constantly,
e.g. 2^{29, 36}, 3¹³, 14¹³, 21¹⁰, 22¹⁷, the Armenian sources add the epithet
 'holy.' The same tendency is observable in codd DE of Acts.
 1¹¹ Phrygia is substituted in cod 1 for Philadelphia, in 3¹⁴ for Laodicea
 This MS. in 3⁶ translates Philadelphia by 'the lovers of the
 brethren,' so the substitution is no verbal confusion. Can it be a
 montanist or antimontanist touch? Laodicea was in Phrygia.
 2² after κακούς add οὓς which might easily drop out in a Greek text.
 2⁶ τοῦτο ἔχεις. For ἔχεις *a* 2 have *fac*: 3 *facies*: 1 *faciam*: 4 *habes*.
 This last is due to a confusion in an uncial text of *unim* = *habeo*
 with *agnem facio*.
 2⁸ καὶ ἕζησεν: for sake of us and for sake of the church—perhaps a
 gloss suggested by the resemblance of *eketz* = lived and *ekelatz* = of
 the church.
 2⁹ Have not such passages as Gal. 2⁶ and 6³, Acts 5³⁶, 8⁹, suggested the
 paraphrase of all the Arm sources save 4? The omission of: And
 I will give, etc., may be original, since the three sources *a* 3 and 4
 restore the words independently of each other.
 2¹⁰ μέλλει: 1 2 = θέλει
 2¹¹ 'shall not be afraid of' 1 2 3: *a* = ἀδικεῖται: 4 = Tisch
 2¹⁴ πορνεῖσαι: 1 2 add with daughters of the gentiles—a gloss omitted
 by *a* 3 4

- 2²⁴ τοῖς λοιποῖς: τοῖς πιστοῖς in 1 2 3: *a* omits: 4 = Tisch. This may be a genuine Greek variant.
- 2²⁴. 2²⁵ πλέον οὐ ἔχετε καὶ κρατήσετε. This seems a genuine variant.
- 3¹ After ὄνομα add μόνον 1 3: om 2: *a* 4 restore the Greek text independently of each other. μόνον so placed might drop out in Greek texts.
- 3² See above, p. 118.
- 3³ The reading of 1 and 2 is explained by a confusion of ἡξῶ with ἔξῶ: 3 omits: *a* restores the Greek independently of 4.
- 3⁵ *a* 1 involve ἐξαλείφθη, but the texts 2 3 4 agree with Greek.
- 3⁸ after δύναμιν add χαρίτος—? a gloss.
- 3¹⁷ τίμια for λευκά in 1 alone.
- 3²⁰ See above, pp 80, 81.
- 4⁶ κρυστάλλῳ [λευκῶ]. καὶ. Here *a* 1 2 3 add λευκῶ which so placed might drop out of Greek texts. λω και: λευκω.
- 5⁵ Before ἀνοίξαι add καὶ ἄξιος, which Greek texts may have lost owing to similarity of letters, but *a* 2 3 4 omit.
- 5⁸ For φιάλας χρυσᾶς *a* 1 2 3 have λιβανωτὸν χρυσοῦν, a more likely reading, since it accords with 8³. The reading φ. χρ. may be due to a wrong analogy with 15⁷.
- 5⁹ For the paraphrase 'unto adoption' cp. Eph 1⁵, which probably suggested it
- 6³ foll. For the substitution of χλωρός for πυρρός I cannot account.
- 6⁴ The words ἵνα ἀλλήλους σφάζωσι dropped out of an Armenian text are restored in the wrong place in 1 and paraphrased: 2 further corrupts 1: 3 omits: *a* restores independently of 4.
- 6⁸ 'he had death' in *a* 2 3—due to a confusion of *an un er* = nomen erat with *uner na* = habebat ille.
- 6⁹ Add διὰ τοῦ θεοῦ καὶ 1 alone
- 6¹¹ add καὶ τότε κρίνεται ἡ γῆ καὶ ἐκδικεῖται τὸ αἷμα αὐτῶν 1 2: om *a* 3 4—? an Armenian gloss.
- 6¹². 1³ See above, p. 79
- 6¹⁵ See above, p. 80
- 7¹² ἡ χάρις for ἡ ἰσχὺς in *a* 1 2: 3 = ἐξουσία: 4 has a modern sounding equivalent of ἰσχὺς
- 8³ *a* 1 2 3 = τὰς προσευχάς: 4 = Tisch.
- 8⁴ *a* 1 2 3 subst 'which are the prayers' for ταῖς προσευχαῖς, ? from analogy of 5⁸: 3 = Tisch.
- 8⁴ τοῦ ἀρχαγγέλου 1: τῶν ἀγγέλων *a* 2: τοῦ ἀγγέλου 3 4.
- 8⁵ *a* 1 2 3 = καὶ ἐγένισεν ὁ ἄγγελος τοῦ θεοῦ τὸν λιβανωτὸν (add καὶ ἐγένισεν αὐτόν 3) ἐκ τοῦ πυρὸς τοῦ θυσιαστηρίου. Here *a* 2 3 omit τοῦ θεοῦ: 4 adds it: 3 having cognisance of the Greek text renders ἐγένισεν over again, but with another equivalent: 4 = Tisch. This seems the genuine variant of some text which read ἐγένισεν for εἴληφεν.
- 8⁹ *a* 1 2 3 render νέοντων instead of κτισμάτων. Prim *risorium*
- 8⁹ omit καὶ τὸ τρίτον τῶν πλοίων perhaps rightly, for as Haussleiter remarks p. 212: Was in einer Übersetzung fehlt, dürfte in der Regel auch in Original gefehlt haben: denn an sich verfolgen Übersetzungen nicht den Weg der Kürzung, sondern umgekehrt

- (wofür auch die Versio africana Beispiele liefert) den Weg der erlauternden Umschreibung.
- 8¹² 1 2 omit τὸ τρίτον twice: a 3 4 add. See preceding note.
- 8¹³ φωνῆς for ἐνός a 1 2: 3 4 om.
- 9⁶ 1 2 3 add the gloss ἀπὸ πληγῶν and 1 2 add ἀκρίδων as well: a 4 omit
- 9¹¹ ἄξουσιν for ἔχουσιν
- 9¹⁹ after ἀδικήσουσι 1 2 add τοὺς πολλούς: 3 τοὺς πάντας: a adds τοὺς ἀδίκους.
- 10⁴ after ἔμελλον γράφειν 1 2 add τὰ μέλλοντα ἔρχεσθαι: om a 3 4
- 10⁵ a 1 and to some extent 2 3 have repeated in place of ἐστῶτα κτλ. the words of vs 2: 4 = Greek.
- 11⁶ The addition τῆς γῆς πασῶν πληγῶν καὶ ἔχουσιν ἐξουσίαν ἐπὶ being attested by 1 and 4 must be original, although a 2 3 omit it. These words could drop out of the Greek texts through homoioteleuton, and as 4 leaves them, its author probably read them in his Greek MS.
- 11⁷ 'All the days (v = times) of their testimony' (prophecy in 2). So a 1 2 3, perhaps through influence of the preceding verse.
- 11¹¹ τοὺς θεωροῦντας a: πάντας τοὺς κατοικοῦντας 1 2: αὐτούς 3: 4 = Greek. Printed Arm text of Venice πάντας τοὺς κατακτείνοντας, from Zohreapean's MS.
- 11¹³ for ἔπαιον a 1 2 3 involve κατεπόθη or κατεπίη, a likely variant.
- 11¹⁵ After βασιλεύσει add ἐπὶ τῆς γῆς 1: add ἐπὶ παντός a 2: om 3 4. Here a 2 have a *meiosis*. The words ἐπὶ τῆς γῆς as involving the Cerinthian δόγμα, ἐπίγειον ἔσθαι τὴν τοῦ χριστοῦ βασιλείαν (Euseb. H.E. vii 25) would certainly be removed from Greek texts.
- 12⁴ 'as far as the seventh part.' So 1 2 and 3 (which omits 'as far as'): a 4 = Tisch.
- 12⁹ a 1 2 3 substitute Beelzebul for διάβολος: 4 uses its favorite equivalent 'betrayer,' by which it also renders κατηγορ.
- 12⁹ after ὄλην 1 2 add ὁ λέων. Has not this dropt out of the Greek through similarity with the preceding word? Cp. 2 Ti 4¹⁷ ἐρίσθην ἐκ στόματος λέοντος: a 3 are deficient: 4 omits
- 12¹¹ 1 and 2 render ἤρεσαν or ἠνυδόκησαν τῷ δράκοντι. Cp 1 Th 4⁶ ἀρέσκειν θεῷ.
- 12¹² a 1 2 3 involve κατεβλήθη for κατέβη, which the next verse proves to be the truer reading.
- 12¹⁷ 1 2 3 omit τῶν λοιπῶν, and as Hippol read ἀγίων the text cannot have been fixt: a restores the Greek independently of 4.
- 13⁶ 1 and 2 paraphrase the Greek
- 13⁷ has not 1 mistaken φυλὴν for ψυχὴν?
- 3¹⁰ a 1 seem to render αὐτοχειρία ἀποκτενείται for ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ: 3 paraphrases 1: 2 conflates. Note the fluctuation of tense (*died, slew* in 2 against *shall die* of a and *shall destroy* in 1) indicative of a Latin background.
- 13¹² ἕως οὗ θεραπευθῆ a 1 2 3—a genuine variant
- 13¹⁴ καὶ λέγουσιν αὐτῷ οἱ κατοικοῦντες a 1 2 3.
- 13¹⁴ a 1 2 add καὶ προσκυνήσουσι πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐπὶ τῆς γῆς—

perhaps a gloss, though similarity of ending would account for its dropping out of a Greek text: 3 4 omit

- 13¹⁸ In the codices of the twelfth century recension the number of the beast fluctuates.

β assigns 666 in Armenian letters and adds letters which signify '100 and 200': γ has 666 in letters: δ has 666 in the text but in a later hand: α has 666 written out. The Venice codices resemble β . I believe Nerses corrected to 666 and then facsimiled the Greek numeral in his codex. The Bodleian codex 1 has 151 in Armenian letters. In 3, which is a MS. of Nerses, no number is given in the text, but what seems the first hand adds 666 in margin. MS. 2, which is recent, alone gives it in the text. There is no doubt but that 616 given in the Jerusalem codex is the original Armenian reading.

- 14³ after χ ιλιάδες 1 2 alone add the gloss based on 14¹: α 3 4 omit.
- 14⁴ The text of 1 2 arises out of a confusion of gneal bought with great written: 3 also must have shared it, for the corrector erases and inserts the reading of α
- 14¹⁰ καὶ αὐτός: τοιοῦτος in α 1 2 3
- 14¹² Ἰδε κτλ. 1 2 3 have the same paraphrase, if such it be; for the Coptic (Horner) has a similar rendering, 'But he who will endure with the saints, they' etc. α and 4 render the Greek.
- 14¹³ Here again 1 2 have the same gloss, which α 3 4 omit; and they also agree in adding πολλῶν πειρασμῶν καί before κόπων, while α 3 4 omit.
- 14¹⁵ ἤκμασεν for ἐξηράνθη in α 1 2 3: 4 = Greek
- 14¹⁶ 1 2 3 render as if ἐθέριεν τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς—probably a gloss: *def* α : 4 = Greek
- 14¹⁸ α 1 2 3 omit the words πέμψον το ὄξὺ καί—perhaps rightly.
- 15¹ ἔχοντας: 1 2 3 4 render by the verb nshanakem which means to 'signify,' 'betoken,' 'mark with a sign,' but hardly to 'seal' for which in Rev. and in rest of N.T. the Armenian uses knqem. The Greek and Latin texts have no variant here. Note that 4 conflates this with a literal rendering of ἔχοντας
- 15³ for δούλου τοῦ θεοῦ α 1 2 substitute ἐνώπιον τ. θ. through a common corruption, and α 2 add καὶ ἐνώπιον τοῦ ἀρνίου: *def* 3: om 4
- 15³ 2 conflates the reading of 1 with the τῶν αἰώνων of \aleph^* C 18. 95. vg.
- 16³ after ἐγένετο α 1 2 add τὸ ὕδωρ: 3 4 om—? a gloss.
- 16⁶ after ἐξέχεαν α 1 2 add οἱ ἄσεβεις—? a gloss
- 16¹⁵ Before ἰδοὺ α 1 2 add οὕτως γὰρ εἶπεν ὁ κύριος, which does not seem a mere gloss
- 18²³ after τῆς γῆς α 2 3 (*def* 1) add qui oblectabantur or οἱ μεγαλύναντες which owing to similarity with μεγαίστανες may have been lost in the Greek.
- 18²⁴ ἐσφαγμένων: γεγραμμένων α , adding ζωῆς after γῆς. 2 conflates this with the variant ἐσφραγισμένων read in the cursive 38.
- 19³ Before εἶρηκαν α 2 3 add ἦνεσαν καί,—perhaps a gloss, as must be δόξης which they add in 19⁴ after θρόνου.
- 19¹⁰ and 22⁹. The addition of α 1 2 μὴ πέσης ἔμπροσθέν μου seems to be a gloss

- 20⁹ *a* 1 2 add καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Σατανᾶ, omitting καὶ ὁ διάβολος in vs 10.
- 20¹¹ See above, p. 79.
- 20¹² The reading involved in 1 and 2: ὧν τὰ ὀνόματα αὐτῶν γέγραπται ἐν βιβλίῳ ζωῆς does not seem a mere gloss, but a rendering of an original which had the Semitic split relative pronoun.
- 20¹² om ἐκ τῶν γεγραμμένων 1 and 2, perhaps rightly.
- 21² after κεκοσμημένην 1 and 2 add καὶ ἐδόθη
- 21³ omit μεγάλης *a* 1 2
- 21⁴ 1 2 involve θάνατος οὐκέτι κυριεύσει αὐτῶν—? a gloss suggested by Rom 6⁹
- 21⁴ Here again 1 and 2 seem to merely gloss the words οὐκ ἔσται to ἀπῆλθαν. *a* restores the Greek independently of 4
- 21⁶ 1 and 2 use the same paraphrase.
- 21⁷ λαός for υἱός in 1
- 21⁹ the reading 'ends' in *a* 1 2 is due to confusion in an uncial Armenian text, katarads with haruads.
- 21¹⁰ MSS. 1 2 4 add τὴν ἄνω, and they also add καὶ τὸ ὄρος εἰρήνης.
- 21¹⁰ after θεοῦ add τοῦ παντοκράτορος 1 2
- 21²¹ Here 4 conflates the reading of 1 2 with a fresh translation of the Greek.
- 21²² after ἀρνίον 1 and 2 add ὁ μοιογενῆς (+ υἱός 1) θεοῦ θυσιαστήριον ἀγιότητός ἐστιν. The Greek ends very abruptly at ἀρνιον, and the addition is certainly genuine text: *a* and 4, as revisions, both omit it.
- 21²³ For φαίνωσιν ἐν *a* 1 2 subst φωτίζωσιν, which the Coptic (Horner) also seems to render.
- 22² The gloss after ἔθνῶν is confined to 1, but 2 and 3 are lost here.
- 22⁶ Here 1 seems to paraphrase.
- 22⁷ Before τηρῶν 1 adds ἀκούων καί
- 22⁸ *a* 1 omit ἔμπροσθεν τῶν ποδῶν and have a shorter text
- 22⁹ προφητῶν: προφητούντων in 1.
- 22¹³ τέλος. Version adds λέγει κύριος ὁ παντοκράτωρ: om *a* 4
- 22¹⁵ Version transfers οἱ πόρνοι after εἰδωλολάτραι: *a* omits: 4 = Tisch
ibid. ὁ φιλῶν καὶ ποιῶν ψεύδος. Version qui ambulat et loquuntur falsiter: *a* om καὶ ποιῶν: 4 om φιλῶν καί
- 22¹⁶ γένος τοῦ Δαβίδ. Version has Ἀδάμ for Δαβίδ, which *a* 4 retain
- 22¹⁸ after του βιβλίου τούτου MS. 1 adds: μὴ τις ἐπιτιθῆῃ πρὸς αὐτὰ καὶ μὴ τις ἀφαιρῆῃ ἀπ' αὐτῶν. *a* 4 omit.
- 22²⁰ MS. 1 = ὁ μαρτυρῶν. ταῦτα πάντα ναὶ ἔρχομαι ταχύ· ἔρχομαι.

CHAPTER VII

CODICES 2, 3, η, AND κ

THE first of these sources has been almost sufficiently characterised, though but incidentally, in my description of codices 1 and 4. It is a codex so much later than the twelfth century that it may easily have been contaminated in places from manuscripts of the recension. Here and there it may have been. Yet on the whole it presents the older form of text, notably in the section 16¹⁷-19¹⁸, where at 19¹ it alone has kept the error of the Old Latin 'of trumpets great in heaven.' Here the other sources have the correction 'of a multitude in heaven great.'

The Armenian text probably repeated this error at verse 6 of the same chapter, where κ intrudes the word 'of a multitude' in place of the epithet *mighty* before 'of thunders.' A reviser who had the Greek before him must have added 'of a multitude' in the margin against the word 'of trumpets' (*tubarum* in Primasius), and the correction has slipped into the text at the wrong place.

Although codex 3 is in the main an older text, yet there are places where it seems to have been corrected by Nerses. Thus in 2¹ the words *ὁ κρατῶν τοὺς ἑπτὰ ἀστέρας* are sufficiently rendered in the other texts by 'he who holdeth stars seven,' but 3 and η (which here as elsewhere copies 3) read 'the able (*or* strong) one who holdeth stars seven.' Thus *ὁ κρατῶν* is rendered a second time, and wrongly.

Among the peculiarities of this codex 3 may be mentioned the following:—

¹² *ἐμαρτύρησεν τὴν μαρτυρίαν τοῦ λόγου*, where Prim renders *praedicavit verbum*

- 1⁶ αὐτῷ is rendered *cuius* or *cui*. Here Omont reads *ipsi* in the Fleury MS. with the Vulgate; but Samuel Berger read *cui*, which the Armenian confirms.
- 1⁹ omit τοῦ θεοῦ and read Ἰησοῦ χριστοῦ.
- 1¹³ add ἑπτὰ before λυχνιῶν
- 1¹⁸ om ἰδοῦ
- 2¹ ὁ κρατῶν rendered twice (see above)
- 2² after κόπον add σου add *et Hebraeos et mendacium sunt*, omitting 'and thou foundest them false.' A reviser, probably Nerses, read καὶ εἶρες αὐτοῦς hurriedly as if it were καὶ ἐβραίους.
- 2⁵ νῦν for οἶν, perhaps another error on the part of Nerses.—om καὶ μετανόησον
- 2¹³ add τὰ ἔργα σου καὶ
- 2¹⁹ οἰδᾶ σου is rendered in 2, 3 as if οἰδᾶς σν
- 4⁸ Here 3 presents a conflation of σαβαώθ and παντοκράτωρ, for it has: 'lord of hosts: who is, lord almighty, and who art and who is to come.'
- 4¹⁰ The omission of the words πεσοῦνται as far as αἰώνων in 3 and in the codices of the recension α β δ η κ λ and the printed text of Andreas, proves either the dependence on 3 of these later sources or the common origin of them all.
- 5⁶ omit in text ὡς ἐσφαγμένον
- 5¹⁰ omit καὶ ἱερεῖς
- 6⁷ transliterates the word ῥομφαία
- 6⁹ Subst τοῦ ἀρνίου τοῦ ἁγίου with Q and the cursives for ἦν εἶχον
- 6¹¹ om ἐρρέθη αὐτοῖς ἵνα
- 8⁵ note that 3 renders ἐγέμισεν twice over.
- 9⁸ The rendering 'I saw them' instead of οἱ ὀδόντες may be due to a hasty misreading of the latter as εἶδον αὐτοῦς
- 9^{12, 18} Here 3 directly renders the Greek codices Q 14
- 9¹⁵ For ἐλύθησαν 3 involves ἐλευθερώθησαν
- 9¹⁹ reads ἦν γὰρ ἐξουσία with Prim and cursive 38
- 9²¹ renders φωνῶν by mistake for φόνων
- 10⁹ add ἠνεωγμένον after βιβλαρίδιον
- 11¹ omit εἰστίκει ὁ ἄγγελος with Primasius and the better Greek sources.
- 11⁶ renders οὐ τοι ἐπὶ τὸν οὐρανὸν ἔχουσιν ἐξουσίαν κλείσαι
- 11⁷ read πᾶσας τὰς ἡμέρας τῆς μαρτυρίας instead of καὶ ὅταν τελέσωσιν τὴν μαρτυρίαν. So also 2
- 11¹¹ Perhaps 3 read ἀντίκα for αὐτῶν
- 11¹⁸ καιρός is misread as κύριος
- 11¹⁹ omits καὶ σεισμός with Q and many cursives
- 12¹¹ renders ἠγάπησαν ταῖς ψυχαῖς
- 12¹⁵ ὀπίσω is rendered 'in front of.'
- 13¹⁵ om δοῦναι with C
- 13¹⁵ ἵνα καὶ λαλήσῃ . . καὶ ποιήσῃ ὅσοι ἐὰν μὴ προσκυνήσουσιν]. The rendering *quia loquebatur . . et faciebat ut qui non adorabant* may be due to a Latin original misread. The eighth century Bodleian Codex of Primasius reads *adorabant*.
- 14⁴ renders οὗτοί οἱ αἶί omitting εἰσιν

- 14⁷ κύριον for θεόν with Q and many cursives.
 14¹⁸ om πέμψον . . . ὀξύ and subst 'come thou.'
 14²⁰ om ἐκ τῆς ληνοῦ 2 and 3, with Primasius and the Fleury MS.
 16¹ om ἐκ τοῦ ναοῦ with Q and many cursives.
 16³ read νεκρόν for ὡς νεκροῦ—omit ζωῆς with Prim and cursives 6. 8. 14.
 16⁵ μόνος for ὄσιος
 16⁸ om ἐν πυρί, which Prim also omits and Q (with 20 cursives) transfers before τοὺς ἀνθρώπους
 16⁹ add οἱ ἄνθρωποι after ἐβλασφήμησαν with Q and cursives— 'unto the glory of God' 3 with a.
 16¹⁵ ἰδὸν ἔρχομαι] ὃς ἔρχεται 3 with Prim 'qui venit subito ut fur.'
 N* 38. 47 read ἔρχεται.

It would appear, therefore, that the Paris codex 3 preserves a text which at some time or another has been retouched from a Greek codex of the type of Q, and that the reviser often misread his Greek. But in any case such a revision, so far as it can be traced in this codex, was perfunctory. For the rest this codex 3 preserves many ancient readings, especially of Primasius, absent from the other sources. In a vast number of passages it agrees with 2, and sometimes with 4 against codex 1, and in such cases must generally preserve the oldest form of Armenian text.

CODEX η

This codex is accurately reproduced in the text of Zohrap, and in the reprint of the London Bible Society. It belongs to the same family as α β γ δ ε κ λ, but in the first few chapters it constantly shews the readings of 3, as I have remarked above. It may be an early and tentative form of the recension.

CODEX κ

The same remark holds good also of κ, which like η preserves not a few variants of the older text found in 1, 2, and 3, but specially in 1. Its text is often a conflation of the normal recension α with the texts 1, 2, or 3. And a nice problem arises in regard to the relation of this codex to other texts of Andreas. On the one hand it contains, as I have said, especially in the earlier chapters, a number of variants found in the pre-Nersesian texts. On the other hand it

shares with another codex of Andreas, λ , which has next to none of these older variants, certain errors and lacunæ, *e.g.* at 1¹⁶ *clanéin* for *erevéin*, 2¹ *ashtidsanatz*, and at 1⁹ a lacuna which embraces from *ἐν τῇ θλίψει* to the end of the verse as well as a line of commentary. It is therefore necessary to suppose that κ presents the text originally appended as lemmata to the Armenian commentary of Andreas, and that λ and other texts of Andreas were generated by the removal of these remains of the earlier text, absent from the normal text of the recension found in $\alpha \beta \gamma \delta$ and most other codices.

In sum it would appear that in η and κ we have two rival, but earlier stages of the recension, or rather essays at recension; and the two are not based upon a single ulterior text, but on two such, of which the one, namely that on which η rests, was identical, or almost so, with 3; while the other, on which κ rests, was more akin to 1 and 2, though not devoid of many features now met with in 3 or 4 alone. This hypothesis is, I admit, a difficult one, for it is hard to conceive how two texts preserving such different elements of the earlier text can both be stages leading up to the same ultimate text *a*. Perhaps, therefore, we ought to modify it, and suppose that the development of the recension was as follows:—

First, the recension κ . This may have been attached to the version of Andreas made in A.D. 1179; for one of the colophons of Nerses assures us that he then revised the text of the Apocalypse from a Greek MS.

Second, the recension as we have it in *a* emerged later on in 1198, and was obtained by removing the older readings which in κ are not yet discarded.

Third η was generated partly by a fusion of *a* with the existing codex 3, partly by a wholesale correction of 3 from *a*. As I have said above, p. 70, the codex 3 has in a hundred passages had its older text effaced and that of *a* written over it. May not the text η have been prepared from this codex so rewritten? At the same time in the section 16¹⁷-19¹⁸ the text of 3 was substituted for that of κ , which, however, already closely approximated here to that of 3.

I do not feel absolute confidence in either solution. The problem is intricate, and perhaps insoluble without further knowledge, which is not ours at present. Luckily the matter

is not of first-rate importance. So much is clear; that η and κ are in all but a very few passages identical with the a texts, and their retention in those few passages of variants belonging to the codices 1, 2, 3, 4, corroborates the view that these four codices preserve a text both older than a and independent of it.

That the English reader may be able to form his own judgment on these points, I herewith tabulate the readings in which η and κ diverge from the normal a text. In each passage he must refer to the critical apparatus printed in pages 3 to 60, in order to ascertain the readings of a from which η and κ deflect. And he must not forget that except in the passages tabulated η and κ , and I may add λ , shew a text identical with a . I have generally added in brackets after the variants an indication of the older texts to which $\eta \kappa \lambda$ adhere:—

Table of the variations from the normal a text of the manuscripts η, κ, λ

CHAPTER I

- 1 *retain* whatever η —om *his* before angel $\kappa \lambda$ —‘to his servant John who witnessed the witness of the word of God and the witness of J. C.’ η (3)
- 2 *retain* shall read out or listen to . . . and shall keep η
- 3 *retain* From John *and* which are η
- 4 ‘John saith to the seven’ κ —‘peace from God the existent’ η —seven of the spirit $\kappa \lambda$ (4)—om *is* $\kappa \lambda$ (3)
- 5 ‘from the dead’ $\kappa \lambda$
- 6 *whom* for *him* λ (3)—om *and might* κ —add *now and* η (3)—add *Amen* η (β 3)
- 7 om *with the clouds of heaven* $\kappa \lambda$ —‘they shall see all races and they’ $\kappa \lambda$ —‘they shall see him all races, and there shall see him extremes of earth, and they who pierced him all upon earth, and they shall mourn over him. . . Yea, amen.’ η
- 8 ‘I am Qê’ η —om *Lord* η (3 4)
- 9 ‘oppression’ η (3)—*retain by name* η
- 9 om *of God* η 3—10 *dominica die* η (3 4)—add after me a great η (cor 3)—*retain* the voice η —11 *retain* which are η
- 11 *Thivatira* η (3)
- 13 ‘of the seven’ η (3)—*retain garment and om* down . . . feet η (1, 3)
- 15 ‘Libanan refined fiery’ *omitting* amidst a furnace $\kappa \lambda$
- 16 *om* hand $\kappa \lambda$ —a sword two-mouthed η —appeared] $\kappa \lambda$ *subst* proceeded *elanéin* (by error)

- 17 *retain* to me $\eta \lambda$ —‘I am first and I am last, and I am’ η (3)—
‘the same who’ η . 18 ‘now and ever and to æons’ η —*add*
Amen $\eta \kappa \lambda$ (3)
- 20 *om* of *after* and η —‘angels of the seven churches’ η —‘and the
seven *angels* are the seven churches’ $\kappa \lambda$

CHAPTER II

- 1 he] the able one η (3)—*retain* stars seven in his right hand η —
candlesticks] $\kappa \lambda$ have in common the corruption *ashtidsanatz*
= ‘degrees’
- 2 *retain* I know . . . thy toils and thy patience . . . bearest not . . .
who call . . . and are not and Hebrews and they lie η (3)—
om and toils κ —*om.* and thou foundest, etc., η (3)
- 3 *retain* and in tribulation η (13)
- 5 *add* now η (3)—*om* will κ
- 7 *retain* of hearing $\eta \kappa$ and holy κ —*read* he that shall be found, etc.,
 κ as in 2
- 8 ‘angels’ κ — κ *adds* or *ên* with 2 but otherwise agrees with *a* 1
- 9 *retain* for κ —‘who affirmed themselves to be Jews and saints’ κ
—*retain* synagogue κ
- 10 $\mu\acute{\epsilon}\lambda\lambda\epsilon\iota\varsigma$ κ (γ)—‘cast some of you’ κ —*retain* stand thou firm
and κ (1, 2, 3)
- 11 *retain* holy κ (1, 2)—‘he that shall be found victoriously (cp. 2)
let him not fear unjust the second death’ κ (by conflation)
- 13 ‘and where thou dwellest’ $\kappa \lambda$ (γ)—‘But thou holdest my name,
and hast not denied my faith in that day, who were witnesses faithful
concerning me, they who also died among you in the tempting in
which Anthipatros my witness faithful was, since my witness faithful
is every one having faith who was slain among you’ κ (which in the
rendering of Andreas’ commentary as in the above text substitutes
Anthipatros for *Anthipas*).
- 14 *retain* with the daughters of the gentiles κ
- 16 ‘only do thou’ κ (3)—‘against him’ κ (2 3)
- 17 *retain* of hearing $\eta \kappa$ and holy κ —‘and I will mingle him in the
number of saints in whom is written a name of him (*nora* for *nor*
new) in the writing which no one knoweth’ κ
- 18 ‘likened’ κ
- 20 *om* much κ —Zezabel $\kappa \lambda$
- 21 *om* and they repented not $\kappa \lambda$
- 22 *retain* evil κ
- 23 ‘slay with sword with death’ κ —‘search hearts and reins and I
requite you each’ κ
- 24 *retain* that do believe κ —‘however I will not cast on you another
burden, what ye have’ $\kappa \lambda$
- 29 *retain* of hearing $\eta \kappa$ and holy κ . Here ends collation of λ .

CHAPTER III

- 1 *om* and κ
- 3 ‘how thou receivedst and heardest, and’ κ (24)

- 4 *retain* But κ
 6 *retain* of hearing $\eta \kappa$ and holy κ —‘to the *faithful* churches’ κ
 7 ‘of the Philadelphians’ η (3)—*retain* and the true κ —*retain* my word κ
 13 *retain* of hearing κ
 15 *after* lukewarm *add* and neither hot nor cold *all the a texts*
 16 ‘Thou art about to be vomited out of my mouth, and I will judge thee out of thy mouth’ κ (1, 2, 3, and conflation)
 19 ‘take zeal and repent’ κ (1)
 20 ‘thy’ κ (γ)
 20 ‘I go in to him and he with me,’ and *om* the rest κ
 22 *retain* of hearing and holy κ

CHAPTER IV

- 1 *retain* all this η —of the first which η (3)—*retain* time η
 2, 3 For these verses $\eta = 3$
 5 *tr* of flaming fire κ
 6 *retain* there was η —*om* and round the throne η —and they were full of eyes before and behind η
 7 had the face of] like unto κ (4)— κ inverts the order of the third and fourth beasts
 8 *retain* about and within they were full of η —*om* And η (3)—Holy *three times* η
 8 *om* God κ
 9 *retain* glory and $\eta \kappa$
retain praise κ
 10 *retain* they laid η —‘saying’ η
 11 ‘worthy art thou, Lord our God holy’ η —*retain* and power η —‘didst fashion’ η

CHAPTER V

- 1 ‘and sealed’ η
 3 nor . . . earth] in η corrector queries these words
 3 *retain* and to look into it η
 4 *om* it *after* see κ
 5 *retain* weep η —‘to open the book and to loose the seven seals’ η
 6 *retain* I saw η —*retain* in the midst η —*tr* a lamb slain stood κ —‘which had’ η —‘eyes seven’ η —*retain* which are η
 8 ‘before *him*’ κ
 9 *om* And κ —‘unto adoption of God’ κ (23)
 10 ‘kings and priests’ η
 13 ‘on the throne *is* the lamb’ κ

CHAPTER VI

- 1 ‘the lamb opened one of the seven seals, *the first*, and’ κ
 4 *after* sword *add* wherewith he shall harm the habitants of earth κ (cp. 1)

- 6 *retain* which were saying κ——*retain* shall not be κ
 7 *om* a voice κ
 8 *add* reddish *before* shlorhos κ, *but otherwise agrees with a*
 11 'all souls of men sealed' κ——'until these *shall fulfil their time*
their' κ——'are about' η——*retain* And then etc κ (1)
 12 'and there was' κ
 14 *om* book κ
 15 'and captains' κ

CHAPTER VII

- 4 *om* that they were η (4)——*om* of tribe κ
 15 *om* and he that . . . in them κ

CHAPTER VIII

- 4 *read* that is *for* which are κ (23), *and into for* from (with 2)
 5 *retain* the trumpets κ
 8 'a mountain great, fire burning' *and om* with κ
 10 *add* of waters κ (24)
 12 *retain* the trumpet κ——'angel trumpeted' η——*after* night like-
wise add and day was not κ (cp. 3)

CHAPTER IX

- 1 *om* to earth η
 6 *om* the earth . . . therein η——'in that day' κ——'they shall
 desire' κ
 11 'Algabon' κ
 19 *retain* of the horses κ
 20 'which see not, neither hear, nor can walk' κ

CHAPTER X

- 2 *om* foot *bis* κ
 9 *retain* for the book κ

CHAPTER XI

- 7 'the beast goeth' *and om* that κ——'and shall make' κ
 8 'of their cities' street great' κ——*om* after the spirit κ——*retain*
and Babylon κ (1, 2, 4)
 11 *retain* shall fall κ (1, 1, 3)——'all who behold them' κ (cp. 4)
 12 *retain* from heaven κ
 15 *retain* Jesus η
 18 and season] unto the season κ
 19 'of the covenant of God' κ

CHAPTER XII

- 3 'upon his head' κ
 5 *om* of heaven κ
 10 'before God *and our Lord* by day and night' κ (2)
 12 *om* all κ
 16 *om* earth *before* opened κ

CHAPTER XIII

- 2 *add* was κ (2, 3, 4)——‘as the mouth of’ κ (3, 4)
 3 *om* whole κ
 5 *om* to work *but retain* to war *as far as* victory κ——forty and two κ (1, 3)
 10 κ *retains* shall destroy . . . of God *as in* 1
 13 caused] *lit.* gave; κ *adds* command
 14 ‘which were given’ κ (4)——*retain* And there κ (1, 2)——‘which hath the wounds of the sword and shall live, which up top of the sword lived’ κ
 16 *retain order* and poor and free κ——‘give a sign on’ *and om* them κ
 18 ‘For the number was a name of man, and number of his name is this 666’ κ

CHAPTER XIV

Collation resumed of λ

- 1 *om* who had . . . foreheads λ
 3 *retain* who were standing . . . earth κ (1, 2)
 4 ‘and in every hour they go after’ κ——‘these were chosen of men in sight of God and of the lamb and wrote upon their forehead name of God father of the lamb’ κ (a conflation of α with 1, 2, 3)
 5 *retain* mouth η
 6 ‘And I saw and behold’ κ——‘gospel (*or* tidings) eternal of life, and he came, gospels’ κ (1, 2, 3)
 7 ‘God the maker of’ κ
 9 ‘shall worship’ κ
 10 ‘cup of ire of God’ κ
 11 ‘worship’ κ (4)——‘worship the image and received stamp and writing of number of his name’ κ
 12 κ = 1, only reading *receive for have* and ‘they are saints who’
 13 κ = 1, but reads *that it* with γ 4, *fallen asleep* with α, *season* with 2, transposes *labour and trials*
 15 *om* with voice . . . saith κ
 16, 17 Verse 16 is omitted in α β γ δ η κ λ Andreas; verse 17 in α η
 17 *om* which is κ
 19 *om* on the earth κ (3)——*retain* therefore η

CHAPTER XV

- 1 ‘which had seven wounds the last to betoken the end’ κ
 3 *om* God κ
 4 ‘fear and worship and glorify’ κ
 4 *retain* to all the world κ
 5 *retain* that κ——‘behest of’ κ (2)
 7 ‘And from the midst’ κ
 8 ‘was able’ κ——‘temple of God’ κ

CHAPTER XVI

- 3 *om* dead κ
 5 *add* of the waters κ (24)——‘ which exists and who is and is holy ’
 7 *om* a voice η
 9 *retain* nor gave glory κ
 12 *om* from κ ——*om* great κ ——‘ he dried up his ’ κ
 14 to kings all of earth η
 17 *add* the end of all earth κ (2)
 21 ‘blasphemed God in themselves and in heaven ’ κ
 ‘and violent *exceedingly*’ κ

CHAPTER XVII

- 3 ‘in spirit *holy*’ κ (cp 2)
 5 *om* of earth κ
 8 ‘and *is* not’ κ ——‘ are not ’ κ (2)
 10 ‘and the other *hath not stood*’ κ
 13 *om* they give κ
 16 ‘shall see *naked* the’ κ
 17 will] *add* and to make her naked and desolate κ ——‘ until there be fulfilled *the mystery of the word of God*’ κ
 18 ‘sawest *naked*’ κ ——‘ kingdom over kings of’ κ

CHAPTER XVIII

- 1 *after* from heaven *add* from the throne of God κ
 1 and earth] for earth κ
 2 ‘of *all devils*,’ λ
 3 ‘of her’ *and om* fornication κ ——have fallen] do drink κ
 4 and of . . . receive] *retain* η
 5 ‘her sins have touched even heaven’ κ
 7 ‘sorrow and torments’ κ
 ‘and I will not be a widow nor desolate, where also I shall not ever see sorrow’ κ
 8 ‘*all* plagues, death’ κ
 8 ‘burnings with fire’ κ (2)——‘judged them’ κ
 9 ‘smoke of burning of her torments’ η
 10 ‘And afar’ κ (2)
 12 ‘byssus and purple and blue and scarlet and gold-thread’ κ ——*om*
 ‘all vessel’ *prima vice* κ ——‘vessels precious wooden’ κ
 13 *tr* sheep and cattle κ (2)
 14 ‘shall depart’ κ (2)——*om* is gone from thee κ
 15 *retain* standing κ
 17 ‘from places to places’ κ ——‘ and sailors who in seas find enjoyment and whosoever with net work’ κ
 20, 21 For these verses $\kappa = 2$
 22 *om* heard κ
 23 ‘And light of torch shall not appear in thee, and sound of mill shall not be heard in thee, and voice,’ etc. κ

- om* because . . . nations κ
 24 'of all sealed written in the' κ

CHAPTER XIX

- 1 multitude] *add* of peoples κ
 2 'that harlot' κ (2)
 4 'down on their faces' κ (2)
 6 'of waters many, as voice of a multitude of thunders' κ—Lord
 God *and om* our κ
 8 'white and pure and gleaming. For byssus pure and white is
 righteousness of the saints' κ
 12 *retain* as κ
 14 of heaven] of them κ—*retain* white η
 15 'shepherd the races of men with' κ—'fury and of wrath' κ (3)
 —God] Lord κ
 16 *om* a writing κ
 18 *om* and flesh of mighty ones κ
 20 'receive the *seal* of the beast and the *worship* of his filthy image' κ
 —them] him κ

CHAPTER XX

- 2 'dragon great' κ (4)
 4 'other thrones' κ
 9 *retain* and their . . . astray η κ
 10 *retain* unto . . . æons κ
 11 'great and white' κ
 15 κ subst for this verse: This is death the second, which is a lake of
 fire κ

CHAPTER XXI

- 6 from springs] a spring κ
 9 'and he spake' κ (2 4)
 10 'the city great and holy of the mountain, Jerusalem, and the
 mountain of peace, that it came down' κ
 11 *retain* there was η
 12 'very great and lofty and they had' κ—'names of several' η
 16-18 In η first hand writes *breadth*. *And* as far as *precious* over a
 rasura
 20 *add* emerald *before* chrysoprase κ—*add* chalcedony *before* amethyst κ
 22 *add* the only begotten of God altar of holiness κ
 23 'her lamp was the lamb of God' κ

CHAPTER XXII

- 2 'a tree' κ
 9 *om* Do . . . God κ
 16 'I root and seed from David' η
 20 'Amen. Come thou, Lord Jesus' κ

CHAPTER VIII

THE ETSCHMIADZIN CODEX

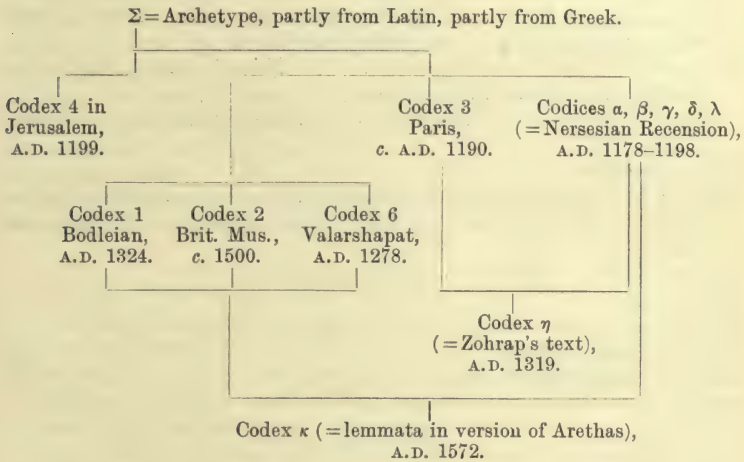
A COLLATION of this codex, which I almost despaired of obtaining, when I wrote in Chapter II. upon the Sources of the Text, reached me in the month of August 1906, not too late for me to add it here. It turns out to be a text almost identical with codex 2, with which it shares not a few corruptions. It is certainly a text uncontaminated by the Nersesian revision, and therefore of prime importance in determining the physiognomy of the earliest form of the version. It is very striking to observe that in 19^{1 and 6}, it renders the Old Latin *turbarum*. This form of reading I have not found elsewhere, except in the Old Syriac text edited by Dr. Gwynn (see above, p. 126), which elsewhere shews little or no trace of Latin influence. It may be observed in passing, that the Old Coptic fragment published from a fourth century papyrus by Clédat in the *Revue de l'Orient Chrétien*, for 1899 p. 263, displays, like the Armenian, many signs of Old Latin influence, e.g. in 3⁹ it renders $\gamma\nu\omega\sigma\eta$ read in \aleph alone of the Greek codices, but rendered in Primasius and the Armenian codex 4.¹ Very definite traces of the Old Latin are present in it at 4⁹, where it has the sense *cum darent* (or *cum dederant*) . . . *cadebant* . . . *adorabant* . . . *mittebant*. Here is a problem similar to that which besets the Armenian version.

In matters of orthography, the Armenian Codex 6 is one of the oldest I have come across, rivalling the ninth century Paris codex and the uncial Ritual of San Lazaro. With the latter it displays the form *Qoow* for *Qow*; like the former, it

¹ At 3¹⁸ it omits $\mu\epsilon\rho' \epsilon\mu\omicron\upsilon\delta$ with the same codex. At 4⁵ it renders 'out of the thrones' with Armenian codex 6, but here the Armenian plural may be explained simply as a corruption of the singular.

has, except in rare instances, the short *ë* instead of the long *ê*. Nearly all its corruptions are of the kind which arise in transcribing an uncial.

With the aid of this codex the pedigree of the Armenian MSS. may be drawn out as follows:—

It should be added that Nerses inherited codices almost identical with 1, 2, 3, 6, and rarely shews a knowledge of the type 4.

A COLLATION OF CODEx 6 WITH CODEx 1

The following table presents the variants of Codex 6 from the English text as printed on pages 3-60; and for purposes of this collation, the matter italicised in those pages is regarded as belonging to Codex 1, although it really represents matter omitted therefrom. In printing the variants of Codex 6, I often italicise the words altered or added by it. An asterisk signifies that the variant of 6 may have arisen out of the text of Codex 1, or *vice versa*, by a simple and obvious corruption.

CHAPTER I

- 1 of which *things*—*what* is about
- 2 whatsoever he saw, and blessed *is* he etc.
- 3 near] *mauteal* 6 : *maut* 4 : *mertseal* a 2 3*

- 4 and peace from *God who is unto æons and before æons, who came and which is to come and from the seven power (sic) of the Spirit before*
 5 *of the dead*
 6 *om and his—om to him—om of æons*
 7 *om of heaven—and there shall see him all races of earth. Yea, amen*
 8 *om and he saith—the Lord God*
 9 *kingdom and with much boldness unto Christ Jesus. I was—was] éi 146 : elê and 23—om Christ (after Jesus)*
 11 *om which are—in Pergamon and in Thivatir and in Sardia and in Philadelphia and in Lavodikea*
 12 *And I turned to see the voice or who spake with, and in turning I saw*
 13 *om garment*
 14 *And his head and locks white as snow and his eyes (6 renders hair by wars 9 : the other sources except 1 which omits use the equivalent her)*
 15 *om refined . . . furnace—as of and om voice*
 16 *om sharp*
 18 *of æons. Amen*
 19 *thou sawest and what*
 20 *in my right and the seven*

CHAPTER II

- 1 *om hand—of the candlesticks and om seven*
 2 *and toils and om thy—call om and were not—false apostles—om and borest them*
 3 *om and hast toiled*
 4 *But I say also unto thee that thy love first thou didst quit*
 5 *thy tower out*
 6 *this do thou*
 8 *write : Thus—saith he who is beginning and end (note that γ 126 and Arethas use *katarads* to render *end* in this passage : 3 uses *hetin* : 4 *ar yapayn* : a β and most codices of Nerses' redaction *wakhtsan*—dead and lived and om for our, etc.*
 9 *om and labours—but thy poverty for riches shall be, for the trials and the blasphemy which do speak the Jews I hear, that they reckon themselves and are not, but*
 10 *trials and it is for you to suffer tribulation days ten*
 11 *He that shall*
 12 *angel—om saith*
 13 *om thy works and—om set—thou holdest—faith and in this day every one who was a witness faithful, for my sake they died—among some] 6 has the corruption *ar i kolmans* of 2*
 14 *Here again 6 shares with 2 the corruption *haseal e*—Balam—om for them*
 15 *Thus he saith and thou—of Nicolaus]. Here again 2 and 6 misread the proper name and corrupt into *i kolmans* = into regions*

- 16 *om* therefore *and subst with 2 the phrase* ibatz = 'outright,' *which must be a corruption of the word* baytz = 'only' of 3—against *him* with
 17 *om* of hearing—*om* holy—He that be found victorious, I will give him food the manna budding forth (with 2 3) and I will give him the writing of holiness, and I will mingle him in the number of saints (him) in whom is written a name new which no one knoweth save only he that receiveth
 18 *angel* of the 'T. church—whose are eyes
 19 *Thou knowest* thy works and love and faith and stedfastness of thy patience, that
 20 But there is also to say—*om* much—declares—teaches
 21 of *their* fornication and they repented not
 22 tribulation, *and* they repented not of
 24 learned] heard
 26 *and* shall keep until the *goal* my works, I will give *him*
 27 shepherd *him* with—shall *he*—as *also* I

CHAPTER III

- 1 Sardicans'] Adrians'—hath *seven* graces of
 2 watchful] *zvarthun* with 1 2 3—which thou didst set in thy
 3 receivedst, *and as thou heardest, and* keep—*om* I come . . . unto thee—and thou art—robbed, *of whom* one *knew* not in what hour the robber will come. But thou
 4 who *were* not defiled *in* their—whites, that they might become worthy to be found victors, *they* shall receive garments of white, and *I will* not efface their names
 7 *angel*—holy one, true
 8 *om* before—shut *it*—*om* of grace
 9 = *ecce* do *synagogæ*—Judæans] Jews—*my* feet
 10 I *have kept*—when *he* shall come
 11 *om* behold—hold *thy* powers, let (so 2 by a corruption into *zbruthiuns* of *zorunis*)
 12 *om* *pr* and—the name of my God, and the name of the city of my God, and I will give them my name, the new of J.'—*of* my God—*my* name new
 14 *angel*—of the *Laodiceans, and om* church—*tr* true and faithful—*om* of God
 17 and *will* become—*om* and weak—poor] *aldjam* an uncial corruption of *alkhat* = poor
 18 advise] converse *—precious] white—body] nakedness
 19 *om* and I . . . chasten thee
 20 and will *sup* with him
 21 down *with* my father on *his* throne—and *om* of glory

CHAPTER IV

- 1 the dome] a door *or* doors—*om* which *before* spake—*om* to me
 2 and in the hour there was a spirit holy
 3 of a stone

- 4 *om* were sitting—*om* they had
 5 out of the *thrones*—voices *dread* and *wonderful* and seven—*om*
 which are—and seven *power* (sic) of the Spirit of God—glass
like to the whiteness—before and behind—*tr* and the third beast
 like an eagle flying and the fourth beast like unto a man
 8 *om* upon six—and said] saying—*om* God
 10 and said] saying
 11 worthy *is* the Lord *our* God—power] praise

CHAPTER V

- 1 *om* that he had—*om* seven
 2 to open *and shut* the book
 3 *om* was found who—*om* nor . . . earth
 4 *om* and loose its seal
 5 *om* there—*om* and he is worthy
 6 and it] which—powers of *God* which
 8 the *four* beasts—and they] who—harps and censers—which *are*
 9 *om* *pr* and—a hymn new they gave and say, worthy art thou to
 take—*tr* and tongues *after* Gentiles
 10 *om* And hast . . . reign
 11 And I saw and heard voices of angels around the throne—*om* many
 —of them thousands of thousands and myriads of myriads
 12 *they* were—riches and wisdom and praise and honour and glory
 and praise
 18 throne, *is* the Lamb—*om* exalted—*om* of æons

CHAPTER VI

- 2 came a *conqueror* that
 4 *om* another
 4 *om* to take *before* a great—*om* all
 5 I saw that there went forth a horse (*and om* and behold another)
 8 and there went forth a horse (*and om* I saw and behold)
 8 *om* authority
 9 *tr* the fifth seal—all *slain* because of the word (*and om* because of
 God and)
 10 and *not* exact
 11 *was* given them a *robe*
 12 wholly to blood (*and om* became)
 13 *om* leaves of
 14 heaven] Arm *erkin*: 2 and 6 have the corruption *erkir* = earth
 14 *om* book—*tr* mountains and islands
 15 *magnates*] rich ones
 17 stand] 6 has the corruption *keal*

CHAPTER VII

- 1 *And* after—corners] regions *kolms* in 6 which over line is corrected
 to *holms* = winds—*om* And they held the four winds of the earth
 —*om* a wind

- 2 *om* and sea, And
 3 earth and sea and trees—*after* God *add* on their foreheads (by conflation)
 6 tribe] stock *bis*—*om* of the sons of Joseph etc.—*om* of the tribe of Manasseh etc.
 7 of the *house* of Shmavon (and so in the next two clauses)
 8 of the *seed* of Zabulon 12,000 sealed. Of the *seed* of Joseph 12,000 sealed. Of the *seed* of Benjamin
 9 *om* and *and* all—*om* and *after* number
 10 they were crying and were saying—*om* of the Lamb
 11 they fell down before the *throne* on their faces and were—and said] saying
 12 Amen, and—*om* and thanksgiving
 14 And I said—made *them* white
 15 *om pr* And—*om* on the throne
 16 thirst *more*, nor

CHAPTER VIII

- 3 at the altar—*om* unto him
 4 incense, that is prayers—*into* the hands of the angels
 5 *om* great—*om* great
 6 to sound the seven trumpets
 7 *after* trees *om* it burned up
 8 *sounded* trumpet—the *second* part
 9 and which *have* (*om* things)—*and* were destroyed *and add* and the third part of ships was swallowed up
 10 *sounded* trumpet—fountains' *waters*
 11 *om* was—*om* and the third . . . bitter
 13 dwelling] fallen with 2—when there shall be fulfilled a voice—hereafter *and* in

CHAPTER IX

- 1 saw that a star *was* falling from heaven to earth
 2 *om* and . . . abyss
 3 *om* and their stings
 4 *all* trees—seal of *God* upon—foreheads
 7 of horses—*om* and their . . . man
 9 and they had breastplates
 9 *om* the sound
 10 *om pr* and—scorpion, and in their tails was authority
 11 Albagoyñ
 12 two woes are to—*om* quickly
 13 *om* of gold
 15 year] *om* with 3—the *second* part
 17 *om* on them
 17 tails] hyacinths—head *bis*
 18 men, and by fire and smoke and brimstone
 19 serpent—had *on* their heads whereby they were destroying all
 20 *om* who—strokes] wounds—but those who repented—*order* and of brass and of stone and of wood—*tr* nor hear nor walk

CHAPTER X

- 1 *om* strong—*come* down
 2 a book opened and he set—upon *earth*
 3,4 *om* with their . . . write
 4 a voice of *God* from
 5 feet—*om* his other upon—*om* and *before* raised
 6 by the living to æons of æons—*om* heaven . . . and the—*earth*
 and *all* that is—them] it—that time other no more abides
 7 days
 8 spake *with me* and said *to me*—*tr* open *after* book
 9 *om pr* And—*om* to me—*it is* sweet
 10 hands—*om* it *after* swallowed—*om* it was . . . ate it
 11 and saith to me the angel—*tr* unto peoples and Gentiles

CHAPTER XI

- 1 worshippers
 2 *om* that
 4 *om* of all earth
 5 they] he
 6 *om* earth . . . over
 7 *om* and when . . . finished
 7 testimony] prophecy—then] and
 8 of *their* city
 9 *om* them—*om* all *before* tongues—that *it* remains
 10 shall be glad and they rejoice—so as to] and they—bring] send
 —tormented (and *om shall*)
 11 a spirit living of *God*—*om* stand erect
 13 *tr* And there was etc.—men *about* seven—*om* great
 15 Seventh angel sounded trumpet—*in* heaven—*tr* the kingdom
 all—*om* and of his—upon earth] over all—of æons. *Amen*
 16 before *God* on their thrones
 17 *om* *God*—*who art* unto æons and who is, who hast taken thy power
 great
 18 is come thy wrath and season of the enemy, of judgement condemned,
 to give—*om* and *after* great
 19 *om* which is *bis*—there *were*—earthquake

CHAPTER XII

- 2 shrieked] travailed—*om* and in many
 3 *om* exceedingly
 4 seventh] second—*from* heaven
 5 *om* and . . . throne
 6 was prepared for her there a place by *God*, that they may there
 feed her
 7 *om* against them
 9 and the
 10 *in* heaven that it said

- 10 who were accusing them before God and our Lord day (*and om* Jesus Christ)—they *appeared* not the
 12 therefore the heavens were glad—*om* unto you—wrath much, he saw that much time he abode
 14 *om* two—she *was* fed—a time and times and half
 15 *om* many
 16 water] river
 17 *om* with the woman and—who *kept*—God *which* is—of God J. C.

CHAPTER XIII

- 1 *om* great—*which* had—his horns] him—a name, blasphemy
 3 *om* was
 4 thus: And he gave his kingdom unto the beast, because they were worshipping the beast and were saying ‘Who are like unto the beast or who can war with him
 5 a month] authority—to work war great * against—*add* authority to make *before* victory
 6 *om* holy
 7 *om* there was . . . authority—*om* and tongues and peoples
 8 For there worshipped him all
 9 whoever hath—let *him*
 10 shall die—from God
 14 And *he* led
 14 with signs which was (*sic*) in his hand in the sight (*and om* to do) —make] cast *—which hath the—that *he* shall
 16 *om* freemen—a sign
 17 shall be able—if not *they who* have the sign of writing, the name of the beast, which is number of his name
 18 reckon the name and number—*tr* is of a name of man, and the number of his name is this, a thousand a hundred one.

CHAPTER XIV

- 1 *om* who had his name and—of *their* Father—*om* was
 2 *om* voice
 2 many, *and*—*om* of thunder . . . were voice—of a harper
 3 before *his* throne (*and om* of God)—learn] see (a rendering of εἰδέναί as if ἰδέειν)—songs] *erss* ? for *eress* = faces by corruption of *ergs* = songs—around the throne on—who *are*
 4 *om* and are—hour *following* after—These were written of men and were written upon their foreheads the signs of God father and
 5 falsehood] guile
 6 *in mid* heaven, *who* had —*who* being come
 7 *om pr* and—and he said—worship God who—and all well-springs of waters
 8 drunkenness, through wrath of her fornication. She made drunk,
 9 *or* receives writing of his sign
 10 from the unmixedness of ire

- 11 *was* not——*not* by day and *not* by night——worship the beast's image and the beast or who receive——*of* his name
 12 and *receive* not his seal in themselves, they have received, saints who keep the behests of God——*om* Christ
 13 *that it* said——*do* die——and attain not——from all labours (*and om* many trials and)——*om* alone
 14 *om* and *after* saw
 15 another] an——*om* Thou . . . cloud
 16 and he cast who was sitting his (*and om* upon the cloud)——*all* the dwellers
 17 heaven, having he also
 18 = *cuus erat auctoritas eius*——and voiced——*om* unto
 19 *om* And the angel . . . thereof

CHAPTER XV

- 1 other signs in heaven marvellous. Angels——*to* betoken——*was* ended
 2 *tr* of the image and of the beast——*om* of the number of his name.
 3 *his* lamb——*om* How——true are Thy *ways*, King of all Gentiles (*and om* Lord . . . and)
 4 *om* and glorify——*om* holy——alone in holy ones art worthy——*om* of worship——*has been* manifested before all the world of earth
 6 angels seven and they had behests of seven
 7 and from amidst——*om* of gold
 8 was able] dared——by the seventh angel

CHAPTER XVI

- 1 *from* the temple——seventh angel
 2 the bowl golden first——plagues *upon earth and* upon men——and were worshipping him (*and om* his image)
 3 *om* dead——and every soul *living*, which were——*was* destroyed
 4 fountains] wellsprings——*they* became
 5 Righteous the existent and he is holy
 6 and therefore blood gavest thou to drink
 7 *om* almighty just and true] for in truth
 9 gave him glory (*and om* to God)
 10 *om* became
 11 *om pr* And——anguish] days * (so also 2)——*om* and *before* in pain——*om* of their works
 12 *om* great——*om* his *before* water——*from* the rising
 14 worked] had——king of the earth and to gather——a day of the Lord our God
 15 speaks *in the* night——may not be made naked and walk about
 16 *they* will——Armakedôn
 17 heaven] the temple and——*pass the end of all*
 18 *om* And there . . . thunders——and there was an earthquake, etc. (*as in* 2)
 19 and 20 *as in Cod* 2
 21 hail very great of the weight of one (and the rest of verse as in 2)

CHAPTER XVII

- 1 *om* a certain—who had (*habebat*) a cup (*om* seven)—come *hither*
—*she* who
- 2 earth] the world—wine of drunkenness of her
- 3 desert, and *there was on me a spirit holy*—a woman *seated*—*om*
and full was he—*with a name*—heads] crowns
- 4 the woman having arrayed herself in—*om* and with precious stones
—*had* in her hand a cup golden, full of all pollution and all filth
of fornication
- 5 a name of mystery—B. great, mother of fornication and all
pollution of her earth
- 6 and of the (*om* with blood) witnesses of Christ, and
- 7 I tell a— = *et bestiæ quam sedet super eam fœmine et illa portam*
habet—*tr* horns ten
- 8 thus : the seven heads and ten horns of the beast which thou sawest,
which were and are not prepared to go up
- 8 wonder, the dwellers of earth, who are not written in—world,
whom thou sawest, the beast which was and is not
- 9 a man wise in understanding will comprehend that there are seven
mountains which the woman sits upon them
- 10 and they are seven kings. The five are fallen and one hath (*or* holds)
yet and another is—come, a little time hath he
- 11 beast which thou sawest which is and—seven *and of the five*, and
unto perdition is about to proceed
- 12 Sawest, they too kings (*om* ten)—*their* kingdom—received, but
they receive, and stand rulers in one season ; and they receive
authority with the beast—These in concord come, and power and
authority to the beast they give
- 14 These with the beast * do war and the lamb conquers them ; for the
lamb is Lord of lords
- 15 *And* the waters—where *sat*—peoples
- 16 sawest, and the beast, they shall hate * the strumpet, and desolate
shall they make her naked
- 17 hearts, to make her naked desolate, and to give—the kingdom—
fulfilled the mysteries and words of God
- 18 = *et quam nudam vidisti eam est*—earth] kings

CHAPTER XVIII

- 1 an angel that he was descending from above from the throne of God
who had
- 2 out in might of his voice and said—*before* Babylon *insert* second
—*om* prison . . . hated and—guard-house] jail of guarding—
om every
- 3 Since from wine of her wrath have drunk all—*om* of earth—
fornicated and enjoyed riches on earth and by might of her well-
being were enriched
- 4 from their midst, my people (Codex 6 like 2 substitutes *their*, *them*
for *her* in this entire passage)—and of the plague of their sins that

- 5 For their sins have reached have touched
- 6 And he requites them as also They requited, and they shall receive twofold—and the cup which they mingled, shall be mingled to them. And as much as they were glorified and waxed wanton, So much shall be given to them torments and sorrow. For they say in their hearts, For ever we will reign and will not be widows and unmarried, and sorrow never will we see
- 8 come upon them plagues all death, sorrow, and burning of fire. For strong is the Lord who judgeth them
- 10 And they shall stand and shall bemoan over her kings of earth who with her fornicated and they shall expel (*haladsestzen*) a corruption of *hedsestzen* 'they shall sigh' of a 2) when—smoke of their furnace
- 10-24 In these verses Codex 6 agrees with 2 except in the following particulars: In 10, 16, 19 the word *woe* is repeated thrice—In 10 *day* for *hour*
- 11 for *both be dragged* (due to a corruption) read *shall bellow*—buy] here 2 and 6 have the corruption *augnestze* for *gnestze*
- 12 for *not any one* read *Thy hoards*—read and all ivories and all vessel precious of wood—*retain* and of iron
- 14 and all well-being (*or ease*) and gleaming beauty is lost from them
- 16 *om* and scarlet—For *day* read in 4, 6 is read *hour* in a, but in 2 is the conflation *hour day*
- 17 and all pilots from places to places and sailors who in the sea were enjoying,* afar off
- 20 *her* judgment
- 21 and an angel took a millstone doughty and hurled it
- 22 of harp-singers and of songs—trumpet, henceforth no more is heard in her
- 23 And voice of millstone shall be heard no more in her, and light of torch shall not appear there, and voice of bridegroom, of the bride henceforth no more is heard in her. And her glorious ones
- 24 sealed in heaven in the land of life.

CHAPTER XIX

Verses 1-18, Codex 6 agrees with 2 except in the following particulars:

- 1 For *of trumpets great* read *of crowds*. Thus *tubarum* is rendered instead of *tubarum*. Both forms of the Old Latin reading therefore are present in the form of the Armenian text represented by Codices 2 and 6. It is further to be noted that they use the equivalent *jolowurd* for *turba*, whereas a 3 4 use *bazmuthiun* which answers to *multitude*
- 2 And *the Lord* hath sought
- 3 they *praised* and (with a)
- 5, 6 Amen, Alleluiah. And a voice from the throne went forth, saying, Praise our God, all ye servants of him and fearers of his name. And I heard a voice of crowds many, as a voice many, and the sons of thunder were exalting and saying, alleluiah, because he hath reigned

our Lord God. (Here again *turbarum* is rendered in verse 6 from the Old Latin, from which also the order of the words is derived.)

- 7 because there is come again to his marriage the lamb and a wife who is made ready, hath been given to her (*or him*)—*I retain* he saith to me—*order* just and true of God
- 10 *retain* and worshipped—and he said to me, But fall not (*om see, Thou art evil, and he said*)—*om thy before* brethren—testimony of *Jesus*
- 11 and in righteousness he judgeth. And his warriors as a flame of fire —*retain* written, which
- 13 with sprinkling of
- 13, 14 word of God, of heaven, and there came after him horses
- 15 press of wine of wrath and fury of God
- 17 stood *before* the sun
- 18 of the king and of the flesh of the horse, who was mounted upon him —*om men*—*om* of great and small

CHAPTER XIX. 19 foll.

(Codex 6 collated with Codex 1 as translated, p. 51 foll.)

- 19 *om* I saw—*om* all—their] his—the horse
- 20 taken *by him* the—prophet—before *them*, whom—of fire *full* of burning sulphur
- 21 *om* and all

CHAPTER XX

- 2 *om* and *before* Satan—sealed *him*—lead *Gentiles* astray
- 4 and *they* sat—souls of *them* of the—*om* unto—dead no one lived
- 6 resurrection] kingdom (*as in 1 and 2*)—*they were*—*om* Jesus Christ
- 8 forth *and shall* lead—*om all* after *races*—*om all* after *them*
- 9 breadths—and the cities *visible*, and there *came* down—and devoured *them* and the captain
- 10 astray. He cast *them*—fire of sulphur
- 11 great white (*om* and)—upon it sitting (*om* the throne)—*afraid*] destroyed (*as in 1 and 2*)
- 12 and I saw the rejected (*merjeals* as in 1 and 2) and the mighty ones and the dead who—*om* of their . . . opened—works several
- 13 her dead who was in her, and death and hell were delivered up into a lake of fire. This is death second, is the lake of fire, and whoever —cast] delivered

CHAPTER XXI

- 1 *om* heaven and—*this* sea
- 2 *om* I saw—*om* new—Jerusalem] *add* appeared—*om* the bride —decorated, as a bride she was given

- 3 And there shall dwell the Lamb with men, with them, and they his people with him, and he is their God
 4 care] *add* no longer shall guard them
 5 write, these words are
 6 said—*om* and Qê from the beginning—*om* and now—*om* And—a spring
 7 whoever be found victor—*om* and they . . . people
 8 *om* and fornicators—*om* and *before* sorcerers—*om* and all liars . . . ones—is the lake of fire burning with sulphur
 9 seven, end, with the—I shew
 10 *tr* great and lofty in—city great, the upper
 11 and it had—And they were in sheen likened to precious stones, jasper which in *barna* (vox nihili!) scintillates, illumines.
 12 and her walls, her towers lofty—according to the names of the twelve
 13 side *are* (in each clause)
 14 walls] doors (*or* gates)—*om* foundations
 15 *om* that—and *he* had a—*om* and her portals
 16 For] And—*om* and—*om* of her—*om* her *before* length—*om* and height
 17 *om* thereof—which *are* angels
 18 of the wall—*om* precious, of
 20 *tr* chrysopease with jacinth
 21 *om* And *before* one—more sheenlike white as beryl
 22 Temple of her—*om* Son—*om* is
 25 *are* not shut—*For* night there *is*
 26 but only in the likeness of illumination and a costliness
 27 Life of the Lamb (*and om* Son of God)

CHAPTER XXII

- 1 water of life crystalline bright
 2 which bore fruit—*om* all
 3 were *not* there, *and* the throne—of his Lamb, which was
 4 and *they* beheld—*om* was
 5 and night no more was there to them, and
 5 they were reigning] the king
 6 and *they* said unto me—*om* who—showed his prophets, and whom he sent by means of his angels to show to his servants what is to be in after time
 7 *om* Behold . . . quickly—of this prophecy
 8 when I heard and saw—*before* the angel—for I *also* am—*om* and brother—*om* and of those
 10 *om* again—*after* iniquity *om* and he . . . filthy—*after* righteous *om* and he . . . holy
 12 Behold there cometh the reward-giver quickly, and rewards several before him, and he requites each according
 13 I am *first* and I am end. I am beginning and I am completion. Blessed who fulfil his law, and they have authority to eat of the

- tree of life, and they enter by the portal of the city of light. And there shall go forth without
- 15 Sorcerers and fornicators and idolators and slayers and adulterers and all
- 16 I Jesus *Christ* send my——witness *in every hour* in
- 17 *the Spirit* holy, the bride of him, and I am to come, and whosoever
- 19 shall *destroy* of the words of this prophecy, he shall withdraw——city *holy*, which
- 20 Codex 6 ends with the words *I come quickly*, and adds without break this colophon :

Of John evangelist and disciple of the Lord, the Revelation of Jesus Christ, to give (? given) in Patmos island. To God glory. Jesus Christ through the prayers of John the Evangelist have mercy on Marcus and John the Elder and on myself the sinful Simeon.

CHAPTER IX

THE LATIN ELEMENT IN THE ARMENIAN VERSION

THE question arises: Are we to regard this element as original? In other words: Was the Armenian version of Apocalypse made in the first instance from an Old Latin text, and subsequently revised and remodelled from Greek codices? or, oppositely, was it first translated from Greek and afterwards contaminated from Latin manuscripts?

For a direct Latin influence cannot be denied, and it is not enough to suppose that the Latinisms are due to the use by the first translator of a text so primitive as to have contained many readings which passed into the African Latin, but have disappeared from our existing Greek sources. Such an hypothesis would account for only a few out of the many Latinisms scattered broadcast throughout the Armenian texts.

Let us take a few crucial examples.

19¹ 'I heard a voice great of trumpets great in heaven which said.'

ἤκουσα φωνὴν μεγάλην ὄχλου πολλοῦ ἐν οὐρανῷ λεγόντων.

Prim: Audivi vocem turbarum (tubarum) ingentium clamantium
voce magna in caelo dicentium.

First as to the text of Primasius. The antiquity of the error *tubarum* for *turbarum* is proved by this that just below, in verse 6, the Old Latin texts render ὄχλου πολλοῦ by *tubarum magnarum*, so old a commentator as Beatus here reading *tubæ magnæ*. The original Latin translation was *turbæ* in the singular, and it was only after the corruption *tubæ* had arisen that the plural *tubarum* arose, either in verse 6 or in verse 1. In the latter place, therefore, *turbarum* is an emendation of *tubarum*.

It is true that the other Armenian sources *a*, 3, 4 (1 is

here defective) render correctly by 'multitude.' None the less, the Latinism before us coheres with all the other Latinisms of the Armenian. If they be original it is original, and conversely.

Now we cannot conceive of an Armenian corrector who, already possessing the true text of this passage, would have introduced this error from a Latin codex, or have made a recension from the Latin at once drastic and indiscriminating.

So codex 1 renders *foris autem remanebunt* at 22¹⁵, and omits verse 22²¹. What reviser in his senses would have made such changes? Where and in what age shall we look for an Armenian filled with such superstitious awe and respect for a Latin text which he casually came across? From about the year 430 the Armenians were incessantly revising from Greek codices the translations they had made from Syriac of the Bible and other books; but there is no case on record of their revising from a Latin version a book which they knew to have been written in Greek. And they were well aware that Revelation was a Greek book, and after the year 500 or 550 it could not be difficult to obtain Greek copies from which to revise an older and imperfect version. Why should they prefer a Latin text?

No one, therefore, who weighs well the evidence, will, I think, hesitate to allow that these Latinisms are due to the use of a Latin original by the first Armenian translator; no one will affirm that they were imported by some one revising from a Latin copy a version originally made from Greek.

The further questions arise: Why should the first translator have used a Latin text? and How shall we explain the circumstance that, apart from the palpable traces of Latin influence, the Armenian if laid alongside of the Greek reads like a translation thereof?

The answer to the first of these questions is probably this, that between 350 and 450 Greek texts of Revelation were rare in the Eastern half of the empire. The best minds in the Greek church, men such as Eusebius Pamphili and Dionysius of Alexandria, denied its Johannine authorship. Living in an age when Old Greek was still the language of everyday life, they were too conscious of the contrasts of style which separate it from the fourth Gospel to accept the

view that a single author wrote both. Having to accept John the Apostle as author of one or the other, they decided in favour of the Gospel. In the West, on the other hand, where both documents alike circulated only in a Latin dress, men were unconscious of these contrasts of style; and so found no difficulty in accepting both as writings of the Apostle John. And it also weighed with the orthodox doctors of the Greek world that Revelation was the favourite Scripture of the Montanists and Millenarists, from under whose feet they cut away the ground when they denied its apostolicity and excluded it from the canon, into which it was not finally received before 692. Into the canons of the Armenian and Syrian churches, already separated from the Greek, it was not admitted before the year 1200.

Thus it may well have happened that a Latin copy was easier to find, even at Edessa, between 350 and 500 than a Greek. It is useless, however, to speculate as to where the Armenian translator picked up his Latin copy.

I admit that I know no other example of a Latin Scripture being translated by Armenians in the fifth century. Still there must have been many Armenians, even among the translators of that age, who understood Latin. Their diplomatic relations with the court of the emperors¹ were continuous and sustained from the time when King Tiridates, in company with the chief Armenian bishops, Gregory, Aristaces, and Albanus, visited Constantine at Sardika, soon after A.D. 312. The memory of their visit lived in Armenian tradition, and in the version of the Gospels Jo 19²⁰ the word *ρωμαϊστί* is rendered 'in Dalmatian,' and the scribes of the text before us seem to have been more familiar with the name Sardica than with Sardis.

Following, therefore, in my conjectures, the line of least resistance, I conclude that this version was made early in the fifth century, if not in the fourth, from an Old Latin copy, or perhaps from a bilingual, Greco-Latin codex, which may have been furnished by a Montanist congregation.² Just as Mesrop

¹ Cp. Euseb. *H. E.* ix. 8. 3 of the Armenians: *ἀνδρας ἐξ ἀρχαίων φίλους τε καὶ συμμάχους Ῥωμαίων*. See Dr. Simon Weber's *Die Katholische Kirche in Armenien*, Freiburg im Breisgau, 1903, p. 189 foll.

² The prominence given in the history of the evangelisation of Armenia and Georgia to female saints, and even to their claims to baptize, long ago led me to

and his fellow-translators, between 400 and 460, revised the older Armenian version of the Gospels and Epistles¹ made from the Old Syriac, using the newest Greek manuscripts, so they revised and remodelled their text of Apocalypse, only, it would seem, in a more perfunctory manner; for the traces of the Old Latin are more prominent in it than of the Old Syriac in the rest of the N.T. Being excluded from the Armenian canon, the text of Apocalypse suffered much at the hands of scribes, and to this fact is due the enormous variety of readings. Of the text thus already remodelled, and in many places retranslated from Greek in the fifth century, two further revisions, equally from Greek MSS., have survived. The one was made probably about the year 700 from a codex almost identical with Aleph, and this is found in the Jerusalem manuscript; the other, the Nersesian recension *a*, was less thoroughgoing, and effaces far less than the other the lineaments of Mesrop's fifth-century text. Throughout all recensions alike, however, the primal Latin character of the version abides.

The only other explanation of the singular welding together in the Armenian of an Old Latin with a Greek text, is this that two versions were made, one from Latin and one from Greek, and were subsequently fused together in a single text. Or the original translator may have used a bilingual codex, like D, and have translated now from the Greek and now from the Latin, and a corrector may have subsequently gone over his work and corrected in the margin mistranslations due to a misreading of the Latin. The MSS. of a later age contain, some of them the marginal readings, and others the incorrect text. But this is an improbable hypothesis, and quite fails to account for the many omissions which the Armenian has in common with the African Latin.

suspect that the early Christianity of these regions was largely the work of Montanist missionaries, so that in this respect also held good the remark of Herodotus vii. 73, that the Armenians are 'colonists of the Phrygians.'

¹ I am not sure that an Old Latin influence is not to be detected in the Armenian version of the Paulines.

THE SCHOLIA AND EPISTLE TO THEODOSIUS OF CYRIL OF ALEXANDRIA

I

THE ARMENIAN TEXTS

1. Sans Lazaro codex 448 is a large folio, of smooth cotton paper, written in a large cursive hand inclining to uncial forms by Nerses of Lambron in the year 1175 A.D., from 'a dirty and blackened exemplar,' as his colophon fol. 466 informs us. Nerses not so much copied, as corrupted and interpolated the text; and after devoting many hours to a transcription of the many and intricate variants of his codex, I was obliged to discard the great majority of them as worthless conjectures of his own. I have, therefore, seldom cited this codex except where it has the support of the Greek and Latin texts, or of other Armenian MSS. Only in the letter to Theodosius have I printed all his variants. The contents of this codex are the same as codex 4. The second half of it consists of the pseudo-areopagite.

2. San Lazaro 308, is a small square neatly written bolorgir or cursive manuscript, written on cotton paper early in the fourteenth century. I collated the first and last folios of the Scholia, and the whole of the letter to Theodosius. Its text is allied to that of 3 by common lacunæ and errors. The contents of this codex are the same as those of No. 3.

3. Bodley MS. Arm. e. 20, a small square volume, bound in red leather with clasps in 1671 according to the initial colophon. It consists of 214 folios of cotton paper, neatly written in bold cursive in the year 1394 by one John, called in his colophon at fol. 213 'a searcher after the word of the

Lord Jesus,' from an exemplar found in a chest of books in the old school in the Hermon Wanq (Monastery). The scribe bids us pray for himself, his brother Lazar Hamshirak, who found the book, for Paron Amir Mulqan, and others. The contents of the volume are:—

1. The Scholia in 36 chapters, fol. 3-37.
2. Letter to Cyril from Tiberius and the Brethren, f. 37 v°.
3. Letter of Cyril to Tiberius, f. 40 v°.
4. To Theodosius the Emperor, on Easter, f. 48 v°.
5. To the Empress Eudoxia.
6. To the Sisters of Theodosius.
7. To Theodosius in the Faith, and upon his return from Ephesus.
8. Dialogue with Hermias (Jeremias), that Christ is one.
9. To Secundus (Successus), I. and II.
10. To Acacius of Melitene.
11. To John of Antioch.
12. Against Nestor, I. and II.
13. Colophon of a Monophysite, f. 172.
14. To Anastasius, Martin, John, and other orthodox fathers from Cyril, f. 173.
15. Exposition of the Nicene Faith, f. 175.
16. Sermon of Theodotos, Bishop of Ancyra, on the Birthday of Christ, f. 182 v°.
17. Of the same on Epiphany, f. 190.
18. 64 *Questiones* on the Sonship, f. 195.
19. List of 77 Heresies, f. 198 (by John of the Medsoph Wanq and Thomas).
20. David the Philosopher against Heresies, f. 200 v°.
21. Of the same, by request of Anastasius Catholicos of Armenia, f. 205 v°.
22. Of the same, by request of Ashot Patrician, f. 208 v°.
23. Of Theodorus called Dakon, disciple of the same David, against Diphysites, f. 210.

4. Bodley Arm. e. 36, written on 198 folios of paper in neat large cursive, written by Sargis the Elder in A.D. 1689, in Persia, in the city once called Shôsh, but then Aspahan, in the suburb known as Djulfa (Dschulayu), in the Bethlehem Monastery, in the reign of Shappemani, and in the bishoprick of Stephan, and Armenian prefecture of Sir Eliazar.

The contents are the same as those of 3 as far as the end of the Sermons of Theodotus of Ancyra, after which follows a Sermon of Cyril on the Virgin, fol. 191 v°, and then the volume ends.

Besides these MSS. I consulted in places the edition of

the version printed at the press of Karapet in Constantinople in A.D. 1711. This rare volume I found at San Lazaro.

I have printed the Armenian text just as it is found in MS. 4, from photographs of which the printers set it up direct. Though the latest of the codices used by me, it contains the best text, and must have been copied from a good uncial exemplar. In the printed text I have left, without removing them, many of the orthographic peculiarities of the codex, especially in the matter of the division of words. These anomalies would naturally shock an Armenian reader, but I think it is not useless for scholars, who will see how in an Old Armenian MS. single words were divided by the scribe into two or more, and distinct words run into one another. For it must not be forgotten that in Armenian as in other tongues the sentence or phrase precedes the single word. The first codices written after the alphabet was invented in the fifth century were almost certainly written continuously, and the division of words found in a modern Armenian book follows the analysis of grammarians perhaps of the eighth century. I have added at the end of the Armenian text a fairly full table of the readings of the codices; but their variants seldom involve any modification of the sense, and as a rule I have translated that reading which responds to the Greek, Latin, and Syriac texts, ignoring the rest, for it is of no use to set before the English reader variants which have only arisen within the sphere of the Armenian tradition.

The version is extremely literal; the order of the Greek is preserved, and the Armenian word or formula once assigned to a Greek one is adhered to throughout. The style of translation and the technical terms used are identical with what we find in the translations of Aristotle and Porphyry which I edited in 1892 for the Clarendon Press *Anecdota* series. These translations are attributed to one David the Invincible, who was the author of several of the pieces found in codex 3. In my *Anecdoton* I adopted the traditional view that he worked in the fifth century; but the fact that one of the treatises in codex 3 is addressed to Anastasius who became Catholicos about 661, and another to Ashot the Patrician who was fighting the Khazars and Mussulmans in 683, proves that my date was two centuries too early. He was the same David

who lived some years at Constantinople, and was sent by Constans II. in 648 to Armenia, with a letter for the Catholicos Nerses the Builder.

The date of the version of Cyril's controversial works enumerated above is 6244 of the world, the 14th Indiction, and the second year of Anastasius Emperor, that is A.D. 715. There are also preserved in Armenian the glaphyra of Cyril, or commentaries on Genesis, Exodus, Leviticus, Numbers, Deuteronomy, Joshua, Judges, Kings, and the commentaries on Luke, Isaiah, Joel, Zachariah, Hebrews. The version of many of these commentaries is assigned to the fifth century, and they are probably not later than the sixth. In the commentaries on the Pentateuch the text is often abridged.

In rendering the Armenian into English I have striven to be as literal as possible, sometimes I fear doing violence in my attempt to the genius of our language. There is hardly any book which better than the Scholia sums up the dogmatic contests and contrasts of the age of Nestorius, and there is no other work of Cyril which had more vogue among the Monophysites of Armenia and Syria. Two-thirds of the Greek text is lost, and for that reason I selected it for translation. Apart from its dogmatic interest, it merits attention on philological grounds. All too little of the Armenian literature of the seventh and early eighth centuries has been printed, and even when as in the case of these controversial works of Cyril an edition has been published, it is sure to be rarer and more difficult to procure than a manuscript of the same.

OF SAINT CYRIL CHIEF BISHOP OF THE ALEXANDRIANS, ON
THE INCARNATION OF OUR ONLY-BEGOTTEN LORD, JESUS
CHRIST.

Help me holy Spirit, God.

How Christ shall be understood.¹

The name Christ has not the force of a definition, nor does it signify the essence of any, whatsoever it be, as for example² a man or a horse, or ox,³ but it rather makes revela-

¹ This clause is supplied from 4. ² for example] lit. 'aught.'

³ or ox] om 3.

tion of a thing inwrought concerning something. For with oil were anointed some in antiquity, as it then seemed good unto God; and token of kingship was unto them that anointing. There were anointed also prophets with the holy Spirit according to the intelligible <order of> things, so as thence to be named 'Anointed.'

In psalm saith the blessed David, as in the person of God, and says: *Touch not my anointed, and do my prophets no harm.* The prophet Ambacum also saith: *Thou wentest forth for the salvation of thy people, to save thy Anointed ones.* But in regard of our Saviour Christ, we say that there was an anointing; yet not by symbolic oil¹ wrought, nor through grace prophetic, nor yet that which is understood as it were in the being designed for the achievement of such and such a thing, as for example was realised, we say, in the case of Cyrus,² of Persians and of Medes the king, who mustered an army against the Babylonians, God in all way strengthening him unto this. For it is said: *Thus saith the Lord to his anointed one Cyrus, whose right hand I held.* And though the man was an idolater, he is called Anointed by reason of his being so anointed unto kingship by the decree from above: he was designed³ by God, mightily to⁴ subdue the Babylonians.

But rather this, because on account of Adam's transgression, *sin hath reigned over all.* And then the human race was amerced of the holy Spirit and was therefore in all peril. It needed afresh, through the oil of God unto what was from the beginning to mount up, and be accounted worthy of the Spirit. The only-begotten word of God was made flesh, and appeared to those on earth with Body of earth, and then became free from sin; that through him alone by the glories of sinlessness, man's nature being crowned, should be rich in the holy Ghost, and so be reformed toward God through sanctification.⁵ For so also into us passes the grace, taking its beginning from Christ, among us the First-born. And this teaching us, the blessed David sang in psalm unto the Son, *Thou lovedst righteousness and hatedst iniquity, therefore God, thy God, anointed thee with the oil of gladness more than thy fellows.*⁶

¹ by symbol, with oil 1 2 4.

³ designed] *lit.* taken in hand.

⁵ and so . . . sanctification] om 23.

² Cyrus]+both 3.

⁴ to subdue 1: he subdued *cet.*

⁶ more . . . fellows] 1 adds in mg.

Ps. cv. 15

Hab. iii. 15,
LXX.

Is. xlv. 1

Rom. v. 14

Ps. xlv. 8

The Son therefore is anointed in human wise like us with the praise of sinlessness. There having been made illustrious in him man's nature, having become worthy of the portion of anointing of the holy Spirit,¹ no more departing, as in the beginning, but rather with love carried in us. This is what indeed is written, that the Spirit came down upon Christ and abode upon him. Christ therefore is called the Word of God, who because of us together as are we is Man and in servant's form; and he is anointed in human wise according to the flesh but anoints in divine wise with his own spirit them that in him have believed.

Jo. i. 32

§ 2

In what manner we must understand Emmanuel.

Heb. ii. 16

Emmanuel is the Word God named, *having taken hold of the seed of Abraham*, and by proximity become a sharer with us of *flesh and blood*. Now Emmanuel is interpreted, *with us God*.

ib. 14

And we confess that there is *with us* the Word God, not locally (for where is not the Godhead, which fills all?) But neither running our course² along with us has he been seen by way of taking care, for thus unto Jesu Navea it is said, *As with Moses, so will I be also with thee*. But because he was made in our fashion, that is to say, in becoming man, he transmuted not his own, inasmuch as he was immutable in nature, God.³

Josh. i. 5

But for this reason <is> he who saith, *As I was with Moses, so will I be also with thee*, nevertheless is not named Emmanuel. Let the very same be the reason, even if he be said to be with any other of the saints. We therefore declare that the Word from⁴ God became *with us* at that time according to which Baruch said, *He did appear on earth and conversed with men, and Found out all the way of instruction, and gave it to Jacob his servant and to Israel his beloved, for he himself is our God, and there shall not be accounted any other in comparison with him*.

Bar. iii. 37

For until when he came, God according to nature was not with us. For there is no comparability between God and manhood, and much asunder is the difference of natures.

Accordingly the divine David in the Spirit summons unto

¹ ? read τοῦ χρισθῆναι τῷ μεταλαχεῖν

³ as God.

² συντρεχῶν or σύνδρομος.

⁴ from] of 1.

relationship or proximity with us, to wit in mystical wise, the word God, because he was not as yet become *with us*, saying in the Spirit, *Why, O Lord, hast thou stood afar, has despised* Ps. x. 1 *in season in time of tribulation?* It follows that he no longer stood afar, but became *With us*, since he remained that which he was, and *laid hold of the seed of Abraham*, as also I have said; received the form of a servant, and appeared as us, a man upon earth.

Christ then and Emmanuel signify to us the same Son, both this <way> that he was anointed together with us¹ in human wise, in his human body receiving the Spirit, as in himself also first; for he is set forth a second beginning of the race, who also doth anoint himself as God with the holy Spirit those who have believed in him. But the other <way>, because he became with us according to the reason above stated by us, and unto this the prophet Isaiah assures us saying, *Behold a virgin shall conceive and bear a son, and they* Is. vii. 14 *shall call his name Emmanuel.* For when the holy Virgin conceived out of the holy Ghost, and bare according to the flesh a son, then too was he called Emmanuel; for the Incorporeal became with us by carnal birth; and this then it was which by the voice of David <was foretold>, *Our God shall* Ps. i. 2, 3 *openly come, our God, and shall not be silent.* The same do I deem, *I myself who speak am at hand.* For having spoken Is. lii. 6 through the prophets as incorporeal, he came, he the Word, also in the body.

What is Jesus?

§ 3

By the force of reflection to be necessary that by us the Son of God be declared one, he is naught else than the Christ, that is to say the Emmanuel. The name Jesus, however, was in its turn as it were out of the fact. *For he, it says, shall* Mt. i. 21 *save his people from their sins.* For just as the name Emmanuel shows that the Word of God by means of his birth from woman became with us; and Christ, that having become man, he is said to be anointed as we in human wise: so also Jesus, that he saved us, being *his people*—which specially proves him clearly to be God in truth, and by nature Lord of all. For creatures are not said to be a common man's, but it

¹ with us] or as we (in Arm. MS. with, *and*, and as, *ust*, are often confused). ;

is fitting rather that all things be said to be the Only-Begotten's own, although he became man.

But haply some one will say : The people of Israel is called¹ Moses'. And to this we say : The people was named God's, and that was so in truth. But inasmuch as he was carried away into revolt, and made the calf in the desert, he was dishonoured of God ; and no more did he deign to name him his people, but spoke of him after that as a man's. But we not so, for we are the Son's own, so far forth as he is also God, and through him all things came into being. For thus saith David, *He hath made us and not we ourselves. We are the people of his hand and the sheep of his pasture.* Who said of us indeed, *My sheep hear my voice and follow me.* And again, *And other sheep are mine, who are not of this fold ; and them also must I bring hither,² and they shall become one flock and one shepherd.* He bade too the blessed Peter, *Simon, son of Jonan, lovest thou me? Feed my lambs, shepherd my sheep.*

Ps. c. 3

Jo. x. 27

ib. 16

ib. xxi. 15

§ 4

Why the Word God is called Man.

The Word then from God the Father, who by nature is God, is named man, as having participated in flesh and blood identically with us. For he appeared thus on earth, without being changed from whatever he was, but becoming through assumption of the humanity that is as we, perfectly realised according to its definition. Notwithstanding he remained and is defined³ in the manhood God and Lord of all, as by nature and truly begotten of God the Father.

And this is proved to us well and clearly by the all-wise Paul. *For the first man, he says,⁴ was from earth, earthy, but the second⁵ from Heaven, whom the holy virgin bare, the flesh made one with the Word.* But with special propriety is Emmanuel also said <to be> from Heaven ; for the Word begotten by him,⁶ from above and from the substance of God and Father, came down unto us when he became man. And is from above. And thus did John bear witness about him and say, *He that cometh from above is high above all.* Christ accordingly⁷ himself saith to the people of the Jews, *Ye are*

1 Cor. xv.
47Jo. iii. 31,
viii. 23¹ is called 1 : om ceteri.³ and is defined] om 1.⁶ by him] om 1.² add and they shall hear my voice 1.⁴ he says] om 2 3 4.⁵ second] add Lord 1.⁷ om accordingly 1.

from below, but I am from above. And again, *I am not of this world*, who also appeared part of this world as man, but was withal also high above the world as God. And we recall clearly the saying, *No one hath gone up into Heaven, save he that hath come down from Heaven, the Son of Man.* And we say that the Son of Man came down from heaven, according to the union of the economy, the Word attaching to his own flesh the prerogative of his own glory and divine-seeming excellence. Jo. iii. 13

Wherefore the Word of God is said to have been emptied.

§ 5

Being full¹ by nature and in all respects all-perfect, the Word of God, and dispensing *out of his fullness* to his creatures his own things, was, we say, evacuated, being no wise injured in his own nature, nor by obligation of existing being altered, suffering any confusion, and, in the humiliation, descent in any respect whatever. For immutable and unalterable is Himself also even as his Begetter, neither became he capable of passion after the manner (*or custom*) of sorrow. But when he was made flesh, that is, man—according to the saying, *I will pour forth of my Spirit on all flesh*, he makes² his own the poverty of humanity. Joel ii. 28 And this because he <was> man wholly, albeit he remained God. And next, what? He accepts the form of a servant, he who in his own nature is free, as Son. And being himself Lord of glory, he is said to receive glory. Himself being Life, he is said to be quickened;³ and he receives authority over all, who is also King of all with God; and to the Father he became obedient, the cross enduring and the rest. But this befitted the measure of the manhood. Nevertheless he makes them his own in the flesh, and fulfils the economy, remaining whatsoever he was.

How Christ is one.

§ 6

The divine Paul writes, *Though there be gods many and lords many in heaven and on earth, yet to us one is God the Father, from whom all things and we from Him.* And our Lord Jesus Christ, through whom all things, and we through Him. Yea, and the wise John saith of the Word God, *All* 1 Cor. viii. 5, 6

¹ full] om A.

² made 1.

³ *lit.* made alive.

Jo. i. 3 *things through him were made, and without Him was made nothing.* And the blessed Gabriel gives tidings to the holy virgin, saying, *Thou shalt conceive and bear a Son, and they shall call¹ his name Jesus.* When therefore the blessed Paul saith that all things were made through Christ Jesus, the blessed² evangelist reconfirms the force of the thought, and heralds the Word of God creator and maker of all things,³ a thing true, and the Angel's voice seals the fact of the birth in very truth of Jesus Christ of the holy Virgin.⁴ Nor do we conceive as without manhood the Word from the Father, but we say that he was completed one out of both as God made man, the same by the Father as Word begotten divinely, and from woman humanly as man: not as called to a second beginning of existence then when he is also said to have been born after the flesh, but as he is and⁵ exists prior to all ages and times. But there having come that time at which it was necessary to fulfil the economy, <he was> born also of a woman after the flesh. Consequently, even if some others were anointed, being called homonymously with him Christs, yet one is he *through whom all, Jesus Christ.* Not as if a mere man was made creator and maker of all things; but as if God the Word, through whom all came into existence *was also made* through nearness to us *sharer of blood and flesh,* and was manifested⁶ man, in no wise forfeiting the remaining⁷ whatever he was; for so indeed being made in flesh, he will be understood befittingly <to be> of all things creator and maker.

Heb. ii. 14

§ 7

How Emmanuel is One.

Once at the close of the ages is the Word of God said to
 Heb. ix. 26 be made Man, and as saith the divine Paul, *by the sacrifice of himself is manifested.* And what was the sacrifice? For he offered his own body for us, for an odour of fragrance to God
 Heb. ix. 12 and Father, and *entered into the sanctuary once, not by the blood of rams and steers, but by his own blood;* for he became an occasion thus to believers in him of eternal salvation. Consequently many were saints before him, but not one of

¹ thou shalt call 1.² om blessed 4.³ πρ for πρ.⁴ Here the Syriac adds the words *Yet we do not say that J. C. was mere man,* which the Latin and Arm. omit.⁵ is and] was and 1: even (and om is 3)⁶ manifested] made 3.⁷ om the remaining 1.

them was named Emmanuel. For what reason? Because the time was not yet come when he was to become¹ 'with us,' that is, to become according to our nature, because of the flesh, who is superior to all creatures. One therefore is Emmanuel, since once the only-begotten was made man, when from the holy Virgin he underwent fleshly birth. For it is said also to Jesus Navea,² *I will be with thee*, but he was not Josh. i. 5 Emmanuel. He was with Moses, but neither was he named Emmanuel. Consequently whenever we hear the name given to the Son, *With us God*, let us reflect and bear in mind, that not so was he with us in the close of the age, as one might even speak of his being aforesaid also with the saints. For to them he was a Succourer, but With us he was made. And when he was made With us, forfeiting not his own <nature>; for verily he is superior to change as God.

How we assert the Union to be.

§ 8

The fact of union is completed in many manners: for some severed in disposition and will, and sundered from one another, are said to be united in the way of friendly rencounter, laying aside from their midst the differences. United we call also things joined one with the other, that is, gathered together in other modes, either by juxtaposition or minglement. Therefore when we say there was united with our nature the Word God, the mode of union is seen to be above man's understanding. For it is not after any one thing of those mentioned, but is ineffable wholly, and to no one of those who are known, but to him alone who knoweth all.

And no marvel is it, if by such considerations we are humbled, when if we explore also how they be, things which are relative to ourselves, we confess their apprehension to be beyond us. For in what manner shall we regard man's soul in relation with his body? Who is there who could tell? But if it is needful for those who are accustomed to comprehend small things and them scantily, and have strength to utter <them>, to follow and track out matters so very subtle and above the understanding and phrase, we assert it to be befitting to understand—without³ the phrase being in all

¹ om become 34.

² om Navea 1.

³ μή ὦν for μέλων.

ways of truth, such to be the union of the Emmanuel, as one would consider also a man's soul to have towards its body. For the soul makes its own everything that is the body's, though in its own nature it is unsharing of the same's affections, physical as well as those which come upon it from without. For the body is moved to physical desires; and the soul which is within it, is in sympathy because of the union, but co-sharer it is in no wise, not but that it regards as its own gratification the fulfilment of the longing. Even though the body be smitten by a sword, and be, perhaps, scraped with iron, it is associated in pain, because its own body is tortured, still it will itself in its own nature not suffer aught of these adventitious things.

However for this reason¹ also we predicate of Emmanuel the union, because it was needful that there should share in the pains of its own body the soul united therewith, in order that escaping from torments, it might carry easy <and> upright the rudder of God. But in the case of the God Word it is monstrous to say that it co-percipient of the torments; for the godhead is impassible, and is not of us, but has been united with the body which possesses the rational soul. While it suffered, he himself impassibly was cognisant of things coming to pass within it, and he was suffering away,² as God, the weaknesses of the body, but making them his own as being <affections> of his own body. Thus also he is said to hunger and labour and suffer for our sake.

Consequently the union of the word with humanity will be compared not inconsistently with our own scope; for just as the body is heterogeneous to the soul, and yet the single man out of the two is realised and spoken of; in the same way out of the complete hypostasis³ of the God Word, and out of humanity perfectly constituted according to its own verbal definition, one <is> Christ, the self same subsisting in sameness, God at the same time as man. And, as we have said, the Word makes his own the <affections> of its own body, because his is the body and not another's. He causes his own body to share in the energy of his own divine-seeing power, so far forth as to be able to make alive the dead and heal them that are in sickness.

¹ for this reason] thus 1.

² ἀποπάσχω.

³ or essence.

However if we must adduce examples from God-inspired writ, and as it were in a sort of similitude to exhibit the manner of the union, come let us speak as for one.¹

About the Coal.

§ 9

The blessed Isaiah says, *There was sent to me one of the Seraphim, and in his hand he had a live coal, which he had taken² with tongs from the altar; and he saith to me, Behold, this hath touched thy lips, and it shall take away thy iniquities and shall purge thy sins.*³ Isa. vi. 6, 7

And we declare the coal to fulfil for us the type and image of the incarnate word, as if as soon as it touch our lips, that is whenever we confess faith in the same, then it shall exhibit us also from all sins pure and of our old transgressions free.

However it is (allowed) to see, as if in an image, in the coal, united with the manhood the Word of God, not casting away the being whatever he was, but rather elementarily changing that which it has approached⁴—that is to say has unified—into its own glory and energy. For in the same way as fire touching closely wood, and clothing itself therewith, seizes upon it, and it does not relinquish the being wood, but it rather alters it into the appearance and power of fire and inworks all that is thereof <to be> its own, and comes to be reckoned as one therewith, so shall be understood also as regards Christ. For being united ineffably with manhood, God hath preserved it whatsoever it was, and has remained also himself whatever he was. But being united once for all, he is reckoned as one therewith, having made his own what is its, uniting also thereunto the energy of his own nature.

That⁵ the bodiless godhead became body, keeping a rational soul, and that by sundering them one from the other, we utterly and in all ways dissolve the plan and mystery⁶ of the economy understood in Christ. § 10

In the Song of Songs our Lord Jesus Christ introduces himself saying,⁷ *I am flower of the plain, lily of the vallies.* Song of Sol. ii. 1. Now as smell is something without body, and uses as its body LXX.

¹ ἐνὶ for ἐν.² had taken] held 4.³ sins] add from thee 13.⁴ ? προσαφθεν for προσληφθεν.⁵ That] add of 3.⁶ om and mystery 3.⁷ saying] add to us 3.

that in which it is, and yet the lily is considered to be of both one; but the defection of the one ruins entirely the plan regarding it, for in the subject is the smell and the subject is body—even thus let us understand also in regard to Christ the nature of Godhood, that His own hypercosmic transcendency scents with sweet odour the world, in the humanity as if in a subject; and by nature bodiless becomes after an economical union even in a body, through the desire to be known by means of body, since it has energised through the same activities proper to God. Consequently the bodiless will be properly understood through its own body, just as the reality of the fragrance is in the flower as its subject, and the togetherness of both is called a lily.

§111

That <the word> having arrived at true union with the humanity, the substances¹ have remained unconfused.

There was raised, God willing, in the wilderness the holy Tabernacle, and therein in manifold manner was figured Emmanuel. The Lord of all said therefore to the divine Moses, *And thou shalt make an ark of Witness out of unrotting wood, of two cubits and a half its length, and of a cubit and a half its breadth, and of a cubit and a half its height; and thou shalt overlay it with gold within and without.* The unrotting wood then will be truly a type of the incorruptible body, for unrotting is cedar; while gold, as a material surpassing others, will signify to us the transcendency of the divine essence.

Exod. xxv.
10, 11

And mark how the whole ark was overlaid with pure gold without and within. For there was united with a holy body² the Word being God; and this I deem is it that also without the ark with gold was lined and overlaid. That he also made his own the reasonable soul within the body, this will shew the fact that he enjoined as necessary the gilding it on the inside as well. And that the natures, that is the substances³ have remained unconfused, we shall realise from this. For the gold spread over the wood remained just what it was, and the glory of the gold enriched the wood, yet it ceased not from being wood.

And that the ark is taken for a type of Christ, one may

¹ substances] so Latin and Syriac versions, but the Greek has τὰ ἠρωμένα.

² or flesh (the Arm. word is the same).

³ *goyuthian*.

be persuaded of by many arguments. For it used to go before the Israelites, seeking rest for them. Christ also somewhere saith, *I will go and prepare for you a place.*

Jo. xiv. 2

That the Word being God was made man, and that not a man merely through bare conjunction honoured is called to equality of glory with him, that is to authority, as by some is opined.

§ 12

The divine Paul saith *the mystery of godliness to be great*; ¹ Tim. iii. and such is the fact in truth. For *there was manifested in flesh the Word*, being God; *was justified also in Spirit*, since also not in any manner does he appear holden by our infirmities, albeit after us he was made man, for he did no sin. He *appeared also to the angels*, for they were not ignorant of his generation after the flesh. He *was preached also unto the Gentiles*, as God made man, and so was *believed on in the world*. And of this divine Paul will assure us thus writing:

Wherefore remember ye Gentiles, named uncircumcision, Eph. ii. 11. *from the so-called circumcision in the flesh, made by hands*, ¹² *that ye were at that time without Christ, and estranged from the polity¹ of Israel, and exiled from the covenants of promise. And any hope ye had not, and ye were godless in the world.*

The Gentiles were therefore in the world and godless, without Christ; but because they recognised him as God by nature, and recognised truly, they too came to be recognised by him, confessing the faith. He was *uplifted also in glory*, ¹ Tim. iii. it is clear in divine fashion. The blessed David saith in ¹⁶ Psalm: *God hath been uplifted in praise*. He was uplifted ^{Ps. xlvii. 5} absolutely in body, and not in the naked godhood, for God was incarnate.

We believe, therefore, not as it were in one of ourselves made divine according to grace, lest we be caught unawares, led into the perversity of anthropolatry; but rather as it were in God appearing in human form; and made as we in very truth, remaining withal in the manhood God. For the Word being involved ² in the taking on of flesh, was not involved in a laying aside of the being just what he was; but is conceived of, the same self God, at the same time also man.

¹ or life.

² *lit. factus.*

And the account of faith is thus, and let it be so very rightly. But if any one should say, What is there absurd, tell me, if a man as ourselves be understood to have laid hold of the Godhood, rather than God be made man? We assert that there are ten thousand considerations which are opposed, and which, as it were, by a nod hint at the necessity of our valiantly opposing, and not believing it so to be.

For come, before ought else, let us reflect upon the mode of the economy with flesh, and let us examine the nature of our condition. Human nature was imperilled, and was caught in the last ills, and was condemned to death; and was involved in the toils of sin, was gone astray and was in darkness; God by nature and in truth it knew not. It was worshipping creatures and not the creator. How then, indeed, was it to be rescued from such ills? Say we this, that it was lawful to lay hold of the divine nature, of which it knew not at all, who or what possibly might be that highest nature's dignity, it which was holden of unlearning and darkness, and by the soil of sin defiled? How was it possible for it to be able to attain unto the all-holy nature and to receive glory, which no one can receive, without having received. Suppose that by knowledge, for example, and by knowing alone, we assert it to lay hold thereof, who is there that demonstrated at all?

Rom. x. 14 *How shall they believe, except they hear?* Not but what even this is not to lay hold of the Godhood, and to seize the befitting glory thereof. Consequently it is more meet, and very reasonably so, to suppose, that God the Word through whom is the all, desiring to save the lost by abasement unto us, lowered himself to what he was not, in order that the nature of man might become what it was not, eminent in honour of divine transcendency, even through the union with him; and it was rather lifted up to what was above nature; that is to say he sent down, to what was outside the nature, the unchangeable, as God. It behoved that the Incorruptible should lay hold of the nature which is under corruption, that he might liberate it from corruption. It behoved that he who knew not sin, should be made conformal with those who were under sin, in order that he might make sin to cease. For as wherever there be light, there will be absolutely without work darkness; so when incorruption is at hand, is

it necessary entirely for corruption to flee away; and, as he that knoweth not sin, has made his own that which is under sin, for sin to be brought to nought.

But that the Word, being God, was made man, and not rather as man made God is Christ conceived of, I will from the holy Scriptures also endeavour to shew. Now there hath said the blessed Paul, *He who is in the form of God esteemed not robbery the becoming equal to God; but emptied himself, taking servants' form, being made in the likeness of men, and found in fashion as a man; he humbled himself to become obedient even to death and to death of the cross. Wherefore God also the more exalted¹ him, and bestowed on him the name which is above every name, that at the name of Jesus Christ every knee should bow of beings heavenly and earthly and infernal;² and every tongue confess that Jesus Christ is Lord unto the glory of God the Father.* Phil. ii. 6-11

Whom then shall we really say was in the form of God and equality of the Father, esteeming these things *not for robbery*; but rather descended into emptiness, and into servants' form, having humbled himself, in likeness also to become as ourselves? Now if he was mere man alone of a woman, how was he in such a form and equality of the Father? Or how had he fulness, that he be conceived of as emptied? Being in what heights, is he said to have been humbled?³ And how was he made in the likeness of men, who was such by nature, even if he is not perhaps said to be made aught? And where was he emptied, having received the fulness of the Godhead? Or how was he not made high, unto transcendent glory proceeding?

Consequently we say not man made God, but rather that he was made in abasement because of our manhood, who was in the form and equality of the Father, the God Word. For he was emptied, How?⁴ By reason of the likeness to us, who was full and complete⁵ as God. He is humbled on account of the flesh, who is also filled with the divine transcendency of elevation, for he hath a throne that is on high. He was made in the likeness of men, who is withal conformal with his getter, since he doth limn out his essence. How-

¹ glorified 1.

³ humbled] emptied 4.

² and infernal] om in text 1, but add in mg. corr.

⁴ How? om 1.

⁵ om and complete 1.

ever, since he was once made as we, he is said to ascend with flesh too into the Godhead's glory, who had fully the same, as his own continually. Yet in a manner he ascended into it because of the manhood, because he is believed to be Lord of the universe even with the flesh.

And there boweth to him every knee, and that not at all to the grief or dishonour of the Father, but rather to his *glory*. For he rejoiceth and is glorified in the son's being adored, albeit he was made like us. It is written also again, that *he*

Heb. ii. 16,
17

*taketh hold not of angels', but taketh hold of Abraham's seed,*¹ whence it behoved him in all ways to be like the brethren. Lo, the Word, being God, takes hold of Abraham's seed; and not some man of those² like us, took hold of the Godhead. He himself therefore is likened to us and was manifested a brother as man, and not we to him according to the Godhood's nature.

Heb. ii. 14,
15

rescue them who through fear of death were all their lifetime subject to bondage. Lo, again, he himself through nearness partook with us of blood and flesh; and the thing hath a reason apposite, instant, and at the door, it being written⁵

Rom. viii. 3

*again, For what was impossible for the Law, in that it was weak through the flesh, God sent his own son in the likeness of the flesh of sin, and for sin's sake, also condemned sin in the flesh.*⁶ Mark again, that not man is shewn advancing up to Godhood, and ascending to the honours thereof; but God

rather sent his son *in the likeness of flesh of sin*, that he might annul sin. Consequently the Word being God, let himself down⁷ into emptiness, being made man; and Christ is seen to be no man simply laying hold of the glory of becoming God.

¹ but . . . seed] om 13 thro' similar ending.

² om of those 1.

³ Forasmuch, etc.] In order that children may partake of flesh and blood, he himself by nearness became consort of them 13.

⁴ holders 4.

⁵ he writes 3.

⁶ also . . . flesh] whereby condemning sin in his flesh 4.

⁷ let . . . down] humbled 1.

That the Word of God made man is Jesus Christ.

§ 13

Desiring to investigate the mystery of the economy with flesh of the Only Begotten, we say this, holding true glory¹ and right faith, that the Word himself which is from God the father, true God from true God, light from light, was made flesh and was made man, descending from heaven, suffered and rose from the dead. For thus defined the great and holy synod the symbol of the faith.

Investigating and desiring to learn afresh, what really is the Word's being made in truth flesh and man, let us see that it is not possible to take <him> as it were in a connection which regards equality of honour or of authority or of sole homonymity of sonship; but rather to be made man as we, together with his keeping unchangeable and unalterable and rescuing afresh in his own nature him that was made² in the assumption of flesh and blood economically.

One accordingly is he who before becoming flesh is named by the divine writ, Only-Begotten and Word and God, Image, and brightness and Impress of the Essence of the Father, Life, Glory, Light, Wisdom, Power, Arm, Right-hand, Exalted, Mighty, Magnificence, Lord of Sabaoth, and by other such names, truly God-befitting. But after the becoming man, Man, Jesus Christ, Propitiation, Mediator, First fruits of the Sleeping, First-begotten of the dead, Second Adam, *Head of the Body the Church*: the original names also following him, since all is his, those which are first and those in the last times of the age. Col. i. 18

One accordingly is he who even before becoming man <was> true God, and in becoming man remained just what he was and is and shall be. We must not therefore formulate apart the one Lord Jesus Christ, into man peculiarly and God peculiarly; but we say that Jesus Christ is one and the same; knowing the difference of flesh and of Godhood, and keeping them unconfused one with the other.

When therefore Holy Writ says that, in Christ *dwelled all the fulness of the Godhead bodily*, we do not therefore say so as that in another Christ, in a man,³ the Word dwelled apart Col. ii. 9

¹ *i.e.* orthodoxy.

² *lit.* in quo or qua factus est assumptione.

³ a man 1: flesh *cel.*

and alone, nor sundering from each other things united, do we conceive of two sons; but this rather, in that holy writ calls by the name Christ, and as it were in part sometimes the manhood of the Word of God, which he having as his own, made to be in the order of a temple. For it has been written also about human souls, *Him verily who dwells in houses of clay, whereof we too are of the same clay.* Do we then, because he names human bodies houses of clay and asserts the soul to dwell in them, also sever in two the single men? And how is it not wholly without blame, that in a man also be said to dwell his spirit? So that even though the form of speech passes into such modes, unable to be otherwise, it beseems not therefore that the nature of things is thereby injured, but rather to conceive that they also forthwith hasten unto the truth.

When then we see any of those things which have not been allotted their nature one like to another, woven together into unity by composition, and forthwith the one perhaps is said to dwell within the other, we must not define them apart into two; the concurrence into unity not being in any one way prejudiced, even if each one of the things united be specially named by us whatever the two several are. For as I said, in man is said to dwell his spirit; and yet not only the spirit specially, but also the body, is called man. Which thing in some sort the wise Paul signified to us, saying, *For though our outward man perish, yet our inner man is renewed day by day.* When therefore any one saith that our inward man dwelleth in our outward man, he saith true; nevertheless he is not seen to have divided the one into two. The prophet Isaiah also saith somewhere, *By nights riseth early my spirit to keep dawn with thee, O God.* Is it then as if some one else than himself, his spirit, were said to keep the dawn with God? And how is it not absurd to say any such thing? Consequently it is necessary to observe the figure of speech, and not marvel at the reasonable, but rather explore the force of the things signified with respect to the aim beseeming each several thing.

If however it be said that Jesus waxed *in age and wisdom and grace*, the fact will belong to the economy. For the Word of God permitted his human qualities to come to be by

Job iv. 19,
LXX.

2 Cor. iv.
16

Isa. xxvi. 9

Lk. ii. 52

the habit of its proper nature; and as it were gradually and little by little he broadened out the manifestation of his own Godhood, and along with the age of the body to encrease what is Its own, so that no <thing> strange should be seen, which in excessive unknownness should disturb some men. While even thus they said: *How knoweth this man letters*, Jo. vii. 15 *since he hath never learned?* Consequently bodily is the increase, and the advance in grace and wisdom befits the measures of the manhood. Himself however, the Word from God, in his own nature we pronounce to be all-perfect; not in need of *advance*, not of *wisdom*, not of *grace*. But he rather imparts to creatures both *wisdom* and *grace*, and the things in which they may be well off. If however it be also said that Jesus suffered, the suffering will be of the economy; but it is said to be himself, and very properly, for his own was that which suffered, and he was in the suffering body, he that knows not suffering,—since he is impassible as God. So far forth however as came the gross daring of the drunken ones, he would have suffered,¹ if it had been possible to suffer. Consequently in so far as there hath been made even as we the Only Begotten, as often as he is called man by the God-inspired scriptures, we, bearing in mind the economy, shall acknowledge him to be God according to nature and so Christ.

Examples from God-inspired Scripture to show that the Word of God remained even after the incarnation God. § 14

God saith somewhere to the divine Moses, *And thou shalt make a mercy seat of pure gold, of two cubits and a half the length thereof, and of a cubit and a half the breadth thereof. And thou shalt make two cherubim of gold of beaten work, and shalt put them on the two sides of the mercy seat; and there shall be of the cherubim stretched out their wings, to hold a shelter over the mercy seat, and their faces shall look to one another, confronting the mercy seat.* Ex. xxv. 17-20

A type, therefore, will it be, and a very sure one the Word of God remained in the manhood God and in his glory and transcendency, even though he was made like us economically. For a propitiation through faith was Emmanuel made Rom. iii. 25

¹ Codices 34 have this scholion: It was impossible for the Divine Word to suffer; but in the flesh he suffered, for we were saved by God possessing our body.

unto us. And as to this will the wise John persuade us,
 1 Jo. ii. 1, 2 *Little children, this I write unto you, that ye sin not. If any man sin, we have an advocate with the Father, Jesus Christ the righteous, and he is Propitiation of our sins.* But also Paul

Rom. iii. 25 saith, *Whom God appointed, a propitiation through faith in his blood.* However, manifest are the cherubim standing round about the mercy-seat, forming a shelter with their wings one over against the other, trembling, bowing unto it, and with fixed gaze eying steadily the things dominical. For to God alone is turned the glance of so great a multitude of supernal powers, insatiably having God in sight. So the

Isa. vi. 1 prophet Isaiah saw the Son *on a throne lifted up and exalted*, the cherubim, he says, stood around him bringing offerings as unto God.

§ 15

Another.

There was sent of yore the divine Moses to rescue Israel from the torments of the Egyptians. And since it was necessary to persuade those who were under the yoke of servitude and of a customary vassalage, that God called them, he was bidden to work signs. For the working of signs is ever powerful unto belief. Moses therefore says to the God
 Ex. iv. 1-5 of all, *If they shall not believe me nor harken unto my voice, for they may say, God hath not appeared unto thee, what shall I say to them.* And the Lord saith to him, *What is that in thine hand?* And he saith, *A rod.* And he saith, *Cast it upon the ground.* And he cast it on the ground and it became a serpent, and Moses fled therefrom. And the Lord said to Moses, *Stretch forth thy hand, and lay hold of his tail.* And he stretched forth his hand, and laid hold of his tail, and he became a rod in his hand. And He saith, *Let this be a sign to thee, that they shall believe that the Lord God of their fathers hath appeared unto thee, God of Abraham and God of Isaac and God of Jacob.*

Mark then in these <words> the Son from God in nature, and truly, as some rod of the Father, for the rod is an emblem of kingship. For together with the son hath he authority
 Ps. xlv. 6 over all, which the divine David saith, *Thy throne, O God, is for ever and ever, a rod of equity, a rod of thy kingship.* But he cast it on the ground, that is, he clothed it in an earthly

body, for he sent him upon the earth through the becoming man; for then, verily, did he become like unto our wickednesses, it is clear that of wickedness the serpent is emblem.

And that what I have said is true, thou wilt be instructed from this. For our Lord Jesus Christ himself, as image and figure of the economy in the flesh, accepteth the brazen serpent, which Moses lifted up, in order to undo the serpents' bites. For he says, *As Moses lifted up the serpent in the wilderness, so must be lifted up the Son of Man, that everyone who believes in Him may not perish but receive life eternal.* For as the serpent made of brass was the cause of salvation to those in peril, for they were saved who looked on it, so also our Lord Jesus Christ to those who see him in the likeness of bad men, so far forth as he was made man, yet are not ignorant that he is God quickening, <will> be the producer of life, and able to become a refuge, I say from bitter and venomous beasts, from opposing powers.

And this is therefore a figure, that Moses' rod ate up the rods of the others, which the wizards cast down on the ground. Accordingly, the rod was cast down on the earth, yet it did not remain a serpent, for lifted up it became again just what it was. For if, as I have said, there was in likeness as we, the rod of the Father, that is the Son, by whom he rules the universe, yet having fulfilled well the economy, he was lifted up into heaven; and became afresh in the Father's hand as it were *a rod of equity* and of kingship. For he sat down on the right hand of the Begetter, and was made in his own transcendency, possessing the supreme throne even with flesh.

Another.

§ 16

The Lord God said again to him, Put thine hand into thy bosom, and he put his hand into his bosom, and took forth his hand out of his bosom and his hand became as snow. And he said again, Put thine hand into thy bosom, and he put his hand into his bosom, and brought it forth out of his bosom, and it was turned again to the colour of his flesh.

The hand, and the right hand of God and Father, him that is of the same by nature, divine Scripture names the Son. It introduced him for certain, saying: *I by mine hand founded*

Isa. xlvi. 13

Ps. xxxiii. 6 *the heaven.* Which also the blessed David saith, *By the word of the Lord the heavens were established.* See then that in Moses' bosom being hidden his hand had not yet suffered leprosy; being brought forth it was forthwith made leprous. And again being put in however and thence issuing forth, it no longer appeared leprous. *For it was turned,* he says, *forthwith to the colour of his flesh.* Therefore as long as was in the bosom of the Father the word from the same,¹ he with the Godhead's purity appeared beauteous. But when² he was made as it were outside, as touching the incarnation I mean, Rom. viii. 3 that is the becoming man, he was even made *in the likeness of Isa. liii. 12 the flesh of sin and was numbered among the iniquitous.*³ 2 Cor. v. 21 Which the blessed Paul said,—*Him who knew not sin, he made sin for us, that we might be made Righteousness of God through him.* This I think is shown by the leprosy. For the leper was unclean according to the law. But since he again became in the bosom of the Father, for he was taken up after the resurrection from the dead, the hand issuing forth again will appear pure. For there shall come verily in due season our Lord Jesus Christ in the Godhead's glory and purity, though retaining the existence as we without laying it aside. Saith therefore also the blessed Paul about Christ, Heb. ix. 28 *that once for all he died for taking away of the sins of many, and a second time he shall be manifested without sin unto them that look unto him for salvation.* Consequently whenever holy writ names Christ Jesus, let him not be conceived of as man by himself, not united in very truth with the word; but let us rather thus hold him fast, that Jesus Christ who became man is very 'Word from God the Father.'

§ 17 That Christ was not a God-clad man, and that in a man there dwelled not the Word God, but rather that he was made flesh, that is perfect man, according to Scripture.

Those who have faith in Christ undefiled, and by not a few testified unto correctness, say that the Word himself who is from God the Father, descended into emptiness, taking a servant's form, and making his own a body born of the Virgin Mary, was made as we, appeared also a son of man. He is

¹ om from the same 1.

² When 1; since *cel.*

³ iniquitous] *lit.* the unlike.

also God according to the Spirit, but according to the flesh the selfsame is man. As also the divine Paul called out to the people of the Jews, saying, *Manifoldly and in many ways* Heb. i. 1, 2 *spake to our fathers through the prophets, but in the close of the days spake with us through the Son.* And how shall God and Father be understood *to have spoken in the close of the days through the Son?* For he spoke to them of old the law through him. This even the Son himself says, that his are the words which <were> through the wise Moses. For he says, *Think not that I came to undo the law or the prophets.* I Mt. v. 17, *came not to undo, but to fulfil.* But I say unto you, not one 18 *jot, which is a sign-point, shall pass away from law and prophets, until all shall come to be. Heaven and earth shall* Mt. xxiv. *pass away, but my words shall not pass.* 35

And besides this by the voice of the prophets, *I that speak* Isa. lii. 6, *am at hand.* Consequently when he was made in flesh, then LXX *spake the father to us through him,* as saith blessed Paul, *in the end of these days.* But lest we should be unbelieving that he himself it is who even before all the ages is Son, he added immediately, *Through whom he made also the aeons, effulgence* Heb. i. 2, 3 *of glory and image limning forth his essence,* the Father's, he declares him to be.

Man he was made truly, through whom God and Father *made the aeons*; and not as some opine, was he made in a man, so that by us he be conceived of as a man having God dwelling in matter. For if they say here that this is so, and believe it, then truly will the blessed evangelist John appear superfluous saying that *the Word was made flesh.* For what Jo. i. 14 *need is there of the Word from God being made man and being said to be made flesh, unless he was made flesh* signifies the being made as we; and the force of the being made flesh proves him to have been made man as we, remaining also above us, nay more, above all creatures.

And it is due, as I think, to bring forward examples from sound reflection of what I have said, and to carry conviction that the only-begotten was made man and is God even with flesh, and <was> not dwelling in man, rendering him God-clad, like others who were made partakers of his Godhead.

§ 18

Thoughts.

God says somewhere of us, *I will dwell in them and walk in them and I will be to them a God and they shall be to Me a people.* And our Lord Jesus Christ Himself too saith, *Lo I will come and if any man open to Me we will enter BOTH I AND THE FATHER AND we will make our abode in him.* We are also called temple of God, for we (he says) *are the Temple of the Living God,* and again *Know ye not that your bodies are a Temple of the Holy Ghost Which is in you Which ye have of God?* But if they say thus that He is Emmanuel, as each one of us has had God indwelling in him, let them confess it openly, that when they see Him worshipped by us and by the Angels, in Heaven and upon earth, they may blush as thinking otherwise, and ignorant of the drift of the holy Scriptures, but also not having in them the faith which they *delivered to us, who from the beginning were eyewitnesses and ministers of the Word.*

But if they say: He is therefore God and glorified as God because the word begotten of God the Father merely dwelt in Him, and not because He was made Man, let them hear oppositely from us, If to them who have God indwelling in them, it suffices that they become truly gods and be adored by all, all will be gods and to be adored, for he dwelleth also in the holy Angels, and we have Him dwelling in ourselves too, through the Spirit; but it is not right to say that on this account they are gods and to be adored who have Him in them. Not therefore for this is Emmanuel God and to be worshipped because the Word of God dwelt in Him as in a common man, and in one considered as we and by himself and existing apart and in part, but because He was made flesh, *i.e.* Man, for He remained therefore God and one to be worshipped.

§ 19

Apostolic sayings wherein Christ is called God.

Speaking of the Christward Mystery, he says, *Which of other races was not made known unto the sons of men, as it had now been revealed unto His saints, unto whom God willed to make known what is the riches of the glory of this mystery among the Gentiles which is Christ in you the hope of glory,*

2 Cor. vi.
16Rev. iii.
201 Cor. vi.
19cf. 1 Tim.
vi. 3
S. Luke
i. 2Eph. iii.
5Col. i. 26—
28

Whom we preach. If therefore He is God-clad and not truly God, how is He *the riches of the glory of the Mystery* which is told to *the Gentiles?* or how is God at all proclaimed?

Another.

§ 20

*For I would that ye knew what conflict I have for you and for them at Laodicea and as many as have not seen my face in the flesh, that their hearts might be comforted, being instructed in love and unto all riches of the full assurance of understanding to the acknowledgement of the Mystery of God of Jesus Christ.*¹ Lo he calls *the Mystery of God* the *Mystery of Christ* and wishes to assure certain *in understanding* unto the *acknowledgement* of it. Of what understanding therefore was there need to those who would learn the *Mystery of Christ*, if they were about to hear that God dwelt in a man? But there is need of exceeding understanding to know Emmanuel, that the *Word* being God was made Man. Col. ii. 1, 2

Another.

§ 21

For from you sounded out the word of the Lord, not only in Macedonia and Achaia, but in every place your faith to Godward is reported. Lo again he states that their faith was Godward, of which Christ saith, *He that believeth in Me receiveth everlasting Life:* and *the word of the Lord* he calls the preaching of Him. 1 Thess. i. 8
S. John vi. 47

Another.

§ 22

*For yourselves know our entrance in unto you, that it was not in vain,*² *but after that we had suffered many things before and been reviled as ye know in Philippi, we were bold in our God to speak unto you the Gospel of God.* Lo speaking *in God*, he made mention of *the Gospel of God*, that he preaches Christ to the *Gentiles*. 1 Thess. ii. 1, 2

Another.

§ 23

Call to mind brethren our labour, working day and night that We might not be burdensome to any of you, we preached the Gospel of God among you: and again, *For this cause I thank* Ib. 9
1 Thess. ii. 13

¹ Of God and Christ, 1.

² The Arm has 'according to any one thing' instead of 'in vain.'

God without ceasing, because when ye received from us the word of hearing of God ye received it not as the word of men but as it is in truth the Word of God which worketh in you which have believed. Does he not plainly call the preaching about Christ the Gospel of God and word of God? How is that not plain to all?

§ 24

Another.

For the grace of God saving hath appeared to all men, teaching us to deny ungodliness and worldly lusts that we should live soberly and uprightly and piously in this world, and await the blessed hope and manifesting of the glory of the great God and our Saviour Jesus Christ. Lo our Lord JESUS CHRIST is most positively called God and Great: for He it is Whose manifesting of glory we await, being diligent by means of upright life and unblameable. But if he be a God-clad man, how is He also great God? or how is the hope in Him a blessed one? if so be that the Prophet Jeremiah is true in saying, Cursed he that putteth his trust in man. For neither God did he anywhere name him (as I said before) to them that teach him God-clad. And what hinders that all others be gods and to be worshipped who had God in them? But blessed Paul calls Christ God Great and that hath a blessed manifesting, he who is found saying of the Jews, and of Emmanuel, Whose are the fathers and the covenant and the promises, of whom as concerning the flesh, CHRIST Who is over all God blessed for ever. Amen.

But that by Divine revelation he did make his preaching, will be clear in that himself saith, *Then fourteen years after, I went up again to Jerusalem with Barnabas and took Titus with me also; but I went up by revelation and set forth to them the Gospel which I preached privately to them who seemed to be somewhat, lest haply I had run in vain or should run. Preaching <Him> to the Gentiles as God, every where calling the Mystery about him Divine. He went up to Jerusalem by revelation and communicated with them who seemed to be somewhat, i.e. with the holy Apostles, lest perchance he should run in vain or had run. When he had gone down from Jerusalem and was again back among the multitude of the Gentiles, did he then correct ought of his former <teaching>?*

Tit. ii.
11-13Jer. xvii.
5Rom. ix.
4, 5Gal. ii.
1, 2

And did they not persevere in confessing that Christ is God? as indeed he writes to certain, *I marvel that ye are so soon removed Gal. i. 6, from him who called you, unto another gospel which is not*⁷ *another, save there be some that trouble you, and would pervert the Gospel of Christ: and he says again, But though we or an Angel Ib. 8 from Heaven preach any gospel unto you more than ye have received, let him be anathema. And leaving all others that had God indwelling them, he preached JESUS Alone as God?*

Another.

§ 25

It is written of Christ, *When He was at Jerusalem in the S. John ii. 23-25 feast day, many believed in His Name, when they saw the signs which He was doing, but Jesus Himself trusted not Himself to them, because He knew all men and because He needed not that any one should bear witness of him, for Himself knew what was in man. If He were a God-clad man, how were not the many deceived who at Jerusalem believed on His Name? Why did He Alone know the things which are in man when none else knoweth them? for God alone is said to have fashioned our Ps. xxxiii. 15 hearts. Or why doth He Alone forgive sins? for He saith, That the Son of Man hath power to forgive sins. Why is He S. Matt. ix. 6 Alone apart from others the Co-sessor of God and Father? why do the Angels worship Him Alone, and did He teach us to deem as our common Father Him who is in Heaven, for His alone was he?*

But you will say that words of this sort are to be attributed to the indwelling Word. And how ought He not according to the measure beseeming Prophets, Himself too to have said, *Thus saith the Lord?* But when He would ordain the things that are above <the Law>, putting on Himself dignity of a Legislator, He used to say, *I say to you.*

How says He that He is free, and whatsoever was due to God? It is because He is Son in truth. And how if He was a God-clad man, was He free by Nature? For the God-head alone is free and under authority of none? for he not only takes to himself the praise of all, but received as it were by way of debt religious service. And if Christ is the end of the Law and the Prophets, yet is a God-clad man, how is it not true to say that the end of the prophetic preachings has brought upon us the depravity of man-worship?

S. Matt.
iv. 10
from
Deut.
vi. 13

Again, the Law set forth, *Thou shalt worship the Lord Thy God and Him only shalt thou serve.* And it led us unto Christ, as unto a knowledge transcending theirs who were before in the shadow: Shall we therefore, repudiating the worshipping of God, worship matter which has God in it? for where were it best to conceive him, tell me? in heaven or in a man? in Seraphim or in earthly body?

Heb. ii.
14

If He were God-clad man, how by nearness partook He with us in flesh and blood? If the indwelling sufficed for participation of nearness with us in the same things, and if His so participating was the being made man: He indwelt in many of the saints too: He was therefore not once, but full often, made man. And how is He said *once in the end of the world to have appeared for putting away of sin by the sacrifice of Himself?* how do the Divine Scriptures preach to us one Coming of the Word?

Ib. ix. 26

§ 26

If He¹ were a God-clad man, He (it seems) was made the Temple of God, and how is Christ in us also? as a Temple in temples? or rather as God in the temples through the Spirit? If he were a God-clad man, how is His Body alone Life-giving? for such should have been the bodies of others also, wherein indwelt the God of all things.

Heb. x.
28, 29

And the Divine Paul wrote somewhere, *He that despised Moses' Law died without any mercy at the hands of two or three witnesses; of how much sorer punishment, suppose ye, that he is worthy who hath trodden under foot the Son of God and hath deemed polluted the Blood of the new Covenant?* Yet Divine

Ib. ii. 2.
cf. Gal.
iii. 19,
Acts vii.
53

were the Commandments, the Law spoken through Angels: how then will he be *thought worthy of sorer punishment* who hath *deemed polluted the Blood of Christ?* or how is the faith Christ-ward higher than the cult of the Law? But (as I have said) Christ is not as one of the saints, a God-clad man, but God in truth and He possesses glory in surpassing excellence, because, being God by Nature, the Word of God was made flesh, *i.e.* perfect man; for we believe that the Body which was united to Him is endowed with reason and ensouled, and wholly true is the union.

¹ The Syriac supplies the fresh section-number 26 here: the Armenian and Latin give no break.

How¹ we must understand *The Word was made Flesh and dwelt in us.*

§ 27

The blessed Paul affirms that the Only-Begotten Word of God took hold of Abraham's seed, and also that through nearness He partook with us of flesh and blood. We remember too the word of John, for he says, *And the Word was made Flesh and dwelt in us.* Was it therefore the aim of these men, being spiritual, to teach this, that the Word of God was capable of change, to undergo the mutation which belongs rather to the creature? so that that too which He was not, He should haply become, or by His own suggestion be brought thereto, that is, be driven from what before seemed to Him good into an alteration of nature. God forbid: for He remains Himself, not admitting into His Nature change, unknowing to suffer *a shadow of turning*: for That Supreme and Heavenly Nature is ever fixed in what it was.

Heb. ii.
16.
Ib. 14.
S. John i.
14

S. James
i. 17

How the Word has been made Flesh it is needful to see. First then the Divine Scripture full often calls man flesh and as it were taking from a part makes declaration of the whole animal, and does the same sometimes no less from the soul alone, for it is written that *all flesh shall see the salvation of God*, as moreover the Divine Paul saith, *I conferred not with flesh and blood*, and the hierophant Moses calls out to Israel, *Thy fathers went down into Egypt seventy and five souls.* And one would not therefore say that bare and fleshless souls made their descent into Egypt, nor again that to soulless bodies God gave bounteously of His salvation.

S. Luke
iii. 6.
Gal. i. 16
Dent. x.
22

As often therefore as we hear that the Word was made into Flesh, let us conceive of man out of soul and body. But the Word being God was made perfect man taking a body endowed with soul and mind, and having united this to Himself in truth, in what manner he himself knows (for speculations of this kind are utterly unattainable by our mind), was called son of man. Yet if one must say somewhat, looking as in a mirror, the human mind indicates that the Word was united to the Body having a reasonable soul, much as is the soul of man too to its own body, which is of other nature than it, obtaining thus participation and union with it, so as to appear not to be other than it, in that by composition

¹ Codex 3 numbers this chapter as 26, codex 4 as 21.

one living thing is effected out of both, it nevertheless remaining (as I mentioned before) in its own nature. Hence we say that not by mutation or change has the Word of God been made <Man>, nor yet that It was diminished in any way of being God; but that taking flesh of a woman and united to it from the womb, He proceeded forth man, the Same being Man and God; for not as casting away the Ineffable Generation out of God the Father, did He endure that of a woman, inviting a beginning so to say of being, but rather permitted to His own Flesh to be called into being in accord with the law of its own nature, in regard I mean to the mode of its birth: nevertheless the human nature hath in Him something special, for he was born of a Virgin and hath Alone a mother incognizant of marriage. And he says that *made Flesh* He also *tabernacled in us*, that through both He might shew that He was made man and let not go His own, for He hath remained whatever He was.

And tabernacling in us He is full surely conceived¹ of as one thing in another, to wit, the Divine nature even in the human, not undergoing confusion or any commingling or passing into what it was not. For that which is said to indwell in another, becomes not that which it is wherein it dwells; but is conceived of rather as one thing in another. But in respect of the Nature of the Word and of the Manhood, it herein indicates to us only the difference of diversity. For one Christ is conceived of out of both. Preserving well therefore (as I said before) the inconfusion, he says that *the Word tabernacled in us*. For he knows that the Only-Begotten Incarnate and made Man is One Son.

But see (I pray) that the Divine Evangelist is wisely minded to crown the whole nature of men, for he said that the Word *dwelt in us*, not saying that the Incarnation of the Word took place for any other reason (as seems to me) save that we too, enriched by the participation of Himself through the Holy Ghost might gain the benefit of adoption. Therefore we believe that in Christ took place an union consummate and true: but even though He be said to dwell in us, Himself will make His indwelling in His body not by relation.² *For*

¹ Reading *imani* with 1: *i marmni ceteri*.

² *σχετικῶν*, the Greek word *σχέσει* is rendered in the Armenian translation.

in Him dwelt all the fulness of the Godhead bodily, i.e. not by Col. ii. 9
 participance or relation only, as in us simply, as when light
 shineth in or fire infuseth into contiguous things its innate
 heat, but (so to say) that Very Divine and deathless Nature
 is to be understood as that which is making for Itself a
 dwelling by means of a true (as I said before) Union of the
 Temple which is out of the Virgin: for thus CHRIST JESUS
 both is and is conceived of as One.¹

And that our speech is overcome in its utmost possible
 expression, I will not deny; but the Mystery of Christ will
 not in justice be by reason of that incredible, but let it be
 deservedly more marvellous: for the more it overpasses all
 mind and speech, the more must it be put beyond all marvel.

But we do not at all say that the Word made Flesh, *i.e.*
 Perfect man, is comprehended by the weight of the body (for
 to think that were most silly), for we believe that thus too It
 fills (as It is wont) Heaven and earth and the things yet
 lower: for all-sufficing is the Godhead and all things are
 little to Him.² But how is He wholly both in each and in
 all, is hard to say and to understand not easy, yea rather is
 wholly impossible.

But there hath been given Him this too (as I suppose)
 that He is without Body and admits not of division in Himself;
 yet is the Body called by us the own of the Word, not in the
 same way as laughing is proper to a man or neighing to a
 horse, but because it was made His by true union, to possess
 and accomplish the uses thereof as an instrument unto what-
 ever was its nature to work, save only what belongs to sin.

Yea and if God being the Word be haply said to have been
 sent, let not any one of you be terrified, thinking, Whither
 shall the Unembodied advance? For whither shall He be
 borne who fills all things? but it is rather to be known that
 the mode of mission is of another kind: not by change from
 place to place of the sent, but assuming the priestly ministry,
 which we say was also given to the holy disciples by Christ
 the Saviour of all. As the Divine Paul too, says of Christ,
Wherefore, holy brethren, partakers of the heavenly calling, look Heb. iii.
*unto the Apostle and High Priest of our confession, Jesus Christ.*¹

¹ As One] *lit.* uniquely.

² So codex 1: all great things are even little to him *et.*

Note how when he shews Him ministering as priest in human wise, albeit He is by nature God, then does he also attribute to Him the office of the Apostolate: but it is nought unreasonable (as I said) if the Word be said to be sent by God the Father, for it is to be confessed that He fills all things and from no one of beings is He far away: but WE interpreting things Divine by human words, are wont to understand economies of the Immortal Nature by bodily outlines.

Gal. iv. 6 Again though the Holy Ghost fills all things, the blessed Paul writes, *And because ye are sons, God sent forth the Spirit of His Son into your hearts, crying Abba, Father*: the Saviour Himself too saith somewhere, *It is expedient for you that I go away, for if I go not away, the Comforter will not come unto you, but when I depart I will send Him to you*. We must therefore from all turn away and run unto reverend and sure knowledge, for so doing shall we profit ourselves.

S. John
xvi. 7

§ 28

How then the holy Virgin Mariam is conceived of as Mother of God.

The Word out of God the Father was begotten in ineffable way (for beyond all understanding is His Generation, and as befits the Unembodied Nature): yet is That which is begotten conceived of as the Own Offspring of the begetter and Consubstantial with Him, therefore is It called also Son: the Name indicating to us the naturalness as it were even of throes and Parturition. And since the Father is ever living and close at hand, it must needs be entirely that He on account of Whom He is Father co-exist and have co-Being Eternally with Him. *The Word therefore was in the beginning and was God and was with God* (as saith the wise Evangelist), but in the last times of the world *for us men and for our salvation was made flesh and was made Man*: and he lessened not at all aught what He was, but having His own Nature unchanged and existing ever in the excellences of Godhead, was humbled for us economically unto emptiness, and not despising the poverty that befits human measures. For being *Rich He became poor for our sake* (as it is written), that we *by His poverty might become rich*. He was made therefore Man and is said to have endured the Generation after the flesh which is from a woman, because of His taking of the holy Virgin the Body that was united to Him of a truth:

2 Cor.
viii. 9

whence we say that the holy Virgin is Mother of God, as having borne Him in human wise, that is after the flesh, albeit that He had His Generation before the ages out of the Father.

And this, that some suppose that the Word was then called to a beginning of being when He became Man, is utterly impious and exceeding discordant. For the Saviour Himself pronounces against them to be unwise, saying in regard to Himself, *Verily I say unto you, Before Abraham was I am*: and how was He before Abraham Who was born after the flesh many ages after him? The Divine John too, I deem, suffices to convict them saying, *This is He of Whom I said, After me cometh¹ a Man Who was made before me, for He was before me.* S. John viii. 58
Ib. i. 30

Leaving therefore as exceeding foolish to contend about what is superfluous, come let us rather go on to what we say is profitable. Let not some be troubled, when they hearing the holy Virgin called Mother of God, nor let them fill their souls with Jewish unbelief, yea rather with Gentile impiety. For the Jews attacked Christ saying, *For a good work we stone Thee not but for blasphemy because THOU, being a Man, makest Thyself God*: but the children of the Greeks, hearing that God hath been born of a woman, mocked at the doctrines of the Church. Ib. x. 33

But they shall eat the fruit of their own impiety, and shall hear of us, *The fool will utter folly and his heart imagine vain things.* But the plan of our Mystery, albeit to the Jews *it be an offence, to the Gentiles folly, yet to us who know it,* Isa. xxxii. 6
1 Cor. i. 23 verily admirable salvation is it, and far removed from the being to be disbelieved. For if there were any whatever who should dare to say that this flesh made of earth had become mother of the bare Godhead, and that there was born out of her the Nature which is over the whole creation, the thing would be madness and nothing else: for not of earth has the Divine Nature been made, nor indeed could that which is subject to corruption become the root of incorruption, nor that which is subject to death bear the Life of all things, nor yet the Unembodied be the fruit of the sensible body, that which is subject to becoming [bear] that which is superior to becom-

¹ Reading *ga* or with 1 for *wayr* of 34.

ing, that which hath its beginning in time, that which is without beginning.

But since we affirm that the Word of God became as we and took a body like to our bodies, and united this of a truth unto Himself, in a way namely beyond understanding and speech, and that He was thus too made Man and born after the flesh, what is there absurd therein or worthy of disbelief? albeit the human soul (as we have already full often said) being of other nature than the body, is yet generated with it, just as we say that it too has been united therewith. Yet will no one (I deem) erroneously suppose that the soul has the nature of the body as the beginning of its own existence, but God inplaces it ineffably in the body and it is born along with it; yet do we define as out of both the animal, *i.e.* man. Therefore the Word was God but was made Man too; and since He has been born after the flesh by reason of the human nature, she who bare Him is necessarily Mother of God. For if she have not borne God, let not Him who is born of her be called God; but if the God-inspired Scriptures call Him God, and God Incarnate and made Flesh, and it was not possible in any other way to be Incarnate, save through birth of a woman, how is she not Mother of God, who bare Him?

But that He is truly God Who was born, we shall know from the God-inspired Scripture too.

§ 29

Testimony about Christ.

Isa. vii.
14

Behold a Virgin shall conceive in the womb and bear a Son and they shall call His Name Emmanuel. How then (tell me) is that which is born of the holy Virgin called Emmanuel? Emmanuel (as I already said) signifying, that the Word out of God which is in truth God was made by reason of the Flesh in nature as we. But he is Emmanuel, for He emptied himself, having undergone a generation like to ours, and so was made with us. Hence He is God in flesh and she truly Mother of God, who bare Him carnally or after the flesh.

§ 30

Another.

Ib. ix. 5,
6, LXX.

But they were willing if they should have been burnt with fire; for a boy has been born to us, and a son given unto us,

whose rule is upon His Shoulder and His Name is called The Messenger of the Great Counsel. Hearest thou that He is called a Boy because He underwent a Birth like us? But this Boy by star appeared whom did the sky point out, did the Magi worship coming from the uttermost limits of the earth, did the Angels bear good tidings of to the Shepherds saying that a *Saviour* was *born*, him naming *Peace* and the *Good will* of the Father and *the Messenger of the Great Counsel*: for He made known to us the Good-will of the Father, Who in Him was pleased to save them that are under heaven, and through Him and in Him to reconcile the world unto Himself: for being reconciled to Christ, we are reconciled to God: for God is He truly, with God and Father. Who therefore is *the Counsel* of the Father Whose *Messenger* He has been to us? Himself will teach saying, *For so God loved the world that He gave His Only-Begotten Son, that every one that believeth in Him should not perish but should receive everlasting life.* The Only-Begotten Son then is He Who was born of the holy Virgin, for the Word Himself was made Man, and God made flesh, and thus appeared to those on earth. As finally He says, *He that believeth on Me receiveth everlasting life.* And that through Him and in Him we believe on the Father, He hath set forth saying, *He that believeth on Me, believeth not on Me, but on Him That sent Me.*

S. Luke
ii. 11
Ib. 14

S. John
iii. 16

Ib. vi. 47

Ib. xii.
44, 45

Another.

§ 31

Hear Me, ye isles, and attend ye nations: after long time shall He be established, saying, The Lord from the womb of My mother called My Name. The Word being God, was not ignorant that He should undergo the birth from a woman Incarnate for our sakes: and He knew that He shall be called Christ Jesus, God the Father afore proclaiming unto all that are under heaven, the *New Name* of His Son *which is blessed upon the earth.* And note how He mentions His own Mother who bare His Body. Hence if He knows that He is Very God, she who bare Him after the Flesh shall be called Mother of God, and rightly so: but if He be not God, and some daringly, yea rather indecently will so think: let them deprive the holy Virgin herself of the being Mother of God.

Isa. xlix.

1

Isa. lxxv.
15, 16,
LXX.

§ 32

That the Only-Begotten is called God even when appearing as Man.

2 Chron.
vi. 17, 18

Solomon praying says, *And now, O Lord God of Israel, let Thy word be credible which Thou spakest unto Thy servant David: shall God in very deed dwell with men on earth?* Observe that he marvels at the Incarnation of the Word, for the thing seemed incredible: for then did God dwell with men upon the earth when He was made Man. Else how is it wonderful or how worthy of marvel, that God was not cast down from his own creatures embracing them that is, and holding together in being the things which had been already made, bringing into being those which have not been yet made? But verily it is a miracle and marvel that the God of all things made Man dwelled on earth with men, according to the promises given to the Divine David. For it is written

Ps. cxxxii.
11

The Lord swore unto David truly and was not false to him, And what swore he? Of the fruit of thy belly shall I set upon thy seat. But he, albeit he believed that the Almighty God would never falsify His Promise, yet was careful to search out the place itself of the Birth and indeed says, *If I go up upon my bed, if I give sleep to mine eyes or slumber to mine eyelids or rest to my temples, until I find a place of the tabernacle for the Lord, for the God of Jacob.* Then after that, when he had been informed through the Spirit, and knew the place of the Birth after the flesh of the Only-Begotten, then did he

Ps. cxxxii.
3—5

preach it and say, *Lo we heard of it at Ephratah,* that is, in Bethlehem, *we found it in the fields of the wood.* And that in saying *Ephratah*, he means Bethlehem, the Prophet will prove saying, *And thou, Bethlehem, house of Ephratah.* But note how that Him, Whom he believed from heaven to have been born as we in Ephratah, he names *the God of Jacob*, Whose dwelling was in the Tabernacle: for there did the holy Virgin bear Jesus.

Ib. 6

Mic. v. 2

And elsewhere does he name Him the God of Abraham, saying, *The princes of the people are gathered together unto the God of Abraham.* For, instructed in the knowledge of things to come, did he see with the eyes of his mind alone and the illumination of the Holy Ghost, *the princes of the people, i.e. the holy Angels standing around our Lord Jesus Christ.*

Ps. xlvii.
9

Seeing therefore that He is named *God of Abraham and God of Jacob*, Who is born of a woman, why is not the holy Virgin Mother of God?

Another.

§ 33

The Prophet Habaccuc says, *O Lord, I have heard Thy hearing and feared, <I have thought on Thy works and shuddered.>* Hab. iii. 2, 3
In the midst of the two living creatures shalt Thou be revealed, in the coming near of the time shalt Thou be shewn, while my soul was troubled shalt Thou in anger remember mercy. God shall come from Teman, and the Holy One from mount Paran. How shall He be known in the midst of the two living creatures? for when He had been born of a woman and had lived even unto the time of the Precious Cross, *by the grace of God* Heb. ii. 9 (as saith blessed Paul) did He by His body *taste death for every man.* But since he was by Nature God, He rose again unto everlasting life. He therefore was made known, Who for us endured the Precious Cross, *in the midst of the two living creatures.* And Himself says somewhere to the Jews, *When ye have lifted up the son of man, then shall ye know that I am.* But how, calling Him also God, does he prophecy that He shall come from *Teman* and from *mount Paran*? And *Teman* is interpreted South: for Christ was manifested from the south, not from northern regions, but from the southern Judæa, wherein Bethlehem is. S. John viii. 28

Since therefore He who has been named Lord and God, cometh out of the southern Judea, for He was born in Bethlehem, how is not the holy Virgin Mother of God?

Another.

§ 34

In Genesis it is written, *And Jacob was left alone, and there wrestled with him a Man until the morning: but he saw that he could not prevail against him and he took hold of the flat of his thigh as he was wrestling with him and said to him Let me go for it is morning. But he said, I do not let thee go except thou bless me.* And after a little he says, *He blessed him there: and he called the name of that place, vision of God: for I saw (he said) God face to face and my soul is preserved.* Gen. xxxii. 24-26 *And the sun shot forth on him when he passed the vision of God: and he halted on his thigh.* Ib. 29-31 Mystic is the

sense of that which is written, for it appears to signify that similar is the wrestling of the Jews which they used in regard to Christ, wrestling with Him, nevertheless they were overcome, for they were themselves to win a Blessing from Him, if through faith they effect conversion to Him at the last times. But note this, it was a man who was wrestling, and Jacob calls him vision of God: nor that alone, for he knew that He is God in truth. *For I have seen* (he said) *God face to face and my soul is preserved.* For Emmanuel is by Nature God, yet is He called also *The Face of God*: for He is the *Image of the Father's Essence*: thus did He call Himself to the Jews, saying respecting God the Father, *Nor have ye seen His vision and ye have not His Word abiding in you for Whom He sent Him ye believe not.*

But that Very God is that Man Who was wrestling with Jacob, holy Writ will give proof, for it says, *And the Lord said unto Jacob, Arise, pass on to Bethel and dwell there, and make there an Altar to God that appeared unto thee when thou fleddest from the face of Esau thy brother.* For returning from Mesopotamia and being then in fear of Esau Jacob passed over his children and all his goods, *and he was left alone and there wrestled a man with him.*

§ 35

Another.

Blessed Daniel setting forth to us a dread vision says, *I was seeing in a night vision, and lo with the clouds of Heaven came as it were the Son of Man and attained even unto the Ancient of Days and was brought into His Presence and there was given Him dominion and honour and a kingdom, and all peoples, nations, and tongues shall serve Him: His Power a Power for ever which shall not pass, and His Kingdom shall not be destroyed.* Hearest thou how He does not mention that he had seen simply a man, lest we conceive Emmanuel to be one of those like as we,¹ but *as it were the Son of Man?* For the Word being by Nature God *was made in the likeness of men* and was *found in fashion as a Man*, in order that in the Same might Both be conceived of as existing, neither bare man nor yet the Word apart from manhood and fleshless.

¹ one . . . we] as one of us 1.

Heb. i. 3

S. John
v. 37. 38Gen.
xxxv. 1Ib. xxxii.
24Dan. vii.
13, 14Phil. ii.
7, 8

Yet does he tell that to him was given¹ the principedom and honour and kingship: for he says that *all peoples and families and languages shall serve Him*. Since therefore even being in the human nature which is as we the Only-Begotten Word of God hath the creature serving Him and the Principedom of His Father as his own, and the holy Virgin bare Him after the flesh: how then shall not the holy Virgin be conceived of as Mother of God?

Of the Passion of Christ, and that it is profitable that we speak in one manner and another of One and the Same, nor do we divide Christ asunder.

§ 36

Blessed Paul sets forth to us the Saving Passion, for he saith, *By the Grace of God for us all tasted He death*, and also, *He delivered to us in the first place that which he received*, *that Christ died for our sins according to the Scriptures and that He was buried and that He rose again the third day*: moreover the most wise Peter also saith, *Christ suffered for us in the Flesh*. Seeing therefore we believe that One is our Lord Jesus Christ, *i.e.* GOD'S only-begotten WORD manifest in human form or made man as we, in what manner then can we attribute Passion to Him and still hold Him impassible, as God?

The Passion therefore will be after the Economy, the Word esteeming as His own and taking to himself the things which pertain to His own Flesh, by reason of the Ineffable Union, and remaining unsuffering in His own Nature, for God is Impassible. And no wonder, since we see that the soul itself of a man, although its body suffer somewhat, in no way suffers in its own nature, yet is it not conceived of as external to the suffering, in that what suffers is its very own: and albeit in nature it be impalpable and immaterial, yet is that which suffers not foreign to it. Thus will you understand in regard to Christ too the Saviour of all.

But I will apply myself to examples by way of figure, that the Only-Begotten shared with us in suffering as having received into His intimacy the dust-formed Body, yet remained free, unsusceptible to suffering in His own Nature as God. The God of all then was bidding the most wise Moses to work miracles, that Israel may believe thee as having been sent

¹ given] *add καὶ οὕτως ἔχοντι καὶ ἐπιφανηθέντι* Arm (with Syriac. Lat. om).

from God, and that they should be set free from the hands¹ of the oppressors. And he says thus, *And thou shalt take of the water of the river, and pour it upon the dry land, and the water which thou shalt take from the river, shall be blood upon the dry land.* But we say that the water is an image of life, and that the Son proceeding out of the Father as out of a river, by reason of being of the Same Essence, is by Nature Life, and therefore quickens all things. But when (He says) thou shalt have poured it forth, *it shall be blood upon the dry earth.* Hence, when He was made flesh, *i.e.* when He girt Himself with flesh from the earth, then is He said to have suffered death in it like to our death, albeit He is by Nature Life.

Now in Leviticus the Law intimated that the leper is polluted and impure, nay, more, it bade that he should be put forth of the camp, and shewed how his disease should be cleansed. *They shall take, it says, for him that is cleansed two live birds and cedar wood and scarlet woven and hyssop, and the priest shall command and they shall kill one bird in an earthen vessel over living water, and the living bird shall he take and shall bathe it in the blood of the bird that was killed over the living water and he shall sprinkle upon him who is cleansed from the leprosy seven times, and he shall be clean.* Us then there rendereth clean and washeth away the soils of our uncleanness and driveth off the mortality of fleshly desire the Precious Blood of Christ and the purification through holy Baptism. But note this (for letting alone subtilty we will for the present make mention of what the force of the Scripture advanced has useful to the mystery): he compares Christ to two birds, not as though there were two sons, but as one out of two, the Godhead and the manhood, come together into union. And the birds are clean, for our Lord Jesus Christ did no sin, but the Word is holy, in Godhead and in Manhood: It, however, likens Him to flying things, by reason of His being high above the earth and from above, for Christ is *the Man out of Heaven*, albeit the holy Virgin bare His Flesh. How then is He from above, out of Heaven? For God the Word from above and out of the Father, taking flesh from the holy Virgin and declaring it His own, as though

¹ *om* the hands of, 2, 3.

Exod. iv.
9

Lev. xiv.
4-7

1 Cor.
xv. 47

having brought it down from above and out of Heaven, said, *None hath ascended up into Heaven, save He That came down from Heaven, the Son of Man*: for He ever attaches to His own Flesh that which is His own, and once united to it is accounted one with it. S. John
iii. 13

Yet see, when the one bird is slain, the other is dipped in his blood, yet not slain. And what is this? For the Word was alive, even while His Flesh died, and He was participant in the Passion, through ownness and union with it. Therefore the self Same is living, as God, but like as He made His body His own, so did He receive into Himself in all ownness the sufferings too of His Body, Himself suffering nought in His own Nature. It is therefore helpful and necessary unto profit that in regard to Christ there be by us received the *after one manner and another*; arranged in respect of one and the same person, it would not permit Him to be severed into two, albeit the things done be said to be, it may be, in no ways harmonising with one another.

As how shall I say? We say that the only-begotten, God the Word is born out of a woman after the flesh, albeit Himself has given to the not-beings to be, and called into becoming the things which are not yet at all. How then doth the Same both undergo birth and call into being. After one manner and another. For He was born, so far forth as He is conceived¹ of as Man like us, and He calleth into being the things that are not, in so far as He is God by Nature; it is written of Him, *The Little one waxed and grew strong, filled with wisdom and grace*, albeit He is by Nature all-Perfect as God, and *out of His own Fulness* imparteth spiritual gifts to the saints, and is Himself Wisdom and the Giver of grace. How then waxeth the Little one and is *filled with wisdom and grace*? After one manner and another. For the self Same, as Man alike and God, makes His own the human, by reason of the union, and is all-Perfect and Giver of wisdom and grace as God, And He was First-born and Only-Begotten, but if one should wish to examine the force of the words, the First-born will of course be He Who is First-born of many brethren, but the Only-Begotten as Sole, no longer First-born among many brethren. Yet is the Same one and other; how S. Luke
ii. 40

¹ Read *imani* for *imarmni*.

then? After one manner and another. First-born among many brethren by reason of the human nature, but the self Same again Only-Begotten, as Alone Begotten of the Alone God the Father.

He is said to have been sanctified through the Spirit and He sanctifies those who come near to Him; He was baptized according to the Flesh and was baptizing in the Holy Ghost: how then doth the Same both sanctify and is sanctified, baptizeth and is baptized? Again after one manner and another; for He is sanctified humanly, and thus is He baptized: but He sanctifies Divinely, baptizeth also in the Holy Ghost.

Himself raising the dead, was raised from the dead; and being Life by Nature is said to be quickened. And how this? Again after one thing and another. For the Same was raised from the dead and is said to be quickened after the Flesh, yet quickens and raises the dead as God. He suffers and does not suffer, after one manner and another: for He suffers humanly as Man, He is impassible Divinely as God.

He hath adored with us, for YE *worship* (He says) *what ye know not*, WE *worship what we know*: yet is He to be adored also, for to Him *every knee boweth*: and this again after one manner and another. For He worshippeth as having assumed the nature that payeth worship, He again the Same is worshipped as surpassing the nature that worshippeth so far forth as He is conceived of as God. Yet must we not sever the worship unto man and God separately, nor yet as being together with God as by equality of dignity, while the Persons¹ are dissevered, do we say that the man is associated in worship with Him (for the thing were replete with impiety): but there is to be worshipt One Word of God Incarnate and made man, according to the belief that He was united to a body as we by a reasonable soul. For nowhere did the God of all set two first-borns to be obliged to be worshipped by us and the holy Angels (for One is He who was brought *into the world*): and if we look more carefully into the mode of this bringing in, we shall understand it to be the mystery of the Economy with flesh. For he is brought into the world then when He was made Man, albeit He was in His own Nature far removed from the earth and

¹ *goyatzuthiun*, lit. substances.

S. John
iv. 22

Phil. ii.
10

chap. viii.

Heb. i. 6

believed to be essentially in the Excellence of Godhead: for Other is He than all things as their Maker. Therefore outside the things by Him made is He by Nature, in that He is God by Nature. One (as I said) is to be worshipped then too when He was made *among many brethren*: for then is He for that reason called *First-born*.

One¹ did the blind from the birth when wondrously healed worship: for *Jesus* (it says) *finding him in the temple* S. John v. 14 *said, Dost THOU believe on the Son of God,* and he said, *Who is He, Lord, that I might believe on Him?* Ib. ix. 35 But *Jesus* shewed Himself in the body to him <and says>, *Thou hast both seen Him* S. John ix. 37 *and He That speaketh with thee is He.* Seest thou how He applieth the singular number, forbidding God and man to be conceived of separately? yea rather if one were at all to call Emmanuel man, it will signify not bare man, but much higher, as the Word of God united to our nature. As One did the disciples worship Him, when beholding Him wondrously walking on the waters they worshipped *saying, Truly Thou art the Son of God.* S. Matt. xiv. 33

When therefore we say that man is co-worshipped with God, we bring in a coarse severance. For the word, *With*, except it be said of the one by composition, will always full surely persuade us to conceive of two. For like as no one will be said to live with himself, nor again to eat with nor to pray with nor to walk with himself (for the *with* joined to the word introduces a declaration of two persons): so if one say that the man is co-worshipped with God, he will without question say two sons and severed one from another: for the plan of union, if it be conceived of as equality of dignity, that is of authority, will be convicted of being untrue. And this will be shewn by us in lengthy words.

Against those who say the human things befit God the Word by reference only.

§ 37

Some have and prate concerning the Economy with flesh of the Only-Begotten and, dragging down to our unstable perceptions the Mystery venerable and great and of a truth thrice dear to the powers above, whereby also we are saved, become traders for profit in the beauty of the Truth, whereas

¹ After One add son, 2, 3, 4.

they ought, not to try and prop up their own things and whatever seems to them right, but rather with subtil and keen eye of the mind to look into the aim of the Sacred Writings and thus to go on the right road, and incorruptibly <follow> what our holy fathers have searched out, who made radiant by the illumination of the Holy Ghost, defined for us the Symbol of our faith, saying that the Word from God Himself Which was in mode ineffable God begotten out of the Essence of the Father, by Whom all things were made which are in Heaven and which are in earth, for us men and for our salvation came down, was made flesh, was made man, suffered and rose and ascended into heaven, will in his season come to judge quick and dead.

But there are certain boasting much of their learning who because they hear these words, mock, and deem that those things which are so rightly said, are mad ravings: whereas the Holy Spirit as we anyhow believe flashed the knowledge of the Truth into the counsels of the holy Fathers. As if it was for them to think what is higher, and were also able to make <us> understand, they deem that not the Only-Begotten Son of God Himself, the Word Which is out of the Father's Essence, suffered in His own Flesh for us humanly, albeit so far as He is conceived of as God He have in His own Nature impassibility; but putting¹ as man alone and by himself him that was born of the holy Virgin, and then attributing to him to what extent it seems to be good to them, a glory, they say that he was united to the Word of God the Father. And explaining the mode of the union, they say that there was given him by the same equality of dignity, that is of authority and to be called by like name both Christ and Son and Lord. But if the man taken from him be said to suffer ought, it must (they say) be referred to him who is the Word from God, in that he is connected to Him by equality of dignity, while in their severed natures each is whatever he is separately.

And I will state more clearly the force of their opinions, so far as I can, bringing forward instances from the Sacred Writings. Christ hungered, was wearied with the journey, slept, entered into the boat, was buffeted with blows by the

¹ Reading *edcal* instead of *efcal*.

attendants, was scourged by Pilate, there spat on him also the soldiers, and pierced with the spear His Side, offered vinegar mingled with gall for Him to drink: and He tasted death, suffering the Cross and other drunken transports of the Jews. All these things they declare to have befallen indeed the man, but to be referred to the Person of the Very Son. But we believe, as in One God the Father Almighty, Maker of all things visible and invisible, so too in One our Lord Jesus Christ His Son. And we refuse to divide Emmanuel into man by himself and into the Word by Himself: knowing that the Word became truly Man too as we, we say that Himself the Same is God of God, and in human wise Man as we of a woman. And we again assert that by reason of the ownness He suffered humanly the infirmities of the flesh, yet reserved intact to His Nature its impassibility, in that He was not Man alone, but the Same therewith also God by Nature. And like as the Body was His own, so too His the true and blameless passions of the body; moreover the things which by the frowardness of some were put upon Him He suffered without suffering Himself of His own will, and not that He might only be like us, but because (as I said before) He had reserved to His Nature superiority to all these things. For if we should say that through conversion or mutation from His own Nature He had passed into the nature of the flesh, it would be in all ways necessary for us even against our will to confess that the ineffable and Divine Nature was passible. But if He remained unchanged albeit He was made man as we, and it be a peculiarity of the Heavenly Nature that It cannot suffer, then He¹ became passible through the union with it:—He suffered then through the suffering Body, in that it is said to be His own body, and He remains himself Impassible in that it is truly His property to be unable to suffer.

And if Emmanuel is glorified through suffering, as Himself says when about to suffer for us the Precious Cross, *Now is the Son of Man glorified*, why do they not blush, S. John xiii. 31 attributing the glory of the Passion to a man having connection only with him in Equality of dignity? for as they deem, He connected with Himself according to the Will and

¹ or it.

Good-pleasure a man simply and made him equal to His own glory, and permitted that by like name he should be styled Christ and Son and God and Lord:—hence neither is the Word truly Incarnate nor was He at all made man. And consequently to call the counsellors under the sun liars, does no harm whatever? for let them say, yea rather come forward, prepared to prove that the mode of connection which is conceived of by them has the force of incarnation, and that that is that the Word was made flesh; or if they think that these things are not so, why do they conceive of a mode of unconnected connection, the truth being neglected? whereas it would be fitting that they should say that the Word of God the Father was united to our humanity, for thus in His own flesh is He conceived to have suffered appropriately what belongs to man, but so far as it appertains to the Nature of the Godhead to suffer nothing, He is free from all our habit of vexation, as God.

And that by their so-called *reference* which I know not how they invented, they drag down Emmanuel to ingloriousness and liken Him barely to one of the holy Prophets, and set Him amid the measure of the many, that I may clearly prove, I will again bring forward examples from the Divine Scripture.

There once murmured in the wilderness against Moses and Aaron the people of Israel saying, *Would we had died, stricken by the Lord in Egypt when we were sitting at the flesh pots and were eating bread even to fulness.* And thereupon the divine Moses says *what are we? not against us do you murmur, but against God.* And in those times even God Almighty used to reign through the holy Prophets over the people of Israel, but they in this too, short-sighted, approached the divine Samuel and say, *Lo THOU hast grown old and thy sons walk not in thy way, and now set over us a king to judge us as the other nations.* The Prophet felt this grievously. God said to him, *Hear the voice of the people, whatever they shall have spoken to thee, for not thee have they rejected, but Me they have rejected that I should not reign over them.*

And somewhere too has Christ said to the holy Apostles, *He who receiveth you receiveth Me:* and He promiseth that He will address the merciful before the divine Tribunal, *Come,*

Ex. xvi.
3

Ib. 8

1 Sam.
viii. 5

Ib 7

S. John
xiii. 20 .

ye blessed of My Father, inherit the kingdom prepared for you S. Matt. xxv. 34
from the beginning of the world, acknowledging as His own
 their righteous ways towards those to whom they had dealt
 kindly, He says, *In that ye did it to one of these least, to Me* S. Matt. xxv. 40
did ye it.

Lo in these clear instances is clearly recognised the mode of reference of what kind it is. The people of Israel were murmuring against Moses and Aaron and the matter had reference to God. Man as we was Moses and so too Aaron. In the same way too will you conceive as to the others whereof we have just made mention, yet were they (as I said before) holy men and worthy of admiration, nevertheless men as we. Is it then in this way, come let them tell me, that the man connected (as they call it) with God the Word, had had reference of his sufferings to Himward? And then how is he not as they a mere man evidently and alone and nought else? Hence Emmanuel is not truly God, is not Only-Begotten nor Son, nor God by Nature.

Why then is no one of the rest honoured by God the Word with equality of dignity or of sway, but they boldly contend that this man alone obtained all things equal through unfailling resemblance? specially seeing that God, the Saviour of all men, judgeth *not according to the person but righteous* S. John vii. 24
judgement, as Himself says. Why then doth He sit Alone in the tribunal? how will he come to Judge, with Angels bringing offerings? why is He Alone worshipped as well by us as by the powers above?

But yea, say they, and we see that thou also dost the same; thou confessest that He suffered, attributing the sufferings to his flesh, but keeping Him impassible as God.

But WE, good sirs, (shall we say) having first united to the Word the human, have to the flesh allotted the sufferings, and have kept Him impassible as God; for though He hath become as we, yet are we cognizant withal of His God-befitting Excellence and of His Supreme dignity.

Hence with faith confessing the Union as a foundation, we confess that He suffered in the flesh, and that He remained again superior to suffering in that He possesses Impassibility in His own Nature. But if we are diligent to divide asunder into God and Man, severing the Natures one from another,

and then say that in reference only does the Word of God reckon His own what have befallen His Body; He That is born of the holy Virgin, *Emmanuel, which is, interpreted, With us is God*, will haply have donned but the measure of Moses and Aaron.

S. Matt.
i. 23

Isa. l. 6

Ps. xxii.
16, 17
Ps. lxi.
21

Isa. liii.
5

Thus even though He say through the holy Prophets, *My Back have I given to blows, My Cheeks to buffets, My Face I turned not from the shame of spitting in My Face*, and again, *They bored My Hands and My Feet, they told all My Bones*, and again, *They gave for My meat gall and for My thirst they gave Me to drink vinegar*: we allot all these things to the Only-Begotten Himself, Who suffered for us Economically in the flesh (for *with His wounds were we healed, and Himself hath been wounded because of our sins*), yet do we know that He is Impassible by Nature. For if (as I just said) Himself is Man alike and God, with reason do the Sufferings belong to His Manhood, His own, on the other hand, as God is it to abide superior to suffering.

Phil. iii.
14

Thus minded shall we be pious and through such right thoughts advancing, we shall attain *unto the prize of our high calling* in Christ Jesus our Lord through Whom and with Whom to God and Father be glory with the Holy Ghost unto æons.

CYRIL ON EASTER

OF THE LORD, THE HOLY CYRIL, BISHOP OF ALEXANDRIA,
TO THE PIOUS EMPEROR THEODOSIUS

DIVINE writ saith somewhere, the beginning of Wisdom is the fear of God.

With the wisdom which is from God, what could be of equal weight? Or how can that not be a great good and worthy of possession, which hath for root the fear of God, and issues in a sweet and much to be desired conclusion? For it is written, The fear of the Lord is for life unto man, the fear of the Lord is glory and boasting, the fear of the Lord is lightness of heart, and shall give joy and gladness and long days. Prov. xix.
23.

All these are centred on thy all-blessed head, O Christ-loving emperor Theodosius, who storest up the fear of God in thy soul as a treasure casketed, unstealable, and holy: and this in emulation of the glory and renown of thy parents, so that naught is to be seen which is not thine. For I will forbear just now to assert superiority,¹ though with it will hereafter crown thee. For it is written, Their sires are the boast of sons,—of whom ye are images worthy of the beholding, and as it were retain exact from an exemplar² a splendour both ever-apparent and everlasting. For whatever qualities in general after the manner of this world's excellence adorn the illustrious selves of sovereigns, and in especial also with others that are Christward, with reverent piety, with firmness of faith, with fixity in beneficence and inflexibility in justice, these exercising everywhere in word, and wondrously illustrious and many-sided, thou displayest thy prosperity and loveliness.

¹ The MSS. (except 1) add the scholion in mg: 'that thou art superior.'

² or 'from an exact exemplar.'

So are your arms well tested everywhere, and hostile chiefs,¹ all that are outside your yoke, shaken with terrible and intolerable fear fall on their knees—despite² of their innate ferocity, and wild untamed manners. Now³ it is a legislator's part to inculcate in all his subjects everywhere, even among those who no wise⁴ deserve his zeal, and kindly deeds, the faith which is correct and without reproach, faith I mean, in our Lord Jesus Christ. And the sovereign's right hand writes laws⁵ whereby the divine nature is honoured, and filthy and detestable heresies are overthrown; while the mouths of the God-haters who invented these are muzzled. For it was a duty to drive away out of the Saviour's flock the wolves, and not only must the shepherds confront the insurgent and launch and brandish over the insurgent, as it were a rod or fiery torch, the might of the truth, but emulate also that piety of your ruling highness, which is diffused unto the ends of the earth and verily is celebrated by all with fairest renown.

Being possessed of so God-loving a disposition, you have felt anxiety, both to reform correctly and see clearly the might of Christ's mystery, which from the first was made known before the coming into being of the world, as the all-wise Paul declares.

For there has been manifested in the last times of the age what of old was shewn forth in figures and types which had reference thereto, and aforetime was described by means of the law of Moses, even the birth from the woman after the flesh, . . . of⁶ the prophetic preachings. For he was born after the flesh from a woman, in order to consecrate our birth. And in the flesh suffering according to Scripture, he annulled death, and will liberate from corruption man's⁷ nature. For death was weakened by him, and in that it was impossible for the life's flesh to be overcome thereby, it followed that his death consequently after the flesh (*or* body) came to be for

¹ *lit.* heads.

² *lit.* because of.

³ The sense of this sentence is at best conjectural. All the MSS. (except 1) have in the mg. the scholion: 'of the emperor he says that he wrote a book of sentences and gave this law to the world.'

⁴ nowise 4: in any way *ceteri*.

⁵ *om* laws 2, 3, but all the MSS. except 1, add in mg. this scholion: 'He mentions the law written by the king.'

⁶ The anacolouthon suggests a lacuna in the text.

⁷ man's 1 3: the body's 2 4.

us salvation. For he rose again, is named¹ elder born from the dead, and the fruit of them that slept; and he renewed for us this present path and <we are> alive and through him alone directed,² that we too together with him and through him may abide incorruptible. For as the all-wise Paul writes, as by Adam all are dead, so also by Christ shall all be made alive; and as we put on the image of the earthy, we shall also put on the image of the heavenly. And that the death according to the flesh (of all and)³ of our Saviour Christ, came to be release from death, and quickening of the dead,⁴ and quittance of corruption, and salvation of those on earth, one will learn afresh and without any lengthy sweating by exploring the holy and inspired Scripture. For the divine Abraham was commanded to slay his one and only beloved son, a man who had lived unto old age, and had no hope of being able to become a sire of other children; but he was old having passed beyond affectionateness⁵ and⁶ from sparing his son because of God's will. And for as much as the child was near to suffering death, for the father had taken in his hand the sword, he was in marvellous manner saved by the ram running in between and undergoing his slaying. So also were we also rescued from our⁷ own death befitting and due by Christ taking it on himself. And he was slain for our sake; and he suffered because of our sins, as saith the prophet Isaiah. And because of our iniquities he was given over and by his stripes were we healed. And this again unto us under another type did Moses fore-shadow,⁸ in the legislation of God foreshewing the force of the mystery as it were in a parable and shadow. For he commanded to bring forward two steers equal in stature⁹ and similar of aspect and in no one respect unlike each other. And the name of the one was Lord, but the other was Released. And then the lot having fallen¹⁰ into¹¹ the priest's hands they slew the one of which the name was Lord, and released from the slaying the one released, that

¹ is named 1 : is said 2 4 : om 3.

² directed] or 'reformed.' The grammar is defective.

³ The words bracketed are unintelligible.

⁴ and . . . dead] om. 1 4.

⁶ Some words must have dropt out here.

⁷ our own] one 1.

⁹ or age.

¹¹ into] from 2 3.

⁵ φιλοστοργία.

⁸ fore-write 4.

¹⁰ or descended : drawn 1.

is the other which from being released from the slaying is named Released.

But it was for a sign, as I have said, a pattern and type of the Lord's slaying which we affirm him to have suffered after the flesh, in order that we might be released and utterly quit of¹ death and corruption. And that it was at the hands of the priests, their order (*or* lot) passing sentence, that he suffered slaying for our sake, this shall be confirmed by the writing of the blessed evangelist John: The chief priests and Pharisees having met in the court say, What shall we do, for this man worketh many signs. But a certain one of them, Caiaphas who was high-priest of that year, saith to them, Ye know naught neither consider that it is better that one man should die for the people, and all the race be not destroyed. See then how by the priestly utterance the sentence of death is passed upon Christ. It is better, he said, that for the salvation of all one man should die. And clear and sure is the mystery of Christ through the slaying of the sheep also. For those who were of Israel slew the lambkin in quitting the land of Egypt, and overcame the Destroyer by smearing the blood on the entrances of their dwellings, and they ate of its flesh. Let us acquaint ourselves with the mystery's force and value, how great a thing it is; and as by this type the shadow delivered the ancients and the figure of the mystery rendered paramount to death those who through the same were alive—to how great possessions then is the truth's in value and force equal? For Christ saith somewhere, Verily, verily, I say unto you, he that eateth my flesh and drinketh my blood, hath life eternal.

The² feast of the holy pascha was held³ according to the law of Moses on the fourteenth day of the first month, I mean according to the Hebrew custom, of the new⁴ month, when everything was burgeoning in the plain, plants and shoots and blossoms and the growths of fruits. Thus is to be understood also the season of the saving passion; for Christ rose from the dead raising upright the whole nature of man, so as to burgeon forth in fair blossoming and new life, I mean in the way of incorruptibility and holiness, and unto the beginnings

¹ quit of] *lit* cast out of.

² *om* was held 1.

² The] *præm.* Likewise also 1.

⁴ new] *norotz.*

of an evangelical fruitfulness and of a life marvellous and transcending the law.

For man's nature was withered and ruined by sin; but recovered its sap and vigour through Christ by an economy.¹ The mystery of Christ is now held in the new month, and on the fourteenth day according to the revolution of the moon. And it is important to state the reason why, for as early as² the holy fathers certain writers have composed learned and true disquisitions on the matter. For as,³ they say on the fourteenth day is apparent⁴ the⁵ fulness of the revolving moon, so it is important that⁶ in ourselves a fulness of ideal light should accrue and pass on into so venerable and holy a festival. And I praise the utterance, for it makes clear that another thing also is not incomplete in its profitableness on the fourteenth day—the slaying of the lamb. For to the sun must be likened in an especial degree our Lord Jesus Christ. For thus spake God and Father about him, And I will make to shine upon you that fear my name the Sun of Righteousness. For he is light not of men only, but also of angels and all rational creatures. And it is not without plausibility to liken the law of Moses to the moon, as also having a moderate light, I mean ideally, and not the transcendent brightness of the mystagogy; but it suffered eclipse in the angelic sheen and in the preaching of the holy apostles being not⁷ equal in splendours.

It is not therefore superfluous to understand the law of the moon according to this season.⁸ And the lamb was slain on the fourteenth⁹ day only,—does not then this circumstance proclaim aloud that Christ is the fulfilment of the law. For the moon having waxed until the fourteenth, then ceases to increase, and its return to a state of eclipse begins. It dwindles little by little, and is reckoned to be utterly spent and at an end. For Christ having suffered death in the flesh

¹ I connects the words *by an economy* with what follows.

² As early as] or descending direct from.

⁴ *om* is apparent 1.

⁶ The rest of this sentence is difficult, but the general sense must be as I render it.

⁸ Season] manner 1 which connects with what follows omitting *And*.

⁹ The MSS. except 1 have the scholion:—The 14th of the Hebrews was according to the month and not the moon, but we according to the moon's 14th, and not according to the months.

³ For as] And it is 1

⁵ of the 1 2 3.

⁷ *om* not 2.

for our sake, the uses of the legal cult and rite figuratively received their fulfilment, in as much as in dwindling to their eclipse they made room for the victory of Christian traditions. And this I hold for true, that namely which was uttered by the psalmist foretelling of Christ, There shall shine forth in his days righteousness and much peace until the moon shall be ended.¹ For the letter is removed by Christ shining out among us; and when the Gospel's preaching revealed his splendour, there was cancelled and removed for ever the light of legal precept. For this exists as it were through the writing and the figure, and is to be compared to the moon, and recedes before the splendour of the larger truth. But the truth is Christ and the things that are his. The all-wise Paul therefore says, When the perfect cometh, that which is partial shall be done away with. Now the fulfilment of the law is Christ and that feast which we in connection with him celebrate in the first month on the fourteenth day according to the lunar cycle. And according to the Hebrew custom the first month and the Spring solstice begin twelve days before the calends of April according to the sun's course. Now it is necessary that it be perceived by us that² the fourteenth of the moon is not³ reckoned in the twelfth month, but at the beginning of the Spring solstice, and of the first month according to the Hebrews. And unless this be scrupulously observed we miss the time when Christ endured the sufferings on the cross. By observing therefore the day on which he was betrayed, and he was betrayed on the fourteenth of the moon, in the first month, we are also left right in the day of the resurrection, that is, the Sunday. For this reason we break the fast at eventide of the Sabbath, and feast on the dawn of Sunday, on the assumption that Christ arose at early morn. If, however, it be said that the mystery of the resurrection is effected in the depth of night, <we answer>, But depth of night and early dawn run together into one and the same point of time.

Accordingly, your first glorious consulate having ended in the 119th year from Diocletian,⁴ from that (year) having taken it, we have compiled a table for the subsequent 109

¹ ended] removed 1 2.

³ om not 2.

² that] unless 1.

⁴ = 403 A.D.

years' period of the number (*i.e.* date) of the moon,¹ indicating with scrupulous accuracy the cycle of the moon in each several year, and the day on which Christ was betrayed, I mean the 14th, and also the day of his resurrection, that is the Sunday. For the Saviour of all rose from the dead in the depth of night on the evening of the Sabbath, that is to say at early morn at the dawning of Sunday, according to the assurance of the holy evangelists. But since it was useful to write out complete the 19 years' cycle (*or* revolution) with continuity, we have been obliged, in your first glorious consulate, which was in the 119th year of Diocletian, to anticipate² by four years. For these <years> must not be reckoned with the number of those 110 years which follow them, but they are only written. Wherefore, as I have said, the 19 years' cycle appears in full in the canon, for every canon involves a cycle of 19 years.³

¹ *om* of the moon 1.

² anticipate] *or* set down beforehand.

³ The meaning of the last line is this.

Counting from the era of Diocletian Aug. 29, 284 A.D., six paschal cycles of 19 years, or 114, bring us to A.D. 398. Thus there was a gap of 4 years between the expiration of the 19 years' cycle and the year 403, from which, as the year of his first consulate, Theodosius II. wished the new calendar to begin. Cyril, to maintain the continuity of the ecclesiastical calendar which ran in successive cycles of 19 years, reckoned 4 dead years before A.D. 403, and compiled it for 110 years from A.D. 403, that is for 114 or six cycles from 398.

THE END

APOCALYPSE OF JOHN

TEXT OF BODLEY MS. ARM. E. 2.

CH. 1.

- 1 Յայտնութի յի քի որոյ եա ցուցանել ծառայից իւրոյ որ ինչ լինելոց է վաղվազակի: և նշանակեաց առաքելով ի ձեռն հրեշտակին իւրոյ առ յոհաննէս ծառայ իւր:
- 2 Երանի որ կարգացե կամ լուիցէ զբան մարգարէութեա, և պահեացէ զոր ի սմա գրեալ է:
- 3 Ի յոհաննէ առ եւթն եկեղեցիսոց որ են յասիա:
- 4 Շնորհքն ընդ ձեզ և խաղաղութի... ի մեռեալս և իշխան թագաւորութեց երկրի. որ սիրեաց զմեզ: և
- 5 ելոյժ զկապանս մեզաց մերոց: և արար զմեզ արժանի արքայութե իւրում: և քահանայ անջ հաւր:
- 7 Ահաւասիկ գարոց է ընդ ամպս երկնից. և տեսցեն ամենեքեան որք խոցեցինն: և տեսցեն ամենայն ծագք երկրի: և ասէ՛ ես եմ այբ և ես եմ քէ: ասէ ձոր որ յախտեանս է և որ գարոցն է ձոր ամենակալ:
- 9 Ես յոհաննէս եղբայր ձեր և հաւասարակից վշտաց և արքայութե: բազում համարձակութի գրեմ ձեզ: ես էի ի կղզւոջն որ անուանեալ կոչի պատմսս վս բա-
- 10 նին անջ և վս վկայութեն քի: և եզի յիս հոգին սբ յաւուր կիրակէի: և լուայ ձայն մեծ զհեա իմ. իբրև ի
- 11 զձայն փողոյ որ ասէր ցիս. զոր տեսանեալ գրեա ի

- գիր: և տուր տանել յեւթն եկեղեցիսն որ յեփեսոս,
 և ի զմիւռնիս և ի պերգոնիս, և ի թիատորիս, և ի
 սերգիս և ի փոխիգիս, և ի լաւզողիկա, և գայի տե-
 12 սանել զայն թէ ո՞վ է որ խաւսի բնդ ցիս:
- 13 Եւ տեսի ի մէջ ճրագարանայն նման որդւոյ մարդոյ
 զգեցեալ պատմութեանս և գաւտեորեան առ ստեամբք,
 14 գաւտիս սակեղէնս: և ի՛ գլուխ նորա իբրև զանոս սպի-
 15 տակ: և աչք նորա իբրև զբոց հրոյ: և ոտք նորա
 նմանեալ պղնձոյ յիբանանու: և ձայն նորա իբրև զձայն
 16 ջնւրց բազմաց: և ունէր յաջոյ ձեռինն իւրում՝ առ-
 տեղս եւթն: և ի՛ բերանոյ նորա ելանէր սուր երկբերա-
 նեան: և երեսք նորա ի՛բրև զարեկագն ճառագայթեան
 17 երեւէին: իբրև տեսի զնա անկայ առ սոս նորա իբրև
 զմեռեալ: և եգ ի վերայ իմ՝ զաջ իւր, և սաէ ցիս,
 մի երկնչիս: Ես եմ՝ սկիզբն, և ես եմ՝ վախճան: Ես
 18 եմ՝ կեանք, և ես եմ՝ որ մեռայ: և ունիմ՝ զփականս
 19 մահու և զԺոխոց: գրեան զոր տեսանեսագ և որ յա-
 պայ հանդերձեալ է լինել:
- 20 Խորհուրդ եւթն աստեղացդ զոր տեսեր ի՛ ձեռին
 իմում, և եւթն ճրագարանս սակիս, և եւթն աստեղքն,
 եւթն եկեղեցիքն են:

II

- 1 Արդ առ հրեշտաս եփեսացւոց եկեղեցւոցն գրեան այս-
 պէս: սաէ՛ որ ունի զաստեղս եւթն յաջոյ ձեռին իւ-
 2 րում, և շրջի ի՛ մէջ աշտանակի սակւոյ, գիտեմ՝ զգործս
 քո և զփաստակս և բզհամբերութիս: և գիտեմ՝ զի
 ոչ բառնաս զչարս զոր փորձեցեր զնոսա, որք սաէին
 3 զինքեանս առաքեալս: համբերեցեր և վշտանց վն ա-
 4 նուան իմոյ: այլ ստեմ՝ առ քեզ և առ սէր քո: զա-
 5 ուջինն թողեր զիս, յիշեան ուստի անկար և ապաւ-

չաւեա՛ս զառաջին գործս քո: ապա թէ ոչ՝ զա՛մ ես
 շարժեցից զաշտանակս քո ի՛ տեղւոյն իւրմէ եթէ ոչ
 6 ապաշխարեացես: այլ զայս արարից, զի ատեացես
 7 զգործն նիկողայոսի զոր ես ասեմ: որ ունիցի ականջս
 լսելոյ լուիցէ՛ զինչ հոգին սք ասէ առ եկեղեցիս. որք
 գիտանիցին յազթաւզս և առաքինացեալս բարուք:
 տաց նմա ուտել ի՛ ծառոյն կենաց որ ի գրախտին
 օյ իմոյ:

8 Եւ առ հրեշտակս զմիւսնացւոց եկեղեցւոյն գրեալ
 այսպէս.

Այսպէս ասէ անբսկիղըն և անկատարածն, որ եղև
 մեռեալ վասն մեր, և վասն եկեղեցւոյ:

9 Գիտեմ՝ զգործս քո և զնեղութիւս. և զաշխատութիւս:
 ազքատութիւ քո ի՛ մեծութիւ՛ եղիցի: և ոչ ի փոր-
 ձանս: և զհայհոյութիւնն զոր առնեին քեզ հրեայք
 գիտեմ՝ ես: զի համարին զինքեանս եթէ իցեն ինչ:
 10 այլ են նոքա ժողովարան սատանայի: մի երկնչիր: զի
 թէպէտ և շարչարելոց են զքեզ: ահա կամի սատա-
 նայ զոմանս ի՛ ձէնջ ի՛ բանտ արկանել և ի՛ փորձու-
 թիւս. և ի՛ նեղութիւս վշտաց աւուրս տանն: պինդ
 11 կաց և լեր հաւատարիմ՝ մինչև ցմահ: որ ունիցի ա-
 կանջս լսելոյ լուիցէ՛ զինչ հոգին սք ասէ: որք գտա-
 նիցին յազթաւզ մի երկնչիցին՝ յերկրորդ մահուանէն.
 12 Եւ առ հրեշտակս պերգիացւոց եկեղեցւոյն գրեալ:
 Այսպէս ասէ որ ունի զսուրն երկբերան սրեալ: գի-
 13 տեմ՝ ուր բնկեալ ես գու: ուր արկեալ է աթոռ սա-
 տանայի: այլ ունին զանուն իմ. և յաւուրս յայտսիկ
 ամենեքեան որք են վկայք հաւատարիմ՝ որք վնն իմ՝
 մեռան ի ձէնջ: ի՛ փորձել և ի՛ բնակել սատանայի
 14 առ ոմանս ի ձէնջ: այլ ասեմ՝ առ քեզ. վն զի կաց
 առ քեզ վարդապետութիւն բաղամայ որ ասաց ցրա-
 զակ զնել զայթազղութիւ որդւոցն իղի. ուտել նոցա

- 15 զզոհեալն. և պտռնկել ընդ դասերս այլազգեացն: այսպէս և դու ունիս զվարդապետութիւն նիկողայոսի:
- 16 արդ ապաշխարեա՛ն: ապա թէ ոչ՝ գ՛ամ՝ էս վազվազա-
- 17 կի. և պատերազմեցայց ընդ նոսա սրով: որ ունիցի ականջն լսելոյ լուիցէ՛ զինչ հոգին նք ստէ առ յեկեղեցիս: որք գտանիցին յաղթաւզ. տաց նմա կերակուր ի ծառայն կենաց: և տաց նմա զգիրս սրբութե: և խառնեցից զանուն նորա ի թիւս սրբոց որք ունին զանուն իմ:
- 18 Եւ առ հրեշտակս թիւատիրացւոցն գրեաւ:
- 19 Այսպէս ստէ սրգին անց, որոյ աչք իւր իբրև զբոց հրոյ, և սուք նորա նմանեալ պղնձոյ լիբանանու: զիւտեմ՝ զսէր քո, և զգործս քո. և համբերութիւս քո. և զհաւատս սրբութե՛ քո: զի բազում եղեն գործք քո քան զատջինն: այլ ստեմ՝ առ քեզ: քանզի թուղնր զկինն քո զեզարէլ: որ ստէր զինքն մարգարէ, և ուսուցանէր ծառայից իմոց զմարտութիւ. պտռնկել
- 21 և ուտել զզոհեալն: շնորհեցի նմա ժամանակ և ո՛չ
- 22 ապաշխարեաց զպտռնկութիւն իւր: ահաւասիկ արկաւնեմ՝ զնա ի՛ հնոց. և զշնացաւզս նորա ի մեծ նեղութիւս եթէ ոչ ապաշխարեացեն ի գործոց իւրեանց
- 23 չարեաց: զորդիս նոցա սպանից մահաւամբ: և ծանիցեն ամենայն եկեղեցիք եթէ ես եմ՝ որ քննեմ՝ զսիրտս և զերեկամունս: և հատուցանեմ՝ իւրաքան-
- 24 չիւր զգործս իւր: և ձեզ ստեմ՝ հաւատացելոցդ. թիւատիրացւոց. որք ո՛չ էք ուտեալ զուսումնս զայս: որք ծանեան զխորհուրդս սասանացի զոր ստեն: ո՛չ արկից
- 25 զձեք ծանրութի աւելի քան զոր ունիքդ. և է՛ առ
- 26 ձեզ մինչև ի՛ սպաս: որ յաղթեացէ պահեացէ զգործս մինչև ի վախճան: և ես տաց նոցա իշխանութի ի
- 27 վերայ սոցոց: և հովեացեն զնոսա զաւագանաւ երկաթեաւ. և իբրև զանաւթս բրտի փշրեացեն զնոսա:

28 որպէս անկաւ ի' հաւր իմմէ: և տայ նոցա զաստօրն
 29 առաւաւտուն: որ ունի ականջս լսելոյ լուիցէ՛ զինչ հո-
 գին նր ասէ առ յեկեղեցիս:

III

1 Եւ առ հրեշտակս սարգիկեացոց եկեղեցւոյն գրեալ:
 Ա՛յոպէս ասէ որ ունի գշնորհս հոգւոյն անյ. և զեւթն
 աստեղսն: զիտեմ՝ ես զգործս քո. զի անուն միայն է
 2 քո. թէ կենդանի ես. այլ դու մեռեալ ես: լեր զուար-
 թուն և լից զթերին զոր եղեալ է ի' մտի քում՝ զյան-
 ցաներն: զի ո՛չ գտի զգործս քո կատարեալս առաջի
 3 անյ: յիշեա՛, և որպէս բնկալար պահեա՛, և ապաշխարեա՛:
 ասբա թէ ոչ զուարթանան արտաքս անան իբրև զգողա-
 ցեալ: որ ո՛չ գիտասցէ ոք յորժամ գայցէ ի' վերայ նորա
 4 գողն: այլ ունիս սակաւիկ մի զանուն սարգուկեացոց:
 որոց ազանգացան հանդերձք իւրեանց. և շրջէին ընդ
 5 իս ի' պոսկս: զի արժանի եղեն գտանիլ յաղթանգս
 որք զգեցցին հանդերձս ազիտակս. և մի ջնջեցի
 անուն նոցա ի' գպրութենէն կենաց: և յիշեցից զա-
 նուն նոցա առաջի հաւր իմոյ որ յերկինս է, և առաջի
 6 հրեշտակաց նորա: որ ունիցի ականջս լսելոյ լուիցէ՛
 զինչ հոգին նր ասէ առ եկեղեցիս:

7 Եւ առ հրեշտակս եղբայրասիրաց եկեղեցւոյն գրեալ:
 Ա՛յոպէս ասէ նրն և ճշմարիտն: որ ունի զփականս
 8 գժոխոց. բանայ և ո՛չ ոք կարէ փակել զնա: վն զի
 սակաւ ունիս զզաւրութի՛ շնորհաց և զբան իմ. և ոչ
 9 ուրացար զանուն իմ: ահա ասեմ՝ ձեզ ժողովարան
 սատանայի. որք ասեն զինքեանս յուզայեանս: և նոքա
 չեն յուզայեանք. այլ սուտ ասեն: ահա արարից
 զնոսա զի եկեսցեն երկիր պագանիցեն առաջի օտից
 10 քոց: զի ես սիրեցի զքեզ. վն զի պահեցեր դու զբան

- Համբերութե՛ն իմոյ, և ես պահեցից զքեզ ի ժամու փոր-
 ձութեանց յորժամ գայցեմ յամենայն տիեզերս փոր-
 11 ձել զամենայն բնակիչս երկրի: ասա գամ՝ փազվաղա-
 կի, զաւրացիր և պինդ կալ զոր ունիսդ: մի՛ ոք հա-
 12 նիցէ ի՛ քէն զպսակդ քո: և որ ոք գտցի յազթաւզ,
 արարից զնա սինն տաճարին անց իմոյ: և արտաքս
 այլ մի՛ ելցէ, և գրեցից ի՛ վերայ նորա զանուն անց
 իմոյ: և տաց նոցա զտուն իմ՝ զնորն եմ՝ որ իջանե-
 13 լոցն է յանց իմմէ: որ ունիցէ ականջս լսելոյ լուիցէ՛
 զինչ հոգին նք ասէ առ եկեղեցիս:
- 14 Եւ առ հրեշտակս փութիացուց եկեղեցւոյն գրեալ:
- Ա՛յսպէս ասէ վկայն հաւատարիմ՝ և ճշմարիտ, և ի
 15 սկզբանն արարածոց անց գիտեմ՝ ես զգործս քո զի
 16 ոչ ջերմ՝ ես և ոչ ցուրտ այլ գանձ ես: գասեցայց ես
 17 զքեզ ի՛ բերանոյ քումմէ: զի ասես մեծատուն եմ՝ և
 մեծացայ. և ոչ միտմ՝ իւրք կարաւա եմ: և դու ես
 տառապեալ և ողորմելի և տնանկ: և աղքատ, և կոյր,
 18 և մերկ: և արդ լուր ինձ և խոնարհեցայց փն քո:
 ան՝ գնեա յինէն սակի փորձեալ զի մեծասցինս: և
 հանդերձս պատուականս զի զգեցցինս: զի մի՛ երևեա-
 19 ցին ամաւթոյք մարմնոյ քոյ: քանզի սիրեմ՝ զքեզ, և
 յանդիմանեմ, և խրատեմ: ան՝ նախանձ և ապաշխա-
 20 րեալ: ասհաւասիկ գամ՝ առ դուրս քո բախեմ: եթէ ոք
 լուիցէ ձայնի իմում, և բանայցէ զբուռն՝ մտից առ
 նա: և բնակեցայց ընդ նամ և նա ընդ ին յարքայու-
 21 թե՛ն իմում: որպէս յազթեցի ես և նստայ ընդ աջմէ
 22 հաւր իմոյ յաթոս փառաց: որ ունիցի ականջս լսելոյ
 լուիցէ՛ զինչ հոգին նք ասէ:

IV

- 1 Եւ յետ այսր ամենայնի տեսի՝ և ահա կամարք երկ-
նից բացեալ էին. և ձայն վաղոյն զոր լուայ զառա-
ջինն որ խաւսէր. և ասէր ցիս. ել այսր. և ցուցից
քեզ զի՞նչ լինելոյն է առ յասպայսն:
- 2 Եւ ի ժամուն յայնմիկ եղև յիս հօգի նր: և տեսի
աթոռ մի զի գայր յերկինս: և ի վերայ աթոռոյն
- 3 նման տեսեան յասպիս ստապիտն: և քահանայք շուրջ
4 զաթոռովն նման տեսեան զսրխտի: և շուրջ զաթո-
ռովն ի և Գ երեցունք զգեցեալք հանդերձս սպի-
5 տակս: և ի գլուխ իւրեանց ունէին պատկս ոսկեղէնս:
և յաթոռոյ անտի երանէին փայլատակունք: և եւթն
զամբարք հրոյ բորբոքեալ առաջի աթոռոյն: որ են
6 եւթն զաւրութիք հոգւոյն սրբոյ: և էր առաջի աթո-
ռոյն ծով սպակեղէն: ի նմանութի սպիտակութեան
սառին: և ի մէջ աթոռոյն չորք կենդանիք և լի էին
7 աչաւք յետոյ և առաջոյ: և էր կենդանին առաջին
նման առիւծու: և երկրորդն նման զուարակին: և եր-
րորդ կենդանին երեսք մարդոյ: և չորրորդ կենդանին
նման արծուոյ թռուցելոյ: և չորից կենդանեացն եին
վեց վեց թևք: և շուրջանակի և ի՛ ներքոյ լի էին ա-
8 չաւք: և ո՛չ հանկէին զտիւ և զգիշեր: և ասելն նր
նր նր ար զաւրութեց: որ էն և կեայն յաւիտեանս.
9 և որ գալոցն է՛: և յորժամ տային կենդանիքն զփառս
և զգատիւս. և զաւրհնութիս նստելոյն յաթոռն կեն-
10 դանւոյն յաւիտենից: անկանելն քսան և չորք երե-
ցունքն առաջի աթոռոյն և երկիր պագանելն կեն-
դանւոյն յաւիտենից: և դնելն զպատկս իւրեանց ա-
11 ռաջի աթոռոյն և ասելն. արժանի ես ար ար առնուլ
զփառս և զգատիւ և զաւրհնութի: զի գն ստեղծեր
զամենայն: և ի՛ քո կամելն ստեղծան և կան հաստատեալ:

- 1 Եւ տեսի յաջոյ ձեռինն որ նստէր ի՛ վերայ աթոռոյն.
 զի ունէր զի՛ր գրեալ ներքոյ և արտաքոյ: և կնքեալ
 եւթն կնքով:
- 2 Եւ տեսի հրեշտակ մի զաւրաւոր զի քարոզէր ձայնիւ
 մեծաւ և ասէր. ո՞վ է արժանի բանալ զգիրն և լու-
- 3 ծանել զկնիք նորա: և ոչ ոք գտաւ որ կարէր: ոչ յեր-
- 4 կինս և ոչ յերկրի բանալ զգիրն և հայել ի՛ նա: և ես
 լայի՛ ուժգին: զի ոչ ոք գտաւ արժանի բանալ զկնիքն
- 5 և հայել ի՛ նա: և մի յերիցանց անտի ասէցիս: մի՛
 լար ահաւասիկ յաղթեաց առիւծն յազգէն յուզայ
 յարմատոյն դաւթի և արժանի է լուծանել զգիրն և
 բանալ զկնիք նորա:
- 6 Եւ տեսի ի մէջ աթոռոյն, և ի մէջ չորից կենդանեացն
 նման գառին զհներոյ: և ունէր եղջերս եւթն: և աչս
 եւթն: որ են եւթն զաւրութիք հոգւոյն, որ առա-
- 7 քեալ են ընդ ամենայն ծագս: և եկն կալաւ զաջոյ
- 8 ձեռանէ զայն որ նստէր ի՛ վերայ աթոռոյն: և յոր-
- ժամ էաւ զգիրն: չորեքկերպեան կենդանիքն. և
 քսան և չորք երեցունքն անկանելին առաջի գառինն.
 և ունեին իւրաքանչիւր քնար. և բուրբառ ոտի լի խըն-
- 9 կով. որ եին աղաւթք սրբոց: և աւրհնէին աւրհնութի՛ն
 նոր և ասեսին: արժանի է գառն սունուլ զգիրն և
 բանալ զկնիք նորա: փն զի գաւ զենար և զնեցեր
 զմեզ յորդէգրութի՛ն արեամբ քով. յամենայն ազգայ
- 10 և ժողովրդոց. և հեթանոսաց: և արարեր զմեզ քա-
- հանայս այ մերոյ: և թաղաւորեսցուք ի վերայ եր-
- 11 կրի: լսեի և տեսանելի շուրջ զաթոռովն ձայնք հրեշ-
- տաց բազմաց զչորք կենդանեաւքն: և երթիւք նոցա
 բիւրք բիւրուց և հազարք հազարաց որ աղաղակելին

- 12 ձայնիւ մեծաւ: արժանի է գառն զենեալ առնուլ զաւր-
 13 հնութի. և զմեծութի. և զպատիւ. և զփառս: և ամե-
 նայն արարածք որ յերկինս և յերկրի և ի' ծովու: և
 ամենայն զաւրութիք որ ի' նոսա: լուայ զի ասէին.
 թէ որ նստի յաթոռն գառնն. աւրհնեալ. բարձրա-
 14 ցեալ. և փառաւորեալ յաւիտեանս յաւիտենից: և չորք
 կենդանիքն ասէին. ամէն: և երեցունքն անկանէին
 առաջի նորա և երկիր պագանէին նմա:

VI

- 1 Եւ տեսի զի երայ գառնն զմի ի կնքոյն և լուայ ի'
 միջոյ չորից կենդանեացն իբրև զձայն որսաման որ
 ասէր. գամ:
 2 Եւ տեսի և ահա ձի սպիտակ. և որ հեծեալն էր ի
 նմա ունէր ազեզն: և տուաւ նմա պաակ. և եկն յաղ-
 թել զի յաղթեսցէ:
 3 Եւ յորժամ երայ զկնիքն երկրորդ. լուայ յերկրորդ
 4 կենդանոյն զի ասէր. գամ: և ել այլ ձի կապոյտ և որ
 հեծեալն էր ի' վերայ նորա. տուաւ նմա առնուլ զխա-
 զաւրութի. յերկրէ: և տուաւ նմա առնուլ սուր մի մեծ,
 որով սատակեսցէ զամենայն բնակիչս երկրի:
 5 Եւ յորժամ էրայ զկնիքն երրորդ լուայ յերրորդ
 կենդանոյն զի ասէր. գամ: և տեսի այլ ձի սեան. և
 6 որ հեծեալն էր ի նմա ունէր կշիռս ի' ձեռին իւրում:
 և լուայ ձայն ի' միջոյ կենդանեացն որ ասէին կա-
 պիճ մի ցորենույ զենարի միջ: և երեք կապիճ գար-
 ւոյ զենարի: ձէթ և գինի մի փասեսցի:
 7 Եւ յորժամ երայ զկնիքն չորրորդ լուայ ի չորրորդ
 8 կենդանոյն զի ասէր. գամ: և ահա այլ ձիաշխէտ. և
 որ նստէր ի վերայ նորա ունէր զմահ: և գժոխք եր-
 թային զհետ նորա: և տուաւ նմա իշխանութի սա-

տակել զչորրորդ մասն երկրի. սովով և սրով. և մահուամբ, և գաւազանաւք երկրի:

- 9 Եւ յորժամ էրաց զկնիքն հինգերորդ: տեսի ի ներքոյ սեղանոյն զհոգիս ամենայն կնքեալս, վն անջ. և
- 10 վասն բանին անջ. և վասն վկայութե նորա: որ ասէին ձայնիւ մեծաւ. մինչև յերբ անջ և ճշմարիտ. ոչ գատես և խնդրես զվրէժ արեան մերոյ ի բնակչաց
- 11 երկրի: և տուան նոցա արկանել իս սպիտակս: և և ասացաւ նոցա զի հանգիցեն փոքր մի ժամանակ մինչև լցցին ծառայակիցք նոցա և եղբարք. որ են մեռաներոյ իբրև զնոսա: և ապա գատեսցի երկիր. և խնդրեսցի վրէժ արեան նոցա:
- 12 Եւ տեսի յորժամ էրաց զկնիքն վեցերորդ. եղև շարժումն մեծ: և արեգակն գարձաւ ի խաւար. և
- 13 եղև գիշեր մթին: և լուսինն բոլորովին եղև արևն և աստեղք յերկնից թաւ թափեցան յերկիր որպէս տերև
- 14 թղենոյ զի ուժգինն շարժեսցի ի հոգմոց: և երկինք իբրև զմագաղաթ գալարէր. և ի միջոյ ի բաց բառնայր: և ամենայն կզկիք և լերինք ի տեղեաց իւրեանց
- 15 շարժէին: և թագաւորք երկրի և իշխանք՝ հազարապետք և մեծամեծք և գաւրաւորք: և ամենայն ծառայք և ազատք թաքուցանէին զինքեանս յայրս և ի
- 16 ծերպս վիմաց: և ասէին լերանց թէ անդերոսք ի վերայ մեր և բլրոց թէ ծածկեցէք զմեզ յերեսաց
- 17 այնր որ նստի յաթոռն. և ի բարկութենէ գաւինն: զի եկն աւր մեծ բարկութե նորա: և ո՞վ կարէ կալ առաջի նորա:

VII

- 1 Յետ այսորիկ տեսի չորս հրեշտակս զի կային ի չորս
անկիւնս երկրի. և ունէին զչորս հողմս երկրիս զի մի
չնչեսցէ հողմ ի վերայ երկրի: և մի՛ ի՛ ծովու և մի
ի՛ ծառս:
- 2 Եւ տեսի այլ հրեշտակ զի երանէր յարևելից. և ունէր
զկնիքն ւնյ կենդանւոյ: և աղաղակեաց ձայնիւ մեծաւ.
առ չորս հրեշտակսն որ առեալ էին իշխանութի ա-
- 3 պականեղ զերկիր. և ասէ՛ մի՛ փրատէք երկրի. և մի
4 ծովու. և մի ծառոց: մինչև կնքեցից զճակատ ւնյ իմոց:
և լուայ զթիւ կնքելոցն զի էին ճիս դ՛ Ռ կնքեալս
յազգէ սրբոցն իզի՛:
- 5 Յազգէն յուգայ Բժմի կնքեալս:
յազգէն ուրբէնի Բժմի կնքեալս:
- 6 յազգէն դանայ Բժմի կնքեալս:
յազգէն ասերայ Բժմի կնքեալս:
յազգէն նեփթաղիմայ Բժմի կնքեալս:
Յորդուոցն յովսեփայ Բժմի կնքեալս:
- 7 յազգէն մանասէի Բժմի կնքեալս:
յազգէն շմաւոնի Բժմի կնքեալս:
յազգէն զեեսայ Բժմի կնքեալս:
- 8 ի՛ սոհմէն ի՛ սաքարիայ Բժմի կնքեալս:
յազգէն զաբողոնի Բժմի կնքեալս:
ի՛ ցեղէն բէնիամենի Բժմի կնքեալս:
- 9 Եւ տեսի յետ այսր ամենայնի. և ահա ժողովուրդ
բազում որ ո՛չ գոյր թիւ: և յամենայն ազգաց և ի
լեզուաց. և յամենայն ժողովրդուոց որ կային առաջի
աթոռոցն և առաջի դառինն. արկեալ զիւրնամբք հան-
դերձս սպիտակս: և ի՛ ձեռս իւրեանց արմաւենիս: և
- 10 ձայնիւ մեծաւ ասէին: փրկութի՛ ւնյ մերոյ որ նստի

- 11 յաթառ գառինն: և ամենայն հրեշտակք կային շուրջ
 զաթառսին, և զերիցամբքն. և զշորք կենդանեաւքն:
- 12 անկանէին առաջի գառինն և երկիր պագանէին անց,
 և ասէին. ամէն արհնութի և փանք և խմստութի
 և գոհութի և պատիւ. և զաւրութի և շնորհք ան
 մերոյ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:
- 13 Եւ ասէ ցիս մի յերիցանց անտի: սոքա որք զգեցեալ
 են զհանգերձս սպիտակս ոյք են. և ուտով գան: և ասեմ՝
- 14 ցնա տեր՝ գո՛ւ գիտես: և ասէ ցիս. սոքա են որ գան
 ի վշտաց մեծաց: և լուացին զարկանելիս իւրեանց.
- 15 և սպիտակացուցին զնա արեամբ գառինն: և վն այ-
 նորիկ են առաջի աթառոյն անց: և պաշտեն զնա զտիւ
 և զգիշեր ի՛ տաճարի նորա: և որ նոսի ի՛ վերայ
- 16 աթառոյն բնակեալ է ի՛ նոսա: և այլ մի քաղցիցեն
- 17 և մի՛ ծարաւեսցին: և ոչ մեղիցէ նոցա ցուրտ և տաւթ:
 և գառն ի՛ մէջ աթառոյն իւրոյ հովեսցէ զնոսա: և
 առաջնորդեսցէ նոցա յաղբելքս ջրոց կենդանութե: և
 հատցէ անձ գառնայն արտաւար յաչաց նոցա:

VIII

- 1 Եւ յորժամ էբաց զկնիքն եւթներբորդ. եղև լուծի՛
- 2 յերկինս իբրև կէս ժամ: և տեսի հրեշտակս եւթն որ
 առաջի կային, և տուաւ նոցա եւթն փողս:
- 3 Եւ եկն այլ հրեշտակ և էկաց առաջի սեղանոյն. և
 ունէր խնկանոց տակի: և տուաւ նմա խունկս բազումս
 զի մատուցէ զաղաւթս ամենայն սրբոց. ի՛ վերայ
- 4 սեղանոյ տակեղինի առաջի աթառոյն: և ել ծուխ խրն-
 կոցն. որ են աղաւթք ամենայն սրբոց ի ձեռաց հրեշ-
- 5 տակապետին: և ելից հրեշտակն անց զխնկանոցն ի՛
 հրոյ սեղանոյն. և արկ զնա յերկիր: եղև սրտումն
 մեծ. ձայնք և փայլատակունք և շարժումն մեծ: և

- 6 եւ թն հրեշտակք որ ունէին զեւթն փողան. սատրաստեցին զինքեանս ի' հարկանել զփողան:
- 7 Եւ առաջին հրեշտակն էհար զփողն: և եղև կարկուտ և հուր և արիւն խառնեալ: և անկաւ յերկիր. և զչորրորդ մասն ծառոց այրեաց: և զամենայն տալար խոտոց այրեաց:
- 8 Եւ երկրորդ հրեշտակն փողեաց. և իբրև զլեառն մի մեծ հրդեհեալ անկաւ ի' ծով: և եղև երրորդ մասն ծովու արիւն: և սատակեցան երրորդ մասն 'ղաւզակաց. և որք ունէին շունչ կենդանի սատակեցան:
- 10 Եւ երրորդ հրեշտակն փողեաց. և անկաւ յերկնից աստղ մի մեծ բորբոքեալ իբրև զգամբար. և անկաւ յերրորդ մասն գետոց և աղբիւրաց: և էր անուն ատեղն գառնութի': և բազումք ի' մարդկանէ մեռան ի' գառնութենէ ջուրցն:
- 12 Եւ չորրորդ հրեշտակն էհար զփողն և զիրաւորեաց զչորրորդ մասն արեգականն և լուսնի և աստեղաց: և խաւարէր երրորդ մասն հոցա. և տիւ ոչ երևէր, և երրորդ մասն գիշերոց նոյնպէս:
- 13 Տեսի և լուսց ձայն արժուոց թռուցելոց ի' միջոց երկնից: զի ասէր ձայնիւ մեծաւ: վայ որ բնակեալ են ի' վերայ երկրի. յորժամ' լինիցի ձայն և սերից փողոցն զոր կամին հրեշտակք հարկանել առ յապա ի' հանդերձեարն:

IX

- 1 Եւ հինգերորդ հրեշտակն հարկանէր: և տեսի աստղ մի յերկնից յերկիր անկեալ: և տուաւ նմա բանալի
- 2 զփոյն անդրնդոց: և երաց զխորս անդրնդոց: և ելանէր ծուխ ի' զփոյն որպէս ծուխ հնոցի մեծի: և խաւարեցաւ արեգակն և անդք: և ի զփոյն ելանէր մաւ

- 4 րանի յերկիր: և տուաւ նոցա իշխանութի և խայ-
 թոցք նոցա իբրև զխայթոցս կարճի: և ասացաւ նոցա
 զի մի մեղեցեն խոտոյ երկրի. և մի ծառոյ. բայց
 5 ճակատոյ իւրեանց: և տուաւ նոցա հրաման զի մի
 սպանցեն զնոսա. այլ չարչարեացեն զնոսա ամիսս հինգ:
 և չարչարանք նոցա իբրև զկսկծումն կարճի որ հար-
 կանէ զմարդ:
- 6 Եւ յաւուր յայնմիկ խնդրեացեն մարդիկ զմահ և մի
 գացեն: և ցանկացին մեռանիլ ի' հարուածոց մարա-
 7 խոյն: և փախիցէ ի' նոցանէ մահ: և նմանութի մա-
 րախոյն, նմանութի ձիոյ պատրաստելոյ ի' պատե-
 րազմ: և ի վերայ զլիսոց նոցա իբրև զպսակ նմանեալ
 8 սակոյ: և երեսք նոցա իբրև զերեսս մարդոյ: և հերք
 նոցա իբրև զհերս կնոջ: և ատամունք նոցա իբրև զա-
 9 ուիծու: և զրահք նոցա իբրև զզրահս երկաթիս:
 և ձայն թևոց նոցա իբրև զձայն ձիոց բազմաց որ
 10 արչաւեն ի պատերազմի: և ունէին ազիս նման կար-
 ճի: և խայթոցք ազեաց իւրեանց ունէին իշխանութի
 11 չարչարել զմարդիկ ամիսս հինգ: և ածցեն աւ նոսա
 զթագաւորն հրեշտակաց անդեոց: և անուն նորա
 երրայեցերէն ազրագոս: որ կոչի կորուստ հայերէն:
 12 Սհաւատիկ փոյ միմեանց: և փայ երկրորդ գայոցէ
 զհետ նորա փողփողակի:
- 13 Եւ վեցերորդ հրեշտակն հարկանէր զփոյն: և լուայ
 ձայնի չորից եղջիւրաց սեղանոյն սակեղինի. որ էր
 14 առաջի աթոռոյն անյ. զի ասէր ցհրեշտակն վեցերորդ:
 բոյժ զչորս հրեշտակն զկապեարն ի վերայ գետոյն
 15 Եփրատա: և լուծան չորք հրեշտակին պատրաստեալ
 յաւր և յամիսս. զի սպանցեն զերրորդ մասն մարդ-
 16 կան: և անհամար գաւրաց հեծելոց նոցա:
- 17 Եւ տեսի ձիս. և հեծեալս ի նոսա որք ունէին զրահս

հրեղէնս, և ագի հրդեհեալ ծրծմով: և ի բերանոյ
 նոցա հուր ելանէր և ծուխ և ծրծումբ: և ի հարու-
 18 ածոցն յայնցանէ մեռանէին երրորդ մասն մարդկան.
 ի հրոյն և ի ծրծմոյն որ ելանէր ի բերանոյ նոցա:
 19 զի իշխանութի ձխոցն էր ի բերանս նոցա և յագիս
 իւրեանց: զի ագիք նոցա նմանէին աւձից: և ունէին
 20 գլուխս որով սատակեսցեն զբազումս: և արքն որ ոչ
 ևս մեռանէին ի մարդկանէ ի հարուածոցս յայսցա-
 նէ. որք ոչ ապաշխարեցին և ոչ դարձան ի գործոց
 ձեռաց իւրեանց. և յերկրապագութենէ կրոց իւ-
 րեանց. յոսկեցինեաց և յարժաթեղէնաց և ի փայ-
 տեղինաց. և ի պղնձեաց. և ի քարեղինաց: որք ոչ
 21 տեսանէլ կարեն և ոչ գնալ. և ոչ լսել: և ոչ ապաշ-
 խարեցին ի մարդասպանութենէ: և ի գեղատու-
 թենէ. և ի պոռնկութենէ. և ի գոյութենէ իւրեանց:

X

1 Եւ տեսի այլ հրեշտակ զի իջանէր յերկնից և ծիա-
 ծան ի վերայ զլիսոյ նորա: և երեսք նորա իբրև զա-
 2 րեզակն: և ոտք նորա իբրև զսիւն հրոյ: և ունէր ի'
 ձեռին իւրում գիր: Եբաց և եգ զաջոտն իւր ի վե-
 3 րայ ծովու, և զձախն ի վերայ ցամաքի. և ազազա-
 կեաց ի ձայն մեծ. և գոչեաց իբրև զառիւծ: և յոր-
 4 առ յապայ գալոցն են: և լուայ ձայն յերկնից զի
 տսէր. կնքեա զոր խաւսեցան եւթն որոտմունքն, և
 մի զգոսա գրէր:
 5 Եւ հրեշտակն զոր տեսի որ եգ զտան իւր ի վերայ
 ծովու և զմիւսն ի վերայ ցամաքի. և համբարձ զձեռն
 6 իւր զաջ յերկինս. և երգուաւ ի կենդանին յաւի-
 տենից որ հաստատեաց զերկինս և զերկիր զծով և

- 7 զամենայն որ ի նոսա, զի ոչ ևս կայ այլ ժամանակ,
այլ յաւուր ձայնի է երբորդ հրեշտակին յորժամ
հարցէ զփողն կատարեսցի խորհուրդն նոյ՝ որ աւե-
տարանեցաւ ծառայից իւրոց մտրգարէիցն: և ձայնն
8 զոր լուայ յերկնից դարձեալ խաւսեցաւ և սսէր,
երթ սա զգիրն զոր ունի հրեշտակն բացեալ ի՛ ձե-
ռին իւրում: և կայ ի վերայ ծովու և ցամաքի: և ես
9 երթալ առ հրեշտակն խնդրեսցի զգիրն ի նմանէն, և
ասէ ցիս, առ՝ և կող զայդ և դառնասցի ի՛ փորի
քում: այլ ի՛ բերանոյ քում՝ քաղցր իբրև զմեզր: և
10 առի զգիրն ի՛ ձեռանէ հրեշտակին կլի զնա, և լցաւ
11 փոր իմ՝ դառնութիւն: և ասէ ցիս, հասցէ քեզ դար-
ձեալ մտրգարէանալ ի հեթանոսս և ի՛ ժողովուրդս
բազումս:

XI

- 1 Եւ սուաւ ինձ եղեզն նման դաւաղանի, գայր հրեշ-
տակն և ասէ ցիս, արի և չափեա՛ զտաճարն և զսե-
2 զանն, և զերկրապագութիւնն որ ի նմա: և զգաւթման
արտաքոյ տաճարին թող զնա ի բաց և մի՛ չափեթ
զի սուեալ է զնա հեթանոսաց և ըզբաղաքն նր զի կու-
3 խեսցեն ամիսս քառասուն և երկու: և տաց երկուց
վկայից խնց և մտրգարէասցին աւուրս ՌՄԿԵ զգե-
4 ցեալ քնրձ: այս են երկու ձիթենիքն, և երկու աշ-
տանակքն կացեալք առաջի նոն նոյ ամենայն երկրի:
5 և որք կամեսցին փաստել նոցա, հուր ելցէ ի՛ բերա-
նոյ նոցա և կերիցէ զթշնամիս նոցա: և որ կամեսցի
6 մեզանչել նոցա, այսպէս սատակեսցին: նոքա ունին
իշխանութի փակել զերկինս զի մի տեղասցին զաւուրս
մտրգարէութիւն նոցա: և ունին իշխանութի ի վերայ
երկրի ամենայն հարուածոց, և ունին իշխանութի ի

- վերայ ջուրց, դարձուցանել զնոսա յարիւն: և հարկանել զերկիր ամենայն հարուածովք քանիցս անգամ
 7 որպէս և կամեսցին: և յորժամ կատարեսցեն զամենայն աւուրս վըկայութե իւրեանց յայնժամ գազանն որ ելանէ յանդընդոց տայցէ ընդ նոսա պատերազմ և յաղթեսցէ նոցա. և սպանցէ զնոսա: և գիտուըք
 8 նոցա անկեալ կայցեն ի մէջ հըրապարակի նոցա. ի քաղաքին մեծի որ անուանեալ կոչի ըստ հոգւոյն սեզսիր, և եգիպտոս, և բաբելոն: ուր և Խորն նոցա խաչեսցաւ: և տեսցեն ըզնոսա ամենայն ցեղքն և ժողովուրդք և ամենայն լեզուք ազգի նոցա, զի անկեալ կայցեն զերիս աւուրս: և ոչ թողցեն թաղել ի գերեզման զոսկերս նոցա: և որ բնակեալն են յերկրի ուրախ լինին և խնդան ի վերայ նոցա. մինչև ընծայս և պատարագս բերել միմեանց. վն զի սքա երկօքեան
 11 մարգարէքս չարչարեսցեն զբնակիչս երկրի: և յետ երից աւուրք հոգի կենդանւոյ ւնյ մոցէ ի նոսա: և յարիցեն կայցեն ի վերայ ոտից իւրեանց: և երկինզ անկցի ի վերայ բնակչաց երկրի: և լուայ ձայն յերկնից որ ասէր ցնոսա. վերայարձք և ելէք այսր: և վերացան և ելին յերկինս ամպաւք: և տեսին ըզվերանալ նոցա ամենայն թշնամիք նոցա: և ի ժամուն յայնմիկ չարժումն մեծ եղև: և տասներորդ մասն քաղաքին ընկզմեսցաւ: և մեռան ի չարժմանէն եւթն հազարք: և յետ այնորիկ ահ՝ մեծ եղև յամենեսեան: և վառս տային ւնյ երկնաւորի. ահա՛ վայ երկրորդանց. և վայ երրորդ գարց է վաղվազակի:
 15 Եւ յորժամ եւթն հրեշտակքն հարկանելն զփողսն, եղև ձայն մեծ յերկնից որ ասէր. եղև ամենայն թազաւորութի ւն մերոյ յի քի, և թագաւորեսցէ ի վերայ երկրի յաւիտեանս յաւիտենից: և քսան և չորք երիցունքն որ նստէին յաթոռ առաջի ւնյ ասէին. գու

- 17 հանամք զքէն ի՞նչ ամենակալ որ էն յաւիտեանս.
 18 որ զգեցար զգաւրութի՛ն. և թաղաւորեցեր. և ժողովուրդք բարկացան. և եկն բարկութի՛ն թշնամոյն և ժամանակ դատաստանի. զի դատասպարտեացի, և տաս վարձս ծառայից քոց մարգարէից. և որքոց երկիւղածաց անուան քո փոքու և մեծի: և ապականել զապականիչս երկրի:
- 19 Եւ բացաւ տաճարն ի՞նչ որ յերկինս. և երևեցաւ տապանակ ուխտի նորա որ ի տաճարի նորա: և փայլատակունք և ձայնք և որոտումն և շարժմունք. և կարկուտ մեծամեծ:

XII

- 1 Եւ նշան մի մեծ երևեցաւ յերկինս: Կին մի զգեցեալ զիւրեաւ զարեգակն. և լուսին ի՛ ներքոյ ոտից նորա:
 2 և ի՛ վերայ գլխոյ նորա պսակ աստեղեաց երկոտասան: և էր յղի: և ճըշէր յերկնեղն: և բազում վըշտաւք մերձ էր ի՛ ծնանեղն:
 3 Եւ երևեցաւ այլ նշան յերկինս: և ահա վիշապ մի հրեղէն մեծ յոյժ: որոյ եին գլուխք եւթն: և եղջիւրք
 4 տասն: և ի վերայ գլխոյ նորա եւթն խոյր: և տուտն նորա քարչէր մինչև ցեւթն մասն աստեղաց երկնից. և ընկէց զնոսա յերկիր: և վիշապն կայր առաջի կնոջն որ կամէր ծնանել: զի յորժամ ծնցի կինն զորդին
 5 իւր կերիցէ՛ զնա վիշապն: և ծնաւ կինն որդի արու, որ հովեսցէ զժողովուրդ իւր զաւազանաւ երկաթեաւ: և յափշտակեցաւ որդի նորա առ ի՞նչ. և առ աթոռ
 6 նորա, և կինն փախեաւ յանապատ ուր էր սեղի նորա պատրաստեալ յի՞նչ. զի կերակրեսցի անդ աւուրս
 7 ՌՄԿԵ: և եզի պատերազմ՝ յերկինս. միքաւել և հրեշտակք իւր կուռէին ընդ վիշապին. և վիշապն հրեշ-

- 8 տակաւք իւրորք կռուէր ընդ նոսա. այլ ո՛չ կարացին
 9 կալ ընդէմ: և տեղի ո՛չ գոյր նոցա յերկենս: և ան-
 կաւ վիշապն մեծ աւձն առաջին որ անուանեալ կոչի
 բէկղեբնօղ և սատանայ: որ մո(որ)ցեցոյց զամենայն
 տիեզերս: առիւծն անկաւ յերկիր, և հրեշտակք նորա
 ընդ նմա:
- 10 Եւ լուայ ձայն մեծ յերկնից որ ասէր: Արդ եղև
 փրկութի և զաւրութի. և արքայութի երկնից այ
 մերոյ: և իշխանութի աւծելոյ նորա: զի անկաւ չա-
 րախաւսն եղբարց մերոց որ չարախաւսէր զնոցանէն
- 11 առաջի այ և Թն յի քի զտիւ և զգիշեր. և նոքա
 յաղթեցին նմա արեսմբ գառինն այ. և բանիւ վը-
 կայութե նորա: և ոչ հաճեցան ընդ վիշապն մինչև
- 12 ցմահ: վասն այսորիկ ուրախ լիցին երկինք և ամե-
 նայն որ բնակեալ են ի նոսա: վայ երկրի և ծովու
 զի անկաւ վիշապն առ ձեզ, որ ունի ցասումն սակաւ
- 13 ժամանակ: և յորժամ ետես վիշապն թէ անկաւ յեր-
 14 կիր. զհետ եղև կնոջն որ ծնաւ զմանուկն: և սուաւ
 կնոջն երկու թևք արծուոյ. զի թռիցէ յանապատ
 տեղի: ուր կերակրիցի անդ ժամանակս. և ժամանակ.
 և կէս ժամանակի յերեսաց աւձին:
- 15 Եւ եհեզ աւձն ի բերանոյ իւրմէ ըզհետ կնոջն ջուրս
 բազումս իբրև զգետս զի ընկզմեսցէ զնա: և աւգնեաց
 16 երկիր կնոջն. և եբաց զբերան իւր և եկուլ զջուրն
 17 զոր եհեզ վիշապն ի բերանոյ իւրմէ: և գնաց ի պա-
 տերազմել ընդ կնոջն և ընդ զաւակի նորա. և որք
 18 պահէն զպատուիրանն այ յորս է վկայութին յի
 քի: և եկաց ի վերայ աւազոյ ծովուն:

XIII

- 1 Եւ տեսի զի երանէր ի' ծովէն գազան մի մեծ. և ու-
նէր գլուխ եւթն. և եղջիւրս թ. և ի վերայ եղջիւ-
րայ նորա թ խոյր: և ի' վերայ գլխոյ նորա անուն
- 2 հայհոյութե': և գազան զոր տեսի նման ընծոյ: և ոտք
նորա իբրև զարջոյ: և բերանն նորա իբրև զառիւ-
ծոս: և ետ նմա վիշապն զիշխանութիւն իւր. և մի ի'
- 3 գլխոյ նորա վիրաւորեալ էր ի' մահ: և վէր մահու
նորա ողջանայր: և զարմացաւ ամենայն երկիր ընդ
- 4 գազանն: և երկիր պագին գազանին, զի ետ նմա
վիշապն զիշխանութիւն իւր: և երկիր պագանէին
- 5 կարէ պատերազմել ընդ սմա: և տուաւ նմա խաւսել
մեծամեծ հայհոյութիս: և տուաւ նմա իշխանութիւն
- 6 տուաւ նմա յազթութի զամիսս քառասունս: և երայ
զբերան իւր հայհոյութի առ օծ, և հայհոյեաց զա-
- 7 նուն նորա, և զտաճարն սբ սր յերկինս: և տուաւ
նմա իշխանութի ի վերայ ամենայն շնչոյ և լեզուաց.
- 8 և ժողովրդոց զի երկիր պագցեն նմա: և ամենայն
երկիր որ ոչ են անուանք նոցա գրեալ ի' գպրութի
- 9 կենաց ի սկզբանէ աշխարհի: որք ունին ականջս լսե-
լոյ՝ լուիցեն: են ոմանք որ ի գերութի վարեսցին: և
- 10 են ոմանք որ անձամբ զանձինս սատակեսցեն: իսկ
համբերութի և հաւատք շնորհեցի սրբոց օյ:
- 11 Եւ տեսի այլ գազան զի երաներ յերկրէ. և ունէր եղ-
ջիւրս երկուս նման գառին. և խաւսէր իբրև զվիշապն
- 12 զամենայն իշխանութի զառաջնոյ գազանին գործէր:
առնէր զերկիր և զամենայն բնակիչս նորա զի եր-
կիր պագանիցեն առաջնոյ գազանին: մինչև ողջացի

- 13 վեր մահու նորա: և առնէր նշանա բազումս: և տայր
 հրոյ երկնից իջանել յերկիր առաջի մարդկան: և
 14 մուրեցուցանել զբնակիչս երկրի նշանաւքն որ տուաւ
 ի ձեռս նորա յառնել առաջին գազանին: և ասն
 ցնա բնակիչք երկրին. արա զգատկեր գազանին որ
 15 ունիցի զերն հրոյ. և կայցցէ և տուաւ նմա իշխանութի
 զի տայցէ հոգի պատկերի գազանին զի խաւսեսցի
 պատկերն: և երկիր պագանիցեն նմա ամենայն բնա-
 կիչք երկրի, և սրք ոչ պագանիցեն երկիր գազանին,
 16 սպանցէ՛ զնոսա. և արասցէ զամենայն փոքունս և
 զմեծամեծս. և զմեծատունս և զազքաստս. զազատս և
 զծառայս. զի տայցէ նոցա զիւր նշանն յաջոյ ձեռին
 17 և ի վերայ ճակատուց նոցա: և ոչ սք կարէ գնել և
 կամ՝ վաճառել եթէ ոչ ունեցի զնշան գազանին և
 18 զանուն նորա: որք ունի իմաստութի համարեսցի
 զթիւ անուան գազանին: քանզի թիւ անուան մար-
 գիտն է: և թիւն այս ինչ է ճ'ՍԱ:

XIV

- 1 Եւ տեսի և ահա գտն կայր լերինն սիոնի: և ընդ
 նմա ճ'ԽԳԻԹ: և զանուն հաւրիւրոյ գրեալ էր ի՛ վե-
 2 րայ ճակատուց նոցա: և լուայ ձայն յերկնից իբրև
 զձայն ջուրց բազմաց: իբրև զձայն սրտաման մեծի՝ և
 լուայ իբրև զձայն քնարահարաց զի հարկանէին գքնարս
 3 իւրեանց և երգէին երգ նոր առաջի ակօռոյն ւոյ: և
 առաջի չորից կենդանեացն: և ոչ սք կարէր ուսանել
 զերգս նոցա. բայց միայն. ճ'ԽԳԻԹ. որ կային շուրջ
 զգառամբն ի՛ լեառն սիոնի: որք էին կուսանք և ա-
 4 զատեալք յերկրէ: սոքա են որ ընդ կանայս ոչ խառ-
 նակեցան և են կուսանք: և յամենայն ժամ զհետ եր-
 5 թիցեն գառինն ուր և երթիցէ: սոքա՛ գրեցին ի՛

մարդկանէ ի՛ վերայ ճակատուց իւրեանց զանուն հաւր
 դառինն: և ի՛ բերան նոցա ո՛չ գտաւ ստուլթի՛. քան
 զի ամբիծք էին:

- 5 Եւ տեսի այլ հրեշտակ թռուցեալ յերկնից և ունէր
 աւետիս յաւիտենական. և եկեալ աւետարանէր ամե-
 7 նայն ազգաց, և ձայնիւ մեծաւ ասէր, երկերուք յից
 և տուք նմա փառս. զի եկն ժամանակ գատաստանի
 նորա: և երկրպագեցէք առաջի նորա որ արար զեր-
 կինս և զերկիր, զծով և զամենայն որ է ի՛ նոսա:
- 8 Եւ այլ երկրորդ հրեշտակ գայր զհետ նորա և ասէր:
 անկաւ. անկաւ անկաւ մեծն բաբելոն. ի գինւոյ ար-
 բեցութենէ. և ի՛ ցասմանէ. և ի՛ պոռնկութենէ իւր-
 մէ: որ արբեցոյց զամենայն հեթանոսա:
- 9 Եւ այլ երրորդ հրեշտակ գայր զկնի նորա և ասէր
 ձայնիւ մեծաւ: որք երկիր պագանէ գազանին և
 պատկերի նորա. և զգիր նորա առ ի՛ ճակատ իւր.
 10 այնպիսին արբցէ ի՛ բաժակէ ցասման արկաներոյ յա-
 նապակէ բարկութե՛ բաժակէն: և տանջեսցի հրով և
 11 ծրծմով. առաջի գառինն և առաջի սք հրեշտակաց
 նորա: և ծուխ նոցա ելցէ՛ յաւիտեանս յաւիտենից:
 և ո՛չ է իշխանութի՛ նոցա հանգչել զաիւ և զգիշեր.
 որք երկիր պագին գազանին և պատկերի նորա, և
 12 որք առին զգիր թիւր յանուն նորա: իսկ որք համ-
 բերեն և ոչ ունին յանձն զնշան նորա նպա են որք
 պահեցին զաւրէնս ից և զհաւատս յի՛ քի:
- 13 Եւ լուսյ ձայն յերկնից որ ասէր ցիս. գրեա՛. երանի
 է մեռերոց որ չոր մեռան վազազոյն և ո՛չ հասան ի՛
 ժամս յայս, զայս ասէ հոգին սբ: զի հանդեան ի՛ բա-
 զում փորձութեց և աշխատութեց, բայց միայն՝ գործք
 իւրեանց չողան ըզհետ իւրեանց:
- 14 Եւ տեսի և ահա ամպ մի սպիտակ և ի՛ վերայ ամ-
 պոյն նման որդւոյ մարդոյ: և ի՛ գլուխն իւր ունէր

- պսակ ոսկի: և ի՛ ձեռին իւրում՝ ունէր գերանդի
 15 սրեալ: և այլ հրեշտակ ելանէր ի՛ տաճարէն աղաղա-
 կէր ձայնիւ մեծաւ առաջի նորա և ասէ: առաքեա՛
 զգերանդիգ և հնձեա զի հասեալ է ժամանակ հնձոց:
 16 և հասեալ են հունձք երկրի: իսկ որ նստէր ի՛ վե-
 րայ ամսոյն, արկ զգերանդի իւր յերկիր, և հնձէր
 17 զբնակիչս երկրի: և այլ հրեշտակ ել ի՛ տաճարէն որ
 18 յերկինս և ունէր գերանդի սրեալ: և ել այլ հրեշ-
 տակ ի՛ սեղանոյն որ ունէր իշխանութի ի՛ վերայ սե-
 զանոյ հրոյն: և աղաղակէր ի՛ ձայն մեծ առ հրեշ-
 տակն որ ունէր զգերանդին սրեալ, և ասէ, կլթեա՛
 19 զողկոյցս երկրի զի հասեալ է խաղող նորա: և արկ
 հրեշտակն զգերանդի իւր յերկիր, և կլթէր զխաղող
 20 նորա և արկանէր ի՛ հնձանս ի՛յ, և կոխեր ի՛ հնձա-
 նին արտաքոյ քաղաքին և ելանէր ի հնձանէն արինն
 բազում յոյժ: և հասանէր մինչև ի՛ սանձս ձիոյն: եր-
 կայնութի՛ նորա, Ռ. և Զ. ստպարէզ:

XV

- 1 Եւ տեսի այլ նշան մեծ յերկինս, զի հրեշտակք եօթն
 նշանակէին զկատարած: զի նորաւք կատարեսցի բար-
 2 կութի, և տեսի ծով ապակեղէն խառնեալ հրով: և
 որք յաղթեցին գազանին և պատկերի նորա, և թու-
 ց անուան նորա: կային ի՛ վերայ ծովուն ապակե-
 3 զինի: և ունէին զքնարն ի՛յ, և երգէին զերգս մով-
 սիսի առաջի ի՛յ: և ասէին, որպէս զի մեծ և սքան-
 չելի են գործք քո տր՝ ի՛ծ ամենակալ արդար և ճրչ-
 մարիտ են գործք քո տր՝ թագաւոր ամենայն հեթա-
 4 նոսաց: ո՛վ ոք ոչ երկիցէ և փառաւորեսցէ զանուն
 սր քո: զի դու միայն սր ես և արժանի երկիրպա-
 զանելոյ: զի ամենայն հեթանոսք եկեսցեն և երկիր

պաղցին առաջի քո, զի արդարութի՛ք քո յայտնեսցի՛
ամենայն տիեզերաց :

- 5 Եւ յետ այսորիկ տեսի զի բացաւ տաճար խորանին
6 վկայութե՛ք յերկինս: և երանէին եօթն հրեշտակքն որ
ունէին իշխանութի՛ք եօթն հարուածոցն: և զգեցեալ էին
կտաւս նրա և լուսափայլս: և գաւտեորեալք էին առ
7 լանջաւք իւրեանց գաւտիս ոսկեղէնս: և ի միջոյ չորից
կենդանեացն տուաւ եւթն հրեշտակացն եւթն սկա-
ւառակս ոսկեղէնս լի ցաւամամբն ան կենդանոց յաւի-
8 տենից յաւիտեանս: և լցաւ տաճարն ծխով ի՛ փա-
ռացն նոյ և ի՛ զաւրութեց նորա: և ոչ ոք կարէր
մտանել ի՛ տաճարն մինչև կատարեսցին եւթն հա-
րուածքն յեւթն հրեշտակացն:

XVI

- 1 Եւ լուայ ձայն ի՛ տաճարին զի ասէր ցեօթն հրեշ-
2 տակն երթոյք հեղէք զեւթն սկաւառակսդ ցաւ-
մանն ան յերկիր: և գնաց առաջին հրեշտակն. և եհեղ
զսկաւառակն առաջին յերկիր. և եղեն հարուածք չա-
րաչար ի՛ վերայ մարդկան, որք ունին զգլիր գազա-
նին և երկրպագեցին պատկերի նորա:
- 3 Եւ երկրորդ հրեշտակ եհեղ ի սկաւառակէ իւրմէ ի՛
վերայ ծովու. և գարձաւ ջուրքն յարիւնս: և ամենայն
շունչք որ ի ծովու էին սատակեցան:
- 4 Եւ երրորդ հրեշտակն եհեղ ի սկաւառակէ իւրմէ ի՛
5 գետս և յաղբերս ջուրց. և եղև արիւն: Եւ լուայ ի՛
հրեշտակէն զի ասէր, արդար է որ էնն և նք. զի այն-
6 պէս դատեցաւ: յի՛ն զի զարիւն սրբոյն և զարիւն
մարդարէիցն հեղին ամպարիչաք: յի՛ն այնորիկ արիւն
7 ետ նրն նոցա ըմպել: Եւ լուայի սեղանոց անտի զի

ասէր, այ՛ո՛ տր՛ Կձ՝ ամենակալ արդարև ճշմարիտ են
դորձք քո:

- 8 Եւ շորրորդ հրեշտակն էարկ ի՛ սկաւառակէն իւրմէ
 ի՛ վերայ արեգականն և տուաւ նմա խորշակահաճար
 9 առնել զմարդիկ հրով: և տապացան մարդիկ ի տապոյ
 անտի և հայհոյեցին զանունն Կձ, որ ունի իշխանութի՛ն
 ի՛ վերայ հարուածոցս այսոցիկ: և ո՛չ ապաշխարեցին,
 և ո՛չ ետուն փառս Կձ:
- 10 Եւ հինգերորդ հրեշտակն էարկ ի՛ սկաւառակէն իւրմէ
 ի՛ վերայ աթոռոյ գազանին, և եղև թագաւորութի՛ն
 11 նորա խաւարեաց, և ծամէին զլեզուս իւրեանց յախ-
 տէ ցաւոցն, և հայհոյեցին զԿձ երկնից ի՛ ցաւս իւ-
 րեանց, և յախտ դառնութեն, և ո՛չ ապաշխարեցին:
- 12 Եւ վեցերորդ հրեշտակն եհեղ ի սկաւառակէն իւրմէ
 ի՛ վերայ գետոյն մեծ եփրատայ, և ցամաքեցաւ ջուր
 նորա: զի պատրաստեցէ ճանապարհ թագաւորին
 ելիցն արևու:
- 13 Եւ տեսի՛ զի երանէր ի՛ բերանոյ վիշապին և ի՛ բե-
 րանոյ սուտ մարդարէին ոգիք երեք անսուրբք իբրև
 14 զզո՛րտս: քանզի էին ոգիք գիւակահք, որ ուտէին
 զնշանս, և երթոյին առ թագաւորս ամենայն երկրի
 ժողովել զնոսա ի՛ պատերազմ՝ յաւուր մեծի Կձն ամե-
 15 նակալի: զի այսպէս ասաց Կձ, ահա գա՛մ ես իբրև
 զզող գիշերի, երանի՛ որք են արժանի և պահեսցեն
 զհանդերձս իւրեանց, զի մի՛ մերկ շրջեացին և երևեսցի
 16 ամաւթոյքն իւրեանց: և ժողովեսցէ զնոսա ի՛ տեղի որ
 կոչի եբբայեցերէն կարմազեղոն:
- 17 Եւ եօթներորդ հրեշտակն եհեղ ի սկաւառակէն իւրմէ
 ի՛ վերայ...

XIX

- 18 Մեծամեծաց և փոքունց, և տեսի զգազանն և զա-
 19 մենայն թագաւորս երկրի և զգաւրս նոցա ժողովեալ
 առնել պատերազմ՝ ընդ այն որ հեծեալն է ի ձի սպի-
 20 տակ և ընդ գաւրս նորա: և ըմբռնեցաւ գազանն
 և որ ընդ նմա սուտ մարգարէքն, որ առնէին զնշանսն
 առաջի նորա: զորս մըլորեցոյց և ետ առնուլ զգիր
 գազանին: և կենդանւոյն արկին զնոսա ի լիճն հրոյն
 21 այրեցերոյ ծրծմով: և այլքն մեռանէին ի սրոյ հեծե-
 լոցն որ երանէր ի բերանոյ նոցա: և ամենայն թըռ-
 չունք յագեցան ի մարմնոց նոցա:

XX

- 1 Եւ տեսի այլ հրեշտակ զի իջանէր յերկնից և ունէր
 2 զփականա գժոխոց, և շլթայս մեծ ի ձեռինն իւրում:
 և ունէր զլիշապն գաւճն առաջին, որ է ինք բեեզ զե-
 3 բուղ, և սատանայ: և կապեաց զնա հազար ամ: և
 արկ զնա յանդունդս գժոխոց: և փակեաց և կնքեաց
 զի այլ մի ևս մըլորեցուցէ զմարգիկ, մինչև կատա-
 րեացի հազար ամն: և յետ այսորիկ լուծցէ զնա սա-
 կաւ ժամանակս:
 4 Եւ տեսի ակտռք, և որ նստէին ի վերայ նոցա գա-
 տաւորութի՛ տուաւ նոցա ընտրել զհոգիս լուացն ի՛
 վկայութի՛ յի՛ և բանին այ: սոքա են որք ոչ երկըր-
 պագեցին գազանին, և ոչ պատկերի նորա: և ոչ
 առին զգիր նշանի ի վերայ ճակատու իւրեանց: և ոչ
 ի վերայ աջոյ ձեռին իւրեանց: սոքա են որ կայցեն
 5 և թագաւորեացեն ընդ քի: և յետ այս որիկ ի մե-
 ուերոց ոչ ոք եկեացէ մինչև ցկատարումն հազար ամին:

- 6 այս է առաջին յարութիւն. երանի սրբոց որք ունին բաժին յարքայութիւնն առաջնումն ի՛ վերայ նոցա երկրորդ մահն ոչ ունի իշխանութիւն: այլ են քահանայք
- 7 անջ և ան յիւր քիւն և թագաւորեացեն ընդ նմա: և յետ հազար ամին լուծցէ զսաստանայ և հանցէ ի՛ բանտէ
- 8 անտի: և ելցէ ի՛ մոլորեցուցանել զազգս ամենայն ընդ չորս կողմանս երկրի: զգոգ և զմագոգ առցէ ի՛ ձեռն ժողովել նորաւք զամենայն զգաւրս ի՛ պատեւրագմ: որոց թիւ նոցա իբրև զաւազ ծովու անհամար:
- 9 և ելցեն ի՛ լայնութիւնս երկրի: և պատեսցեն շուրջ զբանակս սրբոց, և զքաղաքին սիրելոց: և իջցէ հուր յերկնից առ ի յանջ և կերեցէ զնոսա և զզաւրագլուխս
- 10 նոցա զզսաստանայ որ մոլորեցոյց զնոսա: և արկցէ զնոսա ի՛ ծով հրոյ և ծրծմոյ ուր էր գազանն և սուտ մարգարէքն: և չարչարեացեն զտիւ և զգիշեր յաւիտեանս յաւիտենից:
- 11 Եւ ավթու մի մեծ և սպիտակ և ի՛ վերայ ավթուոյն նստեալ յորմէ յերեսաց ահէ նորա կորնչէին և փախչէին երկինք և երկիր, և տեղի ոչ գտաւ նոցա: և
- 12 տեսի ավթուս մեծամեծս և մեռեալս որք կային առ ավթուոյն: և գիր բանային իւրաքանչիւր գործոց: և այլ գիր բանային որոց անուանք նոցա գրեալ են ի զպրութիւն կենաց: այլ և զատաստան եղև մեռելոցն
- 14 ի գիրս ըստ գործոց իւրաքանչիւրոց: և ի մահ և ի՛
- 15 գժոխս մատնեցան և ի՛ լինճս հրոյ, և որ ոք ոչ գտցի ի՛ գիրս կենացն գրեալ, անկցի ի՛ լինճ հրոյն:

XXI

- 1 Եւ տեսի երկինս նոր և երկիր նոր. քանզի առաջին
երկինք և երկիր էանց: և ծով այլ ոչ ևս էր: և տեսի
2 զի իջանէր յերկնից առ ի յոյ հարմն. զարդարեալ
3 և պաճուճեալ և տուաւ սուն իւրում: և լուայ ձայն
յերկնից զի ասէր:
Ահաւասիկ խորանն օյ ի' մէջ մարդկան. և բնակեացէ
3 խանն ընդ նոսա. և նոքա ի' ժողովուրդ նորա ընդ
4 նմա. և նա օծ նոցա: և ջնջեացէ զամենայն արտաւար
յաչաց նոցա: և մահ այլ ոչ ևս տիրեացէ նոցա: ոչ
սուգ. և ոչ աղաղակ: ոչ ցաւք. և ոչ հոգք: զի մեր-
ժեցաւ և փախեաւ յերեսաց նոցա:
- 5 Եւ ասաց որ նստէր ի' վերայ ակժողոյն. ահաւասիկ
սունեմ զամենայն նոր: և ասէ ցիս՝ գրեա՛: զի սյս է
բանք հաւատարիմ և ճշմարիտ: Եւ ասէ. եղէ ևս այր.
6 և քէ: ի սկզբանէ. և առ յապայս. և յաւիտեանս. և
այժմ՝ ևս եմ: և որք են ծարաւիք տաց նոցա յաղբեւ
7 րաց ջրոց կենդանութե ըմպել ձրի: և որք գացին
յաղթաւդք. ժառանգեացեն զայս ամենայն: և ևս եղէց
նոցա օծ: և նոքա եղիցին ինձ ժողովուրդ:
- 8 Եւ դարձեալ զ'ն թերահաւատիցն և պղծոցն. և
սպանողացն. և սրունկացն և կախարդացն. և գեղա-
տուացն և կռասպշտաց. և ամենայն ստոց: և ամենայն
ամպարշտաց: որոց բաժին իւրեանց ի' լինս այրեցե-
լոյ ծրծմով: որ է մահն երկրորդ:
- 9 Եւ եկն առ իս մի յելթանց հրեշտակոցն. որք ու-
նէին զելթն սկաւառակն լցեալ եւթն վախճանեաւք
կատարածաւք խաւսեցաւ ընդ իս և ասէ:
- 10 Ե՛ս ցուցանեմ քեզ զհարսն և զկին գառինն: և առ
տարաւ զիս ի' լեառն մի բարձր և մեծ հողուփն

սրբով: և եցոյց ինձ զքաղաքն սուրբ զվերինն եմ: և
 զլեառն խաղաղութե՛ն զի իջանէր յերկնից առ ի յոյ
 11 ամենակալէ: որ ունէր զփնօռս օյ: և էր ի նմա լու-
 սազարդութի՛ն ականց պատուականաց. և ականց յաս-
 12 պիս. և սարգիոն. և սառնափայլ և լուսաւոր: և էին
 պարիսպք նորա մեծամեծք: և աշտարակք նորա
 բարձունք:

Եւ ունէր լինքեան դրունք երկոտասան: և անուանք
 իւրաքանչիւր ի՛ վերայ դրանցն գրեալ էին: ըստ եր-
 կոտասան ցեղիցն ՚ի զի:

13 Յարեւելից կողման դրունք երեք: յարեմուից կողմանէ
 դրունք երեք: ի՛ հիւսւոյ կողմանէ դրունք երեք: ի՛
 հարաւոյ կողմանէ դրունք երեք:

14 Եւ պարիսպք քաղաքին հիմունք երկոտասան. ըստ
 անուանց առաքելոց գաւինն:

15 Եւ որ խաւսէր ցիս ունէր չափ ի՛ ձեռինն իւրում՝ զի
 չափեսցէ զքաղաքն և զգրունա նորա. և զպարիսպս
 16 նորա: զի էր նիստ քաղաքին չորեք կուսի: և որչափ
 17 երկայնութի՛նն նոյնչափ լայնութի՛նն նորա և չափեաց
 զքաղաքն չափով: և էր չափ երկայնութե՛նն նորա. եր-
 կոտասան ասպարէզս: և լայնութի՛ն և բարձրութի՛ն նոյն-
 չափ: և չափեաց զպարիսպ նորա ճիտ և Գ կանգուն
 ըստ չափոյ մարդկան որ է հրեշտակի: և շինուած
 18 պարսպաց նոցա յականց պատուականաց յասպիս: և
 քաղաքն յոսկւոյ սրբոյ. նման նք և սպիտակ ապակ-
 19 ւոյ: և հիմունք քաղաքին յամենայն ականց պատուա-
 կանաց:

Առաջին. հիմն պարսպին. յասպիս:

Երկրորդն չափիզայ:

Երրորդն գոծազմ:

Չորրորդն զմրնւխտ:

20 Հինգերրորդն զընգնաքա՛ր:

վեցերորդն սարգիսն:

Եւթներորդն սուտակ:

Ութերորդն բիւրեղ:

Իններորդն տպազիսն:

Տասներորդն դահանակ:

Մետասաներորդն յակինթ:

Երկոտասաներորդն կարկեհան:

- 21 Եւ էին երկոտասան գրունք, յերկոտասան մարգարտեայ: միաձև իւրաքանչիւր գրունքն էին: մի մի գունն, ի' միոյ միոյ մարգարտոյ: և միջոց քաղաքին յսովոյ սրբոյ: և մուտ առ դրամբքն ճառագայթածև
- 22 իբրև զբիւրեղ: և տաճար ոչ տեսի ի նմա. քանզի չար ամենակալ տաճար էր ի' նմա: և դառն միածին որ
- 23 գին ան սեղան սրբութե': և քաղաքին չէր ինչ պէտք արեգական և լուսնի, եթէ լուսաւորեսցեն զնա: քանզի փառքն ան լուսաւորէին զնա յամենայն ժամ, և ճրագ
- 24 նորա էր գանն ան: և գնային հեթանոսք ի' լոյս նորա. և թագաւորք երկրի լուսազգեստ լինէին ի' փա
- 25 ռաց նորա: և գրունք նորա ոչ փակէին. այլ բացակայք էին հանապազորդ և գիշեր այլ ոչ ևս լինէր ի
- 26 նմա: բայց միայն լուսաւորութի' և փառաւորութի', և պատուականութի' քան զամենայն ականս պատուա
- 27 կանս: և մի մտոյէ անդ ասենայն չարակամ. զի մի պղծեսցէ զնա ստութի' իւրով: բայց մտոյեն ի նմա որոց անուանք նոցա գրեալ են ի' դպրութի' կենաց որդւոյն ան:

XXII

- 1 Եւ եցոյց ինձ զգեան ջուրց կենդանութե՛ լուսաւոր սառնագոյն: որ ելանէր յաթուոյն օյ, և գնայր ընդ
- 2 մէջ հրապարակաց նորա: և զեզերբ գետոյն ունէր ծանն կենաց. որ ունէր պտուղ երկօտասան անգամ: ըստ միոյ միոյ տայր զպտուղ իւր: և տերև ծառոյն էր ի՛ բժշկութի՛ ամենայն հեթանոսաց: և յամենայն ծառաց յորմէ ուտէին էին աւրհնեալք: և անէծս ոչ ևս
- 3 էին ի՛ նոսա: զի աթուռն օյ և գառն էր ի նմա: և
- 4 ծառայք օյ պաշտէին զնա: և տեսանէի զերեսս նորա. և անուն նորա էր ի՛ վերա ճակատուց նոցա: և գիշեր ոչ ևս շինէր. և չէին ինչ պէտք լուսոյ ճրագի և լուսոյ արեգական: զի զի օր օր լուսաւորէր զամենեսեան. և թագաւորէին յաւիտեանս յաւիտենից:
- 6 Եւ ասէ ցիս. այս է բանն օյ հաւատարիմ՝ և ճշմարիտ: և օր օր որ սք հոգւովն եցոյց մարգարէից իւրոց որ ինչ լինելոցն է առ յապայս:
- 7 Ահաւասիկ եկն վազվազակի. երանելիք են որ լուցեն և պահեսցեն զբանս գրոյս այսորիկ: Քանզի ես յահանէս լուսն և տեսի զայս ամենայն:
- 8 և յորժամ՝ տեսի և լուսն անկանէի և երկիր պագանէի հրեշտակին որ եցոյց ինձ զայս ամենայն:
- 9 Եւ ասէ ցիս. այր դու՛ մի անկանիր առաջ իմ՝ և երկիր պագաներ. քանզի ծառայակից և եղբայր քո եմ. և որք մարգարէացան և պահեցին զբան գրոյս այսորիկ: օյ երկիր պագ: և ասէ ցիս դարձեալ. մի կապեր և մի կնքեր զբան մարգարէութես այսորիկ:
- 10 քանզի ժամանակ դորա մերձեալէ: որ ամպարչտելոցն է՝ ամպարչտեսցի. և որ աղտեղանալոցն է՝ աղտեղացի: և որ արգարանալոցն է՝ արգարասցի: և որ սրբելոցնէ՝ սրբեսցի:

- 12 Ահա վարձահատոյց. և վարձ իւրաքանչիւր ըստ գործոց իւրեանց:
- 13 Ես եմ՝ ա՛յբ: և ես եմ՝ քէ: ես եմ՝ սկիզբն և ես եմ՝ կատարած. ասէ չոր ամենակալ:
- 14 Երանելիք են որ կարգասցեն զաւրէնս նորա: նաքառնին իշխանութի՛ ծառոյն կենաց: և մտանեն ընդ գրո՛ւնս քաղաքին՝ ա՛յ:
- 15 Այլ կայցեն արտաքս շո՛ւնք: գեղատո՛ւք: սպաննա՛ւզք: կռապա՛շտք: շնացա՛ւզք: և ամենայն որ գնան և խաւսին ստու՛թք:
- 16 Ե՛ս յս ա՛ռաքեցի զհրեշտակ իմ՝ վկայել զայս ամենայն յեկեղեցիս:
- 17 Ես եմ՝ արմատն և զաւակն ագա՛ւնայ, և աստղն առաւաւտուն. և հոգի՛ն սբ: և վեասայն որ գալո՛ցն եմ: որ ոք ծարաւի իցէ և կամեսցի գալ առ իս. եկեսցէ և արբցէ զջուրն կենդանի ձրի՛:
- 18 Վկայ եմ՝ ես ամենայնի որ լուայ զբան մարգարէսութե՛ գրոյս այսորիկ զի մի՛ ոք յաւելցէ ի ամս: և մի՛ ոք պակասեցուցէ ի ամսնէ: եթէ՛ ոք յաւելուցու ի ամս: յաւելցէ և բազմացուցէ՛ ա՛ծ ի՛ վերայ նորա զհաւրուածս ամենայն որ գրեալ է ի գիրս յայստսիկ: և եթէ՛ ոք պակասեցուցէ բան. և հանցէ ի բանից մարգարէսութե՛ս. հանցէ ա՛ծ զբաժին նորա ի ծառոյն կենաց. և ի քաղաքէն սրբոյ. որ գրեալ է ի՛ գիրս յայստսիկ: ասաց որ վկայեաց զայս ամենայն. այն՝ գամ՝ ես վաղվաղակի՛ գամ:

COLLATIO CODICUM

HOS CODICES CONTULI

α = British Museum Codex Addit. 18549, A. D. 1278.

β = British Museum Codex Addit. 19730, sæculo decimo tertio a Thoro (Theodoro) quodam exaratus.

γ Codex apud Bibliothecam Societatis quae vocatur *British and foreign Bible Society* Londini conservatus. Is codex Testamenta vetus novumque amplectitur, optimae notae, A. D. 1667 exaratus. Ecce Colophon huius Codicis: *գրեցաւ գիրք այս մեծաջան քննութիւն ի հնոց թարգմանչաց աւրինակէ, և է ըստ նոցա ճշմարիտ քննական թարգմանութեն, և գտանի ի գմուս գիր յաւել և պակաս յանունս. և ի տեղիս ըստ բառին վայելչութե՛ն և ստուգութե՛ն: Մի որ համարձակեացի մտահաճութիւն գիր յաւելուլ կամ՝ պակասել՝ զի և սեք ոչ մտածութիւն՝ այլ ըստ նոցա անձամբիւր պարզեացն զգրեալս նոցա ստուգիւ գծագրեցաք: Զայս եղաք առ ի հաւատարմութիւն աներկեան լինել ի կարծեաց: Յիշէցէք ՚ի քն.*

Nota bene! Littera α simpliciter in collatione posita prae se fert consensum codicum α β γ .

A Collation of the Mss. α β γ with the Armenian Text printed by the British & Foreign Bible Society, Gilbert & Rivington, London, 1892.

Ch. 1

1. om *ինչ* α t r առ յովհաննէս Թ. իւր α :
2. om *զվկայութիւն* α *զբանէն* α :
3. *կարգասցէ*] *ընթեռնու* α om *կամ լուիցէ* α *զբանս մարգ.* այսորիկ *և որ լսէ և պահէ զոր ինչ ի սմա* α :
4. *ի*] *ես* α Թովհաննէս α om *են* α om *յաստուծոյ* α *և յեւթն* *հոգւոյն զաւրութենէ* $\beta\gamma$ (but γ adds *զաւրութեց* in mg before *հոգւոյն*) :
5. *մեռելոց* γ *սիրեացն* $\beta\gamma$:
6. *որում*] *նմա* α om *այժմ* *և միշտ* *և* α om *յաւիտենից* β om *ամէն* $\alpha\gamma$:
7. *ամպս*] + *երկնից* α *և տեսցեն զնա չամ ծ. ե.*] om α *խոցեցինն* α *զնա ամ. յերկրի*] om α *նորա*] + *չամ ազգք երկրի* α :
8. *այբ*] *ալֆա* α om *ես եմ* sec vice α *քէ*] *ով* α before *որ էն* add 4 α alone *զալոց է տէր ամենակալ* $\beta\gamma$:
9. *նեղութի*] *վշտաց* α before *ի քրիստոս* om *որ* α *կղզիս* α β om *անուանեալ* α *բանին*] + *նյ* α om *վասն* α :
10. om *և* before *եղև* α alone *յաւուր կիրակէի* α *լուայ զկնի իմ ձայն մեծ* α *զձայն - ցիս*] *զփողոյ ասելով* α *ես եմ - վերջին*] om α alone *ալփան* γ [*և ովն առաջինն և վերջինն* $\beta\gamma$:
11. *յեթն*] *առ եւթն* $\beta\gamma$:
11. *եկեղեցիսն* $\beta\gamma$ om *որ* α *սարգիս* α *սարգիկեայ* $\beta\gamma$ om *ի փրղաղեղիբա* *և ի լաւոգիկեա* β :
12. *զարձայ*] + *ես* α *խաւէր ընդիս* α *իմում*] *իմ* α :
13. om *եթն* α om *պատմուճան* α :
14. *հերքն*] *հեր* α *իրբև*] *որպէս* β *որպէս*] *իրբև* $\alpha\gamma$ *զրոց* α :
15. *նման պղնձի* α :

16. յաջ իւր om ձեռինն β γ ի բերանոյ նորա սուր երկասյրի սրեալ երանէր α երեւէր α β:

17. before իրրև om և α նորա իրրև] նորպէս α om ցիս α առաջին] սկիզբն α յեափն] վախճանն α:

18. before ես om և α om նոյն & add եմ α մեռոյն և ահաւասիկ կենդանի եմ յաւիտեանս յաւ. & omit the rest α om ամէն α:

19. տեսանեսդ:

20. աստեղ α: աստեղն β γ տեսեր α յաջոյ α γ և սակի ճրագաւրանացն α և եւթն եկեղեցեացն հրեշտակք ճրագարանքդ եօթն] եւթն աշտանակքն α:

Ch. 2

1. om կարողն α և զեւթն աստեղս յաջ իւր & om ձեռին after ի մէջ om եւթն β աշտանակաց α:

2. զիտեմ] տեսի α after զգործս om քո α alone զվատասկ α alone om քո bis α զի ոչ կարես բառնալ զչարսն α որ ասեն] զի ասէին α [: զի ընձայէին γ զինքեանս] զաննինս α after առաքեալս add գոլ α են] էին α և հերբայեցիս և ասեն] և գտար զնոսա սուտս և բարձեր զնոսա α:

3. համբարեց β om և վշտացար α:

4. om առ α alone զսէր α alone զառաջինն β γ:

5. om այժմ α:

6. ատեմ α:

7. լսելոյ om α alone հոգին] + սուրբ β γ յաղթէ, տացէ γ:

8. անվախճանն] անկատարածն γ:

9. չէին ինչ] չէ ինչ α: ոչ են ինչ γ:

10. Կամիս] հանդերձեալ ես γ չարչարել α հանդերձեալ է α:

11. սկանջո] ունկն γ լսելոյ om β γ om սուրբ α γ:

13. after քո om և β զի] ուր γ բնակեալն γ:

13. զի վկայ է իմ հ. ամ հաւ.] om α alone which adds in mg scholion անթիպաս եպ" էր պերգամոյ որո տօնն է յապրելի ժ. om հաւատարիմ γ որ կայք om β γ:

14. ունիմ] + ասել β γ, and α adds it in mg in an old hand after սակաւ α (alone) erases four letters վարգապետու. sic β բողոմա α զոհել α γ:

15. նիկողոսեաց β : նիկողայեցւոց γ առեմ' α γ :
16. նոսա] first hand corrects to δ եզ α alone:
17. լսելոյ om α after հոգին add նբ β սացէ նմա γ զանուն
նորա β : անուն նոր α :
18. om առ α γ հրեշտակին α :
20. և առ քեզ ասեմ' γ զեզարէլ α :
21. ապաշխարեաց γ :
24. որ ի α γ որք ոչ β γ սակայն ոչ արկից β γ զ δ եւք] + այլ β γ :
25. om այլ β γ :
26. after յաղթէ om և:
27. հովեացէ β , & so always:
28. նոցա] նմա β :
29. լսելոյ om α հոգին նբ β after եկեղեցիս add որ գացին
յաղթող γ :

Ch. 3

1. հրեշտակ Սարգիկեցւոց β :
3. զգալուսան իմ' γ :
4. ունիս] որ ունի β : որ ունիս γ :
5. խոստովանեցից β γ :
6. om լսելոյ α և հոգին ասէ α alone:
7. հրեշտակ եղբայրասիրաց before փակէ' և ոչ om և β γ :
8. զի սակաւազարութն α β γ after which α adds դու & β
քո դու sic զբան իմ' α β : զբանն իմ' γ :
9. before տամ' om ևս α :
10. զբանն γ om ևս β յերկրի երեսս α alone:
12. om այլ β նորա նոր α first hand, which is corrected և
նոր by erasure of անոր: β om նորա:
14. հրեշտակ β :
16. om դու γ զեաղջ α : զաղջ β : զաղճ' γ իմիէ] իմոյ α : իմէ β :
17. ոչ իմիք γ :
18. after յաշս քս β leaves a lacuna of three letters:
19. զորս β :
20. after դուրս add քո γ բանա γ :
21. after որպէս om և α β :
22. ունի α γ after ականջս add լսելոյ α alone և հոգին
ասէ β :

Ch. 4

1. *յես այսորիկ* & om *ամի ա երկնից* added above line in first hand α alone om *առաջնոյ* α β after *լուայ* add *զառաջինն* α ξ *առ յապայն* & omit *Ժամանակս* α :

2. thus: *եւ վաղվաղակի եղե ես հոգւով եւ ահա աթոռ անդր (անդի ՚) յերկինս*:

3. thus: *եւ յաթոռն նստեալ նմանութի տեսութեանց ականց* etc.

4. *եւ երիցունք քսան եւ չորք զգեցեալք սփեղէնս*:

5. *որ են – աթոռոյն*] α omits in text, but adds in mg in first band: β γ retain:

6. om *էր* β γ *նման*] *ի նմանութի* α after *աթոռոյն* add *եւ շուրջ աթոռովն* α before *լի* om *եւ* α & after *լի* om *էին* α *եւ յետոյ* *եւ առաջոյ*:

8. *Թուուցեալ* β γ *շուրջ լցեալ աշովք եւ ոչ* & omit rest α *սուրբ* is repeated nine times in α β *էնն եւ ես եւ զաւոյ*:

9. om *փառս եւ* α β : γ retains *զգասիւ եւ զգոհութի* β om *յաւիտեանս* γ after *յաւիտենից* add *ամէն* α β :

10. *անկանէին – յաւիտենից* om α β : γ retains after *անկանէին* add *առաջի աթոռոյն* γ and om *առաջի նստելոյն յաթոռն* om *յաւիտեանս* γ *դնէին*] *դնելով* α *ասէին* α :

11. *արժան* α ξ *քեզ* α β : ξ γ om *սուրբ* α *զփառս եւ զգասիւ* α om *զաւրութի* α *ստեղծեր*] *ստացար* α *եւ ի քո կամելզ* α :

Ch. 5

1. *տեսի յաջոյ ձեռինն* α om *ի վերայ* α *յաթոռն* & add *զի ունէր* α om *եւ* before *կնքեալ*:

2. *ի ձ. մ.] ձայնեւ մեծաւ եւ ասէր* α *ով է* β γ :

2. *զգիրք նորա* β : *զգիրք* α *զկնիք դորա* α γ :

3. *յերկրի* α :

4. *ես լայի ուժգին*] *ողբային բազումք* α *հայել ի նա*] *ընթեռն նուլ զնա կամ տեսանել զնա* α :

5. *մի* + *մին* α *լար*] *ողբայր* α *զգիրսն* α om *լուծանել* α :

6. om *տեսի* α om *ի մէջ* α β *զենեալ* α γ in text & *կնքեալ*

in mg α : *զինեալ* β որ β : որոյ α γ ունէր] om γ : էր α β և ևւթն
 աչս α որք են α om որ են before *առաքեալ* α :

8. *զգիրքն* α β :

9. նոր α *զգիրսդ* α β : *զգիրդ* γ *ժողովրդոց* α β :

10. և քահանայս և թագաւորս α β :

12. before *ասէին*] add և α : add որք β *արժանի է* α :

13. և որ ի ծովու β *զի*] որ β :

Ch. 6

1. *զմինն* α before *զամ* om *թէ* α β :

2. որ *հեծեալն էր* over rasura in α alone:

4. ի վերայ նորա] ի նմա α β :

6. և երեք - միոյ] om β *երեք*] *երրորդ* γ :

7. և կենդանւոյն չորրորդ β *ասէ* β om *թէ* α β :

8. շրտս] α & γ in mg have this gloss: որ է պաւղլախ:

9. *զինեալ*] *կնքեալ* β *ասէին*] *ասէ* α alone:

11. *արկանիս* β *ժամանակս* β են] *էին* α :

12. սեւ α β *այժեաց* β :

13. *չարժիցի*] *չնչեսցի* β :

14. *երկինք* γ :

17. *կալ*] *կեալ* α alone:

Ch. 7

3. om ի ճակատս նոցա α :

4. before *հարիւր* add *զի էին* α *հազարք* α β :

5. *կնքեալ*] *կնքեալք* all through:

9. *թիւս* α β :

10. before *գառնին* add *առաջի*:

14. և *ասեմ* & om *ցնա* γ :

17. *յերեսաց*] *յաջաց* α :

Ch. 8

5. before *ճայնք* om *և*:

7. after *յերկիր* om, *և զգերրորդ] գերկրորդ ա զգերրորդ*
մ. ծ. ա. և զամ մ. թ. ա.] om $\alpha\beta$, but not γ *այրեաց]* om γ :

9. *զաւղակաց ա զ և երրորդ մ. ն. ընկ.]* om α :

12. *փողեաց] հարկանէր ա գիշերոյն* $\beta\gamma$:

13. *թուցելոյ ա: թուցելոյ* β *լինիցի] լիցի* $\alpha\beta$ after *ճայն* add
և & omit after *երիցն ա*:

Ch. 9

1. *անկաւ] անկանէր* $\alpha\beta$ after *յերկնից* add *յերկիր ա*:

3. *ի յերկիր ա զխայթոց* β

4. *մարդկան ա թ երկրայնոց սրք* $\alpha\beta$ *զկնիքն* $\alpha\beta$ *ճակատուց* $\alpha\beta$:
ճակատոց γ :

5. *հարկանէ զ ցանկացին* γ :

8. *զառիւծուց* $\alpha\beta$ *երկաթիս* α :

9. *կառավարաց* β *կարճաց* β :

11. *ունէին* $\beta\gamma$ *սիրագոն զ աղբագոն -- ահաւասիկ]* α (alone)
 over *rasura* has: *սպիտօն յունարէն իսկ արօղիօն և լագինուն*
անուն կորին in modern hand.

13. *կենդանեաց էին] էն* α :

14. *զկապեալսն* α :

15. *չորս* α alone:

16. *զթին* β :

17. *հրդեհեալ* α :

19. *գանիրաւն* β :

20. *այսցանէ] + և* β before *ի պոռնկ.* omit *և ա զ*:

Ch. 10

1. *իբրև զսին* α alone:

3. before *գոչեաց* add *և* $\alpha\beta$ after *աղաղակեաց* α (alone)
 adds *ի ճայն մեծ* over which a late hand adds *խօսեցան: զ*
 adds *և սրտամուկքն ա զ ճայնսն* $\alpha\gamma$:

5. *ի վերայ ցամաքի* α :
6. *զերկիր* *զերկինս* α *զոր* α alone *ի նմա* \dagger *և զերկիր և զոր*
ի նմա α γ :
7. *ձեռն* om α *ծառայիցն* α alone *մարգարէից* β :
8. *զգրկոյսն* β γ & so in 10 α :
9. *յորովայնի քում* γ :
10. *կայ* *կլի* γ :

Ch. 11

2. *տուեալ*] *տուեալ* β *երկու* α β :
4. *ձիթենիք* α :
5. *կամեսցին* α β *մնասել*] *մեղանչել* γ *բերանոց* α β *կամեսցին* α β :
6. *փակել - իշխանութի*] om β :
7. *աւուրս*] *ժամանակս* γ :
8. *ի մէջ*] *իմ* γ :
9. *զնոսա*] *զնա* β om *զկէս* α :
10. *ի վերայ երկրի* γ before *տանել* add *տան* α :
11. om *յաստուծոյ* α alone *կայցեն բ* γ *սպանինն*] *տեսինն* α :
12. *ձայն* α γ *մեծ*] \dagger *յերկնից* γ *իւրեանց*] *նորա* α :
15. *յիսուսի*] om α γ :
16. *որք նստէին* α β :
17. *որք էնն* α β :
19. *այ որ* β *որտումն* β :

Ch. 12

1. *յաստեղաց երկ.* α β :
2. *ձնանելն* α β :
3. after *վիշապ* om *մի զլիտոց նորա* α γ :
5. add *որդի* before *արու* β om *առ* α γ *աթոռն* β γ :
9. *հրեշտակքն* β :
10. *չարախաւսէրն* α β *ի տուէ և զիշերի* β :
12. om *ամենայն* γ *էին* β *կայցէ* β :
14. before *անդ* five letters erased in α alone :
15. γ has as foll: *եւ մինչդեռ գնայր ևհեղ վիշապն զհեա*
կնոջն ջուր բազում զի գնա ընգզմեսցէ :
16. *զջուրն*] *զգետն* γ om *ընդ* before *կնոջն* γ :

Ch. 13

2. after *իշխանութի* add *իւր* β:
4. *ընդ դմա*:
7. *և տուաւ - նոցա*] om α:
8. *երկրպագեն* α β *ամենեքեան* α β *գառինն զենոյ* α:
10. *որք սրով* α *որք անձամբ* α *արկանիցեն* α β:
14. *ի վերայ սրոյն* α alone *եկաց* α:
15. *և երկիր պագցէ* γ:
16. *փոքունս* β γ om *գրոշմ* γ *յաջոյ ձեռինն* α *ճակատուց* α alone after *նոցա* add *գրոշմ* γ:
18. *ունիցի* α alone om *անուան* α *նորա*] *որ* α alone before *վեց* add *հազար* α *վեց - վեց*] β thus in red letters: ՌԿԶ Ո Յ Մ:

Ch. 14

1. α (alone) corrects *հարիւր* from *հազար որք ունէին* α *դանուն* β γ:
2. *որպէս*] *իրրև* α *զձայն* β *ձայն* *իրրև զքնար* β *զի*] *որ* γ:
3. *աթոռոյն*] + *այ* β *ազատեալք* α β:
4. *երթայցէ* α β:
5. *բերանս* α *են*] *իցեն* α γ:
6. *յերկիր* α:
7. om *երկնի* *և* γ:
8. *զինուոյ* α β *արբոյց* β:
9. *և ասէր* *ի ձայն մեծ* α *իդ* *և*] *և կամ* α: *կամ* β *աջոյ ձեռին* *իւրում* α:
10. *բաժակէն* α:
11. *նոցա*] *նորա* α:
12. *պահեցին* γ:
13. *որ*] *զի* γ:
14. *իւր*] *նորա* β:
15. *նկատի* β γ *ժամանակ*] *ամ*:
16. α β γ omit this verse.
17. α alone omits this verse *և սա*] *ևս* γ:
18. *կրանէր*] *և* α *երկրի* α β *խաղողս* α β:
19. *հնձան զխաղողն* *ի նմա* *և* α β:

Ch. 15

1. after *գազանին* add *և պատկերի նորա* $\alpha \gamma$ omitting below. similarly β adds *պատկերին* omitting *նորա*;
3. *ճանապարհ* $\alpha \gamma$ before *մ' ամ'* add *ի վերայ*;
4. *զի դու - երկրպագելոյ*] om β after *միայն* add *ևս* α ;
5. *տաճար* $\alpha \gamma$ է *յերկինս* α ;
6. *տաճարէն* $\alpha \gamma$ *գաւաւորեալք* $\alpha \gamma$ add *և* before *գաւախ* β ;
7. *և կենդանւոյ ան* β ;

From Ch. 16

1. onwards γ is not collated & α carries consensus of β .

Ch. 16

1. *սկաւառակաւ* α ;
2. *չարաչարք* β *զգրոշմն* α ;
3. *գսկաւառակն* α *ի ծով* β ;
5. *լուեա* α *զի*] որ β *մարգարէից* α ;
7. *լուեա ձայն* *ի սեղանոյն* *զի սաէր* α ;
10. *ի յախտէ* α ;
11. *հայհոյեին* α ;
14. *և ամ' թագաւորս* α *յօրն*] *յաւուրն* α ;
15. *մերկս* α ;
16. *ժողովեցին* α alone *արմազեզդովն*;
18. before *ձայնք* om *և որպիսի - շարժումն մեծ*] om α alone;
19. *մատունս* α *մեծն* β *զինոյ* α ;
21. *տաղանդի միով* *հայհոյեին* α *հարուածոց* α *հարուածքն* β ;

Ch. 17

4. om *և մարգարտով* β *պտանկութեամբք* α ;
6. *սրբոցն* α *վկայիցն*] + *քրիստոսի* β ;
7. *վխորհուրդ* β *զլուխս* α *եղջերս* α ;
8. *նոցա*] *իւրեանց* α ;

9. *իդ* *և* om *α*:
10. *մինն* *α* սակաւ *α*:
12. *գորս* *α* *իչխանք* added by later hand over line in *α* alone.
15. *ասէ* *ցիս* *α* after *զպոռնիկն* add *զնա* *α* alone.
17. *և* *եդ* *ւծ* *α* alone before *մի* add *ի* *α*:
18. *է* *ի* *քաղաքն* *α* alone.

Ch. 18

1. *ունի* *β* *երկիրս* *α*:
2. *մեծ* *α* սոց *անսրբից* *α*:
3. before *գինոյ* add *ւմ* *α* alone սրք *β* om *ի* before *նորս* & read *զաւրութի* *β*:
4. *և* *մի* - *ւծ* *զամբ*. *գորս*] om *α*:
7. *յամի* *β* adding *ի* above line & omitting *ժամ*. *թագուրհի* *α* alone.
8. *զգա*] *զնա* *α*:
9. *լացցեն* *α* alone *և* *թագ*. *երկ*. *ի* *վ*. *գորս* *α* om *ասն* *չանաց* *α*:
11. *սգասցին* *β* *զբեռինս* *β* after *սք* add *է* *սր* *α*:
12. *խնկոց* *α*:
13. *և* *եդ* *α* after *ձէթ* om *և* *α* alone *նաչի* *β* after *ոչ* *խար* om *և* *β*:
14. om *ւմ* *β* *կա*] † *այլ* *β*:
15. after *երկիրի* add *և* *α* alone.
- 15, 16 *սունլով* *ասացեն* & om: *և* *α*:
16. *զուկէզաւծս* *α*:
17. *զակասեցաւ*] *սազականեցաւ* *α* սրք *ի* *α* *նաւին* *α* & om, *և* before *նուաղք* *α* alone.
18. add *և* before *ասելով* *β*:
19. add *և* before *լալով* *α*:
21. *և* *մեծ* *իրբև* *զերկան* *α* alone.
22. om *արուեստականաց* *α* alone.
23. before *հարսին* om *ձայն* *α* alone, & after it om *այլ* *α* *β* *զեղատուութեամբ* *α* *սզգք*] *սզինք* *α*:

Ch. 19

4. երկիր պողեցին α յաթոն α om *ամէն* β :
5. որք] որ α : ոյք β .
6. որտամնց α :
9. ասէ β որք α :
10. վկայութիւնն β before *հոգւոյն* add *և* α alone էր] է β :
14. սպիտակօք om α :
20. գրուցին α alone *և* *գնտա արկին* α alone.

Ch. 20

2. ըմբռնեալ α alone om *և* before *սատանայ* β :
3. լուծանիլ α alone *ժամանակս* β :
4. զոգիս α alone *չարչարեցելոցն* α *վկայութե* β *զգրուցին* α before *հազար* add *մինչև* β :
6. ունիցին α մահ α :
7. հանէ երկրի] so in mg in first hand but in text *աշխարհի* α alone.
7. որոց թիւ α :
8. լայնութիւնս α :
9. *և* *զգաւրազլուին* ն. *զս. որ մ. գնտա* om α β :
12. *զմեծամեծս* α *զրեցելոցն* α :
14. *իւրեանց*] + *և* β *իմն* β *այս է մ. երկ.*] om α β :
15. *և* *որ ոք ոչ* α :

Ch. 21

2. after *որպէս* ada *և* α :
5. նատերն α :
5. ճշմարիտք *և* *հաւատարիտք* α :
6. ալիս է ոյ] *այր* *և* *քէ* β :
7. ջրոյ կենաց ձրի in recent hand over rasura α alone.
8. անհաւատիցն α :
10. *զհարսն* β *հոգւով* α *զքաղաք* α *զերուսաղէմ* α alone էր] β α :

12. *իւրաքանչիւր*.
 13. *և իդ* et sec vice om α :
 16. *լայնութիւնն α բարձրութիւնն* bis α *կիւլօս* *կիւ...* (4 letters erased) α alone:
 17. *զգարիսպ* α after *հարիւր* om *և α* :
 20. *մեռասաներորդ յակինդ β երկուսասաներորդ β* :
 21. *դասկիկի*:
 25. om *ի նմա β* : om *ի α* :
 27. *են] էին α դպրութեան β* :

Ch. 22

2. *ընդ մէջ α ծառս α սրբ բերէին α ծառոցն α* :
 3. *դասինն α* :
 5. *ոչ էր անդ β չէր [ինչ] ոչ էին α լուսաւորէ α* :
 8. before *ես* om *եւ β* :
 10. *գրոցս այսմիկ α* :
 11. *սրբելոցն իցէ α* :
 12. *ահա ես դամ α* om *ըստ* & read *զգործս β* :
 15. after *դեղատուք* om *և α* :
 16. *ես եմ յարմատոյ և ի սեռէ դաւթայ α* :
 17. *իցէ] է α զջուր α* :
 18. before *ես* om *և α այսմիկ α գրեալ α* alone.
 19. *ի բանից - պակասեցուցէ* om $\alpha \beta$ through similar ending *գիրսս յայս α* alone.
 20. *վաղվաղ α* alone *եկն α* :
 21. om *մերոյ α* :

CORRIGENDA

Ligne	Page	Verset	
26	3	13	ընկեալ. corriger ընակեալ
11	7	4	երեցունք. corr. երիցունք
13	7	5	փայլատակունք. corr. փայլատակմունք
22	8	8	երեցունքն. corr. երիցունքն
23	8	8	սսի. corr. սսկի
25	8	9	ասեսին. corr. ասեին
28	8	11	հրեշտաց. corr. հրեշտակաց
7	9	14	երեցունքն. corr. երիցունքն
28	9	6	après զարույ գենարի ajouter միոջ
8	10	11	արկանելիս au lieu de արկանելիս
8	10	11	après սպիտակս: omettre le premier &
27	11	9	զի. բեամբ. au lieu de զի. բնամբ
18	12	17	զամենայն au lieu de զասենայն
32	14	17	(dernier mot) զբահս au lieu de զբահս
10	15	20	կոոց au lieu de կրոց
17	16	2	չափեր au lieu de չափելթ
17	17	11	աւուրց au lieu de աւուրբ
27	17	14	երկրորդ անց au lieu de երկրորդանց
		19	première ligne իւրովք au lieu de իւրովք
		19	seconde ligne յերկինս au lieu de յերկենս
23	19	verset 15	բազումս au lieu de բազումս
14	21	» 17	ունիցի au lieu de ունեցի
	22		ligne quatrième lisez 6 au lieu de 5 à la marge
26	24	verset 6	de chapitre XVI au lieu de սրբոյն lisez սրբոցն
	26	» 5	au lieu de այս որիկ lisez այսորիկ
23	30	» 27	ամենայն au lieu de ասենայն

COLLATIO CODICUM

C O D I C E S

- 1 = Codex Bodley Arm. E. 2.
2 = British Museum Orient. 5304.
3 = Paris Bibliothèque Nationale Anc. Fonds Arm. 9.

A collation of Codices 2 and 3 with Codex I.

Prm	=	Prior Manus.
Rcm	=	Recens Manus.
Vtm	=	Vetus Manus.
Præm	=	Præmittit.
Cet	=	Cetera.
Sbst	=	Substituit.
Ras	=	Rasura.
Sec	=	Secundus.
+	=	Addit, addunt.
Add	=	Addit, addita.
Om	=	Omittit.
Ser	=	Scriptsit.
Cor	=	Corrigit, Corrector.
Ref	=	Refinxit.
Tr	=	Transfert.
Supras	=	Super rasuram.
Suplin	=	Supra lineam.
Mg	=	In Margine.

Uncis inclusa sic [...] = quæ in cod 3 supras
addit corrector, uel in margine, uel supra lineam.

I

- 1 որոյ 3 prm: Ի ձեռն որոյ 2 (cor + Ի ձ. 3) - ետ
 ւած 3 - ինչ om 2 - ծառ. իւր. յոհ. 3:
- 2 + որ վկայեաց զբանէն ւայ և զվկայութիւն յի քի
 զոր ետես և որ էր և որ լինելոց էր յետ այնորիկ
 2: + զվկայութի բանին ւայ և զվկայութի յի քի
 [զոր ետես] 3:
- 3 որ ընթեռնու զբանս մարդ. այսորիկ և որ լսէ և
 պահէ զոր ինչ ի սմա 2 - + զի ժամանակս մերձեալ
 է 2 et cor 3 ubi tamen nupr spatium scribendi
 reliquerat.
- 4 յովհաննէս & om Ի 2 - եկեղեցիսն sic 3 - om
 են 2 - շնորհք - + յէէն և որ էն և որ գալոցն
 է, և յեւթն զաւրութեց հոգոյն՝ որ է առաջի աթու
 ոյն իւրոյն:
- 5 + և Ի յէ քի հաւատարիմ վկայէն որ է անգրանիկ
 In Cod I propter abscissam paginæ partem infer
 ista omnia desunt - Post մերոյ + արեամբն 2: +
 արեամբ իւրով cor 3:
- 6 զմեզ [թագաւորս և] քահանայ(ս 2) ւայ և հաւր իւրոյ,
 նմա (որում 3) փառք և զաւրութի (+ այժմ և 3)
 յաւիտեանս յաւիտենից (+ ամէն 3). scr prm 3
 արժանի արքայութե՛ն իւր:
- 7 երկնից, և տեսցեն զնա ւամ՝ ազգ և որք խոց. և կու
 ծեսցին ի վի նր ւամ՝ ազգք երկրի. այո՛՛ ամէն. ես
 եմ՝ ազգայ և օ, առէ տր ւած, որ էնն և որ է և որ
 գալոց է 2 - տեսցեն [զնա] ւամ՝ աչք, և տեսցեն զնա
 ծագք աշխարհի, [և կոծեսցեն ի վի նր nig], և ողբ
 խոցեցինն զնա ամենեքեան յերկրի. այո՛՛ ամէն. ես 3:
- 8 առէ տր ւած որ էն և [որ էրն] և որ գալ. է ասենակալ:

- 9 հաւաս. նեղութիւնք և արք. 3 - արք. [և համբերութիւն] որ (om 2) ի քս յս - om բաղ. համ: գրեմ' ձ. - ես էի| էղէ [ես] - ի կղզիս որ կոչի պ. վն բ. այ և վկ. 2 - om այ 3 - յի քի:
- 10 pr և om 2 - հոգին 2: հոգի 3 - om սր - ի կիւր. աւուր 3 - tr զկնի իմ' զձ. մ'. 2 - զձայն [զհետ իմ' զմեծ] 3 - իբրև փողոյ ասելով 2:
- 11 ես եմ' ազիւնս և սննդ, առաջինն և վերջինն. զոր 2 - տես. գր. ի գ. և ա. տանել om 2 - գիրս 3 - որ om 2 - պերգամնս 3: պերգամնսի 2 - թիւասիր 2 - սարգիկեա - փիլագէլիին 2: - փիա 3 - ըււոգիկեայ:
- 12 գայի pr m, դարձայ cor mg 3 - և դարձայ ես տեսանել 2 - զձայնն որ խաւէր - ընդ om 3 - իս 2 - և [ի դառնայն իմ'] տեսի է ճրագարան ոսկի. և ի մէջ է (om 2) ճրագ:
- 13 զգեց. պճնաւոր և գ. 2 - post պատմ: + պճն. mg cor 3 - ստեամբքն դաւաի ոսկեղէն:
- 14 եւ գլուխ նր և հերքն (հեր 2) նր (om 3) իբրև - զասր սպ. և ա. նր իբրև om 2 - post սպիտակ + և որպէս ձիւն m re mg 3:
- 15 պղնձի [ծխելոյ ի մէջ հնոցի հրաշէկ] 2 & 3 ubi pr m scr լիբանանու:
- 16 ունէր յաջ իւր 2 - սուր երկայրի սրեալ երանէր 2:
- 17 եւ իբրև 3 - զիս om 2 - երկնչիր - ես եմ' առաջին և հետին և ես 3:
- 18 նոյն որ 3 - մեռայն (մեռայ 3), և ահաւասիկ (om 3) կենդանի եմ' (tr եմ' կ. 3) յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն (om 2). և ունիմ':
- 19 տեսանես [որ էն] և որ - յապա om 2 - և որ հանդերձեալ 3 - post լինել + յես այնորիկ 2: + այս 3:
- 20 զխորհուրդ է աստեղն զոր տեսանես յաջոյ իմ' և զէ

սակի ճրագարանացն. է աստեղքն է, եկեղեցեացն
 հրեշտակքն են, և է աշտանակն է եկեղեցիքն են 2:
 խորհուրդ (զխ. cor mg) է աստեղաց զոր տեսերդ
 յաջս իմ՝ և է ճրագարանան սակիս՝ է աստեղքն հրեշ-
 տակք է եկեղեցեացն (sic) են, և ճրագարանքն է՝
 է եկ. են 3:

II

- 1 արդ om - հրեշտակս 2: հրեշտակ 3 - այսպէս ասէ
 զէ աստեղս - յաջ իւր 2 - ի մէջ է 3 - աշտանա-
 կաց 2:
- 2 տեսի զգործս 2 - վաստակս քո 3 - զհամբերութիս
 քո (om 2) և զի ոչ - կարես բառնալ զչարսն 2 -
 զորս] և - զնոսս om - զի ընծայէին զանձինս առա-
 քեալս և ոչ էին. և գտար զնն սուսս 2: որ ասեն
 զինք. առ. և ոչ են. և հերբանցիս ստեն 3:
- 3 և բարձեր զնն և համբերեցեր վն ան. իմ. և աշխա-
 տեցար 2: և համբ. և վշտացար վս. ան. իմ. և ոչ
 չարչարիս 3:
- 4 քեզ թէ (զի 2) զսէր քո զառ. - զիս om:
- 5 յիշեա այժմ՝ 3 - անկարն 2 - ապաշխառեա om 3 -
 և զառ. գ. քո արն. ապա թէ ոչ՝ զամ՝ ես, և շ. 2 -
 post քո + արայ sup lin m vet 3 - զայ քեզ շար-
 ժումն և շարժէ 3 - զաշտարակս:
- 6 արդ զայս արն, զի 2 - արասցես 3 - զոր ես om
 2 - ասեմ] ասեամ:
- 7 ունի 2 - ըսերց om 3 - նբ om 3 - որ գացէ յաղ-
 թոյ և առաքինացեալ բարուր 2 - որք յաղթէ 3 -
 և առաք. բար. om 3 - տաց նմա ուտել sup ras
 cor 3 ubi prm ն...ուտիցեն - ի փայտէն կ. 2:
- 8 եւ զհրեշտակն զմ. եկեղեցեացն զրեաց 2 - pr այս-

- պէս om - ասէ որ էն սկիզբն և կատարածն. որ ե. մ. և եկաց 2: ասէ առաջին և հետինն և մեռեալն և կեանքն Յ - վն մ. և վն եկ. om:
- 9 pr և sup ras Յ - զնեզ. և զազքատուծիս. այլ ի մեծ. Յ - զնեզ. այլ ազք. քս ի մ. լիցի. զի զփ. և զհայհոյուիւն զոր ասէին հրէայքն լսես. զի համարին զինքեանս և չեն, այլ են նք ժող Սատանայի 2 - և ոչ ի փ. om Յ - զհայհոյուիւն զոր ասեն հրէայքն. զի նք և ոչ ինչ են. այլ են Յ & om cetera:
- 10 մի դու երկ. Յ - զի թէպէտ և չ. են զքեզ om Յ - pr և om 2 - ահաւասիկ 2 - կամի խորհին նք խորհուրդ Յ - om զամանս - արկ. ի բանդ և ի փորձութի, և ձեզ վշտանալ 2 - արկանել զի փորձեսցիք. և զայ ձեզ նեզուի աւուրս Յ - կաց և om Յ - հաւատացեալ 2: հաւատով Յ - ի մահ - † և տաց (առցես Յ) քեզ զգտակն կենաց:
- 11 լսելոյ om - նք om Յ - լսիցէ 2 - ասէ առ եկեղեցիս - որ յազլծեն մի Յ - որ գացէ յազլծող մի երկիցէ 2:
- 12 պերզիամնոյ Յ - պերզամնացոյ եկ. գր. նս որ զսուր երկբերանեան սր. ունի 2:
- 13 գիտեմ՝ զգործս քս և ուր բնակ. Յ - արկեալ om 2 - է om Յ - այլ ունիս 2: և ունին Յ - զանուն իմ և ոչ ուրացար զհաւատն իմ, այլ յաւուրս յայս ամ որ եղև վկա հաւատարիմ՝ վն իմ, սրք մեռան ի ձէնջ, ի բնակելն սատանաի առ ի կողմանս ի ձէնջ 2: և ոչ [ուրացար] զհաւատարիմ [յաւուրս յորում անթիպաս վկայն իմ հաւատարիմ եղև որ սպանաւ ի ձէնջ ուր Սատանայ է բնակեալ] Յ sup ras cor:
- 14 ասեմ՝ հասեալ է և 2 - [այլ ունիմ ասել առ քեզ սակաւ] sup ras cor Յ - վն om Յ - որ ուսոյց - առաջի սրբացն - նոցա զզսհեալն om 2 - ընդ գատ. այլ. om Յ:

- 15 post այսպէս + ասէ ար 2: + ասէ sup ras 3 - նիկողայոսի] ի կողմանս 2:
- 16 արդ.] ի բայ 2: բայց 3 - ես, և վազ, պատ 2 - ընդ նմա - սրով բերանս իմն 2: սրով բերանով իմով 3:
- 17 որոյ են ականջս 3 - ունի 2 - լսելոյ & սբ om 2 - որ գացի - կերակուր զմանանայն ծաղկեալ և տաց - նմա անուն զգիր 3 - խառն. զնա ի թիւ սրբոց յորում է գրեալ անուն նոր զոր ոչ ոք գիտէ բայց միայն որ անուն 2: խառն. զնոսա ի թիւս ս. իմոց յորում գր. ունին ան. նորա զոր etc. 3:
- 18 եւ ցհրեշտակս թիւատրացոց - գրեաց յեկեղեցիսն 2: եկեղեցեացն գրեաց 3 - որ են աչք իբրև 2: որոյ ս. են իբ. 3 - նմանեալ om 2 - լիբանանու pr m, ծխելոյ sup ras 3:
- 19 գիտես զու զգործս քս և զսէր և զհաւատս և զհաւատարութիս և (om 2) զհամբերութի քս, զի բազ. - եղեն| են 3 - քս վերջինք քան զառաջինքն 2: քս վերջինն ք զառաջինն 3:
- 20 այլ ասել և առ քեզ 2 - զի թողեր - քս| և 2: om 3 - յեզարէլ 3 - սր ասէ 2 - ուսուցանէ զմոյ. ծ. իմ - զգոհեալ 3: om 2:
- 21 և շնոր. նմա ժամ. ազաշխարութի և ոչ - զշնացողն 2: + գործակից նր mg cor 3:
- 22 մեծ om 3 - ի ներութի մեծամեծս և ազաշխարեսցին 2 - զգործնկութիս 3 - չարեաց obelisco notat cor 3:
- 23 և զորդիս - նր for նց 2 - զսիրա 2:
- 24 ուսել զուսումն 2 - սրք ոչ - ծանեաք 3 - զխորս - զձեաւք աւ. ծանր. քան զոր ունիք ի անէ առ 2 - այլ sbst loco աւելի & om քան 3:
- 25 զոր ունիք et add պահեցէք մինչև ես omnia sup ras cor 3:

- 26 որ յազ. պահ. om 2 - զգործս իմ 2 - մինչև ի վ.
և ես om 2 - նոցա | նմա 2:
- 27 զնն | զնա 2 - զանաթ 2 - զնա 2:
- 28 ընկարաւ ի հաւրէ 2 - տայ նմա 2:
- 29 ունիցի 2 - լսելոյ om 2 - լսիցէ 2 - նբ om 2:

III

- 1 եկեղեցոյն սարգիսցոց զրեաց 2 - որ ունի om 2 -
զէ շնորհս - հոգոյն սբյ անյ 2 - աստեղս - ես om -
անուն մի է 2 - կենդ. իմ ես և մեռ. Յ - om գու:
- 2 է om Յ - յանցանել 2: յանցաներն Յ - անյ իմն 2:
- 3 յիշեա նպ ընկ. և լսեցեր և պահեա 2: յիշեա նպ
ընկարարն և նպ լուարն և & om պահեա Յ - զուար-
թանաս՝ գամ՝ առ քեզ իբրև զգող՝ և ոչ գիտես զժամն
յորում՝ գամ՝ առ քեզ արտաքսանա իբրև զգողա-
ցեալն որ ոչ գիտաց յորում ժամ գայցէ ի վր նր
գողն 2 - արտաքս իբրև զգ. որ om Յ - ոչ գիտես
յորում ժամ գայ ի վր քս գողն Յ:
- 4 սարգիսցոցն որ ոչ - իւր 2 - շրջեցին 2: շրջեցին
Յ - իգիս (sic) սպիտակա՝ զի 2:
- 5 յաղթող - որք սգ. | նք՝ առցեն 2: նք ազցին Յ -
ջնջեցից 2: ջնջեցից Յ - զանուանս - յիշեցից 1, 2:
խոստովանեցայց Յ - զանուանս bis - որ յերկ. է om:
- 6 տնի 2 - լսելոյ om 2 - լսիցէ 2 - նբ om Յ:
- 7 հրեշտակն փիլաստերիեաց Յ - նրն | անր 2 - գժսխոց
pr m, գաւթի cor Յ - գժսխոցն. որ բանա և ոչ սբ
կ. փ. և որ փակէ, և ոչ սբ կարէ բանալ:
- 8 գիտեմ զգործս (+ քս Յ). ահաուսակ ետու քեզ
գառն (զգրանս Յ) բացեալ (+ ս Յ). զի (զոր Յ) ոչ
սբ կարէ փակել զնա՝ վն զի տակաւիկ ունիս զգաւր.
և պահեցեր զբանս իմ - ուրացար | մուացար Յ:

- 9 *ահաւասիկ տամ՝ ես ժողովեան* (զժողովարան Յ) - *սա-
տանայի քեզ Յ - հրեայս - հրեայ 2: հրեայք Յ -
ահաւասիկ - և երկիր պաղցեն Յ - քոյ, և ես 2 -
քոյ* | + *և ծանխցեն* sup lin cor Յ:
- 10 *վն* om 2 - *գու* om - *զբանս Յ - պահեցի 2 - ժամ՝
փորձութե՛ 2 & Յ* ubi add *քս - գայցէ*:
- 11 *ահա* om - *պինդ* om - *զոր Յ - սր սնխաբ* | *զգորու-
թիդ 2 - և մի Յ - հանցէ*:
- 12 *pr* *և* om - *սք* om - *սիւն արարից զնա տուն տա-
ճարի 2 - այլ արտաքս (արտաքս Յ) մի - զանունն անց
իմն և (+ զանունն Յ) քաղաքի (+ ն Յ) անց իմն (+
և Յ) նոր էմ (զնորն էմի Յ), սր իջ. է յերկնից անց
իմն. և տայ նց զանունն (+ իմ Յ) նոր 2 & Յ* ubi
տայ նց զ erasit cor et *նորա* scr sup ras verbi *իմ*:
- 13 *նր* om Յ:
- 14 *ցհրեշտակս 2: սու հրեշտակն Յ - լաւօրիկեցւոց -
գրեայ 2 ut semper - ասէ ամէնն վկ. Յ: ասէ ամե-
նավկ. 2 - հաւատարիմն և ճշմարիտն 2 - և սկիզբն -
անց* om 2:
- 15 *ես* om - *այլ գաղջ ես* om 2: | + *և զի ոչ ես ջերմ
և ոչ ցուրտ Յ*:
- 16 *դատեցայց ես զքեզ իբ. քումմէ* pr m: *հանդերձեալ
ես փսխիլ ի բ. իմմէ* sup ras cor Յ - *ես* om 2:
- 17 *եմ՝ ես Յ - մեծացայց 2 - միով* om - post *գու* om
ես Յ - տառապեալ ող. & om և սն. - աղխատ ես Յ:
- 18 ante *արդ* om *և - խորհեցայց վն 2 - փորձեալ ի
հրոյ - պատուականս* | *սպիտակս - զի 1, Յ: զոր 2 -
զգեցցիս* | *ագցես - զի մի* | *և մի Յ - ամաւթանք
(ամաւթք Յ) մերկութե՛ քս, և գիր շուփա յաչս քս
(շուփ աչայ քոյ վն Յ) զի տեսցես*:
- 19 *քանզի* | *վն զոր սիրեմ՝ յանդիմանեմ՝ և խրատեմ՝ վն զի
2: վն զի ես Յ - սիրեմ՝ զքեզ՝ յանդ. և խր. զքեզ*:

- 20 *ի գուրս* 2: *սա գուռն* 3 - *քս* *և բ.* - *բացցէ* - *մտից*
ընդ նա 2 - *և ընթրեցից ընդ* 2: *և ընթրեցայց* *սա*
3 (*ubi-եց-sup ras*) - *յարբայսլծե* 3:
- 21 *նպ ես յաղթեցի* [*տաց նմա նստել*] *ընդ իս յաթսուն*
խմ. *նպ ես յաղթեցի* *և նստայ ընդ հաւր խմց* *յա-*
թսո նր 3, *ubi pr յաղթեցի in յաղթեցէ ref cor -*
նպ և ես յաղթեցի 2 - *ընդ հաւր խմում* *յաթսո*
նր 2 & *om աջմէ & փառայ*:
- 22 *ունի* - *բերց* *om* 2 - *նբ om* 3 - *ասէ սա եկեղեցիս*:

IV

- 1 *այս* 2 - *ահաւասիկ* 2 - *գրանք երկնից* - *փառոյն*
առաջնոյն *զոր լուսց խառտէր* 3 - *ընդ իս և ասէր*
եղ - *լինելոց իցէ* (*է* 2) *յապա ժամանակս* (*կիս* 2):
- 2 *և ժամանեալ յիս հոգի.* *և տեսի* 3 - *յայսմիկ om*
2 - *եղա ի հոգին նր* 2:
- 3 *աթսուցն նստէր նման տեսլեանն յսկան* (*ականց* 3)
յասպիս և սարգիսմն (*ի* 3):
- 4 *pr և om* 3 - *զաթսուսմն աթսուք իդ.* *և ի վր աթս-*
ուցն նստէին իդ երկցունք (*եր. իդ* 2) - *և զգեցեալ*
2 - *ունէին om* 3 - *սակի* 2: *սակիս* 3:
- 5 *փայլ.* | *+* *և ձայնք և սրտամունք* - *բորբոքերս* - *սր են*
(*է* 2) *է* *զաբաթ իք* (*թիւ* 2) *հոգոյն նց* 2 & 3 *ubi*
cor del զաբ. հոգ. et subst հոգիքն:
- 6 *ապակեզէն նման սպ.* - *առաջնոց և յետոց*:
- 7 *և (om* 2) *երկրորդ կենդանին* - *նման եզին* 2 - *զուա-*
բակի 3 - *ունէր երեսս* 2: *էր երես* 3 - *արծւի* 2:
- 8 *էին մի մի ի նոցանէ՛ վեց վեց (om* 2) *թեւեանք*
(*թեք* 3) *չարժ.* - *աչառք ոչ* & *om և* 3 - *ոչ աիւ և*
ոչ գիշեր՝ ասելով - *նբ novies* 3 - *ար ամենակալ,*

- որ էնն և ես. գալոց ես 2: յոր անձ ամենակալ որ էն
և որ էս և որ գալոցն է (cor ես) 3: .
- 9 տային| անին 2 - փառս 3 - զփառս և om 2 - զգա-
տիւ և զգոփութի նատ. 2: պատիւ և զոհութի նատ.
3 - ի վր ակտուոյն - կենդանւոյն om 2 - յաւի-
տեանս յաւիտեան, ամէն 2: յաւիտենից յաւիտեանս 3:
- 10 անկ. քսան և չորք om 2 - անկանէին... յաւիտենից
om 3 - և երիցունքն առ ակժ. ասէին արժանէին
կենդ. յաւիտեանս յաւիտեան, ամէն 2 - զգոսակն
2 - և առ. | ասերով:
- 11 արժ. է 2 - յոր և (om 2) անձ մեր - փառս և սլ.
3 - զաւրութի 2 - և ի կամերն քս - հասաստուն:

V

- 1 տեսա 2 - ի ձեռս աջոյ 3 - նստէրն 3 - զի ունէր
om - գիրք 3:
- 2 զի om 2 - մեծաւ ձայնիւ և 2 - ի ձայն մեծ 3 -
և ասէր om 3 - զգիրքն 3:
- 3 գառս որ om - յերկիր 3 - յերկրի և ոչ ի ներքոյ
երկրի 2 - զգիրքն 3 - և հայել ի նա prm: զի ոչ տե-
սին զնա cor sup ras 3:
- 4 ես om 2 - լսի 2 - բանալ զգիրն և լուծանել զկնիք
նր և ոչ հայել 2 - զկնիքն | զգիրքն 3:
- 5 յերիցանցն & om անտի - և արժ. է om - բանալ
զգիրն և լուծանել - զեւթն կնիք vt m 3:
- 6 կենդանեաց և ի մէջ երիցանցն - նման om 3 - գառ.
զենելոյ| գառն կայր et in mg + զենեալ: կնքեալ
3 - որ ունէր է եղիւրս - և աչք 2 - է հոգւոյն
անց զաւրութիք 3 pr m sed cor del զաւրութիք et
հոգւոյն in հոգիքն ref - հոգւոյն | անց 2 - որ են առա-
քեալ - ծագս | երկիր:

- 7 ընկալաւ 2: և կալաւ 3 - յաջոյ 2 - ձեռանէ նք որ:
- 8 յորժամ՝ mg re m 3 - զգիրքն և 3 - նք կենդ. - չորս երից. 3 - անկանէին sup ras 3 - գառինն որ ունէին 2 - և ունէին 3, sed և et pr ն sup ras - եին] են 2: է 3 - սրբոցն 3:
- 9 յաւրհանուիս նորս 2 - է գառն] ես - առնուլ] præm աթ անձ մեր 2 - զգիրս 2: զգիրքն 3 & ն ref in գ cor - նորս in գորս ref cor 3 - գրեցեր 2 & pr m 3 ubi գր ref in գն cor - զմեզ] + այ մեր 3 - յորդէզ. այ 2 - յորդէգրութի del cor 3 - քո 2 - ազգաց] + և ի լեզուաց 2 - ժողովրդոց] + և լեզուաց և ժողովրդաց 3 sic:
- 10 և արարեր... մերոյ om 2 - քահանայս om 3 - մերոյ] + թագաւորութի pr m 3 quod in թագաւորս և քահանայս ref extra lin cor:
- 11 և տեսի և լուայ զձայն հր. բազմաց (om 2) շուրջ զաթ. - և չորիւք կենդ. 2: զկենդանովքն 3 & om զչորք - և զերիցամբքն. և էր թիւն նայ 2, & 3 ubi add և էր թ. նայ sup lin vt m:
- 12 որ] և 3: om 2 - ազազ. և ստէին - առնուլ զմեծ. և զիմաստութի և զանուութի և զպատիւ և զփառս և զանուութի sic 2: առնուլ զաւրութի և զմեծ. և զիմաստ. և զպ. և զփ. 3:
- 13 որ] + են - յերկրի և ի վր երկրի և ի ծովու և որ ի նոսա անձ լուայ զի 3 - և գառնն 3 - է աւրհանուլ 2 - և բարձրեալ 3 - բարձրացեալ om 2 - փառաւ. և ստենակալ 3 - յախտենից om 2 - յաւ. յաւ. ամէն 3:
- 14 pr և om 2 - նմա om:

VI

- 1 զմին (մի Յ) յէ կնքոցն - ի մէջ - կենդանեացն | +
sup lin և ստէր m vt Յ et om infra որ ստէր -
որ] զի 2 - եթէ դամ Յ:
- 2 էր ի վր նր Յ - յաղթոցն 2 - յաղթել, և յաղ-
թեացէ և յաղթեաց Յ:
- 3 tr զերկրորդ կն. Յ - և լուս երկրորդ 2 - լուսյ | +
ի չորից prm Յ sed del cor - om զի Յ - թէ դամ Յ:
- 4 այլ om 2 - կապոյտ | կարմիր 2: աշխէա որ է կար-
մրագոյն սպիտակ Յ - էր ի նմա 2 - առնուլ om bis
2 - որով... երկրի om Յ - որում ոչ բնակէ զբնա-
կիչս 2 & om զամ':
- 5 և լուս երրորդ 2 - թէ դամ 2 - տեսի զի ել ձի 2:
տեսի և ահա ձի Յ - սեաւ | սեւ cor, sup ras ubi
erat աշխէա Յ - նստեալն էր 2 - ի վր նր - ի ձ.
իւր կշիռքս 2 - կշիռ Յ:
- 6 միջոյ | + երրորդ 2: + չորից Յ - գարւի 2: գարի
Յ - և ձէթ - փաստեցէ 2: փաստեցես Յ sup ras:
- 8 om ահա 2: praem տեսի և vt m Յ - այլ | ել 2 -
աշգեա 2: շրուս որ է սպիտակ և սև Յ - նստէր | հե-
ծեալն էր Յ - ունէր | + նա? pr m Յ - երթաին 2:
om Յ - իշխանութի om 2 - զչոր. մ: երկ. ուրով սա-
տակել և սովով Յ - և սրով om Յ - գազանաւք -
երկրի mg prm:
- 9 զհինգերրորդ կնիքն - ամ om Յ - կնքեալ 2 - վն
այ. և om - նորա | գառին նր, Յ (ubi cor del նր, Յ):
- 10 որ ստէին | և կարգային Յ - ի ձայն մեծ 2 - մե-
ծաւ | + ստերով Յ - գատիս - և սչ ինդրես 2:
- 11 տուաւ - արկանելի սպիտակ 2 - և ասացաւ... լցցին |
և ուրախ լիցին ի հանգիստն իւրեանց սակաժամաւ

- նակս. նպ զի լցցեալ կեցցին և ծ. 3 - ժամ. մի փոքր 2 - եզրայրք որք են մեռելոց 2: եզբ. նյ և մեռեալ եկեսցեն և նորա & om իբրև... արեան նյ 3 - ante ապա om և 2.
- 12 և շարժ. սեժ եզև 3 - գիշեր մթին prm: իբրև զկապերս այժեայ cor sup ras 3 - մութն, և լ. բոլ. յարին 2:
- 13 tr թաւթ. յերկ. 2 - յերկնից add extra lin vt m 3 - նպ թզենի զի յուժ. հողմոց (ուժ. հողմով 2) շարժեսցի և թաւթափեսցէ զտերև իւր:
- 14 և երկին ւամ իբրև զգիրս մագաղաթեայս գալարէր. և ւամ լերինք և կզկիք և ի մ. ի բ. բարձան. և թագ. 3 - ի տեղ. իւր. շարժէին om 3 - բառնայր ւամ լերինք և կզ. ի ա. իւր. շարժեցան 2:
- 15 և հազ. և մեծատունք - թաքուցին:
- 16 լերանց և վիմոց - թէ om bis - բլրոց թէ om 3 - այնր om 2:
- 17 ո՞ 2 - կալ առաջի 2: գնալ յերեսաց 3:

VII

- 1 և յետ 3 - զի կային om 2 - ի չէ կողմանս աշխարհիս 2 - և ունէին... երկրիս om 2 - pr և om 3 - հողմքն 3 - երկրիս... ի վր om 3 - զի մինն 2 - հողմ om 2 - և om bis 3 - մին 2:
- 2 տեսանէի 3 - հրեշտակս 3 - զկնիք զնյ - ազազակէր 2: կարգաց 3 - հր. չորս 2 - որոց առէր հրաման փաստել զերկրի 3 - առել 2 - 3 զերկիր և ծովու և ծառոց 2 - ante մի om և bis 3 - մինչև զազարեայ զի 3 - զճակատ ծառայից իմոց 2 - զճակատ զճայս sic 3 - նյ ինոց զմանն 3:

- 4 *և լուեալ* 2 - *զի էին կնքեալ ճ'ԽԳՌ. որք կնքեցան*
ամբ յազգէ 3 - *որդոցն* om 2:
- 5 *կնքեալս* om 3 *passim nisi in fine vs 8: կնքեալք*
passim 2 - *դանայ*] *դադայ* 3:
- 6 *ի ցեղէն ասերա* 2 & 3 *qui ի ցեղեն habet abinde*
usque ad finem - նեփթաղեմի 2 *qui cetera isto*
modo: ի տոհմէն շմաւոնի, ի տ. մանասէի, ի տ.
ղեեա, ի տ. իսաքարիա, ի զաւակէն զար., ի զ. յով-
սեփու, ի զ. բէնիամենի, ի զ. գաղա - յորդ. յովս.
om 3 sed inserit post զարողոնի ita ի ցեղէն յու-
սեփու:
- 9 *pr* *և* om - *յետ այսորիկ տեսի - ամի* om - *ժողո-*
վուրդք 2: *ժողով* 3 - *թիւ յամբ - ազգաց և յամբ*
ցեղից և յամբ լեզւաց etc. 2: ազգաց և ի ցեղից և
ժող. և լեզ. որ 3 - *ի ձեռինն նոց արմ. 2: արմ. ի*
ձեռս իւր. 3:
- 10 *և կարգային ձայնիւ մ. և ասէին* 3 - *ante յաթոռ +*
ի վր vt m 3 - ազաղակէին և ասէին 2 - *գառինն* om
 2: *præm* *և* 3:
- 11 *չորիւք - և անկանէին (անկան 2) առաջի աթոռոյն*
նորա (om 2) յերեսս իւրեանց և երկ. պ. այ ասելով:
- 12 *ամէն. և* 2 - *չնորհք*] *իշխանութի* 3 - *տն*] *այ:*
- 13 *որ* 2 - *հանդերձ սպիտակ՝ ո՞վ* 2 - *և կամ* 3:
- 14 *ասացի - տէր իմ - են որք* 3 - *մեծաց*] + *և ի*
նեղութենէ 3:
- 15 *ante վր* om *և - բնակէ ի* 3:
- 16 *և այլ մի*] *ոչ* 3 - *և մի*] *ոչ* 3 - *և այլ մի ծարաւ.*
 2 - *ante ոչ մեղ. om* *և* 3 - *ցուրտ. ոչ տաւթ. զի*
գառնն ի միջոյ 3:
- 17 *յաղբերականս ջուրց կենդանեաց* 2: *յաղբիւր ջրոյ*
կենդանոյ 3 - *հատոցէ*] *ջնջեացէ* 2 - *ամ* om 2 - *ար-*
տասուս աչաց 2:

VIII

- 1 զկէս ժամու Յ:
- 2 Է հր. tr Յ - առ. ւնյ կային Յ: կ. առ. ւնյ 2 - փող:
- 3 այլ հր. եկն tr Յ - առ սեղանն - ante ունէր om
և Յ - խնկանոցս ոսկեղէնս 2 - ոսկեղէն Յ - խունգ
բազում - սեղանոյն:
- 4 ել om 2 - որ են] այսինքն է - ւնժ om - ի ձեռս 2 -
հրեշտակացն 2: հրեշտակին Յ - առաջի ւնյ. և ելից հր:
- 5 ւնյ om - զխնկանոցն և լի արար զնա հրով սեղանոյ
անտի Յ - սեղանոյն] գեհէնին 2 - և եղև որոտումն
և ձայնք (ձայն 2) - շարժմունք - մեծ om:
- 6 հրեշտական 2: հրեշտակն Յ - ի om 2 - զԷ փողան 2:
- 7 հուր արեամբ խառնեալ Յ - անկեալ 2 - յերկիր] +
և զերկրորդ մասն երկրի այրեաց (om Յ) - և զչոր.
մ. ծառ. om Յ - և զերկրորդ մասն ծառոց և զւնժ
& om այրեաց 2 - տալարի 2 - խոտ Յ:
- 8 հարկանէր փող - մի om - հրով հրգ. 2 - եղև եր-
կրորդ մասն ծ. 2:
- 9 սատակեցաւ Յ - երկրորդ մասն - զուղեկաց որ ուն.
չ. կ. և ազականեցան 2: զուղակաց ի ծովու որ ուն.
չ. և երրորդ մասն ազականեցաւ Յ:
- 10 հարկանէր փող - մեծ և Յ - յերրորդ 2: յերկրորդ
2: յերկրորդ Յ ubi cor del կ - գետս 2 - ազրե-
րաց ջուրց 2:
- 11 էր om - աստեղն] + ասէին Յ - դառնու[ծի] +
և եղև երկրորդ մասն ջուրց դառն Յ - բազում մար-
դիկ 2 - մեռան ի դ. ջ.] սատակեցան ի ջուրցն զի
դառնացան Յ:
- 12 հարկանէր փողն (փող Յ) և վերաւորէր երրորդ - և
երրորդ մասն լուսնի և երրորդ մասն աստեղաց Յ -

- լուսնին 2 - խաւարեցաւ 3 - նոցա և... մասն om
2 - և աիւ... նոյնպէս] և երրորդ մասն նոցա ոչ ու-
նէր լոյս և աիւ և գիշեր ոչ էր 3 - գիշերոյն 2:
- 13 և տեսի - զձայն 2: om 3 - արծւոյ միտ 2 - ի մէջ -
սեծ 3 - վայ ter - է որ 3 - որ բն. են] բնակչաց
որ անկեալ են 2 - լոյսի 2: լից 3 - ձայն երկից և
փ. զոր կիցեն հրեշտակքն յապառնիսն և ի հանդ.
փողել 2: ձ. փ. զոր երեք հրեշտակքն կամիցին փո-
ղել & om cet 3:

IX

- 1 հարկանէր փող - տեսանէի 2 - զի անկանէր աստեղ
մի յերկնից յերկիր և 2: զի աստ. մի յերկնից ան-
կանէր յերկիր և 3 - գբոյն passim 2:
- 2 և երաց զի. անդ. om - զծուխ հն. էր նորա & om
մեծի 3 - և աւգն ի ծխոյ հնոցի 3:
- 3 գփոյն] ծխոյն - tr ել. ի ծխ. 3 - յերկրի 3 - նա-
ցա] նմա - և խայթոցք նոյ om - կարծի] + էր իշ-
խանութի զաւրութե նր յերկրի 3:
- 4 մեղիցեն - խոտոյ 2 - և մի ամ - ծառոյ 2 - նոյ
որք 3 - որ ոչ ունիցին զկնիք 2 - քի] այ - վերայ
om 3 - ճակատս 3:
- 5 զնոսա om 3 - չարչարանքն 3:
- 6 յաւուրսն յայնոսիկ - գացեն զնա 3 - հարուածո
2: + յն 3 - մարախոյն om 3:
- 7 նման ձիոյ 3 - ձիոյ պատրաստեալ 2 - պսակ իբրև
զմանեակ ոսկի 2 - նմանեալ om 3 - ոսկի 3 - և
երեսք... մարդոյ om 2:
- 8 հեր 2 - նոցա om 3 - զհեր 2 - ասամ. նոյ om 3 &
subst տեսի զնս - զառիւծունս and cor mg add
ունէին ասամունս 3:

- 9 *և ունէին զրահս իբրև - երկաթի 2 - զձայն om 2 - պատերազմ:*
- 10 *pr և om 2 - նման կարծի ազի 2 - խայթոց 2: խայթոցս 3 - և յագխան իւր. էր իշխ. - չարչարել մեղանչել 3 - մարդկան 3:*
- 11 *առ որ և զթագ. ածցեն հրեշտ. 3 - ante անուն om և անուն - է 3 - աղբազոյն 2: արբաղոփն 3 - կոր. հայ.] ի հելլենացին ապոլլիոն 3:*
- 12 *միմեանց 2 et prm 1 - ահա մի վայ էանց և գալոց են երկու. վայ վայ. եւ հետ սյսր 3 - երկ. գալ. է om 2 - զկնի նի 2 - վազվազակի om:*
- 13 *pr և om 3 - փող 2 - ձայն մի ի 3 - չորից կենդանեացն որ են 2 - ոսկոյ որ է 3 - աթուռոյն om:*
- 14 *զի ex cor 3 - tr ցվեց հր. 3 - որ ունէր զփողն՝ լուծեալ զչորս հրեշտակս զկապեալս - գետոյն] + մեծի 3:*
- 15 *լուծան] ազատեցան 3 - սատր. ի ժամ և - յաւր] յաւուրս sup lin prm 3 - յամիս և ի տարի 2: յամիսս և յամն 3 - սպանցեն] սատակեցեն 3:*
- 16 *և համար 2: և համարք 3 - հեծելոցն 3 - նոցա] բիւրք բիւրոց. լուս զթիւ նոցա:*
- 17 *զձիս 3: զձիսն 2 - ի տեպեանն և զհեծեալս նոցա որ ուն - ի նոսա sup lin 1 - և յակունք հրգեհեալս ծծմբոյ 2: և յակունգ և թիողիս 3 & add և էր զլուխք ձիոցն. իբրև զգլուխս առիւծուց 3 - ելան. հուր:*
- 18 *հարուածոյս յայցանէ մեռան 2: հարուածոյ յայնմանէ սատակէր 3 - ի հրոյ և ի ծխոյ (ծիա 2) և ի ծծմբոյ:*
- 19 *զի] եղեալ 3 - tr էր post նոցա 2: om 3 - իւրեանց] նոցա - tr էին նման 2: եղև նման 3 sed cor del եղև - աւձի - եւ ուն.] որ ուն. 3 - զլուխսն 2 - որոյ] և նովաւ 3:*

- 20 սատակէին զամենեսեանս և այլ ոչ ևս մեռան ի վերաց յայսցանէ ի մարդկանէ՝ բայց միայն որք ոչ 2: վնասէին. և վշտանալ մարդկանս և ոչ մեռանել ի վերացն յայնցանէ. որք ոչ 3 - յերկր. գիւաց և ի կոոց - տր պղնձոյ և ի քար. և ի փայտ. 3 - լսել և ոչ գնալ:
- 21 և որք ոչ 2 - ապաշխ. ի ձայնէ իւրեանց և ի գեղ. և հարկանելոյ իւրեանց և ի պոռն. իւրեանց և ի գող. իւր. 3 - և ի գեղ. և om 2:

X

- 1 այլ om 3 - հրեշտակ զաւրաւոր 3 - հրեշտակ իջեալ 2 - յերկնից և] + ծածկեալ զինքն ամբաւք - և էր ծիածան 2 - ծիածան ի վ. գլ. նր om 3:
- 2 գիրք բացեալ և եգ զոտն իւր աջ - և զոտն իւր ձախ ի վր երկրի:
- 3 ազազակեաց] կարգաց bis 3 - մեծ և (om) 2 իբրև զառ. գոչ:
- 4 որոտմանք զառ ի յապայ գալոցն, և լուս ձ. այ յերկ. զոր ասէր 2 - որ առ... լուայ om 3 - ante ձայն sup ras add cor իւրեանց, post autem են 3 - յերկնից... զոր om 3, ubi sequuntur և զխաւսս Կ որոտմանցն կամէի գրեալ. և լուայ ձայն յերկնից որ ասէր, կնքեայ զխաւսս եւթն որոտմանց և մի գնոսս գրէր - եւթն om 2 - գրել 2:
- 5 զհրեշտակն - զոտն 3 - զմիւսն ի վր om - ցամաքի համ. & om և:
- 6 աջ յերկինս երգուաւ ի կ. յաւիտեանս յաւիտենից 2 - զերկինս և զոր (որ 2) ի նմա և զերկիր և զոր (որ 2) ի նմա և զծով - նս] նմա - զի ժամ. ոչ ևս այլ (om 3) կա այլ:

- 7 *յաւուրսն* 2: *յաւուրս* 3 - *tr* *է* *երրորդ հրեշտակն ձայնիւ* 2 - *որպէս* 3 - *ի ծառայից* 3 - *մարգարէից*:
- 8 *զձայնն* 2 - *իլ յերկ.* *որ խաւսէր ընդ իս* 2 - *խաւսէր* *ցիս* 3 - *և ասէր* *ցիս* 2 - *երթ* *և առ զգ.* *բացեալ որ ունի հր.* *ի ձ.* *իւրում* 2, *eadem* 3 *sed զգիրքն...* *զոր...* *ի ձեռս իւր հր*:
- 9 *ես om* - *երթեալ* - *ի նմ:* *զգիրքն* - *ante* *և ասէ add* *բացեալ* 3 - *ցիս om* 2 - *սոս կոչլ զգա* 2: *առ* *և կեր* *զգա* 3 - *բերանի* - *քում է* 2:
- 10 *զգիրսն* 3 - *ձեռաց* 3 - *և կլի* 2: *և կերայ* 3 - *և լցաւ որովայն իմ* *և էր ի բերան իմ նոյ մեղր,* *և ասէ* *ցիս.* *հասանէ քեզ մարգ.* *ի ժող.* *և ի հեթ.* *և ի լեզուս* *և ի թագաւորս երկրի cetera om* 2: *և էր քաղցր ի բերան իմ իբրև զմեղր,* *և յորժամ կերայ զնա՝ լցաւ որովայն իմ.* *և էր դառն նա.* *և ասէ* *ցիս.* *հասանէ քեզ իլ մարգ.* *ի ժող.* *և յազգս* *և ի լեզուս* *և ի թագ.* *բազումս* 3:

XI

- 1 *և գայր* 2 - *գայր հր.* *om* 3 - *ցիս om* 3 - *զտաճարն այ* 3 - *զերկրապագութիս որ ի նմա են* 2: *զերկրապագութիսն որ են ի նմա* 3 - 2 *զգաւիթս* 2: *զգաւիթն* 3 - *ի բաց om* 2: *subst արտաքոյ* 3 - *և մի զնա չ.* 3 - *զքաղաք* 2 - *սբ կոխ.* *et om* *զի* - *իս ամս* 2:
- 3 *աւուրք* *ի* *և երկերիւր* *և իլե* (*ubi ե ref in մ*) 2 - *զգեցեալ քուրձ m re sup ras* 3 *ubi ser prm* *զ. ր* *ց.. ոմ.. աղ...*
- 4 *ձիթենիք* 2 - *առ. ան այ կաց.* 2 - *tr կացեալ post* *երկրի et om այ ամ* 3:
- 5 *որք կամեսցին*] *որ կամիցի* - *նց փս.* 2 - *եղանիցէ*

- 2 - կերիցէ 2: սասակեսցէ 3 - զ[թշնամիսն 3 - ով կամիցի 2: ով և կամեսցի 3 - նց մեղ. - այսպէս] † զնս 3:
- 6 սք ի վր երկրի իշխ. ունին 3 - զերկինքն 2: զնա 3 - տեղասցէ 2: տեղասցի 3 - tr իշխ. ունին 3 - երկրի... ի վր om - ջրոց 2 - դարձուց.] փոփոխել 3 - ամ հարուածովք om 2 - յամ հարուածս 3 - ուղ om:
- 7 և յորժամ կատ. om 2: և կատարեցաւ cor sbst sup ras ubi ? ser prm զամ 3 - աւուրս մգնւթե նց: և գազան 2 - յայնժամ om 2: sup ras cor ubi ? ser prm իսկ 3 - ասցէ 2:
- 8 և դի նց 3 - անկ. կայցեն om 2 - կայցէ 3 - նց ի om 3 - նց քաղաքին նց մեծի 2 - կոչի հոգևորապէս 3 - սողոմ և եգիպտոս - և բար. om 3 - ար 3:
- 9 զնս om 2: sbst զայն 3 - ամ om 3 - ցեղք - ժող. և ցեղք 3 - ամ ante լեզուք om - լեզուք և հեթանոսք զդիս (զդի 3) նց - զերիս աւ. զի անկ. կայցէ 3 - կացէ 2 - և զմարմինս նց ոչ et om infra զակերս նց 3 - [Թողցեն] տացեն - զերեզմանս 3:
- 10 pr և om 2 - բնակեալ - յերկիր 2 - լինիցին 2 - ի վր նց մինչ om 3 - մինչ om 2 - ընծայք 2 - և պատարագս om 3 - բերել] տան տանել - վս om - երկրքին 2: երկու 3 - մարգարէք 2 - չարչարեցին 2. չարչարեցեն 3 - ի վր երկրի 3:
- 11 երից om 2 - աւուրց և կիսոյ 3 - ան կենդանո 2: կենդանի յայ 3 - յար. կայցեն] կանգնեսցին 3: յար. կանգնեսցին 2 - ի վր ոտից ? m re 3 - իւրեանց] փութապէս նոքա 3 - և ահ և երկիւղ 2: և ահ մեծ et om և երկ. 3 - անկցի prm: անկաւ cor 3 - բն. երկ.] նոցա 3, deinde cor add որ տեսինն զնա:

- 12 *ձայն մեծ - վերացիք - և ելէք* om 3 - *և ելին]*
ելեալ 3 - tr ամբաւք յերկինս 2 - զվերանալ om
 3 et loco նոցա *իմ* subst *զնոսա*:
- 13 *և եղիցի ի ժամուն 2: եղև ի ժ. 3 - post մեծ om*
եղև - շարժմանէն] + արք 2: + մարդիկ 3 - հա-
զար 3 - մեծ om - եղև] եղիցի 2 - յամենեսեան]
 nisi *յ* totam vocem add cor mg 3 - *փառս տան 2:*
- 14 *ահա om 3 - ահաւասիկ երկ. վայն անց 2 - էանց*
 3 - ante *վայ om և 3:*
- 15 *Է երրորդ հրեշտակն հարկանէր - զփողն և 3 - յեր-*
կինս 2 - եղև [թագ. իմ (om 3) տիեզերաց ին - յի
 om 3 - *և քի նի և [թագ. 3 - ի վի երկրի om 3 -*
երկրի] իմի 2 - յաւ. յաւ. ամէն 2:
- 16 *չորս 3 - երիցունքն առաջի աթոռոյն ւյ որ նստէին*
յաթոռս իւրեանց etc ut infra 3 - առաջի ւյ յա-
թոռսն իւրեանց անկանէին ի վի երեսաց իւրեանց
և երկիր պագանէին ին (om 3) ւյ:
- 17 *և ասէին 2: ասելով 3 - իմ մեր - էն] + և ես &*
 om *յաւիտեանս 3 - որ ետք յաւիտեան և որ էն 2 -*
որ] զի 3 - զչեցար] առեր 2: առնես 3 - զզաւրու-
թի մեծ 2: զաւրութիս մեծս 3:
- 18 om *ժողովուրդք 3 - բարկացան հեթանոսք. և եկն*
բ. քո և տիրես մահու և տաս զվարձս 3 & cet om -
բարկ. քո և ժամանակ [ժշնամոյն դատ. զի դատ.
տալ զվարձ 2 - սրբոց և 3 - փոքունց - մեծաց 3:
մեծամեծաց 2 & om և - ապականես 3:
- 19 *ու[ստի] կտակարանացն 3 - որ ի տաճ. նի om 2 -*
եղև փայլ. 2 & in mg cor 3 - նի և ձայնք 2 - և
որոտմունք - և շարժումն 2: om 3:

XII

- 1 մի om - երևեցան 2 - մի արկեալ զիւրեաւ - աւ-
տեղաց երկոտասանից 3 - 2 ante ճիշէր ref և ex
որ cor 3 - ճըշէր] ճիշէր 3: չերկնչէր 2 - և բազում...
ի ծնանեղն om 2 - ante բազում del cor և 3 - և
մերձ 3:
- 3 ահաւասիկ 2 - սեծ հրեղէն 2 - յոյժ om - գլխոց
3 - խոյր] պրակ 3:
- 4 սուաւ (sic) նմա քարչապար մինչև է երրորդ 2 -
մինչև] del cor 3 et զ ref ex ց - յերկնից 2 - ըն-
կեաց 3 - զնս յերկնից յերկիր 2 - post զնա om
վիշապն 3:
- 5 որ հովվեսցէ զնմ հեթանոսս գաւազ. 3 - և առ
աթ. նր om 2:
- 6 էր անդ 3 - պատր. նմա տեղի 2: պ. տ. նմա 3 - զի
(և 2) անդ կերակրեսցէ (ցեն 2) զնա աւուրս - ՌՄԿԵ]
հազար sup lın scr prm, հինգ del cor 3:
- 7 և միքաել 2 - հրեշտակ 2 - և վիշապն կովէր հր. իւ-
րովք 2: և վիշապն պատերազմէր և հրեշտակք իւր
3 - ընդ նս om:
- 8 այլ] և - ընդ. կալ և 2: ras del cor 3 - գոյր] գտաւ -
tr ոչ գտաւ տեղի 3:
- 9 մեծ և 2 - տիեզերս երկրի 3 - առիւծն անկ. յերկ.
om 3 - հրեշտակ նր ընդաւ ընդ նմա 2 - նմա] +
անգան 3:
- 10 յերկինս զի ասէր - երկնից om 3 - աւծեղն 2: քի
3 - զնոցանէ - post այ add մերոյ & om և ձն 3 -
post ձն add մերոյ 2 - յի քի om - գտիւ] ի սուսն-
ջեան 3 - և գիշերի 3:
- 11 pr և om 2 - այ om 3 - վկասութի 2 - ոչ հաշտե-

- ցաւ ընդ վիշ. 2: ոչ սիրեցին հոգւով իւրեանց զնա
 3 - ի մահ 3:
- 12 [իցին] եղեն 2: եղև 3 - ամ որ om 3 - բնակեալքն
 ի նմա 3 - ընդ նոսա & mg ի նս 2 - վիշապն in
 textu, բանասարկուն mg 3 - սնիցի 2 - ցասումն] +
 բազում տեսէր զի սակաւ ժամ. եկաց 2: + մեծ
 տեսէր զի կայր ժամ. սակաւ prm 3, ubi cor sbst
 մեծ և կացցէ առ սակաւ ժամանակ:
- 13 զման. արու:
- 14 երկու om - [Ժև 2 - արծւոց մեծի - ուր] + բնա-
 կէր նա և 3 - կերակրէր - ժամանակ և 3 - և ժամ.
 om 2:
- 15 աւճն զ[Ժիւնս ի 2 - զհետ] առաջի 3 - ջուրս om 2:
 ջուր 3 - բազումս om - զգետ զի զնա ընկ:
- 16 եբաց երկիր զբ. - եկուլ զգետն զոր:
- 17 և գնաց] præm և (om) ցասեալ վիշապն ընդ կնոջ
 & om infra ընդ կնոջն և - նորա որք պահէին զպա-
 սուիրանս - յորս է վկ.] և որ վկայէին 3 - քի om 3:
- 18 և եկաց ի վի աւ. ծ. om 2:

XIII

- 1 tr ի ծ. ելանէ 3 - մեծ om - և] որ 3: om 2 - ու-
 ներով 2 - tr եղջ Ժ և զլ. Ժ 3 - եղջիւրաց om 2 -
 Ժ om ante խոյր 2:
- 2 գազանն 3 - էր նման - ընծու 3 - զարջու 3 - բե-
 րան - իբրև զբերան առիւծու 3 - վիշապն զզաւրու-
 թի իւր և զաթու իւր և իշխանութի մեծ:
- 3 էր om - գազանին:
- 4 երկրպագանէին - գազանին զի] վիշապին որ 3 - զի
 ետ... գազանին om 2 - նմա վիշապն om 3 - իւր] +
 գազանին 3 - ասէին ո՞վ է - կամ ո՞վ - ընդ նմա 3:

- 5 նմա բերան խաւսել զմեծամեծս և - հայհոյութի 3 - առնել պատերազմ՝ ընդ Խբան և յ. նոց. և տուաւ իշխանութի առնել յաղթութի խբ. և երաց 2 - om առնել 3 - պատերազմել sup ras cor 3 - ընդ սբս... յաղթութի զ] hic lacuna ubi cor del յաղթ.. et alia quaedam 3 - քառասուն և երկու 3:
- 6 իւր sup ras cor 3 - իւր ի հայհոյութի 2 - խաւսել հայհոյութի առ Կժ հայհոյել 3 - և տաճարն... 8 զի] և զընտրեալս նորա. զայնտսիկ որ ի յերկինս էին ընտրեալ prm 3 ubi sbst cor և զխորան նորա և զերկնային խորանն և տուաւ նմա. Deinde prm ista պատերազմել [և] հարկանել զսբս նբ. և յաղթէր նոց. և տուաւ նմա իշխանութի ի վր Կժ՝ ցեղից և ժող. և լեզուաց և հեթանոսաց և - և զխորան նբ որ 2:
- 8 զի] և - երկիր պագանէին - նմա om 2 - ante Կժ՝ om և - բնակիչք երկրի նմա որ ոչ էին 2: բնակեալքն ի վր երկրի որոց ոչ են 3 - tr գրեալ ան. նոց - գալր.] գիրս 3 - կենաց] + որք ոչ առին զկնիք գառինն 3:
- 9 որ - ունիցի 2: ունի 3 - լուիցէ:
- 10 զի են ոմ. որ ի գ. մասնեցան և են ոմ. որ ի սրո սեռան և են ոմանք որ անձ. զանձ. իւրեանց սպանին: իսկ 2 - և են որ ի սուր. են որ զինքեանս սպանցեն: իսկ 3 - շնորհեսցի om 3 - շնորհեսցին սրբոցն 2 - Կժ om 3:
- 11 երկ. եղջ. 2 - երկուս om 3 - գառինն 3 - ante խաւսէր om և 2:
- 12 և զԿժ՝ 2 - զԿժ՝ om 3 - և իշխանութի 3 - առաջնոց - գազ. գործէր առաջի նբ և առնէր զերկիր 2: գազ. զԿժ՝ ունէր առաջի իւր ի վր երկրի prm 3 ubi cor ունէր ref in առնէր et delens ի վերայ de novo scr առնէր - զԿժ՝ om 3 - բնակչաց 3 - պա-

- գեսցեն 2: պագցեն 3 - գազ. առ. - մահւան 2: մահուն 3:
- 13 բազումս] մեծս 3 - տայր om 3 - յերկիր իջ. 2: իջ. ի վր երկրի 3:
- 14 մղորեցուցանէր - ի վր երկրի 3 - նշանք 2: զուրուծի նշանացն 3 - սուաւ] էր ի նս 2 - որ սուեալ էին նմա առնել sup ras cor 3 - ի ձ. նր յա. om 2 - առաջի - ante ասեն om և 3 - երկրի - պատկեր 2 - որ ունի զվէրս սրոյն և կեցցէ և տ. նմա իշխ. 2: որ ի վր սրոյն էկաց և սուաւ նմա իշխ. sup ras cor 3 ubi prm scr և. և չ. և զ. ն. ն...
- 15 զի տացէ] և ետ նմա (ubi cor del մ) 3 - ոգի 2 - հոգի] + յայն ժամի 3 - պատկեր 3 - և զի 2 - խաւսէր պատկեր գազանին 3 - և երկիր... երկրի om 3, deinda ista և առնէր զի սրք ոչ պագանէին երկիր պատկերի գազանին - պագեսցեն 2 - սպանցէ] սպականեսցէ:
- 16 արասցէ զամ] առ ամ 3 - և մեծ. և մեծ. և առ աղքատս և առ ազատս և առ ծ. ասէր զի տ. 3 - զաղքատան և 2 - տացէ նց նշան ի վր ձեռին նոցա (om 2) աջոյ:
- 17 և զի մի սք կարասցէ 3 - կամ om 3 - եթէ ոչ սք իցէ որ ունիցի 3 - ունիցի զգրոշմ գրոյն և զանուն գազանին 2 - զնշան] + անուան 3 - և զթիւ առ նուանն նր :
- 18 աստ է որ ունիցի միտք իմաստուի համ. զթիւ գազանին. թիւ եղեալն մարդոյ. և թիւ նր այս է՝ Ռ.Կ.Ձ 2: որ ունիցի իմաստ համարեսցի զթիւ համարոյ գազանին: թիւն եղեալ մարդն ըստ թուոյ նր 3 et mg add prm և թիւն Ռ: Կ: Ձ:

XIV

- 1 գառնն 3 - կայր ի վր լերին - սիովնի 3 - ճիտի որ զանուն նր և զանուն հաւր նր գրեալ ի վր ճաւ կառու 2 - թիւ ճիտի որ ունէին զանուն նր և անուն հաւր 3:
- 2 post բազմաց] om իբր 2: † և 3 - ձայն լուայ 3 - ante իբրև om լուայ 2 - քնարահարի 2:
- 3 post երգ add և 3 - աթոռոցն 2 - om ւայ 2 - կենդանեաց 3: add և առաջի երիցանց 2 - կարէ 3 - կարէր որ 2 - ճ ու խիտի որք կաին 2 - որ կային... սիովնի om 3 - լերինն 2 - որք են 2 - կուսանք և om 3:
- 4 են որք 3 - և են om - կուսանք եղեալ, սոքա միշտ զհետ 3 - երթան 2 - գրեցին... զանուն] cor erasit սոքա ի մարդկանէ et alia quaedam et super ras ser ընտրեցան ի մարդկանէ առաջի 3 - գրեցան ի մ. և գրեցին ի վր ճ. իւր. զնշան ւայ հաւր և գ. 2:
- 5 գտաւ նենգուի. քանզի ամբ. էին առաջի ւայ 2:
- 6 թու. ի միջոյ երկ. որ ունէր զյաւիտ. աւետիան 2 - և եկեալ del cor 3: որ եկեալ 2 - աւետարանէր (ex r ref 1 cor) ի վերայ երկրի և ւամ ազգաց և ցեղից և լեզուաց և ժողովրդոց ասէր ի ձայն մեծ՝ երկ. ի ւտէ և սուք 3 - ազգաց և լեզուաց ի ձայն մեծ և ասէր 2:
- 7 նմա om 2 - և երկր. ւայ որ 2 - և զծով 3 - զւամ աղբերակունս ջուրց 2: զւամ որ է ի նոսա prm 3 ubi cor subst զաղբիւրս և ջուրց:
- 8 հր. երկ. գայր զկնի 2 - նորա om 3 - անկաւ semel 3: bis 2 - tr բար. սեծն 3 - մեծ 2 - արբեցուէ (ց ի † 2) ցասմանէ պոռնկուէ իւրո որ

- 9 *tr* հր. երբ. Յ - զհետ նր ասելով ի ձայն մեծ. ոմ
 որ երկ. պագանիցէ 2 - որ որ երկիր եպագ Յ - և
 կամ զգիր նշանի նր (նոր 2) առնուցու ի ճ. իւր և
 կամ ի վր ձեռին իւր աջոյ. այնպիսին 2: և զնշան
 նր առ ի վր ճակատու իւրոյ և ի վր ձեռին իւրոյ. և
 այնպիսին Յ:
- 10 բաժակէն 2 - ցամանէ ւայ յարկերոյն 2: ցամանն
 ւայ արկերոյ Յ - բաժակէ նորա Յ: բաժակէն om 2 -
 ծծմբով - առաջի ւայ և գառինն 2 - առաջի սր հր.
 նր և առ. գառինն Յ:
- 11 ծուխ տանջանացն նց Յ: ծուխ նր 2 - յաւիտենից
 վերացեալ Յ - ոչ էր 2 - պագանէին 2 - և որք]
 կամ որք 2 - առնուին զգիր անուան 2: առին նշան
 և գրոշմ անուան Յ *ubi* և գրոշմ *sup ras prm*:
- 12 որ 2 - որք համբերեն... նոքա են] *sup ras cor* համբ
 բերուի՞ր սրբոյն աստ է այս, *ubi prm ser* որք համբ
 բերեն.. որք.. թ.. զնշանս նորա.. ինս նոքա են, ce-
 tera legi nequeunt - ոչ առնուեն յանձին զնշանս 2 -
 են սքք որ պ. 2 - քի om Յ:
- 13 որք ի տր 2 - և ոչ հ. ի ժ. յայս om Յ - հասին
 2 - ժամանակս յայս, և ասէ հ. սք զի հանգիցեն ի
 բ. փ. և ի բազում աշխ. և գործք նց միայն չ. բզ-
 հետ նց 2 - փորձ. և om Յ:
- 14 տեսի. ահաւասիկ ամպ սպ. և ի վր ա. նստէր նման
 2 - ամբ Յ - ամբոյն] + նստեալ Յ - և ի գլուխ
 իւր 2: որոյ ի վր գլխոյ նր Յ - ունէր om:
- 15 երանէր յերկնից աղ. ճ. մ. և ասէր. որ նստիս ամպո
 առաքեալ զգերանդի քո՝ զի եկն ժամ. հ. 2 - ի ձայն
 մեծ Յ - առաջի նր և ասէ] *prm* նստերոյն ի վր ամբ
 պոյդ: *cor sup ras* որ նստեալ ես Յ - զգեր. քո և
 հն. զի եկն ժամ հնձերոյ. զի հասեալ Յ:
- 16 իսկ] և արկ - որ նստէրն 2: նստեալն Յ - ամպոյ

ամենևին իւր sic 2 - արկ om 3 - յերկրի 3 - զամբ
բնակիչս 2:

17 ել] գայր 3 - ի յերկ. ունէր և նա գեր. 2: յերկ. որ
և նա գեր. ուն. 3:

18 և այլ հր. եկ ի & om ել 3 - որոյ էր իշխ. 2 - սե-
զանոյ om et lege հրոյ 3 - հրոյ սեղ. և ձայնէր ի
ձ. մեծ հրեշտակն 2 - հրեշտակն om 3 - և ասէր՝
երթ գու կթեա զողկ. անգոց. և արկ զգեր. իւր և
կթէր զխազող երկրի. զի հասեալ էր խազող յերկրի.
և արկ հրեշտակն զգերանգի իւր յերկիր և կթէր
զխազողն երկրի. և արկանէր ի հնձանն ւնյ մեծն և
կրխեցաւ ի հնձանին per dittographiam 3 - յող-
կուզո յայգւոյն երկրի 2:

19 արկ հրեշտակն... նորա և] om 2 - հնձանոյ et om ւնյ 2:

20 post երանէր om ի հնձանէն - ձիոյն. և էր երկ. նր.
ասպ. ու և ճ 2 - երկ. նր om 3 - ասպարէզ հասար
և վեց հարիւր 3:

XV

1 նշան յերկինս մեծ և սքանչելի՝ հրեշտակք է որ ու-
նէին է վէրս (վ. է 2) - նշանակեալ 2 - նշան. զկատ.]
cor subst վէրս յետոյ sup ras satis amplam - կա-
տարէր 2 - բարկ. ւնյ:

2 գազանին և om 3 - պատկերին et om նր. 3 -
թուոյ... 7 սուաւ եւթն om 3 abscisso pergamento -
և կաին 2 - զքնարս 2 - ւնյ և առաջի գառինն նր.
և ասէին թէ մեծամեծ 2:

3 sec գործք] ճպհք 2 - թագաւոր յաւիտենից և թա-
գաւոր 2:

4 որ om 2 - նր om 2 - գու om 2 - երկիրպ. om

- 2 - եկ. երկիրպագանել 2 - վս զի արդ. քս յաւիտենից ամ. տի. երկրի 2:
- 5 տեսի և բ. տաճարն 2:
- 6 և ել. հր. որ ունէին հրամանն է հարուածոյն: և զգ. էր կտաւ սբ և լուսափայլ: և գաւտնորեալ էին առ լանջան իւ. գաւտիք սոկեղէն 2:
- 7 սկաւառակ լի ցամամբ ւնյ կ. յաւիտեանս յաւիտենից 2 - ւնյ կենդանւոյն 3 - ի om bis 2 - ante փառաց del ի cor 3 - զաւրուծեանց prm, զաւրուծեան cor 3:
- 8 ոչ որ իշխէր 2 - կատարեցան 2:

XVI

- 1 լ. ճայն սեծ 2: լ. մ: ձ. 3 - ի տաճարին om 3 - և հեղէք 2:
- 2 հրեշ. om 3 - առաջին ante յերկիր] sbst սոկեղէն 2: իւր 3 - չարաչար] և չարաչարնք 2 - ի վր] + երկրի և ի վր 2 - որ ունէին - զգիր] զգրոյմ 3 - երկրպագանէին - պատկ. նր] նմա 2:
- 3 հրեշտակն 2 - սկաւառակէն 2 - դարձան 2: եզև 3 - ջուրն om 3: vocis ջուրն add ք infra lin 1 - արիւն] + մեռեալ 3 - ամ կենդանիքն որ ի ծովուն էր 2:
- 4 և եհեզ եր. հր. զսկաւառակ իւր ի գեռք և յազրիւրակունս ջրոց. և եզեն 2 - երրորդն et om հր. 3:
- 5 հրեշտակէն ջուրց զի 2 - էնն] + և է 3 - և որ է սբ 2 - միայն prm: սբ cor sup ras 3 - այսպէս 3:
- 6 վս om 3 - զի զարիւն մարդ. և սրցն հեղին 3 - ամպարիշտք om 3 - և վս այն. ետուր ըմբել արիւն ըստ արժանեաց նշ 2: և ետ ար. նշ ըմպել. արժանի են. և 3 (om վս այն. et sup lin ետ prm):

- 7 *ամէն. արդ. om 2 - ճշմարտութեան դատաստանք քո 2: ճշմարիտ է դատաստան քո 3:*
- 8 *չորրորդն & om հր. 3 - էարկ] էհեղ - սկաւառակէ 2 - արեգական 2 - խորշակահարել զմ. հ. և տա- քացան մ: ի տապ մեծ 2 - հրով om 3:*
- 9 *տապոյ սեծի & om անտի 3 - հայհոյէին 2: հայ- հոյեցին մարդիկ 3 - հարուածս 2 - և ոչ ետուն om 3 - ետուն նմա փառս & om ւնյ 2 - ի փ. ւնյ 3:*
- 10 *հինգերորդն & om հր. 3 - էարկ] էհեղ 2 - զսկա- ւառակ իւր 2 - սկաւառակէ 3 - զլեզուան 2 - ի ցաւոյ ախտէն 2:*
- 11 *հայհոյէին - ի ցաւս] յաւուրան 2 - իւրեանց ի դառ- նութենէ ախտին 2 - յախտէ 3 - ապաշխ. | + ի գործոց իւրեանց 3:*
- 12 *վեցերորդն & om հր 3 - իւրոյ 2 - գետին մեծին եփրաթայ 2 - մեծի 3 - յելից 2:*
- 13 *զի ելանէր om 3 - վիշապին] add և ի բերանոյ գա- զանին - tr անս. երեք 3 - զգորս 2:*
- 14 *ուտէին] ունէին cor re m 1: առնէին 2, 3 - նշանա- երթ. ի վր թագաւորաց 3 - թագաւորք 2 - ամ' երկրի om 3 - ընդ աւուրն' մեծի ւնյ ամ. 3 - ան ւնյ մերոյ & om ամենակալի 2:*
- 15 *զի... ահա] om 3 - ասէ 2 - ահաւասիկ 2 - զամ' ես] որ գայ 3 - ես om 2 - գիշերի om 3 - երանի արթնոցն և որոց պահեցին 3 - ոյք իցեն արթուն և պահեցեն 2 - երևեսցին ամաւթանք 2 - ամաւ- թոյք 3:*
- 16 *ժողովեաց 2 - տեղի մի որ 2 - արմակեղոն 2: մա- գեղոն 3 - և եւթն & om հրեշտակն 3:*

TEXTUS CODICIS 2.

- 17 Եւ եւթներորդ հրեշտակն եհեղ զսկաւառակ իւր ի վերայ օդոյ, և ել ձայն մեծ ի տաճարէն և յաթուռոյն՝ ասելով. թէ եղև կատարած ամի:
- 18 Եւ եղևն փայլատակմունք և ձայնք և որոտմունք. և եղև շարժումն մեծ՝ որ ոչ եղև երբէք այնպիսի շարժումն մեծ մինչև եղել է մարդ ի վերայ երկրի՝
- 19 և ընկղմեցան քաղաք մեծամեծք իբրև ք մասունք և քաղաք հեթանոսաց ընկղմեցան. և Բաբելոնն քաղաք մեծ յիշեցաւ առաջի ամն անց, տալ նմա բաժակ գինոցսաման բարկութե՛ն նր՝:
- 20 Եւ ամ կղզիք ի փախուստ դձն, և լերինք ի միջոյ բարձան (դարձան յօր.):
- 21 Եւ կարկուտ մեծամեծ երկրորդ* տաղանդի միով յերկնից իջանէր ի վերայ մարդկան. և հայհոյեցին մարդիկ զամ ի հարուածոյ կարկտին, զի կարի մեծ և ահագին լինին հարուածքն յոյժ:

XVII

- 1 Եւ եկն մի յեւթն հրեշտակոցն՝ որ ունէին զէ սկաւառակն՝ և խօսեցաւ ընդիս՝ և ասէ. եկ այսր՝ և ցուցից քեզ զգառաստանս մեծամեծս պտռնկիս այսորիկ՝ որ նստի ի վր ջուրց բազմաց:
- 2 Ի՞նչ որում պտռնկեցան թագաւորք երկրի և արքեւցան ընակիչք աշխարհի՝ ի գինո արբեցութե՛ն պտռնկութե՛ն սորա:
- 3 Եւ առ տարաւ զիս յանապատ. և եղև ի վր խմ ողի նր. և տեսի զին մի նստեալ ի վր գազանո կարմրոյ.

* Երկրորդ] Cf. Cod 3 MG Տաղանդն Բ Գկ է:

լի անուամբ հայհոյութիւն, ունէր պսակ եւթն և եղջիւրք տասն:

- 4 Եւ գինն էր արկեալ զիւրեաւ ծիրանիս և կարմիր, ոսկէօծս ընդելուզել ոսկով և քարամբ պատուականօք և մարգարտիւ, և ուներ ի ձեռին իւրում բաժակ ոսկեղէն, լի պղծութիւն և անձ ազտեղութիւն և պոռնկութիւն նորա:
- 5 Եւ ի վերայ ճակատո նորա գրեալ խճգ. Բարերն մեծ՝ մայր պոռնկութիւն և անձ ազտեղութիւն երկրի:
- 6 Եւ տեսի զկինն արբեցեալ յարենէ սրբոց և յարենէ սբ վկայիցն յի. և սքանչացա իբրև տեսի զարմացումն զայն մեծ:
- 7 Եւ ասէ ինձ հրաշտակն. Ընդէ՞ր զարմացար, ես ասեմ քեզ զխորհուրդ կնոջն, և զգազանին որ բարձեալ ունի զնա. որ ունի զգլուխ եւթն և զեղջիւրս տասն:
- 8 զգազանն զոր տեսերն որ էին և ոչ է, և պատրաստ են ելանել յանդընդոց և ի կորուստ երթալ. և զարմասցին բնակիչք երկրի՝ որոց ոչ են գրեալ անուանք ի դպրութիւն կենաց ի սկիզբանէ աշխարհի. զոր տեսանէիր գազան որ էն և չէ և որ անցանէր ի կորուստ:
- 9 Այր իմաստուն մտօք իմասցին զի է գլուխք է լերինք են, որ կինն նստէր ի վերայ նոցա:
- 10 և նոքա թագաւորք էին է. և էն անկան, և մինն ունի դեռ, և միւսն չև էր եկեալ. և յորժամ եկեսցէ սակաւ ժամանակս ունի:
- 11 Եւ զգազանն զոր տեսէր որ էն և այլ ոչ են, և նա է ը երորդ. և է յեւթեանց՝ և ի հնգից և ի կորուստ երթալոց:
- 12 Եւ տասն եղջիւրքն զոր տեսեր՝ և այն տասն թագաւորք են, որ զթագաւորութիւն իւրեանց չև առին, այլ

- առնուն և նք իշխանութի իրբև զթագաւոր ժամա-
նակ մի յետ գազանին:
- 13 Սորա ի միարանութի գան և զգորութի և զիշխա-
նութի գազանին տան:
- 14 Նորա ընդ գառինն պատերազմին, և գառնն յաղ-
թեսցէ նց. քանզի ամ և իոր է և թագաւոր թագա-
ւորաց. և որ ընդ նմա են կոչեցեալք և ընտրեալք
և հաւատացեալք:
- 15 Եւ տսէ ցիս. եւ զջուրն զոր տեսեր որ պոռնիկն
նստէր ժողովք և բազմութիք են և ազգք և լեզուք:
- 16 Եւ տանն եղջիւրքն՝ զոր տեսեր ի գազանն, ն: տես-
ցեն զպոռնիկն և անապատ արասցեն զնա մերկ, և
զմարմին նր կերիցեն՝ և այրեսցեն հրով զնա:
- 17 Քանզի ամ եզ ի սիրտս նց: առ ի լինել նց ի մի
կամս, և տալ զթագաւորութի գազանին մինչև կա-
տարեսցի բանն այ:
- 18 Եւ կինն զոր տեսեր՝ է քաղաքն մեծ, որ ունի զթա-
գաւորութի ի վերայ թագաւորութեց երկրի:

XVIII

- 1 Եւ յետ այսորիկ տեսի այլ հրեշտակ իջեալ յերկնից
և ունէր իշխանութի և երկիրս լուսաւորեցեր ի փա-
ռաց նորա:
- 2 Եւ աղաղակեաց մեծաձայնի իւրս և տսէր. Անգաւ,
անգաւ յերկիրն Բարելոն մեծ, և եղև բնակութի
գիւտց՝ և արդեալ պահպանութե ամ ողոց անորբից
և տտելի:
- 3 զի ի բարկութենէ գինոց արբեցութե պոռնկութե ն
արբին ամ՝ ազգ և թագաւորք երկրի որք պոռնկե-
ցան ընդ նմա. և վաճառականք երկրի փայլեցին ի

մեծութեց երկրի և ի զօրութենէ մեղաց նր մեծացան:

- 4 Եւ լուայ այլ ձայն յերկնից զի ասէր. ելէք ի միջոց գոցա ժողովուրդ իմ, զի մի հաւասար եսջիք մեղաց գոցա, զի մի և զհարուածս մեղաց գոցա ընդունիցիք:
- 5 զի հասին մեղք գոցա և մերձեցին մինջև յերկինս. և յիշեաց Խժ զամբարշտութի գոցա:
- 6 Եւ հատուցանէ գոցա ող նք հատուցին ձեզ, և տացին կրկնակի ըստ գործոց իւրոց. և զբաժակն զսրով խառնեցին՝ խառնեացի գոցա:
- 7 Եւ որչափ փառաւորեցան և խայտացին՝ նոյնչափ տացի գոցա տանջանք և սուգ. զի ասէ ի սիրտս իւր նստիմ՝ թագուհի և այլրի ոչ եմ և սուգ երբեք ոչ տեսից:
- 8 վն այդորիկ ի միում՝ աւուր եկեսցեն ի վերայ գորա հարուածք մահու և սուգ և սով և հրայրութի վն զի զօրաւոր է Խժ որ դատի վնա:
- 9 Եւ լսացեն և ողբացեն ի վր դր թիգր երկրի որ ընդ դմա պոռնկեցան և հեծեսցեն յրժ տեսցեն զծուխ հնոցի իւրց:
- 10 Եւ ի հեռաստանէ մինչև հասեալ յոգոց հանիցեն վն ահի տանջանաց գորա և ասիցեն. վնյ վնյ Բարերոն մեծ քաղաք և զաւրաւոր վն զի ի միում ժամու հասին ի վր քո դատաստանք:
- 11 Եւ որք վայելեսցեն ի դմանէ և խարչեսցին և լացցին և սգասցին ի վր դր. եւ զխաշն և զստացուածն որ ի դմա ոչ ևս օգնեսցէ ամօթով և ընդ վայր կացցեն:
- 12 Մի թէ որ ոսկոյ և արծաթոյ և ականց պատուակաւ նաց՝ մարգարտի և բեհեզո և ծիրանոյ՝ և կապուտակի և կարմրոյ. և Խժ՝ փայտի խնդոյ Խժ՝ աջօթք պատուականք՝ փայտեղէնք՝ և պղընձեղէնք և կճճեայք:
- 13 և կինամոն և խուճուք և եղք և լիբանեայ և գլնի. և

- ձէթ և նաչիհ և ցորեան և տապուածք ւամ՝ ոչխարք
 և արջառք՝ և ձիք, և ւամ՝ ի՛նչ որ վայելին մ՛գէկ:
- 14 և ցանկութի՛ հոգո ի ըսց գնասցէ ի նոցանէ: և
 ւամ՝ գիւրութի՛ կորեաւ ի նոցանէ և ոչ կարացին
 գտանել:
- 15 Ա՛մ շահափաճառք որ մեծանային ի նոցանէ ի ըսց
 կացցեն վս՝ ահի տանջանայն, ըսցցեն և սգասցեն:
- 16 վայ՛ վայ՛ քաղաք մեծ որ զգեցեալ ես զբեհեղ և զծի-
 ըանիս, և որդան, և զսկզոծս և քի՛նս պատուա-
 կանս և մրգրիտոս, զի միում՝ ժամու աւուր ապակա-
 նեցաւ այսչափ մեծւի՛ քո:
- 17 և ւամ՝ նաւապետք որ ի տեղիս տեղիս նաւին նաւ-
 վարքն որ ի ծովու վարիցեն ի հեռատանէ կացցեն:
- 18 և աղաղակեսցեն տս՛նրով ըզծուխ հնոցի նոց, ասա-
 ցեն ո՛ նըման է քաղաքիս այսմիկ մեծի:
- 19 Եւ արկցեն հոյ ի վն) ս գլխոց իւրց և գուժերով
 ասացեն, վայ՛ վայ՛ քաղաք մեծ յորմէ ամենեքեան
 մեծանայաք, եւ շրջեաք ի ծովու ի մեծութենէ պա-
 տուականութե՛ սր՝ զի ի միում՝ ժամ՝ ապականեալ
 կործանեցաւ:
- 20 Ուրախ լիցին երկինք ի վերո՝ և սր՝ առաքեալք և
 մգէք, զի դատեցաւ ւամ՝ զգատատանս նոց ի նմանէ:
- 21 Եւ առ հրեշտակ մի քար մի ազգին մեծ երկայնաքար
 և արկ զնա ի ծով ասերով ըստ այնմ՝ նմանութե՛
 ընկղմեսցի Բարեբոն քաղաք մեծ և այլ մի ևս գացի:
- 22 և ձայն քնարի և երգոց արուեստականաց և ձայն
 թմբկի և փողո և այլ ո՛չ ևս ոք լուիցէ ի նմանէ:
- 23 և ձայն երկանի մի՛ լուիցէ անդ, և ձայն հարսին և
 փեսայի այլ ո՛չ ևս լուիցի ի նմանէ, փառաւորք նր՝
 որ զուքրճացեալ էին ի վերա երկրի, որ ի գեղա-
 տութի՛ կախարդութե՛ նր՝ մարտեալ էին ւամ՝ հի՛թք:
- 24 և ի նմա գտաւ արիւն մ՛գէիցն և սրբոցն և ւամ՝
 գրերոցն և կնքերոցն յերկինս կենդանեացն:

XIX

- 1 Եւ յետ այնորիկ լուայ ձայն մեծ փողոց մեծաց յերկինս որ ասէին ալելուիա. փրկութիւն և պառիւ և փառք և զօրութիւն ինչ մերս:
- 2 զի արդարութիւն և ճշմարտութիւն են դատաստանք նր զի դատեցաւ զպոռնիկն զայն մեծ. վն զի ապականեաց զերկիր ի պոռնիկութեց իւրոց. և խնդրեաց ի նմանէ զվրէժ արեան ծառայից իւրոց:
- 3 Եւ երկրորդ անգամ երկէին և ասէին ալելուիա. եւ ծուխ նորա ելանէր յաւիտեանս յաւիտենեց:
- 4 Եւ անկան ի վր երեսաց իւրց ի՞նչ երիցունքն և ի՞նչ կենդանիքն երկրպագէին այ որ նստէր յաթու փառաց ասերով ամէն ալելուիա:
- 6 վն զի թիւրեաց տր ամ ամենակայ:
- 7 Ուրախ լինիմք և ցնծամք և տամք զփառս անուան նր. վն զի եկն կրկին ի հարսանիս իւր գառս և կին իւր որ պատրաստեալ է նմա:
- 8 Զի արկցէ զնովաւ զբեհեզն լուսավայլ և սր. քանզի բեհեզն սպիտակ արդարութիւն սրբոցն է:
- 9 Եւ գրեա զայդ. երանեալ են ամենեքեան որք յընթրիս հարսանեաց գառինն կոչեցան. և ասէ ցիս այս բանք ճշմ և արդարոց են:
- 10 Եւ անկայ առաջի ոտից նր զի երկրպագիցն նմա. և ասէ ցիս տես որ չարն ես և սոսաց ցիս մի անկանիր առաջի իմ. չի զի և ես ծառայակից քո եմ և եղբարց քոց որք ունէին զվկայութիւն ին. ինչ միայն երկիր պագեա. զի վկայութիւն յի է հոգի սբ որ ի մարդարէսն է:

- 11 *Եւ տեսի զերկինս բայեալ և ահաւասիկ ձի սպիտակ ե որ հեծեալն էր ի վր նր կոչէր հաւատարիմ և ճշմարտութի գտի:*
- 12 *և պատերազմիք նր իբրև բոց հրոց՝ և ի վր գլխոյ նր խոյր որ ունէր անունս բազում գրեալ սրոց ոչ սք գիտէր բայց միայն նա:*
- 13 *և արկեալ էր զիւրեաւ հիշման անունարեան և կոչէր անուն նր բան անց և զօրավար յերկնից:*
- 14 *Եւ երթային զհետ նր ձեք սպիտակք զգեցեալք բեհեցք նր:*
- 15 *և ի բերանս նց երանէր սուր սրեալ զի նովաւ հարցէ զհեթանոսս. և նա էր որ հովուէր զնս գաւազանաւ երկաթեաւ. եւ նա կոխէր զհնձանս գինս ցասման բարկուէ անց ամենակալի:*
- 16 *Եւ էր գրեալ ի վր հիշման նր և ի վր աջս բարձի նր անուն իշխանութեան նր՝ թիգ թիգ և տր տերանց:*
- 17 *Եւ տեսի հշտիկ զի կայր սու առեգակն սպաղակեաց և ասէ անձ թուչունք երկնից եկայք ժողովեցարուք յընթրիս մեծին անց:*
- 18 *զի կերիցէք ի մարմնս թիգին և ի մարմնս իշխանին և զօրաւարին և մարմնս ձիոյն և որ հեծեալն էր ի վր նր. եւ ի մարմնս միշի ծառայց և ազատաց և մեծամեծաց և վարդունց:*

COLLATIO CODICIS 3.

Is codex cap. 16, 17 usque cap. 19¹⁶ textum impressorum habet nisi in his locis: 17⁸ գլուխս] եղջիւրս - 17⁴ tr և մարգ. post և ակ. պատ. - 17⁴ post պառն. add երկրի 17¹³ նոցա] տերանց - 18² անձ գիւաց - 18¹⁰ վայbis - 18⁷ ուղկանաւ] ի ծովու - 18³⁰ սքք և սու. -

18²¹ յարձակմ' sup ras - քաղաք մեծ - 18²⁸ ազինք -
 19¹ փրկ. և զօր. և փառք & om և պ. և - 19⁸ om սպի-
 տակս - 19⁹ om զայդ - 19¹⁰ om քրիստոսի - 19¹⁰ om
 զի... էր - 19¹¹ էր ի վր' նր' - 19¹² իբրև զբոց - պը-
 սակս] խոյրս - ունելով անուանս գրեալս և զանուանան
 գրեալս ոչ սք գ. բ. մ: նա - 19¹³ արկ. էր զ. հ. սրսըկ-
 մամբ արեան - 19¹⁴ om և զօրք երկ. - երթ. զհետ նր'
 ի վր' ձիոց սպիտակաց որք զգ. էին - om և սպիտ. -
 19¹⁵ հարցէ զհեթանոսս. և նա էր որ հովվեր - նա էր
 որ կոխեր զհնձանս գ. ց. և բ. - 19¹⁶ ի վր' հանդերձին
 - om իւրոյ — անդամոց իւր sed ex cor - գիր] անուն
 - in թագաւորաց desinit 3:

COLLATIO CODICIS 2.

- 19 զամենայն om - զթագաւորք - զգաւրս նորա ժողը-
 վել - այնմ' որ հ. էր:
 20 om որ - մարգարէն որ առնէր զնշանս - ետ առ-
 նել - և զերկրպագութի պատկերի նր' կենդանոյն -
 լիճ - ծըծմբով:
 21 այլք մեռ. սրով հեծերոյ ձիոյն որ - բերանս նր' - և
 ամ' թ. յ. իմ. նոյ om:

XX

- 1 շղթայք - ձեռին - ինքն բեղ:
 3 զմարգիկ] զհեթանոսս - այնորիկ լուծին - սակաւիկ
 մի ժամանակ:
 4 աթոռ և նստան ի վ. նր' և դատ. - ընտրեալ զսգիք
 լ. վն վկաութե - որ ոչ - նշանի նր' ի վ. ճակատի -
 աջոյ om:

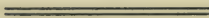
- 5 այնորքիկ են որ կեցցեն և թագաւորեցին ընդ քի ն ամ - մեռելոցն ոչ եկաց մ. ի կատարեալ զն ամն - յար. առ:
- 6 երանելի սրբոցն - արքայութե առ. և ի - են նորա - քի om - ընդ նմա ն ամ. և լուծցէ զսատ. ն ամին:
- 8 ելցէ և մկրտեցուացէ - ամ om - և զգող - որո:
- 9 և ելին ի լայնութե. և պատեցին - զքի. ք սիրելի և էջ - առ յոյ և կերաւ - զլաւրապլուխն սատանայի որ մ. զնոսա արկ զնոսա ի ծ. հրո ծրծմբո - մարգարէն:
- 11 եւ տեսի աթոռ մեծ ք և ի վր նստ. յարմէ ահէ և յեր. նր կորնչէին երկ. և երկիր:
- 12 տեսի զմերձեալն և մեծամեծան գիրք բան - ային որոյ անուանք cetera om - այլ om - մեռելոց:
- 14 իւրաքանչիւր. և ետ ծով ի բաց զմեռեալն ուր որ էր նմա և մահ և դժոխք մատնեաց ի լիծ հրոյ - և որ... հրոյն om:

X X I

- 1 երկին - քանզի զի - երկինք և om - երկիրն անց. և ծովս այս. և քաղաք նոր սբ եմ երեէր զի իջաւ նէր յերկնից առ յոյ զարդ. և պաճ. ն և հարան տուաւ - խառն ի տան - նք ժող. & om ի - նա է նոյն ամ:
- 4 արտասուս - ոչ տիր. նոյ և ոչ աղաղակ և ոչ այլ ցաւս. և ոչ հողք այլ ոչ ևս պահիցէ զնս. զի սերժ:
- 5 առաց ցիս որ նստէրն - և առէ ցիս om - գրեաւ այս բանք են հաւ. - և քէ om:
- 6 և յապառնիսն յաւիտեանս եմ. որք են ծարաւի ասասցես նմա յաղբիւրէն:

- 7 ձրի, որ ոք գտցէ յազթաւդ. ժառանգեսցէ – նոցա] նմա – և ն.թ. եղ. ի. ժող. om:
- 8 պղծոյն – և պրուն. om – դեղատփաց և կուսպաշտից որոց բաժին իւր. է ի լիճ այրեցերում՝ հրո և ծըծմ. բով՝ որ է մահ է:
- 9 որ – սկաւառակս – վախճան կատարած և խ:
- 10 եւ ցուցից – գառին – բարձր և om – մեծ և հոգ. ւով եցոյց – սուրբ զվ. էմ՝ և զլ. om – իջեալ է յերկն. ի յայ ամ. և ունէր զվ. այ ի նմա ըստաւ. բուժի՛ր նմանեալ ականց պատ. յասպիսի սառանց տեսակ և կենդանի. և էր պար. նր մեծ և բարձր cet om:
- 12 յինքեանս դրունս ժր՝ հրչօկս իւրաք. դրանց ի վր՝ նր գրեալ անուանց ժր՝ ցեղիցն ՚ի զի:
- 13 և յարեմ. – և հիւս:
- 14 և հիմունք քաղ. երկոտ. ըստ:
- 15 և խաւսէր ընդ խ և ունէր չ. ոսկեղէնի ձ. – և զգրունս նր om – պարխոպ նր, և էր – կուսի. որ. չափ էր երկ. նր նոյնչափ և լ. – չափովն – նր թո. տապարէզ և ըայն. նր միաչափ: և չափեաց:
- 18 պարսպաց նր յակ. յասպիս. և քաղ. ոսկոյ սթյ նման ստիտակ – ակ. պատ. և հիմն յառաջին պարսպին յասպիս և երկ. – և երրորդն – և չոր. — և հինգ. եղեգնաքար և վեց. – և եւթն. ոսկէքար և ութ. – և ինն. – և տասն, յակիւնթ և մետ. դահանակ:
- 21 թժ միէիցն միձև և իւր. դրունք էին և մի – մար. գարտէ ի միջոյ – յոսկւ սրբո և մօտ առ դրամքն ճառագայթագոյն սոյ իբրև:
- 22 տր իժ ամ. տաճ. է նր և գ. միաժինն այ սեղանէ :
- 23 չէին պէտք – քանզի . . . յամ՝ ժամ՝ om & subst հա. հանապազորդ:
- 25 այլ ի բաց կային հան. քանզի գիշեր – լինէին:

- 26 միայն լինի ի նմա լուս. քան զամ՝ ականց պատուա-
կանաց cet om:
- 27 իւրով om - մոցէ ի նա որոց գրեալ իցեն ան. իւ-
րեանց ի - որդ. այ] գառինն:

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ ԿԻՒՐՂԻ

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔ ԿԻՒՐՂԻ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԱՂԷՔՍԱՆԴՐԱՑԻՈՅ

Թ Է ԶԻԱՐԴ ԻՄԱՍՑԻ ՔՐԻՍՏՈՍՆ

Քնդ անունն ոչ սահմանի զօրութի ունի և ոչ զուրութեութի եթէ զինչ երբէք իցէ նշանակէ: Իսկ ինչ մարդկամ ձի. կամ եղն: Այլ յաւէտ զիրէ իմեքէ. ներգործեցերոյ. առնէ յայտնումն: Քան զի իւրով օծանէին 'ի հնումն ոմանք. իսկ յայնժամ թուեցաւ անց և օրէն թագաւորութե էր նոց յօծումնն: օծանէին և մարգարէքն հոգովն սրբով. ըստ իմանալեաց իսկ զի և յայտմանէ, անուանի օծեալ: Սաղմոսէ երանելին դաւիթ իսկ 'ի դիմաց անց, և ասէ, մի մերձենայք յօծեալս իմ, և մարգարէից իմոց, մի մեղանչէք: ասէ և մարգարէն ամբակում, ելեր 'ի փրկութի ժողովրդեան քում: 'ի փրկել զօծեալսս քո: բայց 'ի վր փրկչին մերոյ քի ասեմք լինել օծումն. սակայն ոչ օրինակաւ իւրովն գործեցեալ: Եւ ոչ շնորհիւ մարգարէականաւ: այլ և ոչ զայնս զոր իսկ 'ի ձեռն առնելով իմացեալ, առ 'ի յուզութիւն, այնպիսի ինչ իրի, որպիսի ինչ եղեալ ասեմք 'ի վերայ կիւրոսի պարսից, և մարաց թգրոյ: որ զօրաժողով եղեալ 'ի վր բարեկացւոցն: որ էր յայս զնա զօրացուցեալ անիւ անց: քանզի ասի թէ այսպէս ասէ տր ցօծեալ իւր ցկիւրոս զորոյ կալայ զաջոյ ձեռանէն նր: Եւ որ էրն այր կռապարիշտ անուանի օծեալ, վն այսպէս օծաներոյ նմա 'ի թգրութի, 'ի վերուստ հրամանաւ, 'ի ձեռն առեալ լինիւր առ յանց հօրանոյ տիրէր բարեկացւոցն: Այլէ յա-

ւէտ այս: քանզի վս ազամայ յանցանայն թորեաց 'ի վր ամցն մեզք, և ապա մարդկային ազգս զբրկեալ լինէր ի հոգոյն սրբոյ: և եղև յազազս այսորիկ յամ վրտանգի: Պարտէր գրծեալ իւզով ան որ առ իսկզբանէն ելանել, և արժանաւորել հոգոյն: Մարմնացաւ միածին բանն ան, և երևեցաւ սրոց յերկրի հոգեղէն մարմնով. և ապա եղև ազատ 'ի մեղաց: զի նովաւ միայնով. անմեղութեն պարկեշտութիւն, մրդ յս բնութիւն. պատկեալ հարստացի զհոգին սբ և վերստին կերպացի այսպէս առ ան սրբութիւն: քանզի և այսպ 'ի մեզ անցանէ շնորհն: սկիզբն առեալ 'ի չսէ որ 'ի մեզն անդրանիկ: Եւ զայս ուսուցանելով մեզ սազմնսէ երանելին դաւիթ առ որդի: սիրեցեր զարդարութիւն, և ատեցեր զանիրաւութիւն: վասն այսորիկ օծ զքեզ ան ան քո իւզով ցնծութիւն առաւել չի զնկերս քո: Արդ օծանի մարդկօրէն լը մեզ որդի անմեղութիւն գովութիւն, պայծառացեալ նովաւ մարդոյս բնութիւն, արժանաւոր եղել վիճակի օծման հոգոյն սրբոյ: ոչ ևս 'ի բաց գնալով սպ իսկզբանն, այլ յաւէտ սիրով տարեալ եղել 'ի սեզ: այս է որ և գրեալնէ, եթէ էջ 'ի վր չի հոգին, և եկաց 'ի վր նր: Արդ ասի չս բանն ան որ վս մեր լը մեզ մրդ. և 'ի ծառայի կերպի: և օծանի մարդկօրէն լը մարմնոյ, իսկ օծանէ անարար իւզովն հոգով զորս ինայն հաւատացեալս: Զինչ յեղանակաւ պարտէ իմանալ զեմմանուէն:

Բ. Եմմանուէլ անուանի զառակէն արբահամու բուն հարկանէ բանն ան, և մերձաւորութիւն կցորդ եղեալ մեզ մարմնոյ և արեան. քանզի թարգմանի եմմանուէլ ընդ սեզ ան: Եւ ասեմք լինել ընդ մեզ զբանն ան, ոչ լը տեղոյ. քան զի ուր ուրեք ոչ է անութիւն որ զամենայն ընու: այլ և ոչ ընթացակից մեզ տեսեալ լինի լը ինամոյն յեղանակի: քանզի ասի այսպէս առ յետու նաւեայ: Զոր օրինակ էի լը մովսէսի, այսպէս եղէց և լը քեզ:

Այլ զի եղև ընդ մեզ. այսինքն մարդանալովն, զիւրն ոչ փոխադրեալ: Չգի անփոփոխելի էր ըստ բնութենն անձ: Բայց վն այսր պատճառի որ ասէն, թէ նոյ էի ընդ մովսէսի. այսպէս եղէց և ընդ քեզ: այլ և եմանուէլ ոչ աւնուանի: Ինքն եղիցի բանն թէ և ընդ այլում ումէք ՚ի սրբոցն լինել ասացի. ապա ուրեմն ընդ մեզ լինել աւսեմք զառ ՚ի յնայ բանն: Յորժամ լը որում ասաց բարութե էթէ ՚ի յերկրի երևեցաւ, և ընդ մարդկան շրջեցաւ: Եւ թէ զամ ճանապարհ հանճարոյ եգիտ. և ետ յակորայ ծառայի իւրոյ, և իլի սիրելոյ իւրոյ: Քանզի նա ինքնէ ան մեր, և ոչ համարեսցի այլ դք առ նա: զի մինչև յորժամ եկ նա ան ըստ բնութեն ոչ էր ընդ մեզ: Քանզի ոչ է համեմատութի ՚ի մէջ ան և մարդկութես: բազում մեկուսիէ բնութեցն տարբերութի: Որ և անայինն դաւիթ, առ մերձաւորութի մեզ յայտնէ խորհրդաբար: Զի չև ետ եղեալ ընդ մեզ բանն անձ՝ կոչէ ասերով հոգովն, ընդ էր աք կացեր ՚ի հեռաստանէ, անտես արարեր ՚ի դէպ նեղութեն ժժկի: Ապա ուրեմն ոչ ևս եկացի հեռաստանէ. այլ եղև լը մեզ. զի եկաց մնաց որ ինչ էրն. և բուն եհար զգաւակէն արբահամու նոյ և ասացի: էառ զծառայի կերպարանս, և երևեցաւ լը մեզ մարդ ՚ի յերկրի: Արդ չքս, և եմանուէլ զնոյն նշանակէն մեզ որդի: և այն զի օծան ընդ մեզ մարդկօրէն մարդկային մարմնով. զհոգին առեալ նոյ ինքեամբ և նախկին: Քանզի դնի երկրորդ սկիզբն ազգիս. որ և օծանէ ինքնն նոյ անձ, հոգովն սրբով զհաւատացեալսս ՚ի նա: Իսկ այս զի եղև լը մեզ լը այժմու ասացելոյս ՚ի մէջ բանի: և առ այս հաստատէ զմեզ ասերովն մարդարէն ետայի: Ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նք եմանուէլ: Քանզի յորժամ յղացաւ կոյսն սք ՚ի հոգոյն սրբոյ. և ծնաւ ըստ մարմնոյ զորդի՝ յայնժամ ասի եմանուէլ. զի եղև լը մեզ ծնընդեամբն մրմնականաւ անմարմինն: և այս

ուրեմն էր որ ձայնիւն դաւթի, անձ մեր յայտնապէս եկեացէ, անձ մեր և ոչ լըռեսցէ: զնոյն վարկանիմ թէ ես ինքն որ խօսիմն մերձեմ: քզի խօսեալ մարդարէիւքն սպ անմարմին, ևս եկն բանն և մարմնով: Զի՞նչ է յս:

Գ. Զաւրութիւ մտածութիւ պարտ գոլ առ ՚ի մէնջ, մի ասել զորդին ան, ոչ այլ ինչ է քան զքան, քն եմմանուիլն: իսկ յսն անուն, եղև գրծլ սպ յիբէ: քանզի նա ասէ փրկեսցէ զժողովուրդ իւր ՚ի մեղաց իւրեանց: քանզի սպ եմմանուիլն յայտնէ ՚ի ձեռն ծնընդեհն որ ի կնոջէ լը մեզ լինել բանին ան: Եւ քան զի եղեալ մի՞դ. օծանիլ ասի լը մեզ մարդկօրէն: Այսպէս և յսն զի ապրեսցոյց զմեզ. իւր գոլով ժողովուրդ. որ մանաւանդ ցուցանէ ստուգապէս անձ գոլ զնա, ըստ ճշմարտութե. և բնութիւն անձն տի: քանզի ոչ հասարակաց մարդոյ ասին ստացուածքս, այլ վայելէ առաւել միածնին իւր ասիլ ամենայնքս, թէ և եղև մի՞դ. այլ թերևս ասիցէ որք, թէ և մոխիսի ժողովուրդ ինչ. և առ այս ասեմք: թէ ան անունէր ժողովուրդ, և էր այն ըստ ճշմարտութե: բայց վնջի բերեալ եղև յապատամբութի, և արար ըզորթն յանապատին, արհամարհեցաւ առ ՚ի յան, և ոչ ևս իւր ժողովուրդ անուննել զնա արժանաւորէր: այլ ասէր զնա սպ սպ մի՞դոյ: բայց մեք ոչ այսպէս: քանզի իւր եմք որդոյ, լը որում և անձէ: և նովաւ եկին անձ ի լինելութի: քանզի այսպէս ասէ դաւթ. թէ նա արար զմեզ և ոչ մեք (էաք). մեք ժողովուրդք ձեռին նր և խաչն արօտի նր: որ ասաց յաղագս մեր իսկ: Ոչխարք իմ ձայնի իմում բեն. և զկնի իմ գան: Եւ գրծլ և այլ ոչխարք են իմ, որք ոչ են յայսմ գաւթէ. և զայնա եւս պարտէ ինձ ածել այսր: և եղիցին մի հօտ և մի հովիւ: Պատուէր տայր և երանելոյն պետրոսի. սիմոն յովաննու սիրես զիս: արածեա զգաւինս իմ: հովուեա զոչխարս իմ: ընդէր ասի մարդ բանն ան:

Գ. Մարդ անուանի որ բնութիւն էն անձ յայ հօրէ բանն, որպէս հաղորդ եղեալ մարմնոյ և արեան մերձաւորապէս մեզ, քանզի երեւցաւ այսո՞ղ 'ի յերկրի, և ոչ փոխեալ յորմէ որ ինչ էրն, այլ յառմանէ եղեալ ըմ մեզ մարդկութեն, կատարելապէս ունելով ըստ իւրոյն բանի: սակայն եկաց մնաց, և սահմանի 'ի մարդկութեն անձ. և բոլորիցս տի: Իսկ բնութիւն, և ճշմարտապէս ծնեալ յայ հօրէ: և զայս ցուցանէ մեզ բարուք և հաւատտեաւ ամէն իմաստն պօղոս: քանզի առաջին մարդն յերկրէ հողեղէն. իսկ երկրորդն յերկնից զոր ծնաւ Իբ կոյսն. զմիացեալն ըմ բանին մարմին: Այլ և յերկնից ասի և մանաւանդ վայելչաբար եմմանուէլ. քանզի 'ի վերուստ և յետութենէն անձ և հօր, 'ի նմանէ ծնեալն բանն. էջ առ մեզ յորժամ ելին մի՞դ: Եւ 'ի վերուստ, և այսպէս վկայեաց վն նի՞ր յովհաննէս և ասէ, որ ի վերուստն գայ 'ի վերոյէ քան զամ: Ասէ ուրեմն և ինքն չիս առ հրէիցն ժողովուրդ. դուք 'ի ներքուստ էք, բայց ես 'ի վերուստ եմ: Եւ գրձեալ ես ոչ եմ յաշխարհէս յայսմանէ, որ և մասն յաշխարհէս երեւեալ, Իսկ մարդ: այլ էր ընդ այսոսիկ. և գերագոյն քան զաշխարհս: Իսկ զանձ, և յիշեմք հաւատտեաւ զասելն: թէ ոչ ոք ել յերկինս, թէ ոչ որ էջն յերկնից որդի մարդոյ: Եւ իջանել ասեմք յերկնից զորդին մարդոյ, ըմ միութե անօրէնութե բանին. հետեւեցուցեալ իւրոյն մարմնոյ զիւրոցն փառաց, և զանձավայելուչ գերունակութեն առաւելութիւն: ընդէր ասի ունայնացեալ բանն անձ:

Ե. Զի ըստ բնութե գոլով և ըստ անձի ամենակատար, բանն անձ, և բաշխեալ յիւրոյն լրմանէ ստացուածոցս, զիւրսն թափեալ ասեմք, ոչ ինչ յիւրն վնասեալ բնութի և ոչ 'ի պարտ գոլոյն այլ ազգ ունել, կրեալ ամբոխումն ինչ. և 'ի նուաստութի զիջումնն ըստ իրիք ինչ բնաւին, քանզի անփոփոխելի և ան այլ այլ ելիէ և ինքն

Իսկ և ծնող նր: և ոչ լինէր ախտի ըստ տրամութե՛ տ. վորութե՛ ընդունակ: Իսկ յորժամ եղևն մարմին, ց՛ մարդ: ըստ որում թէ հեղից ՚ի հոգւոյ իմմէ ՚ի վր՛ ամ՛ մարմնոյ: զմարդկութեա աղքատութի՛ իւրացուցանէ. և այս զի մ՛րդ բոլորովիմբ, թէ և եկաց մնաց ամ: և ապա զի՞նչ ծառայի ընդունի զկերպարանս լը իւրոյն բնութե՛ ազատն, իսկ որդի: և ինքն գոլով տր՛ փառաց, փառս ասի առնուլ: ինքն գոլով կեանք: կենագործիլ ասի: և ՚ի վր՛ ամենից զիշխանութի՛ն առնու. որ և թագաւոր գոլով բոլորից լը անց և հօր: հնազանդ եղև խաչի համբերեալ և զայլսն: այլ այս վայելէր մարդկութե՛ն չափուց: սակայն իւրացուցանէ զայնս մարմնովն. և ուզղէ զանօրէնութի՛ն մնարով որ ինչ էրն: Զիմրդ մի չքս:

Զ. Գրէ անտուածայինն պօղոս: զի թէպէտ և իցևն ամք բազումք և տեսարք բազումք յերկինս և յերկրի: այլ մեզ միէ ամ՛ հայր, յորմէ ամենայնն, և մեք ՚ի նմանէ: և մի տր՛ յս՛ չքս որով ամ: և մեք նովաւ: զոր և իմաստունն յահաննէս յազագս բանին անց ասէ, թէ ամ՛ ինչ նովաւ եղև, և առանց նր՛ եղև և ոչ ինչ: աւետարանէ և երանելին զարբիէլ սրբոյ կուսին ասելով, թէ յղացիս և ծնցես որդի և կոչեսցեն զանուն նր՛ յս: Արդ յորժամ քիւ յիւ ասէ լինել զամ՛ երանելին պղս, վերստին հաստատէ զմտածութե՛ն զօրութի՛ն: և արարչագործ բոլորիցս աւետարանէ զբանն անց, իւր ճշմարիտ տո՛րնիչն: կնքէ և հրեշտակին ձայնն առ ճշմարտութի՛ն ի սրբոյ կուսէն զծնեալն յս՛ քս: և ոչ առանց մարդկութե՛ն իմանաւք զառ իցոյ բանն, այլ մի երկուցունց կատարեալ ասեմք սոց ամ՛ մարդացեալ. զնոյն ի հօրէ ս՛ բան ծնել ամբար, և ի կնոջէ մարդկօրէն ս՛ զմարդ: Ոչ ս՛ ի յերկրորդ սկիզբն գոյութե՛ն կոչեցեալ, յորժամ և ծնեալն ասի լը մարմնոյ, այլ սպ է՛ և զոյ նախ չք զամ՛ յաճտենս և զժամանակս: Իսկ եկեալ յայժմու ժամանակիս լը որում պարտներ լը

նուլ զտնօրէնութիւն: և ի կնոջէ ծնեալ ըստ մարմնոյ, ապա ուրեմն, թէ և այլք տմանք էին օծեալք՝ հոմանունաբար նման կոչեցեալք քաք. այլ մի է՝ որով անն յն քա: Ոչ նպ սոսկ մարդոյ եղերոյ աննեցնց արարչագործին. այլ ն անց բանի, որով անմ ի գոյութի եկն. և մերձաւորութի մեզ հազորդ եղեալ արեան և մարմնոյ, և երեւեալ մրդ. ոչ ուրէք ի բաց ընկեցեալ զմնալն որ ինչ էրն: քանզի այսպիսի ի մարմնի եղեալ, իմասցի վայելչաբար ամենեցունց արարչագործ: Զի անրդ մի եմմանուի:

Է. Մի անգամ ի վախճան յաւիտեանցն բանն անց. մարդանալ ասի: Եւ նպ ասէ անձայինն նրա. ի ձեռն պտորգին իւրոյ յայտնի: և ո՞ր էր պտորգն: քանզի զիւր մարմինն մատոյց վն մեր ի հոտանոչից անց և հօր. և եմուտ ի սրբութիւնն միանգամ: ոչ՝ արեամբ նոխա զաց և զնաւակաց, այլ իւրով արեամբն: քան զի առիթ եղեւ այսպէս հաւատացելոյ ի նա իյաւիտենականն փրկութի: Ապա ուրեմն բազում նրք եղին նախ ք զնա, և ոչ ոք ի նոցանէ եմմանուէլ անուանեցաւ: Էր աղագաւ. քան զի չեւ եւս հասեալէր ժմնի: Ը որում պարտէր Ը մեզ՝ ք ըստ մերում բնութես լինել վն մարմնոյն, որ ի վերնէ՝ ք զանմ ստացուածս: մի ուրեմնէ՝ եմմանուէլ: քան զի միանգամ եղեւ մրդ միածինն, յորժամ և ի սրբոյ կուսէն զծնունդն կրեաց մարմնական: քան զի ասի և առ յեսու նաւեան, թէ՛ եղէց ք քեզ և ոչ էր նա եմմանուէլ: Եղեւ ընդ մովսէսի, այլ և ոչ նա եմմանուէլ անուանեցաւ. ապա ուրեմն յորժամ լուիցուք անուն սուեալ որդոյն ընդ մեզ անձ: զմտաւ անցուք խորհրդով, ոչ այսպէս լինել ընդ մեզ զնա ի վախճան յաւիտենիս: ն մինչ ոք ասիցէ զլինելն երբեմն և ընդ սրբոյն: քան զի նց խնամակալուէր: բայց ք մեզ եղեւ: և յորժամ եղեւն նա ընդ մեզ: զիւրն ոչ փոխադրեալ: քանզի է իսկ ի վէր քան զայլ ալլումն որպէս զանձ: Զի անրդ ասեմք լինել զմիութի:

Ը. Միաւորութիւն իր՝ ըստ բազում յեղանակաց կատարի: քան զի անջատեալք ոմանք՝ ըստ տրամադրութեն և կամաց, և երկպառակեալքն առ միմեանց, միաւորիլ ասին՝ ըստ պատահման սիրոյ, ի միջոյ եղեալք զտարբերութիւնս: միաւոր եալ ասեմք՝ եւ զընդ միմեանս կցեալն. քն ժողով եալա ըստ այլոց յեղանակաց: կամ ըստ առ ընթերցորութեն: կամ խառնմանս: Արդ՝ յորժամ միաւորիլ ասեմք՝ ընդ մերում բնութես, զբանն անձ, վերագոյն տեսանի ք զմարդոց մտածութիւնս՝ միաւորութե յեղանակ, քան զի և ոչ ըստ միոյ իրիէ յասացելոցս: այլ անճառելիէ ամենեւեմք. և ոչումէք յէիցս գիտելի, բայց միայնոյ զանձ գիտողին: Եւ պանչելի ոչ ինչ է, եթէ յայսպիսեաց մտածութեց նուազիմք: յորժամ և զորս լը մեզ ինքեանց, թէ զի անբարեօք իցէ խուզեսցուք, որ անդր ք զմեր մտածութիւնս զբարձնումն խոստովանիմք գոյ, քան զի զինչ օրինակաւ կարծեսցուք զմարդոյն հոգի ընդ իւրոյ մարմնոյ: Ո՛վիցէ որ կարող իցէ ասել, և թէ պէտ փոքունս ինչ և հազիւ իմանալ սովորեալս, և խօսել զօրեալս: զայս քան զնորք՝ և ի վեր քան զմիտս, և զբան իրաց հետազօտել, ասեմք թէ վայելչաբար իմանալ, ոչ գոյով անձ իւրօք ճշմարտութե բանն: այսպիսի գոյ զմիաւորութիւն էմմանուելին: Ո՛րպէսի արեօք ածիցէ ոք զմտաւ և զմարդոյն հոգի ունել առ իւր մարմինն: քան զի իւրացուցանէ հոգին զանձ ինչ զմարմնոյն, որ ըստ իւրոյն բնութե անհալորդէ նորայոց ախտից բնաւորականաց. համանգամայն և արտաքուստ ի վիճեկելոց: քանզի շարժի մարմինն ի ցանկութիւնս բնաւորականս, և զգայակից լինի վս միաւորութեն որ ի նմայն հոգի: բայց հազորդակից և ոչ լը միոյ յեղանակի, սակայն համարեալ իւր վայելումն գոյ, փափագմանն կատարումն. թէպէտ և հարկանիցի ընդ սրով մարմինն, և երկաթով թերեւս գլեսցի, ցաւակից լինի սպ իւրոյ մարմնոյ շարժարեցելոյ: բայց ինքն

յիւր բնւի՛ն ոչ ինչ կրեսցէ ի վի՛ եկեղոցն: ռակայն և վսփ
այտորիկ ասեմք ի վի՛ էմմանուէլի զմիաւորութի՛ն: Քզի
էր հարկաւոր իւրոյն մարմնոյ ցաւակից լինել՝ միաւորե-
ցելոյն ը նա հոգոյն, զի վախուցեալ ի տանջանաց զիւր
ուղիւ բերցէ զնոյ զղեակն: Իսկ ի վի՛ նոյն բանին զգա-
յակից լինել տանջանացն անտեղի է ասելն: Քան զի ան-
չարչարելի է անժու՛ն և ոչ է ի մէնջ: այլ միաւորեցաւ ը
միմնոյն հոգի ունողին զբանականն, չարչարելով ինքն ան-
չարչարաբար, էր գիտակ ի նմա եղելոցն, և ապա կրէր,
նպ անժ զմարմնոյն տկարութիս, և իւրացուցանէր զայնս
ն զիւրոյ մարմնոյ: Այսպէս և քաղցնուլ ասի և աշխատել
և չարչարել վսփ մեր: ապա ուրեմն նմանեսցի միաւորու-
թի բանին առ մարդկութիս, ոչ ի բացէ ի մերմէ դիա-
մանէս: Քան զի ն այլաբունէ միմինն առ հոգին, սակայն
մի երկոցունցն միգն կատարի և ասի: Այսպէս և ի կա-
տարեալ գոյացութենէ նոյ բանին, և ի մարդկութի կա-
տարելապէս ունելով ըստ իւրոյն սահմանի բանի: մի քս
նոյն ինքն գորով ի նոյնութե անժ համանգամայն և մարդ:
և իւրացուցանէ ն ասացաք բանն զորս իւրոյն մարմնոցէ:
զի իւր մարմինն և ոչ այլոյ ուրուք էր. հասարակորդ առ-
նէ զիւր մարմինն, իւրոյ զանժամայեքուչ զօրութեն ներ-
գործութե, ն զի կարող գոլ, կենդանացուցանել զսե-
ռեալս, և բժշկել զորս ի հիւանդութեն: Իսկ թէ պիտոյէ
և յանձաշունչ գրոց յարացոյց ի մէջ բերել, և ն զագա-
ւաբաւ իւրք զմիաւորութեն ցուցանել յեղանակ, բեր
ասացուք նպ միոյ:

Յագագս կայծականն

Թ. Երանելին ետայի, առաքեցաւ առիս ասէ մի ի սը-
րովբէիցն և ի ձեռին իւրում ունէր կայծակն, զոր ունէր
ունելեօք ի սեղանոյն: և ասէ ցիս ահա մերձեցաւ տյս ի
չրթունս քո, և բարձցէ զանօրէնութիս քո և զմեղս քո
մաքրեսցէ: Եւ ասեմք զկայծակն տիպ մեզ և պատկեր լնուլ

զմբդացելոյն բանի, նպ թէ մինչ հպել ի շրթունս մեր: քի յորժամ զոր ի նայն խոստովանեսցուք հաւատ: Յայնժամ և յամ մեղաց երեւեցուցէ զմեզ մաքուրս և ի հնոցն յանցանաց ազատս: սակայն է տեսանել ն պատկերաւ կայծակամբն միաւորեալ ը մրդկութեա զբանն ւծ, ոչ ի բաց ընկեցեալ զգոլն զոր ինչ էրն, այլ ի յաւէտ փոխատարեալ առ որ հպեցան: քի միաւորեալ յիւր փառան և ներգործութի: ք զի զոր օրինակ հուր մերձեցեալ ի փայտ, և զգեցեալ զնա ըմբռնէ զնա, և ոչ կայ ի բաց ի գոլոյն փայտ, այլ յաւէտ զի փոխադրէ զնա ի հրոյն տեսութի և զօրութի և զամ զնր իւր ներգործէ: և ն մի համարեալ լինի ը նմա: այսպէս իմասցի և ի վր քի: ք զի միւրլ անճառապէս. ը մրդկութեա ւծ. պահեաց զնա զոր ինչ էր: և եկաց մնաց և ինքն որ ինչ էրն: և միաւորեալ միանգամ, ն մի համարեալ ը նմա իւրացուցեալ զնորայն: միաւորեալ և իւր ը նմա, զիւրոյն բնւէ ներգործութի: Զի անմարմին ւծութին միմին եղեւ հոգի ունելով բանական: Եւ զի ի բաց մեկուսել զնս ի միմեանց ամենեւին և ամ իրօք ի բաց լուծանեմք զոր ի քս իմացելոյն անրէնւէ բանէ և խորհուրդ:

Յերգ երգոց ինքն ի ներքս մտեալ ասելով ւծր մեր յս քս: Ես ծագիկ դաշտաց շուշան հովտաց:

Ժ. Արդ նպ հոտն անմարմին իմն իր է և վարի նպ իւրով մրմնով յորում էն: սակայն երկոցունց իմանի շուշան: և ապականէ ւծմ իրօք զոր ի վր նր բանըն միոյն մեկուսութի: ք զի յենթակային հոտն և է մրմին, ենթակայն: Այսոյ իմասցուք և ի վր քի զւծութեա բնութի. զիւրն գերազարգ գերունակութի անոչահոտ բուրեալ աշխարհի, նպ յենթակայի ի մարդկութեա և անմարմին ը բնութե ըստ միաւորութե անօրինականի լինել և ի մարմնի, վս կամելոյն ճանաչիլ մրմնով: ք զի ներգործց նովաւ զւծալայելուչան, ապա ուրեմն վայելչաբար

խմասցի, իւրով մըմով անմըմինն. ո՞ մինչ յենթակային ծագկիկան անուշահոտութե՛ն իր և ասի շուշան հանդերձ երկաքանչիւրովն:

Ձի թէ և ի միաւորութի՛ն ճշմարիտ եկեալ առ մարդկութի՛ն: Անշփոթ մնացին գոյութիւնքն:

ՃԱ. Կանգնեցաւ կամերով այ՛ յանապատին ո՞ք խորանն, և էր ինմա ը բճլմօրինակի կերպացեալ էմմանուիլ: Արդ ասաց բողոքիցս Թրն ցածայինն մոխէս, և արասցես տապանակ վկոյութե՛ն յանփուտ փայտից: յերկուց կանգնոց և իկիսոց զերկայնութիւն նորա և ի կանգնոց և ի կիսոց զլայնութի՛ն նր: և ի կանգնոց և ի կիսոց զբարձրութի՛ն նր, և պատեսցես զնա ոսկւով ներքոյ և արտաքոյ: Արդ անփուտ փայտն իցէ արդեօք յօրինակ անողկան մըմնոյն, քան զի անփուտ է մայր: Իսկ ոսկի ո՞ նիւթ գերազանցեալ քան զայլն Յեծայնոյն էութե՛ն նշանակեսցէ մեզ զգերագոյնութի՛ն: և տես զի արդ տապանակն բողոք պատիւր ոսկով սրբով, արտաքուտ և ներքուտ: քան զի միաւորէր ը սրբոյ մըմնոյն Կծ գոլով բանն: և զայս վարկանիմ՝ թէ և զարտաքուտ կուտապատիլն տապանակին ոսկով: զի և զներքոյն ի մարմին, հոգին բանաւոր, իւր արար: ցուցցէ և ի ներքուտ կուտե՛՛ զօծանել ոսկով պիտ գոլով հրամայեալ: [և] զի անշփոթ մընացին բնութի՛քն, յի գոյացութի՛քն: յայմանէ գիտացուք, քան զի ոսկին ածեալ զփայտին, մնաց որ ինչ էրն, և հարստացուցանէր զփայտն, ոսկոյն փռք: սակայն ոչ եկաց ի բաց ի գորյն փայտ: Եւ զի տապանակն յօրինակ առեալ լինի քի, բազմօք բանիւքէ հաւատարմացուցանել: քան զի առաջի գնայր ի՛նչլացուցն. խնդրելով նոց հանգիստ: Ասէ ուրեմն և քո՛ երթայց և պատրաստեցից ձեզ տեղի:

Ձի Կծ գոլով բանն եղեւ մըդ: և ոչ մըդ ոք պիտ գոր սոսկ մերձէրութի՛ք պատուեալ կոչի առ ի հաւատարութի՛ն փառաց նր: Այս ինքն իշխանութե՛ն ըստ ոմանց կարծեաց:

ԺԲ. Խնային պօղոս, մեծ գոլ ասէ զբարեպաշտութեն խորհուրդ: և այսպէս է իրն ըստ ճշմարտութե: ք զի երեւեցաւ մարմնով՝ Խն գոլով բանն, արդարացաւ և հոգով: և զի ոչ ը միոյ յեղանակի ի մերոց տկարութեց ըմբռնեալ երեւի, թէ և ը մեզ մըդ եղեւ: զի ոչ արար մեզս: Երեւեցաւ և հրեշտակաց: քան զի ոչ անդիտացան զԽ մարմնոյ ծնունդ նր: քարոզեցաւ և ի հեթանոսս: ն մրդցլ Խն: և այսո՞ւ եղեւ հաւատացեալ յԽ: Եւ հաւատարմացուցէ գրելովն Խնայինն պղս: վասն որոյ յիշեցէք դուք հեթանոսք՝ անուանեալք անթլպատութի, յատացելոյն մարմնոյ, թլպատութի՛ ձեռագործին: զի էիք ի ժամանակին յայնմիկ առանց քի, և օտարացեալք ի վարուցն Իլի. և տարագիրք յուխտիցն աւետեացն: և յոյսինչ ոչ ունէիք: և անԽնք էիք յԽ: էին ուրեմն հեթանոսք յաշխարհի և անԽնք, առանց քի, բայց վն զի ծանեան զնա Խն բնութի և ճշմրտապս ծանեան: ծանուցեալ եղեն և նք՝ առ ինմանէ, զհաւատն խոստովանեալ: Համբարձաւ և փառօք, յայտէ զի Խնավայելչան, սղմսէ երանելին դաւիթ: Համբարձաւ Խն Խհնութի: Համբարձաւ Խն իրօք մրմնով՝ և ոչ մերկ Խնութին, քան զի Խն էր մրդցեալ: Արդ հաւատամք, ոչ ն զմի ի մէնջ Խնացեալ ը շնորհի, զի մի ը մրդապաշտութի խոստորմամբ. մուծեալ զանձինս, զանխրատոցք. այլ յաւէտ ն զԽն մարդկայնով կերպիւ երեւեալ. և ը մեզ եղել ճշմարտպս, մնացեալ յաւէտ մարդկութինն Խն: քան զի եղեալ բանն յառման մարմնոյ, ոչ եղեւ ի բացադրութի ի գողոյն որ ինչ էրն. սակայն իմանի, նոյն ինքն Խն համանդամայն և մրդ: և է հաւատոյս բանս այսօ, և յոյժ ուղղակի եղիցի: Իսկ եթէ ոք ասիցէ, զինչէ անտեղի ասա ինձ, եթէ իմասցի ըստ մեզ մարդ. բունն հարեալ զԽնութենէն, և ոչ յաւէտ մարդանալ Խն: Ասեմք թէ բիւրք են որ ը գիմանան, և ն յաւնիւք մեզ ակնարկեն առ ի պարս գոլ արիաբար

չըդիմանալ. և ոչ հաւանիլ այսպէս ունել: քան զի բեր
 նախ ք զայսն զմ'ըմտով տնօրէնութեն, ածցուք զմտաւ
 յեղանակ. և լը սերոց իրացս, զբնութիւն քննեսցուք:
 վտանգեցաւ մարդկային բնութիւն: և ի յետինսն ըմբռնե-
 ցաւ չարիս, և ի մահ զատապարտեցաւ: և ի մեղաց պի-
 տեցաւ հաղբս, միրրեցաւ և էր ի խաւարի: զի՞ժ բնու-
 թիւ և ճշմ'ըտապէս ոչ գիտէր: պաշտէր զարարածս և ոչ
 զարարիչն: Զի ա՛րդ արդեօք էր նմա յայսպիսեաց չա-
 րեաց վճարիլ: Զայն ասեմք, թէ արժան էր զի՞ժայնոյն
 բնութենէ՝ բուռն հարկանել: որ և ոչն գիտէր բնաւին,
 թէ զի՛նչ ոք իցէ երբէք, վերնոյն բնութիւ պատիւ: որ ա-
 նուտումնութիւ և խաւարաւ ըմբռնեալն, և մեղաց տղմով
 շաղախեալ: զի ա՛րդ էր հնար կարող գոյ հասանել յա-
 մենա սք բնութիւն. և առնուլ փառս, զոր ոչ ոք առնու-
 ցու, ոչ առեալ, գրեմլի՛ր թէ լը գիտութիւ, թերեւ և
 զգիտելն միայն, բուռն հարկանել ասեմք զնմանէ: Ո՛վ է
 որ եցոյցն բնաւին, զի ա՛րդ հաւատասցեն, եթէ ոչ լուի-
 ցեն: Սակայն և ոչ այս է բուռն հարկանել զի՞ժութենէն,
 և զնորայն վայելուչ փառս ըմբռնել: Ապա ուրեմն վայել-
 չագոյնէ. և քաջ յիրաւի զմտաւ ածել, եթէ ապրեցու-
 ցանել կամեցեալ զկորուսեալն, զիջանելն առ մեզ բանն
 ւծ, որով ամենայնն: Խոնարհեցոյց զինքն յոր ինչ ոչ-
 նէր զի և որ ինչ ոչնէր եղիցի մրդոյս բնութիւ, ւծայնոյն
 գերունակութիւ պատուով: և առ նա միաւորութիւն վայել-
 չացեալ, և համբարձեալ եղև յաւէտ, յոր ի վեր ք զբնութիւ:
 քի իջոյց. յոր, արտաքոյ բնութեն, զանփոփոխելին նպ
 զի՞ժ: Պարտէր անապականին, բուռն հարկանել զբնութե-
 նէն, որ լը ապականութիւբ. զի վճարեսցէ զնա յապակա-
 նութենէն: Պարտէր որ զմեզսն չգիտէր. կերպարանակից
 լինել, որոց լը մեղօքս, զի դադարեցուցէ զմեզս. քան զի
 ն ուրանօրիցէ լոյս, անգործ լիցի անդ ւամ իրօք խաւար:
 Այսպէս մերձեցելոյ անապա կանութիւ, հարկէ ւամիւ. ի

բայ փաղչել ապականութեն: Եւ ոչ գիտողին զմեզս, իւրացուցեալ զոր ք սեղօքն, գատարկանալ մեղացն: Եւ զի անձ գորով բանն, եղև մրդ: և ոչ առաւել անձացեալ մրդ. իմանի քս: Եւ յանձայնոց գրոց ցուցանել փորձե ցայց: Ասաց այժմ՝ երանելին պղս, որ ի կերպարանս անյէ ոչ յափշտակութի համարեցաւ զլինելն հաւասար անյ. այլ զինքն ունայնացոյց, զկերպարանս ծառայի առեալ, ի նմանութի մարդկան եղեալ, և կերպարանօք գտեալ իբրև զմարդ: Խոնարհեցոյց զանձն, լինել հնազանդ, մահուչափ և մահու խաչի, վն որոյ և անձ զնա առաւել բարձրացոյց, և շնորհեաց նմա անուն որ ի վերէ ք զամ աւնուն: զի յանուն յի քի ամ ծունր կրկնեսցի երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանդարամետականաց: և ամ լեզու խոստովան լիցի, եթէ անէ յն քս ի փառս անյ հօր: Արդ զո ոք արդեօք ասեմք, ի կերպարանս և ի հաւասարութե հօր գոլ: զայստիկ ոչ համարեալ յափշտակութի, այլ ի՛նչեալ յաւէտ յունայնութի, և ի ծառայի կերպարանս զինքն խոնարհեցուցեալ, և նմանութի լինել իբրև զմեզ: Արդ՝ թէ մարդ սոսկ միայն ի կնօջէ, զի անդ էր յայսպիսիս կերպարանս և ի հաւասարութե հօր կամ զի անդ ունէր զլրութի, զի իմասցի ունայնացեալ: յոր բարձրութիս գորով զինքն ունայնացեալ ասի: Եւ զի անդ եղև ի նմանութի մարդկան, որ այսպէս էր ք բնութենս, թէ և ոչ ինչ լինել ասի թերևս: Եւ ուր ունայնացաւ, զանձութե լրումն առեալ: կամ զի անդ ոչ եղև բարձր ի գերագոյն փառսն ընթացեալ: Այգա ուրեմն ոչ մարդ անձացեալ ասեմք, այլ եղեալ յաւէտ ի նուաստութե վն մրդկութենս: որ ի կերպարանսն և ի հաւասարութե հօր, անձն բան: քան զի ունայնացաւ որով վն առ մեզ նմանութե: որ էրն լի և կատարեալ ո զանձ: Խոնարհի վն մրմնոյն որ և անձայնոյն զերունակութի բարձրութի լցել, ք զի աթու ունի զկերպարանն: եղև ի նմանութի մրդ-

կան, որ և կերպարանակից գոլով իւրոյ ծնողին, քան զի նկարագիրէ էութե նր: Բայց վն զի միանգամայն եղև լը մեզ, երանել ասի և մարմնով յամ ութե փառան, որ լի ունէր զայն, ո զիւր հանապաղ: Սակայն յեղանակաւ ելեալ ի նա վն մարդկութե: վն զի ար գոլով բուրբիցս. հաւատացեալ լինի և մարմնովն: և կրկնի նմա ամ ծունր: և ոչ ինչ ի տրտմութի, կամ յանպատուութի հօր, այլ ի փառս յաւէտ: քան զի խնդայ և փառաւորի յերկրպագելն որդւոյ, թէ և եղև լը մեզ: Գրեալէ և դրձլ, եթէ ոչ զհրեշապակաց բուռն հարկանէ, այլ զգաւակէն արբահամու բուռն հարկանէ: ուստի պարտէր նմա, ամիւ եղբարցն նմանել: ահա զգաւակէ արբահամու բուռն հարկանէ, ամ գոլով բանն: Եւ ոչ մարդ որ յորոցս լը մեզսէ, գամութենէն բուռն հարեալ: արդ. ինքն մեզ նմանի և երևեցաւ եղբայր ո զմարդ: և ոչ մեք նման, լը ամութե բնուէ: Եւ դրձլ վն զի մանկունք հաղորդեցան մերձաւորութր արեան և մարմնոյ, և ինքն մահուամբն իւրով կցորդ եղև նոցունց զի մահուամբ ըն իւրով խափանեացէ զիչխանութի մահուն ունողացն, յի զբանսարկուին: և ապրեցուցէ զայնոսիկ, որ երկիւղիւ մահու հանապաղ կերոյն. պարտաւորք էին ծառայութե: Ահա դրձլ ինքն մերձաւորութրն կցորդ եղև մեզ, արեան և մարմնոյ. և իւր զպատճառն առ ընթեր եղեալ ունի, անգէն և առ դուրս: գրեալ դրձլ, եթէ որ անկարելինէր օրինացն՝ որ տկար անայր մրմնով, ամ զորդին իւր առաքեաց ի նմանութի մրմնոյ մեղաց, և վն մեղց, որով դատապարտեալ զմեզս ի մարմնի իւրում: Տես դձլ, զի ոչ մրք յը ընթացեալ երևի յամութի, և ի նոր այսն պապիւս ելեալ: Այլ առքց ամ յաւէտ զորդին իւր ի նմանութի մրմնոյ մից՝ զի խափանեացէ զմեզս: Ապա ուրեմն ամ գոլով բանն, իջոյց զինքն յունայնութի մրդ. եղեալ: Եւ ոչ մրդ պարզաբար զամանալոյ զփառս ըմբռնեալ տես անի քս:

Զի յն՝ քս եղեալ մարդ բանն այ:

ԹԳ. Զմարմնով տնօրէնութե միաձնին խորհուրդ հարցափորձել կամեցեալք, զայն ասեմք փնս ունել ճշմրտ, և հաւատ ուղիղ: զի ինքն որ յայ հօրէ բանն ճշմրտ, անձն յայ ճշմարտէ: Ըյս ի լուսոյ, մարմնացաւ և մարդացաւ, իջեալ ի յերկնից շարչարեցաւ և յարեաւ իմեռելոց, ք զի սահմանեաց այսպէս զհաւատոյն նշնկ, մեծ և սր ժողովն քննեալ, և վերստին ուսանել կամ եցեալք թէ զի՞նչ երբէք իցէ լը ճշմարտութե, մարմնանալն և մարդանալն բանին: Տեսցուք զի ոչ մարթէ առնուլ ո՞ մերձաւորութի որ լը հաւասարութե պատճույ կամ իշխանութե, և կամ միայն զորդիութի զհամ անուանութի: Այլ յաւէտ լինելն լը մեզ մի՞դ, հանդերձ անխփութի և ահայլայլ ուր ունել և վերստին ապրեցուցանել իւրովն բնութի, յորում եղին յառման մարմնոյն և արեան տնօրինարար: Մի ուրեմնէ նախ քան զմարմնանալն, անուանեալ ի ձեռն անձ աշունչ գրոց: Միաձին և բան, և անձ, պատկեր, և ճառագայթ, և նկարագիր էութե հօր: Կեանք, փառք, ըյս, իմաստութի, զօրութի, բազուկ աջ, բարձրլ, մեծ, վայելչութի, անձ սա բաւովթ: և այլովք այսպիսեօք անուամբք, ճշմարտանձ անձավայելչութք: Իսկ յետ մի՞նչոյն, մի՞դ յն՝ քս, քաւութի, միջնօրդ, պտուղ ննջեցելոց, անդրանիկ ի մեռելոց, երկրդ աղամ, գլուխ մի՞մնոյ եկեղեցոյ: Հետեցելոյն նմա, և որոց իսկ զբանէն անուանցն, քզի անն նր, որք նախն, և յետին յաւիտենիս ժմիս: Մի ուրեմնէ, որ և նախ քան զմի՞նչն, անձ ճշմրտ: Եւ ի մարդանալն մնացեալ որ ինչ էրն, և է և եղիցի: Արդ ոչ է ուրեմն ի բաց սահմանելի, զսինն անձ յն՝ քս, ի մի՞դ առանձին, և յանձանձին, այլ մի և նոյն գոլ ասեմք զյն՝ քս, զմի՞նչոյ և զանձութե, գիտելով տարբերութի, և անշփոթս ի միմեանց պահելով զնս: Արդ յորժամ ասէ սրբազանն գիր, եթէ ի քս բնակեաց անձ

լրումն անձութեն մարմնանոս, ոչ վն այսորիկ ասեմք, ոչ յայլում քի ի մրմնումն, ը միայն ոյ բնակեալ բանին, և ոչ ի բաց որոշեալս ի միմեանց զմիացեալսն, երկուս իմանամք որդիս, այլ զայն յաւէտ քան զի քն անուանէ սրբազանն գիր: և ոչ իմննէ է երբէք զի զմարգկութինն անջ բանին, զոր իւրն ունելով արարեալ ը կարգի տաճարի: քանզի գրեալէ և յ՛լ գս մրգեկայն ոց հոգոց: իսկ զբնակեալն ՚ի տունս կաւեղէնս յորոց և մեք ՚ի նմին կաւոյեմք: Արդ՝ վն զի տունս կաւեղէնս անուանէ զմարկանս մարմինս, և ասէ բնակչ ՚ի նն զհոգին: և յերկուս բաժանեմք զմարգիկ զմինն: որ և զիմորդ, ոչ առանց ը գտանացէ անիւ: և ՚ի մարգում ասիլ բնակել հոգւոյն իւրոյ, ոչ զի թէպէտ և բանին ձև այսպիսեօք յեղանակօք գայ, ոչ կրցլ այլ ունել: ոչ զիրացն վնասել բնութի, վն այսորիկ վայելէ այլ յաւէտ զմտաւ ածել զայնս, և անգէն ՚ի ճշմրտութեն փութչ: Արդ՝ յորժմ զոք յառ միմեանս, ոչ նմանապն վիճակելոց զբնութինն տեսանեմք շարամանեալ առ միութինն ը շարադրութե: և ապա այսինչ թերևս ՚ի նմ ասի բնակեալ ոչ է ՚ի բաց սահմանելի ՚ի յերկուս. ՚ի միութի յընթակցութենէն, և ոչ ը միոյ յեղանակի վնասեցելոյ: թէ և միաւորելոցն իւրաքանչ իւրօք, յատկանոս անուանեսցի առ ՚ի մէնջ, այն որ ինչ իցեն երկաքնչ իւրքն: չքի ոչ ասացի ասի և ՚ի մրգումն բնակիլ հոգոյն իւրոյ: Սակայն մարգ ասի և յատկանոս հոգին, այլ և մրմինն: Որ և այսպիսի իմն մեզ իմաստունս պղս նշանակել ասչվ: Զի թէ և արտաքին մարգս մեր ապականի, այլ ներքին մրգն մեր նորոգի օր ը օրէ: արդ յորժմ ասիցէ ոք գնեքին մրգն մեր յարտաքին մրգումն բնակիլ ճշմարտէ. սակայն զմինն յերկուս բաժանեալ ոչ տեսանի: Ասէ ուրեմն և մրգբէն ետյի: ՚ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ առաւօտ առնել առ քեզ ան, ար-

դեօք ո՞նչ այլոք չի զնա ասիցէ հոգի նր՝ առաւօտել առ ամ: Եւ զի արդ՝ ոչ է անտեղի ասել ինչ այսպիսի: Ապա-
 ուրեմն տեսանել հարկաւորէ զբանիցն ձև և ոչ զար-
 մանալ լը վայելուչն, այլ քննել յաւէտ նշանակեցելոյն զօ-
 րուի՝ ՚ի վր իւրաքանչիւր իրի զվայելուչ դիտումն, իսկ
 թէ և ասիցի աճել յի հասակաւ և խմաստութիւն և շնորհիւ
 տնօրէնութեան եղիցի իրն. չի թոյլ տայր բանն անորովք
 իւրոյն բնութեան սովորութիւն լինել զմիջկօրէնսն: Եւ ո՞նչ
 փոքու և առ սակաւ սակաւ զիւրոյ անտութեան լը արձա-
 կեցուցանէր զերևումնն. և մարմնոյն հասակաւ աճեցուցա-
 նել զիւրան ո՞նչ զի մի օտար տեսցի որ և յոյժ անծանօթն
 ամբոխեսցէ զամանս: Յորժամ և այսպէսն ասէին. թէ
 զիարդ գիտէ սա զգալութիւն զի ոչ երբէք է ուտեալ:
 Ապա՝ մարմնական աճումնն, և յառաջագիմութիւն, շնոր-
 հիւ և խմաստութիւն վայելէ մարդկութեան չափուց. իսկ
 զնա լը իւրում բնութեան. ամենակատար գոյ ասեմք զառ
 ՚ի յայ բանն: Ոչ յառաջագիմութեան կարօտ: ոչ խմաստու-
 թիւն: ոչ շնորհի այլ յաւէտ բաշխէ արարածոցս և խմաս-
 տութիւն, և շնորհ և զորս իցեն բարիք: իսկ թէ և ասիցի
 չարչարիլ յի. չարչարանքն եղիցին տնօրէնութեան բայց
 ինքն ասի և յոյժ վայելչաբար. զի նր իւրէր որ չարչա-
 րէրն. և էր ՚ի չարչարեցելումն մարմնի զչարչարանս ոչ
 գիտողն. չի զի անչարչարելիէ ո՞նչ զամ. իսկ յորժամ եկն
 թանձրագ ունիւն յարբեցելոյն յանդգնութիւն. չարչա-
 րեալ արդեօք էր. թէ էր միջ եղել չարչարեալ: ապա
 ուրեմն վն զի լը մեզ եղև միաժինն. քանիցս անգամ
 անուանի միջ, առ ի յամաշունչ գրոց զմտաւ աճել զտնօ-
 րէնութեան. ամ գոյ ըստ բնութեան զնա՝ և այսպիսի խտտու-
 վանեսցուք զիս: Յարացոյց Յամաշունչ գրոց թէ եկաց
 մտաց ան բանն: Եւ յետ մարդանարայն ամ: ()գնեա
 մեզ ամ իմ:

ԼԾ: անձային բնին անհնրէր չը՛ճը այլ մըմնովն չը՛ճըց-
զի անձ փրկեց: զմերս ուներով մարմին:

ԺԳ. Ասաց ուրեմն անձ ցարբազան մովսէս: և արասցես
քառութի յսակոյ սրբոյ. յերկուց կանգնաց և կիսոց զեր-
կայնութի նր, և ՚ի կանգնոց և ՚ի կիսոց զլայնութի նր:
և արասցես երկուս քերոբէս ոսկիս ճախարակեայս, և
գիցես զնս յերկուց կողմանց քառութեն. և եզիցի քե-
րովբէիցն տարածեալ զթեա իւրց. հովանի ունել ՚ի վր
քառութեն. և երեսք նց ՚ի միմենս հայեացին, հանդէպ
քառութեն: օրինակ ուրեմն եզիցի և յոյժ հաւատոի: զի
մնաց ՚ի միջկութեն անձ, բանն անց և յիւրումն փառս և
՚ի գերունակութե: թէպէտ եզև լը մեզ տնօրինարար:
զի քառութի ՚ի ձեռն հաւատոց եզև մեզ եմանուիլ: եւ
առ այս հաւատարմացուցէ զմեզ իմաստունն յո՛հնս:
Ո՛րդեակ զայս գրեմ՝ ձեզ զի մի մեղանչիցէք, և թէ ոք
մեղանչիցէ ունիմք բարեխօս առ հայր զյն քս զարդարն,
և նայէ քառութի մեղաց մերց: Այլ և պի՛ս զոր եզ
ասէ անձ քառութի ՚ի ձեռն հաւատոց արեամբն իւրով:
Սակայն երևելի քերոբէք կացեալ շուրջ զքառութեն,
հովանի ուներով թեովք ըզէմ՝ միմեանց, սարսերով խու-
նարհեալք ի նա. և անքթթական ակամբ ՚ի տիրականն
պշուցեալ: քանզի միայն յանձ հայի այսքան բազմութի,
վերին զօրութեցն, անյագարար ուներով զանձ տեսութին:
Այսպս տեսեալ միջրէին եսայեայ, զորգի ՚ի վր աթոռոց
վրցոյ և բարձրացելոյ, ասէ շուրջ կային զնովառ քե-
րոբէք ընծայ բերերով սպ անց:

ԺԵ: Այլ: առաքիւր երբեմն անձայինն մովսէս, յե-
գիպտացուցն տանջանաց ՚ի բաց վճարել զիէլ: և վս
զի էր հարկաւոր: զորս լը լրծով ծառայութեն, և սո-
փորական սրտովութեն հաւանեցուցանել թէ կոչեաց
զնս անձ: նշանադժել հրամայիւր: քանզի հզօր է միշտ
պրանչելադժութի առ հաւան: Արդ՝ ասէ միսն առ բողո-

րիցս ԿՅԺ. Եթէ ոչ հաւատայցեն ինձ և ոչ լուիցեն ձայնի իմում. քանզի ասիցեն թէ չէ երևեալ քեզ ԿՅԺ՝ զի՞նչ ասացից ցնս: Եւ ասէ ցնա ԿՅԺ, զի՞նչէ այդ ՚ի ձեռին քում. և ասէ գաւազան: Եւ ասէ ընկեա զգա ՚ի գեւտին: և եղև օձ: Եւ փախեաւ մոխէս ՚ի նմանէ: Եւ ասէ ԿՅԺ ցմովսէս՝ ձգեա զձեռն քո և բուռն հար գտտանէ դորա, և ձգեաց զձեռն իւր և բուռն եհար գտտանէ նր, և եղև գէզն ՚ի ձեռին նր: և ասէ՝ այդ նշան եղիցի քեզ զի հաւատասցեն թէ երևեցաւ քեզ ԿՅԺ ԿՅԺ հարցն նց, ԿՅԺ արբահամու և ԿՅԺ սահակայ և ԿՅԺ յակօբայ: Այդ տես այսոքիւք զոր յայ լը բընուէն և ճմրեթպս որդին. ո՞ գէզն ինչ հօր, զի թգրութե նշանակէ գէզն: Քզի հանգրձ որդւովք իշխէ ամենեցունց, զոր ԿՅԺայինն գէթ աթու քո ասէ ԿՅԺ, յաճեա յաճեց գէզն ուղղութե գէզն արթւթե քոյ: Այլ ընկեց զնա ՚ի գեւտին, ց, զհողեղէնն զգեցաւ մրմին: Քզի առաքեաց զնա յերկիր ՚ի ձեռն մարդանարոյն, զի յայնժմ իսկ նման եղև չրւթեց մեր, յայտէ զի չրւէ նշանկէ օձ: Եւ զի ճմրեթէ զոր ասացիս, իսելամուտ եղիցես յայնմանէ: Քզի ինքն ԿՅԺ մեր յն քս ՚ի պատկեր և յօրինակ մրմնով անօրէնութեն, զօձն ընդունի զպղնծի, զոր բըճրացոյց մկնս: զի զօձիցն ապկնացէ զխածանմանն: Քզի ասէ թէ ո՞ մկնս բըճրացոյց զօձն յանդաին այսոս բըճրանալ պարտէ որդւոյ մրոյ, զի ԿՅԺ որ հաւատասցէ ՚ի նա մի կորիցէ: այլ ընկալցի զկէնսն յաճեկն: Քզի զոր օրինակ պղնծոյն եղեալ օձ փրկութե պատճառէր փտանգեղոյն: Քզի ապրէին հայեցեալքն ի նա: Այսոս և ԿՅԺ մեր յն քս որք տեսանեն զնա նմանուրն չարացս, լը որում եղև մր, այլ ոչ անդխտանան թէ ԿՅԺ կենդանարար, առիթ գոյ կենաց: և կարօզ սպաւէն լինել ՚ի դառն և ի թիւնարեր գազանացն, ասեմ ի հակառակ գորութեցն: Եւ այսէ ուրեմն օրնկ ուտերոյն գէզին մովսեսի զայլոցն գէզն, զոր

ընկեցին 'ի գետին կախարդքն: Ապա ուրեմն ընկեցաւ գէշն յերկիր. այլ ոչ եկաց մնաց օձ: զի համբրձել չէձլ եղև որ ինչ էրն, զի թէ եղև ո՞ սասցին նմանութն լը մեզ գէշնն հօր: ցո՞ որդի, որով տիրէ բոլորիցս. այլ կարլ բարուք զանօրէնութիւն, համբրձլ յերկինս: և եղև չէձլ 'ի ձեռն հօր ո՞ գէշն ուղղուէ և թորուէ: չքի նստլ լը աջմէ ծնողին: և եղև յիւրում գերունակութե, ունելով զվերինն աթոռս և մարմնով: Այլ:

ԺԶ. Ասէ ցնա թր չէձլ, մխեա զձեռն քո 'ի ծոց քո և մխեաց զձեռն իւր 'ի ծոց իւր և եղև ձեռն նր ո՞ ձիւն. և սսէ ցնա չէձլ մխեա զձեռն քո 'ի ծոց քո, և մխեաց զձեռն իւր 'ի ծոց իւր, և եհան զնա 'ի ծոցոյ իւրմէ, և չէձլ անդրէն 'ի գոյն մ'րմնոյ իւրոյ: Զեռն և աջ ւնջ և հօր, զոր 'ի նմանէ լը բնւէն զորդին, անուանէ ւծայինն գիր: եմուծ զնա հաստտեաւ ասելով՝ ես ձեռամբ իմով հաստատեցի զերկինս: զոր և երանելին գէթ սսէ, բանիւ թն երկինք հաստատեցան: Արդ՝ տես զի ծոցն մովսէս թաքուցեալ ձեռինն իւրոյ, և չև ևս կրեալ զբորտութիւն, արտաքս հանեալ անդրէն բորտեալ, և չէձլ 'ի ներքս մտեալ. սակայն և անդրէն արտաքս ելեալ և ոչ ևս երևեալ բորտեալ: չքի չէձլ սսէ անդրէն 'ի գոյն մ'րմնոյ իւրոյ: Ապա ուրեմն մինչ գեռ էր 'ի ծոց հօր որ 'ի նմանէ բանն, ւծութեւն մաքրութիւ վայելուչ երևիւր: իսկ վն զի ո՞ արտաքոյ եղև լը մարմնաւորութեւն ասեմ, ցո՞ մարդանայն: եւ եղև 'ի նմանութի մ'րմնոյ մեզաց, և լը ան նմանն համարեցաւ: Զոր սասց երանելին պղս. թէ ոչ գիտօղն մեզաց՝ վն մեր մեզս արար. զի մեք ելիցուք արդարութիւն ւնջ նովաւ, զայս վարկանեմ՝ յայտնել զբորտութիւն: չքի պիղծ էր լը օրինացն բորտո: բայց զի չէձլ եղև 'ի ծոց հօր, չքի համբրձլ՝ յետ 'ի մեռելոց յարուեն, արտաքս ելեալ, չէձլ ձեռն երևեսցի մաքուր: չքի եկեսցէ իսկ ըստ ժմ'կս թր մեր յն քն, ւծութե վառօք

և մաքրութիւն, որ և զգորն լը մեզ առանց 'ի բաց դնելոյ ունելով: Ասէ ուրեմն և երանելին պղս յղգս քի. եթէ միանգամ մեռեալն 'ի բառնալն զմեզս բզմց. յերկրորդումն առանց մեզաց յայտնեսցի. սրոց ակնունին նմա 'ի փրկութի: Ապա ուրեմն յրժմ' սրբազանն գիր անուանէ քս յս, մի մ'րդ առանձինն խմացի, ոչ միաւորեալ լը ճշմ'րուէ բանին, Այլ այսոցս յաւէտ կալցուք զնա, զի նա ինքն յայ հօրէ բանն յս քս որ եղեն մարդ: Զի ոչ անարգեաւ մ'դէր քս: Եւ ոչ 'ի մ'րդ բնակեաց բանն ան: Այլ յաւէտ զի եղև մ'րմին. ի կ'տլ մ'րդ լը գրոց:

ժի. Որք զանբիծ հաւատոս ունին ի քս և ամենեցունց ոչ դոյզնաքեօք վկայեալ յուղղութի, ասեն եթէ ինքն որ յայ հօրէ բանն, էջ յունայնութի, կերպրես ծառայի առեալ և իւր մ'րմին արարել, 'ի կուսէն մարիամայ ծնեալ, եղև լը մեզ, երևեցև և որդի մ'դ, է և ան լը հգուց և լը մ'րմնոյ մ'դ նոյն ինքն: Զոր և անայինն պղս հրէից ժզովդեանն գուէր անլլ, բզմ' մասամբք և բզմ' օրինակօք կանխաւ խօսեցաւ ան լը հարսն մեր մ'րդէիւք: Իսկ 'ի վախճան աւուրցս խօսեցաւ լը մեզ որդոսին: Եւ զի անրդ խմացի խօսեցեալ ան և հայր, 'ի վախճան աւուրցս որդոսին, քանզի խօսեցաւ առաջնոցն զօրէնսն նովաւ: Զայս և ինքն որդի յիւր բանս ասէ գու, զորս 'ի ձեռն խմատոնոյն միսի: Քանզի ասէ' մի համարիք եթէ եկի լուծանել զօրէնս, կ'մ' զմգրէս. ոչ եկի լուծանել, այլ լնուլ, բայց ասեմ' ձեզ, յովտ մի որ նշանախեց մի է ոչ անցցէ յօրինաց և մ'դրէից, մինչև անն եղիցի: Երկինք և երկիր անցցեն և բանք իմ մի անցցեն: և առ այս 'ի ձեռն մ'դրէին ձայնի, Ես որ խօսիմս մերձեմ': Ապա ուրեմն յրժմ' եղեն 'ի մ'րմնի' յայնժամ խօսեցաւ հայր լը մեզ նովաւ, ո ս ասէ երանելին պղս, 'ի վախճան աւուրցս այսոցիկ: Եւ զի մի անհաւատ լիցուք, եթէ նա ինքնէ' որ և նիք ք զս յունսն որդի: 'ի վր էած անդէն, զորով և

զյւճնս արար: ճառագայթ փնչ և նկարագիր էութե
 նք գոյ ասէ հօր: մ'ըդ եզև ճշմարտոյն նա, որով զյւճնս
 արբ ամ և հայր: Եւ ոչ ո՞ն վարկանին ոմանք 'ի մարդում'
 եզև: զի ո՞ն զմ'ըդ 'ի մէնջ խմասցի ամ, ունելով 'ի նիւթի
 բնակիչ: Քանզի թէ ասեն աստ զայս ունել, և հաւա-
 տասցեն ճշմրտոյս աւերորդ երեսցի ասերովն երանելի
 աւտրչն յոհնա, թէ բանն մ'ըմին եզև: Քանզի զի՞նչ
 պէտք են մրդանալոյն և մրմնանալ ասերոյն զառ 'ի յոյ
 բանն եթէ ոչ եզևն մ'ըմին, զլլ մեզն յայտնէ լինել, և
 մարմնանալոյ զօրութի, մ'ըդ եզեալ լլ մեզ ցուցանէ
 զնա, մնալով և գերագոյն ՚ը զմեզ, յաւէտ և չ զամ'
 ստացուածս: Եւ պիտոյէ ո՞ն վարկանիմ' զորս 'ի բարւոք
 մտածութեցն գիւտ, առ բնութեր բերել որոց ասացին:
 Եւ հաւանեցուցանել թէ եզև միածինն, և է ամ և
 մ'ըմնովն և ոչ բնակեալ 'ի մրդում': Եւ ամազգեստ զնա
 կտրել, ո՞ն զայլն որք եզևն հազորդ ամութեան նք: Խոր-
 հրդածութիւն:

ԺԲ. Ասէ ուրեմն ամ վն մեր, թէ բնակեցայց 'ի նոսա
 և զնացից 'ի նն, և եղէց նց ամ, և ՚ք եղիցին խմ' ժղիմ':
 Եւ տր' մեր յն չս' ահա ես եկից և եթէ ոք բացցէ
 ինձ, մտցուք և ես և հայր խմ, և օթեանս առ նմ' արաս-
 ցուք: Անուանիմք և տաճար անց, չզի մեք ասէ տճր
 անց կենդանոյ եմք: Եւ ՚ձլ' ոչ գիտէք եթէ մ'ըմինք ձեր
 տճր են հոգւոյն սրբոյ որ 'ի ձեզ' զոր ունիմք յոյ: Արդ
 թէ այսոյս ասեն և զնա գոյ զեմմանուիլ ո՞ն զմի ոք 'ի
 մէնջ բնակեալ ունելով զամ յինքեանս: Յայտնադ խոս-
 տովանեցին: զի յորժամ զնա երկրազագեալ տեսանիցեն
 սա 'ի մէնջ և 'ի հրեշտակաց և յերկինս և յերկրի, յա-
 մթ լիցին ո՞ն օտարախոհք, և զարբազանից զգրոց գի-
 տումն ոչ գիտօղք: Այլ և ոչ ունելով հաւատս յինքեանս
 զոր աւանդեցին մեզ, որք իսկզբանէ ինքնատեսք և
 սպասաւորք եզևն բանին: Իսկ թէ ասիցեն՝ ամէ և ո՞ն

զամբ փառաւորի վն՝ ՚ի նմա բնակերոյն, միայն զառ ՚ի յայն հօրէ ծնեալն բան՝ և ոչ զի եղև մ՞իք, լը դէմ լուիցեն առ ՚ի մէնջ եթէ որք ունին յինքեանս զամբ, բաւական իցէ լինել ամս ճշմարտոյ, և երկրպագիլ յամենեցունց, ամենեքին եղիցին ամք և երկրպագելիք, չքի բնակէ և ՚ի սքան հրեշտկա: Ունիմք և մեք զնա բնակեալս ՚ի մեզ յինքեանս ՚ի ձեռն հոգւոյն: Այլ ոչ է պարտ ասել առ այս ամս և երկրպագելիս, զորս ունին զնա յինքեանս: Ոչ վն այսորիկ է ամ և երկրպագելի եմամնուիլ, զի ինկեց ՚ի նմա ն՝ ՚ի հասարակ մի՞իւմ. և լը մեզ իմացերոյ, և առանձին գորով, և լը մասին բանն ամբ: Այլ զի եղև մ՞իմին, իմ մի՞դ, քանզի եկաց մնաց վնից ամ և երկրպագելի: Բանք տնքլ կն որով ամ անուանի չս:

ԺԹ. Յազագս խորհրդոյն ասելով որ լը քի, որ այլոց ազգաց ոչ ծանուցաւ որդւոց մի՞նն ն՝ այժմ՝ յայտնեցաւ որբոց իւրոց: որոց կամեցաւ ամ ցուցանել, զինչ է մեծութի փառաց խորհրդոյս այսորիկ ի հեթանոսս, որ է չս ի ձեզ յայն փառաց, զոր մեքն քարոզեմքն: Արդ եթէ է ամազգեստ և ոչ ամ ճշմրտ, զիսորդէ հարստութի փառաց խորհրդոյն պատմեցերոյ ՚ի հեթանոսս: զիսորդ բնաւին և ամ քիզի: Այլ:

Ի. կամիմ զի գիտիցէք, թէ որչափ ջան ունիմ վն ձեր: և վն լաւորիկեցւոցն, և որոց ոչն տեսին զերեսս իմ՝ մարմնով զի մխիթարեցեն սիրաք նց, տեղեկացեալք սիրով, և յամ՝ մեծութե հաւանութե հանճարոյ, ՚ի գիտութի խորհրդոյն այ յի քի: Ահա խորհուրդ այ լըքի խորհուրդն անուանէ, և հաւանեցուցանել կամի զմանս հանճարով առ ՚ի գիտութի նք: Արդ՝ որոյ հանճարոյ պէտք էին, որոց կամէին ուսանել, զխորհուրդն չի: եթէ էին հանգերձեալ լսել՝ թէ ՚ի մ՞իք ինկեց ամբ: Այլ կարօտէ հանճարոյ և ոչ փոքու զխտելն զեմամնուիլն, եթէ ամ գլ՝ բանն եղև մարդ: Այլ:

Քանզի 'ի ձէնջ հնչեաց բանն թն, ոչ միայն 'ի մակե-
գոնիայ, այլ և յաքաիա, այլ և յամ տեղիս հաւատքն
ձեր որ առ ամ պատմին: Ահա ՚գձլ յամ լինել ասէ
զհւնոս: վն որոյ ասէ քս, որ հաւատայ յիս ըունի զկեանսն
յւննկնս, բան թն զնր քրգուհն ասէ: Այլ:

Քանզի գուք իսկ գիտէք զմուտն մեր առ ձեզ: զի
և ոչ ը միոյ ինչ եղև, այլ յառաջագոյն չարչարեալք և
թշնամանեալք, ու և գիտէք իսկ 'ի մէջ փիլիպեցոց,
համարձակեցաք ամ մերով խօսել ձեզ զաւետարանն ւնյ:
Ահա խօսելով ամ, զւնյ աւետարանն խօսեցաւ քարոզել
հեթանոսաց վքս: Այլ:

Յիշեցէք եղբարք զաշխատութի մեր 'ի տուէ և 'ի
գիշերի գործելով, առ 'ի չծանրանալոյ ումք 'ի ձէնջ
քարոզեցաք ձեզ զաւետարանն ւնյ: Եւ ՚գձլ՝ վն այսորիկ
գոհանամ զւնյ անպակաս, զի առեալ զլուր բանին ւնյ
առ 'ի մէնջ ընկալայք, ոչ ու զբան մղկն՝ այլ ու և է իսկ
ճմբա բանն ւնյ, որ ներգործէ 'ի ձեզ հաւատացեալք:
Արդեօք ոչ յայանադս աւետարան ւնյ, և ւնյ բան ասէ
յազագս թի քարոզութի, որ և զիւրդ ոչ ամենեցունց
յայանի: Այլ:

Քանզի երեւցաւ շնորհն ւնյ. փրկիչ ամ մղկն, որ
խրթէ զմեզ, զի ուրասցուք զամբարշտութի, և զաշխար-
հական զցանկութիս, զգաստութի և պարկեշտութի և
ամպաշտութի կեցցուք յիս յայսմիկ, և ակն կալցուք
երանելի յուսոյն, և յայնուութի փնց մեծին ւնյ, և փրկչին
մերոյ յի քի: Ահա ամ, և մեծ անուանի հաւատեալ
տր մեր յս քս, քզի նա ինքնէ որում յայնուութի փնցն
սպասեմք, 'ի ձեռն ուղղակի վարուց, և ամբժութի փու-
թացեալք: Այլ թէ է ամպգեատ մրդ, զիւրդ իցէ և
մեծ ամ, կմ երանելի իցէ որոյ իցէ յոյս իւր 'ի նա: Եթէ
է ճմբա մղրէն երեմիաս զոր ասէն. անիծեալ որ գիցէ
զյոյս իւր 'ի մղ: քզի և ոչ ամ ուրեք անուանէր զնա ու

ասայի, անձազգեստ ուսուցողացն: Եւ զինչէ որ արգելու
 և զայլն ամեննին զոյ անձս և երկրպագելիս, որք զանձ
 ունէին յինքեանս, բայց անձ մեծ և երանելի ունելով
 զյայտնուին անուանէ զքս, երանելին պղս: Որ և
 գտանի ասելով յիշգս հրէից և եմմանուելի, որոց հարքն
 և կտակարանքն, և աւետիքն, յորոց և քս լը մ'ըմնոյ, որ
 է 'ի վր ամենցւնց անձ անձ, յւնես ամէն: Եւ զի լը անձայ-
 նոյն յայտնուէ ասնէր զքարոյութի, հաւաստի եղիցի
 յասելոյն իւրոց: Ապա յետ ամաց չորեքտասանից. չէձլ
 ելի յեմ' լը բառնաբայ, առեալ և լըս զտխտոս և ելի լը
 յայտնութեն, և զեկուցի նց զաւետարանն զոր քրզէի
 առանձին թուեցելոյն: զի մի գուցէ 'ի զուր ինչ ընթա-
 նայցեմ, կամ ընթացեալ քրզլ հեթանոսաց ո զանձ: Ամ' ու-
 բեք անձային անուանելով, զոր 'ի վր նր խրհչէն: Եւ յեմ' լը
 յայտնութեն, և հաղորդէր լը թուեցելոյն. ցի լը սրբոցն
 առաքելոցն. զի մի գուցէ 'ի զուր ընթնցցէ կմ' ընթաց:
 Արգեօք 'իջեալ յեմէ և չէձլ 'ի ժողս հեթանոսաց մտեալ
 ուզգեսաց ինչ յնջնցն: և ոչ կացին մնացին ան խոստու-
 վանելով դքս: Որ և գրէ առ ոմանս: Զարմանամ' զի
 այգեո՞ վազվազակի փոփոխիք 'ի կոչողէն զձեզ յայլ աւտրն,
 որ ոչ է այլ: բայց թէ իցեն ամանք որ խոսվեցուցանեն
 զձեզ, և կամիցեն շրջել զաւտրնն չի: Եւ ասէ չէձլ, այլ
 թէ մեք, կամ հրեշտակ յերկնից աւետարանիցէ ձեզ
 աւելի ք զոր առեքն նզովեալ եղիցի: Եւ թողեալ զայլն
 ամենեսին, զանձ բնակեալն ունոգան յինքեանս: միայն
 քրզէր զյս ո զանձ: Այլ: օգնեա տր:

Ի. Գրեալէ յաղագս քի՝ յորժամ էրն յեմ' 'ի տօնին
 բազումք հաւատացին յանուն նր, տեսեալ զնրչանան զոր
 առնէր, բայց ինքն յո ոչ հաւատայր զինքն նց, վն գի-
 տելոյն իւր զամենեսին, և զի ոչ ինչ էր պիտոյ եթէ ոք
 վկայեացէ վն նր, զի ինքն իսկ գիտէր զինչ կրէր 'ի
 մարդն: Եթէ անձազգեստ մ'ի, զիւրոգ ոչ պատրէին

հաւաստիքն յանուն նր յեմ բնմբն: վն էր և միայն գիտէր զոր ինչ 'ի մրհն, զոր ոչ ուրուք և այլոց գիտացեալ: Քանզի ստեղծուլ ասի ան միայնոյ զսիրտս մեր: վն էր և միայն թողու զմեզս: Քզի ասէ թէ իշխանութի ունի որդի միոյ թողուլ զմեզս: էր աղագաւ թ զայլսն. աթուակիցէ ան և հօր: Հիմ միայնոյ սպասաւորեն հրշտիկ: Եւ մեզ ուսոյց հասարակաց համարել հայր, զոր 'ի յերկինսն: Քզի իւր միայն էր: Այլ ասիցես եթէ զայստակ ձայնս զնելիէ բնակելոյն բանի: Եւ զիմորդ ոչ էր վայելուչ ը մգրէիցն շափուց. ասել և նմ. այսոք ասէ: Այլ յորժամ զգերագոյնն օրինագրել կամէր զօրինագրի վայելուչ պատիւն եղեալ, իւր ասէր: Ես ասեմ ձեզ: Ձիմորդ զինքն ազատ գոլ ասէ, զոր ինչ պարտնէր ան, վն գոյնն ը ճշմրտութեն որդի: Եւ զիմորդ թէ անագգեստէր, էր ազատ ը բնւն: Քանզի միայն անթութիսնէ ազատ, և ոչ ը ուրուք իշխանութի, Քզի ոչ միայն յանձն առեալ զամենեցունց զովութիսն, այլ ն պարտուց օրնկ, ը ունէր զպաշտօնն, իսկ եթէ կատարումն օրնաց և մրհէիցէ քն, և է անագգեստ մի. զիմորդ ոչ է ճշմրտ ասել, եթէ մգրէականացն քարոզութեցն կատարումն մարգապաշտութե խոտորումն, 'ի մեզ եմոյծ: Ապա թէ քրդէին օրէնքն. ան ան քոյ երկիրպագցես և զնա միայն պաշտեսցես: Եւ զաստիարակեաց մեզ 'ի քն. ն 'ի գիտութի վրբրով, զորս 'ի ստուերին յառաջագոյն, արդեօք ի բաց մերժեալ զերկրպագելն ան. երկրպագեցաք զանձ ունողի նիւթի: Քզի ուր էր լաւագոյն իմանալ՝ ասա ինձ՝ յերկինս թէ 'ի մարդում, 'ի սերովբէս թէ 'ի հողեղինի 'ի մրմնի: Եւ թէ անագգեստ մրդէր, զիմորդ մերձաւորութի հազորդ եղև մի մրմնոյ և արեան: Եւ թէ բաւականէր բնակելն առ 'ի հազորգութի մերձաւորութե մեզ 'ի նոյնս. իսկ եթէ հազորգելն նմա և մարգանալէր, 'ի բնմն բնակեց 'ի սրբոցն. և մրդցւ, և ոչ միանգամ,

այլ յուրվակի: Եւ զիմօրդ միանգամ 'ի վախճան յւժնցն, յանարգութի մեղց իւրով պատարագաւն յայտնել ասի: Եւ զիմօրդ մի գարուստ մեզ քարոզեն բանին անաշունչ գիրք: Եթէ անազգեստ մագէր. տաճար ուրեմն եղև նա այ: Եւ զիմօրդ է 'ի մեզ քն արդեօք, ո՞ տաճար 'ի տաճարս: Թէ ո՞ անձ 'ի տաճարս հոգի: Եթէ անազգեստ մարդ էր, զիմօրդէ կենդանարար մ'ըմին նր՝ միայնոյ: Քզի պրտէր գոյ այսպիսիս և այլոցն, յորս բնակեաց բոլորիցն անձ: Գրէ ուրեմն և անայինն պիտի, արհամարհեալ ուրուք զօրէնան մ'իսի, առանց գթութեան, երկուք կամ երկուք վկայիւք մեռանէր: Իսկ սրչափ ևս առաւել պատժոց արժանի համարիցիք, որ զորդին այ առտոն եհար, և զարին նորոյ ուխտին խառնակ համարեցաւ, որ և անային պատուիրանք էին օրէնքն՝ խօսեցեալ 'ի ձեռն հրշովց: Ա՞րդ զիմօրդ վատթի պատժոց արժանաւորեցի, որ խառնակ հմ'րցաւ զարիւնն թի: Եւ զիմօրդ վեհագոյնէ թ զօրինացն պաշտօն հաւատն որ 'ի քն: Այլ ո՞ ասացի ոչ որ ո՞ մի 'ի սրբոցն, անազգեստ մագ: Այլ ան լը ճամբուն, և գերազարգացս ունի զվառան, զի ան գլով բնեթ եղև մ'ըմին, ցո՞ մագ կ'տրել բանն այ, չ զի մտաւոր և անձնաւոր զմիաւորեալն լը նմա մ'ըմին գոյ հաւատամք և ճամբսէ անորք միաւորութիւնն: Զիմօրդ պարտէ իմանալ: Զբանն մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ:

ԻՍ. Զաւակէն արբահամու բուն հարկանել ասէ երաւնելին պիտի, միածնին բանին այ, այլ և սերձաւորութի կցորդ եղև մեզ, արեան և մ'ըմնոյ: Յիշեմք և զյոհաննու բանն զոր ասաց՝ թէ բանն մ'ըմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ: արդեօք եղև գիտումն հոգեկրիցն զայն ուսուցանել. եթէ փոփոխման անբնդունակէր բանն այ, զոր ստացուածոցսէ վայելուչ կրել այլ այլումն, ո՞ զի և զոր ինչ ոչնէր լինել՝ թերևս ակնարկութի իւրով անել սա այս: ցո՞ յորմէ յառաջն գոյր նմ՝ թուեցեալ մղել յայլ այլութի բնաւու-

րական, մի լիցի: Քզի մնայ ինքն, ոչ լեռներով յիւր
 բնութիւն այլայլութիւն և փոփոխման ստուեր կրել ոչ գի-
 տելով. Քզի հաստատունէ վերինն բնութիւն յորսէրն միշտ:
 Զիտորք եղև մարմին բանն, կարևորէ տեսանել: Արդ՝
 նախ անձայինն գիր յղովակի մ'ըմին անուանէ զմ'դ: և
 ո՞ր ՚ի մասնէ առեալ, ան կենդանոյն առնէ յայտնումն: Ոչ
 ինչ պէս և հոգւոյ միայնոյ է երբէք զի առնէ: Արդ
 գրեալէ թէ տեսցէ ան մ'ըմին զփրկութիւն ան: Զոր և ինքն
 անձայինն պէս՝ ոչ ինչ զգացուցի մ'ըմնոյ և արեան: Գոչէ
 առ իէլ և անձայինն մովսէս՝ եօթանասուն և հինգ ոգի
 իջին հարքն քո յեղիպտոս: Եւ ոչ որ ուրեք արդեօք
 ստիցէ թէ սերկք և առանց մ'ըմնոյ հոգիքն առնէին
 զիջանելն յեգնոս: Այլ և ոչ առանց հոգի մ'ըմնոյն բաշ-
 խէր ան առատոյս զփրկութիւն: Արդ յորժամ՝ լսիցեմք ՚ի
 մ'ըմին լինել զբնն, մ'իք իմաստուք ՚ի հոգոյ և ՚ի մ'ըմնոյ
 և անձ գոլով բանն եղև կտրել մ'դ, մ'ըմին առեալ անձ-
 նաւոր և մտաւոր, և միացուցել զայն լը ճշմրտուն լը իւր,
 լը որում՝ յեղանակի գիտէ ինքն, քանզի մերոցս մ'անց
 անհսնելիէ ամենեւեմք այսպիսեաց տեսութիւն: Եւ թէ ասա-
 ցաւ որդի մ'դ, Եւ թէ պիտոյէ ո՞ր լը հայելի տեսեալ
 ստել ինչ, նշանակէ մ'դկային միտք, միաւորել զբնն լը
 մ'ըմնոյն՝ անձն ունողի բննն, ո՞ր մինչ զմ'դոյ անձն լը իւրոյ
 մ'ըմնոյ՝ այլարուն գլխի, այսպիսի վիճակել յառնա կցորդու-
 թիւն և միւրութիւն, ո՞ր զի թուիլ հս գոլ այլ քան զնա, վն լը
 շարագրութե մի յերկուցունց կատարմանն, կենդանւոյս:
 Սակայն ո՞ր ասացի, մնացել նր յիւրում բնութիւն: Ապա ու-
 բեմն ոչ լը փոխադրուէ կ'մ լը յեղման ասեմք լինել զբնն
 ան: Այլ և ոչ ՚ի գոլոյն ան նուազել ուստեք, այլ զի մ'ըմին
 առեալ իկնոջէ, և միւրեւ յարգանդէ լը նմ, եկն մ'իք
 յառն, մ'իք նոյն ինքն և անձ գլխի, թ զի ոչ վառ ի յոյ հո-
 րէ տնճառելի ծնունդն ի բաց ընկեցեալ, ո՞ր սկիզբն գոլոյն
 կոչեցեւ կրեաց գոր ի կնոջէն, այլ յառնա թոյլ տայր իւ-

րոյ մ'ըմնյ ըն իւրոյն բնւէ օրինի կոչիլ ի գոյւր, ը ծնը
 եան օրինակի ասեմք: բայց սակայն ունի ինչ և այլ ան-
 ման մ'դկային բնւրն ի նմա: ք զի ծնաւ ի կուսէ միայն,
 և ունի մայր զանսորձն ամուսնութե, եղեալ մ'ըմին և
 բնակեալ ի սեզ ասէ: զի երկուքումըք ցուցցէ ասէ եղեալ
 մ'ք, և ոչ փոփոխեալ յիւրոյն, ք զի եկաց մնաց որ ինչ
 էր, և ի մ'ըմնի ան իրօք, ո այլ այլում բնակեալ ի մեզ,
 ցի անձայինն բնւր, և մ'դկութեա ոչ կրեալ շփոթումն և
 կի՛ խառնկումն ինչ, կի՛ փոխադրութի յոր ինչ ոչնէր: ք
 զի բնակել յայլումն ասացեալ, ոչ նոյն եղև այն որ ինչ
 էն որ յորում բնակին, այլ իմանի յաւէտ այլ յայլում,
 բայց բանին բնութե կի՛ մ'դկութե միայն նշնկէ սեզ
 զտարբերութի այլութեն յայտոսիկ: ք զի մի յերկուցունց
 իմանի քն: Ապա ուրեմն զանշփոթութիւնն ո ասացի բար-
 ւոք պահեալ, բնակեալ ասէ ի մեզ ըսգրանն: ք զի մի
 որդի գիտէ, մ'ըմին եղեղ զմիածինն՝ և մ'դացեալ: Եւ
 տես ինձ զանձայինն աւտրանիչ, բարւոք յեղանակաւ պա-
 կել կամեցեալ զբոլոր բնւր մ'դոյս: Քան զի ասաց ի մեզ
 բնակիլ բանին, ոչ այլ իրիք ազդ ոպ համարիմ լինել ա-
 սացեալ զբանին մ'դանայն, այլ զի մեք ինա ոպ հազորդու-
 թի՛ հարատացեալ հոգով որբով զորդեգրութեն շահել իր:
 Արդ՝ զմիաւորութիւնն ի վր քի՛ ծայրագոյն, և ճշմ'րտ լի-
 նել հաւատամք, իսկ թէ և սոսի բնակիլ ի մեզ, ոչ կալ-
 մամբ արասցի ինքն զբնակելն ի մարմնի իւրում: ք զի
 բնակեաց ինձ ան լրումն անութեն մարմնայ, ցի ոչ ըն
 հազորդութե կամ կալման, ո զի սեզ պարզաբար, ո լու-
 տոյ փայլատակեալ, և կի՛ հրոյ զբնաւորելն ջերմութի,
 յորս մերձնէն տուեալ: Այլ զի այսոյ անոցւք նորին ան-
 ծայնոյ և անմահ բնութեն, այն որ ինչ էն իմացելոյ բը-
 նութի, արարեալ ըն ճշմ'րտ միւրե ո և ասացի իսկ, զոր
 ի կուսէն սաճար: Քան զի միայնայ իմանի, և է յն քն,
 բայց նուազիմք, զի յոյժ ստոյգ պատմութեէ բանս՝ ոչ

ուրացայց: և ոչ արդեօք իրաւամբք անհաւատալի լիցի այսր պատճառոյ աղափաւ քի խհչն: այլ ևս առաւել հըրաշալի լիցի վայելչաբար: ք զի որչափ վեհագոյնէ լը մըտաց և բանի, այնք յաւէտէ և անդր ք զիմ պրանչելիսս: Արդ՝ մարմին ելեալ բանն, այսինքն մարդ կատարեալ, և ոչուրէք ամ իրօք միմնոյ ծանրութիւն ըմբռնեալ ասեմք, ք զի անխրատաբարէ այսոյ իմանչ: ք զի ընու և այսոյ հաւատամք լը սովորուէ նմ՝ զերկինս և զերկիր, և զեան խոնարհագոյնան, զի ամենաբաւականէ անծութիւն, և անմեծամեծք և փոքունք են նմ: իսկ թէ զի արդ, և լը միոյ և յամենեսինէ ն բորր, զժուարինէ ասել, և իմանալ ոչ թեժէ: այլ յաւէտ և ան հասանելի ամենեւիմք, բայց տուեալ լինի ն վարհանիմ, և այս նմա անմիմին գոլ, և զբաժանումն ոչ առնուլ յանձն, և իւր բանին ասի առ իմէնջն միմին, ոչ ն իւրէ միգոյ, ծիծաղականն, և կմ՝ ձիոյ խօխնջականն, այլ զի եղև նիւ ըստ ճշմիտ միաւորութեն. զգործաւորականն նիւ պէտան լը ունել և ընու առ որ բնաւորեցան ներգործել, բայց միայն յորոց ի մեզս: իսկ թէ և ասի և առաքել զէպ եղեալ անձ գորով բանն, մի ոք ամբոխեսցի, զայն ըզմտաւածել թէ ուր գնայցէ անմիմինն, ք զի ուր տարեալ լիցի, որ զամ ընու: Եւ գիտելիէ յաւէտ, զի է և այլ յեղանակ առաքելութեն, ոչ տեղի ի տեղոջէ փոփոխամբ առաքեցելոյն, այլ պաշտօն առեալ զք հյականն, զոր և սրբոց առքչցն ասեմք տուել, առ ի յամենեցունց մեր փրկէն քէ: Զոր և անձայինն պիւ ասէ յղիս քի, ուստի եղբարք սքք երկնաւոր կոչման բաժանորդք, հայեցարուք յառաքեալն, և ի քհյո խոստովանութես մերոյ յն, տես թէ զի արդ յորժամ եցոյցն քհյոգործոյ միգ կորէն, որ և անձ գորով լը բնութե, յայնժամ և զիր առաքելութեն հետեւեցոյց նմ, և անտեղի ոչ ինչ ն ասացի, եթէ և անքլ ասի առ ի յոյ հօրէ բանն: ք զի խոստովանելիէ եթէ ընու զամ, և ոչ հեռանայ յէլիցս յումեքէ: բայց

մեք մարդկայնովք ձայնիւք մեկնեալք զսօժայինսն, որով ՝ մ'ըմնոյ ձեի, զանմահ բնուէն իմանալ սովորելք զտնօրէնութիւն: Որ և հոգոյն սրբոյ ընու զս, գրէ երանելին պղս, և զի էք սրգիք, առքց ամ զհոգի սրգոյն իւրոյ ի սիրտս ձեր, ազազակերով արբա հայր: Ասէ ուրեմն և ինքն փրկիչն, լաւէ ձեզ զի ես երթայց, զի թէ ես ոչ երթայց մխիթարիչն ոչ եկեսցէ առձեզ: Իսկ յորժամ երթայց, առաքեցից զնա առձեզ: Արդ պարտէ յամէ ի բաց դառնալ, և ի բարեպաշտիկն և ի տայգ ընթանալ գիտուի, ք զի զայս աքրել զանձինս մեր օգտեցուցուք: Զի արդ արդեօք իմասցի ամժածին սբ կոյսն մարիամ:

ԻՅ. Ծնաւ անճառաբար յոյ հօրէ բանն, ք զի անդրէքան զամ՝ միտս ծնունդն, և անմ'ըմնոյ վայելոչ բնութէ: Սակայն իւր ծնունդն իմանի ծնողին ծնեալն և համագոյ նր, վս այսորիկ անուանի և սրգի, յայտնելով սեզ անունն ս մինչ երկանց և ծնլեան զլա բնուէն, ք զի կենդանի գորով միշտ, և առ ընթեր հօր, հարկէ ամիւ զոյակից և էակից գոլ նմա, որով մշտնջենաւորագս, զորովէն հայր: Էր ուրեմն բանն իսկզբանէ և ամէր և առ ամ: ս ասէ իմաստունն աւետարանիչ: Իսկ ի յետին յւանիս ժմկս, վս մեր մ'ըգկան և վս մերոյ փրկուէ, մարմնացաւ և մ'գցաւ, և ոչ ինչ ուրեք, որով ինչ էրն, նուազեց, այլ ունելով անսփոփոխելի զիւրն բնութ: և յամուէ գերուանակուիս գովով միշտ, խոնարհեալ վս մեր տնօրինաբար, յունայնութի, և յազքատութի ոչ անպատուել զմարդկայնոցս չափուց վայելուչն: ք զի հարուստ գորով աղբատացաւ վս մեր լա գրեցելումն, զի մէք նր աղքատութիւն հարստացուք: Արդ եզև մարդ, և ծնունդ մարմնական զոր իկնովէ կրեալ ասի: վս սրոյ զոր իկուսէն առեալ, զմիացելն լա նմ, լա ճշմ'բուէ մարմինն: ուստի և ամժածին գոլ ասեմք զսբ կոյսն, ս մ'գլորէն, ցր լա մ'ըմնոյ ծնեալ զնա, որ և ծնունդ ունէր զոր նախ ք զյւսնս ի

հօրէ: Եւ զկարծեալ տմանց յայն ժմ՝ կոչիլ սկիզբն գորոյ
 բանին, յորժամ եղին միգ: անսք է ամենսին, և յոյժ
 անտեղի, չք զի վճիռ հատանէ ի վր նց ինքն փրկիչն
 անհանճարս գոյ ասելով յղոս իւր ամէն ասեմ ձեզ,
 յնչ չք զլինելն արբահամու եմ ես: Եւ զի արդ էր յնչ
 չք զարբահամ, որ ի ՚գմ՝ յետին ժմկս ծնաւ լը միմնոյ,
 բաւականէ ո՞ վարկանիմ, առ ի յանդիմանութի նց: Եւ
 անձայինն յովանէս: Սայէ վն որոյ եսն ասացի, զկնի իմ
 վայր, անչի իմ եղև զի նախքան զիս էր: Արդ ի բաց
 թողեալ զաւերորդ յարձակումն յայտոսիկ ո՞ ի յոյժ բա-
 րեգիր: Բեր յաւէտ լը այն գնաս ցուք, զոր և օգտակար
 գոյ ասեմք: մի գժուարեսցին տմանք յորժամ անձաժին
 լուիցեն գնք կոյսն, և մի անհաւատութի հրէականաւ լրց-
 ցեն զանձինս իւրեանց, յաւէտ զի և հեթանոսականաւ
 ամբարշտութի, չք զի հրեայքն ի վր յառնէին քի ասե-
 րով, վն բարոյ գործոց ոչ առնեմք զքեզ քարկործ, այլ
 վն հայ հոյուն, զի գու միգ գորով առնես զքեզ անձ: Իսկ
 հեթանոսացն մանկունք այսն առնէին զեկեղեցական
 կրօնիւք, լսելով թէ ծնաւ անձ ի կնոջէ: այլ նք զիւրց
 ամբարշտուէն կերիցեն պտուղս: Քան զի լուիցեն ի
 մէնջ, թէ յիմարն անմտութի խօսեսցի և սիրտ նր զնան-
 րութի խոկասցի, բայց լը մեզ իոր հրդոյս բան. թէպէտ
 և հրէից գայթակղութի և հեթանոսաց յիմարութի, այլ
 մեզ որոյ գիտեմքս զնա արժանի պանչանալոյ ճշմբտ
 փրկութի: և հեռի անհաւատութի: չք զի եթէ էր ոք բը-
 նաւին որ ասել յանդգնէր: Զմարիամն զայն զոր ի յեր-
 կրէ մերկ անձութեն լինել մայր և ծնանիլ ի նմանէ զբը-
 նութն, որ անդրնէ չք զն ատեղծուածս, մորրութի և յի-
 մարութի էր իրն և այլ ինչ ոչ: Քանզի ոչ յերկրէ եղև
 անձայինն բնութի, և ոչ արդեօք լինէր արմատ անապա-
 կանութե որ լը ապականութի: և ոչ ծնանէր մահկա-
 նացուն զբորրիցս կենդանութի, և ոչ լինէր պտուղ զգա-

յականիս մ'ըմնոյ անմարմինն որ ի վերնէ ք զլինելութիւնս, որ լը լինելութիւնէ անսկզ բանն, որ լը ժմիւ և սկզբանն: Բայց վս զի զբանն այ հաստատեմք լինել լը մեզ, և մերոց մարմնոյս նման առնուլ մ'ըմին, և միացուցանել զայս լը ճշմ'բաւ լը իւր, յայտէ թէ լը յեղանակի իրիք: զի զոր ի վերնէ ք զմիտս և բլբան, ծնանել և այսոյ լը մ'ըմնոյ եղեալ մ'դ, զի՛նչէ անտեղի և անհաւատալի լինելոյ վայելուչ: որ և մ'դ հոգոյ ն և յարմակի իսկ աւսացար, այլաբուն գոլով իմ'ըմնոյ: Բայց եղեալ հանդերձ նովաւ, ն նմա միանալ ասեմք. և ոչ ոք ն վարկանիմ ստերիւրեսցի եթէ զմ'ըմնոյ բնութի, ունի սկիզբն իւրոյ գոյութիւնն հոգի, այլ արկանէ զնա անճառաւ ի մարմինն ան և ծնանի հանդերձ նովաւ: բայց յերկոցունց սահմանեմք զկենդանին, յայտէ զմ'դն: Ապա ուրեմն անէր բանն, և եղև մ'դ: Եւ վս զի ծնաւ լը մ'ըմնոյ վս մ'դկուէն, անճածինէ հարկաւորաց ծնող նք. ք զի թէ ոչ ծնաւ զանճ, և ոչ ասի անճ ի նմանէ ծնեալն. իսկ թէ անճ աւնուանեն զնա անճաշունչ գիրք. և անճ մ'ըմնոյ և մ'դացել: մ'դն ոչ էր այլ ազգ, բայց միայն ի ձեռն ծընընդեանն զոր ի կնոջէն: զի անճ ոչէ անճածին որ ծնան զնա, և զի անճ ճշմ'րոտագ է ծնեալն, և յանճաշունչ գիրք գիտասցուք:

ԻԳ. վկայութիւն յազազս քի: Ահա կոյս յղասցի և ծնցի որդի, և կոչեսցեն զանուն նք էմմանուէլ: Արդ զի անճ ազէ ասա ինճ, որ ի սրբոյ կուէն ծնեալէ էմմանուանի, էմմանուէլին ն ասացի, և անդէն նշանակեցելոյ լը մեր բընուէս լինելն վս մ'ըմնոյն: անճ գոլով լը ճշմ'րոտէ զոր յայ բանն, այլէ էմմանուել. ք զի թափեաց զինքն ծնունդ կրեալ որ լը մեզս, այսոյ եղել լը մեզ, անճ ուրեմնէ ի մ'ըմնի. և անճածինէ ճշմ'րոտագ որ ծնան մ'ըմնագս, ց' լը մարմնոյ: Ա՛՛՛՛՛:

Այլ նք կամէին թէ հրձիգ լեալէին, զի մանուկ ծնաւ

մեզ որդի. և տուաւ մեզ, որոյ իշխանութի իւր ի վր ուսոյ իւրոց, և կոչի անուն նր հրչակ մեծի խորհրդոյ: Լսես զի մանուկ անուանի ծնունդ կրեալ ըստ մեզ: Այլ այս մանուկ աստեղք երեցաւ զոր գուշակեաց երկին: մոգք երկիր պագին, եկեալ ի ծագաց երկրէ. հրեղք հովուաց աւետարանէին, փրկիչ ծնեալ ասելով, խաղազութի, անուանել զնա, և հօր հաճութի, հրեշտակ սեծի խորհրդոյ, ք զի յայտնեաց սեզ զկամս հօր որ հաճեցաւ նովաւ ապրեցուցանել զորս ի ներքոյ երկնից: և ի ձեռն նր և նովաւ զաշխարհ հաշտեցուցանել լը իւր: ք զի լը քի հշտեղք հտոյտեցաք լը անյ. զի անծէ ճշմրտոյս, լը անյ և հօր: Ո՞վ արգեօքէ ի խրհգ հօր, որոյ և ի մեզ եղև հրչակ: ինքն ուսուսցէ զսեզ ասելովն, թէ այսոյ սիրեաց ան զաշխարհ, ո զի զորդին իւր միածին ետ, զի ան որ հաւատասցէ ի նա մի կորիրէ, այլ ընկալցի զկեանսն յշտինս: որդին միածին ուրեմնէ ի սրբոյ կուսէն ծնեալն: ք զի նա է մարդացեալ բանն: և ան մ'րմնցել: և այսոյ երեեալ որոյ ի յերկրիս որ և ասէ: Որ հաւատայ յիս ընկալցի զկեանսն յշտնինս և զի ի ձեռն նր, և նովաւ հաւատացաք ի հայր, հաւատտէ ասելովն, թէ որ հաւատայ յիս ոչ հաւատայ յիս, այլ յառաքիչն իմ: Այլ:

Ըուարուք ինձ կողքը, և զգուշացարուք հեթանոսք, յետ բնմ ժմկց հաստատեցի ասէ տր, յոքովայնէ մօր իմոյ կոչեաց զանուն իմ: Ա՞՞՞ քլ ըանն, ոչ անգիտացաւ թէ ծնունդ կրեսցէ զոր ի կնոջէ մ'րմնցել վն մեր: Եւ գիտէր թէ կոչեսցի քն յն յամենեցունց որ ի ներքոյ երկնից: անյ և հօր զնոր անունն որդւոյ պատմելով, որէ անի ի վր երկրի, և տես, թէ զի անրգ անուանէ մայր իւր զծնօղն լը մ'րմնց իւրոյ: Ապա ուրեմն թէ գիտէ զինքն ան զոլ լը ճշմրտե, որ ծնաւն մ'րմնացս. անածին կոչեսցի, և քաջ վայելչաբար: իսկ թէ ոչէ ան և վտանգաւորս յաւետ, և անդէպս զայս խորհեցին ոմանք: ի բաց սեր-

ժեպեցեն . և զնոյն զսուրբ կոյս ի լինելոյ աստուածա-
ծին :

Ձի անձ անուանի: և մարդ երևեալ միածինն:

Ի Գ. Սողոմոնն ասի ի կախն յաղօթա: Եւ այժմ ձոր անձ
իլի հաւատարիմ եղիցի ի բանն զոր խօսեցար ծնի քում
դաւթի: Եթէ ճշմրտոյս բնակեացէ ան լը միգին յերկրի,
անդ տես զի անդ սքանչանայր լը բանին միգանայն, ք
զի անհաւատալի թուէր իրն: Իսկ բնակեաց ան յերկրի
լը միգին. յորժամ եղին միգ, ապա թէ ոչ, զի անդ իցէ
հրաշափառ. զի անդ և սքանչանալոյ արժանի, եթէ ոչ
յիւր ստացուածս էր նուաստացեալ ան: զի յայտէ
պարունակելով զնս, և միահամուռ ունելով ի գոլ զար-
րելն. ամելով յետթի, և զչև ևս եղեալն: Իսկ զար-
մացումն ճշմրտոյս, և հիացումն, զի բնակեաց յերկրի
լը միգին. միգ եղեալ քորրիցս ան, լը տուեցերցն խոս-
տմանց անայնոյն դէթի: ք զի գրեալէ թէ երգուաւ ձոր
դէթի ճշմրտութի և ոչ ստեաց նմա: Եւ զիչ երգուաւ: Ի
պտոյոյ յորովայնէ քումմէ եգից յաթու քո: որ և հաւա-
տացեալէ թէ ոչ ստեացէ զխոստումն, բարրիցս ան, քննել
փութայր և զնոյն ծնընդեանն տեղի, որ և ասէ իսկ: թէ
ելից յանկողինս մահճաց իմոց, թէ տաց քուն աչաց
իմոց, կամ նինջ արտեանաց և հանգիստ իրանաց ի-
մոց մինչև գտից զտեղի յարկի ան ան յակորայ: Ապա
և յետ այտորիկ խելամուտ եղել հոգոյն, և լը միմնոյ
ծնընդեանն, միածնին զտեղի գտեալ աւետարանէ և ասէ,
ահա լուսք զնմանէ յեփրաթայ ք ի բեթղէէմ: և գտաք
զնա ի քչտս միքց, և զի եփթթ անլլ, զբեթղէէմ նչա-
նակէ, հաւատարմացուցէ ասերոյն միքէն: Եւ գու բեթ-
ղէէմ տուն յեփրաթայ: Եւ տես, թէ զի անդ զոր հա-
ւատացն յերկնից, ծնանել լը մեզ յեփրաթայ, ան յա-
կորայ անուանէ, որոյ եղև յարկ օթեանի: ք զի ծնաւ
անդ զնս, նր կոյն, և անուանէ զնա այլուր ան արաւ-

համու. այսօր ասելի՛լ, իշխանք ժողովրդոց ծղի՛ցն առ անձն
արբահամու: ք զի միայն մտաց աչօք, և հոգւոյն լուսաւու-
րութի՛ք առ որս լինելոցն էին գոլով գիտութի, զժողովու-
րոցն իշխանս, ցի՛ր զսբան, հրեշտակս շուրջ կալով տեսանէր,
զտի՛ մերով յիւ քիւ: Արդ յորժամ անձ արբահամու, և
անձ սահի՛յ, և անձ յակորայ անուանի որ ի կնոջէն, զի
անրդ ոչէ անձաձին սբ կոյսն: Այլ:

Մարգրէն ամբախում. տի՛ր զլուր քո լուայ ասէ և եր-
կեայ, ի մէնջ երկուց կենդանութեց յայսնեսցիս, ի մեր-
ձենալ ժմիկի ցուցցիս. ի խռովել անձին իմոյ բարկութի՛ք
զտորմութիս յիշեսցես: Ա՛ճ ի թեմանայ եկեսցէ, և սբն
ի փառան լեռնէ: զի անրդ ծանիցի ի մէջ երկուց կեն-
դանութեց, ք զի ծնեալն ի կնոջէ և ապա կեցեալ մինչև
ցժմիկս սբ խաչին շնորհիւ ան, Որո՞ս ասէ երանելին պի՛ս
իւրովն միմնով վն ամենեցն զմի՛ն ճաշակեաց: և վս զի
անձ էր լը բնուէ, համբռնայր գճի՛ յաւիտենականն կեանս:
Արդ ծանուցաւ որ պատուական խաչին համբերեաց վս
մեր, ի մէջ երկուց կենդանութեցն, և ինքն ուրեմն ասէ առ
հրեայսն, թէ յորժամ բարձրացուցանիցէք զորդի մի՛ց, յայնժամ
գիտասջիք թէ ես եմ: Եւ զի անրդ անձ անուանէ
զնա ի թեմանայ, և ի փառան լեռնէ մի՛րէնց գալ, և
թարբմանի թեման հարաւ, զի երեւցաւ ի հարաւոյ քս,
և ոչ իհիւսիսոյ կողմանէ, այլ ի հարաւոյ հրէաստանի,
յորում և բեթղէէմէ: Արդ յորժամ տի՛ր և անձ անուա-
նեալ ի հրէաստանէ գայ ի հարաւոյ, քան զի ծնաւ ի
բեթղէէմ, զի անրդ ոչէ անձաձին սբ կոյսն: Այլ:

Գրեալէ իծնունդսն, և մնաց յակոր միայն, և մար-
տեաւ այր մի լը նմ մինչև ցառաւօտն և տեսեալ թէ ոչ
կարէ զօրել առ նմա, և բուռն եհար զամուլաջլէ զստի նի՛ր
ի մարտնչելն նի՛ր լը նմ, և ասէ ցնա՛ արձակեա զիս
զի առաւօտէ: Եւ ասէ ոչ արձակեցից ըզքեզ, եթէ ոչ
անհեսցես զիս: և յետ սակաւուց ասէ անհեց զնա անդ:

Եւ կոչեաց զանուն տեղոյն այնորիկ տեսիլ ւնայ, ք զի տեսի զամ ասէ դէմ յանդիման, և ապրեցաւ անձն իմ, և ծագեաց նմ արեգին յորժամ անց տեսիլն ւնայ, և նա կողոր ի զտեսնէ իւրմէ խորհրդաբեր են գրեցելոց իմացուածք, ք զի նշնկէ ո նմանէ հրէիցն լը գիմանալն, զոր առնէին ի վր քի մարտնչելով առ նա: Սակայն պարտեալք, ք զի կանդերձեալք էին և նք հանդիպեալ ւնհնութեն որ առ ի նմանէ. արբելք հաւատովք ի յետին ժմկս զառ նա դարձուին: Սկսն զայն տես, մարդէր որ մարտնչէին, և զտեսիլն նք ւնայ անուանէ յակովբ: և ոչ այս միայն, այլ և գիտէր ւն զոլ լը ճշմբտութե, ք զի տեսի ասէ զամ դէմ յանդիման, և ապրեցաւ անձն իմ, ւն լը բնուէ էմմանուիլ. ասի և տեսիլ ւնայ, ք զի է նկարագիր էութեն հոր: Այսոյս կոչել զինքն լը հրեայն խոսելով յգոս ւնայ հոր: ոչ զտեսիլն նք տեսէք, և ոչ զբան նք ունիք ի ձեզ բնակեալ, զի զոր առաքեացն նա դուք ոչ հաւատայք ի նա: Եւ զի ւն լը ճշմբտուէ էր որ մարտնչէին մդ լը յակորայ: Եւ հաւատարմացուցէ սրբազանն գիր ասելով, ք զի ասոց՝ ասէ ւնր ցյակոր՝ յարուցեալ անցցես ի բեթէլ և մնասցես անդ և արասցես անդ սեղան ւնայ, որ երևեցն քեզ ի փաղչէին քո յերեսաց էսաւայ եղբոր քոյ: ք զի քձ ի միջագետաց և երկուցեալ յեսաւայ անցոյց զմանկունսն իւր և զամ ինչս իւր, և մնց նա միայն և մարտնչէր այր լը նմա: Այլ:

Երանելին զանիել զտակալի տեսիլն պատմելով մեզ. տեսանէի ասէ ի տեսլեան գիչերոյ, և ահա լը ամպս երկնից ո որդի մեջ գայր և մինչև ցհին առուրցն հասանէր և առջի նք ածաւ, և նմ տուաւ իշխնութի և պատիւ և թգրութի, և ւնմ ժղղք և ցեղք և լեզուք նմ ծառայեցեն, իշխանուի նք իշխնութի յւնց որ ոչ անցանէ, և թգրութի նք ոչ ասպականեսցի: Լսես թէ զի արդ ոչ մեք պարզարար տեսանելով ասել. զի մի զմիւք յորոց լը մեզս

խմաստը զէմմանուէլ, այլ ո՞րդի մ'իջ, ք զի ան զլլ լը բնէ բանն, ի նմանութի մ'իջն եղև, և գտաւ ձևով ո՞ մ'իջ. զի գլլ ի նոյնութե իմաստի երկաքանչ իւրովքն ոչ ստակ մ'իջ և ոչ առանց մ'իջկութե և ան մ'իմին բանն: Սակայն զի նմա տուաւ ասէ, և այսպս ունողի և երևեցելոյ զիշխանութի և զպատիւ և զթիւրւիւն: Եւ ասաց թէ ան ժգլիլք և տոհմք և լեզուք նմ' ծառայեսցեն: Արդ յորժամ և ի մ'իջկութես ուր լը մեզ զլլ միածինն ան բանն, ծառայս ունի զստացուածս, և զհօր իշխանութի ո՞ զիւր, և ծնաւ լը մ'իմնոյ զնա սի կոյսն, զի անրդ արդեօք ոչ իմաստի անածին: Յզիս չարչարանաց չի, և թէ պիտոյէ այլ և այլ ի վր միոյ ասել և նրին, և ոչ անջտեղոյ յիս:

Երանելին պիտ զերկական չարչարանս պատմելով մեզ, ուր և ասէ զԵս շնորհինն ան յզիս մեր ամենցն ճաշակել զմահ: Եւ թէ աւանդեաց մեզ նախկին զոր և ընկալաւ: Եւ թէ չես մեսաւ վն մեղաց մերոց լը գրոց, և զի թաղեցաւ և յարեաւ յաւուր երրորդի: Աս այսպիկ և իմաստունն պետրոս, չի չարչարելն մ'իմնով վն մեր: Արդ միևնոյն հաւատացեալք զտր մեր յն չես ի մ'իջկայինս կերպի երևեալ, ցի, եղեալ մ'իջ լը մեզ միածինն ան բանն: Զի անրդ արդեօք և զչարչարանսն նմա հետևեցուցուք և անչարչարելի պահեսցուք ուր զանծ: Ապա ուրեմն չարչարանքն եղիցի լը տնօրէնութեն իւրացուցեալ բանին, և յինքն առեալ զորս իւրոյն մ'իմնոյ, վն անպատմելի միաւորութեն, և մնացելոյ անչարչարելի յիւր բնութիւն, չի զի ան չարչարելիէ անծութիւն, և ոչ ինչէ հրաշափառ, յորժամ և զնոյն զմարդոյս հոգի տեսցուք, թէպա և կրեսցէ ինչ մարմինն, յիւր բնութիւն ոչ ինչ կրել, սակայն ոչէ արտաքոյ կրիցն իմացեալ: զի ուր կրէն նր իւրէ թէ պէտ և լը բնութեէ անշոշափելի և աննիւթ, այլ զի ուր կրէ ոչէ օտար ի նմանէ: Այսպ իմաստիս և ի վր ամենցնց մեր փրկչին չի: Եւ հպեցայց յարացոյց օրինակօք, զի

կցորդ եղև սեզ չարչարանօք միածինն, զհոգեզէնն յիւր ընտանութի առեալ մարմին, և մնաց անընդունակ չարչարանաց չիւրում բնութենն ո՞ զամօ, որ և բոլորիցն ամօ, նշանագործել հրամայէր խմատնոյն մովսէսի, զի հաւատասցեն քեզ որք յիէլն. ո՞ առաքեցելոյ առի յայ, որ ի զրրկողացն ձեռաց ազատեսցին: Եւ ասէ այսօրս, և առցես ի ջրոյն գետոյն, և հեղցես ի ցամաքի, և եղիցի ջուրն զոր առնուցուս ի գետոյն արիւն ի ցամաքի: Եւ ասեմ, զի կենաց օրինակէ ջուրն, և է կեանք չի բնութեն որդի, ո՞ ի գետոյ եղել ի հօրէ չի համագոյութեն բանի, այսօրս զամօ կենդանացուցել: Այլ յորժամ հեղցես զնա ասէ ի ցամաքի, եղիցի արիւն: Ապա ուրեմն յորժամ եղին մարմին, քի, զորս ի յերկրէ զգեցաւ մարմին: յայն ժամ և այսու զոր չի մեզ մահ կրել ասի, որ և չի բնէն դիւ կեանք, իսկ ի զետականին, պիղծ և անմաքուր ասէր զբոտտն օրէնքն, այլ և ի բաց հանել զնա ի բանակէն հրամայէր: Եւ յայանէ, թէ զիարդ մարթ էր մաքրիլ ախտին նորա: Առցեն ասէ մաքրեցելոյն թս հաւս կենդանիս, և փայտ նոճի, և կարմիր մանել, և զոպա, և հրամայեսցէ քհչն, և զենցեն զհաւն մի յաման խեցեղէն, ի վի՞ ջրոյ կենդանոյ, և զհաւն կենդանի առցէ և մկրտիցէ յարեան հաւուն սպանելոյ ի վի՞ ջրոյն կենդանոյ, և սրսկեսցէ ի վի՞ սրբեցելոյն ի բորտութենէն եւթն անգամ, և եղիցի մաքուր: Արդ՝ ասէ զմեզ անմաքուրս, և լուանայ զչաղախեալս, և ի մարմնական խորհրդոյ ի բաց առաքէ զմեռելութիւն պատուակիւն արիւնն քի, և ի ձեռն սիւ մկրտութեն մաքրութի: Սակայն զայն տես: քի զի փոխեալ ի նրբագոյնն. որ ունի զառաջի եղելոյս զօրութի խորհրդոյն պիտանին. Ասասցուք առ այժմ: Հաւուցն երկուց նմանեցուցանէ զքս, ոչ ո՞ երկուց դիւ որդոց, այլ ո՞ միոյ յերկուց յամութենէ և ի միւլութիէ եկելոց ի միութի: Եւ մաքուր հաւքն զի ոչ արար մեզս նոր մեր յս քս, այլէ

բանն նք. անութիք և միջկութիւն : Սակայն և թռչնոց նմանցուցանէ, վն ի բարձանց գողոյն ի յերկիր և ի վերուստ, ք զի յերկնից միջ քս, որ և ծնեալ զմիջին սրբոյ կուսին : Արդ՝ զի անրդ ի վերուստ ի յերկնից : ք զի ի վերուստ և ի հօրէ բանն ան առ ի սրբոյ կուսէն առել միջին, և իւր զնա ասացեալ՝ ո ի վերուստ ի յերկնից իջուցեալ ասէր : Եւ ոչ ոք ել յերկինս, եթէ ոչ որ էջն յերկնից որդին միջ. ք զի հետեւեցուցնէ միշտ զիւրսն, իւրոյն մարմնոյ միացեալ միանգամ, ո մի համարեալ լինի առ նա : Սակայն տես, զենեալ զմիհաւն և մկրտեալ զմիւսն արեան նք, այլ ոչ զենեալ : Եւ զինչէ այս : քան զի կենդանիէր բանն, և ի մեռանել մարմնոյն իւրոյ, և կցորդէր չարչար անացն վն իւր ուէն և միպարութեն առնա : Ապա ուրեմն նոյն ինքն կենդանիէ ո զանձ, և ո իւրն արարեալ զմիջինն, այսպ ի յինքն ընդունէր լն իւրութեն, և ըզմիջնոյն չարչարանս, չարչարելով ոչ ինչ յինքն յիւր բընուի : Պիտանի ուրեմն և կարեւոր յօգտակարութի, եթէ ի վր քի առցի առ ի մէնջ լն այլ և այլ, գասեալ ի վր միոյ և նորին բժել ի յերկուս ոչ տայր թոյլ, թէպէտ և ասիցի քծել ինչ ի մեզ, թերևս ոչ իրիք նման միմեանց, ո մինչ ասացից : ծնանել ասեմք լն մարմնոյ ի կնոյէ ըզմիածին բանն այ, որ և ոչ էիցն, նք տուեալ զգոյն, և կոչել ի լինելութի զոչ գոյսն բնաւին : Արդ՝ զի անրդ նոյն ինքն և ծնունդ կրէ, և կոչէ ի գոյութի լն այլ և այլ : ք զի ծնաւ, լն որում ի մարմնի լն մեզ միջ : և կոչէ ի գոյութի զոչէսն լն որումէ բնութի անձ : գրելի վն նք. թէ մանուկն անէր և զօրանայր : լցեալ իմաստութի և շնորհիւ, որ լն բնուէ է ամենակատար ո անձ, և յիւրոյ լրմանէ բաշխէ սրբոյն զհոգիականն, և ինքն իմաստուէ. և շնորհի տվող : Արդ զի անրդ անէ մանուկն, և լնու իմաստութի և շնորհիւ լն այլ և այլութի : ք զի նոյն ինքն ո մի, համանգամայն և անձ, իւրացուցանէ զմիջկորէսն, վն միա-

տրութեն: և է ամենակատար՝ և խմաստութեն և շնորհի տուող ո՞ զամօ, և եղև անդրանիկ ո՞ միածին: Այլ եթէ ոք կամիցի զբանիցն քննել զօրութի, անդրանիկն իցէ արդեօք բժմ՝ եղբարց անդրանիկ: Իսկ միածինն ո՞ միայն և ոչ ևս անդրանիկ բժմ՝ եղբարց, այլէ նոյնն՝ և այս և այն: Արդ զի արդ լը այլ և այլ, ք զի անդրանիկ ո՞ ի բազմ՝ եղբարս վն մեկութեն, իսկ միածին քձլ նոյն ինքն, ո՞ միայն ի միայնոյ ծնել յայ և ի հօրէ: Արբել ասի հոգովն, և սրբէ զոր մերձենալ առ նա: մկրտեցաւ ըստ մրմնյ, և մկրտէր հոգովն սրբով: Արդ զի արդ նոյն ինքն սրբէ և սրբի, մկրտէ և մկրտի: Գձլ լը այլ և այլ, ք զի սրբի մարդկօրէն, և այսո՞ մկրտի: Իսկ սրբէ ամբար, մկրտէ և հոգով սրբով: Ինքն յարուցանելով զմեռելս, ի մեռելոց յարեաւ: Եւ կեանք լը բնուէ դլլ, կենդանանալ ասի: Եւ զի արդ այս, քձլ և այս լը այլ և այլ իրի, ք զի նոյն ինքն յարեաւ ի մեռելոց, և կենդանանալ ասի լը մրմնյ: Իսկ կենդանացուցանէ և յարուցանէ զմեռեալս ո՞ զամօ: Չարչարի և ոչ չարչարի լը այլ և այլ: ք զի չարչրի մեկօրէն լը որում է մե, անչարչրելիէ ամբար ո՞ ամօ: Երկիր եպագ լը մեղ, ք զի դուք երկիրպագէք ասէ որում ոչն գիտէք, մեք երկիր պագանեմք որում գիտեմքն: Այլ և երկրպագի: ք զի կրկնի նմ ամ ծունր, և այս քձլ լը այլ և այլ, ք զի երկրպագէ ո՞ յերկրպագու բնութէ առեալ: Իսկ երկրպագի քձլ նոյն ինքն, ո՞ անդր դլլ ք զերկրպագու բնութս, լը որում իմանի ամօ: Իսկ զերկրպագութինն ոչ է անջատելի, ի մե և յամ յատկապ: Այլ և ոչ լը այլ համանգամայն դլլ, ո՞ ի հաւատարութե պատուոյ անջատեցելոյ գոյացութեցն, երկրպագակից ասեմք լինել մեյ լը նմ, քան զի ամբարչտութի լիէ իրն: Ձի միէ երկրպագելին, մեացեալ և մարմնացել բանն լը հաւատոյ: Ձի միաւորեալն լը մարմնի լը մեղ հզով բանկնէ: ք զի ոչ ուրեք եղ երկուս անդրանիկս առ

ի պարտ գող երկրագլխի առ ի մէնջ, և ի սրբոցն հրձկց բլիցս անձ: Զի միէ մուծեալն յՏ, և զմուծանելոցն քննեալ յեղանակ զմրմնով անօրէնուեն խմասցուք խրհրդ, չք զի մուծանի յՏ, յորժամ եղին միչ, որ և լը իւրումն բնուհ հեռի յաշխարհէ, և յանուծեան գերունակութիս էապս հաւատացեալ. զի այլէ չք զամենսին ս արբչադժ նց: Ապա ուրեմն արտաքոյէ նովաւ եղելոցն լը բնուհ, զի և բընուծեէ անձ: Միէ ս ասացի երկրագլխին. և յորժամ եղև ի չքմ եղբարս: Քան զի ասի յայնժամ և վս այսուրիկ անդբանիկ: Միոյ երկրագլխաց որդւոյ ի ծնէ կոյրն հրաշափառանդս բժշկեալ: չք զի գտեալ զնա ան ի տաճարին ասէ: զու հաւատաս յորդին ան: և նա ասէ, սվէ անձ զի հաւատացից ինա: իսկ յս ցուցանէ նմ զինքն մրմնով: և տեսեր զնա: և որ խօսիդ լը քեզ նաէ: Տեսնես զի լը միոյ հպի ի թիւն, ոչ ասաց լը մասին իմանալ ան և միչ: այլ յաւէա եթէ ոք բնաւին միչ անուանեսցէ զէմմանուէն, ոչ սոսկ միչ նշանակեսցէ, այլ յոյժ վերագոյն, չք զի միաւորել լը մերում բնուհ բանին ան, ս միոյ երկրագլխացին աշակերտքն յորժամ, ի վս ջուրցն գնայր հրաշափառանդս, տեսեալ զնա երկրագլխին ասելով, արդարև որդի ան ետու: Այլ յրժմ միչ լը ան երկրագլխաց ասեմք ինել, թանծրագոյն անեմք զհատումն: չք զի որ զոյգնէ միշտ եթէ ոչ ի վս միոյ գասեսցի յորոյ լը շարագրուեն, երկուս ան իրօք հաւանեսցուցէ իմանալ. չք զի (ան) ոչ ոք զինքն ինքեան կենակից ասէ, և ոչ կերակից. և ոչ աղօթակից. կմ գնացակից, չք զի երկուց դիմաց յայտնումն բերէ բառակցուեն իր, այսնս թէ ոք ասիցէ երկրագլխաց ան զմիչ: Երկուս ասէ որդիս առանց երկբայուն և անջատեալս ի միմեց: չք զի միաւորեն բան. եթէ միայն իմասցի հաւասարութի պատուոյ, ս, իշխանուհ, ոչ զլվ ճմրն յանդիմանեսցի: Եւ այս ի ձեռն երկար բանիցն մեզ ցուցցի: Առայնսսիկ որբատեն թէ միայն վերաբերութի վայելէ ան բանին միչկօրէնքն: օգնես ան:

Ոմանք շատ խօսութիւր զմարմնով տնօրէնութիւն միածնին դանդաշեալք: Եւ զբարեպաշտիկ և զմեծ, և նոյոնց վերնոյն զօրուէց ճշմրեօն անս երէք փափագեան խնհարով և ապրեցաքն, առխախուտ մտածութիւն իւրց քարշեալ: Ճշմարտութեան գեղեցկութեան շահավաճառք եղեալք: Որ և պարտէր նց ոչ զիւրց այոցն, և որ միայն յինքեանց բարուք թուեցեալ, զօրացուցանել ձեռն արկել: Այլ յաւէա քննել նուրբ և ստոյգ մ՛ծէն ակմբ զսրբազանից գիտումն: Եւ այսոյս զնալ լը ուղիւ և անաղարտաբար քննեալն սրբոց մերոց հարց: որք սրբոց հոգւոյն լուսաւորութիւր պայծառացելք, զհաւատոյս մերոց օրինագրեցին նշնկ: Ջնոյն ինքն ապիլ զոր ի հօր էութենէն անճառաբար ծնեալն ան յոյ բան: զոր որով անմի յերկինս և յերկրի, վս մեր մ՛շէլն, և յազագս մերոց փրկութեւն, իջանել, մրմնել և մ՛շէլ, չարչարել և յառնել և ելանել ի յերկինս: զայ լը ժմկս, զի դատեսցէ զկենդանիս և զմեռեալս: Այլ են ոմանք յոյժ պանծացեալ ի հանճարս, որք վս զի զայսպիսիս լսեն բանս, այսն առնեն, և զառանցանս գոլ վարկանին, զայսպէս ուղղակի ասացեալսս: Որ և սրբոց հոգոյն ո հաւատացաք իսկ, փայլատակեալ ի խորհուրդս սրբոց հարցն զճշմրեօն գիտութիւն: Որ զի և ի նս գլլ ի վեհագոյնսն խորհել: Այլ և կարողս առնել իմանալ, ոչ զնոյն ինքն վարկանին զմիածին որդին ան, զոր յէութեւ հօր բանն չարչարեալ իւրով մրմնովն մ՛շէկօրէն, և որ լը որում իմանի ան, ունելով զան չարչարութիւն յիւրում բնութեւն: Այլ մրմն միայն և լը մասին եղեալ զոր ի սրբոց կուսէն ծնեալն, և ապա փառաց հետեւեցուցեալ նմ չափ, լը որում իւրցն թուի բարի ոք գոլ: Յարակից լինել ասեն յոյ հօրէ բանին, և զյարակցութեան յեղանակ պատմելով, պարգևեալ նմ ասեն առ ի նմանէ զհաւասարութիւ պատուոյն: ցն, իշխանութեան, և զհամանունաբար ասիլն և քն և որդի և ան: իսկ թէ ինչ ասիցի չարչարել նա

և որ ի նմանէ առեղն մ'ա՛ք, պարտ գոյ ասեն՝ ի նա վերաբերիլ որ յայ բանն, վս ի նա յարելոյն ը հաւասարութե պատուոյն: և բնութեց անջատեցելոց, և իւրաքանչիւր ումէք դիվ, այն որ ինչէն առանձին: Եւ զի յստակագոյնս ասացից ս էն զմտածութեցն զօրութի: զորս յսծայնոցն գրոց եղեալ առաջի: քաղցեաւ քս: աշխատեցաւ ի ճանսրհի: ննջէր մտեալ ինաւին: ապտակեցաւ ի սպասաւորացն: գան հարաւ ի պիղատոտէ: թքին ի նա և զօրականքն՝ և աիգաւ խոցեցին զկողն, քացախ ը լեզի խառնեալ արբուցին նմ: ճաշակեաց և զմահ, խաչի համբերեալ, և զայրն արբեցութիս ի հրէիցն կրեալ, զայս ամ պատահեալ ասեն մրտոյն, բայց վերաբերիլ ի դէմս ը ճմրտունն որդոյ: իսկ մեք հաւատամք ս ի մի ամ, հայր ամիլլ, ամ երևելեաց և աներևութից արբիչ: Այսպ ի մի ար Ես քս յորդին նս: ի բաց հրաժարիմք յանջատելոյ ի մ'ա՛ք առանձին, և ի բանն առանձին զէմնանուէին: գիտելով զի եղև ը մեզ բանն, և մ'ա՛ք ճմրտոպս, զնոյն գոյ ասեմք ամ ս յայ, և ը մեզ մրտ կօրէն մ'ա՛ք ի կնսջէ: Ասեմք դձլ կրել ը իւրունն մ'ա՛ք կօրէն զմրմոյն կիրա: Սակայն ամբողջ պահել իւրովն բնէ զանչարչարութի: զի ոչ միայն մրտէր, այլ էր նոյն ինքն ը այսու և բրնուք ամ: և ս իւրէր մրմինն նս, այսպ դձլ նորայէ որ ինչ մրմոյն ճմրտոպ և անմեղադրելիք կիրքն: Այլ և արտքստ որ ի ձեռն ոմանց ապարասանութե, ի վս եկեալքն կրեալ անչարչարաբար, ինքն կամաւորութե, և ոչ միայն ը գոլոյն ը մեզ: այլ պահեալ ս ասացի իւրոյն բնութեն, և զառաւելութինն ք զամենեսին: քան զի թէ ասէաք թէ ը փոխադրութե կամ յեղման յիւրմէն բնութէ ի մրմոյն բնութի տարեալ եղև: Էր ուրեք արդեօք հարկ ամիւ և ակամայ խոստովանել զանճառելի և ամայինն բնութի, լինել չարչարելի: իսկ եթէ եկաց մնաց առնց փոխադրութե, որ եղևն ը մեզ մ'ա՛ք: և է առանձնաւորութի բնու-

թէն վերնոյ անշարչարութի, և ապա ըստ միաւորութեն լը նմա եղև չարչարեալ, չարչարեցաւ ուրեմն չարչարելելեան մ'ըմնլ, լը սրում և ասի նր իւր, և մնաց ինքն անչըչըլի, զի չէձլ իւրէ նր անշարչարութի: և եթէ փո՛ւրի չարչարելովն էմմանուէլն: չք զի ասաց ինքն յորժմ հանդերձեալնէր համբերել վս մեր պատուական խաչին: այժմ փառաւորեցաւ սրգի մ'չէյ: զինչէ ի չարչարելոյ փառաւորութին, մ'չէյն հետևեալ միայն ունելով զյարակցութիւն առնա, զոր ս ի հաւասարութե պատուոյ, ոչ ամաչեն ոմանք, չք զի թէ ս վարկանին յարեաց յինքն լը հաճութե և կամաց, մարդ պարզաբար և հաւասարափառ ասացեալ զնա ինքեան, թոյլեա և համանունաբար անուանիլ քս և սրգի և անժ և ան: Ոչ մարմնացաւ լը ճշմրտութե բանն, և ոչ մ'չացաւ բնաւին: Եւ ապա ուրեմն ստաբանս ասել զորս լը արեգակամբս խորհրդածունն, և ոչ մի ինչ վնաս բերէ: չք զի ասացեն յաւեա և ածցեն ի մէջ պատրաստեալքն հաւանեցուցանել. եթէ լը առ ի նուցանէ իմացելոյն յարակցութե յեղանակ, զմարմնաւորութե զօրութիւն ունի: և այսէ մ'չնալոյն յեղանակ: չքզի թէ ոչ այսոյ զայստիկ գոյ կարծեցին, հիման յարակից յարակցութե յեղանակ իմանան, թողել զճշմրտութի, սր և պարտէր միանալ ասել լը մերումն մ'չելութե, զսա ի յայ հօրէ բանն, չք զի այսոյ մ'ըմնլ իւր իմանիւր կրել վայելչաբար զմ'չկայինան, սր և յանութեն բնուի կրել ոչ ինչ, յորոյ լը արամութե սովորութե անբաժէ ս անժ: բայց զի ոչ գիտեմ թէ զի անդ գտեալ նոց զանուանեալն վերարերութի, քարչեն յանփառութի զէմմանուիլ: հազի ի միւք ի սրբոցն մոյրէից նմանեցուցանեն, և ի հաւասար չափու եղեալ բազմաց: Այլ զի հաւաստեցից չէձլ՝ զորս և անժայնոց գրոց բերից յս՝: տրանջէին երբեմն յանապատին զմ'լսէ և զահարոնէ սր յիէլէն և ասէին, ոչ թէ մեռեալէաք՝ և հարեալք ի անէ յեղեպտոս, յորժմ նըս

տէաք առկատայս մտցն, և ուտէաք հաց առ յաղուրդ: Եւ ապա ասէ անձայինն մովսէս: զի՞նչ եմք մեք, ոչ զմէնջ տրանջէք այլ զո՞յ: Ինքն իսկ թփրէր լը ժմկսն լը այնտիկ բողորիցս անձ. ի վր իլի ի ձեռն սրբոց մփրէիցն. և նք առ այս կարճամտեալք, մատեան առ անձայինն սամուէլ և ասեն, ահաւաղիկ դու ծերացեալեսս, և որդիք քո ոչ գնան զճանալի՞նք, և այժմ՝ կարգեա ի վր մեր թփր դատել զմեզ ո՞ զայլ ազգս, և դառնանայր ի վր նոց մեղէն: Ասէ ցնա անձ՝ լուր ձայնի ժողովրդն: զոր ինչ և խօսեսցին առ քեզ, զի ոչ եթէ զքեզ արհամարհեցին, այլ զիս, առ ի չթփրլ ի վր նոց: Ասէ ուրեմն և քո առ սբ առքլսն: Որ լը ունի զձեզ զիս լը ունի: Այլ և առ զթասէրսն սո՞ւջի անձայնոցն բեմին, ձայն արկեալ խոստանայր: Եկայք անձնեալք հօր իմոյ. ժառանգեցէք պատրաստել ձեզ զարքայութիւն իսկզբանէ Յհիս, իւր համարել զառ ի նոցանէ զբարեպաշտուէն յեղանակ, առ որս զբարին ասէ, որով հետե արարէք միտմ՝ ի վոքր կանցս յայսցանէ ինձ արքէք, և ահա հաւաստեաւ այսոքիւք վերաբերուէն յեղանակ որպիսի ինչ իցէ բարիոք ճանաչի: Տրանջէին զմիսէ և զահարոնէ որք յիէլէն, և ունի իրն զվերաբերութիւն առ անձ: Էր մարդ ո՞ զմեզ մովսէս: այլ և ահարոն լը հաւասար օրինիլ. և ի վր այլոցն իմասցիս, զորոյ այժմ՝ զյիշումն արարաք: Այլ էին ո՞ ասացի սքք. և արժանի սքանչանալոյ. նկյն լը մեզ մեղիկ: Արդեօք լը այսմ՝ օրինակի աղէ ասոցեն ինձ: Յարակից միզն բանին անջ ո՞ առ սեն նք, զիւրոցն ախտիցն վերաբերութիւն ունէր առ նա, և ապա զի սրդ ոչէ ո՞ գնս մի՞: Յայտէ զի սոսկ և միայն և այլ ինչ ոչ. ապա ուրեմն ոչ անձ ճշմրտ էմմանուիլ, ոչ միածին, և ոչ որդի, և ոչ անձ լը բնութէ: Եւ ապա վն զի՞նչ պո՞ճուի այլոցն ոչ ոք պատուի, առ ի յոյ բանէն. լը հաւասարութեք պատուոյ՝ յո, իշխանութե, այլ միայն զսա ի հաւսրիցն, անվրէպ նմանութիւն յարձակեցուցանէն

վիճակիլ, որ և ամենեցունց փրկչին՝ ւնց առաջ ոչ գատել, այլ արդար դատաստան գատել. ո՞ն ասէ ինքն, զի արդ միայն նստի յատենի, զի արդ միայն եկեացէ գատել, ընծայ բերելով հրչակց : վն էր միայն երկրպագի առ ի մէնչ և ի վերնոյն զօրուեց : Այլ. այո ասեն, և զքեզ զայս դժե՛շտ անսանեմք չըչրեալ զնա, խոստովանիս հետեցուցանելով մ'ըմնոյն նր զչարչարանսն և անչարչարելի պահել ո՞ն ւնծ :

Այլ մեք ո՞վ վեհքդ ասասցուք արդեօք, նախ միառութեալ լը բանին զմ'դեկայինսն, մ'ըմնոյն զկիրան հետեցուցաք և անչարչարելի պահեցք ո՞ն զւնծ : զի թէ եղև լը մեզ, այլ և գիտակեմք դժ՛ըլ ւնծալայելուչ գերունակութե նր. և գերագունիցն պատուոյ : ապա ուրեմն խոստովանեալք հաւատով զմիառութին ո՞ն հիմն ինչ, մ'ըմնոյն չարչարեալ խոստովանեմք զնա, և անդր ք զչըչրես դժ՛ըլ մնալ : ո՞ն ունելով զանչըչրուի յուրում բնուեն : իսկ թէ լը մասին փութամք զնել՝ յւնծ և ի մ'դ, անջատեալ զբնութինս ի միմեանց : և ապա միայն զվերաբերութին ւնց բանին իւր հմրել ասեմք. զպատահեալն մ'ըմնոյն, զմովսէսի ուրեմն և զահարոնի զչափնէ զգեցեալ ի որբոյ կուսէն ծնեալն էմմանուիլ որ թարքմանի լը մեզ ւնծ : ո՞ն զի թէպէտ և ասիցի ի ձեռն սրբոյ մգրէից : Զթիկունս իմ ետու ի հարուածս. և զծնօտս իմ յապտակս, և զերեսս իմ ոչ դժ՛ուցից յամօթոյ, լը երեսս թքանելոյ : Եւ դժ՛ըլ ծակեցին զձեռսիմ. և զտոս իմ, և թուեցին զւն օսկերս իմ : Եւ դժ՛ըլ ետուն ի կերակուր ինձ լեղի, և ի ծարաւ իմ արբուցին ինձ քացախ : նմա զայս ւնձ հետեցուցանեմ միածնին. չարչարեցելոյն վն մեր անօրինաբար մարմնով, քանզի նորա վիրօքն բժշկեցաք մեք, և վիրաւորեցաւ վն մեզայ մերոյ, և անչարչարելի զոլ գիտեմք զնա բաս բնութե : քանզի թէ որպէս ասացի այժմ՝ նոյն ինքն մարդ, համանդամայն և ւնծ, և է վայելչարար մարդկութեան

նորա շարչարանքն, և իւր դարձեալ է որպէս այ, զանդր քան զչարչարանս մնալն: Զայստիկ խորհելով պարեպաշտ եղիցուք, և այսպէս ընդ ուղիղ մտածութիս գնալով, յազթանակի վերինն կոչման հանդիպեսցուք, քիւ յիւ ձեռք մերով. որով և լը որում այ և հօր փառք հանդերձ հոգևոյն սքով յշտնս:

Տեանն Սրբոյն Կիւրղի եղսապի Աղէքսանդրացոյ, Առ բարեպաշտ թիւրն թէնդոսիոս: Յազագս Տօնի Սրբոյ Զատկին:

Ասէ ուրեմն սրբազանն գիր, Սկիզբն իմաստութե երկիւղ ձեռն: Իսկ իմնեօւնն որ առ ի յայ զի՞նչ արդեօք եղիցի հաւասարակչիո: Կամ՝ զի արդ ոչ մեծ և արժանի ստանալոյ, բարի իցէ, որ և արմատ ունիցի զերկիւղն այ, և ի քաղցր և ի բազմաբաղձիկն ելցէ յանդումըն, ք զի գրեալէ թէ երկիւղ ձեռն ի կեանս առն, երկիւղ ձեռն փառք և պարծանք: Երկիւղ ձեռն զուարճութի սրտի, և տացէ ուրախութի և խնդութի և երկայն աւուրս: Այստքիկ յամէն արդ քո ժողով ի գագաթն, քնասէր թիւր թէնդոսիոս, որ զերկիւղն այ յանձինդ քում շտեմարանես նանկապտելիս և սրբազանս ամբարեալ գանձս: Եւ այն ք նկրտել լը քոյոյ ծնօղաց փառաւորութի, ն զի ոչ ինչէ տեսանել որ ոչէ քո: ք զի գերագոյնն ասել թողից առ այժմ, և այստիկ քձ զձեզ պսկցից: զի գրեալէ արձնք որդւոց հարք նց, որոց դուք պատկերք արժանիք տեսութե՞ն, և ն ի գծագրէ ստոյգ՝ և մշտերև և յարամաց ունելով զպայծառութիդ. զի յորովակի լը այսմ կենցաղոյս արութքը զբարէ փառս անձինս թիւրց զարդիւր: և մանաւանդ և այլովքն որ իքն բարեպաշտութք հաստատութ հաւատոց. և սերտութք բարեգործութք, և անշարժութք արդարութք, զորս և ամ ուրեք արրել բանիւ և սքանչմամբ

պայծառ և բազմատեսակ՝ զիւրց բարեկեցիկ գեղեցկութիւն երևեցուցլ՝ որ և բարեփորձ եղեալ զինուցդ ձերոց ամ ուրեք, և թշնամեաց գլխոց չարաչար և անտանելի շարժեալ երկիւզ անկնին ի ծունկս ասենայեք սրբ ևն արտաքոյ լծոյդ վն աննդակից վայրենութեն, և ի բարոյիցն խառութեան: Իսկ օրինագրիդ սրոց ամ ուրեք սրք ի ձեռն որոց ոչ ինչ ևն արժանիք նախանձու և հաճելեց զձց խելամոեցուցի՝ ուզղել, և առանց բանսարկութե ունելով զհաւաստս զոր ի Խոր մեր յն քս ասեմ: Եւ գրէ օրէնս թղրի աջ, որովք ամայինն պատուի բնութ, և անկնին հերձուածք պիղծք և գարշելիք: Իսկ գտողացն զայնս ամ ծատեցքն խնուն բերանք: Քան զի պարտէր ի փրկչին հօտէ ի բաց հալածել զգայլսն, ոչ ի հովուաց ընդդէմ յառներոյ մի այն ո զգաւազան ինչ, կամ զմահ հրոյ յարձակեցուցլ ի վր նց զճմրտութե զօրութի, այլ և նախանձաւոր առ բարեպաշտութի ձերոյ իշխանութեդ որ իծագս երկրի սիւեալ, յամենեցունց բարեհոշակութի գեղեցկանայ: Իսկ ունելով այսոս և կամ ամասէր անձինդ քոց եղև փոյթ, և բարուք ուզղեալ որ և տեսանել հաւաստեալ ըզքի խորհրդոյն զօրութի, որ յառաջագոյն ծանուցաւ նախ ք զլինել Յի, ո ասէ ամէն խմաստն պղս, զի երևեցաւ յետին յշտնին ժմկս, նախկին ցուցեալ օրինակօք՝ զոր յղգս նր, ի ձեռն մովսէսի օրինացն յաջգոյն պատումել, և զոր ի կնօջէ ծնունդն լը մրմնոց մգրէականացն քարողութեց, ք զի ծնաւ լը մրմնոյ ի կնօջէ, զի զմերս ամհնեսոյէ ծնունդ: Եւ մարմնով շարչարեալ լը գրոց խափանէ զմահ, և վճարեացէ յապականութենէ զմրմնոց բնութ, ք զի տկորցւ մահ նովաւ: ք զի անհնրինէր յաղթիլ ի նմանէ կենացն մրմնոց, ապա ուրեմն լը մրմնոց մահ նր եղև մեզ փրկութի: Քան զի յարեաւ ասի անգրանիկ ի մեռերոց, և պտուղ ննջեցելոց, և զայս նորոգեաց մեզ ճնորհ հա ժամայն, և կենդանի, և նովաւ միայնով ուզ-

զեալ, զի և մեք հանդերձ նովաւ և ի ձեռն նր անապա-
 կանք մնասցուք, չք զի ո՞ւր ամէն իմաստն գրէ պիտի, ո՞ւր
 դամաւ ամբն մեռանին: նոյնպէս և չքիւ ամենեքին կենդա-
 նասցին, և ո՞ւր զգեցաք զպիտիկ հոգեհոտի, զգեցցուք և
 զպիտիկ երկնաւորին: Եւ զի որ լը միմայ միջն ամացն և
 փրկչին մերոյ չքի, լուծումն միջն եղև, և անկնէ փոփու-
 խումն: և որոյ ի յերկրիս փրկութի ուսցի որ վերլին, և
 ոչ երկայն քրտամբք զսրբազանս և զամաչունչս քննե-
 լով զգիրս: չք զի ամայինն արբահամ, զմինն և միայն.
 սիրելին իւր զսրբի, զենուլ հրամայիւր, այր ի ծերելի
 վարեալ, և ոչ ունելով յոյս այլոց կարող լինել հայր, այ-
 լէր ծերն զանց արբել զգլթասիրութիւն, և ի խնայելոյ
 յսրբին իւր վն այ կամացն: Եւ վն զի մերձէր ի կրել
 մանուկն զմահ, չք զի ձեռն սուեալ զսուրն հօրն, ապրէր
 հրաշափուտս ի ներքս ընթացեալ խոյին, և զնր զենումն
 կրեալ, այսպէս ապրեցաք և մեք և մերոյն: վայելուչ և
 պարտմահ ի յինքն սուեալ քի, չք զի զենաւ յիջս մեր, և
 նա չիջցու վն մեզաց մերոյ ո՞ւր ստէ մգրէն յեսայի: Եւ վն
 անօրէնուեց մերոյ մատնեցաւ, և վիրօք: նր բժշկեցաք
 մեք: Եւ զայս չքձլ մեզ և այլով պատկերաւ նախագրեց
 միմս, օրինաբութիւն այ, և գլխորհրդոյն զօրութի նախա-
 յայտնեալ ո՞ւր անկ և ստերաւ, չք զի հրամայեաց ամել ի
 մէջ երկուս նոխագս հաւասարս հասակաւ և համատեսակս,
 և ոչ լը միոյ իմիք աննմանս ի միմեանց: Եւ էր անուն
 միոյն ար, իսկ միւսոյ ի բաց արձակեալ, և ապա վիճակի
 իջելոյ ի քհնին ձեռս զենուին որոյ անուննէր ար, և ար-
 ձակէին ի զենմանէն զի բաց արձակեալն, ցի զմիւսն որ
 վն ի բաց արձակելոյն ի զենմանէն անուանի ի բաց ար-
 ձակեալ, այլ էր ի նշան ո՞ւր անցի, օրինակ և տիպ ար զեն-
 մանն զոր կրեալ ստեմք լը միմայ զնա, զի մեք եղիցուք ի
 բաց արձակեալք, և արտաքս ընկեցեալք ի մահուանէ և
 յապականութենէ: և զի ի ձեռն քհնին զիջիւ հատանե-

լոյ վիճակի, կրեաց վս մեր զգեհումն: Հաւատարմացուցէ
 գրելովն երանելի աւետարանիչն յոհնս ժողովել քհնյա-
 նդիցն և փարիսեցւոցն յատեանն ասեն, զինչ արասցուք
 զի այրս այս բզմո՞նչանս առնէ: Իսկ միտմն ի նոցանէ կա-
 յիափայ որ էր քհնյանոց տարոյն այնորիկ: ասէ ցնս: գուք
 ոչ ինչ գիտէք՝ և ոչ զմտաւ ածէք, զի լաւէ թէ մեռցի
 այր մի վս ժղվրդեանս, և մի ան ազգս կորիցէ: Արդ՝
 տես թէ զի անդ ի քհնյանէն ձայնէ մահուն վճիռ հա-
 տանի ի վր քի՛ լաւ գոյ անց վս ամենցնց փրկութե
 զմիոյն մեռանել: Եւ հաւատար քի խհնչն, և ի ձեռն ոչ
 խարին զենման, ք զի զենին զորոջն որք յիէլէն յեգիպ-
 տացւոցն չուելով յճէ և յաղթեցին սատակչին, շաղախե-
 լով զարիւնն ի մուտս յարկացն, և ճաշակէին իմոյ նր: Գիտասցուք զխհնչոյս զորուի, որ ք ինչէ, և ս այսու տը-
 պով ապրեցոյց ստուերն զանջինան, և խհնչոյն օրինակ՝
 ք զմահս վերագոյնս կատարէր զորս նոքօքն կէին: Ապա
 քանի ինչիցէ ճմրտունն զորուի, ք զի ասէ ուրեմն քս: Ամէն
 ամէն ասեմ ձեզ, որ ուսէ զմրմին իմ և ըմպէ
 զարիւն իմ: ունի զկեանսն յաննինս: կատարիւր սրբոյ
 զատկին տօնն լը մվսսի օրինացն, ի չորեք տասն երոր-
 դում աւուր ամոյն առաջնոյ, լը եբրաեցոցն սովորուն
 ասեմ, յամսեանն նորոյ, յորժամ ամ ինչ փթթէր ի վայ-
 րի: տունկք, և բոյսք, և ծագիկք, և պողոց աճմունք: Այս-
 նէ իմանալի և զփրկականի շարշարանացն ժմկ, ք զի
 յարեւ ի մեռելոց քս կանգնել զբոլոր միչոյս բնուի, ս
 ի գեղեցկածագիկ, և ի նոր բուսուցանել կեանս, որ ա-
 նապակնութն ասեմ և սրբութք, և իսկ զբունս բարեպա-
 զութե աւետարանականին և հրաշարոյ և ի վեր ք զօրէնս
 կենացն: Քան զի թարշամեալ միչոյս բնուի, և մեղօք ա-
 պականել, վերլին զարգանայր քիւ տնօրինաբար: Այժմ՝
 ի նորոյ ամսեան կատարի քի խհնչն. և յաւուրս չորեք
 տասն երորդի լը պարագայուն լուսնի: Եւ վս զինչ պա-

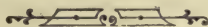
ձևի կարևորէ ասել, չք զի հասեալ անդէն ի սրբց հարց, ոմանք պատշաճեցին իրին բանս իմաստունս և ճշմրտոս, զի ն ասեն ի չորեք տասան երորդում աւուր լիմնն, երևի շրջագային լուսնի, այսոյ և ի մեզ կարևորէ լրման իմանալոյն լուսնոյ եղերս ի յայնպիսի բարեպաշտիկ և ի սբն տօն անցեալ, և գովեմ զբանն, չք զի երևեցչցնէ և այլ իմն ոչ անկատար ի յօգուտ ի յաւուր չորեք տասն երորդի զենուլ գառնին չք զի արեգականէ նմհցչցնել, մանաւանդ զտր մեր յն քն: Զի այսոյ ասէ անձ և հայր յղբս նր, և ծագեցից ձեզ երկիւղածաց անուան իմոյ արեգակն արգարութե, չք զի լոյսէ ոչ միշկան միայն, այլ և հրշոկց ան բանական ստացուածոցս: Եւ լուսնոյ նմնեցւցանել՝ ոչէ անհաւանելի զմիմսի օրէնսն, ն և շափաւոր ունլլ զլոյսն, չք զիմանալին: և ոչ գերապայծառ խորհրդածութիւն, այլ ի նուազմն զոյ հրշոկնին պայծաութեւն, և սրբց անքլոյն քարոզուե՛ ոչ հաւասար ճառելութիւք: Արդ՝ լուսին զօրէնս իմանալ ոչ է վայրապար լը այամ ժմկի: Եւ զենեալ լինէր գառն ի չորեքտասան երորդում աւուր միայն, ոչ ապաքէն զոչելով իրին, թէ կտրումն օրինացն քն է: Զի վարեալ լուսնի մինչև ցչորեք տասան երորդն դադարէ յաճմանէն և ի նուազումն դարձի սկզբան լինի, զիջանէ առ սակաւ սակաւ, և յամենեկին ի սպառման լինել թուեցել: չք զի կրեալ զորլը միմնոյն մահ վն մեր չի օրինակ իմն առ իւր կատարումն օրինականին պաշտմանն պէտքն: չք զի զիջեալ առ ի նուազումն թոյլ ետ յանլթուեն, որոց չիւ աւանդութիւքն: Եւ զայս վարկանիմ, թէ որ ի ձեռն սղմն երգոյին ձայնի, նախապատմեալ յղգս չի, ծագեսցէ յաւուրս նր արգիւրի և թզմ խաղաղութի մինչև կատարեսցի լուսին: չք զի բառնայտարրն, ծագեալ ի մեզ քի և աւետարանին քարոզութեւն՝ յայտնեալ զպայծառութիւն, ի բաց բարձլ յաւետ օրինականին խրատու լոյս: նպ գրովք և օրինակօք զոր լուսնի նմանեցուցանելիէ թոյլ տալով զմե-

Ճագոյնն ճշմրտուն ճառագայթից: Իսկ ճշմրտութիւն է քս՝ և նորայքն, ասէ ուրեմն և ամէն խնասան պղա, յորժամ եկեսցէ կտորն ի մասնէն խափանեսցի: Արդ՝ կատարումն օրինացէ քս, և զօր ի վր նր կատարեմք տօն յառաջնում ամսեան ի չորեքտասան երորդում աւուրս լը լուսնի պարագայութեն: և սկսանի լը երբանցոցն սփորութեն անջին ամիսն, և գարնանային յեղանակ յանջ քան զերկտասան կազանդացն ապրիլի լը արեգակնային ընթացից: Արդ՝ պիտոյէ տեսանիլ առ ի մէնջ, եթէ զչորեք տասաներորդ լուսնին, ոչ յերկտօն երորդն համարել ամիս, այլ իսկսանել գարնանային յեղանակին և անջնոյն ամսոյ լը երբանցւցն: Եւ եթէ ոչ այս պահեսցի նրբանոս, անկանիմք ի ժմկէն, յրժմ կրեացն քս զօր ի վր ինչին չրչրնան: Արդ՝ պահելով զօրն յորում մասնեսցաւ, և մատնեսցաւ ի չորեք տօն երորդի լուսնին, յանջնում ամսեանն, և մնամք յարւե նր աւուր, քս, կիւրակէին: վս այսորիկ լուծանեմք երեկորի շաբաթու զպահսն, և տօնեմք ի վաղիւ կիւրակէին, ս ի վաղ առաւօտուն յարուցելոյ քի: Իսկ թէ և սփցի ի խոր երեկորին յարութն գործիլ խորհուրդ, այլ խոր երեկոյն, և առաւօտն վաղ, ի մի և ի նոյն ընթանան ժմկ: Արդ՝ կատարել առաջնոյդ ձերոյ բարեփառ հիւպօսուն, յամի հարիւր երորդի յինն և ի տասն երորդի, ի գիակցեախանութէ, յայնմանէ առեալ շարագրեսաք, զկնի, ճ, և թ ամեայ ժմկի զթիւն լուսնի, նշանակել նրբանոս և ստուգիւ զլուսնի զպարագայութին, լը իւրքնիւր ամի, և զօրն յորում մասնեսցաւ քս, զչորեքտասան երորդն ասեմ, ևս և զյարութն նր օրն, քս. զկիւրակէն: քի յի յարեաւ ի մեւերոց՝ ամենեսունց փրկիչն, ի խոր գիչրին յերեկոյի շաբաթուն, քս, ի վաղ առաւօտուն ի լուսանալ կիւրակէին. լը սրբոյ աւետարանչացն հաւատոյս Բայց վս զի պիտոյ էր զինն և տասն երեկին չրջագայութին կտոր զբել. շարակարգու

Թի, հարկաւորանդ, յառաջնում՝ ձեր բարեփառ հիօղատուեզ, որ եղև ի հարիւր որդի, ինն և տասն երորդի ամի դիտկղիտիանոսի, յառաջագոյն եգաք ամօք չորիւք: զի թուով որչ զկնի նորին, հարիւր և տասն ամացն, ոչ պարտ գոլ բերիլ, բայց գրեալ միայն: Վնրյ ո՞ ասացի ինն և տասն երեկին շրջագայ՝ բոլոր երևիլ ի կանոնին, զի իւրքնչ իւր կանոն ինն և տասն ամաց շրջագայութի ունի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՁԻՆ

Իվեց հազար երորդի, երկերիւր երորդի, քսան երորդի, չորրորդի ամի աշարածոց Յիս, ք յունարէն թվոյ: Ի չորեք տասան երորդի, ենդիք տիոնի, յերկըրորդ ամի թիւրուէն անաստասի, թարքմանեցան գիլքըս պարապմանց և թղթոց սրբոյն կիւրղի եղատպին աղէքսանդրի, ի ստոյգ օրինակաց ի կոստանդինու պօլսի ի ձեռն դէթի հիւպատասի, և թիւրանն սեղանոյ կենառսի: Եւ ի ձեռն ստեփանոսի քերթողի աշակերտիս մովսէսի սիւնեաց եղսի: Արդ՝ մաղթեմ՝ անասէր պաշտօնէսդ սրբոյ սեղանոյ, որք առնոյք օրինակ յայսմանէ: Գրեսցիք և զբանս զայստօիկ, առի յիշատակ բարեխօսութե առ քն, զի գրեալ եղիցիք և դուք ի դպրութեան կենաց:

Ի. 95, 3 [Ժէ զհարդ իմ: քս] յաղագս մարդանալոյ միածնին 1 - 5 զէութե 1, 2: զէութի 3 - իցին 1 - 7 եղով 1 - 9 օծումն - 10 անուանիլ օծեալս 1 - 14 om pr ի 1, 3 - 15 օրինականաւ 3 - 18 այնպիսոյն 1, 3 որպէս ինչ և եղեալ 3 - 19 թագաւորին - 22 ձեռանէ 1, 3 - նորա և էր այլն կռ. և ան. 3 - 23 օծելոյն 1: օծանելոյն 2, 3 - 25 առ ի յայ հգ. 1, 3 - տիրել 1

Ի. 96, 2 ազգ - 5 եղեալ 1 - արժանաւորիլ - 9 հարըստացի ստացեալ 1 - om և վերստին... սրբութի 2, 3 - 12 որդին 3 - 14 ցնծութի 3 mg: ուրախութի 1, 2, 3 - առաւել քան զընկերս քո add mg 1 - մեղութէն 1, 3 - 19 om եղեալ 3 - 19 lege ի մեղ - գրեալ իսկ է 3 - կերպի օծանի 1 - 22 մարմնոյ իսկ 2, 3 - իւրովն 2 - հոգով om 1, 2, 3 (add mg 2, 3) - 25 զգաւակէն 3 - հարկեալ 1

Ի. 97, 1 եղև] add ինքն mg pr m 2 - ըստ մեղ 1 - մարդկայնովն in մարդանալովն refinxit pr m 1 - 2 նպ ւծ - 3 om որ 1 - 4 post այլ om և 2, 3 - 6 տախի 1 - 7 om զառ ի 1 - զայ բանն 1 - 9 tr թէ և 2, 3: om և 1 - հանճարոյ իւրոյ 1 - 12 ցորժամ 3 - եկն ւծ ը - 16 զչև 3 - ես] lege ևս - եղեալն 3 - 22 նշանակեն 2, 3 - 23 օծաւ 1 - 25 օծանէ իսկ 3 - lege ինքն -

Ի. 98, 2 լռեսցէ] զազարեսցէ 1 - 5 մտածութեց 1 - 17 մովսիսի ասի ժող. 1 - 18 ժողովուրդն 1 - 21 tr զնա անուանել - 23 եկն 3 - 25 om էաք - խաչն 1, 3 - 26 որ և 3 - 29 ածել ինձ այսր և ձայնի իմում լուիցեն: 1 - 32 բանն այ -

Ի. 99, 6 om սահմանի 1 - 10 ւոր յերկնից 1 - 11 ընդ բանին - 11 om և ման. 1 - 13 այ հօր ծնեալ բանն 1 - վերուստ է 1, 3 - բայց] և 1 - 18 յաշխարհէ -

19 այսուիկ 2, 3 - 20 զաշխարհս նպ - 21 զասացեալն
2, 3 - 27. Զի] lege Լի: tr լի post գորով 1 - բնու-
թէն 1, 2 - 28 բանն ւծ 1 - 31 զիջումն 3: զիջանելն
1 —

Ի. 100, 1 ծնաւղն իւր 1 - ախտ ինչ & om ըստ 1
- 2 սովորութե նպ առ մեզ սովորութե ընդունակ: և
յորժամ եղև մ: քի մարդ ասէ մարգարիւն հեղից յոգ-
ւոյ իմ ի վի ւծ մ: և բոլորովին զմարգարութես 1 - 4
իւրացոյց 1 - այս է 2, 3 - 4 այս է 2, 3 - 8 կենդա-
նագործիլ 1 - 9 om որ և 1 - 16 ի նմանէ] նովաւ 1
- 17 pr և om 3 - մի է նոր 1 - նովաւ] ի նմանէ 1 -
21 կոչեսցես 1 - 24 երանելի առնիչն 1, 3 - 25 ձայնն
ճմարաութի 1 - 26 զառ ի յայ] ւծ 1 - 27 յերկուց 1 -
28 հօրէ այ 1 - 30 ծնեալ 1, 3 - 31 է] om 3: էր 1
- 32 պարտն է 3 —

Ի. 101, 2 թէպէտ և այլք 1 - 3 tr քս յս 1 - 5
մերձաւորապէս 1, 3 - 6 երևեալ] եղեալ 3 - 10 այ] ւծ
1 - 16 յաւիտեանականին 1 - 19 պարտ էր լինել 1 -
20 ի վերէ 1, 2 - 22 om և 1 - 23, 24 tr ասի post
յեսու & om նաւեա 1 - 25 անուանի 1 - 28 վախճանի
3 - 30 om նա 1, 3 - 31 իսկ, է ի վեր 3 - 32 զմիու-
թին 1 —

Ի. 102, 1 միաւորութէն 1 - 3 ի միմեանց 1 - 4 ե-
ղեալ 1 - 5 միաւորիլ 3: միաւորել 1 - և ընդ 1, 3 -
զկց. 1 - 9 & 15 մտածութի 3 - միաւորութէն 1 - 11
ամենևին 1, 3 - 12 ինչ ոչ 1 - 15 զըմբռնումն 1, 3 -
17 և փոքունս 3 - 18 om pr և 1, 3 - 21 զմիաւորու-
թին 1, 3 - 22 որպիսի որ & om որ infra 1 - 23 ուն-
ելով 1 - 24 որ և 1, 3 - 25 նորայոցն 1, 3 - 29 հա-
մարեալ լինի 1, 3 - 30 և թէպէտ հարկ. 1 - om ընդ
1 - 31 lege որով - զգեսցի] զենցի 3 - չարչարակից 1
- 32 նպ և 3 —

Ի. 103, 6 *ասել* 1, 3 - 7 *ոչ ի & om է* 3 - 8 *չարչարեալ և ինքն* 3 - 12 *միաւորութիւն* 3 - 15 *յերկացունցն* 1, 3 - 19 *մարմնոյ էր* 1, 2 - 21 *ւծաւփ.* 1, 3 - *ներգործութեւն* 1, 3 - 22 *lege զմեռեալս* - 25 *զյեղանակ* 1 - 28 *tr ասէ առ իս* 3 - 29 *om pr ունէր* 1 - *զոր առեալ ունելեօք* 1, 3 - 30 *ասէր* 1 - 30 *lege այս* - 32 *մաքրեսցէ* mg 1: in textu *սրբեսցէ* 1, & add *ի քէն* 1, 3

Ի. 104, 5 *այ* 1 - 6 *om ի* 1, 3 - *փոխադրեալ* 1, 3 - 7 *մերձանա* 1, 3 - 12 *իմասցիս* 1, 3 - 13 *էրն* 1, 3 - 14 *pr և tr post ինչ* 3 - 16 *անմարմին* om 1: *անմարմնոյ* 3 - 17 *ւծութեւն* 3 - 20 *om է և խորհուրդ* 3 - 21 *յերգոյ* 1: *յերգս* 3 - 26 *է հասն* 1, 3 - 28 *գերունազարդ* 1 - 30 *lege մարմին* - 31 *ճանաչիլ լինել* 3

Ի. 105, 2 *ծաղիկն* 1, 3 - 10 *lege գերկայն.* - 15 *զւծայնոյն* 1 - 16 *զվերագոյութիւն* ubi *վ et ոյ* sup lin 1 - 19 *կուսէպ.* 1, 3 - 21 *զօծանիլն* 1, 3 - 22 *գոլ* 1 - 23 *om յը գոյացութիւն* 3 - 25 *tr ի բաց եկաց* 3: *om ի բաց* 1 - 26 *lege զի* —

Ի. 106, 4 *tr զի և* 1, 3 - 10 *անթրիստ.* 3 - 11 *մարմնով* 1, 3 - 17 *lege խոտտովանեալ* - 18 *սաղմուս և* 1 - 22 *lege ը շնորհի* - *lege խոտորմամբ* - 23 *ն յւծ* 3: *ն ւծ* 1 - 25 *om եղեալ - բանն ի* 1: *բանի* 3 - 26 *բացադրութիւր & om ի* 1 - 28 *այս որպէս և* 3: *այսպէս որ և* 1 - 31 *մարդկանալ* 3

Ի. 107, 2 *զմարմնոյն* 3 - 5 *մեղացն* 3 - 6 *իհապրս* 3 - 13 *գոլ զալ* mg m re 3 - 21 *tr զկոր. կամ.* 1: *om կամ.* 3 - *զիջաներով* 1 - 25 *զընութիւն* 3 - 29 *պարտէր նմա որ* 1 - 30 *քանզի ն զոր արինակ* 1 —

Ի. 108, 3 *և եղև* 3 - 5 *om այժմ* 1 - *այ էր* 1 - 10 *tr զնա ւծ* 3 - *բարձ.*] *փառաւորեաց* 1 - 19 *այս.*

պիսի 1, 3 - 22 ունայնացեալ խոնարհեցուցանել 1, 3 - 23 այս էր 1: այսն էր 3 - բնութէ 1, 3 - 24 om ինչ 1, 3 - 24 ունայնացեալ 3 - 29 om որով 1 - մեզն 3 - նմանութեն 1, 3 - 30 om և կատարեալ 1 - 31 անայնոյ գերունակութէ 1 —

Ի. 109, 3 յանութեն 1, 3 - 4 լին 3 - 5 մարդկութեն 1, 3 - 5 գոյ 3 - 9 յերկրագոյի 1 & 3 m re - 10 որդոյ 3 - 10, 11 այլ... հարկանէ om 1, 3 - 12 10 անի 3 - նմանիլ 1 - զգաւակէն 1, 3 - 15 նմա 1, 3 - 16 անութեն 1, 3 - om վն 1, 3 - 16 հազորդեցին 1, 3 - 17 post ինքն tr մերձաւորութիւն & om մահ. իւրով 1, 3 - 19 ունողին 1: ունողն 3 - բանասարկուն 1, 3 - 20 մահուն երկիւղին 3 - ծառայութեն 3 - 22 մերձաւորութիւն մեզ կցորդ եղև 1, 3 - իւր իրն 1, 3 - 24 գրէ 3: գրեալ և 1 - om եթէ 1, 3 - որ sup lin re m 3 & in textu քանզի - 25 որով տկար 3 - 26 om որով 3 & add և 1, 3 - դատապարտեաց 3 - om իւրում 1, 3 - 28 յանութին 1, 3 - 29 պատիւ 1, 3 - tr յաւէտ անձ 1, 3 - 31 իջոյց խոնարհեցոյց 1 —

Ի. 110, 1 քս ասի մարդ եղեալ 1, 3 - 4: զի ինքն զինքն 1, 3 - 6 om իջեալ ի յերկնից 1 - չարչարեցաւ խաչեցաւ 1 - om և - 8 քննել և 1, 3 - 10 և 12 զորդիութեն 1, 3 - զհամանունութէ 3 - 13 անխորտակութիւն 1 - 15 om յորում եղևն & add որով եղև post արեան 1 - 17 om և bis 1, 3 - 18 om և bis - 24 հետեցեցոյց 3 —

Ի. 111, 2 յայրում է քի ի մարդ միայնոյ 1 - 4 քան om 1, 3 - 7 հոգոյ իսկ: 3 - 8 բնակեալ 1: զբնակեալն 3 - 11 lege մարդիկ - զմարդ զմինն զիարդ ոչ է առանց անգամնաց անիւ 1 - 12 բնակիլ 1, 3 - 14 այլազգ 1 - մնասիլ 3: մնասեալ 1 - 19 բնակիլ 1: բնակել 3 - 20 յերկրու զմիութեն յընթացակցութենէն 1

- 21 միաւորեցերոցն 1, 3 - 26 նշանակէ 1, 3 - թէպէտ
1, 3 - 27 om մեր 1, 3 - 28 tr որ ասիցէ 3: m որ
1 - 29 բնակեալ 3: բնակել 1 —

Ի. 112, 3 tr հարկ. տես. 1, 3 - 7 տնօրէնութեն 1,
3 - 14 lege ապա ուրեմն - 16 լւ] ըստ 1 - 17 tr և ոչ
չնորհի և ոչ իմ: 3 - 18 om և 1, 3 - 19 զորս ինչ և
իցեն 3 - 21 ինքն... յոյժ] հաւատասցի և իւր 1 - 24
om թանձրագունիւն 3 - 27 ածեալ զտնօրէնութիւն 1,
3 - 28 բնութեն 1, 3 - 30 յայ 3: օգնեա... իմ] om
ceteri —

Ի. 113, 1 & 2 om ceteri - 3 ցարբազանն 1, 3 - 4
և ի կիսոյ 3 - 5 զլայնութիւն 1, 3 - 11 tr այ բանն 1 -
յիւր փառան 3 - 12 գերունակութեն 1, 3 - թէպէտ և
1, 3 - 14 post զմեզ add ասերովն 3 - 15 որդեակք
իմ 3 - մեղիցէք 1 - 16 մեղանչէ 3 - 17 զորս 1, 3 -
21 անքթթաբար 1, 3 - 22 պշուցեալ հայել 3 - հային
3 - 23 զօրացն 1 - զանձատես. 3 —

Ի. 114, 3 om և 1, 3 - այդ որ 1, 3, - 4 և նա ա.
սէ՛ գաւ. 3 - գետին] և ընկեց զնա ի գետին 1, 3 -
8, 9 om և ասէ՛ այդ նշ. եղ. քեզ 1 - 13 որդւով 1, 3
- 14 tr ասէ աթու քո 1, 3 - 18 մերոց 1, 3 - յայտ
իսկ է քանզի 3 - 19 եղիցիս 1 - 22 ապականեցէ] խա.
փանեցէ 1 - զխածմունսն 1: զխածանմունս 3 - 24 հա.
ւատայ 3 - 25 յւննկս 1, 3 - 28 նմանուք 1, 3 - 30
թունաւոր 1: թոյնաւոր 3 —

Ի. 115, 6 ձեռինն 1, 3 - 8 մարմնովն 3 - 9 om ար
3 - 13 post այ om և 1 - 17 զի ի ծոցն մոսիսի 1,
3 - 19 բորտեցաւ 1 - 21 երեւէր 3 - 22 om որ ի նը.
մանէ 1 - 23 վն զի] յորժամ 1 - 25 մարդանալն, ե.
ղև նման. 3 - 26 զոր] զի և 1 - 27 post եղիցուք add
նովաւ & om infra 3 - 30 om հօր, 3 - 31 ելեալ գձլ
և ձ. 3 - 32 post քս add մաքրութիւն & om infra 1

Ի. 116, 6 խմասցի] add զճմարտութի խոստովանեալ
1 - 7 ընդ բանին 3 - 9 բանն ւնյ 1, 3 - 12 om ոչ 1,
3 - 15 pr և om 1, 3 - 15 om 3 - 36 pr և] կամ 3 -
27 մի] ոչ 3 - 29 ու լը մեզ հայր 1, 3 - 32 անդրէն
13 —

Ի. 117, 2 որով] և 1 - 9 զի] ըստ 1 - 11 post յա-
ւէտ add զի 1, 3 - 12 զորս և բարւոքն 3 - 14 post
եղև add մարդ 1, 3 - 16 ոպ և զայսն կատարեալ 3 -
32 om և 3 —

Ի. 118, 3 որք] բնակեալ 1 - 5 եղեն 3 - 10 հասա-
րակաց 1, 3 - 12 վնրյ] վն այնորիկ 3: om 1 - 12
post ամ և add մարդ 3 - առաքելականք 1, 3 - 14 om
որ ante այլոց 3 - 18 om զոր 3 - post զիմորդ 1 add
նա 3: զի արդէն 1 - 20 post խորհրդոյն add ւնյ և չի
3 - կամ զիարդ 1 - 24 տաղա'կացեալք 1 - 25 մե-
ծութի 1 —

Ի. 119, 5 և բան 1 - 14 om ձեզ 3 - 17 ճմարտա-
պէս 1 - 26 om և 3

Ի. 120, 2 post զայսն add ամենեօին 3 - 4 որով և
3 - 5 հրէիցն 1, 3 - 7 վր ամի 3 - 10 և զտիտոս 1,
3 - 12 ընթացայ կամ ընթանայցեմ 1, 3 - 14 post
ուրեք add ամիւք 3 - 15 om լը 1, 3 - 31 կրէր] եր
1 - 32 մարդ եր 1 —

Ի. 121, 7 հրեշտակք 1, 3 - համօրէն հայր 3 - 24
վերաբերել ոչ զորս 3 - 28 om և 1, 3 - 29 om և 1,
3 —

Ի. 122, 1 այլ և 3 - 9 գրէր 3 - 11 առաւել սաս-
տիկ 3 - 12 զայն որ 3 - 24 ԻԱ] զլուխ իզ 3 - 28
զայնս 3 - 29 ընդունակ է 1 - 31 թերևս կամ 1, 3 -

Ի. 123, 6 կենդանոյ 1, 3 - 7 հողւոյն 3 - 15 լի-
նել] ելեալ 3 - 24 lege ոչ - 30 և նոյն 3 - 32 tr յա-
ւէտ post տայր 1, 3 —

ի: 124, 2 *ասեմ* 1, 3 - 5 *om ասէ* 1, 3 - 7 *էրն* 1, 3 - *ընակեաց* 3 - 23 *կալմամբ* | *apud mg նպ ի սրսն խնամօք կալեալ իւր* 3 - 32 *նուազիմ* 1, 3

ի. 125, 5 *lege եղեալ - զբանն* 3 - 10 *pr և om* 3 - *tr նմա են* 3 - 12 *om և* 1, 3 - 15 *ըստ ճշմարտութե գիծաւորական* 3 - 20 *գնայ* 3 - 21 *om ուր* 1, 3 - *ուր գիւմն* 3 - 25 *փրկչէն մերմէ* 3: *om մեր* 1 - *յէ քէ* 3 - 26 *ուստի* | *նպ զի* 3: *om* 1 - *կոչմանն* 1, 3 - 29 *որով ան* 3 - 30 *ինչ է ո* 3 —

ի. 126, 11 *խմաստուք* 3 - *om սբ* 3 - *զկոյսն* 3 - 18 *om որով* 3 - 19 *ան է* 3 - 24 *գորով* | *գող* 1 & *mg* 3 —

ի. 127, 4 *lege յազազս - 5 յիջ* | *զի նախ* 3 - 18 *անունն* 3 - 26 *տաելն* 3 - *յանդգնէր զմարմին զայս* 1, 3 —

ի. 128, 14 *յայտ է* | *add զի* 3 - 17 *տիցի* 3: *տասցի* 1 - 19 *և միջն* 3 - *om էր* 3 - *post միայն add զի* 3 - 22 *գիտասցուք* | *լուիցուք* 1: *տասցուք* 3 - 25 *ծնեալ* 1: *ծնեալն* 3 - 26 *եմմանուէլ* 1, 3 - 27 *ճշմարիտ որ* 3: *ճշմարտութիւ* & *om զոր* 1 - 32 *incipit de novo collatio sodicis* 2

ի. 129, 2 *կոչեցաւ* 2, 3 - 5 *երկրի ed* - 6 *ծնաւ* 1 - 7 *հաճ: հօր* 2 - *lege մեծի* - 11 *ante այ om լ* 2, 3 - 12 *որով և ի ed: որ և* 1 - 13 *զաշխարհս* 1, 2 - 16 *որդի* 2, 3 - *om միածին* 2 - 18 *տասց* 1: *ասէ իսկ* 2, 3 - *ընկալցի* | *ընդունի* 2, 3 - 22 *incipit caput շ cod* 3 - 21 *այլ յայն որ աւաքեացն զիս* 2 - 26 *lege յամենեցունց - 27 անունն* | 2, 3 *add scholion կոչեացէ (կոչեաց 2) անունն նոր զոր անուննեացէ* —

ի. 130, 1 *կոյսն* 1, 2 - 5 *post եղիցի om ի* 1 - 7 *արանշանայ* 1, 3 - 11 *յիւրսն* 2, 3 - *om pr զի* 2, 3 - 14 *lege զի - 22 արտեանայ իմոց* 1, 3 - 24 *om յետ* 3 - 25 *զտեղին* 1, 3 - 32 *զիս քս կոյսն & om սբ - անուանէր* 1: *անուանեաց* 3 —

Ի. 131, 4 իշխանան, ցփ զսբ հրեշտակոն 2, 3 - 8 tr
 ստէ ante Խր 2 - 9 կենդանեաց 1, 2 - 11 զոգորմու-
 թի - 13 ծնեալ 2 - 34 ante սբ add պատուական -
 16 դարձեալ ի յաւ. 1, 3 - 12 & 18 կենդանեաց 2 -
 19 բարձրացուցանէք - 20 անուանելով 1, 2 - 21 post
 ընթանայ tr գալ 1, 2 - 26 արդ զիսորդ 2 - 27 inci-
 pit caput լի cod 3 - 31 om զի 3 —

Ի. 132, 4 զստէն 1, 3 - 7 հանդիպիլ 2: հանդիպել
 1 - lege հանդերձեալք - 8 արարեալ - 9 և զայն 2, 3 -
 13 որ է եմանուէրն 3 - 13 - զի և նկար: 1: և է նկար
 2, 3 - 15 Կայ և հօր - 17 om եւ 2 - 18 tr հաւ.
 ասելովն սրբ. գիր 1, 3 - 19 և ստէ 2, 3 - 20 մնաս-
 ցես] բնակեցես - 21 om քո 3 - 22 om և 3 - 23
 post անցոյց add յակովբ - 30 յաւիտենական - 31 om
 զիարդ 3: om արդ 1 - 32 տեսանել - ստէ 1: ասելով
 2, 3

Ի. 133, 4 մարդկութիւն - 10 և զիսորդ 3 - 12 ըստ
 այլ և այլ 3 - ասելով և 3 - 15 նախկի 2, 3 - 16 pr
 և om 1, 3 - 17 թէ և յարեաւ 3 - 18 post պետրոս
 add գրէ 1: add ստէ 2 - 30 կրէն 2, 3 - 32 քի om
 1: յի քի 2, 3 —

Ի. 134, 1 չարչարանայ 2, 3 - 2 մնացեալ 2, 3 - 5
 յիէլ են 1: յէլն են 2, 3 - 6 om ձեռաց 2, 3 - 8 ա-
 սեմք 2 - om բանի 1 - 14 այսու] այս է 3 - 14 կրեալ
 սսի զոր 2, 3 - om և ante լը - 17 մարթ] պարտ 1,
 3 - 18 մարբեցելոցն 3 - 21 մկրտեցէ 2, 3 - 24 ա-
 սէ] առնէ 1 - 29 հաւուց երկրցունց 3 —

Ի. 135, - 1 թուչնոյ 3 - 3 ի սրբոյ կուսէն 2, 3 - 7
 իջեալ ստէր 2, 3 - 9 միանգամայն 3 - 11 յարեան 2,
 3 - 13 չարչարանան 3 - կենդանի է 2 - 16 ինքն - 18
 այլ դասել 3 - 19 տալ թոյլ 1, 3 - 20 ասիցի մեկ գոր-
 ծել ինչ 1, 2: om մեկ 3 - ոչ ըստ իրիք - 21 մինչ] զինչ

1, 2: *խնչ* 3 - 23 *կոչէ* 2, 3: *կոչի* 1 - 26 *ւծ*: *քանդի*
և *գրեալ է* 2, 3

Ի. 136, 2 *ն*] և 1 - 5 pr և om 1, 2 - tr *բազում*
եզր. *անգր* 2, 3 - 6 om 1 - 8 post *հօրէ* add *ւծ*
sup vs vet man 2 - 9 *որ* և *սրբէ* 2, 3 - *մերձենան* - 11
և *մկրտէ* և 2 - 12 tr *այսպէս* և 2, 3 - *խկ* և 2 - 15
pr *այս* om 3 - 19 *միշտ*, և *անչ*. 2, 3 - 20 *երկիր* *սա-*
գանէք 2, 3 - 29 *ասեմ* 3 - 30 *լի էր* 3 - 30 tr *մարմն*.
և *միշտացեալ* - 31 *բանն* *այ* 1, 2 —

Ի. 137, 3 *զխորհուրդ* 2, 3 - 5 post *հեռի* add *է* 2:
add *էր* 1 - 7 om *է* 2, 3 - 9 *եղևն* 2, 3 - 10 tr *որդ-*
այ երկրպ. 2, 3 - post *կայրն* add և 2, 3 - 11 *այ* |
յի - 21 *այլ* | *արդ* 2 - 22 *ածեմք ի վերայ զհաս.* - 25
om *նպ* 4: add ceteri - 25 *ասիցէ* - *կերակրակից* - 27
յայտնումն | *կանգնումն* 2, 3 & Edition - 31 *երկայն* -
33 *վայել* om 3 - *օգնեա յոր* om ceteri

Ի. 138, 1 incipit caput *չգ* cod 3 - *միածնի* 3 - *երէք* |
եռա 2, 3 - 5 *գեղեցկութի* 3 - tr *շահ. եզ. ճմ. գեղ.*
2 - 6 *եղեալ* 1: del vultք 2 - 7 *ինքեանցն* 2, 3: *ին-*
քեանց 1 - *բարի սք* 3 - *արկանել* 1, 2 - 8 tr *քննել*
յաւէա 1: om *քննել* 3 & pr m 2 - 8, 9 *զսրբբազ.*
գրոց 1, 2 - 9 *գիտումն* 2, 3 - 13 *բանն* 2 - *զոր* և
որով 3 - 14 *վն մեր* և *վն մերոյ փրկ.* 3 - 15 *իջեալ*
մարմնացաւ մարգացաւ, ծնաւ կատարելապէս ի սչյ կու-
սէն, չարչարեցաւ և յարեաւ ևս. ել յերկինս, և գարձեալ
գայ 2, 3 - 17 *հանճար* 3 - 20 *փայլակեալ* 3 - 21 *զճշմու-*
րիտ | *զճմարտութեն* - 23 *զոր* | *որ է* 2, 3 - 24 post *չար-*
չարեալ add *փասն մեր* 1, 2 - om *մարմնաջն* 3 - tr *որ*
և 2, 3 - 26 *բնութեն* 1, 2 - 27 *ծնեալ* 2, 3 - 28 *աս*
3 - 29 *այ հօր* - 30 *սրարգեիլ* 2, 3 - 32 pr և | *թէ* 2,
3 - *չարչարեալ* 2, 3

Ի. 139, 1 pr և om 2, 3 - 10 և *խաչի համբերեաց*

2, 3 - 11 որ ի հրէիցն 2 - 14 om ամ 3 - tr արա-
րիչ եթեւ. և աներև 3. om արարիչ 2 - 15 և ի մի 3 -
յորդի 1, 3 - 18 ի որ 3 - 19 իւրութե | իւր բնու-
թե 3 - post միշկօրէն add նմա - 20 բնութի - 22
tr էր իւր 3 - 23 անմեղադրելի 1, 2 - 26 այլ | բայց
- 27 ասեալք ex corr vet m; ասեմք 3 & pr m 2 - 28
կամ ըսա vet m 2 - 32 որ և եղևն 2 -

Ի. 140, 5 քանզի | նպ 1 - 11 pr և om 2, 3 - 15 զոր
ք 2 - 19 զօրութի - մարդանալ 2, 3 - յեղանակ | բա-
նին - 24 յամութիւն 2 - 24 om ոչ 1 & pr m 2: ինչ
ոչ 3 & m rc 2 - 28 սքց մարգարէիցն -

141, 1 կաթսայս 1, 3 - om և 3 6 ծերացեալ ես
1, 2 - 7 կարգեա | կացոյ 3 - 13 խոստանայ 2 - 16
գրարեպաշտութիւն յեղանական corr m vet 2 - ասէ
in mg 2: բարին արարին 1, 2 - և որով 2 - 19 ante ա-
հա om և 1, 2 - 19 ճանաչիւր 2 - 22 որոց 1: զորոց
2, 3 - 25 ասենն 2 - 28 ոչ է ամ 3 - եմանուէրն 2,
3 - 30 յայրոցն 1, 2 - 31 om ըսա 2, 3 -

Ի. 142, 2 ի և ասէ 2, 3 - 3 նստիցի 2 - om միայն
1, 3 - 5 այս | ան 1: om 3 - 8 զամ 2 - 11 թէ և ե-
ղև - 15 խոստովանիմ 2 - om դարձեալ 3 - 17 գրնու-
թիւն 2, 3 - 20 ծնեալ եմանուէրն 3 - 24 իճլ | add այլ
մարգարէ ասէ 2, 3 - 25 post իմ add սքա հայե-
ցան և դարձեալ ետուն 1 - 26 om ինձ 2, 3 - 27
հետեցուցանեմք 1, 2 - 29 վիրաւ. նա վն 2

Ի. 143, 2 զչարչարանն 2, 3 - բարեպաշտք 2, 3 -
այ հօր 3

Ի. 143, 15 om ի կեանս առն 1 - 18 lege ամհլգ -
22 apud mg իճ թէ գերագոյն ես դու 3 - 25 տեսու-
թե և որ ի գծ. 1 - միշտ երևի 2, 3: միշտ ակը sed
delet տեր m pr 1 - 26 post յորովակի add որքան ինչ
2: add որք ինչ 3 - 30 սքանչացմամբ 2, 3 -

Ի. 144, 5 բարուցն 2, 3 - 6 apud mg լճ զթգն
 սակ զի գրեաց զիր գատատանաց և եա զայն օրէնս
 աշխարհին - 7 om ոչ 1, 3 - ենն 2, 3 - 8 ուղղի 2:
 ուղի 3 - 9 om և 2 - om օրէնս 2, 3. apud mg զօրէնս
 սակ գրեալ ի թիւ 2, 3, 4 - 10 սրով 3 - 13 հովուացն 1,
 3 - 17 երկրիս 1 - 18 զեղեցկանաց խկ: ոնեւով 1 -
 այսոյ կամն & om և 3 - 21 յառաջ քան 1 - 22 յեա-
 նիս 1 - 23 om զոր 1 - նր սր ի ձ. 1, 3 - 25 ante
 ք add և 1 - 27 խափանեաց 3 - 27 զմ'ըմնոյս | զմար-
 գոյս 1, 3 - 28 մահ apud mg 3 - 30 սախ | անուանի
 1: om 3 -

Ի. 145, 3 մեռան 1: մեռանէին 3 - 5 զի սր | զիւր
 1 - մարմնոյն 1, 3 - om և 3 - 6 եզի | add և կենդա-
 նու լծի մեռերոյ 2, 3 - 7 սրոյ - եմք զիրկ. re m corr
 2 - 9 զմիայն 3 - 11 կարօյ | չարուեաւոյ 1 - 12 ի
 խնամերոյ 2, 3 - 14 մանէկն զմահ | զենումն մանուկն 1 -
 16 և մերոյն | ի միոյն 1: ի մերոյն 2 - 17 պարս մահա-
 յինքն 1 - 18 om նա 1 - ո ստաց իտայի & om մգրէն
 20 om մեք 1 - նախատակաց - մեզ մովսէս 1 - 23
 երկուց 2, 3 - համատեակ 1, 3 - 25 խմք | իրկք 1, 2 -
 25 վիճակ 1 - 26 իջերոյ | ձգերոյ 1: իջեցերոյ 2, 3 - քա-
 հանայիցն - om ձեռս 1: ձեռաց 2, 3 - սրոյ ան. Խք |
 և հանդիպ էր Խնն 1 - 28 անուանեցաւ 1 - 29 om ի
 1 - զենումնն 1 - 30 կրեայն 3 - 31 om pr և 1, 3 -
 արտաքս 1 - om ընկեցեալք ի 1 - մահուան և սպակա-
 նու լծէ -

Ի. 146, 1 վիճակաւ 1 - զզենումն 2, 3 - 2 ի ժողո-
 վել 1 - 3 և ասեն 3 - 5 ante սակ om ' : , 2 - 6 om
 ինչ 1 - om և ոչ զմ: ամ. 1 - լծէ միոյ ստն մեռանել
 զն 1 - 8 վճիւ մահան հատանիւր 3 - 10 և հաւա-
 տի | զարձեայ հաւատարմոցի 1 - 11 սր 2 - 16 զմահ
 վերագոյն 1 - զորս նովաւ կնքէին 1 - 17 om ուրեմն

1 - 19 կատարիւր] նմանապէս և 1 - 22 om ասեմ 1 - նորոց 1 - 25 իմանալ 1 - զփրկական 1 - 25 կանգնեաց 1 - 26 զոր 1 - 27 զբունա] զբան 1: զբմունս 2, 3 - 28 հրաշալի 1 - զգօրէնս 1 - 31 նորոց 1 - յաւուրց 1 - 32 լուսին: և զի վն ինչ 1: add apud mg վն 3 —

Ի. 147, 1 հարցն - զի ն] և է 1 - 2 լրմանն 12 - 3 om երևի 1 - 4 tr ի ante լրման 1: om 2, 3 - 5 իմանալի 1 - եղեալ 1: յեղեալս 2, 3 - om ի bis 1 - յայնպիսի] յայս 1 - նբ 12 - 5 տօնս 1 - 6 om ի 1, 3 - 8 զզեհուլ - արեգական 2: արեգակնն 2 - մանաւանդ է նմանեցուցանել - 9 յզգս] վն 1 - 10 անուան 12 - 12 և ւն 1 - 14 զիմանալին և գերապ. 1 - խորհրդածութիսն 2 - 15 հրեշտական 1: հրեշտակային 2 - 16 քարոզութեն 1 - ոչ pr m & subst corr միա 2, 3 - 17 իմանալի 1 - ժմկի] յեղանակի 1 - om: եւ 1 - 18 գառինն - om երորժմ 1 - աւուրն 1, 3: in mg 2 չծ երբայեցուցն չորեքտասանն ըստ ամսոյն էր և ոչ ըստ լուսին: իսկ մեք ը լուսինն չորեքտասանին և ոչ ը ամսոյն - 20 լուսինն 1, 2 - 21 դարձցի 1 - սկզբն 3 - 22 ամենեին 1 - 23 մարմնոյ 1 - քի. է օր. 1 - իմն է առ 2, 3 - 24 պաշտաման պէտք 1 - 25 զիջանել 1 - [թոյլ ետ յազ.] փոյթ ետ edit - յազբատութեն 1 - 26 [թէ է - 27 երգուին 1 - 28 om և 2, 3 - 28 կատարեսցի] բարձցի - 29 լուսինն 1 - քան զի ոչ բառնայր 1 - 30 աւետարականին 1 - 31 բարձաւ 1 —

Ի. 148, 2 և ամին om 1 - իմաստունն 1 - 7 յեղանակն 1 - 10 երորդ լուսնի մի յերկ. 1 - om ոչ 2 - 11 առաջնում 1 - 12 ամսոյն 1 - սրբապէս 1 - 13 յրժմ] 1, 3 - 14 ամսեան 1 - tr աւուր նբ 1 - 15 յերկրորդին 1 - 19 երեկոյին 1 - յարութեն 1 - 22 առաջնոյ,

ձեր բար. 1 - 25 լուսնին 2: om 1 - 28 օր 1 - 29
 փրկիչն 1, Յ - 32 կտրեալ 1 —
 Ի. 149, Յ և] ու 3 - 5 գրեղ 1 - om ու 1 - 6 և] ու
 Յ - 6 շրջագային երևելի 1, Յ —

ADDITIONAL ERRATA

<i>Line</i>	<i>Page</i>	
1	29	էմ for եմ
15	2	երկնչիք
5	27	զսասանայ
3	36	որպէս
8	58	եմ ես
6	125	ււմ for ամ
4	132	կալայր
25	135	իմանի for ի մարմնի cod 1
17	146	զարութի
20	156	codicis
4	158	thus: 6 om և 1
30	158	thus: 29 ււյ հօր 1
2	159	երև for եթև

Collatio Codicis qui in Bibliotheca apud Etschmiad-
sin adservatur. Is codex in catalogo Karinian
p. 126, numerum 922 habet, A. D. 1278 exa-
ratus, itemque literis maiusculis. Cum textu
Zohrapensi patres Armeni eiusdem monasterii
maxima erga me benevolentia contulerunt.

Գ Լ Ո Ի Խ Ա.

(Թերթ 100a). 1 Ի ձեռն որոց — om Ինչ — լինելոց
են — հրեշտակիս — առ յովհաննէս ծառայ իւր. Որ —
2 վկայեաց զբանէն — om և ante զվկայ. — զվկայու-
թիւնս — զոր] որչափ — om որ էր... յետ այնորիկ: —
3. երանեալ է որ — և կամ որք լսիցեն զբան — և պա-
հեցեն — ժամանակ մուտեալ է — (100b) յայ որ յա-
ւիտեանս և յառաջ քան զյաւիտեանս որ եկն և որ
գալոցն — զաւրութեան — om որ է — աթորոց — 5 և
յիսուսի քրիստոսի վկային — Ի մեռելոց — 6 և արար
զմեզ արժանի արքայութեանն — om թագաւորս — om և
ante հօր — om որում — om այժմ և միշտ և — om
յաւիտենից — 7 ազգք երկրի — om և տեսցեն... զնա
ամենեքեան — om և կոծեսցեն Ի վերայ նորա — 8 անձ,
որ յաւիտեանս է — om որ էն՝ և որ է — գալոց է տի-
ամենակալ — 9 ես] և — (101a) om և ante հաւասա-
րակից — նեղութեան] վշտաց — և արքայութեանն և
բազում — համարձակութեամբ — չիք որ (Ի քս) —
եի [= եւ] փոխ. եղէ — բանին այ [= աստուծոյ] —
չիք քսի — 10 հոգի սուրբ յաւուր կիւրակէի, և լուս
ձայն մեծ զհետ իմ իբրև — չիք ես եմ... վերջին — 11
առ եւթն եկեղեցիսն — չիք որ (յեփեսոս) — Ի թիւա-

տիրա, և ի սարգիայ և ի փիղալեզփիան և ի լաւոգի-
կեայն - 12 և կամ որ խաւսերն ընդ - իս. և - չիք իմում
(տեսի) - 13 չիք եւթն (ճրագարանայն) - չիք պատմու-
ճան - 14 և գլուխ նորա և վարսք սպիտակ իբրև զձիւն. -
և աչք նորա իբրև զբոց հրոյ - 15 ոտք նորա. պղնձոյ
նմանեալ լիբանանու - p. 101^b չիք ծխելոյ ի մէջ հնու-
ցի - չիք զձայն - զժուրց - 16 ձեռին - չիք ելանէր -
երկբերանեան ելաներ - 17 սկիզբն փոխ. առաջին. -
վախճան փխ. յետին. - 18 չիք և (ես եմ) - և ես եմ -
չիք նոյն (որ մեռայ) - և ահաւասիկ կենդանի եմ - չիք
այժմ և միշտ և - 19 զոր տեսերդ և որ են, և որ յա-
պառնիսն հանդերձեալ ե - չիք այս. - 20 աստեղայն - տե-
սեր յաջ - և եւթն ճրագարան - և եւթն աստեղքն -
եկեղեցեացն և եւթն աշտանակքն եւթն եկեղեցիք են
[ուրեմն չիք են, և ճրագարանքն եւթն] - p. 102^a:

Գ Լ Ո Խ Խ Բ.

1 Անդ առ - եկեղեցիս գրէ. - չիք կարօղն - ունի
զեւթն աստեղան աջով իւրով, և շրջի ի մէջ - չիք եւթն -
աշտանակին - 2 չիք քո (և զհամբերութիւն) - չիք (և
զհամբերութիւն) քո. - և գիտեմ զի ոչ բառնաս -
զչարն, զոր փորձեցեր զնոսա որք ասեն - առաքեալս և
գտեր զնոսա սուտ 3 առաքեալս. և համբերեցեր -
չիք և աշխատեցար - 4 և առ քեզ, - քո առաջին - 5
չիք այժմ. - չիք վաղվաղակի, - զաշտարակն - 6 Այլ
փոխանակ Արդ - ասեմ - 7 Որ ունիցի - զինչ հոգին
սուրբ ասէ առ 102^b եկեղեցիս. որ գտցի յաղթոյ և
առաքինացեալ բարութեամբ տայց նմա - կենաց որ ի
գրախտին այն իմոյ - 8 և ցհրեշտակն - եկեղեցոցն
գրեաց - ասե որ են սկիզբն. և կատարած, որ եղև -
և եկաց փոխանակ և կենդանացաւ. - 9 գիտեմ փոխ.

Տեսի - չիք և զաղքատութիւն - քո ի մեծութիւն լիցի
 զի զփորձանս և զհայհոյութիւն զոր ասեն հրեայքն լսեմ
 զհամարին զինքեանս և չեն. այլ են նոքա ժողովարան
 սատանայի: - 10 երկնչիր զի թէպէտ և չարչարելոց են
 զքեզ: ահաւասիկ կամի սատանա զմանս ի ձենջ արկա-
 նել ի բանդ և ի փորձութիւնս. և ե ձեզ վշտանալ ա-
 ւուրս - տանս պինդ կաց և լեր հաւատացեալ մինչև
 ցմահ. - 11 լսելոյ լսեսցէ զինչ - եկեղեցիս, որ գացի
 յաղթող. մի 103^a երկիցէ յերկրորդ - 12 եւ ցհրեշ-
 տակն պարգամացոց եկեղեցոյն գրեաց. - չիք ասէ
 (որ) - երկբերանեան փոխ. երկսայրի - 13 սրեալ: Գի-
 տեմ որ բնակեալ ես դու որ ե աթոռ սատանաի. - այլ
 փոխ. և - զհաւատն - և յաւուրս յայտմ ամենայն որ
 եղեւ վկա հաւատարիմ. վասն իմ որք մեռան ի ձենջ ի
 փորձեալն և ի բնակեալն սատանաի. առ ի կողմանս ի
 ձենջ: - 14 Այլ հասեալ ե և առ քեզ վասն զի կա առ
 քեզ - բայադամա. որ - զգայթագղութիւնն - 103^b
 ի՞նչի: [= խրայեղի] - ուտել զգոհել և պոռնկել ընդ
 դատերս այլազգեացն. այսպէս - 15 ասե և դու - զվար-
 դապետութիւն ի կողմանս. - չիք նիկողայեցեաց - Արդ -
 16 ի բաց ապաշխարեա - գամ ես - ընդ նմա փոխ.
 ընդ նոսա - բերանով իմով - 17 Որ ունի ականջս
 լսեսցէ զինչ - որ գացի յաղթող տաց - նմա կերակուր
 զմանանայն ծագկեալ - չիք թաքուցելոյ - նմա զգիրս -
 սրբութեան. և խառնեցից զնա ի թիւ սրբոց յորում ե
 գրեալ անուն - չիք ի գիրն - անուն փխ. առնուն: -
 18 եւ ցհրեշտակն թիւատիրացոց եկեղեցոյն գրեաց. -
 են աչք իբրև - նորա նմանեալ պղնձոյ լիբանանու - չիք
 ծխելոյ: Տեսի - 104^a 19 Գիտես դու զգործս - զհա-
 ւատս, և զհաստատութիւն համբերութեան քո. զի - բա-
 զում եղեն գործք քո վերջինք քան - 20 Այլ ե և ասել
 առ քեզ - չիք բազում - զեղաբել - ասե - ուսուցանե

զմուլութիւն ծառայից իմոց պոռնկել – 21 զգոհել. և շնորհեցի նմա ժամանակ ապաշխարութեան և ոչ ապաշխարեաց զպոռնկութեան իւր. – 22 չիք ես (արկանեմ) – ի հնոց. և զչնացողս նորայ ի նեղութիւնս մեծամեծս. և ոչ ապաշխարեցին ի գործոց – իւրեանց չարեաց: – 23 ես եմ որ քննեմ զսիրտս և զերիկամունս և հատուցանեմ իւրաքանչիւր զգործս իւր: – 104^b 24 Եւ փոխ. Այլ – ասեմ հաւատացելոցդ թիւատիրացոց. որք ոչ եք լսել զուսումն զայս, որք ոչ ծանեան զխորս – ասեն փոխ. խօսին: – 25 աւել ի ծանրութիւն. քան զոր ունիքդ և ե առ ձեզ մինչև իսպառ – 26 և որ յազթեսցե և պահեսցե մինչև իսպառ զգործս իմ տաց նմա 27 և հովեսցեն. զնա – 28 չիք ես (ընկալայ) – զատող – 29 ազանջս լսելոց – առ եկեղեցիսն:

Գ Լ Ո Ի Խ Գ.

1 առ հրեշտակն – աբրիացոց փոխ. սարգիացւոց – զելթն շնորհս հոգոյն սրբոց այ. . . աստեղան. – գիտեմ փոխ. Տեսի – 105^a անուն միայն ե քս եթէ կենդանի ես այլ մեռեալ ես – 2 լեր զուարթուն և լից զթերին զոր եղեր ի մտի քում յանցանել զի ոչ գտի – 3 չիք Արդեւք – յիշեա որպէս ընկալարն և որպէս լուար – զուարթանաս և արտաքսանաս իբրև զգողացեալն որ ոչ գիտաց 4 յորում ժամու ի վերա գայցե գողն այլ ունի սակաւիկ – սարգիացոց, որ – ազտեղացան հանդերձիւք – և շրջեցին ի գիտ սպիտակս զի արժանի լինիցին գտանել յազթող – չիք Որ յազթէ – զդեցցի – 5 Սոքա առցեն հանդերձս սպիտակս. և մի ջնջեցից զանունս նոցա ի դպրութենե կենաց. և յիշեցից զանուանս նոցա առաջի – հրեշտակաց նորա. – 6 ունիցի – 105^b – զինչ հոգին սուրբ ասե առ եկեղեցիսն – 7 եւ առ հրեշտակ եղբայր

ասիրաց եկեղեցոյն - ճշմարիտ - զփականս գժոխոց որ
 բանա և ոչ ոք կարե փակել որ փակե և ոչ ոք կարէ բա-
 նալ գիտեմ՝ զգործս քո ահաւաղիկ ետու քեզ դուռն
 բացեալ. զոր ոչ ոք կարե փակել զնա. վասն զի սակաւիկ
 ունիս զաւրութիւն - 9 ահաւասիկ տամ ես ժողովարանին
 սատանաի - հրեայս և նոքա չեն հրեայք. այլ սուտ ա-
 սեն. ահաւասիկ արարից - ոտից իմոց - չիք և ծանի-
 ցեն - 10 վասն զի պահեցեր - զբանս - պահեցի -
 106^a փորձութեան. յորժամ գայցե յամենայն տիեզերս -
 զամբնակիչս - չիք յերեսս - 11 չիք Ահա - վաղվա-
 զակի զաւրացի և կալ զզաւրութիւնսդ մի ոք հանցե
 ի քեն զպոսակդ քո: - 12 Որ գտցի յաղթող արարից -
 իմոց, և տաց նոցա զանուն իմ զնոր. - 13 Որ ունիցի
 ականջս լսելոյ լուիցե զինչ հոգին սուրբ ասե առ եկեղե-
 ցիս: - Եւ ցհրեշտակ զաւտգիկեցոց - չիք եկեղեցոյն -
 ասե ամենավկայն - չիք հաւատարիմ - և ճշմարիտն և
 հաւատարիմն. և - չիք սկզբան - չիք անջ: - 15 զի ոչ
 ջերմ ես և ոչ ցուրտ այլ գաղջ. գատեցայց զքեզ ի բե-
 րանոյ քումմէ: Զի - 17 մեծատուն եմ ես և մեծացայց,
 և ոչ իւիք փարատեմ և դու տառապել և ողորմելի և աղ-
 ջամ 18 և կոյր և մերկ: Արդ լուր ինձ և խաւսեցայց
 վասն քո առ գնեա... - 106^b փորձել - երևեսցին ամաւ-
 թանք մերկութեան քո և գիմ՝ ե գիր շուփ աչացդ քոց
 զի տեսցես: - 19 վասն զի փոխ. ես զոր - սիրեմ զքեզ
 առ նախանձ - չիք յանգիմանեմ - այժմ, - 20 կամ
 առ դուրս քո և - և բացցէ զդուռն մտից ընդ նա և
 ընդբեցից ընդ նա, և նա ընդիս յարքաութեան իմում: -
 21 Որպես յաղթեցի և նստա ընդ հաւր իմում յաթոռ
 նորա. - 22 լսեր լուիցե զինչ հոգին սուրբ ասե:

Գ Լ Ո Ի Խ Գ.

1 ամի տեսաների և ահա — փողոց զոր լուս զառա-
ջինն 107^a — 2 եւ ի ժամուն եղև հոգի սուրբ. և տեսի —
3 ահան, յասպիս և սարգիսն — 4 նման տեսլին — և ի
վր ավթոռոցն երիցունք քսան և չորք զգեցեալք — 5 և
յաթոռոց — և ձայնք ահեղ և սքանչելի. և եւթն զամ-
բարք հրո բորբոքերս առաջի ավթոռոցն և եւթն զաւրու-
թիւն հոգոյն ամյ: — 7 առիւծոյ — 107^b և երրորդ կեն-
դանին նման արծու թռուցելոյ. և չորրորդ կենդանին
նման մարդոյ: Եւ — 9 եին մի մի ի նոցանե վեցթեանք
չուրջանակի — և նոքա փոխ. և ի ներքոյ — աշաւք, և ոչ —
ասելով. սուրբ սուրբ սուրբ, տր — չիք ամ — սր են և
կա յաւիտեանս և որ զաւրոցն ե: — գովութիւն փոխ. գո-
հութիւն — 10 յաւիտենից: անկանեին քսան և չորք երի-
ցունքն առաջի ավթոռոցն և երկիր պագանեին կենդանոյն
յաւիտենից և դնեին զպսակս — 11 արժանի ե — չիք
սուրբ — զփառս և զպատիւ և — զգովութիւն փոխ. զգո-
րութիւն:

Գ Լ Ո Ի Խ Ե.

1 Եւ տեսի յաջոյ ձեռին նորա որ նստէր ի վերայ
ավթոռոցն գիր — և կնքեալ կնքով [= չիք եւթն] — 2 քա-
րողէր ձայնիւ մեծաւ և ասէր ով է արժանի բանալ և
փակել զգիրն — 3 ոչ յերկինս և ոչ յերկրի — չիք և ոչ
ի ներքոյ երկրի — բանալ զգիրն և հայել ի նա — չիք
զի ոչ տեսին զնա — 4 չիք ես — բանալ զգիրն — 5 բա-
նալ զգիրն — չիք զեւթն — զկնիք նորա — 6 երիցանոյն
նման գառին զենլոյ, — չիք (եղջեւրս) և. — աչք եւթն —
զաւրութիւնք փոխ. հոգիք — 8 կային փոխ. անկանեին. —

որ փոխ, և (ունէին) - քնարս և բուրվառս - խնկովք, որ են - 9 սրբոց: Աւրհնութիւն նորա ետուն և ասեն. արժանի - զգիրն - նորա փոխ, գորա - վասնզի դու զենար - զմեզ յորդեգրութիւն արեամբ քոով՝ յամենայն ազգաց և ժողովրդոց և հեթանոսաց և լեզուաց և թագաւորեսցուք ի վերա երկրի: - 10 չիք և արարեր զնոսա - թագաւորել ի վերայ երկրի: - 11 զձայնս - չիք բազմաց՝ որք կային - զաթոռսն և զչորս կենդանովքն և զերիցամբքն և թիւք նոցա հազարք հազարաց և բիւրք բիւրոց ազազակեին և ասէին - 12 արժանի է զառնն - Mscript 109^a և զաւրհնութիւնս - 13 և յերկրի - և ի ծովու և ամենայն զաւրութիւնք որ ի նոսա - թէ որ նոտի յաթոռ - չիք և (զառնն) - է աւրհնեալ - չիք բարձրացեալ - չիք յաւիտենից - 14 պագանեին նմա:

Գ Լ Ո Ի Խ Զ.

1 Եւ տեսանեի զի եբաց գառնն զմի յելթն կնքոցն, և լուայ ի մէջ չորից - որոտման որ ասեր եթե - 2 ահաւասիկ փոխ, ահա. - հեծեալն էր ի վերա նորա ուներ - յազթոզ զի - 3 իբրև փոխ, յորժամ - 109^b 4 թէ գամ: Ելեալ ի ձի կապոյտ, և որ հեծեալն - չիք զի զմիմեանս զենցեն - սուր մի մեծ որով սատակեսցե զքնակիչս երկրի - 5 և լուայ ի յերրորդ - և տեսի զի ել ձի սեաւ - հեծեալն փոխ, նստեալն - ուներ ի ձեռին իւրում կշիռ - 6 չիք և (լուայ) - զձայն - կենդանեացն որ ասեին, կապիճ - ցորենոյ փոխ, ցորեան - զարոյ զենարի - միասեսցե: - 7 չիք ձայն - 8 գամ, և ել ձի աշխեա և որ նստեր - չիք իշխանութիւն - սատակել զչորրորդ մասն երկրի սովով և սրով 110^a և մահուամբ - 9 եբաց զհինգերորդ կնիքն տեսի - զողիս - չիք մարդկան - չիք զոր ունէին - 10 որ - ի ձայն մեծ փոխ.

ձայնիւ մեծաւ — և ոչ խնդրես — 11 արկանելի սպիտակ — հանգիցեն ժամանակ մի փոքր, — և եղբարք, որք են մեռաներոյ իբրև զնոսա ապա դատեացի երկիր և խնդրեսցե վրէժ արեան նոցա — չիք նոցա՝ որք — իբրև զնոսա: — 12 և արեգակն դարձաւ ի խաւար և եղև գիշեր մթին — չիք եղև սեաւ — այծեայ, — լուսին — չիք (բուրբովին) եղև — յարիւն — 13 յերկիր — չիք տերև — թզենի — ուժգին հողմով շարժեացին և թաւթափեացէ 14 զտերև իւր և երկիր — իբրև զմագաղաթ — չիք գիրս — 110^b գալարեր և ի միջոյ ի բաց բառնայր, ամենայն — ի տեղեաց — 15 և հազարապետք — մեծատունք փոխ. մեծամեծք — չիք ամենայն (ազատք) — 16 ի յայրս — լերանց և վիմաց — չիք թէ (անկերաւք) — և բլրոց — չիք թէ (ծածկեցէք) — 17 զմեզ յերեսաց որ նստի ի յաթոն և ի բարկութենե գառլնն զի եկն աւր — և ոյ կարե կեալ:

Գ Լ Ո Ի Խ Է.

1 յետ այտորիկ — զի կային ի չորս կողմն երկրի — զմին շնչեսցե ի վերա երկրի, մի ի ծովու — չիք անկիւնա երկրի — հողմն երկրի — 2 զի երաներ — կնիք զայ — աղաղակեալ — չիք էր (իշխանութիւն) — չիք զծով — 111^a 3 և ասե — երկրի և ծովու և ծառոց — չիք դադարեցէք — զճակատ ծառայից այ — 4 կնքերոցն զի եին հարիւր — հազարք կնքեալքն — 5 հազարք կնքեալք — Ռուբենի — կնքեալք: — դանայ փոխ. գագայ — կնքեալք — 6 ի ցեղին փոխ. Յազգէն — կնքեալք — ի ցեղին փոխ. Յազգէն — նեփթագեմի — կնքեալք — չիք Յազգէն մանասի — կնքեալ — 7 ի տոհմն փոխ. Յազգէն — կրնքեալք — ի տոհմն զեւայ — կնքեալք — ի տոհմն ի սաքարու — կնքեալք — 8 ի գաւակին փոխ. Յազգէն — Զա-

բողոնի - կնքեալք - ի զաւակեն յովսեփու - կնքեալք - ի զաւակեն Բենիամենի - կնքեալք - 9 չիք եւ (յետ) - տեսի և ահաւասիկ ժողով բազում - որ փոխ. որոց - ազգաց փոխ. հեթանոսաց - ցեղից փոխ. ազգաց - որ կային - 111^b արկեալ զիւրեաւ - սպիտակս և ի ձեռին իւրում արմուենի և - 10 ձայնիւ մեծաւ աղաղակեին և ասեին. - որ նստի յաթոռ - չիք և գառինն: - 11 կենդանեաւքն, և անկան առաջի աթոռոյն յերեսս իւրեանց և երկիր - 12 և աւրհնութիւն - չիք և գոհութիւն - չիք ան - 13 որ զգեցեալ են - ո՛վ փոխ. ո՞յք - 14 ա՛ր իմ դու - զնոսա արեամբ - 112^a 15 և որ նստին բնակէ ի նոսա: - 16 Եւ այլ մի քաղցիցեն, և մի ծաւրաւեսցին ևս և ոչ մեղիցէ նոցա ցուրտ և տաւթ: - 17 ի մէջ աթոռոյն - չիք և (առաջնորդեսցե) - նոցա յազբեր ականս ջուրց կենդանեաց. և հատցե անձ - յաչաց փոխ. յերեսաց:

Գ Լ Ո Ի Խ Ը.

2 իբրև փոխ. կէս - 3 փող: Եւ եկն այլ հրեշտակ և եկաց - խնկանոցս ոսկեղեն - չիք նմա (խունկ) - ի վերայ սեղանոյն ոսկեղենի առաջի - 4 այսինք ե աղաւթք սրբոցն ի ձեռս - 112^b 5 և ելից հրեշտակն ան - փայլատակունք - չիք մեծ - 6 զեւթն փողսն - զինքեանս հարկանել զեւթն փողսն: - 7 և անկեալ - զերկրորդ փոխ. զերրորդ - չիք այրեաց, (և զամենայն) - զարարի - 8 հարկաներ փող - չիք մի (մեծ) - հրով հրդեհեալ - երկրորդ փոխ. երրորդ - 9 երկրորդ փոխ. երրորդ - չիք և (որ) - ունեին շունչ - և ապականեցան - 10 հարկաներ փող, և անկաւ - 113^a զղամբար - ազբերաց ջուրց - 11 չիք էր (անուն) - և բազումք ի մարդկանս - 12 հրեշտակն հարկաներ փող, և - չիք երրորդ-

մասն (լուսնի) – չիք երրորդ մասն (աստեղաց), – մասն նոցա, և աիւ ոչ երևեր, և երրորդ մասն գիշերոյն – 13 զձայն արծուոյ միոյ թռուցելոյ ի միջոյ – ասեր ձայնիւ մեծաւ, – անկեալ փոխ. բնակեալ – յորժամ՝ լցցի ձայն երից ևս փողոցն, – հրեշտակքն յապառանիս և ի հանդերձեալն փողել:

Գ Լ Ո Ւ Խ Թ.

113^b 1 հարկաներ փող փոխ. փողէր – մի անկաներ յերկնից յերկիր. և – գփոյն – 2 ի գփոյն – 3 և աւդք: Եւ ի ծխոյն երաներ մարախ յերկիր – նմա փոխ. նուցա – 4 միայն մարդկան – չիք երկրայնոյ, – զկնիք ան ի վերայ ճակատոց – 5 մի սպանցեն – չարչարանքն – զկսկծումն փոխ: զխայթոցս – որ հարկանե – 114^a 6 և ցանկասցին մեռանել ի հարուածոյ մարախոյն և փախիցե – 7 ձիոց պատրաստելոց – գլխոյ – չիք և երեսք – մարդոյ. – 8 և հեր – 9 չիք զձայն կառավար – 10 ի պատերազմի: Ունեին սպիս նման կարծի – չիք խայթոց – յապիս իւրեանց եր իշխանութիւն – 11 հինգ: Եւ ածցեն առ նոսա զթագաւոր հրեշտակացն անդնդոց և անուն – 114^b աղբազոյն, որ կոչի հայերեն կորուստ: – 12 Ահաւասիկ վայ ոմանց և երկու վայք գալոց են զհետ նորա: – 13 փող – ձայն մի ի չորից եզջերաց սեղանոյն որ եր առաջի անջ. զի – 14 կապեար – եփրատու – 15 չորք հրեշտակք պատրաստեալ – չիք և (յօր) – և յամ փոխ. և ի տարի – զերկրորդ փոխ. զերրորդ – 16 և համարք զաւրաց հեծելոցն – չիք զօրք նոցա – չիք և հազարք հազարաց – 17 զձիս – և զհեծեալս – չիք ի նոսա – և յակինթ – և զլուխ ձիոյն իբրև զգլուխ առեւծու – 115^a նոցա երաներ հուր և ծուխ – 18 եւ ի հարուածոցս յայցանե մեռան – և ի հրոյ և ի ծխոյ և ի

ծծմբոյ, — 19 իշխանութիւն ձիոցն ի բերանս նոցա եր
և յագիս նոցա, զի ագիք եին նման աւձի. և ունեին ի
զլուխան — զամենեսեան փոխ. զանիրաւս: — 20 Եւ այլ
ոչ ևս մեռան ի մարդկանե ի վիրացս յայսցանե, բայց
որք ոչ — և յերկրպագութենե — և ի կուոյ իւրեանց
յոսկեզինաց և յարծաթեզինաց և ի պզնձեզինաց և ի
քարեզինաց և ի փայտեզինաց, որք:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ .

115^b Հրեշտակ իջեալ յերկնից և ծածկեալ զինքն ամ-
պովք և եր ծիածան ի վերա գլխոյ նորա — իբրև փոխ.
որպէս — զսիւն — 2 գիր փոխ. գրկոյք — չիք մի — աջ —
ծովու, և զտան իւր ձախ ի վերա — 3 մեծ և իբրև զա-
ռեւծ գոչեաց. և յորժամ — որոտմունք զառ յապա գա-
լոցն — չիք յիւրեանց ձայնս — կամէի գրել — զձայն ան
յերկնից — որ փոխ. զի — զգոսա գրեր: — 5 զտոսն —
չիք մեւն ի — 6 յաւիտեանս յաւիտենից. — 116^a զեր-
կիր և զամենայն որ ի նմա, և զծով և զամենայն որ ի
նմայ, զի ժամանակ այլ ոչ ևս կայ. այլ — 7 աւետարա-
նեցան ծառայից — մարգարէից: — 8 լուա դարձեալ
յերկնից դարձեալ խաւսեր ընդիս և ասեր ցիս: երթ և
առ զգիրն բացեալ որ — չիք բացեալ (ի ձեռին) — 9 չիք
[եւ] ես — ի նմանէ զգիրն և ասե առ և կուլ զգա. և
դառնասցի ի փորի քում. այլ ի բերանի քում ե քաղցր —
10 եւ առի զգիրն ի ձեռաց հրեշտակին և կլի և լցառ
որովայն իմ 11 դառնութեամբ. և ասե ցիս հրեշտակն —
և ի հեթանոսս և ի լեզուս և ի թագաւորս բազումս: —
չիք երկրի:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Ա .

116^b 1 *ասե ցիս, արի չափես — ի նմա են: — 2 զգա-
ւիթսն — չիք որ — զքաղաքս սուրբս — 3 և երկերիւր
վաթսուն և հինգ — 4 Այս փոխ. Սքա — ձիթենիք —
երկու աշտանակք առաջի անն այ 5 կացեալք: Եւ որ
կամիցի նոցա վասակ, հուր — նոցա, և ով և կամեսցի
նոցա մեղանչել այսպես — 117^a 7 չիք եւ յորժամ կա-
տարեսցեն — մարգարէութեան փոխ. վկայութեան — չիք
յայնժամ — և գազան — 8 ի մէջ հրապարակի քաղա-
քի — անուանեալն — եգիպտոս և բաբելոն, ուր — 9 չիք
զնա — չիք ամենայն — հեթանոսք զգի նոցա զի անկեալ
կայցե զաւուրս երիս, և ոչ — 10 ուրախ լինիցին — նու-
ցա, և ընծայս և պատարագս տան տանել — մարգարէք
չարչարեցին — 11 կիսոց — այ — չիք կացցեն — երկիւղ
անկցի — բնակչաց երկրի — չիք որ սպանինն զնոսա. —
12 ձայն մեծ յերկնից որ — վերացայք ելքք այսր — և
ելին — և տեսին զվերանալն նոցա ամենայն թշնամիք
նոցա: — չիք իւրեանց — 13 եւ եղև ի ժամուն յայնժ —
չիք (մեծ) եղև. — իբրև եւթն հազար — չիք մեծ (եղև) —
14 ահաւասիկ երկրորդ վայն անց — 15 ձայն մեծ յեր-
կինս որ ասեր — 118^a չիք և (յնի) — չիք իւրոյ — յա-
ւիտենից ամեն: — 16 չորք — առաջի այ յաթոս — չիք
առաջի այ (անկանէին) — 17 չիք ան — ամենակալ որ ես
յաւիտեանս և որ են որ ասեր — 18 ժողովուրդք փոխ.
հեթանոսք — ժամանակ թշնամոյն դատաստանի զի գա-
տապարտեսցի տալ զվարձս — չիք (մեծամեծաց) և — ա-
պականել — 19 չիք որ — 118^b տապանակ ուխտի նորա
ի տաճարի նորա, և եղեն փայլատակունք:*

Գ Լ Ո Ւ Խ Ժ Բ.

1 պսակ յաստեղաց երկոտասանից - 2 երկներ փոխ. ճշէր - չիք և բճմ - ի ծնանելն: - 3 վիշապ հրեղեն մեծ, որոյ - 4 խոյր: և տտուն նորա քարչեր մինչև յերկրորդ մասն աստեղաց յերկնից - ընկեց փոխ. արկ - կամեր փոխ. հանդերձեալ էր - զորդին - կերիցե փոխ. կլցէ - 5 որդի արու որ հովուեսցե զժողովուրդ իւր գաւազանաւ - 6 չիք և առ աթոռ նորա. - ուր եր պատրաստեալ նմա անդ տեղի յայ, զի անդ կերակրեսցեն զնա աւուրս - փաթտուն և հինգ: - 7 կուուեր հրեշտակաւք փոխ. պատերազմէր զօրօք - 8 ընդդէմ կալ - 9 և աւճն առաջին որ անուանել - բեզդերուզ - տիեզերս: առիւծն անկաւ յերկիր, և հրեշտակք նորա անկան ընդ նմա: Եւ - 10 մեծ ի յերկինս զի ասեր. արդ եղև փրկութիւն և զաւրութիւն - երկնից այ - 119^b որ շարախասեին զնոցանե - 235^a 11 այ և նոն մերոյ զտիւ և զգիշեր. եւ նոքա յաղթեցին նմա: - գառինն այ, և վկաութեամբ բանի նորա, և ոչ հաշտեցան ընդ վիշապին մինչև ցմահ - 12 եղեն փոխ. լիցին - ի նոսա փոխ. ի նմա - վիշապն փոխ: բանսարկուն - չիք առ ձեզ - ցասունն բազում տեսեր զի բազում 13 ժամանակ եկաց: Եւ յորժամ - եթե - 14 չիք երկու (թեք) - զի թռուսցի յանապատ տեղի, ուր - 15 ջուր իբրև զգես զի զնա ընկղմեսցե: 235^b Եւ աւզնեաց - 16 զգեսն փոխ: զՎուրն. - 17 ընդ գաւակի նորա և որք - այ, որ ե վկաութիւն այ յԻ քԻ - 18 ծովուն:

Գ Լ Ո Խ Խ Ժ Գ.

1 Եւ տեսանեի — գազան մի, որ ուներ — չիք եղջերաց — հայհոյութիւն — 2 եր նման ընծոյ — զարջոյ — իրբև փոխ. սրպէս — իշխանութիւն — 236^a 3 չիք էր — մահու — եւ զարմանայր — ընդ գազանին, և ետ նա զթագաւորութիւն 4 իւր ի վիշապն. զի երկիր պագանեին գազանին — (ergo չիք վիշապին — զիշխանութիւն) — ով ե նման գազանին — կարե պատերազմել ընդ նմա: — 5 իշխանութիւն փոխ. բերան — և հայհոյութիւնս — իշխանութիւն առնել պատերազմ՝ մեծ ընդ սուրբս և յաղթել նոցա և տուաւ նմա իշխանութիւն առնել յաղթութիւն ամիսս ԽԲ: Եւ երաց — ի հայհոյութիւն — զխորան նորա որ յերկինս ե: եւ ի վերա ամ շնչոց — չիք ազգաց — ժողովրդոց — 8 եւ երկիր պագեին նմա ամ բնակիչք երկրի — 236^b ոչ գրեալ են — չիք գառինն զենոյ — 9 Որ ունիցի ականջս — լուիցե — 9 որ ի գերութեան — ի սրոյ փոխ. սրով — 10 զանձինս իւրեանց սպանցեն, իսկ համբերութիւն և հաւատք շնորհեսցին սրբոց յսոյ — 11 զի այլ գազանն ելաներ — երկուս — գառին — 12 զվիշապն և զամ իշխանութիւն առաջին գազանին — զի երկրպագեսցեն — առաջնում — առողջասցի վեր — 13 հրոյ յերկնից յերկիր իջանել — 237^a 14 մուրեցուցաներ զբնակիչս երկրի նշանաւք, որ եր ի ձեռին նորա — չիք առնել — առաջին գազանին: և ասեն — երկրի, արկ պատկեր գազանին որ ունի զվէրս սրոյն զի կեցցե: եւ — 15 սգի — և երկրպագեսցեն նմա — և սրք ոչ սպոցցեն — ապականեսցե փոխ. սպանցե — զնտա փոխ. զնա — 16 չիք և զազատս — նոյ նշան ի վերա ձեռին աջոյ և ի վերա ճակատու — 237^b 17 եթե ոչ որք ունիցին — զնշան փոխ. զբրոյժ՝ — չիք և

(զանուն) – գազանին որ ե թիւ անուան նորա: – 18 Որ ունի ոք միտս իմաստութեան համարեսցի զանունն և զթիւ անուան գազանին, քանզի թիւ ե անուան մարդոյ, և թիւ – ոճա փոխ. հազար հարիւր վաթսուն և վեց:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Գ .

1 հազարք զանուն հաւր իւրեանց գրեալ ի վերա – 2 իբրև փոխ. որպէս – չիք զձայն – զլուրց – չիք և ձայն – բուայ – և իբրև զձայն քնարահարի, զի – 3 երգս – աթոռոյ նորա և – և ոչ ոք կարեր տեսանել զերսս նորա: բայց – 238^a հազարքն, որ կաին շուրջ զաթոռամբն ի լերին սիոնի, որք են կուսանք և ազատեալք յերկրե: – 4 չիք և են (կուսանք) – կուսանք և յամ՝ ժամ զհետ երթեալ գառին – 5 գնեցան փոխ. ընտրեցան – ի մարդկանե և գրեցան ի վերա ճակատու իւրեանց գնչան անց հաւր և գառինն – նենգութիւն փոխ. սուտ – քանզի ամբիժք եին: – 6 ի միջոց երկնից – որ փոխ. և – զաւետիս – յաւիտենական որ եկեալ աւետարաներ անձ – 7 լեզուոց ի ձայն մեծ և ասեր, երկերուք յայ և փառս սուք – ժամանակ փոխ. ժամ – 238^b և երկրպագեցեք այ որ արար զերկինս և զերկիր զծով և զամ՝ ազրիւրականս ջրոց – 8 անկաւ մեծ բարերոն ի գինս արբեցութեան ցասմամբ պոռնկութեան իւրոյ – չիք որ – 9 զհետ նորա ասելով ի ձայն մեծ, ալ ոք երկիր պագանիցե – զգիր փոխ. զգրոյժ՝ – նորա ասնու ի ճակատ – ի վերա ձեռին իւրոյ աջոյ. այնպիսին – 10 ցասմանե այ արկանելոյն յանապականութենե բարկութեան – չիք բաժակին – ծծմով – 239^a գառինն և առաջի սուրբ հրեշտակաց նորա 11 և ծուխ նորա ելցե – և ոչ եր իշխանութիւն նոցա հանգչել ոչ զտիւ և ոչ զգիրչեր, որք երկիր պագանեն պատկերին և գազանին և

կամ որ առնուն զգիր թուոյ անուան նորա, իսկ որ համբերեն և ոչ առնուն զնշան նորա յանձինս իւրեանց, նոքա ասեն սուրբք որք պահեն զպատուիրանս անց և զհաւատան յԵ՛: - 13 զի փոխ. որ - ե մեռելոց - մեռանին փոխ. ննջեցին - չիք այժմիկ - վաղվաղագոյն և ոչ հասանին ի - ժամանակն յայն, զայս - հոգին, սուրբ, զի հանգեան յամ՛ աշխատութեանց - չիք իւրեանց - միայն - և գործք - 239^b 14 եւ տեսի աւասիկ ամպ - իւրում ուներ - ոսկեղեն, և - 15 չիք այլ - ի տաճարին փոխ. յերկնից - ազաղակեր ձայնիւ մեծաւ և ասեր առաջի նորա - չիք որ նստիազ - ամպոյդ - հունձք երկրի և եարկ որ նստերն զգերանդին իւր յերկիր և հնձեր - 17 զամ՛ բնակիչս երկրի: Եւ - ել ի տաճարեն - յերկինս. ուներ և նա գերանդի - 18 եւ ել այլ հրեշտակ ի սեւ զանոյն, որոյ եր իշխանութիւն իւր - հրոյ սեղանոյն, և ձայներ ի ձայն մեծ - չիք առ - 240^a զողկոյզ զայգոյն երկրի - խաղող նորա - չիք ի դմա: - 19 չիք եւ արկ - զխաղող նորա, - եւ արկաներ ի հնձանս անց և կոխեր ի հնձանի արտաքոյ քաղաքին և հաներ ի հնձանեն արին բազում յոյժ և հասաներ մինչև ի սանձս ձիոյն և երկայնութիւն նորա ասպարեզս հազար և վեց հարիւր:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Ե .

1 նշանս յերկին սքանչելիս հրեշտակք եւթն որ ունեին վէրս եւթն նշանակել զկատարածն զի նոքաւք - 2 չիք որպէս - պատկերին և գազանին - չիք և պատկերի - նոքա - և կացին - ապակեղինին - զքնարն - մովսեսի - 3 անց և առաջի գառին նորա և ասելն եթե մեծ և սքանչելի - 4 չիք և (ով) - չիք ոք - երկիցէ յաւուանե քումմե զի միայն ի սուրբս ես արժանի - չիք երկրպագելոյ - առաջի քո վասն զի արդարութիւն քո

յայտնեցաւ առաջի անձ տիեզերաց երկրի: եւ յետ — զի փոխ. և — տաճար — չիք որ էր ի — 6 հրեշտակք եւթն և ունեին հրամանք եւթն հարուածոց, և զգեցեալ եին — չիք ի տաճարին — կտաւս սուրբս և լուսափայլս և գաւս տեղեալ եին — լանջս փոխ. ստեամբք — 7 եւ ի միջոց չորից — կենդանւոյ — 8 ի փառացն — 241^a և ի գաւս թութեանց — իշխեր փոխ. կարէ — հրեշտակեն:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Զ.

1 հրեշտակն — և հեղք — սկաւառակս ցասմանն — 2 զսկաւառակն սակեղեն առաջին յերկիր և եղեն հարուածք ի վր երկրի և ի վր մարզկան, սրք — զգիր փոխ. զգրոյձ — և երկիր պագանեին նմա: — չիք պատկերի նորա — 3 եհեղ ի սկաւառակեն իւրմե — ի վերա ծովու, և գարձան — չիք մեռեալ — էին ի ծովու — 4 ի սկաւառակե իւրմէ — և յաղբիւրականս ջրոց, և եղեն — 241^b 5 ի հրեշտակեն ջուրց զի — արգարև են և որ են սուրբ — չիք ի գործս իւր — 6 չիք վն — սրբոցն — և վասն — ետուր ըմպել ըստ արժանին իւրեանց: Եւ լուսայ — 7 չիք ամենակալ, արգարև — այր անձ զի ճշմարտութեամբ են — 8 ի սկաւառակեն — արեգականն — 9 խորշակահարել — հայհոյեցին զանուն անջ որ — ապաշխարեցին և ոչ ետուն նմա փառս: — չիք անջ. — 242^a 10 չիք եղև — 11 իւրեանց ի ցաւոց ախտիցն. հայհոյէին — յաւուրսն փոխ. ի ցաւոց — յախտեն — չիք ի գործոց իւրեանց — 12 ի սկաւառակեն — գետոյն եփատա, և ցամաքեցաւ ջուր, զի պատրաստեացե — թագաւորին յելիցն — 13 եւ տեսանեի — 14 չիք նոքա — որ ունեին զնշանս — առ թագաւորն — չիք անձ — երկրին և ժողովեալ — յաւր — անջ անջ մերոյ զի այսպէս ասե անջ — 15 Ահաւաստիկ գամ որպէս գող ի գիշերի, երանի որք —

արթունս – զի մի մերկասցին, և – 16 և ժողովեսցեն – արմակեղովն. – 17 աւդոց – ի տաճարեն փոխ. յերկնից – եթե եղև կատարած ամենայնի: 18 Եւ եղև շարժումն մեծ որ ոչ երբեք եղև այնպիսի շարժումն մեծ. մինչև եզեալ եր մարդ ի վերա երկրի և ընկզմեցան քաղաքք մեծայմեծք իբրև երեք մասունք և քաղաքք հեթանոսաց ընկզմեցան և Քարերն քաղաք 243^a սեծ շինեցաւ առաջի Դոն Կոյ տալ նմա բաժակ – 20 կզզիք ի փախուստ դարձան, – 21 կարկուտ մեծամեծ կշոյ տաղանդի միով յերկնից իջաներ – չիք և (հայհոյեցին) – զի՞նչ ի հարուածս կարկախն, զի կարի մեծ և ահագին եր հարուածքն յոյժ: – չիք և սաստիկ:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Է .

1 չիք ոմն – որ ուներ սկաւառակ մի և խաւսեցաւ – մեծամեծս պոռնկիս այս որ – 2 աշխարհի փոխ. երկրի – 3 յանապատ և եղև ի վերա իմ հոգին սուրբ. և տեսի կին մի նստեալ ի վերա գազանի կարմրոյ – չիք լի – չիք էր – 243^b հայհոյութեամբ – չիք և գազանն զոր տեսի – ուներ պսակա եւթն – 4 եւ կինն արկեալ զիւրև ծիրանիս և կարմիրս ընդեղուզել ուսկով – չիք ակամբք պատուականօք – ուներ ի ձեռին խրում բաժակ ոսկեզեն լի Կամ աղտեղութեամբ և Կամ պղծութեամբ պոռնկութեան և ի վերա ճակատու – 5 գրեալ եր անուն խորհրդոյ բարերուն մեծ մայր պոռնկութեան և Կամ աղտեղութեան երկրի նորա – 6 արբեալ – չիք և յարենէ Կամ – վկայիցն չի և քանչաջայ ես տեսանել զարմացումն մեծ – 7 ասեմ – չիք քեզ – զխորհուրդ – գազանին որ նստի ի վերա նորս կինն և նա բարձեալ – չիք զնա – եւթն գլուխս և եղջերս տան եւթն 8 գլուխք և տան եղջիւրք գազանին – 244^a տեսերն որ երև և այլ ոչ են

պատրաստեալ են ելանել յանդնդոց – չիք ի գժխոց – և
 զարմասցին բնակիչք երկրի, որ ոչ են գրեալ ի գպրու-
 թեան կենաց – գազանն որ երն և չե և որ անցաներն ի
 կորուստ – 9 Այլ իմաստուն մտաւք իմասցիս, զի եւթն
 լերինք են որ նստի կինն ի վերա – չիք և թագաւորք –
 գոլով – 10 և մինն ունի գեռ և այլ միւսն չէ եկեալ, և
 յորժամ եկեսցե սակաւ ժամանակ ունի, 11 և գազանն
 զոր տեսեր որ են և այլ ոչ ե, և նա ութերորդ ե և ի
 յութանց և ի հնգից և ի կորուստ – 12 եղջիւրքն –
 տեսերն – չիք տասն – և այն թագաւորք են, որք զթա-
 գաւորութիւնս իւրեանց չեւ առին, այլ – իշխանք ի
 միւս՝ ժամանակի և – չիք նորա – 244^b 13 Սոքա ի միա-
 բանութիւն գան և զգաւրութիւն – 14 տան: Սոքա ընդ
 գազանին պատերազմին և գառնն յաղթե նոցա, զի
 գառնն ե Ծր տերանց և թագաւոր – ընդ նմա եին կու-
 չեցեալք և – 15 Եւ ասեցիս և ջուրն – տեսերն ուր պոռ-
 նիկն նստեր, ժողովուրդ և բազմութիւնք են և – 16 և
 զտասն եղջիւրսն – տեսեր և զգազանն, նոքա ատեսցեն
 զպոռնիկն և անապատ արասցեն զնա մերկ և զմարմին –
 17 ի սիրտս նոցա առնել զնա մերկ անապատ և տալ –
 կատարեսցին խորհուրդք և 18 բանք անց: Եւ որ մերկն
 տեսաներ զնա ե քաղաք – 245^a ի վերա թագաւորաց –
 չիք երկրի:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Ը .

1 չիք այլ – հրեշտակ զի իջաներ ի վերուստ յա-
 թոռոյն անց որ ուներ – լուսաւորեր ի փառացն նորա –
 2 եւ ազազակեր ի գաւրութիւն ձայնի իւրոյ և ասեր,
 անկաւ, անկաւ երկցորդ Բաբելոն մեծ, և եղև բնակու-
 թիւն – չիք և արդել – պղծոց – և բան պահպանու-
 թեան – չիք ամ – որդւոյ փոխ. սգւոց – անարբի և

ատեցելոյ - 3 վասն զի ի գինոյ բարկութեան նորա - չիք պոռնկութեան - թագաւորք պոռնկեցան ընդ նմա և վանելցին ի մեծութեան յերկրի և ի զաւրութենէ բարութեան նորա մեծացան: - 4 դոցա փոխ. դորա - զի մի հաւասարիցեք մեղացն նոցա զի մի և զհարուածն մեղաց դոցա ընդունիցիք: - 245^b 5 մերձեցան փոխ. կցեցան - զամպարչտութիւն դոցա: - 6 եւ հատուցանեք դոցա որպէս և հատուցին, և առցեն կրկնակի ըստ գործոց իւրեանց, և զբաժակն զոր 7 խառնեցին խառնեսցի դոցա: Եւ որչափ փառաւորեցան - չիք զինքն - և խայտացին, նոյնչափ տացի դոցա տանջանք և սուգ, զի ասելն ի սիրտս իւրեանց՝ թէ յիմ՝ ժամ՝ թագաւորեսցուք և ոչ լիցուք այրիք և ամուրիք և սուգ երբեք 8 ոչ տեսցուք: վասն այդորիկ - եկեսցե - դոցա - հաւրուածք իմ՝ մահ, սուգ և հրայրեցութիւն վասն զի զաւրաւոր ե իմ - չիք իմ - 9 որ դատի զդոստ: Եւ կացցեն և սգասցեն ի վերայ - որ ընդ դմա պոռնկեցան և հալածեսցեն յորժամ տեսցեն - 246^a զծուխ հնոցի իւրեանց - չիք կիզման - դորա: - 10 և ի հեռատանեք մինչև հասեալ յոգոց հանցեն վասն ահի տանջանաց նորա և ասասցեն. վայ, վայ, վայ բարեւրն քաղաք մեծ և զաւրաւոր վասն զի ի միում աւուր հատին ի վերա քո դատաստանք - 11 և որ վանելեսցեն ի դմանե խանչեսցեն և լայցեն ևս զայցեն ի վերա դորա, զի զխաչինան և զստացուածան որ ի դմանե ոչ ևս աւղնեսցե ամաւթովս ընդ վայր - 12 կայցեն միեւրք քո սակոյ և արծաթոյ - մարգարտի - ծիրանոյ և կապուտակի և կարմրոյ և իմ՝ փայտի խնկոյ և իմ՝ փղտակրեսոյք - անաւթք պատուականք փայտեղենք և պղնձեղենք և երկաթիք - 246^b 13 և կճեսոյք և կլինամովս և խնկեղենք և լիբանես և գինի - իմ՝ և ոչխարք և արջառք և ձիք և իմ՝ ինչ որ վայել ե մարդկան և ցանկութիւն ոգոցն իբաց գնասցե ի նոցա

նե, և Կամ գիրութիւն և լուսափայլ վայելջութիւն կորեալ
 ի նոցանե և չկարացին 15 գտանել: Ամ շահավաճառ
 որ մեծանա ի նոցանե իբաց կացին վասն ահի տանջա-
 նացն 16 լայցեն և սգայցեն վայ վայ վայ քաղաք -
 զբեհեզս և զծիրանիս զկարմիրս և զոսկեզօծս և զականս
 պատուականս և զմարգարիտս. վասն զի աւուր ապակա-
 նեցան այսպիսի մեծութիւնք և Կամ նաւապետք ի տեղեաց
 տեղիս և նաւավարք որ ի ծովու վայելելին ի հեռաստա-
 նե կայցեն - չիք լալով: - 247^a 18 տեսցեն զծուխ հնոցի
 նոցա և ասացեն ով նման ե - այսորիկ - 19 և գու-
 ծելով ասացեն վայ վայ վայ քաղաք մեծ յորում ամե-
 նեքեան մեծանաաք և շրջեաք ի ծովու մեծութենե սա-
 տուականութեան սորա, զի ի մի ժամ - կործանեցաւ: -
 20 Ուրախ եղիցին ի վեր - չիք նորայ - 21 զգատաս-
 տան նորա ի նմանե: Եւ առ հրեշտակ մի մի երկնաքար
 ուժգին և ընկեց զնա ի ծով ասելով ըստ այսմ նմանու-
 թեան ընկզմեսցի Բաբելոն - և այլ մի ևս գտցի: - 247^b
 երգոց փոխ. երաժշտականաց - արուեստականաց և ձայն
 թմբկի և փողոյ, այլ ոչ ևս լսի ի նմա - 23 չիք և լոյս
 ճրագի - ձայն երգականի մի լուիցի ի նմա և լոյս ճրագի
 մի երեեսցի անդ, և ձայն փետաի - չիք և ձայն - այլ
 ոչ ևս լսի ի նմա. և փառաւորք նորա որք զուարճացեալ
 եին ի վերա երկրի ի կախարդութիւն զեղատուութեան
 նորա մոլորեցան - հեթանոսք փոխ. ազգք - 24 Եւ ի
 նմա գտաւ արիւն - չիք գտաւ - գրեւոց և կնքելոցն յեր-
 կինս յերկիրն կենդանեաց:

Գ Լ Ո Ի Խ Ժ Թ.

1 մեծ ժողովրդոց յերկինս որ ասելն ալելուիա, փրկութիւն և պատիւ և փառք - 2 մերոց: զի արդարութեամբ և ճշմարտութեամբ են գատաստանք - գատեցաւ զպոռնիկն զայն մեծ վասն 248^a զի ապականեաց զերկիր պոռնկութեամբ իւրով, և խնդրեաց ի ամանե տօր - չիք ի ձեռաց նորա: - 3 երկրորդ փոխ. կրկին - ասելն - 4 Եւ անկան ի վերա երեսաց իւրեանց Դք երիցունքն - չորք կենդանիքն երկիրպագանելն ւնյ - 5 ծառայք նք և երկիրաձք անուան նորա - չիք փառնք և մեծամեծք - 6 ձայն ժողովրդոց բազմաց իբրև զձայն բազում և որդիքն որոտման գովելն և ասելն ալելուիա - 7 տօր ւնձ մեր ամենակալ: Ուրախ լինիմք և ցնծամք և տամք փառս անուան նորա 248^b վասն եկն կրկին ի հարսանիս իւր գառնն: - 8 Եւ կին սր պատրաստեալ ե տուաւ նմա զի արկցե զնովաւ զբեհեզն լուսափայլ և սուրբ, զի բեհեզն սպիտակ արդարութիւն 9 սրբոց ե: Եւ ասե ցիս գրեա զայդ, երանեալ են ամենեքին որ յընթրիս հարսանեաց գառինն կոչեցան: Եւ ասե ցիս այս բանք արդար և ճշմարիտ ւնյ 10 են: Եւ անկա առաջի ոտից - և երկիր - այլ փոխ. անսա - զի փոխ. քանզի - չիք քոց (որք) - զվկայութիւն - չիք քնի - երկրպագե զի վկայութիւն յնի ե հոգին սուրբ որ ի մարգարեան եր - 11 ահաւաստիկ ձի սպիտակ ել, որ հեծեալ էր ի վերա նորա կոչեր հաւատարիմ - չիք և ճշմարիտ - 249^a 12 պատերազմիչք նորա իբրև զբոց հրոյ - զլիտց նք խոյր որ ունեւր անուանս գրեալս բազումս, - չիք և ունէր - գրեալ - գիտեր - նա փոխ. ինքն - 13 զիւրեաւ հանդերձս սրսկմամբ արեան - 14 բան ւնյ երկնից և երթուին զհետ նորա ձիք սպիտակք

զգեցեալ բեհեզս սուրբս: 15 Եւ ի բերանոյ նոցա սուր սրեալ երաներ, զի - զհեթանոսս փոխ. զազգս - և նա եր որ հովուեր զնոսա - և նա կոխեր - գինոյ բարկութեան և ցամանն ան - 16 ամենակալի: Եւ եր գրեալ ի վերա հանդերձի նորա և ի վերա աջոյ բարձի նորա անուն իշխանութեան նորա թագաւոր - 17 չիք այլ - հրեշտակ մի զի կայր առաջի արեգականն - չիք զի - 249^b ազադակեաց և ասե - չիք ի ձայն մեծ - անձ թուչունք երկնից եկայք և ժողովեցարուք յընթրիս մեծին ան: - 18 զի կերիջիք ի մարմնոյ թագաւորին և ի մարմնոյ ձիոյն որ հեծեալ եր ի վերա նորա և ի մարմնոյ ծառայից և ազատաց - չիք մեծի և փոքու - 19 չիք աստի - երկրի և զզաւրաւորս նորա ժողովեալ առնել - հեծեալ - 20 ի նմանե գազանն - նշանս առաջի նոցա, զորս - զգիր փոխ. զգրոշմ - զերկրպագունս - չիք և (կենդանոյն) - 21 հրոյ լի ծծամով այրեցերոյ. և այլք մեռանեին սրով ի հեծելոյ - չիք ի վերայ - ձիոյն որ երաներ ի բերանոյ նորա. - 250^a չիք սուրն. և անձ - ի մարմնոյ նոցա:

Գ Լ Ո Ի Խ Ի .

1 2 ի ձեռին իւրում. և ուներ վիշապն զաւճն զառաջին, որ ե ինքն բեեզգերուղ սատանա, - 3 զհեթանոսս փոխ. զազգս - և յետ այսորիկ լուծցե զնա սակաւ ժամանակս - 4 ընտրեալ նոցա զողիս - լուացն փոխ. չարչարերոցն - ան, սոքա են որ ոչ երկրպագեցին զազանին և ոչ պատկերի նորա և ոչ առին զգիր նշանի նորա. ի վերա ճակատու իւրեանց և 250^b ոչ ի վերա ձեռինն իւրեանց աջոյ այսք են որք կեցցեն և թագաւորեացեն - 5 չիք ոք - 6 երանի ե - որ - յարքայութեան փոխ. ի յարութեն - նոցա - այլ եղեն - չիք յսի քսի. - 7 եւ լուծցե զսատանա յետ Թ. ամին և

Հանցե - և ելցե - չիք փամ - ընդ Գ. կողմանս - և գող
 և մագող - ի ձեռն - չիք գփամ - 8 ծովու անհամար ե.
 և ելին ի բայնութիւնս - պատեցին - չիք շուրջ - 251^a
 սրբոց, և դքադպրս երևելիս - չիք սիրելոյ: - 9 Եւ եջ
 հուր - առ յոյ և եկեր զնս - չիք նց - սատանա -
 զնս, արկ զնս ի ծով հրոյ ծծմոյ - 10 զգիշեր յաւի-
 տեանս յաւիտենից - մեծ սպիտակ - նստեալ յորմե յահե
 և յերեսաց նորա կորնչեին և - 12 եւ տեսի զմերժեալս
 և զմեծամեծս և զմեռեալս - չիք և զփոքունս. - կաին առ
 ակթուովս. և գիրք բանաին, որոց անուանք գրեալ են
 ի գարութեան կենաց և դատաստան եղև մեռելոցն ի
 դիս 13 ի գործս իւրաքանչիւր և ետ ծով ի բաց զմե-
 ռեալս իւր, որ եր. ի նմա և 251^b մահ և գժոխք մատ-
 նեցան ի լիճ հրոյ այս ե մահ 15 երկրորդ ի լիճ հրոյն
 և որ ոչ ոք գտցի իգիր կենաց գրեալ մասնեսցի ի լիճն
 հրոյ:

Գ Լ Ո Ի Խ Ի Ա.

1 զի առաջին երկիրն եանց, և ծով այս ոչ ևս եր. -
 2 և քաղաքն - չիք զնորն - երևեր փոխ. տեսի - իջա-
 ներ յերկնից առ ի յոյ - չիք և յերկնից - զարդա-
 րեալ և պաճուճեալ իբրև հարսն - տուաւ տոն իւրում -
 3 զի փոխ. որ - և բնակեսցե դառնն ընդ մարդկան -
 չիք ընդ նս: - 4 ժողովուրդ նորա ընդ նմա. և նա ե
 նոցա փմ: և - արատաւոր փոխ. արտօսր - մահ այլ ոչ
 ևս տիրեսցե ի վերա նոցա և ոչ սուգ - և ոչ ցաւք և
 հողք այլ ոչ ևս պահեսցե զնս, 252^a զի մերձեցաւ և
 փախեաւ յերեսաց նոցա: 5 Եւ ասաց նստերն - ասե
 ցիս - բանք են հաւատարիմ և ճշմարիտ: Եւ ասեր -
 չիք ցիս. - եղև ևս այբ և յապառնիսն յաւիտեանս ևս
 ևմ, որ ենն ծարաւի տաց նոցա յաղբերեն ջրոց կեն-

դանութեան ըմբել ձրի: - 7 Որ գացի յաղթող, ժա-
 ոանգեսցե - նոյ անձ, և դարձեալ վասն թերահաւատիցն
 և պղծոյն և սպանողացն և կախարդացն դեղատուացն
 և կուպաշարիցն, - չիք և ամենայն - ամպարշտաց, իւ-
 րեանց է լիճ հրոյն սյրեցելումն ծծմով - մահ - 9 որ -
 252^b լցեալ - վախճան կատարածովք, և խաւսեցաւ -
 եկ ցուցանեմ քեզ - 10 ի լեառն մի մեծ և բարձր հու-
 գովն սրբով, և - մեծ վերինն եմ [= երուսաղէմ] և
 զլեառն խաղաղութեան, զի իջաներ յերկնից առ յայ
 ամենակարէ: - 11 ան: և եին լուսաւորութեամբ նմա-
 նեալ պատուականագոյն ականց - չիք քար - յասպիս
 որ ի բառնա փայլատակե լուսաւորե: 12 Եւ եր պա-
 րիսպք նո՛ր աշտարակք նո՛ր բարձունք, և ուներ յինքեան
 դրունս քժանս - չիք և յերկոտասան - հրեշտակս, - իւ-
 րաբանչիւրն - գրեալ են ըստ անուանց երկոտասան -
 13 Յարևելից կողման են դրունք Գ. և յարևմտից կող-
 ման են Գ. երեք, ի հիւսիսոյ 253^a կողման են դրունք
 Գ. ի հարաւոյ 14 կողման են դրունք Գ: Եւ դրունք
 քաղաքին երկոտասանք ըստ անուանք առաքելոյ գա-
 ուինն - 15 չիք որ - խաւսեր ընդ իս և ուներ չափ ոս-
 կեղեն ի ձեռին - չիք և զդրունս նո՛ր - 16 եւ եր նիստ
 քաղաքին չորեք կուսի, որչափ երկայնութե՛ն - չիք նո՛ր -
 նոյնչափ լայնութե՛ր և չափեաց չափով զքաղաքն: և եր
 չափ - չիք նո՛ր (երկոտասան) - ասպարէզ - և լայնութիւն
 նմին չափով - չիք նո՛ր և - կիվաւս: - 17 չիք նո՛ր - ՃԽԳ
 կանգուն ըստ չափոյ մարդկան որ են հրեշտակք: Եւ շի-
 նուած պարսպին յականց յասպիս, և քաղաքն յոսկոյ
 սրբոյ նման սք - 19 պատուականաց, և 253^b հիման -
 պարիսպն - և երկրորդն չափիւղա. և երրորդն կոճագմն
 և չորրորդն զմրութան: - 20 եղեգնաքարն - ոսկեքարն -
 բիւր իւզն - յակունթ փոխ. քրիստոպրոսաւս - մետասանեւ-
 րորդն գահեկան երկոտասաներորդն կարկեհան: - 21

Եւ եին դրունքն երկոտասան – և իւրաքանչիւր – մարգարտե. և միջոց քաղաքին յոսոց սրբոյ և մաւտ առ դրաւքն ճառագայթագոյն սպիտակ իբրև 22 զբերիւզ. եւ տաճար – 25⁴ տաճար ե նորայ և գառն 23 միաձիննն անց սեղան սրբութեան: Եւ քաղաքին – եթէ փոխ զի – անց լուսաւորեցին – 24 և ճրագ նորա եր գառնն անց. և գնացին – լուսազգեստ լինելն – 25 ոչ փակին – չիք ի տուէ և ի գիշերի – այլ ի բաց կացցին – հանապազորդ. զի գիշեր այլ ոչ ևս լինի ի նմա, բայց միայն ի նմանութիւն լուսաւորութեան և պատուականութիւն քան զամ տականց պատուականաց և մի մտցե անդ ամ չարակամ զի մի պղծեսցե զնա չարութեամբ, բայց մտցեն ի նա որոց անուանք նոցա գրեալ են ի դպրութիւն կենաց գառինն:

Գ Լ Ո Ի Խ Ի Բ.

1 չիք մաքուր – գետ ջրոյ կենդանութեան սառնագոյն լուսաւոր, որ – չիք և գառինն: – 2 ընդ մէջ հրապարակի նորա, և զեզեր գետոյն ուներ ծառն կենաց – պտուղ ի՞ժ անգամ, ըստ միոյ – ամսոյ տայր զպտուղ իւր. և տերև – հեթանոսաց: և յամենայն ծառոց 3 որ ուտելն եին աւրհնեալք. և անեծք անդ ոչ եին. և – որ եր ի նմա – անց փոխ. նք. – 4 չիք գրեալ էր – ի ճակատ – 5 և գիշեր այլ ոչ ևս լիներ նոցա և չեին անդ – ճրագի լուսոյ և ոչ արեգական լուսոյ, վն – զամենեսին փոխ. զնոսա – թագաւորն փոխ. թագաւորեսոցեն – 6 եւ տտելն – բան անց – չիք է. – անձ հոգովն սրբով լցոյց զմարգարէս իւր և որ առաքեսաց ի ձեռն հրեշտակաց իւրոց ցուցանել ծառաից իւրոց որ լինելոյն ե յապա ժամանակի. երանի և որք լուիցենն և պահեսոցեն զբանս մարգարէսութեանս այսոցիկ: 8 Քանզի ևս յահանեսա – առաջի

հրեշտակին - 9 ցիս, այր դու, մի - զի փոխ. քանզի - քո եմ որք մարգարեացան և պահեցին զբանս գրոյս - երկրպագեա: - 10 եւ ասե ցիս, մի կապեր և կնքեր զբան մարգարեութեան - այսորիկ - ժամանակ սորա մերձեալ ե - 11 չիք և որ ազտեղանալոցն է ազտեղասցի - արգարասցի. ահաւասիկ գայ վարձահատոյցն վազվազակի և վարձք իւրաքանչիւր առաջի նորա և հատուցանե իւրաքանչիւր ըստ գործ իւր: - Ես եմ այր և ես եմ քե ես եմ առաջին և ես եմ վախճան, եւ եմ սկիզբն և ես եմ կատարած: Երանի որ կատարեն զաւրէնս նորա և ունին իշխանութիւն ուտել ի ծառոյն կենաց և մտին ընդ 15 գուռն քաղաքին լուսոյ. և ելցեն - գեղատուք և պոռնիկք և կռապաշտք և սպանողք և շնացողք և ամենայն որ գնան և խաւսին ստութիւն: - 16 Ես յն քս առաքեմ զհրեշտակս ի վկայել յամենայն ժամ յեկեղեցիս. ես եմ արմատ և ես եմ զաւակ ագամա և ասող - չիք պայծառ - 17 256^a և հոգին սուրբ հարսն նորա և զալոց եմ և որ ոք ծարաւի իցե և կամիցի գալ առիս եկեսցե և առցե զչուրն կենդանի ձրի: - 18 վկայեմ ամենայնի որ լուիցեն զբան - գրոյս այսորիկ, զի մի յաւերուցուն ի սոսա և մի հատանիցեն ի ամանե, եթե ոք յաւերուցու ի սա յաւեցե և բազմացուցե ւնձ զհարուածս ամենայն որ գրեալ է ի գիրս յայմ: 19 Եւ - ապականեսցէ փոխ. պակասեցուցէ - չիք ւնձ - սրբոյ - 20 այր գամ ես վազվազակի: Յոհաննու աւետարանչի և աշակերտի ւնձ յայտնութիւնն յԵ քԵ տալ ի պատմոս կզչոջ ւնձ փառք: Յն քս աղաւթիւք Յոհաննու աւետարանչի ողորմեա մարկոսի և Յովանէս իրիցոյ և ինձ մեղաւորիս Սիմեոնի:

Bible
Armenian

262673

C

Author Bible -- Armenian

ed. by F.G.

Title The Armenian version of Revelation; Conybeare.

NAME OF BORROWER.

J. Hugh Michael

DATE.

Jan. 18.44

**University of Toronto
Library**

**DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET**

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Rel. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

